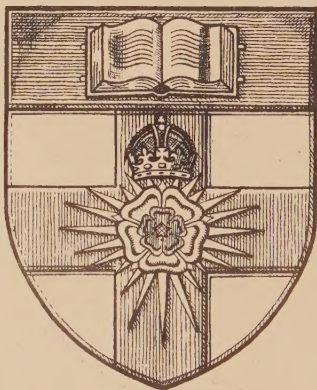

016.282 [Hurter}

Mr. H. H. G. G. G.

SHL
WITHDRAWN

UNIVERSITY OF LONDON
LIBRARY

NOMENCLATOR LITERARIUS

RECENTIORIS THEOLOGIAE CATHOLICAE

THEOLOGOS EXHIBENS

QUI INDE A CONCILIO TRIDENTINO FLORUERUNT

AETATE, NATIONE, DISCIPLINIS

DISTINCTOS.

TOMUS II.

PARS I.

EDIDIT ET COMMENTARIIS AUXIT

H. HURTER S. J.

S. THEOLOG. ET PHILOS. DOCTOR, EJUSDEMQUE S. THEOL. IN C. R.
UNIVERS. OENIPONT. PROFESSOR P. O.

CUM APPROBATIONE CELSISSIMI ET REVERENDISSIMI EPISCOPI BRIXINENSIS ET
FACULTATE SUPERIORUM.

OENIPONTE.

LIBRARIA ACADEMICA WAGNERIANA.

1874-1876.

THEOLOGICÆ CATHOLICÆ

SECVLVM SECVNDVM

POST CELEBRATVM CONCILIVM TRIDENTINVM.

PARS PRIMA.

AB ANNO 1664—1720.

OENIPONTE.

LIBRARIA ACADEMICA WAGNERIANA.

1874—1876.

123078

TYPIS WAGNERIANIS.

Litterae SS. D. N. Papae Pii IX. ad auctorem.

Dilecto Filio Religioso Viro

HUGONI HURTER e Soc. Jesu.

Oenipontem.

Pius P. P. IX.

Dilecte Fili Religiose Vir salutem et Apostolicam Benedictionem. Excepimus cum tuis litteris volumen a te editum, quod inscribitur: *Nomenclator litterarius recentioris Theologiae Catholicae theologos exhibens, qui inde a Concilio Tridentino floruerunt*. Probamus maxime, Dilecte Fili, sedulam industriam, quam confers ad sacrarum scientiarum studia juvanda, et ex iis, quae de operis a te instituti ratione ad Nos scribis, nec non ex aliis egregiis argumentis, quae jampridem habuimus tuae doctrinae ac pietatis, firme confidimus fore, ut hic novus tuus labor in solidam utilitatem theologiae cultorum apprime proficiat. Deum autem precamur, a quo est omne datum optimum, et omne donum perfectum, ut optimam voluntatem tuam in promovendis sacrorum studiorum incrementis confirmet ac roboret, tuamque industriam sua gratia prosequatur; ac pignus tibi esse volumus dilectionis Nostrae, et auspiciem superni praesidii Apostolicam Benedictionem, quam tibi, Dilecte Fili Religiose Vir, peramanter impertimus.

 Datum Romae apud S. Petrum die 21. Januarii Anno 1874.
Pontificatus Nostri Anno Vicesimo octavo.

Pius P. P. IX.

Protestatio auctoris.

Cum SS. D. Urbanus Papa VIII. die 13. Martii a. 1625. decretum ediderit idemque confirmarit d. 5. Jul. a. 1634., quo inhibuit „imprimi libros hominum, qui sanctitatis seu martyrii fama celebres e vita migraverunt, gesta, miracula vel revelationes seu quaecunque beneficia tamquam eorum intercessionibus a Deo accepta continentes sine recognitione atque approbatione Ordinarii, et quae hactenus sine ea impressa sunt nullo modo vult censi approbata“; idem autem Sanctissimus d. 5. Jun. a. 1631. ita explicuerit, ut nimirum „non admittantur elogia Sancti vel Beati absolute, et quae cadunt super personam, bene tamen ea, quae cadunt super mores et opinionem cum protestatione in principio, quod iis nulla adsit auctoritas ab Ecclesia romana, sed fides tantum sit apud auctorem“. Huic decreto ejusque confirmationi et declarationi observantia ac reverentia qua par est insistendo, profiteor me haud alio sensu quidquid in hoc Nomenclatore refero accipere et accipi ab ullo velle, quam quo ea solent, quae humana dumtaxat auctoritate, non autem divina catholicae romanae Ecclesiae aut s. Sedis apostolicae nituntur, iis tantummodo exceptis, quos eadem s. Sedes Sanctorum, Beatorum aut Martyrum catalogo adscripserit.

Prospectus Fasc. I. (ab a. 1664—1680).

Theologia scholastica in

Hispania et Lusitania	1
Italia	14
Anglia et Hibernia	27
Gallia	30
Belgio	46
Germania	48

Theologia positiva et polemica in

Gallia	50
Belgio	71
Anglia et Hibernia	79
Germania	87
Polonia	95
Lusitania et Italia	99

Disciplinae ad ss. literas spectantes

isagogicae	113
Exegesis	121

Patrologia 137

Historia ecclesiastica

Quaestiones chronologicae	150
Historia Ecclesiae universalis	154
Vitae romanorum pontificum	160
Historia conciliorum	163
Historia ecclesiarum particularium	168
Quaestiones historicae	176
Hagiographi	186
Archaeologia christiana	198

Theologia practica .

Conciliorum acta	201
Jus canonicum	211
Theologia moralis	224
Controversiae de probabilismo	230
Argumenta specialia ex theologia morali	247
Theologia pastoralis	256
De ritibus Ecclesiae	260

Tabulae chronologicae theologorum

secundum disciplinas dispositae	266
secundum nationes dispositae	284

I. Theologia scholastica

ab a. 1664—1680.

238. Alterum post celebratum concilium tridentinum theologiae scholasticae seculum haud paucioribus forte ornatur viris aequè doctis et claris atque praecedens, adeo ut et illud possit adhuc *aureis* adnumerari. Quod si quaeras cuinam nationi palma sit danda, *hispanae* illam deberi omnia suadent. Nam et in hac brevi periodo, quam modo descripturi sumus, ipsa iterum pluribus iisque insignibus theologis merito gloriatur. Tales sunt praesertim duo, qui theologiae cursum confecerunt. Horum prior est Rodericus de Arriaga ¹⁾ S. J., patria lucroniensis, nobili genere natus 17. Jan. 1592. Philosophiam magno plausu docuit Vallisoleti, et theologiam Salmanticae exorsus mox Pragam translatus est (1624), ut altioribus studiis ibidem suppetias ferret. Theologiam scholasticam 13 annis in collegio s. Clementis professus est; annis 12 cancellarius illius universitatis fuit et 20 a. generalis studiorum praefecti munere functus est magna doctrinae ac nominis claritudine. Non tamen minor ei laus a virtutibus religiosis quam a doctrina

¹⁾ Alius a Paulo Josepho Arriaga S. J. viro vere sancto († 1622), cujus inter alia exstant *Rhetoris christiani partes VII.*, Lugduni 1619 in 12°.

solida fuit. Orationis apprime amans complures per diem horas ei sancte impendit, etiam in itineribus, in quibus antecedens saepe comites parandi praetextu hospitii in hoc ubi angulum aptum reperisset, provolutus in genua complures horas Deo vacabat: domi nunquam fere visus est aliud agere, quam vel studere vel orare. Paupertatis pariter et humilitatis admodum erat studiosus. Obiit hic „vir omnium iudicio ob subtilitatem ingenii, doctrinae praestantiam et virtutis commendationem inter prima societatis Jesu lumina collocandus ¹⁾“ Pragae 7. Jun. 1667. Edidit praeter *cursum philosophicum* ²⁾ Antverpiae 1632 in f., Lutetiae Parisiorum 1637, 1669; Lugduni 1644, 1651, 1654, 1669. *disputationes theologicas in summam s. Thomae* seu *cursum theologicum* t. 8 in f. (rarissimum), scil. 1. de Deo uno et trino, Antverpiae 1643. in f.; 2. de angelis, de opere sex dierum, de ultimo fine hominis, ib.; 3. de actibus humanis, de passionibus animae, de habitibus et virtutibus, de vitiis et peccatis, ib. 1644; 4. de legibus, de divina gratia, de justi-

¹⁾ Cf. Sotvællus, Scriptores Soc. Jesu; Antonius, bibl. hispanae novae 2, 260, ubi inter alia scribit: „Ea autem excellentis virtutis fama reliquos omnes studiorum merito in provincia conspicuos anteibat, ut vivus praesensque audire a vulgo meruerit, Pragam urbem et Arriagam res duas esse in regno Bohemiae nobilissimas et inaestimabiles.“ Backer, Bibliothèque des Écrivains de la Compagnie de Jésus 1, 40: „Arriaga est un de plus subtils scholastiques qu'il y ait.“ Cf. praeterea Buddeum Isagoge historicotheol. ad univ. theol. p. 140; Bayle in suo dictionario ad h. nomen; Werner, der h. Thomas von Aquin 3, 140; Geschichte der Theol. p. 49, 1871

²⁾ Praeter tot alios, qui de *philosophia* meruerunt, quorum *passim* in hoc nostro opere occurrit mentio, nominari adhuc posset ex *hac* periodo Beatus Amrhyn S. J. lucernensis, ethicae et logicae *professor* in academia ingolstadiensi († 1673), cujus exstat *philosophia in obsequium orthodoxae fidei*, Ingolstadii 1666.

ficatione et merito, ib.; 5. de virtutibus theologicis, de virtutibus cardinalibus ib. 1649; 6. de incarnatione divini Verbi ib. 1650; 7. de sacramentis in genere et de eucharistia ib. 1655; 8. de sacramento poenitentiae, extremae unctionis et ordinis ib. 1655, Lugduni 1647—1669. Restabat 9. de jure et justitia, quem dum in chartulis per particulas composuit, mercede coelesti donandus obiit. Excellit Arriaga in suis operibus ingenii subtilitate ac profunda speculatione; theologiam tamen quam dicunt positivam nonnihil neglexit; atque dum nimium sollicitus est de sua undequaque tuenda sententia, prolixitate lectores obruit ¹⁾. Alter est Martinus de Esparsa Artieda S. J. gente navarrus, natus a. 1606. in oppido Escaroz pampilonensis dioeceseos. Philosophiam Compostellae professus est, theologiam scholasticam diu Vallisoleti, Salmanticae, Romae. Scripsit ²⁾ quaestiones disputandas seu *cursum theologicum* in 10 ll. et 2 tomos distributum (secundum ordinem summae s. Thomae) Romae 1657—1659. v. 9 in 12°; 1664. in 8.º (editio ab auctore recognita), Lugduni 1666. v. 2 in f. (ed. aucta); *de virtutibus moralibus in communi*, Romae 1674. in 8°; appendicem ad q. *de usu licito opinionis probabilis* continentem responsionem ad quaedam recentiorum argumenta, ib. 1669. in 4°; etiam in Apologetico Honorati Fabri S. J., Lugduni 1670. Cum medio seculo 17. Romae acriter controversia agitaretur, utrum ipsa *Virginis conceptio* dici possit *immaculata*, an potius dicendum esset *conceptio immaculatae Virginis*, Alexander VII. interpellatus confestim mandavit, ut titulus immaculatae conceptionis Romae typis inprimeretur et evulgaretur, nullusque deinceps seu concionatoribus seu editoribus

¹⁾ Cf. Feller, Biographie universelle 2, 138.

²⁾ Cf. Backer 1, 287.

ejusdem tituli publicandi scrupulus injiceretur. Ne vero hujus pontificii oraculi memoria aliquando dilaberetur, demandatum est nostro theologo, ut tractatum aliquem *de conceptione Dei genitricis* conscriberet daretque in lucem, qui immaculatae conceptionis titulum publicis approbationibus munitum praeferret in fronte ¹⁾. Prodiit hic l. hoc titulo: *Immaculata conceptio b. Mariae V. deducta ex origine peccati originalis*, Romae 1655. in f. His addendi sunt Dominicus a s. Thoma O. Praed. olisiponensis, facundus concionator, cujus exstat *summa theologiae in triplex compendium tripartita* seu *tirocinium theologiae*, Olisipone 1670 v. 3 in f., et Andreas de la Moneda O. S. Ben. burgensis, qui praeter *cursum philosophiae* (Burgis t. 4 in f. 1660.) etiam *cursum theologiae scholasticae et moralis ad mentem ss. Anselmi et Thomae* (Lugduni 1672. in f.) conscripsit; Dionysius Blasco O. Carm. ex oppido Utrillas in Aragonia, in universitate oscensi primarius professor, qui auctor est *cursus integri artium ex doctrina Baconii carmelitae*, quem Averroistarum vocat principem, v. 2 in f. Caesaraugustae 1672, 1676. in f., et operis (rarissimi), cui titulus: *Theologiae scholasticae baconeae amnis suscitatus et restitutus purioris aquae sacrae sophiae perpetuo erumpentis e fonte montis Carmeli*, Lugduni 1680. v. 2 in f.

239. Insignes s. Thomae interpretes ²⁾ fuere: Franciscus de Arauxo O. Praed. nobili loco comitatus de

¹⁾ Cf. Plazza, Causa immaculatae conceptionis ss. Dei Matris Mariae act. 5. a. 1. n. 44.

²⁾ His adde Nicolaum a s. Simeone O. Carm. († 1668.), cujus patriam ignoramus. Evulgavit enim *exercitationes in summam s. Thomae*, tractatum *de incarnatione* et alia, quae obiter indicat Joan. de s. Cruce in sua continuatione historiae eccl. Claudii Fleurii l. 205. §. 137.

Monterey in Gallaecia vernacule Verin dicto c. 1580. natus nobili e genere oriundus. Postquam aliis in locis theologiam docuerat, Salmanticam a. 1617. evocatus primariam ibidem cathedram viginti annos rexit. Ut eruditione apud omnes, sic et morum innocentia et facilitate claruit, tantaeque fuit apud optimates, aulicos et regni proceres aestimationis et auctoritatis, ut nonnulla quorundam christianae fidei puritati divinoque cultui parum aequa praeveniret averteritque consilia. Recti quoque tenacissimus fuit adulari blandiri nescius, qui quamvis ab omni fastu supercilioque alienus esset et humilis, ubi res exigeret, magna fiducia fortique animo viros etiam principes intrepidus arguebat et veritatis admonebat, quorum ob id forte in se provocavit invidiam, sed frustra. Nam tanta pollebat apud Philippum IV. auctoritate et pondere, ut regem testentur aliquando asseruisse, si vel ceteri omnes eruditi et theologi de aliquo rogati per ipsum idem sentirent sibi que consulerent unusque ex adverso Arauxo contrarium consuleret et pronunciaret, spretis ceterorum et abjectis omnium sententiis se unius Arauxo secuturum et amplexurum consilia. Anno 1648. promotus fuit ad sedem episcopalem segobiensem, quam aliquot annos vigilantissimus pastor tenuit, sed ingravescente aetate omnium, maxime vero pauperum luctu abdicavit a. 1658; moxque ad fratres suos reversus annos complures summa humilitate animi et religione ab omni rerum cura temporalium alienissimus Matrivi vixit ¹⁾, ubi plenus dierum meritisque cumulatus mortem oppetiit 19. Mart. 1664. Praeter *commentaria in universam Aristotelis metaphysicam* t. 2 in f. Salmanticae 1617. (ib. 1631) reliquit doctissima *commentaria in summam s.*

¹⁾ Cf. plura de eo apud Quetif, *Scriptores Ord. Praedic.* 2, 609 ss.

Thomae t. 7 in f. Matriti 1647. (t. 1. et 2. in 1. p.), Salmanticae 1638. (t. 3. in 1, 2.); Matriti 1646. (t. 4. in 1, 2), Salmanticae 1635, 1636. (reliqui in 2, 2. et 3. p.). *Tractatum de gratia*, qui reperitur t. 4. (in 1, 2) ipsi nonnulli abjudicant ¹⁾. *Variae et selectae decisiones morales ad statum ecclesiasticum et civilem pertinentes*, Lugduni 1664; Coloniae Allobrogum 1745. in f., quae a censoribus admodum laudantur; *Opuscula tripartita* h. e. in tres controversias triplicis theologiae divisas, in quarum 1. variae disputationes de pure scholastica, in 2. de morali et in 3. de expositiva theologia utiliter expenduntur, Duaci 1633. in 8°. In theologia morali auctor censetur gravis. Ejus sodalis Mauritius de Lezana matritensis variis in locis theologiae professor († 1. Jan. 1668) commentaria in universam quoque doctoris angelici summam meditatus est, perfecit vero tantum *commentaria in 1. p.* Matriti 1668; ea vero non minori subtilitate, quam brevitate et perspicuitate commendantur ²⁾. In eandem p. *tractatus theologicos* edidit Petrus Magalhaens olisiponensis (1593—c. 1672), tertius ex familia praedicatorum, vir eximiae probitatis et eruditionis spectataeque religionis ³⁾, scil.: *de scientia Dei* ad q. XVI., Olisipone 1666. in 4°; *de praedestinationis executione* pp. 2, una de efficacia, altera de necessitate gratiae ad q. 23; ib. 1667, Lugduni 1674; *de voluntate, praedestinatione, de Trinitate*, Olisipone 1670. in f. Quartus ejusdem ordinis fuit Petrus de Godoy Aldeannevae Estremadurae oppido in dioecesi placentina natus, qui tantum sibi in scholis peperit famam, ut nulli secundus vix ipse in sua aetate secundum

¹⁾ Cf. Quetif l. c. et Martinez de Prado Controvers. metaphys. t. 1. p. 518. Compluti 1649.

²⁾ Cf. Quetif, 2, 625.

³⁾ Ib. 2, 644.

habuerit. Primariam s. Thomae salmantinam cathedram consecutus ea celebritate docuit, ut universitates non solum hispanae sed et exterae nil aliud, quam nomen Godoy resonarent. Ejus dictata tanti fiebant, ut antequam ederentur exempla plusquam mille mss. per Hispaniam, Italiam et Galliam divulgarentur. Neque vero in scholis tantum, sed et e sacro pulpito magnum sibi fecit nomen, ecclesiastes etiam regius ascitus. In tot meritorum praemium episcopus oxomensis nominatus est a. 1664. Post aliquot annos translatus est ad ecclesiam seguntinam, in qua vitam hanc mortalem reliquit (1677). Opera ejusdem sunt: *Disputationes theologicae* in 1. p. t. 3 in f. (in qq. 2—14—26—43) in ipsis aedibus episcopalibus oxomensibus 1671; in 1. 2. p. *de beatitudine, de peccatis et de gratia*, ib. 1672; in 3. p. t. 3 in f. (in qq. 1—3—12—24) ib. 1666—1668; omnes simul Venetiis 1686, quae tamen editio innumeris scatet erroribus. Ex hisce disputationibus praesertim in 1. p. plura derivavit Gonet in suum Clypeum thomisticum cum magna auctoris commendatione ¹⁾. — Didacus de Silva Pacheco O. S. Ben. sacrae theologiae magister in 1. p. s. *Thomae* 4 reliquit volumina, Matriti 1663—1665. in f.; in 1. *Genesis*, ib. 1666. in f. ad exemplum ejusdem angelici praeceptoris, qui de operibus sex dierum sive de mundi creatione in fine 1. p. commentarium dedit. In 1, 2. ib. 1669. in f. t. primus. Existimatione doctrinae theologicae, perspicacis ingenii et religiosarum virtutum egregie ornavit ordinem suum. In monasterio Hiracensi regni Navarrae et Salmanticae in s. Vincentii M. collegio studia moderatus est s. theologiae

¹⁾ Cf. Quetif l. c. 2, 673. Gener, Theologia dogmatico-scholast. Prodr. l. c. 4. vocat Godoy theologum „acumine et profunditate doctrinae clarum“. Nic. Antonius, Bibl. hisp. novae, 2, 196.

primarius professor, et postquam sodalium plures domos rexit, ad generalem totius hispaniae congregationis praefecturam ascendit et ad concionatoris regii munus. A Clemente IX. ad ecclesiam accitanam (1668) promotus, a Clemente X. ad asturicensem (1675) translatus est. Decessit 22. Martii 1677. secundum alios 1688. E societate Jesu Antonius Bernardus de Quiros patria fordelagunensis dioecesis toletanae, vir ingenii admodum sublimis et intentissimae ad studia theologiae tam scholasticae quam moralis applicationis, cujus propterea consulta et responsa ad quaestiones de conscientia ab omnibus maximi fiebant († 10. Jun. 1668). Praeter opus philosophicum seu cursum integrum, qui complectitur logicam, physicam, qq. de coelo, generatione et corruptione, anima, metaphysicam et qq. de opere sex dierum, Lugduni 1656, selectas edidit *disputationes theologicas de Deo* (Lugduni 1654 in f.) et *de angelis* (ib. 1658) ad 1. p. summae s. Thomae. Hanc partem commentariis illustravit etiam Caspar de Ribadeneira toletanus per 39 annos in academia complutensi theologiae professor, cujus laudantur tractatus *de scientia Dei* (ad q. 14.), Compluti 1653. in 4°; *de praedestinatione sanctorum et reprobatione impiorum* (ad qq. 22—24) ib. 1652. in 4°; *de voluntate Dei* (ad qq. 19, 20) ib. 1655; *de actibus humanis in genere* in 1, 2. p., ib. 1655. in 4°. Antonius de la Parra et Arteaga cler. reg. ex Minorum ut vocant instituto villarobledanus magno cum plausu in collegiis familiae suae complutensi et salmantino sacrae scientiae professor fuit. Edidit: *Incarnationis arcanum* scholastice disputationibus et quaestionibus reseratum juxta s. Thomae mentem (in 3. p. qq. 1—26), Matriti 1668. in f.; *Sacramentorum arcana disputationibus et qq. reserata*; *de indulgentiis et jubileo anni sancti* ib. 1668.

Qui sententiarum libros interpretatus sit, unum reperi-
mus Antonium Salcedo O. Praed. palentinum, Palentiae
theologiae professorem et s. Scripturae interpretem Segobiae,
et hic tantum in *1. l. sententiarum commentarium* scripsit
Pinciae 1656. Praelo paratos t. 16 in f. habebat (a. 1670)
vel prope jam expeditos, quibus juxta sensum quadruplicem
V. T. integrum textum exponebat, textum ipsum ad fontem
hebraicae veritatis proferens, plurimis adductis moralibus
curiosissimisque quaestionibus, quae literalem ad sensum
spectant, singulariter et ex proposito moventur resolvuntur-
que difficultates, maxime vero quae ad Scripturae s. chrono-
logiam conferunt optime habendam, quibus omnibus ex usu
moderno plura moraliter prosequitur; sed ne iis praelum su-
daret, una aeris morabatur difficultas ¹⁾.

240. Praeterea de Deo egerunt Mathias Borull, valen-
tinus (n. 1615), theologiae scholasticae a. 15 professor, in
tractatibus ²⁾ *de essentia et attributis et visione Dei* (cum pro-
oemialibus Theologiae), Lugduni 1664. in 4°; *divina scientia
futurorum contingentium praecipue media contra novissimos
impugnatores defensa* ³⁾, ib. 1656. in 4°; *de voluntate Dei*,
ib. 1661; *de Trinitate*, 1662. in 4°; Didacus de Aven-
daño, segoviensis, in regno peruano philosophiae et theo-
logiae professor, qui praeter alia ⁴⁾ reliquit *problematum theo-
logicorum* t. 2 in f. scil. *de Deo uno cum prolusione apologetica
pro Virginis Deiparae immaculata conceptione et de divina*

¹⁾ Ita ipse auctor, in epistola ad Hyac. de Parra apud
Quetif, 2, 632.

²⁾ Cf. Backer, 2, 78.

³⁾ Scil. contra opus *de primatu divinae libertatis* ad sciendum
et discernendum de contingentibus contra scientiam mediam, auctore
Hieron. Vives valentino; Valentiae 1654.

⁴⁾ Backer, 1, 29.

Trinitate cum praeludio ad immaculatum V. Deiparae spectante conceptum, Antverpiae 1668. in f.; Michael de Aven-
daño Estenaga, guipuzcoanus, theologiae scholasticae per
12 a. professor, tribus tomis in f. egit *de divina scientia*,
praedestinatione et de concordia scientiae et praedestinationis
cum libertate, in civitate Lassionensi vulgo San Sebastian
1674. Sebastianus Izquierdo, patria alcaracensis dioe-
cesis toletanae (n. 1601, † 1680), philosophiae cursum Com-
pluti docuit, theologiam scholasticam novennio Murciae et
Compluti, moralem in regiis studiis Matriti. Edidit opus
theologicum juxta atque philosophicum *de Deo uno* v. 2 in f.
Romae 1664, 1670; Nicolaus Martinez, hispalensis, cujus
exstat opus: *Deus sciens* sive de scientia Dei controversiae
quatuor scholasticae, Monachii 1678. in 4°; Venetiis 1738.
in 4°. Hi omnes erant e societate Jesu. Ex ordine s.
Augustini Josephus a Villanova, solanensis, in regali col-
legio complutensi iterum atque iterum s. Theologiae lector,
typis mandavit *Promptuarium divinae providentiae* seu de
praescientia, qua Deus cognoscit contingentia, possibilia et
futura conditionata et absoluta, Compluti 1670.

De Deo incarnato erudite disputavit Franciscus Pichon
Merinero matritensis O. S. Franc., Toleti 1659. in 4°;
pariter *de matrimonio*, ib. 1664; *de virtutibus superna-*
turalibus fide, spe et caritate, ib. 1662. in 4°. Ejus
sodalis Christophorus Delgadillo pariter matritensis, vir
poenitentiae valde deditus, in theologia scholastica ac mystica
longa exercitatione doctus, verbo et opere excellens († 27.
Oct. 1671) edidit ¹⁾: *Secundum principium complutense*,
in quo legitima J. Duns Scoti mens aperitur et propugnatur

¹⁾ Cf. alia ejusdem opera in Joan. a s. Antonio bibliotheca
francisc. 1, 262.

seu tractatum de angelis, Compluti 1652. in 4°; tractatus duos, alterum *de incarnatione*, alterum *de adoratione*, in quibus legitima doctoris subtilis mens aperitur et propugnatur, ib. 1653. in 4°; *tractatum de sacramentis in genere et aliquibus in specie*, ib. 1654. in 4°; *de poenitentia* 1658. in 4°; *de venerabili eucharistiae sacramento* 1660. in 4.º etc.

241. Mariologiam, quae tractatus de Verbo incarnato est appendix, conscripsit Christophorus Vega S. J., patria tabalensis in Navarra n. 1595, operarius plane strenuus orationi impense deditus, humilitatis cultor ita eximius, ut cum aliis statis diebus templum verreret. Peste grassante in urbe valentina se offerens in victimam, exposuit se infectorum confessionibus audiendis et postea vigente adhuc lue ad oppida proxima excurrere maximum fecit quaestum animarum ¹⁾. Post illustria patientiae specimina data tamquam servus bonus et fidelis intravit, ut fas est credere, ad gaudia coelestia 18. Jun. 1672. Prodiit ejus *theologia Mariana* h. e. certamina literaria de bb. V. Dei Genitrice Maria, quae tam apud theologos scholastici pulveris quam apud ss. voluminum interpretes exagitari solent, Lugduni 1653. in f., Neapoli 1866. Revera in hoc opere collectum reperies, quidquid unquam de b. Virgine assertum, disputatum, propugnatum fuit, sed non obstante hac stupenda eruditione opus hoc minoris utilitatis censemus, cum innumeras quaestiones inutiles, obsoletas, quandoque et minus decentes, theologicae gravitati non consentaneas fuse expendat, conjecturas nimium sectetur, sensu Scripturae accommodato etc. plus quam par est delectetur. Praeter alia ²⁾ edidit quoque *Commentarios literales et morales in l. Judicum*, opus sane

¹⁾ Cf. plura apud Sotvillum in bibl. script. S. J.

²⁾ Cf. Backer, 3, 740.

perutile verbi Dei praeconibus, Lugduni 1671. v. 3 in f.; *Casos raros de la confession*, Valentiae 1656, saepius editi etiam in aliis linguis, qui tribuuntur ab aliis Hieronymo Lopez, ab aliis Didaco de Sanvitores. Praetermisso autem Josepho Olzina S. J. barcinonensi († 26. Sept. 1667), qui *de immaculata conceptione b. Virginis pro ejus ultima definitione tractatum* (Barcino 1653. in 4°) scripsit, effuse in hoc argumento versatus est Petrus de Alva et Astorga O. Min. in oppido Carbajales dioecesis compostellanae natus († 1667). Hanc enim causam summo studio ac labore propugnavit ¹⁾, unde audit omnium scriptorum pro immaculato V. conceptu famosissimus ²⁾, sed iis armis usus, quae optimae causae patronum minime deceant, adeo enim in aliter sentientes, ordinis praesertim praedicatorum, invehitur, ut infensus dominicanae religionis hostis visus plerisque fuerit ³⁾. Propterea etiam videntur quaedam ex ejusdem operibus in Indicem relata. Insignem ipsius eruditionem ardentissimamque in Virginem immaculatam devotionem testantur plurima opera ⁴⁾, ex his mentione digna sunt: *Sol veritatis cum ventilabro seraphico pro candida aurora Maria in suo con-*

¹⁾ Hinc p. 2244. operis sui, cui titulus *Radii solis* scribere potuit: „Pro cujus honore defendendo et veritate indaganda tot libros revolvimus, originalia conquisivimus, bibliothecas lustravimus, manuscripta antiquissima et quasi sepulta de tenebris eruimus, a blattis vindicavimus, terras peragravimus, tot noctes insomnes duximus, et omnem lapidem movimus, nihilque intentatum reliquimus, ut cum veritate, scientia ac certitudine quisquis deinceps loqui ac scribere possit et valeat ac inter me et adversarios de veritate judicet.“

²⁾ Michael a s. Joseph in sua bibliographica critica 3, 445. et 438.

³⁾ Cf. Nic. Antonium in bibl. hisp. n. 2, 168.

⁴⁾ Horum catalogum cf. ap. Joan. a s. Antonio in bibl. francisc. 2, 426 ss.

ceptionis ortu sancta, pura, immaculata et a peccato originali praeservata, Matriti 1660. in f. (in indice decr. 22. Jul. 1665); *Radii solis veritatis coeli atque zeli illustrantis fratrum Minorum sententiam communem et patrum O. Praedicatorum opinionem singularem pro ss. Deiparae electione, productione, generatione, formatione, ortu, conceptione, nativitate in utero et ex utero etc.*, Lovanii 1663. in f.; *Militia universalis pro immaculata V. conceptione ex diversis auctoribus tum antiquis tum modernis contra malitiam originalis infectionis peccati alphabetico ordine*, ib. 1663. in f., *armamentarium seraphicum pro tuendo immaculatae conceptionis titulo*, Matriti 1648. in f., opus egregium cum aliis eruditis sodalibus elaboratum; *Opusculum pro conficiendo armamentario majore pro immaculata conceptione*, ib. 1649. in f.; *Bibliotheca virginalis*. Prodierunt dumtaxat sub litera A tomi tres ib. in f. 1649. Colligit scripta b. Amadaei, Alberti Castellani, Ambrosii Catharini, s. Anselmi, s. Antonini et aliorum pro immaculata conceptione Mariae V. Est autem haec bibliotheca rarissima; *Monumenta Dominicana pro immaculata conceptione*, Lovanii 1666. in 4°; *seraphica*, ib. 1664. in f.; *antiqua ex auctoribus antiquis*, ib. 1664 in 4°; *italo-gallica* ib. in 4°; *Expositio nova literalis cantici Magnificat pro mysterio immaculatae conceptionis b. V.*, ib. 1666. in 12°. Sub alieno nomine alia quaedam edidit ¹⁾, ut sub Petri a Conceptione nomine: *Exsufflationes pro defensione immaculatae conceptionis Deiparae et sui l. Sol veritatis* adversus minutissimas futesque atomos, quibus nonnemo offuscare praesumpsit Solem veritatis, Valione 1661. in 8°; *Caesaraugustae* 1662; in defensionem ejusdem l. publicavit

¹⁾ Cf. Mich. a s. Joseph l. c.

sub nomine Joan. Garciae de Loaysa *Risum Aurorae*, Lovanii 1663. in 8°. Reliquit praeterea plura inedita.

Denique opera theologica complectentia tractatus *de caritate, gratia, scientia, legibus* ac selectas quasdam quaestiones quodlibeticas juxta subtilis doctoris mentem publicae luci dedit Blasius a Benjumea O. S. Franc. Lugduni Batavorum 1677. in f. Hujus sodalis Joannes Sendin Calderon ex oppido Yepes toletanae dioeceseos, clarus theologiae magister († 1676), *septem* reliquit *tractatus*, scil. apologeticum et Scoti doctrinae vindicem, de praedicatis quidditativis Dei, de sanctitate divina et virtutibus moralibus prout ad Deum pertinent, de libero arbitrio deque scientia media, de gratia actuali, quodlibeticum de altissimo incarnationis mysterio, de fide divina actuali, quos Joannes Bernique cum splendida auctoris commendatione edendos curavit Compluti 1699. in f.

242. Multum quoque in *Italia* theologiae scholasticae studium floruit pluresque in exponendo s. Thoma ingenium suum exercuerunt, inter quos laudari merentur ex familia s. Dominici Dominicus de Marinis origine ligur, patria romanus n. 21. Oct. 1599. in aquis lustralibus Desiderius vocatus ¹⁾. Romae primum, deinde Salmanticae ac Compluti literis incubuit. Inde nonnullis in theologiae disciplinis excolendis exactis annis audiens severiorem ordinis in conventu tolosano vigere disciplinam, perfectioris vitae avidus eo convolvit, ubi jam quae retro erant obliviscens ad anteriora virtutum sibi proposita exempla convertit se, ac praeclaro humilitatis exemplo veteranus miles, qui theologiam Romae docuerat, novum cum novitiis anno integro tirocinium exorsus est. Inde Parisios a magistro ordinis in conventum

¹⁾ Plura de eo cf. apud Quetif 2, 627 s.

ss. Annunciationis ad s. Honoratum missus in eoque primarius theologiae lector (a. 1629) institutus est, quo eodem munere antea functus erat Tolosae. Exinde Romam revocatus collegio s. Thomae ad Minervam primarius regens datus fuit. Postquam plura ordinis munia eaque praecipua obiverat, renunciatus est 18. Oct. 1648. ab Innocentio X. archiepiscopus avenionensis. Inter alia praeclare gesta facultatem theologicam in academia avenionensi plane languentem ex quo civitas a summis pontificibus deserta fuit, in integrum restituit erectis in ea duabus cathedris theologiae una, altera philosophiae († 20. Jun. 1669). Edidit *Expositionem commentariam* in 1. p., Lugduni 1663, in f.; in 1, 2. et 2, 2. ib., in 3. p. complectentem ea, quae spectant ad ineffabile incarnationis mysterium, ib. 1666; parem alteram, quae est de sacramentis, ib. 1668. in f. Hujus sodalis Dionysius Leone de Lycio (a patria civitate vernacule Lecce ita agnominatus) in solam 1. p. ad q. 50. incl. reliquit *articulorum formationes, commentaria et disputationes* t. 3 in f. Lycii 1651. (t. 1. de sola q. 12), 1655. et Neapoli 1671. (t. 3), praeter quaedam philosophica. Gabriel Marletta siculus, argentinen-sis patria, in eandem 1. p. *commentariorum seu scholasticarum controversiarum* t. 7 in 8.º vulgavit Neapoli 1662. usque 1667. Marcus Ferre Rhodigii (Rovigo) natus († 1675 a. aetatis 90) vir acuti ingenii in lucem edidit: *Thomas genuinus geminata luce perfusus* seu in utrumque Thomam et Aquinatem et Cajetanum ejus commentatorem acutissimum Trinitatis mysterium perscrutantes literales elucidationes, quibus tum s. Thomae textus profundissimus necnon Cajetani commentarii exactissimi novis velut taedis inclarescunt, Venetiis 1656. in f.; *trias sacramentaria* scil. accurata trium sacramentorum poenitentiae, eucharistiae et ordinis indagatio, ib. 1663. v. 4; *justa damnatio quinque propositionum*

Jansenii, ib. 1653. in 12.º sed prohibita decr. 23. Apr. 1654. — Ex ordine clericorum regularium theatinorum huc spectant Joannes Morandi veronensis, theologiae lector Mutinae et Genuae ¹⁾, qui praeter *cursum philosophicum* Venetiis 1647. in f. et (emendatum atque auctum) ib. 1667. t. 3 in 12.º, *cursum* quoque *theologicum* elaboravit in summam s. Thomae, ib. 1650, 1652. v. 2 in f.; Carolus Tomasi 17. Oct. 1614. Ragusae in Sicilia nobilissimis natus parentibus († 1. Jan. 1675) vir religiosissimus ²⁾, cujus plurima (ex quibus multa ascetica) exstant opera, ut *Arbor uberrima s. doctrinae* h. e. commentaria et aphorismi in universam summam d. Thomae, quibus omnium qq. et articulorum doctrina per paraphrasim breviter, summarie ac dilucide explicatur, atque perpulchre ordinatur amplo schematismo ³⁾, Romae 1656. in f.; Venetiis 1673. t. 3 in 12.º; *Quodlibeta theologica* nova, brevi, clara, facili utilique methodo conscripta, Romae 1657. in f. Complectitur hoc opus quatuor tractatus scil. prolegomena ad s. scientiam, de existentia et essentia Dei; visione Dei deque ejus ineffabilitate; de angelis; de actibus humanis, cum appendice, quae continet schema totius s. Scripturae, quo ss. omnium biblicorum partitiones genericae, specifica ac individuales, ordo, capita, versus atque argumenta (pervetustis carminibus) explicata ob oculos ponuntur.

¹⁾ Cf. Vezzosi, I Scrittori dei Chierici regolari 2, 80.

²⁾ Plura de eo cf. in *Vita* scripta a Bonif. Bagatta Romae 1702; Vezzosi l. c. 2, 348 ss.; Mongitore in bibliothecae siculae 1, 130, qui refert, eum a Clemente X. obtinuisse ut Colossaeum romanum martyrum sanguine consecratum occluderetur ac interdictis in eo profanis ludis ad recolendam sanctorum memoriam dedicaretur, quod factum est a. 1674.

³⁾ Hujus veluti prima delineatio continetur in ejus l. *Schema ac breviarium totius d. Thomae summae*, Panormi 1648.

Caramuelis Protheus in formas 722, 131, 200 variabilis, s. Thomae Aq. dicatus, expensus et dilucidatus, Romae 1657. in f. — Ex ordine Carmelitarum fuerunt Gabriel a s. Vincentio laudensis, religiosae solitudinis tam amans, ut quamvis per 18 annos Urbem incoluerit, vias tamen communiores ignoraverit († 1671). Praeter plura philosophica ¹⁾ prodierunt Romae *commentaria in 1. p. d. Thomae* 1664. in f.; *in 2. p.* 1665; *de gratia* 1658. in 4°; *de fide, spe et caritate*, 1666. in f.; *de incarnatione* 1656. in f.; *de sacramentis* 1656. in 4°; *de censuris* 1661. in f.; *de justitia et jure* 1661. in f.; *summa moralis* 1668. in 4.º etc. Andreas a Cruce (Lao ante dictus) catanensis ²⁾, O. Carm., qui sodales suos philosophiam ac theologiam docuit, dein in gymnasio patavino ss. literarum publicus fuit interpres. Hinc arctioris vitae desiderio exstimulatus ad carmelitas excalceatos transiit a. 1647. accepto nomine Andrea a Cruce. Sed tanti viri jacturam aegri ferens carmelitarum institutum, hunc discessum irritum declarari tentavit; hinc per annos quatuor apud s. congregationem ab his ordinibus disceptatum et ex utraque parte pugnatum pro hujus doctissimi ac absolutissimi viri regressu. Tandem adjudicata primaevio ordini causa a. 1651. Andreas ex obedientia ad dimissum institutum remeare coactus est. Magni factus est a romanis pontificibus et a sodalibus. Concionatoris munus egregie exercens inter celeberrimos aevi sui ecclesiastes numeratus est. Ob virtutum splendorem doctrinaeque opinionem et ob uberrima animarum lucra, quae concionibus suis adeptus est, omnium venerationem sibi conciliavit. Praeter *compendiosas*

¹⁾ Cf. operum catalogum ap. Martialem a s. Joan. Baptista in Bibl. script. O. Carm. utriusque sexus, Burdigalae 1730. p. 182.

²⁾ Mongitore bibliothecae siculae, 1, 29.

totius philosophiae disputationes, in quibus dilucide et succincte rationes magni ponderis juxta angelicam d. Thomae doctrinam objectionesque uniuscujusque materiae funditus dispunguntur, Neapoli 1643. in 12°, edidit († 23. Dec. 1675) in s. Thomam 1. et 1, 2. p. tomos 4 *commentariorum* Genuae 1650 ss., quorum quarto adjectus est tractatus brevis *de romano pontifice*, prohibitus quidem *donec corrigatur* decr. 20. Nov. 1663, at permissus secundum editionem correctam Romae 1663, receptus quoque in bibliothecam pontificiam Roccaberti. — Ex ordine s. Augustini *collationes doctrinae s. Thomae et Scoti* instituit Franciscus a s. Augustino, Patavii 1671.

242. Bartholomaeus de Barberiis O. Cap. a Castrovetere, vir apprimè doctus ac flammigeræ doctrinae seraphici doctoris s. Bonaventurae sedulus aemulator ¹⁾, *cursum theologicum* scripsit *super 4 l. sententiarum* ad mentem seraphici doctoris, Lugduni 1686. v. 2 in f.; *glossam sive summam ex omnibus s. Bonaventurae expositionibus in s. Scripturam* (v. 4 in f. ib. 1681—1685); *tabulam generalem in opera omnia d. Bonaventurae* alphabetico methodo, ib. 1681. in f.; *cursum philosophicum* sub titulo flores et fructus seraphici ex seraphico paradiso excepti, ib. 1677. v. 3 in 4.º Ad mentem ejusdem seraphici doctoris commentaria elaboravit super 4 ll. sententiarum Gaudentius Bontempus O. Cap., brixienensis, vir sapientia et pietate insignis († 1672), quibus hunc titulum praefixit: *Palladium theologicum* seu *tuta theologia scholastica*, ad intimam mentem d. Bonaventurae seraph.

¹⁾ Joan. a s. Antonio bibl. universa francisc. 1, 183, secundum quem vivebat adhuc 1680, secundum Gener theologia dogmatico-scholast. 1, 177. obiit a. 1677. Bernardus a Bononia in sua bibl. Script. O. Cap. p. 36. primum opus non recenset.

doctoris, cujus eximiae doctrinae raptae restituuntur, sententiae impugnatae propugnantur: in qua divinae sapientiae thesauri dudum depositi, jam recens effossi erutique mundo elucent, in quo opere, inquit Bernardus a Bononia ¹⁾, videas auctoris mentem expeditissimam, sermonem nitidum, subtilitatem dilucidam in disputando et doctrinam omnia persuadentem, Lugduni 1676. v. 7 in f. *Summam theologicam* elucubravit quoque Thomas del Bene cler. reg. theat. Lugduni 1655. in f. Insignis plane erat theologus, hinc dum Romae moraretur, ab Alexandro VII. relatus fuit inter theologos, qui de doctrina Jansenii examen instituerunt, necnon adhibitus in revisione et emendatione euchologii graecorum. Episcopales infulas aliquoties sibi a summis pontificibus oblatas studii et humilitatis amans constanter recusavit († 2. Febr. 1673). Scripsit praeterea ²⁾: *De comitiis* seu *parlamentis* ac incidenter et corollarie de aliis moralibus materiis, praecipue de ecclesiastica immunitate dubitationes morales, Lugduni 1644. in 4⁰; auctae Avenione 1658. Displicuit hoc opus aulae neapolitanae, hinc auctor Romam secessit. *De immunitate et jurisdictione ecclesiastica*, Lugduni 1650. in f.; *tractatus morales*, Avenione 1658. in f.; in his agit in primis de conscientia et de radicibus restitutionis; de officio s. inquisitionis circa haeresim cum bullis tam veteribus quam recentioribus ad eandem materiam seu ad idem officium spectantibus, Lugduni 1666. v. 2 in f.; *tractatus de juramento*, in quo de ejus et voti relaxationibus, irritationibus, commutationibus et dispensationibus, necnon de mendacio, perjurio, adjuratione etc., ib. 1669. in f. Etiam Petrus de Comitibus O. S. Aug., romanus, *theologiam scholasticam*

¹⁾ L. c. p. 109.

²⁾ Cf. Vezzosi l. c. 1, 113 ss.

11 tomulis comprehensam composuit Venetiis et Patavii 1680—1684 in 12.º.

243. *Quodlibeticarum quaestionum tractatus theologicos* (Neapoli 1648. in f.) reliquit Coelestinus Brunus O. S. Aug., neapolitanus, in Sapiencia romana professor et (1653) episcopus bojanensis († 31. Maji 1664); *manuale controversiarum thomisticarum* (Romae 1666 in 4°) Reginaldus Lucarinus O. Praed. Trebiae in Umbria natus ¹⁾, magister s. Palatii (1642) sub Urbano VIII., et 1643. episcopus Civitatis Plebis († 10. Oct. 1671); *enchiridion theologiae augustinianae* juxta seriem summae et mentem s. Thomae (Ferrariae 1673, Romae 1678) Benedictus a s. Jacobo O. S. Aug. ferrariensis ²⁾; librum Theodorus Gennarius ³⁾ singulari plane titulo inscriptum scil.: *Dies intelligibilis scoticus in duodecim horas theologicas divisus* seu dilucida explicatio symboli apostolici: additae sunt cuilibet articulo quaestiones principales cum eorum clara et brevi resolutione juxta mentem J. Duns Scoti, d. Thomae et s. Bónaventurae, Venetiis 1674. in f. Dionysius Darecortesijs O. S. Franc., bergomensis, edidit *exercitia*

¹⁾ Praeter opera praegrandia mss. reliquit etiam l. cui titulus: *Episcopus regularis* seu tractatus de regulari assumendo et assumpto ad episcopatum, in quo episcopi regularis mores, vota, observantiae, ritus, habitus, privilegia et poenae expenduntur, omniaque declarantur, quae ante adeptum episcopatum, in episcopatus regimine eoque dimisso vel nunquam imposito seu impedito circa regularem possunt occurrere, Romae 1659. in 4°. Cf. Quetif 2, 641.

²⁾ Edidit quoque *Axiomata metaphysica ex s. P. Augustino*, Ferrariae 1668. in 12°; *axiomata de ss. Trinitatis mysterio*, Romae 1674. in 4°. Cf. Ossinger, biblioth. augustinianae p. 458.

³⁾ In bibl. franciscana Joan. a s. Antonio mentio fit Theodori Gennarii, qui episcopus vegliensis fuit. Hoc tamen opus ei non ascribitur, sed *Manuale confessorum* Patavii 1679. in 4°.

scholastica in universam theologiam practicam et speculativam Patavii 1677. v. 2 in 4°, opus eruditum in 7 ll. distributum; disserit enim de theologia quantum ad omnes ejus causas, de Deo uno et trino, de angelorum et creaturae materialis creatione, de statu primorum parentum, de incarnatione et Deipara immaculata, de restitutione hominis ad amissam perfectionem. Modesti a s. Gregorio O. Carm. prodierunt *tractatum theologicorum* t. 2 (posthumi) Neapoli 1671. in f.; Carolus Lanterius O. S. Franc., genuensis, disputavit *de ss. incarnationis mysterio*, Neapoli 1665. in 4°; et in opere valde erudito: *tractatus duo theologici* ib. 1667. in f. de virtute poenitentiae, de viribus liberi arbitrii in omni statu, de conceptu supernaturalitatis in se, de justitia in se et inter Deum et creaturas, de ratione formali peccati actualis et habitualis; de sacramento poenitentiae, de lege naturali et positiva, divina et humana, de potestate clavium Ecclesiae et de judicio in se; de absolutione sacramentali, de injuria, restitutione et satisfactione, de sigillo, confessione, de remissione venialium et de eorundem quidditate. Bonaventura Bellutus O. Min. Conv. catanensis philosophus ac theologus doctissimus sese Bartholomaeo Mastro (n. 185) ex ingenii aequalitate ac pari ad literarum studia propensione tenacissimis literariae ac cordatae amicitiae vinculis adstrinxit magnaue ingenii laude in gravioribus studiis primas cum illo inter sodales suos obtinuit. Inito foedere novum philosophiae curriculum Scoti doctrinae inhaerens instituere eis cordi fuit. Hinc superiorum facultate, ne separatione ingenii conatus dissolveretur, absolutis studiorum spatiis in Caesenae academia simul electi studiorum, ut vocant, regentes philosophiam docuere eo animi consensu, ut eadem lingua loqui, eodem calamo scribere, eodem ingenio speculari viderentur. Inde ad studium perusinun, demum ad patavinum

studii cathedras translati sunt. Theologiam etiam summo cum plausu docuere, adeo ut doctrinae profunditate egregios inter et absolutissimos illius aevi adscripti fuerint theologos. Decessit Bellutus a modestia, integritate et regulari observantia commendatus ¹⁾ 18. Maj. 1676. anno aetatis suae 77. Cum Mastrio edidit *disputationes philosophicas*, quae collectae prodierunt cum hac inscriptione: *Philosophiae ad mentem Scoti cursus integer*, Venetiis 1688. in f.; 1727. t. 5 in f., qui magna aviditate exceptus fuit a scotistarum schola. Sine Mastrii opera edidit: *De incarnatione Verbi Dei*, Catanae 1645. in f.; *moralium opusculorum miscellaneo apparatu atque resolutionum* l. posthumum, ib. 1679. in f.

244. De speciali argumento, a quo tamen multae pendunt quaestiones theologicae, disseruit Josephus de Vita O. Praed. sculus, patria calaxibettensis, quem multis et magnis laudibus exornat Antoninus Mongitore ²⁾ et quidem quantum ad vitae rationem tamquam „morum sanctitate commendatissimum, disciplinae regularis apprime tenacem, paupertatis ita studiosum, ut praeter ss. Augustini et Thomae opera, quae continuo volvebat, nihil in cella pateretur, humillimum, qui non solum praefecturas repudiavit omnes, sed et scholae honores ac titulos detrectavit ultra baccalaureatum, tum solitudinis amantem ac secularium fugientem colloquia, quibus animus dissipatur; ad haec vitae austerioris, qui ad ultimum usque spiritum cilicio carnem domuerit, noctes saepe saepius vigilans in oratione duceret insomnes, lecto nunquam sed vel humi in ecclesia vel sedens in cella corpus breviori somno, ubi natura postulabat, recrearet: erga Dei-

¹⁾ Plura de eo cf. in Mongitore biblioth. sicalae 1, 112.

²⁾ In biblioth. sicala 1, 407. Cf. Quetif, 2, 670 ss.

param sic mire affectum, ut ad antiphonam *Salve regina* in processione cum sodalibus in ipsis oculis totoque vultu vidisses micare ac quasi erumpere cordis incendia: viros quidem libenter in tribunali poenitentiae audientem, feminas nunquam nisi jussum, ne qua vel minima labes conscientiae candorem inopinato attingeret: brevi ita virtutibus fulgentem omnibus ut veluti sanctus ab omnibus haberetur. Hinc cum mortalitatem tandem exiit Panormi apud suos 8. Jan. 1677, ad ejus exsequias tota confluit civitas, vestes ejus discerpserunt plures, sed et articulum pedis ausus est quidam praescindere, ex quo copiosus sanguis effluxit, licet jam ante 24 horas obiisset. Non minus laudatur a doctrina, cum vir dicatur „eminentissimi ingenii, in theologiae arcanis profunde versatus, ea Panormi fama, ut doctissimi quique omnium ordinum in difficillimis quaestionibus eum consularent ac veluti sapientiae oraculum venerarentur: qui inter sui admiratores ipsum habuerit Joannem Caramuelem et quorundam cardinalium existimationem promeritus sit.“ Operis quod edidit titulus est: *Tractatus sex* duobus t. distributi, quorum t. 1. tractatum *de proprio et per se principio*, unde provenit peccatum in actionibus voluntariis, continet in 2 p. divisum: in quo celsa, clara et firma sententia s. Thomae proponitur, conclusionesque fere omnes ad modum, quo agunt et determinantur agentia omnia sive naturalia sive libera, et sive Deus sive creaturae, spectantes resolvuntur evidenti discursu ipsius s. Thomae in principium illud per se notum „unumquodque agit in quantum est in actu per formam:“ insuper infallibilis ordo divinae providentiae secundum miram ejusdem angelici praeceptoris doctrinam explicatur, resecatis recentiorum inventis, Panormi 1665. in f. T. 2. continet sequentes tractatus: de veritate illius principii, omne quod movetur, movetur ab alio; de necessitate praecedente et

sequente secundum mentem d. Anselmi: de sensu composito et diviso propositionum modalium: de augmento et decremento formarum tam secundum se, quam in ordine ad subjectum. Hic tamen non fuit editus, imo suppressus et servatus Romae apud magistrum ordinis. Funditus vero in suo opere impugnat praemotionem thomisticam tamquam recentem et a s. Thomae mente alienam ¹⁾. Hinc magister generalis ordinis Joannes Thomas de Rocaberti nullum non movit lapidem, ut opus supprimeret, lectionemque suis in virtute s. obedientiae prohibuit iisque tantum permisit „qui arrepto idoneo stilo eundem solida methodo refutare aggrederentur, idque pro solo tempore, quo in adornanda hujusmodi refutatione occuparentur;“ ipsum librum insipidum, vanum atque insulsum affirmat, auctorem vero ineruditum scriptorem, refractarium, suae professionis oblitum, domesticam ordinis praedicatorum scholam ineptissimis paradoxis invertere laborantem pronunciat ²⁾. Ceterum etiam data opera eoque nisu, quo nemo alius, tentat radicitus convellere scientiam mediam, sed minus feliciter. Negari nequit auctorem hunc in suis cogitationibus esse oppido singularem et ingeniosum, sed minus solidum, qui neque rem acu tetigit, nec sua placita sustinere potest: imo quaestiones de libertate admodum involvit ejusque notionem perturbat, unde inter alia Michael a s. Joseph haec de auctore pronunciat ³⁾: „Obscura, male

¹⁾ Gener in theol. dogmatico-scholast. t. 1. Prodr. 1. c. 4. p. 177.

²⁾ Cf. prolixum decretum apud Serry l. hist. congreg. de auxil. div. gr. s. 3. cap. 11. p. 775 ss.; Quetif, 2, 671. Mongitore tamen l. c. ait: „Omnia ipsi objecta splendidiorem doctrinae suae excellentiam effecere; patefacta etenim Romae doctrinae suae profunditate in sui admirationem praestantiora Urbis ingenia excitavit,“ quae tamen exaggerationem prae se ferre videntur.

³⁾ Bibliographiae crit. t. 3. p. 135.

lota et cruda misit in ollam, quin fuerit subsecuta methodus et proportionata concoctio, nisi quatenus recoquit cramben vel sese sui molesta citatione inturbat. Unde quidam doctor complutensis, qui possederat volumen, quod tracto, sic appingit in eo non importune n. 463: Obscure loquitur auctor, ut saepe alias, quando veritas urget . . . Quando investigat infallibilitatem eventuum liberorum sine praedeterminatione et scientia media, loquitur, impugnat alios, parturit; tamen potius video speciem fati quam foetum etc.⁴ De scientia media disseruit Scipio Errico messanensis, philosophiae professor et poeta non obscurus († 18. Sept. 1670). Plurima (31 edita et 11 ms.) recensentur ejusdem opera ¹⁾, e quibus huc spectant *de scientia media et ejus origine*, Genuae 1668. in 12⁰; *de tribus scriptoribus historiae concilii tridentini* sub nomine Caesaris Aquilini, Amstelodami et Antverpiae 1656. in 8⁰; *Censura* adv. P. Soave historiam, Dilingae, 1654.

245. *Mariologiam* egregie promovit Hippolytus Marracci, lucensis, congr. cler. reg. Matris Dei (n. 17. Jan. 1604, † 18. Maji 1675), qui totum se dedicavit promovendae gloriae hujus matris, quem in finem teste fratre suo Ludovico (de quo alias) ad 115 composuit libros, quorum alii sunt editi, alii manserunt mss., inter quos eminent ²⁾: *Bibliotheca mariana alphabetico ordine digesta* et in 2 p. divisa, qua auctores, qui de Maria Deiparente V. scripsere, cum recensione operum continentur, Romae 1648. in 8.⁰ t. 2; opus

¹⁾ Cf. Mongitore in bibl. sic., Biogr. univers. 13, 277.

²⁾ Cf. Adelung, Fortsetzung und Ergänzungen zu Chr. G. Jöcher's allgemeinem Gelehrten-Lex., 4, 779 ss.; Biogr. univ. 27, 353 s. Praeclaro illum encomio prosequitur Ballerini in sylloge monumentorum ad mysterium conceptionis immac. V. Deiparae illustrandum in monito praefixo fragmento orat. Georgii nicomed. ed. paris. 1, 147, qui dolet, eum plura reliquisse prae modestia ms.

rarum et exquisitum ¹⁾, in quo c. 3000 auctores recenset et c. 6000 opera partim edita, partim ms.; *apostoli mariani* seu de singulari ss. apostolorum in Mariam Deiparam V. pietate, ib. 1643. in 8°; *pontifices maximi mariani* seu de rom. pontificum in M. Deiparam V. ardenti studio ac pietate, ib. 1642. in 8°; *fundatores mariani*, seu de ss. religionum congregationumque fundatoribus M. Deiparae V. singulariter addictis ac dilectis, 1643. in 8°; *purpura mariana* seu de purpuratis patribus, eminentissimis S. R. E. cardinalibus pietate in Mariam Deiparam insignibus, ib. 1654. in 8°; *antistites mariani* seu de catholicae Ecclesiae episcopis, archiepiscopis ac patriarchis, qui praecipuo in M. Deiparam V. amore praecelluere, ib. 1656. in 8°; *heroides marianae* seu de singulari illustrium feminarum principum in M. Deiparam V. affectu, 1659. in 8°; *reges mariani* seu de christianis regibus in M. cultu ac devotione illustribus, 1654. in 8°; *lilia mariana*, ib. 1651. in 8°; *principes mariani* seu de praecipuis christianorum principum infra Caesares regesque in Mariam obsequiis, ib. 1660. in 8°; *fides Cajetana* (i. e. cardinalis Cajetani) in controversia conceptionis b. M. V. ad libram veritatis appensa et nulla inventa, Florentiae 1655. in 8°, saepissime recusa; *trutina mariana*, Placentiae 1660 in 8°, Bruxellis 1662, Viennae 1663; *Joan. Chrysostomus immaculatae conceptioni b. V. nunquam contrarius, sed semper propitius*, Romae 1664. in 8°; *Mariale s. Germani patriarchae const.* ib. 1650. in 8°. *Polyanthea mariana* ²⁾, in qua ll. 18 Deiparae Mariae V. nomina,

¹⁾ Henr. a Seelen in *Ecloga de Hippol. Marracci bibliotheca mariana* 1723. inter ejus selecta literaria ed. 2. Lubecae 1726. p. 354—397; Petzholdt biblioth. bibliographicae p. 225.

²⁾ Cf. de hoc opere eruditissimo *Mémoires pour l'Histoire des Sciences et des beaux Arts*, Trévoux 1714. t. 2. p. 1402 ss.

encomia, excellentiae, praerogativae, dignitates e s. Scriptura, apostolis, patribus, doctoribus etc. exhibentur, Coloniae 1683. cum appendice ad bibliothecam marianam, in qua recensentur ad 1000 auctores vel omissi in illa vel qui scripserunt post a. 1648; Romae 1694. in f.; Coloniae, 1683, 1710, 1727; *conceptio immaculatae Deiparae M. V. celebrata* 1115 anagrammatibus prorsus puris ex hoc salutationis angelicae programme deductis, *Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum* a J. B. Agnensi Cymeo Calvensi, card. Julii Rospigliosi aulico coeco, Romae 1665. in 8°; s. *Josephi hymnographi siculi, syracusani O. s. Basilii monachi Mariale*, quo ejusdem s. Josephi de augustissima coeli terraeque regina Deipara V. Maria opera omnia, quae reperiri potuerunt, ex graecis mss. codd. collecta, latine reddita notisque illustrata nunc primo publicantur, Romae 1661. in 8°.

246. Ex *Anglia* et *Hibernia* plures quam alias inter scholae theologos recensere licet, quorum forte praecipuus est Laurentius a s. Theresia O. Carm., nobilium ac catholicorum parentum filius unicus, ortus Droghedae in urbe Hiberniae. In Gallia studiis philosophicis et theologicis incubuit, inde Romam evocatus ut in seminario se ad missiones compararet, prout enixe postulaverat, in comitiis generalibus a. 1650. publicas theses omnium adstantium admiratione sustinuit, quorum animos modestia, ingenii claritate ac facilitate rapuit. Variis deinde in domibus sui ordinis s. theologiae lectorem egit. Exactissima legum custodia, poenitentiae studio virtutumque cultu discipulorum forma factus est, ut eximia doctrina, et quamvis a doctissimis inter doctissimos haberetur, orationis studio sic vacabat, ut praeter duas diei horas consuetas tertiam nocte superadderet. Verum ita vires attrivit, ut vix a. 44 natus a. 1670. ad meliorem

transierit vitam. Parabat eximium opus, cui apponere volebat titulum *Elucidarii thomistici*, sed morte praereptus operis tantum partem reliquit, quae Adeodatus a ss. Petro et Paulo ejus quondam discipulus et sodalis in 5 digessit tomos, qui sub titulo *Spicilegii thomistici* Romae 1682 ss. in f. prodierunt. In 1. agit de s. doctrina, de existentia, essentia et attributis Dei deque visione beatifica; in 2. de scientia, ideis, voluntate Dei; in 3. de praedestinatione, reprobatione, gratia et merito ac ss. Trinitatis mysterio; in 4. de actibus humanis, justitia et jure, poenitentia cum opusculo de Theologia mystica ¹⁾; in 5. de ss. incarnationis arcano. Opus non minus grande elaboravit Augustinus Gibbon O. S. Aug., propter fidem constanter in patria defensam exsul, in universitate herbipolensi theologiae professor († 2. Mart. 1676), cui titulus *Speculum theologicum* seu *theologia scholastica* ad mentem d. Thomae, Moguntiae 1669. t. 7 in 4°; aucta variis argumentis, responsionibus ac fundamentis et 4 tractatibus contra Lutherum ac uno de scientia ideali, cura Benedicti de Meirelles ejusd. ord. Conimbricae 1740—45. t. 6 in f. Ejus quoque est *Luthero-calvinismus schismaticus quidem sed reconciliabilis*, Erfurti 1663. Absolvitur 4 disputationibus, quarum 1. de necessitate agit unius verae Ecclesiae amplectendae; 2. de vera Ecclesiae visibilitate et indefectibilitate; 3. de injusta ac insufficient

¹⁾ Hac occasione quorundam meminisse licebit, qui hac epocha de theologia mystica scripserunt ut Thomas de Vallgornera O. Praed. catalanus († 15. Sept. 1665), insignis plane theologus, cujus *mystica theologia* d. Thomae utriusque theologiae scholasticae et mysticae principis, Barcinone 1662. in f., rara, erudita, stilo pro rei materia satis facili, accommo nitidoque est conscripta; Antonius a Spiritu s., de quo infra n. 293.; Dominicus a ss. Trinitate, de quo ad a. 1687; Philippus a ss. Trinitate, de quo mox n. 248.

causa schismatis adversariorum; 4. eaque irenica de Luthero-calvinismi reconciliabilitate, ubi conditiones pacis a Georgio Calixto propositae expenduntur. Quirinus Kunckelius vocat opus exquisitum ac praestantissimum ¹⁾; et Joan. Ludov. Fabricius ²⁾ subtilissimum et candidum ³⁾. — Antonius Bruodinus tuomoniensis O. Min. edidit *Oeconomiam minoriticae scholae et universae theologiae scholasticae manuales summam* ad mentem doctoris subtilis, Pragae 1663. in 8.º cum corolla i. e. *summa totius theologiae speculativae*, in qua agit de virtute et statu religionis, decimis, voto, indulgentiis, purgatorio, ib. 1664. in 8°; *propugnaculum theologiae veritatis*, 1661; ex eodem ordine plurima ⁴⁾ reliquit Bonaventura Baronius colonmeliensis, ut: *Boethius absolutus* sive de consolatione theologiae ll. 4, Romae 1653. in 12°; *Scotus per universam philosophiam, logicam, physicam et metaphysicam defensio* v. 3 in f., Coloniae 1664; *doctor subtilis in materia de Trinitate contra adversantes defensio*, Lugduni 1666. in f.; *de Deo uno defensio*, ib. 1670. in f.; *de angelis defensio*, Florentiae 1676. in f.; plura autem alia opuscula collecta prodire Lugduni 1669. in f. — E societate Jesu Thomas Comptonus seu Carleton cantabrigiensis, diu in collegio anglicano Audomari philosophiae, et Leodii theologiae professor († 24. Martii 1666.), praeter *philosophiam universam*, Antverpiae 1649. in f., 1664., et *Prometheum christianum* seu librum moralium, in quo philosophiae moralis finis aperitur, ib. 1652. in 8°, Leodii 1653., *cursus theologici* t. 2 scripsit, quorum 1. respondet 1. p. et 1, 2; alter 2, 2. et 3. p. Leodii 1658. et 1662., 1684.

¹⁾ Lili inter spinas p. 402.

²⁾ Operum p. 430.

³⁾ Cf. Fabricium in hist. bibl. fabric. 4, 214.

⁴⁾ Horum catalogum cf. in bibl. franc. 1, 225 s.

in f. Vir fuit magni ingenii et doctrinae, et in explicando scribendoque claritate excelluit ¹⁾. — Joannes Hecquet O. Praed. reliquit *commentarium theologicum* complectens omnes tractatus totius 1, 2. p., Romae 1659. in f., et *synopsim theologicam de fide, spe et caritate*, ib. 1675. in 4°; Richardus Lyncaeus (Lynch) S. J. patria galvicesis per 25 a. Vallisoleti et Salmanticae professor theologiae scholasticae (n. 1611, † 1676), vir in disputando acer et dexter, ut non raro acclamationibus adstantium ad disserendum provocaretur ²⁾, *universam* edidit *philosophiam scholasticam* Lugduni 1654. v. 3 in f. et v. 2 de Deo ultimo fine, Salmanticae 1671. in f. Hi omnes, si Comptonum excipias, *hiberni* erant. E *Scotia* prodiit Andreas Junius S. J. (1619—1679), qui ab errore ad veram rediit Ecclesiam. Compluti philosophiam, Toleti, Villaregii, Murciae et Matriti per a. 17 theologiam professus est. Edidit *de providentia et praedestinatione meditationes scholasticas*, Lugduni 1678. in f.

247. Plures insignes theologiae scholasticae cultores protulit hac epocha Gallia. Primo loco illi nominandi sunt, qui integram summam vel cursum theologiae elucubrarunt. Marcus de Berulle O. Min. conv. normannus *cursum* edidit *theologicum ad mentem doctoris subtilis* distributum in 4 ll. juxta ordinem magistri sententiarum, Gratianopoli 1668. t. 12 in 12.º (ter ibid.), opus rarissimum, et praeterea *Briève et claire explication de toute la Sainte Bible*, ib. 1696. t. 3 in 1 v. in f.; Marcellus regiensis O. Cap. theologus egregius, genio et ingenio profundus, seraphicae doctrinae sectator ac defensor acerrimus ³⁾, composuit egregiam summam

¹⁾ Sotvellus, bibl. script. Soc. Jes.

²⁾ Sotvellus ib.

³⁾ Joan. a S. Antonio in bibl. franc. 2, 313.

seraphicam, in qua s. Bonaventurae doctoris seraphici seraphica doctrina per ejus in Magistrum sententiarum libros dispersa dilucide est enodata et accurate redacta in Scholae methodum, Massiliae 1669. v. 2 in f.; ejus sodalis Marcus a Baudunio, vir clara doctrina et insigni sapientia praeditus, publica luce donavit *paradisum philosophicum* unius ac trium doctorum angelici, seraphici et subtilis horum conciliatoris fonte irriguus, Massiliae 1654. in f.; 1664. in 4°; *paradisum theologicum* unius ac trium doctorum etc. t. 2 in f. Lugduni 1661—1664, adjecto tractatu *de justitia et jure*; ib. 1670. (opus rarum); *compendium totius theologiae tam speculativae quam practicae* t. 4 in 8°, ib. 1673. Leo a s. Joanne, ante suum in Carmelitarum ordinem ingressum Joannes Macé dictus, rhedonensis n. a. 1600. Omnia fere sui ordinis munera obivit, magni quoque factus ab Innocentio X. et Alexandro VII., a pluribus cardinalibus, Ludovico XIII. et Ludovico XIV., quibus fuit a concionibus; cardinali Richelieu adstitit morienti († 30. Dec. 1671). Vere meruit sua virtute animique dotibus hoc a suo biographo ¹⁾ elogium: „In seculo quasi stella surrexit matutina, in Carmelo tamquam sol in diebus aestatis praeluxit, in aula quasi vas auri solidum ornatum omni lapide pretioso emicuit, omnibus tum corporis tum animae dotibus insignitus, et suis omnibus intra monasterii septa pretiosus sodalibus.“ Plurima (ad 63) ejusdem extant opera ²⁾, inter quae laudatur: *Studium sapientiae universalis* t. 1. Parisiis

¹⁾ P. de Villiers in biblioth. carmelitana.

²⁾ Cf. Feller 2. 153, exactius in Biogr. univ. 72, 276 ss., ubi legimus: „Ce laborieux et savant écrivain a laissé une grande quantité d'ouvrages remarquables non seulement par la diversité des matières, mais plus encore par la vigueur et l'élégance du style, aussi bien que par l'étendue des connaissances qu' ils attestent.“

1657, qui agit de disciplinis profanis; t. 2. et 3. Lugduni 1664, qui versantur circa scientiam sacram: ea pars ceteris propter eruditionem, ordinem, claritatem classicumque stilum praeferitur, quae de theologia dogmatica disserit. *Aurum optimum*, contextus evangelicus J. Christi vitam uno quatuor evangelistarum calamo describens 1669. in 8°; *instructio catholica* adversus heterodoxos, 1661.; *Instruction catholique pour distinguer infailliblement la vérité du mensonge en matière de religion*, Pictavii 1647. in 4°; *Les sept colonnes de la Sagesse incarnée* qui soutiennent le temple des sept principales vertus de la divine Eucharistie contre les hérétiques, ib. 1629. in 8°. cum *apologia* adversus Danielelem Couppé Salmurii 1630. in 8°.; *theologie mystique* Parisiis 1654. v. 2 in 8°. etc. — *Theologiam secundum genium s. Augustini* edidit La Fosse O. S. Aug. Tolosae 1672. t. 3 in 12°. His notior est Vincentius Contenson (Contensous) O. Praed. aquitanus dioecesis condomiensis Altivilari natus a. 1641. Ea emicuit inter aequales ingenii subtilitate, ut non tam discipulus quam professor emeritus arguendo vel exponendo videretur, adeo vel intricatissimas difficillimasque theologiae quaestiones intime penetrabat, dilucide explicabat, adversaque solide ac clare solvebat argumenta. Prompta illi erat tenacissimaque memoria, ut quae vel semel oculis usurpasset, ea facile diuque animo servaret, quibus accedebat magna dicendi facilitas et elegantia ¹⁾. Annos vix natus 24 philosophiam professus est Albiae (seu Albigae) magna nominis celebritate (1664.); tum theologiam variis in episcoporum seminariis. Affecta jam valetudine conciones per adventum a. 1674. habuit, mox vero post concionem die Natali Domini habita exspiravit 26. Dec. 1674. a. aetatis 33.

¹⁾ Cf. Quetif 2, 656 s.

Optimo plane consilio *theologiam* scripsit *mentis et cordis* seu speculationem universae s. doctrinae pietate temperatam e patribus, doctore potissimum angelico derivatam, Lugduni 1673—1676. t. 9 in 12°, quorum ultimum ab ipso quidem inchoatum, alter (Massoulié) absolvit partim ex auctoris schedis, partim ex suo; ib. 1687.; Venetiis 1727. v. 2 in f.; Taurini 1768. v. 4 in 4°. Singulis sectionibus considerationes subjicit asceticas, quae sponte sua dogma catholicum consequuntur. Ejus dictio elegantissima ¹⁾ quidem est, sed plus justo acrior, magnoque animi aestu corripitur videtur, quoties aliorum opiniones quamvis probabilissimas refutare conatur ²⁾. In re vero morali iudice s. Alphonso auctor est rigidissimus, qui sententiam benignam vocavit intolerabilem ab Ecclesia confingendam potius quam Jansenii sententias ³⁾. Ex eadem sacra familia claruit inter primi nominis theologos computatus Petrus Labat tolosanus, doctrinae s. Thomae mirum addictus, quam Burdigalae et Tolosae fere per totam vitam e superiore loco docuit. Sua auctoritate academiam tolosanam induxit, ut statueret „omnem a sensu s. doctoris alienam (doctrinam) esse explodendam et a scholis eliminandam, praecipue in materia gratiae ex se efficacis, sicut in materia praedestinationis gratuita ante praevisionem meritorum, necnon in materia moralis doctrinae ⁴⁾.“ Decessit autem Petrus 30. Martii 1670, postquam ab eo typis datum fuerat opus hoc titulo: *Theologia scholastica secundum illibatam s. Thomae doctrinam* sive cursus theologicus, in quo omnia dubia maxime hacce tempestate agitari solita ample,

¹⁾ Historisch-politische Blätter 1873. v. 71. p. 102.

²⁾ Cf. Mich. a s. Joseph bibl. crit. 4, 472.

³⁾ Cf. Lacroix theol. mor. l. 1. n. 327.

⁴⁾ Cf. Quetif 2, 636 s.

exacte et perspicue resolvuntur ac semper omnino menti ejusdem doctoris angelici consone, t. 8 in 8.º Tolosae 1658—1661.

248. In *s. Thomam* commentaria ediderunt: Philippus a ss. Trinitate, ante suum in ordinem Carmelitarum ¹⁾ ingressum dictus Esprit Julien, malaucensis dioecesis vasionensis n. 1603. In Persidem missus est missionarius apostolicus (1629); non solum hanc regionem, sed et Indiam (ubi commoratus est 9 fere annos), tres Arabias, Syriam, Mesopotamiam, Chaldaeam, Armeniam, et ex parte Mediam peragravit ²⁾; montem Carmelum, quem accurate describit, visitavit; in monte Libani aliquamdiu commoratus, Romam demum rediit authenticum processum martyrii sodalium suorum Dionysii a Nativitate et Redempti a Cruce ad ss. congregationes de propaganda fide et de ritibus afferens. Hinc in Galliam secessit; saepius primis ordinis muneribus functus, tandem vero electus est praepositus generalis Romae ad sexennium 25. Apr. 1665. Omnes fere per Europam provincias ipse visitavit. Dum ad siculam provinciam trajicere pararet, maris tempestatibus per 24 dierum spatium ad Calabriae oras seu potius scopulos miserandum in modum jactatus ac Neapolim usque propulsatus, ibidem laboriosissimam piamque vitam non sine sanctitatis fama finivit 28.

¹⁾ Ex eadem hac familia erat Licinius a s. Scholastica († 1674) auctor *expositionis in summam s. Thomae*, si fides continuatori historiae eccl. Fleurii l. 206. §. 102.

²⁾ Hoc iter describit Philippus in opere: *Itinerarium orientale*, in quo varii successus itineris, plures Orientis regiones, earum montes, maria et flumina, series principum qui in eis dominati sunt, incolae tam christiani quam infideles populi, animalia, arbores, plantae et fructus: religiosorum in Oriente missiones ac varii celebres eventus describuntur ll. 10, Lugduni 1649, in linguas quoque gallicam, germanicam, italicam versum.

Febr. 1671. Plura edidit opera cedro digna, ait Gonetus, in quibus eruditio et pietas decertant, continuis licet itineribus ac praelaturarum occupationibus detentus, quae ipsum in omni disciplinarum genere instructissimum fuisse probant ¹⁾, inter quae potiora sunt: *Summa philosophiae*, Lugduni 1648. in f. Eam Goae elaboraverat eadem prorsus methodo, qua usus est s. Thomas in sua summa theologica. Hanc multum commendant sodalibus statuta congregationis generalis Oratorii ²⁾; *Summa theologiae thomisticae* seu disputationes in omnes partes summae s. Thomae, Lugduni 1653. ss. v. 5 in f. Magni haec fit a s. Thomae discipulis, excellit enim insigni perspicuitate et claritate, qua forte vel Becanum, quem tantopere commendavimus (n. 140), superat ³⁾. *Summa theologiae mysticae*, in qua quaecunque ad eam pertinent rigore scholastico et ex mente ss. patrum eruditissime pertractat, maxime secundum doctrinam s. Thomae, ib. 1656. in f. (opus rarum); *Maria sicut aurora consurgens* seu de immaculata ejus conceptione, ib. 1667. in 8.º; *generalis chronologia usque ad sua tempora*, in qua compendiose ac methodice referuntur praecipua scitu digna, quae evenerunt ubique, ib. 1663. in 8.º Ludovicus Maeratus S. J. trecentis propter eruditionem a Petavio ⁴⁾ commendatus, vir ingenio, judicio, doctrina, disputandi acumine, explicandi facilitate et perspicuitate cum paucis comparandus ⁵⁾. Aliquot

¹⁾ Martialis a s. Joanne Bapt. in bibl. script. O. Carmel. p. 337 ss. Gener eum dicit (theol. dogmatico-schol. 1, 176) theologum perdoctum scholasticum, mysticum, historicum. Cf. etiam Mich. a s. Joseph in bibliogr. crit. 3, 478; Biogr. univ. 34, 181 ss.

²⁾ Edita Parisiis 1675. sess. 21.

³⁾ Cf. Historisch-politische Blätter 1873. v. 71. p. 106.

⁴⁾ De incarn. l. 11. c. 12. §. 12.

⁵⁾ Sotvell. in bibl. Script. S. J.

annos philosophiam, theologiam Mussiponti, Flexiae, Lutetiae annos omnino 24 magna auditorum frequentia et admiratione professus est. Fuit tenerriimae conscientiae, cautus admodum in sermone, ne quid supra limites veri exaggeraret; de nullo male sentiebat multoque minus sinistre loquebatur. Candore magno merum et suavitate omnibus se amabilem praestabat. Quotidie apud confessorium peccata deponebat, ut sacris purius operam daret († 19. Febr. 1664. aetatis a. 87.). Prostant ejus disputationum in summam theologicam (universam) s. Thomae v. 3 in f., Lutetiae Parisiorum 1633.

249. Cum de iis nobis sit sermo, qui de *s. Thoma* meruerunt, mentio omnino facienda est Joannis Nicolai O. Praed., cujus merita et encomia epitaphium ei positum enarrat:

Attende

Quisquis celeberrimi viri

R. P. F. Joannis Nicolai

Memoriam amas,

Et dum mortales ejus corporis reliquias

hoc tumulo inclusas cernis,

Immortalis animi dotes, quibus ad coelum evolavit,

Paulisper recogita.

In Praedicatorum ordine religiosus fuit et prior.

Utrumque fecit virtus singularis;

Fecit religiosum, quod maxime concupierat;

Fecit invitum hoc in conventu semel priorem,

Quod saepe detrectavit.

Nec mirere,

Tantae virtutis dux fuit humilitas,

Qua omnibus subesse optabat, praeesse nemini.

In schola s. Thomae Regens primarius

Per viginti fere annos doctrinam angelicam,

Quam sine fictione didicerat, sine invidia communicavit,
 Ibique incredibiliter profuit auditoribus suis et Magistro,
 Cui lucem dedit multis eruditissimis libris et commentariis.

In s. facultate parisiensi doctor eximius,

Sive dum jansenianam haeresim

A SS. PP. Innocentio X. et Alexandro VII. damnatam

Sub umbra ss. Augustini et Thomae latitantem

Insequitur, detegit, confodit;

Sive dum antiquam hujus ordinis dignitatem et disciplinam

Forti animo adversus quoscunque vindicat.

In Ecclesia catholica fax omnibus accensa,

Omnibus grata praeterquam veritatis inimicis,

Quos semper infensos, non nunquam etiam laudatores

Expertus est.

Episcopales infulas

Non habuit quod pauci, non ambivit quod multi,

Sed quod paucissimi

Meruit ingenio, eruditione, virtutibus.

Attende et cave,

Ne ad hujus tumuli conspectum tanti viri sortem lugeas,

Nam vitam brevem et mortalem cum aeterna et immortalis

Commutavit.

Attende

Et vita brevi et mortali sic utere,

Ut et tu aeterna ac immortalis aliquando fruaris.

Obiit d. VII. Maji a. rep. sal. MDCLXXIII. vitae LXXVIII.

De ejus eruditione et virtute haec scribit Quetif ¹⁾:

„Praeter amoeniores musas, quibus erat optime instructus,
 soluta strictaque oratione venuste scribere promptus, graece,
 latine et vernacule, quin etiam italice, hispanice et hebraice

¹⁾ Scriptores Ord. Praed. 2, 647.

doctus, theologia scholastica sic emicuit, ut et positiva sacraeque Scripturae, ss. patrum et catholicae traditionis ac historiae ecclesiasticae notitia plus emineret. Vita illius pura omnino et innoxia: libris intentus et studio reliquum dabat orationi vocali et mentali, quam familiarem habebat: rarissimum illi cum mulieribus alloquium idque perbreve et necessitate compellente vel caritate: a jejuniis non Ecclesiae tantum sed et ordinis ne vel aetate jam effoeta se voluit eximium, cibi potusque et somni parcissimus.“ Ejus opera ¹⁾ in tres distinguit classes: 1. Aliena sed ejus notis et additionibus illustrata: *Raineri de Pisis o. Fr. Praed. Pantheologia* sive universa theologia ordine alphabetico per varios titulos distributa et ex probatis et praecipuis auctoribus olim ab ipso summa arte collecta . . . Opus non theologis tantum et concionatoribus (ad quos maxime spectat), sed literatis passim omnibus propter inspersas omnimodas notationes ac materias non tenuiter profuturum etc., Lugduni 1664. in f. t. 3, accuratior ed. Lugduni 1670.; priori t. adjecit sub titulo *de dominio* disceptationem adversus novos dogmatistas ²⁾, qui duo Ecclesiae capita sibi fingunt, et ex duobus unum conflant, Paulum cum Petro coaequantes in supremo pontificatu; alteri t. accessit *disceptatio summaria de his, quae ad gratiam Dei et ad liberum hominis arbitrium pertinent* utriusque tractationi sub titulis propriis ab auctore delineatae intermixta, contra jansenianum dogma postliminio tandem a summo pontifice damnatum, ac alias ejusdem appendices ex Augustini potissimum et s. Thomae testimoniis apertissime

¹⁾ Horum catalogum integrum (potiora enim tantum indicabimus) cf. etiam ap. Nicéron, *Mémoires pour servir à l'histoire des hommes illustres dans la République des lettres* 14, 773 ss.

²⁾ Talis fuit Martinus de Barcos, de quo infra in annot. ad n. 255.

confutatas; tertio t. adjecta est *summaria disquisitio auctoritatum tam s. Augustini quam s. Thomae de passione ac morte Christi* non pro electis tantum efficaciter sed etiam sufficienter pro ceteris omnibus tolerata contra praefatum dogma jansenianum. Edidit praeterea plura *s. Thomae opera* a corruptelis et mendis (quandoque enormibus) expurgata, cujusmodi sunt: *expositio continua super quatuor evangelistas* ex latinis et graecis auctoribus ac praesertim ex patrum sentiis et glossis miro artificio quasi uno tenore contextuque conflata et catena aurea justissimo titulo nuncupata, Parisiis 1657. in f., Lugduni 1670.; pro hoc opere et editione scripsit contra Combesium sub amentito nomine Honorati a s. Gregorio *apologeticam praefationem* adjecta *summaria epistolari discussione* in dissertationem Bernardi Guyard de fictio s. Thomae Graecismo (Parisiis 1667. in 8.º), utrum scil. s. Thomas calluerit linguam graecam, qua affirmatur angelicum doctorem linguam graecam egregie calluisse, Parisiis 1668. in 12.º. Cum autem Combesius huic apologiae opposuisset *prolusionem ad praefationem apologeticam* in P. Nicolai editionem novam catenae aureae d. Thomae, respondit Nicolai l. *confixiones praesumptitiae ex professo refixae* seu verius discussae fictiones, Lugduni 1680. in 12.º. *S. Thomae praeclarissima commentaria in 4 ll. sententiarum Petri Lombardi*, Parisiis t. 4 in f. 1659; *commentarius posterior super ll. sententiarum* sive secundum scriptum vulgo dictum, ib. 1660. in f. In praefatione editor acrius contendit, hoc opus certissime s. doctoris esse, nec suspicionem ex adverso ab ullo cum ratione effingendam, verum Echard et Quetif contrarium ¹⁾ censent; *s. Thomae quaestiones quodlibetales*, ib. 1660. in f.; *summa theologica*

¹⁾ Script. O. Praed. 1, 261

innumeris patrum, conciliorum, Scripturarum ac decretorum testimoniis ad materias controversas vel ad moralem disciplinam pertinentibus in margine locupletata notisque historicis ac dogmaticis undequaque adjectis aucta, ornata, illustrata, ib. 1663. in f. Quaedam sua vir doctus ipsis s. Thomae articulis uno contextu addidit, in quibus lector falli potest, nisi ad asteriscos attendat in principio et fine positos, sic 2, 2. q. 11. a. 2. ad finem resp. ad 3., sic in suppl. q. 9. a. 3.; Lugduni 1685. in f.; s. *Thomae Aq. . . . explanatio in omnes d. Pauli ap. epistolas commentaria*, Lugduni 1689. in f. Opera propria theologica sunt: *Judicium seu censorium suffragium de propositione Ant. Arnaldi* sorbonici doctoris et socii ad q. juris pertinente (nimirum defuisse gratiam Petro, sine qua nihil possumus, quando Christum negavit), Parisiis 1656. in 4°, cui addendae *theses theologicae de gratia* seu theses molinisticae thomisticis notis expunctae ¹⁾, Parisiis 1656. in 8°; *de jejunii christiani et christianae abstinentione vero ac legitimo ritu* juxta veterem Ecclesiae universalis usum oecumenica dissertatio contra pseudocriticas et novellas abusiones, Parisiis 1667. in 12.º adversus Launojum ²⁾, contra cujus dissertationem de vera plenarii concilii apud Augustinum notione 1644., 1666. tertio jam editam scripsit *de concilio plenario*, quod contra

¹⁾ Adversus Nicolai theses prodierunt: *Theses molinisticae Fr. Joan. Nicolai doctoris parisiensis* et apud fratres Praedicatores primarii regentis thomisticis notis expunctae, 1656., quae adscribuntur in op. *Dictionnaire des livres jansénistes* 4, 103 Petro Nicole, qui theses sanas P. Joan. Nicolai Parisiis 1656. propugnatas annotationibus jansenianismo infectis aggredi nititur. Dubitamus autem, utrum Nicolai theses titulum illum habuerint, scil. *theses molinisticae* etc., sed genuinus titulus nobis videtur: *Theses theologicae de gratia*.

²⁾ De quo cf. infra n. 282.

donatistas baptismi quaestionem ex Augustino definivit *oecumenicam dissertationem*, Parisiis 1667. in 12.º; *de plenarii concilii et baptismatis haereticorum assertione dissertatio posterior* anteriorem firmans et a pseudocriticis contumeliis cavillisque defendens, ib. 1668. in 12.º; in his tuetur, Augustinum nomine concilii plenarii intellexisse synodum nicaenam, cum secundum Launojum intellexerit arelatentem ¹⁾; *de baptismi antiquo usu* ab Ecclesia instituto, probato, usurpato oecumenica dissertatio contra pseudocriticas novitates; altera *de baptismi solemnitate* legitimo tempore citra necessitatem observanda, altera *de judaeis vel de aliis quibuscunque infidelibus ad baptismum suscipiendum non cogendis*, ib. 1668. in 12.º, quibus addenda: ad cl. et carissimum sibi sinceræ veritatis ac æquitatis amatorem *in dissertationes contra J. Launojum edendas prolusio* et contra ejus nugas et imposturas apologia, ib. 1668. in 12.º. Contendit in priori dissertatione, praxim romanam administrandi baptismum nonnisi in Paschate et Pentecoste (necessitatis casu excepto) omnibus in ecclesiis fuisse servatam ²⁾. Displicet tamen eruditis in hac controversia stili acrimonia, quæ sæpe ad probra personalia delabitur. *De Constantini baptismo*, ubi, quando et a quibus fuerit celebratus historica dissertatio, ib. 1680. in 12.º. Tertia operum classis complectitur politica et poetica. Nicolai sodalis Petrus Pelican blesensis (n. 7. Jun. 1592., † 26. Dec. 1672), aliquandiu etiam missionarius apostolicus in America, edidit *opuscula s. Thomae Aq. omnia* theologica et moralia ac considerationes, quibus

¹⁾ Cf. de hac controversia plura apud Mich. a s. Joseph in sua bibliogr. crit. 3, 350 ss.; Journal de Savans 2, 340; Du Pin 18, 108, qui et aliarum dissertationum argumentum breviter exponit.

²⁾ Cf. Journ. de Savans 2, 482.

adduntur tum qq. *de secreto servando* ex Ms. bibl. s. Victoris paris., tum plura alia nondum impressa ex ms. conventus carnotensis dominic.; *duplex* etiam *ejusdem in canticorum cantica commentarium* etc., Parisiis 1656. in f. Plura tamen in hanc editionem irrepserunt typorum errata. Editor notas sat accuratas adjecit, et criterium de veris s. Thomae opusculis et suppositis haud poenitendum; quaedam tamen pro legitimis admittit, quae certo aliena sunt ¹⁾).

250. Petrus de Bugis S. J. tolosanus, theologiae per 20 annos professor, qui ad decrepitam pervenit aetatem, nam n. 1590. vixit adhuc 1676., disputavit *de Deo uno* 12 ll., quorum quilibet post scholasticae subtilitatem disputationis morali seu mystica consideratione clauditur ad pios voluntatis affectus excitandos, Burdigalae 1676. in f.; *de adorando Trinitatis mysterio* ll. 7, Lugduni 1671. in 4.º; *de mysterio incarnationis* ll. 12 (eadem methodo), ib. 1668. in f. *De ente increato* et *de ente supernaturali* disseruit (Divione t. 2 in 12.º) Joannes Guilleminot S. J. montbarraeus dioecesis lingonensis n. 1614; diu philosophiae et theologiae professor atque academiae mussipontanae cancellarius († 24. Nov. 1680.). Edidit quoque *selectas ex universaliori philosophia quaestiones*, in quibus recentiorum philosophorum doctrina, quatenus aristotelicae contraria est, refellitur, et ipsa aristotelica multis ad ea, quae hactenus in lucem prodierunt, additis illustratur, Parisiis 1671. in 8.º v. 2; *dissertationes de principiis extrinsecis rerum corporearum et de cognitione brutorum*, ib. 1679. in 12.º.

Reliquus denique est Antonius Reginaldus (prius Ravaille dictus) O. Praed., qui inter suos magnam adeptus est celebritatis famam. Natus is est Albiae in Occitania.

¹⁾ Cf. Quetif 2, 650.

Inter condiscipulos emicuit sive privatis sive publicis etiam exercitationibus, ut erudiendis amodo sodalibus et extraneis a superioribus destinatus fuerit. Philosophiae cursum praelegit a. 1632.; tum et ss. literas est interpretatus Tolosae apud suos, et antecessor renunciatus theologiam ab a. 1639. fere per decem annos integros in schola publica docuit. „Pendebant omnes e loquentis ore, quo nedum Augustinus et Thomas, sed et concilia omnia et patres loqui dici potuissent. Adeo omnium sententias alte infusas hauserat, et locupletaverat capacissimum ingenium totius antiquitatis amplissima et sanctissima suppellectili, quam suis explicationibus profundeabat. scholasticorum multitudini undecunque ad eum ut oraculum confluenti, ut scholae locum amplissimum eos continere non valentem ampliari necesse fuerit et extendi ¹⁾.“ Verum a. 1649. suborta adversus ipsum tempestate occasione l. Petri de Vicentia de conceptione b Virginis iterum tunc editi, quod ejus curis factum putabatur, ei consultius se subtrahere ratus ad Prullianum monasterium se recepit. Cum vero eo tempore Romae quaestio agigaretur de famosis quinque Jansenii propositionibus, dominicani veriti, ne de gratia quoque ex se efficaci, cujus acres sunt patroni, controversia moveretur, doctiores sui ordinis theologos, ut ad omnem occasionem essent parati, Romam convocarunt, inter quos fuit etiam Reginaldus (1652.). Nulla tamen data fuit occasio thomistis suam tuendi doctrinam. Quare anno sequenti in Galliam rediit librisque edendis incubuit. Illum academia tolosana iterum in professorem delegit a. 1671., quod munus magna auditorum approbatione ad mortem usque (12. Apr.

¹⁾ Ita Joan. Franc. Dufaur prior conventus tolosani O. Praed. in epist. encyclica, qua sodalibus obitum P. Antonii annunciat.

1676. a. aetatis 71.) implevit ¹⁾. Haec sunt ejus ingenii monumenta: Opusculum *de vero sensu composito et diviso* seu quaestio de vera et legitima intelligentia distinctionis sensus compositi et divisi juxta antiquos et recentiores philosophos ac theologos, maxime vero juxta d. Thomam et ejus discipulos, Parisiis 1638. in 4.º; Gratianopoli 1663. in 8.º Hanc opellam edidit adversus ejusdem distinctionis explicationem a theologo S. J. tolosano in dictatis suis traditam. In ea repudiata vulgari scholae thomisticae expositione, quam Dom. Bannez invexit, illam aliam probat et confirmat, quae adscribitur P. Alvarez. Hunc libellum confutavit Theoph. Raynaudus lucubratione, cui titulus: *Vulpes parvula demoliens vineas capta et corio nudata* t. 18. opp. edit. lugd. a. 1665. *Quaestio theologica, historica et juris pontificii, quae fuerit mens concilii tridentini circa gratiam efficacem et scientiam mediam*, Tolosae 1644. in 4.º; quam ²⁾ cum theologus quidam impugnasset, respondit Reginaldus l., cui titulus: *Theses apologeticae adversus solutionem quaestionis etc.*, Parisiis in 4.º. *Dissertatio de catechismi romani auctoritate* initio ejusdem catechismi edita, Tolosae 1648. Hanc nonnulli mutilam, elumbem et interpolatam aliis ejusdem catechismi editionibus praeposuerunt. *Doctrinae d. Thomae Aqu. tria principia cum suis consequentiis*, t. 1. exhibens primum

¹⁾ Cf. Quetif 2, 661 ss., ubi catalogum operum editorum et mss. reperies.

²⁾ „Il ne s'est peut-être jamais imprimé d'écrit, qui en si peu de pages renfermât un si grand nombre de bêtises et de faussetez, que cette *Question théologique*, et qui en ait été si évidemment convaincu. Tout ce qu'on pourroit dire pour excuser le P. Reginald c'est que lorsqu' il composa cette *Question*, il étoit jeune et peu instruit des faits historiques, dont il entreprenoit de parler.“ *Mémoires de Trévoux* 1707. t. 4. p. 1679.

principium: *Ens est transcendens*; t. 2. secundum principium: *Deus solus est actus purus*; t. 3. secundi principii p. 2., Tolosae 1670. in 12°; sequi debebat secundi principii p. 3., tum tertium principium scil. *absoluta specificantur a se, relativa ab alio*, in quo de moralibus acturus erat, at cum auctore interiere. *De mente s. concilii trid. circa gratiam seipsa efficacem*, Antverpiae 1706. in f. opus ejusdem praecipuum et a thomistis maximi factum, sed posthumum et cura famosi Quesnelli editum. In ejusdem p. 1. innumera plane corradit argumenta, quibus gratiam seipsa efficacem a tridentinis patribus agnitam probet; sed vere incassum laborat, praecipuum enim argumentum quo utitur videtur esse, gratia non potest esse nisi ex se efficax, ergo talem agnovit concilium ¹⁾. Ad 340 quoque praelatos vel theologos provocat, qui diversis temporibus huic concilio interfuerant quique gratiae seipsa efficaci patrocinantur, secundum quorum proinde mentem interpretanda esse censet decreta tridentina, sed levissimis seu potius nullis argumentis subnixus eos in suam trahit sententiam. Secunda operis p. complectitur animadversiones in 25 propositiones P. Lud. Molinae auctore R. D. le Bossu ²⁾. Tertia p. continentur aliquot epistolae

¹⁾ Cf. Jos. a s. Michaele in bibl. crit. 1, 276; Eleutherium in hist. controv. de auxiliis t. 2. diss. 2; Mémoires de Trévoux l. c. ubi prolixam hujus p. habes synopsin.

²⁾ Jacobus le Bossu O. S. Ben., doctor parisiensis († 7. Jun. 1626.) fuit unus ex consultoribus a Clemente VIII. et Paulo V. deputatis in controversia de auxiliis divinae gratiae, cujus animadversiones manserunt mss. et imperfectae, pervenit enim tantum ad a. 16. Cf. plura de eodem in citatis Mémoires de Trévoux p. 1957. ss., ubi earundem habes epitomen. Plura vero in his animadversionibus scitu digna reperiuntur, quae ad illustrandam historiam congregationum de auxiliis pertinent.

Petri Soto, Tapper, Ravesteyn de concordia gratiae et liberi arbitrii ¹⁾).

251. In *Belgio* Franciscus Bonae Spei (alias dictus Crespin) O. Carm. insulensis, diu philosophiae ac theologiae Lovanii lector (+ 5. Jan. 1677. a. aetatis 60.), edidit praeter alia ²⁾ *commentarios tres in universam theologiam scholasticam* t. 6 in v. 3 in f., Antverpiae 1662. *Summam theologiae scholasticae et moralis* s. Bonaventurae doctoris seraphici, Antverpiae 1678. et iterum 1704. v. 4 in f. composuit Guilelmus Herinckx O. Min. Helmondæ in Brabantia natus, s. Scripturae et theologiae lector, dein missionum hollandicarum praefectus, necnon commissarius per Angliam, Scotiam et Hiberniam, postremo (24. Oct. 1677.) iprensis episcopus, quem tamen mors invida mox eripuit 17. Aug. 1678. *Universam quoque theologiam ad mentem ss. Augustini et Thomae* exposuit t. 2 in 4.º (1678, 1692, 1707 in f.) Laurentius Neesen trudonopolitanus, qui vix sacerdotio initiatus regimini seminarii archiepiscopalis mechli-

¹⁾ Contra hoc Reginaldi opus mox prodit Antverpiae 1707. *dissertatio de mente s. concilii trid. circa gratiam physice determinantem* auctore Liberio Gratiano, de quo cf. Mémoires de Trévoux 1709. t. 1. p. 495 ss.

²⁾ Cf. Foppens bibl. belg. p. 1. p. 287. Inter ejus opera occurrunt etiam: *Apologema retortum* seu retorta disputatio apologetica de ignorantia invincibili et opinionum probabilitate pro Prosperi Fagnani doctrina cap. Ne innitaris, contra doctrinam de probabilitate ill. D. Joan. Caramuelis, Antverpiae 1665. in 4°; *Christi fidelium contritionale* cum ss. synodi trid. et antiquae facultatis theolog. lovaniensis vindiciis et venditiis, Mechlinae 1667. in 4°; *l. apologeticus pro Joanne XLIV. episcopo et patriarcha hierosolymit. directe et Lucifero sardorum episcopo indirecte* adversus criminationes P. Christiani Lupi, Antverpiae 1666. in 4°; *commentarii tres in universam Aristotelis philosophiam*, Bruxellis 1652. in f.

niensis praefectus fuit, quod munus per 40 annos gessit summa cum laude ac fructu. Praedicationi verbi Dei et confessionibus fidelium excipiendis quamdiu per valetudinem licuit cum fructu vacavit. Disciplinam ecclesiasticam constanter zelavit († 22. Maji 1679. a. aetatis 67.). Ejus quoque sunt tractatus tres *de justitia et jure* ad supplementum theologiae moralis christianae, Leodii 1683. in 4°. Franciscus van der Veken seu Vekenus S. J. antverpiensis n. 1596., Coloniae theologiam 30 annos docuit, ubi per-acceptus fuit Fabio Chigi, nuncio tunc apostolico, qui electus in romanum pontificem sub nomine Alexandri VII. eum Romam evocavit et s. poenitentiariae theologum esse jussit († 29. Apr. 1664). Opera ejusdem sunt: *Disputationes theologicae de Deo uno et trino* in 1. p. q. 1—44., Antverpiae 1655. in f.; *tractatus scholastici de simplicitate et libertate divina* ad 1. p. qq. 3. et 19. Hujus sodalis Paulus Rosmer Mosaetrajectensis (1605—1664.) Viennae et Graecii theologiam scholasticam eximia ingenii et doctrinae commendatione docuit. Naturam sortitus acriorem eam ad omnes moderationis leges compressit, in se ipsum durus, in alios comis et affabilis, Deo in eucharistia venerando peculiariter addictus, nunquam eo insalutato ad functiones scholasticas procedebat. S. latronem Christi in cruce socium sibi pro felici morte obtinenda in patronum delegit ¹⁾. Edidit: *l. de jure et justitia* ac potissimum *de contractibus*, Graecii 1649. in 12°; Salisburgi 1669; *conclusiones theologicae de actibus humanis*, ib. 1659. in 8°; *tractatus de sacramento et virtute poenitentiae*, ib. 1662. in 8°; *tractatus de Deo uno et trino*, ib. 1663. in 8°; *conclusiones ex universa theologia suis rationibus instructae*, ib. 1657. in 8°.

¹⁾ Cf. Sotwell. in bibl. Script. S. J.

Singulare opus theologicum edidit (Duaci 1669.) Henricus de Cerf duacensis doctor, in quo circa celebrem de natura divinae gratiae controversiam in scholis catholicis agitari solitam angelici praeceptoris mentem exploraturus haec praestat: 1. locutiones d. Thomae familiares explanat, ne quis in notione terminorum offendant; 2. statuit atque defendit praedeterminationem et ignotam fuisse d. Thomae et ex eo evertere libertatem; 3. non dari praedeterminationem juxta ipsum specialiter ad materiale peccati; 4. d. Thomam scientiae mediae suffragari ¹⁾).

252. Reliqui sunt nonnulli *germani*, ut Christophorus Todtfeller S. J. Artingae in Bavaria natus, quinquennio philosophiae, novennio theologiae professor († 16. Nov. 1678), cujus exstant tractatus theologici *de Deo uno et trino* a Gregorio Kriegelstein in praelectionibus scholasticis descripti, Praegae 1664. in 8°; *centum qq. ex universa theologia scholastica propositae et probatae*, ib. 1671. in 8°; Maximilianus Reichenberger S. J. pragensis, philosophiae et theologiae speculativae in academia pragensi per 30 fere a. professor († 3. Oct. 1673), qui scripsit *compendium theologiae circa Deum, angelos et hominem*, Praegae 1667. in f., *vindicias mariani cultus* seu nonnullas animadversiones in l. cui titulus: *Monita salutaria b. V. Mariae ad cultores suos indiscretos* pro vindicanda contra auctorem anonymum Deiparae gloria secundum orthodoxae fidei dogmata, ss. patrum testimonia, rectae rationis dictamina et theologorum principia, ib. 1677. in 4.º, opusculum posthumum. *Arcanum ss. Trinitatis* in libello thesium aperire nisus est Wilibaldus Bernardt O. S. Franc. bavarus Ingolstadii 1662. in 8.º,

¹⁾ Cf. plura de hoc opere ap. Mich. a s. Joseph in bibliogr. crit. 2, 384 ss.

qui et *canones theologicos de lege pontificia* in libello thesium proposuit, ib. 1677. in 8°. Fridericus Stümel O. Min. Scotum vindicavit in opere, cui titulus: *Primum et perenne mobile theologicum* in 2 t. distributum, in quibus de simplicitate Dei ac scotica distinctione agens dilucide ostendit, subtilis doctrinam tutam esse, oecumenicis et provincialibus conciliis scriptoribusque sacris tum graecis tum latinis consonam, Coloniae 1680. in f.; *unilabium orbis subtiliter literati de distinctione formali ex natura rei* brevi calamo primitus evulgatum, demum vero ab auctore recognitum et auctum, ipsomet teste in titulo t. 1., *theologia sacramentalis* in forma thesium ad mentem subtilis doctoris ¹⁾. Nicolaus Wysing S. J. lucernensis, vir omni scientiarum genere peregre excultus ²⁾, philosophiae et theologiae diu professor (n. 1601, † 22. Sept. 1672.), disputavit *de hominum praedestinatione ad vitam aeternam*, Dilingae 1644. in 8°; *de scientia et voluntate Dei*, ib. 1646. in 8° etc. Christophoro Rassler O. S. Ben., qui Constantiae natus est, Salisburgi theologiam docuit (1652.) et in abbatem Zwifaltae a. 1658. electus fuit († 1675.), adscribit historia universitatis salisburgensis ³⁾ haec opera: *De sacramentis in genere* 1654. in 8°; tractatus speculativo-practicus *de sacramento et virtute poenitentiae* ad mentem d. Thomae compendio explicatus, Salisburgi 1654. et 1661. in 12°; definitionem confessionis in hoc opere traditam acriter impugnavit ⁴⁾ Georgius Gobat S. J.; *de natura theologiae* 1655. in 4°; *de visione beatifica* 1654. Hujus sodalis Marianus Schwab et in

¹⁾ Cf. Joan. a s. Antonio, bibl. franc. 1, 452.

²⁾ Sotvellus in biblioth. script. S. J.

³⁾ L. 2. c. 7. n. 261.

⁴⁾ Cf. de hac controversia annalium zwifalt. p. 2. sect. 6. period. 5. c. 8. p. 290.

academia salisburgensi collega, in qua docuit philosophiam 1635., theologiam moralem 1644., dogmaticam 1648. et exegesisin 1662. († 1664.) reliquit *quaestiones theologicas ex summa s. Thomae*, Salisburgi 1653. in 4°, praeter varia *theoremata philosophica*. Bonagratia Habsensis O. Cap. natione alsata († 3. Martii 1672.) praeter alia scripsit ¹⁾: *Elucidationem quarundam quaestionum et locorum theologorum de sacramentis*, in quibus s. Bonaventura a quibusdam doctoribus graviori censura perstringitur, Coloniae 1669; *disceptationem de matrimonio haeticorum*, ib. 1669. Joannes Berthold S. J. tirolensis († 1673.) defendendas proposuit *assertionum theologicarum* partes 2 in 12° Viennae 1652.

II. Theologia positiva et polemica.

253. In theologia *positiva* et *polemica* Gallia hac epocha ceteris nationibus palmam praeripuit; ingens enim revera illorum est numerus, qui pro tuenda fide catholica calamum strinxerunt, inter quos aliqui sunt haud infimae notae. Adversus omnis generis incredulos illam defendit Stephanus Petiot S. J. lemovicensis, theologiae polemicae professor et s. Scripturae interpret († 12. Febr. 1675.) in op.: *Démonstrations théologiques pour établir la foi chrétienne contre les superstitions et les erreurs de toutes les sectes infidèles* ²⁾, Metis 1674. in f.; Albertus (alias Joannes)

¹⁾ Cf. Bernardus a Bononia in bibl. script. O. Min. Capuc. p. 50.

²⁾ Huic operi affinis est liber sodalis Christophori le Juge parisini insignis concionatoris et in controversiis versati († 12. Martii 1670): *Méthode courte et facile de défendre l'église contre tous ses adversaires*, Rothomagi 1667. in 12°. Ejus quoque est: *Justification de la conduite tenue par les catholiques à l'égard des jansénistes*, Parisiis 1654. in 4°.

Belin O. S. Ben. vesontionensis, episcopus bellinensis (1666. † 1677.), praeter alia ¹⁾ scripsit: *Preuves convaincantes du christianisme* ou principes de la foi démontrés par la raison, Parisiis 1658, 1666. 4°; Dionysius de Rives O. Cap. avenionensis propugnavit *Primatum s. Petri et Ecclesiae visibilis infallibilitatem* contra atheos, judaeos et haereticos, Lugduni 1662. in f.; edidit praeterea triplicem *tractatum s. Scripturae*, in quo multa elucidantur ad s. textum spectantia, ib. 1660. in f.; *de mutatione sabbati in dominicam*, ib. 1661. in 8°; *de significatione verbi creo*, ib. 1661; *de Origenis hexaplis et octaplis* cum corollario Jos. M. Suaresii, Romae 1671. in 4°; Lugduni 1676. Adversus mahometanos pugnavit Michael Febvre (Fèvre, etiam P. Justinianus dictus) turonensis, diu in Oriente missionarius ²⁾, in l.: *Praecipuae objectiones mahumeticae legis sectarum adversus catholicos earumque solutiones*, Romae 1679. in 12°; adversus graecos schismaticos Franciscus Richard S. J. mussipontanus, in Graecia strenuus operarius († 1673.), edito graece opere: *Τάργα τῆς πίστεως τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν διαφένδουσιν τῆς ὁρθοδοξίας*, Parisiis 1657. t. 2 in 4°; contra protestantes, calvinianos praesertim, Richard Mercier ³⁾ S. J. burdigalensis, fervidus et indefessus ecclesiastes († 2. Nov. 1664), qui quendam Eustachium, calvinianae sectae ministrum aggressus est ⁴⁾; Leonardus Champeils S. J. lemovicensis (1609—1669) in l. *Les Vérités Catholiques déclarées et prouvées* selon la vraie idée, qu' en ont eue les ss. Pères et les Docteurs qui ont écrit durant les premiers siècles de

¹⁾ Cf. Feller 2, 147; Biogr. univ. 4, 81. De opere vero hic citato cf. Journal des Savants 1, 271—276.

²⁾ Cf. Feller 2, 588.

³⁾ Distingui debet a Guil. Mercero, de quo egimus n. 172.

⁴⁾ Cf. Backer 5, 533.

l' Eglise chrestienne, et qu' ils ont formée du vray sens de la pure parole de Dieu, Parisiis 1664. in 8°; Joannes de Chaumont († 2. Aug. 1667. a. aetatis 84.) in pluribus scriptis, inter quae est l. *la chaine de Diamans*, ou la chaine eucharistique, faite du texte des Pères sur ces paroles: *Ceci est mon corps*, Parisiis 1684. in 8°. Raymundus a s. Martino (Saint Martin) S. J. bassanensis apud Vascones natus a. 1600, cujus inter alia ¹⁾ exstant: *Consilium momenti maximi religionariis praetensae reformationis datum* super distinctione articulorum fidei fundamentalium et non fundamentalium, Montalbani (gallice) 1660. in 4°; *La réformation ou licence extrême* que ceux de la R. P. R. prennent tant en ce qui concerne la foy, qu' en ce qui regarde les moeurs et la piété chrestienne, ib. 1665. in 8°; Amabilis de Bourzeis, celeberrimus primum inter jansenianos dogmatista, dein (1661.) catholicae veritatis sectator et vindex ²⁾. Natus is est in oppido Volvic prope Ricomagum in Arverniana a. 1606. Tam splendoris fecit in literis progressus, ut cardinalis Richelieu ejus uteretur calamo suaque opera recognoscenda ipsi traderet. Receptus quoque fuit inter quadraginta academiae gallicae socios († 2. Aug. 1672.). Ludovicus

¹⁾ Cf. Backer 5, 649.

²⁾ Cf. Biogr. univ. 5, 396; operum catalogum apud Nicéron t. 24; Dictionnaire des livres Jansénistes 1, 86, ubi de eo legitur: „Il protesta en signant le Formulaire (4. Nov. 1661.), qu'il voudroit pouvoir effacer de son sang tout ce qu'il avoit écrit, et qu'il auroit toute sa vie un souverain et inviolable respect pour les décisions du S. Père, qui est, dit-il, le Vicaire de J. C. sur la terre et le Maître commun des Chrétiens en la foi.“ Scripsit pro errore Jansenii: *Apologie du concile de Trente et de S. Augustin*, 1650; *Saint Augustin victorieux de Calvin et de Molina*, 1662. in 4°, de quo cf. ib. p. 116 ss. Cf. et 2, 474; 3, 323.

Dulaurens congr. Orat. montpessulanus n. 1589., quondam hujus urbis pastor calvinianus. Relicta hac secta Parisios se contulit, ubi eloquentia sua gratiam promeruit cardinalis Richelieu, qui eum in suas recepit aedes atque in negotio unionis protestantium cum catholicis adhibuit. Post cardinalis mortem ingressus est Oratorium (1649.) ibique cum Rich. Simon familiarissime conversans semper prae oculis habuit illud unionis consilium. In ultima senectute oculorum lumine fere privatus coram s. Scriptura venerabundus et meditabundus procumbebat atque ita genuflexus etiam mortem oppetiit 1. Jul. 1671. Reliquit plura opera de controversiis erudita et ad convincendum idonea ¹⁾, uti sunt: *Réponse au livre de Pierre du Moulin*, cui titulus *Opposition de la parole de Dieu à la doctrine de l' église romaine*, Parisiis 1625. in 8°; *Dispute touchant le schisme et la séparation que Luther et Calvin ont faite de l' église romaine*, ib. 1655. in f.; continet hoc opus acta disputationis seu collationis inter praecipuos theologos sub auspiciis archiepiscopi scripto habitae. *Le Triomphe de l' église romaine* contre ceux de la religion prétendue réformée par six démonstrations, qui font voir clairement combien il est impossible de se sauver dans leur communion, ib. 1667. in 12°. Jacobus Boireau S. J. lemovicensis, Honoratus Nicquetius S. J. avenionensis magnas nactus a natura dotes plurima post se reliquit virtutum omnium exempla. Philosophiam et theologiam Flexiae docuit, censor librorum Romae et theologus praepositi generalis societatis Jesu fuit († 22. Maji 1667.). Scripsit praeter alia ²⁾: *Le combat de Genève ou falsifications faites par Genève en la translation françoise*

¹⁾ Biogr. un. 63, 109.

²⁾ Backer 1, 522.

du N. Testament, vérifiées par la seule confrontation de ses propres bibles françoises, Flexiae 1621. in 8°; *titulus s. crucis* seu historia et mysterium tituli s. crucis D. N. J. Christi ll. 2, Parisiis 1648. in 8°; *tractatus de angelo Gabriele ll. 2 distinctus*, Lugduni 1653. in 8°; *nomenclator marianus* seu nomina ss. Virginis ex Scriptura sanctisque patribus petita, Rothomagi 1664. in 4°. Carolus Mallet doctor sorbonicus, archidiaconus et vicarius generalis rotomagensis (1602—1680.) corruptionis accusavit ¹⁾ versionem famosam montensem (de Mons); scripsit praeterea: *Traité de la lecture de l' Ecriture sainte*, en langue vulgaire, Rotomagi 1679. in 12°, in quo tuetur, populo non esse permitendam lectionem s. Scripturae in lingua vulgari. Andreas Gerard S. J. patria vapincensis in Delphinatu n. 1608., reliquit *Traité de controverses*, où il est montré par les propres principes de la religion prétendue qu' elle n' est pas la bonne religion, Gratianopoli 1661. in 12°; *medullam omnium epistolarum s. Pauli et epistolarum canonicarum* ad varias ratiocinationes contractam, quae argumenta suppeditat ad conciones, Lugduni 1672. in 4°; Bernardi Meynier S. J. claromontani (n. 1604.) strenui missionarii plura exstant ²⁾, ut *La sainte liberté des enfants de Dieu* et frères de Christ en 150 articles, qui contiennent tout ce qu' il est permis de croire et de ne pas croire dans la Religion réformée avec quelques Réflexions sur l' Apologie du Synode de Montpellier (a. 1598.); sur le livre que le sieur Charles Drelincourt a fait contre les 42 premiers art., et sur le livre que le Sieur de Croï a fait contre les 25

¹⁾ In l. Examen de la traduction du N. T. imprimée a Mons, Rotomagi 1667. in 12°. Cf. Le Long in bibl. s.; Feller 2, 177; Biogr. univ. 26, 303.

²⁾ Cf. Backer 3, 488 ss.

premiers art., Lugduni 1655. in 12°, 1658, 1660; Nemausii 1661, liber tam avide exceptus ut inter sexennium vicies fuerit editus. *Le véritable Augustin* dans ses quatre livres du Symbole de la foi contre le faux Augustin du ministre d' Uzès, Tolosae 1655. in 4°; *le Port Royal et Genève d' intelligence* contre le Très-saint Sacrement de l' Autel dans leurs Livres, et particulièrement dans leurs équivoques de l' art. 15. de la 2. p. de la seconde Lettre de M. Arnauld, Pictavii 1656. in 4°; *La religion en six points*, Nemausi 1659; *La s. Eucharistie des Catholiques approuvée et la Cène des Calvinistes condamnée* par les Confesseurs de la Foy, par les Liturgies, par les Synodes Nationaux et par les plus célèbres Docteurs de la Religion prétendue Réformée, Nemausii 1660; *les dévotions publiques des Calvinistes*, ib. 1660; *la religion sans les Bibles* ib. 1660; *la Bible des Huguenots condamnée par les Huguenots*, Pezenatii 1661; *le Pape reconnu des Luthériens* et des prétendus Réformez dans leurs livres, Lugduni 1665; *l' Eglise Romaine reconnue* toujours des Luthériens et des prétendus Réformez pour vraie Eglise de Jésus Christ, en laquelle chacun peut faire son salut, Parisiis 1680. (ed. 4.). His addi possunt nonnulli, qui extra veram Ecclesiam nati ad hanc redierunt, suique reditus rationes exposuerunt, Theophilus Brachet de la Milletière parisiensis n. 1596. et Guilelmus Martin cevennensis. Ille controversiis multum deditus, ab ipso Petro du Moulin magni factus, suaeque sectae strenuus promotor, in carcerem tamen conjectus, in fervore suo intepuit, imo de pace catholicos inter et calvinianos ineunda cogitavit, consiliumque promovit scriptis libellis irenicis ¹⁾; cum vero hi

¹⁾ Plurima recenset Raess, die Convertiten seit der Reformation 6, 79.

nimis faverent veritati catholicae, a suis fuit excommunicatus (1642); demum 2. Apr. 1646. fidem amplexus est catholicam. Usque ad mortem (1665.) suum de unione dissidentium cum catholicis consilium prosecutus est, sed nullo successu ¹⁾. Alter quoque praeco calvinianus fuit et quidem magnae apud suos auctoritatis: sed post suam ad fidem catholicam conversionem hanc egregie plane defendit pluribus operibus. *La face de l' Eglise primitive* en opposition avec celle de la prétendue Réformée, ou les principales raisons qui ont porté l' auteur a se ranger à la communion de l' Eglise catholique, Apostolique et Romaine, Turone 1650. in 8°; *la vérité de la Créance et de la discipline de l' Eglise Romaine* sur la plupart des matières contestées entre les Catholiques et les Calvinistes de ce Royaume, prouvée par

¹⁾ Raess, ib. p. 80: „Obgleich er bis zu seinem Tode . . . eine bedeutende Anzahl irenischer Schriften veröffentlicht hatte, erntete er dennoch bei den Katholiken keine Lorbeeren und Seitens der Protestanten nur Dornenkronen ein. Dass Bayle ihn mit Schmähungen überhäuft, lässt sich begreifen; weniger jedoch stand zu erwarten, dass auch die katholische Literatur Frankreichs ihn unbedingt misshandeln würde. Auffallend sind daher die Worte, womit Feller seinen kurzen Artikel *Milletière* schliesst: *il morut haï des protestants et méprise des catholiques*. In Deutschland ist der wackere und muthige Kämpfer, wenn er auch sonst hie und da theologisch in einige materielle Ausschreitungen gerathen ist, weniger unterschätzt. . . . Einen Vorwurf dürfte man mit allem Rechte de la Milletière machen. Man wünscht öfters in seinen Abhandlungen mehr Präcision und Klarheit, was gewöhnlich der Fall ist bei theologischen Schriftstellern, denen eine tiefere dogmatische Durchbildung abgeht.“ E suis operibus liber, cui titulus: *L'Etat véritable des différends de la religion* entre les Catholiques et les Protestants avec la raison certaine de les terminer, in cleri gallicani comitiis a. 1657. probatus et ejusdem cleri expensis impressus fuit. Grotius auctoris nostri laudat pietatem, pro concordia zelum, in controversiis habilitatem. Cf. Biogr. univ. 70, 105.

la Créance et par la Discipline des Eglises prêt. Réf. d' Angleterre et d' Allemagne et par l' autorité de plusieurs Rois, de quantité de ministres, et autres célèbres person- nages de ce parti, Cenomanis 1674. in 8°. — Laurentius de la Borde genevensis, qui scripsit *Hérésie des Calvinistes* . . . condamnée par les Saints Pères et Docteurs de l' Eglise universelle au rapport qu' elle a aux vieilles hérésies, qui ont infecté le monde de siècle en siècle ¹⁾; Josephus Arbussy (Albusy) insignis, ingeniosus et irenicus theologus, cujus ex- stat opus a Bossuet laudatum et approbatum ²⁾; *Déclaration contenant les moyens de réunir les Protestants dans l' Eglise catholique*, Parisiis 1670. in 8°; Theophilus Rossel ³⁾ etc.

254. Plurimi autem *jansenianos*, qui magno numero doctrinam catholicam tam dogmaticam quam practicam cor- rumpere nitebantur, editis libris sunt aggressi, inter quos magnam nominis celebritatem adeptus est Isaac Habert, parisiensis, quem Petavius vocat ⁴⁾ „virum integerrimum et eruditissimum, christianae contra novam factionem vindicem assertoremque fidei.“ Confecto studiorum curriculo, socius receptus est Sorbonae, canonicatu et theologi munere ecclesiae parisiensis donatus. Strenue impugnavit Jansenii librum sermonibus et calamo quadraginta ei objiciens haereses, quas dein ad pauciores reduxit ⁵⁾. Ei tribuitur 85 episcoporum

¹⁾ Cf. Raess 7, 383 ss.

²⁾ Cf. Raess 7, 514 ss.

³⁾ Raess 8, 42. Collegit *témoignages des Protestants en faveur de la Religion catholique*, Parisiis 1671. in 8°.

⁴⁾ De incarn. l. 9. c. 1. §. 7. et c. 5.

⁵⁾ Cf. Werner Franz Suarez 1, 254. Haberto opposuit Arnaldus l., cui titulus: *Apologie de M. Jansenius* . . . et de la Doctrine de s. Augustin expliquée dans son livre intitulé *Augustinus*, contre trois sermons de M. Habert theologal de Paris, prononcés dans Notre-Dame le premier et le dernier Dimanche de l' Avent

Galliae epistola ad Innocentium X. a. 1651, qua pontificis implorant iudicium in hac controversia. Propter insignia ejusdem merita et zelum nominatus fuit episcopus vabrensis (1645). Praefuit suae ecclesiae pastor vere bonus et strenuus omnibus virtutibus episcopalibus insignis († 15. Sept. 1668). Praeter alia egregia reliquit ¹⁾ suae eruditionis monumenta: *De cathedra seu primatu s. Petri*, Parisiis 1645; *in b. Pauli ap. epistolas tres episcopales expositio perpetua* 1656. in 8°. *Theologiae graecorum patrum vindicatae circa universam materiam gratiae* cum perpetua collatione Scripturae, conciliorum, doctrinae s. Augustini, s. Thomae et scholae sorbonicae ll. 3, Parisiis 1647, Wirceburgi 1863. in 8°. L. 1. agit de gratiae necessitate secundum patres graecos; in 2. de gratiae efficacia, speciebus et effectis: in 3. de gratia habituali, ejusque effectis, justificatione et merito. Magni hoc opus ab eruditis fit, licet major in eo ordo, disputatio ad scientiae normas magis exacta et in nova editione major cura haud immerito desiderentur ²⁾; quod tamen demonstrandum sibi proposuit, consensum scil. patrum graecorum cum Augustino et cum schola, praeclare assecutus est. Edidit praeterea *librum pontificalem Ecclesiae*

1642. et le Dimanche de la Septuagésime 1643, 1643. in 4°. Haec forte prima est apologia pro Jansenio. Huic respondit Habert l. *la défense de la Foi de l' Eglise*; mox opposuit Arnaldus: *Apologie* (seconde) *pour M. Jansenius* ... et pour la Doctrine de s. Augustin etc. Utraque relata fuit in indicem decr. 23. Apr. 1654. et ejus lectio sub excommunicatione prohibita ab archiepiscopo rothomagensi 26. Martii 1661.

¹⁾ Cf. Biogr. univ. 19, 277.

²⁾ Cf. Hergenröther, Chilaneum 2, 174; et praeterea Literarischer Handweiser 1863. p. 178; Katholik 1863. p. 2. p. 483; allg. Literaturzeitung zunächst für das kath. Deutschland 1864. p. 18.

graecae ¹⁾ ex regiis mss. euchologiis et aliis probatissimis monumentis, latina interpretatione, notis ac observationibus antiquitatis ecclesiasticae reconditaeque eruditionis plenissimis, qua editione iudice R. Simon ²⁾ Goari euchologio palmam praeripuit, Parisiis 1643, 1676. (eadem editio, novo tantum titulo exornata) in f. Hoc opus in magna est apud eruditos viros existimatione, iique qui accuratiorem quandam rituum graecorum notitiam comparare sibi velint, carere illo vix possunt ³⁾).

Cum Haberto jansenianos impugnarunt: Joannes Bagot S. J. rhodonensis n. c. 1590, vir omni literatura egregie excultus, philosophiae 5 annis, theologiae 13 a. professor, praepositi generalis theologus, qui otium aversabatur, studium amabat adeo, ut cum a quopiam ad quietem captandam invitaretur, festive responderit, satis se quieturum in sepulcro († 22. Aug. 1664). Haec ejus opera ⁴⁾: *Libertatis et gratiae christianae defensio* adversus Calvinum et Pelagium in C. Jansenio redivivos (sub nomine Thomae Augustini), Parisiis 1653. in 4°; *apologeticus fidei* in 2 p. tributus,

¹⁾ Hujus l. descriptionem cf. in Fabricii historia bibl. fabric. t. 2. p. 383, qui auctorem multum ab eruditione et pietate commendat.

²⁾ Nouvelle bibliothèque choisie p. 2. f. 1., ubi hanc editionem recenset. Cf. quoque Renaudot in praef. collect. liturg. orient. t. 1.; Perpétuité de la foi t. 4. l. 1. c. 1: „M. Habert avait de même (scil. ut Goar) fort éclairci la matière de l'ordination dans son Pontifical des Grecs, où il avait établi de grands et solides principes de théologie, pour examiner les rites de l'église orientale, suivant la discipline de l'ancienne Eglise plutôt que sur les maximes de la théologie de l'école, défaut qu' on reprochait à Arcudius, et avec beaucoup de raison etc.

³⁾ Zaccaria, bibliothecae ritualis l. 1. c. 6. a. 1. n. 1.

⁴⁾ Cf. Sotwell, Backer 1, 32.

p. 1. institutio theologica de vera religione, p. posterior, demonstratio dogmatum christianorum, ib. 1645. in f., opus eruditum, sed forte nimis diffusum; *de poenitentia dissertationes theologicae*, in quibus e ss. patribus antiquis circa poenitentiam Ecclesiae ritus explicatur et hodiernus vindicatur contra novas hujusce aevi opiniones, ib. 1646. in 8°; *Défense du droit épiscopal* et de la liberté dont les fidèles jouissent pour la Messe et la confession de précepte, ib. 1655. in 8° (latinitate donata, Romae 1659. in 8.º). Hic cum altero l. anonymo: *de fidelium obligatione confitendi parochis*, rejectus fuit in generali cleri gallicani conventu ¹⁾. Sed cum auctor sua sensa explicans satisfecerit clero, hujus judicium promulgatum non fuit. *Avis aux catholiques pour juger de la bonne doctrine sur la matière de la grâce* et servir de réponse à la première Partie de la Lettre d' un Abbé ²⁾ à un Evesque, Parisiis 1650. in 4°; *Dissertatio de veritate unius religionis christianae*, ib. 1661. in 12°. Franciscus Pintherau S. J. calvomontanus, philosophiae, dein theologiae scholasticae professor († 30. Jan. 1664.), qui in primis ³⁾ aggressus est Joan. du Verger de Hauranne seu famosum ut vulgo dicitur abbatem Sancyranum ⁴⁾ in l.

¹⁾ Cf. Alexandrum a s. Joanne in continuat. hist. eccl. Fleurii l. 203. §. 112.

²⁾ Scil. Ab. a s. Martha, *Lettre . . . sur la conformité de s. Augustin avec le Concile de Trente dans la doctrine de la grâce*, 1650. in 4°.

³⁾ Cf. Sotvell., Backer 2, 1992. (ed. 2).

⁴⁾ Joan. du Verger Bajonae n. 1581. vere dici potest maxime strenuus apostolus et promotor erroris et spiritus janseniani, imo hujus sectae auctor et pater. Nulli pepercit labori, ut spiritum jansenianum ubicunque verbo et scripto diffunderet animisque eorum, quibuscum conversabatur, alte instillaret; hinc maxima gaudet fama apud jansenianos. Inter suos discipulos numerabat viros alioquin doctos ut

Theologia Petri Aurelii sive praecipui ejus errores contra fidem ac bonos mores excerpti ex latinis ejusdem operibus editis a. 1646. studio Christiani Catholici, Audomaropoli 1647.

Pascal, Arnaldum, Nicolium etc. († 11. Oct. 1643.). Tantaem autem famae non respondebat doctrina. Ita enim de eo judicat cum aliis Feller (2, 104.): „Ecrivain faible et diffus en latin comme en français, sans agrément, sans correction et sans clarté, il avait quelque chaleur dans l'imagination; mais cette chaleur n'étant pas dirigée par le bon sens et le goût, le jetait dans le galimatias. Il y en a beaucoup dans ses Lettres.“ Prae ceteris (cf. de nonnullis Dict. des Livres jansén. 4, 83) notum est opus, cui titulus: *Petrus Aurelius*, quod scripsit occasione controversiae inter Rich. Smith episcopum chalcedonensem, in Anglia vicarium apostolicum, et regulares de jurisdictione episcopali. Cum prodissent duo scripta, quae videbantur huic adversa, pro illius defensione hoc pessimum et hierarchiae subversivum edidit opus Sancyranus, quod impensis cleri gallicani typis mandatum fuit 1642. t. 3 in f. et 1646, suppressum tamen ab aula regia. Abundat hoc opus (hinc adeo diffusum) dicteriis in jesuitas. Strenuus laboris socius fuit Martinus de Barcos, Joannis secundum carnem et spiritum nepos, abbatiae et errorum heres, Jansenii discipulus († 1678. a. aetatis 78.). Reliquit Martinus alia opera erroribus infecta: *Quae sit s. Augustini et doctrinae ejus auctoritas in Ecclesia* opus propugnandis (sic) hodiernis erroribus controversiisque elucidandis et componendis accommodatum, in quo excutitur tractatus *de gratia* publice traditus in collegio navarrico a M. Jac. Pereyret, 1650. Nititur in eo stabilire propositionem 30. ab Alex. VIII. damnatam: „Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clare fundatam, illam absolute potest tenere et docere non respiciendo ad ullam pontificis bullam.“ *De l'autorité de s. Pierre et de s. Paul* qui réside dans le Pape, Successeur de ces deux Apôtres, 1645. in 4°, in quo tuetur aequalitatem ss. Petri et Pauli, adeo ut uterque fuerit Ecclesiae summus pastor et caput, quam doctrinam Innocentius X. 29. Jan. 1647. *haereticam* declaravit. Ipsum vero opus in indicem relatum fuit 24. Jan. 1647, sicut et aliud (11. Mart. 1704): *Exposition de la Foi de l'Eglise Romaine* touchant la Grâce et la Prédestination, Montibus 1696. in 12°. Ceterum illam doctrinam haereticam nititur et in aliis

in 8°; *les reliques de M. J. du Verger de Hauranne abbé de s. Cyran*, Lovanii 1646. in 8°; *la naissance du Jansénisme*, Lovanii 1654. in 4°; *Progrès du Jansénisme*, Avenione 1655. in 4°; *Conformité des principes du l. de la fréquente communion avec ceux de M. Ant. de Dominis* 1654. in 4°; *Les errata de la Typographie de Port Royal*, Parisiis 1645; *de attritionis sufficientia in sacramento poenitentiae*, l. in quo opinionis illius antiquitas et certitudo ex veteribus theologis, ss. patribus, conciliis, ss. pontificibus et Scripturis adversus bajanos ostenditur, ib. 1654. in 8°; Joannes Brisacier S. J. blessensis n. 1603., strenuus missionarius castrensis, adeo ut morti proximus dixerit, se omnes vitae anteactae annos pro nihilo ducere prae illis, quos in laboribus castrensis consumpsisset († 10. Sept. 1668). Ejus opera respiciunt personas quasdam janseniana haeresi infectas ¹⁾; N. de Marandé, Ludovico XIII. et XIV. ab eleemosynis et a consiliis, in l. admodum raro *Inconvéniens d' Estat procédans du Jansénisme avec la réfutation du Mars François de M. Jansenius*, Parisiis 1654. in 4°, damna recenset ex hac secta maligna in ecclesiam et societatem civilem redundantia ²⁾). Jacobus Bordes

operibus comprobare ut in op. *La Grandeur de l' église romaine établie sur l' autorité de s. Pierre et de s. Paul*, 1645. in 4.º (dam-natum 24. Jan. 1647); *Eclaircissements de quelques objections* que l' on a formées contre la grandeur de l' Eglise romaine, 1646. in 4°. Cf. de his operibus Dictionnaire des Livres jansénistes passim, ut 1, 118; 145; 2, 144; 3, 362; Stimmen aus Maria Laach 1873. Apr. p. 237 ss.

¹⁾ Cf. Sotwell., Backer 1, 136; Feller 2, 147.

²⁾ Cf. de hoc op. plura in Journ. hist. et litt. 1. Sept. 1771. p. 13; Feller 2, 770. Scripsit quoque: *La Clef de s. Thomas sur la Somme*, Parisiis 1649. in 8°; 1670. v. 10 in 12°; *le théologien françois*, ib. 1651. t. 3 in v. 1. in f.; *Morales chrétiennes du théo-logien françois*, ib. 1684. in f.; *Antiquitez de l' Eglise. De l' ancien*

O. Cap. constantiensis, concionator insignis, s. theologiae professor et per 30 a. novitiorum in via religiosa magister († 1669. a. aetatis 76.), praeter opera concionatoria ¹⁾ reliquit 1. *controversiarum contra jansenistas*, Parisiis 1658. in 4.º et *elucidationem paraphrasticam super Apocalypsim b. Joannis ap.* cum annotationibus permultis ad loca difficiliora, ib. v. 2 in f. 1658, 1659. (opus sat rarum).

255. Franciscus Annatus S. J. patria ruthenensis (Rovergue), theologus polemicus plane insignis n. 5. Febr. 1590. Docuit is philosophiam sexennio, theologiam septennio Tolosae, Romam dein evocatus est ad munus censoris generalis librorum et theologi apud praepositum societatis suae. Postquam alia ordinis munera honorifica obivit, adscitus est a Ludovico XIV. in arbitrum conscientiae (1654—1670). Gratia, qua valuit apud regem, non est usus aut ad utilitatem propriam, aut ad promovendos vel ditandos suos consanguineos, adeo ut dixisse aliquando perhibeatur sua majestas, nescire se, an P. Annatus haberet aliquos sanguine sibi conjunctos. Verum bene ac solerter usus est ea gratia ad augendam ubique per Gallias fidelium devotionem, ad reprimendas haereses ebullientes, ad stabilienda dogmata catholica, adeo ut orthodoxae fidei patronus, Ecclesiae in Gallia columnen, d. Augustini doctrinaeque ejus propugnator egregius, haereseum malleus audierit, et nominatim jansenistarum haeresis oppugnator fuerit acerrimus. Illam Romae pontificio oraculo damnari, illam in Francia auctoritate regia compesci curavit; illam suis lucubrationibus doctissimis tam nervose et sapienter

usage des Sacrements (scil. de Baptismo, confirmatione et poenitentia), Parisiis 1652. in 4.º opus satis rarum. Alia ejusdem auctoris opera cf. apud Zedler, *Universal-Lexicon* 19, 1166.

¹⁾ Cf. Bern. a Bononia in bibl. script. O. Cap. p. 128.

exagitavit, ut nihil habuerint adversarii, quod solide reponerent. Reliquit posteritati varia opera, quae 3 t. comprehensa aeternitati mandabunt illius nomen. Tandem insigni humilitate vitam religiosissime transactam coronavit, postulata missione ab aula regia, ut melius se pararet ad vitam aeternam ¹⁾. Ad hanc totum se disposuit et quarto dein mense post exitum e curia ad bonorum operum praemia octogenario major abiit 14. Jun. 1670. Praeter opera ²⁾ adversus Arnaldum aliosque socios Portus regii haec in primis memoria digna sunt: *Response à la plainte que font les Jansénistes* de ce qu' on les appelle *Hérétiques*, Parisiis 1660. in 4°; *La conduite de l' Eglise et du Roy*, justifiée dans la condamnation de l' Hérésie des Jansénistes par la réfutation des faux prétextes de la question de Faict et de Droit: et de la prétendue Conformité de leur Doctrine avec celle des Thomistes: et par la preuve de leur véritable Conformité avec les Calvinistes ³⁾, ib. 1664. in 4°; *Remèdes*

¹⁾ Ita Sotvellus. Aliter vero rem refert Feller 2, 153.

²⁾ Cf. Backer 1, 182 ss. (ed. 2.), Michael a s. Joseph, bibliogr. crit. 2, 269.

³⁾ Contra hunc l. aliaque Annati opera scripsit Natalis (Noel) de la Lane parisiensis, acerrimus et admodum operosus jansenista. Ipse dux erat legationis Romam missae pro defensione quinque propositionum Jansenii, totamque vitam consecravit tuendae causae jansenianae, pro qua ultra 40 composuit opera, ut *De initio piae voluntatis*, 1650. in 12°; *la Grâce victorieuse* (sub nomine Beaulieu) 1650, 1666. (ed. aucta) in 4°; *conformité de Jansénius avec les thomistes* sur le sujet des cinq Propositions, 1668. in 4°; *vindiciae s. Thomae circa gratiam sufficientem* adv. P. Nicolai (cf. n. 249), 1656.; *Défense de s. Augustin contre le P. Adam*; *Défense de la constitution d' Innocent X. et de la Foi de l' Eglise* contre deux livres, dont l' un a pour titre: Cavilli Jansenianorum; et l' autre: Réponse à quelques demandes, Parisiis 1665. Cf. plura de his libris in op.

contre les scrupules qui empeschent la signature du formulaire avec la response aux deux parties de l' Escrit qui a pour titre: *La Foy Humaine*, ib. 1664. in 4°; 1665. in 8°; *Lettre de M. Jansenius Evesque d' Ypre au Pape Urbain VIII.* contenant la dedicace de son livre intitulé: *Augustinus*, supprimée par ceux qui eurent soin de la première édition de son livre, et quelques autres pièces qui peuvent décider la question de fait. Le tout avec les réflexions etc., ib. 1666. in 4°; *La doctrine des Jansénistes contraire au Siège Apostolique et à s. Augustin*, ib. 1668. in 4°; *opuscula theologica ad gratiam spectantia* t. 3 in 4.º ib. 1666. Haec opuscula sunt plane insignia, magna soliditate, doctrina et claritate conscripta. In t. 1. scientiam mediam defendit contra novos ejus impugnatores; praeterea eo continetur Eugenii Philadelphi romani exercitatio scholastica tripartita contra novam rationem tuendi physicas praemotions liberorum agentium eorumque libertatem exponendi, quam auctor (P. Gibieuf, de quo cf. n. 189) operis *de libertate Dei et creaturae* nuper invexit: cujus operis pleraque omnia partim suspecta, partim pugnancia inter se, partim supposititia esse monstrantur, cum appendice ad Guilelmum Camerarium scotum (seorsim Cadurci 1632, Parisiis 1662. in 4.º); t. 2. Augustinum a bajanis h. e. jansenianis vindicat (seorsim Parisiis 1652. in 4.º); t. 3. complectitur 5 opuscula scil.: *Catholica disceptatio de Ecclesia praesentis temporis* auctore Vinc. Claravallensi (seorsim ib. 1650. in 8.º); *de incoacta libertate disputatio* quadripartita, qua

Dictionnaire des livres jansénistes passim, praesertim I, 291 ss.; 2, 166. Aliaque complura scripsit etiam adversus J. Ferrier, de quo mox, collaborantibus Arnaldo et Nicolio. Decessit a. 1673. a. aetatis 55.

monstratur ex doctrina potissimum s. Augustini atque etiam s. Thomae indifferentiam h. e. agendi et non agendi potentiam et quidem proximam et expeditam ad libertatem arbitrii esse necessariam contra novum Augustinum iprensis episcopi, Vincentium Lenem (gallice le Doux), apologistam Jansenii, commentatorem quinque propositionum (seorsim Romae 1652); *informatio de quinque propositionibus* ex Jansenii theologia collectis, quos episcopi Galliae romano pontifici ad censuram obtulere (seorsim Parisiis 1653. in 4°); *Jansenius a thomistis gratiae per seipsam efficacis defensoribus condemnatus* (ib. 1653. in 4.º); sunt autem hi thomistarum principes: Did. Alvarez, Joan. Gonzalez de Albeda, Joan. Paulus Nazarius, Did. Nugnez Cabezudo, Petrus Ledesma, Balth. Navarrete et Joan. a s. Thoma. *Cavilli jansenianorum* contra latam in ipsos a sede apost. sententiam seu confutatio libelli trium calumniarum et aliarum conjecturarum, quois janseniani obtinere conantur, ut non videantur esse damnati (ib. 1654, Leodii 1655); *notae in diarium Sanctamorii* (ib. 1664). Labbeus in sua bibliotheca antijanseniana haec praeterea opera adscribit P. Annato: *Jansenius de d. Augustino, de Ecclesia catholica, de theologia scholastica ac de d. Thomae familia pessime meritis*, ib. 1651. in 12.º; *Jansenius per heterodoxorum et orthodoxorum theses et antitheses productus et profligatus*, ib. 1651. in 12.º; *an sit sopienda quae jam fervet jansenistarum controversia imposito utrique parti silentio*, ib. 1652. in 4°.

256. Bernardus Guyard O. Pr. natione armoricus, patria credoniensis (vernacule Craon), quae urbecula est dioecesis andegavensis, doctor sorbonicus et primarius in collegio parisiensi regens († 19. Jul. 1674. a. aetatis 73.) *discrimina inter doctrinam thomisticam et jansenianam*

aperit ¹⁾, Parisiis 1655. in 4°. — Joannes Ferrier S. J. ruthenensis n. 1614, philosophiae et diu theologiae scholasticae professor, Ludovico XIV. a confessionibus, a quo etiam selectus fuit, ut Portu-Regienses theologos ad Ecclesiae obsequium reducere niteretur († 29. Oct. 1674), scripsit ²⁾: *Le Jansénisme condamné par la Bulle d'Innocent X.*, ou réfutation d'un libelle dans lequel les Jansénistes soutiennent que les propositions de Jansénius n'ont pas été condamnées dans le sens, qu'ils défendent, Tolosae 1654. in 4.º; *les sentimens des plus considérables Casuistes* sur la probabilité des opinions dans la morale, ib. 1659. in 8.º, *l'idée véritable du Jansénisme*, avec les conclusions que l'on doit prendre pour empêcher le progrès de cette hérésie, Parisiis 1664. in 4.º; *soumission apparente des Jansénistes* qui souscrivent le formulaire, promettant la foy pour les dogmes et le respect pour les faits, ib. 1666. in 4.º; quem l. cum refellere nisus esset N. de la Lane, respondit alio l.: *Réfutation d'un libelle publié* par les disciples de Jansénius contre l'écrit intitulé: *La soumission* etc., où l'on fait voir que la doctrine précise et déterminée, que Jansénius défend dans son *Augustin* et ses disciples dans leurs écrits, a été condamnée par le S. Siècle dans les cinq Propositions,

¹⁾ Praeter alia, quae cf. apud Quetif, 2, 653, scripsit etiam dissertationem, *utrum s. Thomas calluerit linguam graecam*, Parisiis 1667, adversus Joan. de Launoy, quam cum carpsisset Joan. Nicolai (n. 249.), tueri eam conatus est alio libello, cui titulus: *Adversus metamorphoses Honorati a s. Gregorio*, ib. 1670. In opere vero *la fatalité de S. Clou*, Insulis 1673. in 12.º nititur probare Henricum III. non a Jacobo Clemente Dominicano, quem a regiis partibus semper stetisse norant omnes, sed a proditoribus in aula ministris latentibus confossum et interfectum esse. Cf. Nicéron, Mémoires t. 38; Biogr. univ. 19, 241.

²⁾ Cf. alia adversus Arnaldum apud Backer 1, 1845. (ed. 2).

Tolosae 1667. in 4.⁰; *responsio ad objectiones vincentianas*, sive ad argumenta, quibus P. Vinc. Baronius ex O. Praed. scientiam mediam impugnat 3. p. suae manuuctionis ad theologiam, Tolosae 1668. in 12.⁰; Theologiae t. 1. *de Deo uno* juxta s. Augustini et s. Thomae principia, ib. 1668. in f. Alios moliebatur tomos, cum mors laboribus finem imposuit. Jacobus Nouet S. J. cenomanensis (1605—1680.), asceta insignis, nonnulla reliquit adversus Pascal, Lenoir, Claudium du Moulin ¹⁾ etc.

Huc denique referri possunt Bonaventura a s. Anna (seu Heredie) O. Carm., cujus l. sub nomine Jacobi de Vernant (gallice) editus ²⁾: *Propugnata auctoritas summi pontificis*, cardinalium, archipraesulum et episcoporum necnon de officio religiosorum mendicantium contra errores nostri temporis (Metis 1658.), quod pontificis infallibilitatem tueretur et mendicantium privilegia extolleret, parochos atque parisinae facultatis theologos multum commovit. Hinc examine instituto propositiones 17 eo contentae censura a facultate theologica notatae fuere ³⁾. Promulgata hac censura graves

¹⁾ Cf. ejus opera apud Backer 2, 1577; omnia opera ascetica collecta prodierunt Lugduni et Parisiis 1837. v. 27 in 12⁰; 1858, 1860. ib. In suis concionibus acriter aggressus quoque est Arnaldi l. *de la fréquente Communion*, sed cum plures episcopi illum approbassent, hinc P. Nouet in comitiis ab episcopis habitis a. 1643. adactus fuit, ut quandam exhiberet satisfactionem. Cf. Feller 2, 153.

²⁾ Adversus l. Franc. Bonichon adversarii religiosorum et ultra fas jura episcoporum et praesertim parochorum extollentis: *L'autorité épiscopale défendue* contre les nouvelles entreprises de quelques réguliers mendians du diocèse d'Angers sur la hiérarchie ecclésiastique, Andegavi 1658.

³⁾ Cf. plura in Bossueti defens. declar. cleri gallic. l. 10. c. 27; Dupin hist. eccl. t. 4. §. 17; Alex. a s. Joanne in contin. hist. eccl. Fleurii l. 205. §. 28 ss. Eodem tempore censura quoque lata

concitabantur tumultus: ipse Bonaventura in sui defensionem edidit alium librum: *La doctrine ancienne des Théologiens de la Faculté de Paris opposée à la censure faite par la même Faculté de Paris*, sur le livre de l' autorité de N. S. le Pape, 1664.; ipseque Alexander VII. suam auctoritatem nimis depressam ratus 6. Apr. 1665. hac de re ad Franciae regem literas dedit, sed nullo successu: hinc edita Bulla 25. Jul. censuram illam nullam irritamque declaravit. — Petrus Jammy O. Praed. occitanus inter suos magni nominis theologus ¹⁾ et in ss. Augustini et Thomae doctrina admodum versatus, quam pluribus annis Tolosae una cum sodali Vincentio Baronio (n. 294.) professus est (1632). Exinde Gratianopolim ad regendam theologiam accersitus diutius publice docuit († c. 1665). Prodierunt ab eo *veritates de auxilio gratiae* ab erroribus et falsis opinionibus vindicatae, quas defendunt theologiae gratianopolitanae candidati augustinianis et thomisticis armis instructi, Gratianopoli 1658, 1659. pp. 2 in 12.º, in quarum 1. errores pelagianorum describuntur, judicantur, damnantur; in 2. opiniones catholicorum de auxilio gratiae ea qua par est modestia examinantur et thomisticae tamquam verissimae eliguntur. Selectus quoque fuit a magistro ordinis Thoma Turco, qui novae editioni operum Alberti M. ex mss. codd. praeesset, quae etiam prodiit Lugduni 1651. t. 21 in f. Joannes Ferrandus S. J. anicius (1586—30. Oct. 1672.) reliquit *Disquisitionem reliquiariam* sive de

fuit in Amadaei Guimenii Lomarensis (Matthaei Moya S. J.) olim primarii s. theologiae professoris opusculum singularia universae fere theologiae moralis complectens adversus quorundam expostulationes contra nonnullas jesuitarum opiniones morales etc. Facultatis censuram propugnarunt Ludov. Maresius, Ant. Faure, Launojus etc. Cf. Stimmen aus Maria Laach 1873. mensis Julii p. 44 s.

¹⁾ Cf. Quetif 2, 616.

suspicienda et suspecta earundem reliquiarum, quae in diversis ecclesiis servantur, multitudine, Lugduni 1647. in 4.º, opus nonnihil singulare; s. Alcimi Ecdicii Aviti viennensis episcopi epistolas 4 nunc primum editas et notis illustratas, Cabillone 1661. in 4.º; s. Ferrandum redivivum sive s. Hectoris Fulgentii Ferrandi primum in Africa diaconi carthaginensis, tum in Hispania Carthaginis Spartariae episcopi, denique archiepiscopi toletani vitam, Lugduni 1650. in 4.º: „commentitium sane opus, inquit Gallandi ¹⁾, cujus editor scriptorum fluxae fidei nomine atque auctoritate usus Ferrandum afrum Hispaniae attribuit, atque diaconum in Hispania episcopum semel iterumque constituit. Operis levitatem palam ostendit Chiffletius animadversione in s. Ferrandum redivivum, quam scriptorum veterum de fide catholica quinque opusculis attexuit ediditque Divione 1656.,“ cui tamen Ferrandus respondere nisus est in l. *animadversioni Chiffletianae animadversio cum fenore repensâ*, Divione 1662. in 4.º. Denique Isaac de la Peyrere burdigalensis a. 1594. parentibus calvinianis editus ²⁾. Multum se dedit lectioni s. Scripturae, unde admodum versatus erat praesertim in V. Testamento. Sed male intelligens verba Pauli Rom. 5, 12 ss. in errorem de praeadamitis incidit, quem tuetur in l. *Praeadamitae* sive exercitatio super v. 12, 13, 14. c. 5. ep. Pauli ad Romanos 1655. in 4.º et 1656. in 12.º in Batavia edito. Plures eum impugnarunt, inter quos Priorius (de quo infra n. 272.)

¹⁾ In praefat. ad Fulg. Ferrandi opuscula n. 10.

²⁾ Plura de eo cf. apud Räss, die Convertiten 7, 113 ss., qui etiam ejus conversionis motiva exhibet, quem cf. etiam de Claudio de la Parre quondam pastore calviniano montepessulano, qui fidem catholicam amplexus est a. 1665. suaeque conversionis motiva proponit in l. *Les motifs de la Conversion du sieur la Parre cy-devant ministre à Montpellier*, Parisiis 1666. in 8.º, quae refert Räss ib. p. 210 ss.

sub nomine Eusebii Romani. Propterea etiam in carcerem con-
 jectus est, sed post aliquot menses iterum liber dimissus. Verum
 hae turbae occasio fuere ejusdem conversionis (1656.), quam
 narrat in *ep. ad Philotimum*, qua exponit rationes, propter
 quas ejuraverit sectam Calvinii, quam profitebatur, et l. de
 praeadamitis, quem ediderat, Romae 1657; Francofurti
 1658. in 4.º; Parisiis 1658. (gallice versa) in 8.º; cum
 apologia 1663. Lectu dignae sunt ejus *Lettres écrites au*
Comte de la Suze pour l'obliger par raison à se faire
catholique, Parisiis 1661, 1662. v. 2 in 12.º. Obiit 82
 annos natus 30. Jan. 1676.

257. Inter *belgas*, imo inter omnes hujus periodi theo-
 logos eminet par nobilissimum fratrum Hadrianus et Petrus
 van Walenburch Roterdami patritia familia oriundum ¹⁾.
 Ille juris utriusque doctor, cum aspiranti ad statum eccle-
 siasticum denegaretur ordinatio a praefecto vicario missionibus
 hollandicis, venit Coloniam ad nuncium apostolicum ejusque
 ope primum beneficium ecclesiasticum obtinuit. Postea dona-
 tus fuit metropolitanae coloniensis ecclesiae canonicatu pres-
 byterali et a. 1661. ab archiepiscopo coloniensi in episcopum
 adrianopolitanum consecratus et electus in vicarium generalem
 († 14. Sept. 1669). Frater ejus junior Petrus pariter
 utriusque juris doctor fratrem in Germaniam secutus primo
 quidem Dusseldorpii cum illo haesit in aula ducis neoburgici,
 cui in primis grati erant, ibique plures procerum e lutheranis

¹⁾ Cf. de his plura ap. Hartzheim in bibl. colon., Foppens
 in biblioth. belg. 2, 1018 ss., Fabricium biblioth. fabric. 2, 127 ss.,
 qui inter alia scribit: „Et hunc (Petrum) ego salutavi Coloniae Agrip-
 pinae multumque de religione sermonem, sed et placidum ac moderatum
 et omni carentem bile ex eo audiui a. 1670. d. 10. Julii.“ Et alii
 Protestantes horum fratrum in controversiis modestiam laudant. Biogr.
 univ. 50, 99; Raess, 7, 397.

castris ad fidem catholicam reduxerunt. Petrus potiore deinde aetatis suae partem transegit Moguntiae ecclesiarum ibidem collegiatarum s. Petri et s. Victoris canonicus. Anno 1658. a Joan. Philippo Schoenborn archiepiscopo electore assumptus in suffraganeum titulo mysiensis episcopi consecratur atque a. 1659. collegiatae s. Petri decanus installatur. Post fratris mortem ab archiepiscopo coloniensi vocatus est, ut illi succederet (+ 21. Dec. 1675). Porro hi duo fratres non infulis tantum ac virtutibus, sed et eruditione theologica incliti, cum ab incunabulis inter protestantes enutriti controversis fidei dogmatis accuratius incubuissent, in his quoque summam consecuti sunt laudem et sequacibus facem praetulerunt a gravissimis ejusdem aevi theologis magnopere commendati. Adversarios, qui cum eis vel quibuscum ipsi disputarent et bella literaria gererent, habuerunt plurimos, videlicet Claubergium, Coccejum, Joan. Crocium, Delium, Drelincourtium, Eilbrachtium, Joan. Ludov. Fabricium, Hundium, J. B. Lydium, Siricium, Spanhemium, Scheiblerum, Dannhaverum, Boebelium, Hülsemannum, Haberkornium, G. Calixtum, Ger. Titium, Jaschium, Andr. Overbeck, qui per anonymum wolffenbuttelnsem intelligitur, Jo. Musaeum, Jo. Arndium, Kuhnium, Conringium, Felwingerum et Wissowatium. Elucubrationes eorum diversis temporibus editae primis Germaniae inferioris principibus catholicis inscriptae, nonnullae etiam ad ipsorum petitionem exaratae, duobus demum voluminibus in f. comprehensae prodierunt hoc titulo: *Tractatus generales de controversiis fidei*, Coloniae 1670. Tomus 1. habet tractatus 9, qui sunt: 1. examen principiorum fidei (1647. in 8.º; 1667. in 4.º); magni hunc tractatum fecit Bossuet in sua historia variationum et in expositione doctrinae catholicae; 2. methodus augustiniana defendendi et probandi fidem catholicam ex solo verbo Dei (1645. in 12.º;

1647. in 8.º; 1660. in 4.º); 3. de articulis fidei necessariis (1659, 1666.); 4. de instrumentis probandae fidei sive discussio biblicorum vulgaria (1666.); 5. de perpetua probatione fidei per testes (1665.); 6. de testimoniis seu traditionibus non scriptis; 7. de praescriptionibus catholicis (1666.); 8. de missione (seu vocatione) protestantium (1656, 1665.); 9. de unitate Ecclesiae et schismate protestantium (1642, auctor 1656). Hi autem tractatus primum exhibentur synoptice, dein fusius evolvuntur. Tomus 2. complectitur tractatus 16, scil. 1. compendium controversiarum particularium (1659.); 2. de descensu Christi ad inferos (1643, 1647.); 3. de Ecclesia; 4. de sanctis; 5. de purgatorio; 6. de ss. eucharistia; 7. de justificatione; 8. de meritis; 9. de censura doctrinae fidei contra Joan. Coccium; 10. refutatio dialogorum Drelincurtii ministri charentonensis (gallice); 11. catholicus simplex (etiam belgice), germanice: RR. DD. Adriani et Petri von Walenburg einfältiger catholischer d. i. ein Weiss, wie ein jeglicher einfältiger Catholischer, auch Ackermann, so lesens erfahren, seinen Catholischen Glauben aus h. Schrift gegen alle Ketzer verthaitigen könne; 12. Itinerarium fidelis Thomae hujus temporis incredulos per dialogum ducens ad Ecclesiam catholicam (belgice); 13. de homine naturali; 14. de homine spiritali; 15. de martyribus Japoniae; 16. de singularitate clericorum. Tractatus praesertim t. 1. sunt vere *classici*, excellunt autem propter methodum, quae adversus protestantes, et generatim adversus omnes haereticos est plane palmaris et invicta nullique solidae difficultati obnoxia, eoque magis commendanda, quod tricas exegeticas et controversias de singulis doctrinae capitibus evitans ipsa controversiarum fundamenta petat atque securim ad ipsam errorum radicem ponat, adversarios ab omni actione adversus Ecclesiam excludat, schismatis nefandi reos demonstret

atque Ecclesiae auctoritate opprimat ¹⁾). Haec autem operum collectio est admodum rara, rarissima autem illa, cujus t. 2. adjectus est brevis tractatus *de regula fidei*. Iidem tractatus contracti prodierunt, Coloniae 1682, Parisiis 1768; Viennae 1778. Ceterum de his fratribus inter se collatis, ita habet Leibnitius ²⁾): „Petrus longe alio eruditione superior et quae illi ediderunt, fere omnia sunt Petri. Adrianus tantum operam dedit, ut Coloniae imprimerentur.“

258. Augustinus van Teylingen harlemiensis, 50 ferme annorum spatio strenuus vineae Christi in Hollandia operarius (n. 1587, † 4. Aug. 1665.) multa edidit opuscula pro fide conservanda lingua vernacula ³⁾, item et Guilelmus de Landheere ⁴⁾ Casleti in Flandria natus 1605, qui plures protestantes ad Ecclesiam catholicam reduxit († 7. Dec. 1666); Petrus van der Laen amstelodamensis (n. 2. Febr. 1618, † 10. Jul. 1669.) in Hollandia missionarius ⁵⁾; Caspar Sevenstern groninganus (n. 1627.), qui in primis Joachim Hildebrandum, Timoth. Friedlieb et Guil. Zesch aggressus est ⁶⁾; Franciscus de Roy insulensis n. 1595. Philosophiam

¹⁾ Cf. Werner, Geschichte der apolog. und polemischen Literatur 4, 586.

²⁾ Epp. vol. 4, p. 243.

³⁾ Cf. Backer 5, 722.

⁴⁾ Plura de eo cf. ap. Sotvellum, Backer 5, 410. Contra hunc scripsit Macarius Simeomo can. praemonstratensis, antverpiensis, s. theologiae in abbacia s. Michaelis Antverpiae professor, dein ibidem abbas († 12. Apr. 1676). Cf. Foppens 2, 837.

⁵⁾ Cf. Backer 5, 397.

⁶⁾ Cf. Backer 5, 692. Ex ejus operibus praecipuum est: *Formula professionis fidei catholicae defensa* oder Gegengespräch in 2 Theilen verfasst über die Frage: Warum wilt du nicht Römisch-Catholisch werden, wie deine Vorfahren gewesen? Ist ein christliches Gespräch, in welchem erörtert wird, ob in der Römisch-Catholischen

hic professus est Duaci octennium, theologiam scholasticam annis 14 magna illius universitatis approbatione; Romam adscitus theologum egit praepositi generalis societatis Jesu et censorem librorum († 1679. vel 1680). Reliquit ¹⁾ l. inscriptum: *exercitationum theologicarum adversus haereses aevi praesentis sectarum*, quae religionis reformationem praetendunt, *labyrinthus inextricabilis*, in quo demonstratur novatorum fidem atque doctrinam universam versari in circulo, nec ipsos proinde habere in rebus fidei controversis ubi pedem figant, nisi ad Ecclesiae catholicae sensum recurrant, Avenione 1677. in 8.º, Leodii 1680. t. 2; *templum sapientiae* seu dissertatio mystagogica, in qua de templo sapientiae partim historico, partim mystico sensu disseritur, Insulis 1664. in f.; *porticus Salomonis* sapientiae templo sublimioris academiae aut scholae coelestis ad instar adjectus, Leodii 1668. in f. Omnes hi fuere e societate Jesu ²⁾).

Kirchen einige Glaubens-Stück vorhanden, welche ein gewissenhafter Christ ohn Gefahr seiner Seligkeit nicht billigen oder annehmen könne? Coloniae 1670. in 4°. In 1. p. agit de traditione, de interpretatione s. Scripturae, de 7 sacramentis, de peccato originali, justificatione et meritis bonorum operum: in 2. de sacrificio missae, transsubstantiatione, communione sub utraque specie, purgatorio, de sanctorum invocatione. Adjecit postea adversus Friedlieb apologiae instar 3. p. Hildesheimii 1677. in 4°.

¹⁾ Cf. Sotvellum, Backer 1, 657.

²⁾ Quibus adde Theodorum Moretum antverpiensem, qui diu non solum theologiae, sed et mathesis Pragae et Wratislaviae professorem egit (n. 1602., † 6. Nov. 1667). Cf. Sotvellus, Backer 3, 309. Praeter opera mathematica et ascetica scripsit *Philalethem Marianum* contra calumnias cujusdam praedicantis in b. Virginem, Wratislaviae 1661. in 4°; *principatum incomparabilis primi filii hominis Messiae et primae parentis matris Virginis in conceptione illius immaculata exhibitum*, Coloniae, 1671. in f.

Praetermissis vero Winoldo Coster O. Carth. davenportiensi († 1674.), Joanne Mantelio ¹⁾ O. S. Aug. n. Hasseleti comitatus Lossensis (1599., † 23. Febr. 1676.), Bartholomaeo d' Astroy ²⁾ O. Min. concionandi facundia et controversiarum adversus haereticos elucidatione celebri († c. a. 1670.), reliqui adhuc sunt: Thomas Leonardi O. Pr. brabantinus Mosae Trajecti natus, magni nominis theologus, qui scholarum regimini fere per totam vitam fuit applicitus († 1. Sept. 1668. a. aetatis 72). Edidit inter alia ³⁾: *Angelici doctoris s. Thomae Aq. sententia de prima hominis institutione*, ejus per peccatum corruptione illiusque per Christum reparatione contra Joan. Georg. Dorscheum . . . qui gloriatur se Thomam exhibere confessorem veritatis evangelicae augustana ut ait confessione repetitae, Bruxellis 1661. in f., accessit brevis seu methodica refutatio totius operis Dorscheani. Inter libros prohibitos tamen relatus est hic liber decr. 8. Martii 1662, non propter ullum errorem in eo contentum, ait Quetif, sed quia agit de auxiliis gratiae, quod tum Romae adhuc erat prohibitum. In decreto tamen 18. Jan. 1680. diserte dicitur l. prohibitus „nisi deleantur omnia, quae p. 126—134. de conceptione b. Mariae V. habentur, et quae l. 2. c. 8. et 10. de actu beatifico caritatis in Christo leguntur.“ *Unicae Christi sponsae* i. e. *catholicae sub rom. pontifice Ecclesiae integritas et sanctitas denuo asserta*: itemque calvinismus de violata mystici thori

¹⁾ Cf. Ossinger, biblioth. august. p. 539; Foppens biblioth. belg. 2, 685, qui recensent ejus opera, e quibus tamen huc tantum referri potest: *S. Augustinus de v. eucharistia* sive augustissimo corporis et sanguinis Domini mysterio, qua sacrificium et sacramentum est, quid catholicus s. Ecclesiae doctor senserit ll. 2, Leodii 1655.

²⁾ Cf. Foppens 1, 123.

³⁾ Cf. Quetif 2, 625.

fide clare convictus adversus spuria vitulamina cujusdam Joan. Hamerstedii, Lovanii 1664. in 8°. — Mathias a Corona O. Carm., leodiensis, s. theologiae doctor in academia parisiensi et magni nominis concionator († 1676.), praegrandis operis est auctor, cui titulus: *Sanctitas Ecclesiae romanae* in s. Elia propheta carmelitarum protoparente praefigurata, sive expositio literalis, mystica et moralis sparsim a 3. Reg. 17.—4. Reg. 13. per tomos 12 in f., Leodii 1668. seqq. Tomus 1. agit de existentia, signis, origine, propagatione et maternitate Ecclesiae romanae; 2. de Ecclesia romana et ejus primatu ubique recepto; 3. de s. Petri et successorum ejus rom. pontificum potestate spiritali et infallibili in rebus fidei, morum et regimine Ecclesiae; 4. de dignitate et potestate spiritali episcoporum; 5. de potestate judiciali episcoporum et jure militari praesulum jurisdictionem temporalem habentium; 6. de missionibus apostolicis seu de utilitate sacrarum missionum, virtutibus, privilegiis, officio et potestate missionariorum; 7. de dignitate cardinalium, legatorum, nunciorum et inquisitorum fidei, cum auctario ad Ecclesiae sanctitatem confirmandam: et alia plura 5 t. sequentibus e prioribus legitime deducta ¹⁾).

259. Adversus *jansenianos* scripserunt Joannes de Jonghe S. J. dunkerkanus, vir egregie doctus, qui philosophiam quinquennio, theologiam de moribus etiam quinquennio, sed scholasticam a. 14 Lovanii explicuit magna commendatione eruditionis, cui non minora virtutum decora conjunxit ²⁾. Obiit Antverpiae 11. Martii 1669. Dum theologiam traderet Lovanii excususque tum primum esset Jansenii *Augustinus*, primus illum impugnavit cum suo in eadem

¹⁾ Ita Foppens bibl. belg. 2, 872.

²⁾ Cf. Sotvellum.

cathedra collega Joan. Derkennis (de quo cf. n. 201.) in *thesibus theologicis* de gratia, libero arbitrio, praedestinatione etc., in quibus doctrina theologorum soc. Jesu contra Corn. Jansenii Augustinum defenditur in 6 cc. divisae: 1. theologos S. J. a pelagianismi et semipelagianismi nota liberat: 2. ostendit eorundem doctrinam consentire s. Scripturae, conciliis, ss. patribus et doctoribus scholasticis: jansenianam vero ab his et in primis ab academiae lovaniensis antiquis modernisque doctoribus dissentire: 3. Jansenii doctrinam opponit concilii tridentini definitionibus: 4. eandem componit cum propositionibus damnatis a Pio V. et Gregorio XIII.: 5. eandem cum Calvinii aliorumque heterodoxorum opinionibus in statera appendit: 6. multa detegit non modo theologis S. J. sed et sanctis Ecclesiae patribus a Jansenio falso imposita, Antverpiae 1641; Parisiis 1641. in f., in indicem tamen relatae bulla Urbani VIII. 6. Martii 1641. et decr. 1. Aug. 1641. quod scil. in illis agatur de auxiliis. *Theses theologiae apologeticae priorum et miscellaneae adversus doctrinam Corn. Jansenii*, ib. 1641. in f. Octavius Worst O. Cap. amstelodamensis, in fidei controversiis eruditus et in propugnando infallibili rom. pontificis primatu strenuus († 22. Nov. 1671. a. aetatis 75.). Ex plurimis ¹⁾, quae reliquit, hic notanda sunt: *Summum et infallibile orbis christiani in rebus fidei et morum decidendis tribunal*, ex quo nihil unquam erroneum in fide et moribus definitum processit, nec procedet nec procedere potest: a quo etiam appellare in praedicta materia ad concilium generale legitime congregatum non solum periculosum in fide, temerarium et

¹⁾ Cf. Bern. a Bononia in bibl. script. Capuc., qui tamen haec opera recensens advertit alia esse edita Romae vel Bononiae, alia mss., quin ea satis ab invicem secernat.

scandalosum, sed haereticum quoque esse comprobatur: in quo nullus haereticus sedit, nec unquam sedebit, t. 1 in f.; *vindiciae augustinianae catholicae* seu vera demonstratio operum s. Augustini, quae theologi lovanienses typis mandarunt a. salutis 1566, 1567. et 1568; Lugduni et Parisiis 1614, 1626, 1637, 1651. et sub fuce adulterinae emendationis adulterarunt, t. 1 in f.; *apologia sacra*, in qua summi rom. pontificis jurisdictionis primatus sicut et illius infallibilis in controversiis fidei decidendis auctoritas ex solo s. textu comprobatur, in 4°; *sol in Eclipsi* seu s. Augustinus in Jansenio, t. 1 in 4°; *Calvinus pelagianus redivivus* seu Augustinus C. Jansenii t. 1 in 4°; *Panoplia s. Augustini* seu doctrina s. Augustini adversus Augustinum C. Jansenii Anti-Augustini t. 1 in 4°; *triumphus S. R. Ecclesiae* super omnes principales haereses calvinistarum, quae in Hollandia, Anglia, Germania et Gallia grassantur, in quo eorum errores ex propriis illorum principiis convincuntur i. e. ex s. pagina, quam solam ut judicem controversiarum admittunt: ex illis ss. patribus, quorum doctrinam se ibidem recipere testantur: ex confessione articulorum fidei et ex catechismo, quae duo vocant fundamenta suae religionis, ut dicunt, reformatae: ex 4 primis conciliis, quae in confessione articulorum admittunt: ex propriis denique suorum principalium praedicantium principiis veritas et doctrina catholica romana demonstratur, t. 1 in f. etc.

260. In *Anglia* rem catholicam egerunt Thomas Carwell, vero nomine Thoroldus ¹⁾ lincolniensis, qui magnam

¹⁾ Cf. Sotvillum, Backer 1, 1100. Hujus unum exstat opus: *Labyrinthus cantuariensis* or Doctor Lawds Labyrinth, being an Answer to the late Archbishop of Canterburie's relation of a Conference between himself and Mr. Fisher etc., wherein the true grounds of

vitae partem in cultura vineae patriae operarius impiger transegit († 9. Aug. 1664.); Guilelmus Campiani herefordiensis († 28. Sept. 1665.), non minus strenuus missionarius, qui opposuit Dr. Jo. Cosin l. *On the catholic doctrine of transsubstantiation* (sine indicatione anni et loci) in 8.º; Jacobus Mumford ¹⁾ norfolciensis, pro fide in carcerem coniectus multaque ludibria expertus († 9. Mart. 1666.), qui scripsit: *The Question of Questions*, which rightly solved resolveth all our Questions in Religion. This Question is: who ought to be our Judge in all these our differences? This book answereth this question; and hence sheweth a most easy, and yet most safe way, how, among so many Religions, the most unlearned and learned may find the true Religion by Optatus Doctor, Gandavi 1658. pp. 2 in 8.º; Londini 1686—87. in 8.º; *the Catholic Scripturist: or the Plea of the Roman Catholics shewing the Scriptures to hold the Roman Faith in above forty of the Chief Controversies now under debate*, Gandavi 1652; Londini 1686. in 12.º; 1687. in 8.º; 1767. in 12.º; Baltimorae 1808. in 8.º; Ignatius Goodwin, somersetensis, per 30 annos in Anglia et Hollandia fervens missionarius († 26. Nov. 1667.), cujus exstat liber perutilis: *Lapis Lydius controversiarum modernarum catholicos inter et acatholicos*, quo ex verbo Dei scripto in trecentis et amplius punctis liquet, catholicos adamussim illud sequi, acatholicos vero e diametro ei repugnare, Leodii 1656. in 24.º; Joannes Spencer alias Vincentius Haeccliffe lincolniensis, prius in collegio anglorum leodiensi

the Catholic Religion are asserted, the principal controversies betwixt Catholic and Protestants thoroughly examined, and the Bishop's Meandrick windings throughout his whole work layd open to public view, Parisiis (Londini) 1658. in f.

¹⁾ Cf. plura ap. Sotvillum; Backer 2, 1408.

theologiae moralis et polemicae professor, dein per 20 annos operarius indefessus in Anglia († 17. Jan. 1671). Haec * inter alia edidit ¹⁾: *The trial of the Protestante private spirit*, wherein their doctrine, making the said spirit the sole ground and means of their beliefe, is confuted by Authority of holy Scripture, Testimonies of ancient Fathers, Evidence of reason, drowne from the Grounds of Faith, Absurdity of consequences following upon it against all Faith, Religion and Reason, 1630. in 4°; *Scripture mistaken the Ground of Protestants and common plea of all new Reformers against the ancient Catholicke Religion of England*. Many texts quite mistaken are laid open and redressed in this treatyse by restoring them to theyr proper sense, according to which it is made manifest thas none of them are of force against the ancient Catholicke Religion, Antverpiae 1655. in 8°; libellum quoque contra atheos (anglice) cui titulus: *Aut Deus aut nihil*. — Guilelmus Lacaeus (Lacy) eboracensis, qui per 58 annos vel in aetate emerita missionarium in Anglia egit, saepius a sectariis ad necem quaesitus, quorum tamen molimina prudentia sua evasit († 3. Aug. 1673). Scripsit anglice contra haeresim sociianam tunc in Anglia gliscentem tacito suo nomine solide atque acute, in primis contra Chillingworth ²⁾; Edwardus Worsley lancastrensis in collegio anglorum leodiensi theologiae professor († 2. Sept. 1676.), qui edidit ³⁾ aliquos libros adversus diversos theologos anglicanos, ut *The infallibility of the Roman Catholic Church* and her Miracles defended against Dr. Stillingfleet's Cavils, Antverpiae 1674. v. 2

¹⁾ Backer 5, 700.

²⁾ Cf. Sotvillum, Backer 2, 572.

³⁾ Backer 7, 392. (ed. 1.)

in 8.º, in quorum altero tuetur miraculosam domus lauretanae translationem; *Reason and Religion*: or the certain rule of Faith, where the Infallibility of the Roman Catholick church is asserted against Atheists, Heathens, Jewes, Turks and all Sectaries with a refutation of Mr. Stillingfleet's many gross errors, ib. 1672. in 4.º; *Protestancy without principles* or sectaries unhappy fall from infallibility to fancy, ib. 1668. in 4.º. Ignatius Brunus (Brown) patria waterfordiensis, natione hibernus (n. 1630., † 1679.) pariter de Ecclesiae infallibilitate duo edidit opera ¹⁾: *The Unerring and Unerrable Church*, Dublini 1675. in 8.º adversus Andream Sall; *An unerrable Church or none*, 1678. in 8.º. Omnes hi fuerunt e societate Jesu. Hujus quondam sodalis fuit etiam Petrus Talbot nobilissima e prosapia oriundus (c. 1620). Sed justis de causis absolutus a votis sui juris factus et post aliquot annos a Clemente IX. archiepiscopus dubliniensis creatus est. Crimine conjurationis in regem falso insimulatus in carcerem coniectus fuit, in quo etiam vitam morte commutavit a. 1680, secundum alios c. 1682, imo nonnisi a. 1698. Plura reliquit opera ²⁾ absque auctoris nomine et anglice, inter alia: *A Treatise of the nature of Catholic Faith and Heresie* with reflection upon the Nullitie of the English Protestant Church and Clergy, Rotomagi 1657. in 8.º; *historia iconoclastarum*, Parisiis 1674. in 8.º; *de efficaci remedio contra atheismum et haeresim* et speciatim contra gravem errorem Thomae ³⁾ Albii seu Blacloi in

¹⁾ Backer 1, 902. (ed. 2.)

²⁾ Sotvellus, Backer 5, 717; Biographie univers. 44, 421, ubi alia quaedam opera recensentur, quae forte nonnisi aliae sunt editiones.

³⁾ Thomas iste, Quesnelli amicus, plura ad delitescendum assumsit nomina, adeo ut de proprio ejus nomine certo non constet.

libro *de statera morum* (Londini 1660. t. 3 in 12.º) damnato a s. Inquisitione romana a. 1661., requirentis plus quam moralem evidentiam ad assensum fidei divinae ideoque rejicientis necessitatem piae affectionis in voluntate ad illum, Parisiis 1674. in 8°; *historia Manichaeismi et Pelagianismi*, in qua ostenditur supra memoratum Albium seu Blacloum ejusque asseclas haereses suscitare, ib. 1674. in 8°. Christophorus Davenportus dein dictus communiter Franciscus a s. Clara O. Min. coventriensis n. 1598, qui relicta anglicana secta ¹⁾ firmandis in fide catholicis revocandisque ab haeresi popularibus, contemptis etiam insidiis vitaeque periculis, totum se dedit per annos ferme 50 eo solum tempore excepto, quo sub finem regni Caroli I. regis et ob cromwellianam tyrannidem salutis suae per fugam consulere coactus fuit (+ 31. Maji 1680). Vir fuit eximiae pietatis, eruditionis profundae atque omnigenae, aperti cordis, indolis nobilis ac suavis atque in primis zelator animarum ac salutis popularium suorum ²⁾. Plura edidit opera, quorum praecipua

Modo enim se dixit Candidum, modo Albium, Bianchi, Richworth, Anglum; probabile est verum ejus nomen fuisse White. Diu degit Parisiis et Romae. De variis scripsit argumentis singulari plane obscuritate: altissima mysteria nisus est comprehendere, sed scopulos non vitavit, hinc plura ejusdem scripta Romae damnata fuere et facultas theologica duacena 22 propositiones ex ipsius institutionibus sacris censurae subjecit. Decessit 1676. a. natus 94. Cf. Feller 2, 143.

¹⁾ Cf. Biogr. univ. 10, 585.

²⁾ Cf. Foppens 1, 176; Joan. a s. Antonio in bibl. francisc. 1, 375; Feller 2, 146; Du Pin, Nouvelle Bibliothèque des Auteurs ecclésiastiques 17, 185, qui systematis fidei synopsis exhibet, quam ita absolvit: „Tous ces Ouvrages sont solides, pleins de citations des Conciles, des anciens Pères, des Théologiens et de raisonnemens fondés sur l' Histoire et sur la pratique de l' Eglise. Il n' outre pas les

sunt: *Systema fidei* sive tractatus de concilio universali, de auctoritate Scripturarum et traditionum, de structura fidei, de distinctione fundamentalium et non fundamentalium in rebus ad fidem spectantibus; de vindiciis s. conc. tridentini; de origine papatus romani, et an Petrus et Paulus fuerint simul papae, Leodii 1648. in 4°. Alia primum sparsim edita semel, collecta denuo prodierunt, Leodii 1665. v. 2 in f.; inter haec est et disputatio *de schismate* speciatim *anglicano*; *de definibilitate controversiae immaculatae conceptionis*; *tractatus adversus astrologiam judiciariam* (Duaci 1626. in 8.º); *paraphrastica expositio confessionis anglicae* ¹⁾ cum epistolio apologetico lectori catholico, in quo ratio totius operis exhibetur; *apologia episcoporum* seu sacri magistratus propugnatio (Coloniae 1640. in 8.º); *Problemata scholastica et controversalia speculativa*; corollarium dialogi de medio animarum statu; paralipomena philosophica de mundo peri-

questions de Controverse, et écrit avec sagesse et avec moderation. Il ne traite pas néanmoins les matières avec assez d'étendue, et passe souvent de l'une à l'autre. Son style est simple, mais clair et facile à entendre."

¹⁾ Haec multis displicuit et in indice hispano proscribitur. „Nec temere, inquit Mich. a s. Joseph bibl. crit. I, 376, quispiam suspicabitur, nonnulla huic operi haeticam nescio quam manum addidisse, quae opus alioqui innoxium reddiderint et catholicis ex parte suspectum et protestantibus non parum jucundum. Rem anonymus hunc in modum narrat: Alphonsus de Cardenas, qui tum regis Hispaniae ad Carolum I. legati munere fungebatur, cum auctorem Angliae regi suum librum nuncupasse audiat, qui eundem admodum benigne acceperat, inquisitionis hispanicae censuram in hunc librum invexit, ubi in indicem relatus fuit. Idem Romae fieri tentavit, sed frustra: liber enim experto tentamine salvus et incolumis exiit." Ceterum plurimis viris, teste eodem M. a s. Joseph, iudicio, zelo et eruditione praeditis visus est hic liber prorsus orthodoxus omnisque labis purus. Excusus primum fuit Lugduni Batavorum seu potius Leodii 1635. in 8°.

patetico (Duaci 1652. in 8.º); *liber dialogorum* seu summa veteris theologiae dialogismis tradita. Aliud denique ejusdem opus est tractatus theologicus sub inscriptione: *Deus, natura et gratia* juxta doctrinam doctoris subtilis, Lugduni Batavorum 1634; Parisiis 1635. — Praeter hunc alii duo relicta secta anglicana fidem amplexi sunt catholicam, scil. Hugo Paulinus de Crossey (+ 1674.), qui sui reditus rationes reddidit in praeclaro opere ¹⁾: *Exomologesis* or a faithfull Narration of the occasion and motives of the Conversion unto Catholic Unity, Parisiis 1647. in 12°; et Kenelm Digby, vir nobilis, cujus opera admodum sunt solida ²⁾ et etiam rara (+ 14. Jun. 1665).

261. Praeter Ignatium Brunum alii hiberni mentione digni sunt. Joannes Sinnigh corcagiensis a prima juventute catholicae fidei causa de terra et cognatione egressus Lovanium se contulit, ubi boni ingenii vastaeque memoriae dare coepit specimina, ut primus inter magistros artium e paedagogio porcensi a. 1625. renunciatus fuerit. Absolutis theologiae studiis hujus facultatis constituitur lector in praemonstratensi abbazia Bonae-Spei apud Hannones. Ad universitatem ac in primis ad philosophiae professionem in praefato paedagogio postliminio revocatus (1635.), post quadriennem discipulorum illuc confluentium instructionem (27.

¹⁾ Plura cf. apud Raess, die Convertiten 6, 214 ss.

²⁾ Raess, l. c. 5, 445 ss., qui ita de eo scribit: „In seinen Werken, die Kenelm Digby als Katholik in Druck gegeben, verrieth er eben so umsichtigen Eifer als bewundernswerthe Gründlichkeit. Seine Conferenzen mit einer hochgestellten Dame über die Religionswahl und seine Briefe an Lord Georg Digby in Betreff der Religion werden als solche gerühmt, sind aber leider höchst selten geworden, wo nicht gänzlich aus dem literarischen Verkehr verschwunden.“ Cf. Feller 2, 326.

Sept. 1639.) theologiae magisterium adeptus est, ac post biennium majori theologorum collegio praefectus nec diu post inter ejusdem facultatis regentes cooptatus. Damnato per Urbanum VIII. Corn. Jansenii libro iter romanum suscepit Sinnichius causam illius coram pontifice ac cardinalium deputatorum coetu defensurus, quod et quibusdam libris scriptisque passim anonymis Romaeque damnatis ¹⁾ tentare voluit, utiliore sane Ecclesiae operam praestiturus, si erga s. sedis decreta obedientior contra heterodoxos calamum suum unice strinxisset (+ 8. Oct. 1666). In elogio funebri dicitur: „Castitatis cultor usque ad sexus alterius fugam, liberalitatis usque ad secretam multorum millium in miseros profusionem, submissionis erga s. sedem usque ad expressam illius in ultimae voluntatis elogio professionem, justitiae, temperantiae, candoris ac ceterarum virtutum symbolum ²⁾“. Nimio tamen rigori addictus hujus propositionis ab Alexandro VIII. postmodum (1690.) damnatae (n. 3.) exstitit auctor: „Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.“ Inter

¹⁾ Adeo acer Jansenii fuit propugnator, ut asserere non dubitaverit: „Non potest damnari Jansenius, nisi ridente Pelagio, plorante Augustino.“ Primus, quem pro Jansenio edidit, liber fuit: *Augustini hipponensis et Augustini iprensis de Deo omnes salvare volente et Christo omnes redimente homologia* per theses antiapologeticas expressa, Lovanii 1641, damnatus decr. 23. Apr. 1654. Alii tamen, imo ipse Foppens in eadem bibl. 2, 820. eum tribuit Liberto Fromondo. *SS. Patrum de gratia Christi et libero arbitrio dimicantium trias*, Augustinus hipponensis adversus Pelagium, Prosper aquitanicus adversus Cassianum: Fulgentius ruspensis adversus Faustum sub nomine Pauli Erynachi gratianopolitani theologi, 1648. in 4.º; prohibetur decr. 3. Jul. 1661. „donec corrigantur tituli capitum et articulorum atque index“.

²⁾ Cf. Foppens, biblioth. belg. 2, 729, ubi et ejusdem opera recensentur.

alia edidit: *Saul exrex* sive de Saulo israeliticae gentis protomonarcha divinitus primum sublimato ac deinde ob violatam religionem principatu vitaeque exuto in typum regum ac principum temeratae religionis reorum ideoque coelitus animadversorum vel animadvertendorum, Lovanii 1662. in f.; *Saul exrex* liber secundus, in quo Ecclesiae praerogativa proficiendi ex adversis asseritur, opus posthumum (ac Jansenii erroribus infectum), ib. 1667; *confessionistarum Goliathismus profligatus*, sive lutheranorum confessionis augustanae symbolum profitentium provocatio ad monomachiam doctrinalem super canonibus synodi tridentinae et articulis suae confessionis augustanae solemniter a catholicis ex edicto caesareo secum ineundam propulsa; cum reseratione originis ac progressus tum haereseon in generali tum lutheranismi ac confessionismi in speciali, Lovanii 1657. in 4.º; 1667. in f. — Raymundus Caron O. Min. westmeadensis, ordinis sui commissarius generalis in Hibernia, luculentissime scripsit: *Controversiae generales fidei* contra infideles omnes, judaeos, mahometanos, paganos et cujuscunque sectae haereticos, Parisiis 1660. in 4.º; *Roma triumphans*, Antverpiae 1635. in 12.º; *Remonstrantia hybernorum* contra lovanienses ultramontanisque censuras, Londini 1665. in f.; in qua gallicanorum tuetur doctrinam de regum independentia et docendi auctoritate rom. pontificis ¹⁾.

262. In *Germania* magni nominis theologos, si forte excipias Vitum Erberman (Ebermann) S. J., hac periodo non reperimus. Fuit is patria rentweinsdorffensis in dioecesi bambergensi n. 1597. parentibus lutheranis. Relicta sua secta societatem Jesu est ingressus a. 1620. Philosophiam tradidit triennio, theologiam scholasticam annis 16 partim

¹⁾ Cf. Biogr. univ. 7, 179.

Moguntiae, partim Herbipoli, moralem quinque, triennio polemicam de controversiis. Rexit seminarium pontificium Fuldae septennio, vir omni literatura insigniter instructus ¹⁾ et strenuus doctrinae catholicae propugnator (+ 8. Apr. 1675). Scriptis ²⁾ aggressus est in primis Calixtum, Conringium, Musaeum, Amesium, Wigandum, Gerhardum etc. Haec inter alia edidit: *Anatomia Calixtina* h. e. Vindiciae catholicae pro Ecclesiae tribunali in causis fidei infallibili etc., Moguntiae 1644. in 4.º; *Irenicon catholicum* Helmestadiensi oppositum, quo methodus concordiae ecclesiasticae catholicos inter et protestantes in Germania sarciendae a G. Calixto explicata excutitur, sana et catholica ex ipsiusmet adversarii assertionibus deducta substituitur simulque vindiciae catholicae moguntinensium a criminationibus calixtinis liberantur etc., ib. 1645. in 4.º; *irenici pars altera* pro sedis apostolicae infallibilitate, ib. 1646. in 4.º; *interrogationes apologeticae* oppositae libello Hermanni Conringii de concusso fundamento fidei pontificiae, Herbipoli 1644. in 4.º; *examen examinis conringiani* de infallibilitate cathedrae apostolicae, ib. 1655. in 4.º; *Anti-Musaeus* h. e. parallela Ecclesiae verae et falsae, quarum illam catholici omnes juxta symbolum apostolorum ultra 1600 annos profitentur, hanc a protestantibus ante 130 annos confictam, toties interim convulsam nuper J. Musaeus instaurare conatus est, ib. 1659. in 4.º; *Anti-Musaei p. 2.* h. e. assertionis theologicae, quibus vindicatur a cavillationibus J. Musaei fidei divinae a scholasticis tradita analysis publicae disceptationi proposita in universitate herbi-

¹⁾ Cf. Sotvellum, Werner, Geschichte der apol. und polem. Literatur 4, 745 ss.; Raess, die Convertiten 4, 470 ss., qui excerpta ex ejusdem operibus exhibet.

²⁾ Horum catalogum cf. ap. Backer 1, 1730.

polensi: praemittitur dissertatio, qua biblia germanica vernacula lingua per jenenses glossata impietatis convincuntur, ib. 1661. in 4.º; *Nervi sine mole* h. e. controversiarum R. Bellarmini compendium a cavillis et imposturis Guil. Amesii puritani angli, Joan. Gerhardi lutherani etc. vindicatum, ib. 1661. v. 2 in 12.º; insertum in edit. controversiarum Bellarmini Pragae 1721; *Trophaea romana s. catholicae Ecclesiae*, quae lutheranismi propugnatoribus jenensibus J. Musaeo et A. Wigando eripuit erexitque P. V. Erberman etc., Moguntiae 1672. in 4.º.

Minoris famae sunt Albertus Zenner O. Praed. ab omnigena eruditione scholastica, dogmatica, canonica et polemica laudatus ¹⁾, qui s. Thomam adversus Dorschaeum defendit in opere: *Armamentarium evangelico-thomisticum* pro praecipuis hoc tempore controversis articulis contra Joan. Georg. Dorschaei sinistre inscriptum: Thomas Aquinas doctor angelicus exhibitus confessor veritatis evangelicae augustana confessione repetitae aliosque orthodoxae fidei impugnatores, pars prior Augustae Vindelicorum 1665. in 4.º; an p. posterior prodierit nos latet. Exstat quoque ejus *dilucidatio regularum juris in sexto decretalium*, ib. 1664. in 12.º. — Bernardinus Vetweis O. Min. marcoduranus ²⁾ *speculum verae Ecclesiae Christi ac falsarum ecclesiarum* exhibuit ll. 21, Coloniae 1664. in 4.º; Laurentius a Dript O. S. Ben. gladbacensis ³⁾, Thomas Clagius (Klage) n. Allenstein

¹⁾ Cf. Quetif 2, 631.

²⁾ Alia ejusdem op. cf. ap. Hartzheim, bibl. colon. p. 34.

³⁾ Cf. plura apud Ziegelbauer hist. rei literariae O. S. Ben. 4, 130, 181, 238, 263. et t. 2. p. 186, 242. Edidit inter alia *Stateram et examen libelli a s. congregatione proscripti*, cui titulus: *Monita salutaria b. Virginis ad suos cultiores indiscretos*, Neuhusii

(† 19. Jul. 1664.), qui scripsit in primis contra ubiquistas sub nomine Didymi Hermanon Villani ¹⁾, contra Dorschaeum, Crocium, Danhawerum, Mestrezat etc.; Melchior Cornaeus ²⁾ patria brilonensis in Westphalia, qui Moguntiae et Herbipoli magna laude doctrinae annos quindecim theologiam scholasticam et polemicam tradidit strenueque fidem catholicam defendit († 13. Mart. 1665). Nec minus strenuus fuit Hieronymus Mülman lipsiensis natus patre lutherano praedicante a. 1606. et in errore educatus, dum fratrem suum germanum Coloniae catholicis aggregatum ad sectam suam reducere nititur, ipse captus vi argumentorum catholicam fidem complexus est († 22. Oct. 1666.). Plura edidit ³⁾, inter quae aliqua adversus Dorschaeum, Hoë, Coccium, Carpzovium etc.; praeterea *Mysterium fraudis* seu tectae praestigiae, quibus ministri reformationem Ecclesiae professi innocentes et incautos animos sub specioso verbi divini scriptorumque propheticorum et apostolicorum nomine fraudulenter ludunt atque per propriam interpretationem ad verba et commenta mere humana, lubrica et falsa cum salutis aeternae jactura exitiose pertrahunt, ad meridianum solem oculis detectae, Coloniae

1677. in 12.º (ed. 2.), quae monita sunt Adami Widefeldt jurisconsulti coloniensis (a. 1673.) suoque tempore magnum rumorem excitarunt.

¹⁾ Cf. Sotvillum, Backer 1, 1282.

²⁾ Plura cf. de eo apud Sotvillum, Hartzheim, bibl. colon., Backer 1, 1390., qui 27 ejusdem opera recenset, e quibus forte praecipuum est: *Tractat von der Kirche* adversus Joan. Mestrezat calvinianum, Herbipoli 1655. in 8°. Aliud est: *Quaestio praesenti tempore opportuna, an verum sit illud, aut papista aut non christianus*, Moguntiae 1652. in 4°. Apud Jöcher, Allgemeines Gelehrtenlexicon mentio fit Petri Cornaei romani, cujus *theologia scholastica et moralis* Bambergae 1672. in f. prodixisse dicitur.

³⁾ Cf. Sotvillum, Backer 2, 1406.

Agrippinae 1650. in 4.⁰; *Verfalschter Löse-Schlüssel* oder ausführlicher Bericht von der Trostreichen Gnaden-Absolution, welche die Trewgefliessene Seelsorger Augspurgischer Confession dem Geistgeängsteten und bussfertigen Beichtkind herzerfrewlich anbieten und Glaubenskräftiglich ertheilen, aus D. M. Luther und anderer Lehrer Schrifften fleissig zusammengetragen und allen bedrängten, verwürreten Gewissen, allen Wahrheit und Trostliebenden Seelen etc. wohlmeinentlich in Truck gegeben, ib. 1653. in 4.⁰; *insolubilis demonstratio* quod ministri acatholici nequeant habere verum sensum s. Scripturae, ib. 1654. in 4.⁰. — Bernardus Löper Paderbornae natus 1609. theologiam moralem et polemicam necnon ss. literas tradidit magnamque vitae partem in missionibus inter acatholicos transegit, quorum errores et cominus argumentis et eminus libellis ¹⁾ typis editis confutavit († 29. Maji 1670). — Quakerorum errores impugnavit Theodorus Rhay ²⁾ patria resensis in Clivia († 10. Mart. 1671.); Bernardus Neuhauser ³⁾, monacensis († 8. Apr. 1673.) et Joannes Ohneberger ⁴⁾ suevus, patria blessensis († Jun. 1675.), fervidi ambo verbi divini praecones, quaedam opuscula de controversiis lingua patria in lucem dederunt. Omnes hi erant e societate Jesu. Quaedam etiam ediderunt Joannes Scheffler wratislaviensis et Adolphus Godefridus Volusius, quorum ille parentibus lutheranis editus 1621. totum se medicinae studio dedit, in quo magnos fecit progressus, sed theologia mystica simul delectabatur, hinc plura quoque opus-

¹⁾ Cf. Sotvellum, Backer 2, 792. Scripsit autem praesertim adversus Christoph. Scheibler et Jac. Durfeld.

²⁾ Cf. Sotvellum, Backer 1, 619.

³⁾ Cf. Sotvellum, Backer 5, 552.

⁴⁾ Cf. Sotvellum, Backer 5, 557.

cula ascetica hymnosque sacros ¹⁾, quorum nonnulli in usu ecclesiastico apud protestantes sunt, lutheranus elaboravit. Anno 1653. fidem amplexus est catholicam ²⁾, et in confirmatione Angelus (cum apposito Silesius, quo a theologo lutherano Joanne Angelo distingueretur) voluit appellari. Anno 1661. ingressus est ordinem s. Francisci. Pro fidei catholicae defensione plura dein composuit scripta, ut *concilium tridentinum*, Nissae 1675. in 12.º; *christianus conscientiosus*, 1670; *Ecclesiologia* 1677. in f. (quo anno ipse quoque decessit), et 1734. Alter novae Hanoviae natus 1617. fidem catholicam amplexus est a. 1638. Romae dein sua studia absolvit in collegio germanico. Moguntiam rediens post aliquot annos factus est summae aedis moguntinae pastor et ecclesiastes (1645.), electoris et archiepiscopi moguntini sigillifer major et episcopus suffraganeus (+ 1679).

¹⁾ Rosenthal, qui ejus hymnos edidit, eum dicit „den ausgezeichnetsten geistlichen Dichter seiner Zeit und einen der trefflichsten überhaupt aller Zeiten“.

²⁾ Conversionis suae motiva exponit in l. inscripto: *Johannis Scheffler's ... Gründliche Ursachen und Motiven*, warumb er von dem Lutherthum abgetreten und sich zur katholischen Kirche bekennet hat, Olmucii 1653.; Ingolstadii 1653. cum 16 quaestionibus de fidei controversiis: has Jod. Kedd S. J. (cf. Nomenclator 1, 784) plenius evolutas et confirmatas latine edidit hoc titulo: *J. Scheffleri ... causae fundatae pleniusque redditae*, propter quas abjecto lutheranismo catholicam religionem sibi capessendam fuisse animadvertit, Straubingae 1654. t. 2 in 4°. Se ad fidem catholicam perductum fatetur lectione librorum polemicorum Jodoci Kedd. Plures e protestantibus contra ipsum scripserunt. Cf. de eo Räss, die Convertiten seit der Reformation 7, 1 ss., qui ejus motiva exhibet; Rosenthal in biographia, quam praemittit editioni poematum Angeli Silesii t. 1.; Wittmann, Angelus Silesius, eine Charakteristik, Augsburg 1842; Kahlert, Angelus Silesius, eine literarisch-historische Untersuchung, Breslau 1853.; Kern, J. Scheffler's cherubinischer Wandersmann, Lipsiae 1866.

Magno praeditus erat zelo apostolicisque virtutibus ornatus.
Hoc sibi ipse posuit epitaphium:

Hic jacet et tacet,

qui

stabat et clamabat

in

cathedra moguntina

annis ter denis et ultra

gente teutonicus,

patria Hanovicus,

munere parochus,

nomine

Godefridus Adolphus Volusius,

gradu doctor theologus

dignitate episcopus dioecetianopolitanus,

merito peccator maximus.

Theologum irenicum egit in opere *Aurora pacis religiosae divinae veritati amica*, Moguntiae 1665. in 4°. Hoc scriptum auctori videtur esse diciturque demonstratio evidens et solida, quod coetuum invariata confessionem augustinam sincere amplectentium reconciliatio et unio cum Ecclesia catholica romana salvis eorundem protestantium hypothesibus et illaesa veritate divina nec sit impossibilis nec inconsulta, opposita disputationibus, quas in contrarium habuere Sam. Maresius, Sebast. Curtius, Ger. Titius, Meno Hannekenius aliique recentiores. Hisce tamen pacis cogitationibus hostes sibi excitavit Joan. Nifanium, Guil. Verpoortenum et Sam. Maresium, cui quidem *defensionem aurorae* opposuit ¹⁾.

¹⁾ Cf. Fabricium in hist. bibl. fabric. 4, 212 ss.; plura apud Raess 5, 516., qui epitomen exhibet ejus libri: *Calvinismi fugiendi et fidei catholicae eligendae consilium maturum*, Moguntiae 1638. in 4°,

Aliud ejusdem opus adversus Maresium inscribitur: *Castigationes catholicae*, ib. 1667. Ad Ecclesiam catholicam pariter rediit (1659.) Timotheus Laubenberger reutlingensis, pastoris filius, ejusque fidem strenue propugnavit variis scriptis, inter quae et illud *Kohlschwarzes Lutherthum und katholisches Pabstthum*, quod impugnarunt in primis Zach. Hogelius et Christ. Kortholt, quibus tamen Laubenberger respondit: *Wiltu dann noch nicht katholisch werden?* Das ist drei bewegliche Ursachen das Lutherthum zu verlassen etc., Aschaffenburgi 1660. in 4.º, adversum quem l. scripserunt Conr. Dannenhauer, J. Heinr. Hottinger etc., sed nec hos sine responso pro more illius temporis acri praeteriit ¹⁾).

Helveti erant: Henricus Lamparter S. J. lucernensis ²⁾, vir eximii candoris otiique osor usque ad extremam aetatem, qui tamen totam fere vitam in Germania exegit pluresque annos docuit philosophiam, controversias fidei, theologiam scholasticam et moralem († 14. Oct. 1670.); Joannes Federer, qui ex occasione duplicis scripti, quorum primum in lucem edidit Joan. Georgius rhaetus ex reformato conversus catholicus, alterum typis vulgavit Joan. Jacobus

qui eam ita absolvit: „Die gediegenen Auszüge, die wir hier aus der Bekehrungsschrift des zu wenig bekannten Volusius mitgetheilt haben, bezeichnen ihn als einen der gründlichsten theologischen Denker des siebenzehnten Jahrhunderts.“

¹⁾ Cf. Raess, die Convertiten 7, 142 ss.

²⁾ Cf. Sotvellum, Backer 2, 604. Ejus opera pleraque sunt ascetica et versiones. Huc spectat: *Goldwag dess Catholischen Glaubens*, auff welcher die Bedenken über die führnehmsten Glaubens-Artikel, so Jac. Reihing zuvor in seinem Catholischen Handbuch, newlich aber in dessen Uncatholischen Retractation aufgelegt hat, gegen einander abgewogen werden, Monachii 1637. in 8°.

Vedrosus apud Curiam Rhaetorum primarius verbi minister, in lucem dedit l., cui titulus: *Calvinismus detectus et deductus*, Oeniponte 1672. in 4.º, cujus summa est, Calvinismum totius christianismi esse exterminium; et Joannes Georgius († 1665.), cujus modo meminimus. Hujus exstat liber plane doctus et eruditus, in quo elaborando annos 14 insumpsit, cui titulus: *Fax veritatis orthodoxae* 36 radii seu rationibus conversionis suae et totidem notis verae Ecclesiae ac solius romanae: etiam ex ipsismet reformatae ecclesiae ministrorum doctrinis illustrata et ad lucem omnibus cujuscunque status, fidei ac ejusdem orthodoxae vetustatis et veritatis amatoribus praeferendam in publicam lucem data a D. Jo. Georgio rhaeto, typis monasterii einsidlensis 1666. in 4.º. Praemissa est huic operi vita auctoris ¹⁾

263. In *Polonia* ²⁾ doctrinam catholicam adversus schismaticos, socinianos et protestantes plures e societate Jesu propugnarunt. Inter hos eminet Nicolaus Cichovius (Cichocki † 27. Martii 1669.), perpetuus haereticorum et nominatim haeresis arianae in Polonia nascentis antagonista acerrimus: contra quos edidit librum tantae efficaciae pro fide catholica, ut ex regno publico edicto omnes ariani etiam nobiles sint proscripti. Libri titulus est: *Credo arianorum* seu confessionis socinistarum vel samosatenistarum, vulgo

¹⁾ Cf. hujus operis insignis epitomen apud Raess 6, 422 ss. Libri exemplar, quod mihi ad manus est ejusdem loci et anni, hunc prae se fert titulum: *Conversio Joannis Georgii rhaeti 36 rationibus etiam ex ipsismet reformatae ecclesiae ministrorum doctrinis explicita ad asserendum tum vetustatem tum veritatem doctrinae Ecclesiae romanae imprimis inserviens.*

²⁾ In *Hungaria* occurrit Joannes Stankovits S. J. per 53 Evangelii Dei praeco († 1673.), de quo cf. Stoeger, Scriptores prov. Austriae S. J.

arianorum, symboli apostolici vestem Luclaviciis fraudulenter indutae, imposturae detectae: adjecta est centuria argumentorum pro summa et naturali Christi Domini divinitate ex s. Scriptura collecta, Cracoviae 1649. in 4°; contra hunc librum scripsit Jona Schlichting. Praeter alia ¹⁾ mentione adhuc digna sunt: *Triumphus ss. et aeternum adorandae Trinitatis* de samosatenistis vel socinistis, vulgo arianis, seculo praecedente a patribus S. J. multiplici verbi divini panoplia fortissime impugnatis, instructus et instauratus, ib. 1640. in 4°; et hujus epitome; *colloquium kijoviense de processione Spiritus s. a Filio* inter A. R. D. Innoc. Gizel collegii mohilevani Kijoviae rectorem ac philosophiae professorem et P. N. Cichovium S. J. nunc ab eodem patre e mss. mox ab eo colloquio bona fide exaratis erutum et in lucem datum, ib. 1649. in 8°; *angelici doctoris s. Thomae Aq. de bb. Virginis Deiparae immaculata conceptione sententia* e multis ejus operibus studiose collecta et edita, Posnaniae 1651. in 4°; Viennae 1660. in 12°; Patavii 1720. in 12°; *tribunal ss. patrum orientalium et occidentalium* ab orientalibus summe laudatorum, ad quod duas de processione Spiritus s. a Patre et Filio et de praeeminentia rom. pontificum supra orientales patriarchas controversias expendendas graeci schismatis propugnatoribus proposuit P. N. Cichovius, Cracoviae 1658. in 8°; *speculum samosatenistarum* vel socinistarum vulgo arianorum, in quo ostenditur samosatenistas vel socinistas seu arianos tantopere in religione christiana dissidere a catholicis et evangelicis, ut inter christianos censeri non debeant: sed potius esse tam protestantibus quam catholicis exsecrabiles, Cracoviae 1656, 1661, 1662. in 4° et plura ejusdem generis polonice scripta.

¹⁾ Cf. Sotvellum, Backer 1, 1273.

Hunc sequuntur: Andreas Stibigk brunsbergensis, qui maximam aetatis partem in missionibus curlandicis cum ingenti animarum lucro transegit. Tanta porro fuit morum comitate, ut vel ipsi hostes religionis catholicae consuetudinem illius ultro appeterent († 21. Apr. 1669.); Benedictus Paulus Boyen ¹⁾ leopoliensis animarum zelo flagrans, qui schismaticorum praesertim salutem studiosissime quaesivit, atque ad eos in gremium catholicae Ecclesiae reducendos ipsorum errores edito libro docte confutavit († 28. Febr. 1670.); Samuel Leski ²⁾; Albertus Kojalowicz Wijuk lithuanus theologiae professor et universitatis vlnensis procancellarius († 6. Oct. 1677.), cujus exstant plura colloquia (latine et polonice) de rebus theologicis ³⁾, ita *colloquia theologi cum ministro de dissidiis in rebus fidei* inter catholicos et calvinistas, Vilnae 1635. in 4.º; *de nonnullis discriminibus in fide*, quae catholicos inter et evangelicos intercedunt, theologi cum ministro colloquia ad cautelam tum catholicis, tum evangelicis, ib. 1653. in 4.º; Calissii 1758; *colloquia theologi cum politico de electione prudenti unius verae christianae religionis*, Vilnae 1640. in 4.º; *colloquia theologi cum dissidente de religione ac de sincero et non adulterato usu s. Scripturae* ad probandos fidei articulos, ib. 1667. in 4.º.

¹⁾ Plura de ejus virtutibus ap. S o t t v e l l u m. Alius est a Michaelae Boyen S. J. († 1659.) missionario in imperio sinensi. De utriusque operibus cf. Backer 1, 843.

²⁾ Cf. Backer 2, 717.

³⁾ Eadem collecta prodierunt polonice Cracoviae 1671. v. 3 in 4.º; Calissii 1758. v. 3 in 8.º; Leopoli 1780. Alia hujus auctoris opera cf. apud Backer 2, 492. Casimirus Kojalowicz Alberti frater secundum carnem et spiritum, nam et ipse societati Jesu nomen dedit († 9. Nov. 1674.), insignis erat rhetor, cujus opera cf. apud Backer 2, 494.

Rarissima autem sunt ejus *miscellanea rerum* ad statum ecclesiasticum magni ducatus Lithuaniae pertinentium, ib. 1650. in 4°. Joannes Franciscus Hacki hisce praesertim libris innotuit ¹⁾: *Scrutinium veritatis fidei*, quo in 1. p. 12 theologicis discursibus inquiritur, an non universarum a romana Ecclesia atque inter sese dissidentium hujus temporis religionum ex uno omnium principio, quod scil. solum Dei verbum scriptum exclusa catholicae Ecclesiae auctoritate sit regula, norma judexque fidei, nullitas manifesto sequatur: in 2. vero parte veritas fidei solius romanae catholicae stabilitur, typis monasterii olivensis v. 2 in 4.º; auctum prodiit 1682. Hujus operis velut prodromus est *Scrutator veritatis* (1680.), qui omnibus dissidentibus neo-evangelicis 12 postulata proponit, quae sunt epitome 12 discursuum in *Scrutinio veritatis* fusiore calamo descriptorum. Respondere Scrutatori plures, in primis nomine augustano-lutheranae confessioni addictorum D. Samuel Schelguigius professor gedanensis libello suo praefigens titulum: *Detectio veritatis scrutinio veritatis opposita*. Hinc edidit Hacki *apologeticorum pro scrutatore scrutinioque veritatis* p. 1., ib. s. anno; *stateram justitiae*, qua judicium cum responsione de scrutatore veritatis nomine calvino-reformatorum male formatum expenditur ac in melius reformatur, ib. 1691; *regiam viam* ²⁾ omnes dissentientes in religione neo-evangelicos ad orthodoxam et salvificam christianae fidei veritatem perscrutandam invenientem et amplectendam manucentem pro majori elucidatione scrutinii veritatis fidei divinae, Gedani 1689. in 4°. Proponit auctor in libello sex manuductiones, quibus deduci ad

¹⁾ Cf. Backer 2, 3.

²⁾ Synopsis hujus opusculi exhibent acta eruditorum lips. 1690. p. 138.

veritatem queant, quotquot ab Ecclesia catholica dissentiunt. Cum Georgius Heidelberg S. J. fidem catholicam s. Joan. Chrysostomi auctoritate confirmasset, edidit Joan. Frid. Mayer l., cui titulus: *Chrysostomus lutheranus orthodoxae veritatis adversus decreta concilii tridentini assertor* G. Heidelbergeri Chrysostomo papistae e diametro oppositus (Grimmae 1680. in 4.º); hinc Hacki Chrysostomi causam egit in opere inscripto: *D. Joan. Chrysostomus . . . romanae catholicae veritatis oecumenici conc. trid. decretis firmatae assertor a lutheranismo . . . vindicatus*, typis monasterii olivensis 1683. in 4.º.

264. Ex lusitanis ¹⁾ mentione dignus est Isidorus da Luz O. SS. Trin., doctor theologus conimbricensis, primus ac primarius cathedrae controversiarum professor publicus, qui scripsit *de sacris traditionibus*, Parisiis 1666. in 4.º; *de Ecclesia Dei*, opus in 3 partes divisum; 1. de Ecclesia Dei absolute; 2. de ecclesia romana; 3. de loco ubi invenienda est Ecclesia, Olisipone 1667. in 4.º; 1673; *de actibus humanis disputationes*, Parisiis 1669. in f. — Ex italīs inter theologos polemicos pauci referri possunt. Contra atheos scripsit Philippus Maria Bonini, in ditione genuensi 25. Aug. 1612. natus, regi Galliae ab eleemosynis

¹⁾ Ex hispanis plures hic referri possunt ex iis, quos sub aliis disciplinis recensuimus, praesertim inter scholasticos, cum hi etiam saepe de controversiis egerint. His addi potest Didacus de Escolano, ordine episcopus majoricensis, turiasonensis (1660.), segoviensis (1664.), demum (1668.) archiepiscopus granatensis († 4. Sept. 1672), qui scripsit *de magistra fidei et haereseos destructrice Deipara V. Maria* tractatum apologeticum adversus Antidico-Marianitas haereticos fidei ipsius laudi detrahentes, Caesaraugustae 1664. in 4.º. *Chronicon s. Hierothei Athenarum primum, postea segoviensis ecclesiae episcopi*, Matriti 1667. in f.

et concionibus ¹⁾; contra judaeos disputavit Josephus Maria Ciantes O. Praed. Romae patritia gente illustris. Ut ss. literas intimius penetraret, hebraicam habere voluit sibi familiarem linguam judaeorumque recessus et mores abstrusosque massorae sensus exacte penetravit. Quare cum vacasset apostolici Romae judaeorum ecclesiastis officium, ab Urbano VIII. delectus est (1626.) praefectusque judaeis in lege V. et N. T. recte instituendis, quo in officio strenue magnoque animo et fidei zelo, plurimis etiam illorum concionum efficacia ad Christi fidem sincere adductis, per annos 14 adlaboravit. Hinc in zeli praemium summus pontifex marsicanam ei commendavit ecclesiam. Sanctissime eam annis 15 administravit pastorisque zelantissimi gregisque sui parentis optimi partes omnes implevit: synodum coegit, in qua cleri sui disciplinam collabentem asseruit, seminarium clericorum instituit. Sponte tandem marsicanam abdicavit infulam (1656.), ut suae judaeorumque saluti, literis ac pietati totus incumberet, in quibus reliquum vitae agens Romae demum obiit 1670. a. aetatis 68. Summam contra gentes s. Thomae Aq. hebraice vertit, Romae 1657. in f., sed prostant tantum tres priores libri; praeterea scripsit *de s. Trinitate* contra judaeos, Romae

¹⁾ Cf. alia ejusdem opera ap. Mazzucchelli, Scrittori ital. t. 2. p. 1659. Ceterum de hoc opere *L' Ateista convinto*, Venetiis 1665. in 12.º scribit Tiraboschi, Storia della Letteratura ital. t. 8. p. 95.: „Chi crederebbe che in un libro destinato a convincere gli Atei, si trovassero inserite riflessioni sul modo di distinguere le vere dalle false medaglie, sull' Alchimia, sull' Arte del Blasone, e, ciò che è più strano, satire ed invettive amarissime contro i tribunali di Roma, contro le corti dei gran signori, e contro i supposti eruditi? E tale è nondimeno questo libro diviso in dodici dialoghi, nel principio dei quali sempre il capriccioso autore si abbandona al suo genio di satireggiare e di mordere; per la qual cagione questo libro fu posto nell' Indice de' proibiti.“

1667. in 4.º; *de ss. Christi incarnatione* contra judaeos pluribus intermixtis hebraicis auctoritatibus, ib. 1668. — Contra graecos schismaticos pugnavit Aegidius ¹⁾ ex oppido Caesari O. Conv., diu inter illos missionarius, doctrina et animarum zelo illustris. Romam reversus edidit *contro-versias Marcephesistarum haereticorum* (i. e. eorum, qui Marcum famosum archiepiscopum ephesinum sec. 15., principem renovati schismatis auctorem, sequuntur) cum orthodoxa Ecclesia, Messanae 1664. in 4.º; *apologias in Catalatinon Nathanaelis Xichae* atheniensis, in quibus 53 propositiones haereticales et erroneae ad hominem confutantur, graece, latine et italice, Venetiis 1678. in 4.º. — Cum armenis duo egerunt, Paulus Piromallus O. Praed. calaber Siderni natus et Clemens Galanus cler. reg. surrentinus, quorum ille linguarum orientalium peritus, vir vere apostolicus et animarum zelo fervens a. 1631. a s. congregatione de propaganda fide in Persidem et Armeniam majorem missionarius directus est, ubi 22 annis ministrum inconfusibilem et ardentissimum operarium se praestitit in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis sibi placens pro Christo, quae nec fructu caruerunt. Nam praeter innumeros schismaticos, quos in sinum Ecclesiae catholicae reduxit, ipsum armenorum patriarcham Cyriacum Vartabiet cum duobus ejus praecipuis doctoribus ad schisma ejurandum romanoque pontifici obedientiam praestandam compulit (1634). Interim jussus est ab Urbano VIII. in Poloniam se conferre cujusdam dissidii ex parte quorundam schismaticorum orti componendi causa, reque confecta Romam adiit (1638.)

¹⁾ Cf. Mongitore bibliothecae siculae t. 1. p. 3. Reliquit quoque *casuum conscientiae brevissimam ac originalem expositionem*, Venetiis 1678. in 4.º.

fuitque a pontifice festivissime acceptus et iterum ad regem Poloniae, ut iste postulaverat, remissus, exinde Armeniam dilectam suam repetiit a. 1642. Inde in Urbem revertens gestorum rationem redditurus a piratis interceptus est et Tuneti in caveam coniectus, sed tandem ordinis aere redemptus ab Alexandro VII. Nahsciovanensis archiepiscopus selectus est (1656.) moxque a consecratione accepta in Armeniam ad suam ecclesiam se contulit, quam octo circiter annis bonus pastor sapientissime administravit: ex ea demum ab eodem summo pontifice ad sedem besidianensem (vulgo Bisignano) in regno Siciliae translatus est (1664.), quam non minori studio rexit ad a. 1667., quo piissime obiit ¹⁾. Haec ab eo prodierunt: *Θεανθρωπολογία* seu Oeconomia Salvatoris nostri explicans ex solis prophetarum dictis ad instantiam regis persarum ineffabile adorandumque incarnationis sacramentum, et apologia de duplici natura Christi, divina scil. et humana ex s. Cyrillo alex. petita contra P. Simonem armenorum doctorem, Viennae 1656. v. 2 in 8°. Haec apologia merito legenda, ut quae ad historiam et doctrinam armenorum sec. 17. plura et gravissima referat. Alter, scil. Clemens Galanus, visus est in ipsa statim adolescentia egregium ingenii et pietatis specimen dare, et ingenium quidem studiis gravioribus ea mox laude excoluit, ut erudiendis aliis par esset. Studiis absolutis cum aliis sodalibus in Georgiam et Colchidem missionarius destinatus est (1636.), ibique totum se linguae armenae addiscendae dedit, in qua adeo profecit, ut armenis ipsis magister fuerit hujus linguae edita *grammatica* et *Logica armena* (Romae 1645). Interim Constantinopolim missus (1641.) armenos ibidem commorantes diligenter excoluit tanto cum fructu, ut illorum patriarcham

¹⁾ Cf. Quetif 2, 621.

Cyriacum ad unionem cum romano pontifice perduxerit ¹⁾. Schismaticorum tamen opera captus et a mortis periculo nonnisi legati gallici auxilio ereptus est (1644). Destinatus est postmodum (1663.) in Poloniam ad reducendos armenos ibidem degentes, quod negotium morte interveniente (14. Maj. 1666.) non absolvit, sed bene coeptum a sodali et itineris comite Ludovicus Maria Pidou ad optatum perductum est exitum ²⁾. Opera ejus sunt: *Conciliationis ecclesiae armenae* cum romana ex ipsis armenorum patrum et doctorum testimoniis in 2 partes historiam et controversialem divisae p. 1. armenice et latine, Romae 1650. in f., propter operis raritatem recusa Coloniae 1686. hoc titulo: *Historia armena ecclesiastica et politica* ³⁾. Recenset auctor in ea seriem patriarcharum (74 usque ad a. 1316.) ecclesiae armenae et conciliorum, quae copiosis doctisque illustrat annotationibus. *Conciliationis* . . . p. altera t. 1., Romae 1658. in f., t. 2. ib. 1661. Refellit in 2. p. armenorum errores, illosque tamen a pluribus quoque erroribus vindicat ipsis falso imputatis. Contra Paulum Piromallum, cujus supra fecimus mentionem, qui ipsum plagii inculpavit, scripsit in itinere Poloniam versus *epistolam* (raram) *pro libris suis armeno-latinis*, Monachii 1664. in 12°. — Bonaventura Boselli a Sestola (ab aliis Malvasia dictus) O. Conv. bononiensis († 1. Aug. 1666.) edidit praeter *vindicias decretalium pseudo-Isidori adversus Blondellum* (Romae 1658. in 4°), cata-

¹⁾ Hanc tamen (post Deum) sibi vindicat Piromallus, de quo supra, ut productis documentis in prologo suae apologiae de duplici Christi natura (quae etiam leguntur apud Quetif l. c.) probat.

²⁾ Cf. plura apud Vezzosi, I Scrittori de' Cherici regolari detti Teatini 1, 375 ss.

³⁾ De hac editione agitur in actis erud. lips. 1686. p. 336.

logum haeresum et haereticorum (ib. 1661. in 4°) aliaque ¹⁾), *dilucidationem speculi verum monstrantis*, in qua instruitur in fide christiana Hamet filius Zin Elabeddin in regno persarum princeps et refellitur liber a doctoribus persis editus sub titulo: *Politor speculi verum monstrantis*, Romae 1628. in 4°. — Joannes Alexander Ferrari scripsit *Euclidem catholicum* seu demonstrationem fidei romanae ex primis, certis, evidentibus principiis methodo mathematica, Londini 1676. in 4° (ed. 2.).

265. Reliqui sunt duo insignes theologi *orientales* ²⁾), Abraham Ecchellensis et Leo Allatius. Ille a loco patrio Eckel dictus Ecchellensis gente erat maronita. Romae operam dedit philosophiae et theologiae et in utraque facultate consecutus est gradum doctoris. In collegio de propaganda fide linguas docuit syriacam et arabicam. Inde Lutetias Parisiorum accersitus est (1640.), ut operam suam collocaret cum Gabriele Sionita in editione biblicorum polyglottorum ³⁾), quam curavit Guido Mich. le Jay. Attulit secum plures codices, quorum unus admodum pretiosus complectebatur versionem syriacam totius V. T. Sed oborta

¹⁾ Cf. Joan. a s. Antonio bibl. franc. 1, 227.

²⁾ His addi potest tertius Demetrius Pepanus chius, qui Romae in collegio graeco theologiae operam dedit, sed morbo prohibente ad sacros ordines admissus non est. In naufragio prope Siciliam periisse putatur post a. 1649. Amaduzzi ejus opera postmodum reperta edenda curavit hoc titulo: *Demetrii Pepani Domestici Chii opera*, quae reperiuntur, Romae 1781. v. 2 in 4°, inter quae habentur l. in illud symboli: *credo in unam, sanctam, catholicam et apostolicam Ecclesiam*; demonstrativa methodus *de processione Spiritus s. etiam ex Filio*; *de magno et tremendo sacramento s. eucharistiae*; *de purgatorio igne*; *de indissolubilitate magni matrimonii sacramenti*; s. *Athanasii fidei catholicae professio* etc. Cf. Biogr. univ. 62, 318.

³⁾ Plura de hac editione infra dicemus.

dissensione ¹⁾ inter ipsum et Gabrielem Sionitam et Valer. Flavigny, Romam rediit († 1664). Vertit tantum latine ex syro et arabico libellum Ruth ejusque editionem curavit pro his polyglottis. *Historiam Ibn-ar-Raheb* in latinum convertit et notis illustravit, quae exstat t. 5. historiae byzantinae. Edidit praeterea *Concilii nicaeni praefationem* una cum titulis et argumentis canonum et constitutionum ejusdem, quae hactenus apud orientales nationes exstant, Parisiis 1641.; *de origine nominis Papae* necnon de illius proprietate in rom. pontifice adeoque *de ejusdem primatu* contra Joan. Seldenum anglum, Romae 1660; *chronicon orientale* nunc primum latinitate donatum, cui accessit supplementum historiae orientalis, Parisiis 1653; *Eutychius patriarcha alex.* vindicatus seu de ecclesiae alex. originibus, Romae 1661. Hoc in l. Seldenus exagitur, quod alexandrinae ecclesiae presbyterorum et episcoporum unam et eandem esse consecrationem quasi ex Eutychii mente perperam affirmarit. *Antonii M. monachorum omnium parentis epistolae* 20 ex arabico latini juris factae, Parisiis 1641. in 4°; item *regulae* (80), *sermones*, *documenta*, *admonitiones*, *responsiones*, et *vita duplex*, ib. 1646. *Catalogus librorum chaldaeorum* tam eccle-

¹⁾ Cf. plura de hac dissensione apud Le Long in bibl. s. 1, 28 ss. Magno cum contemptu, sed non sine bile de Ecchellensis versione libelli Ruth loquuntur Flavigny et Sionita. Hinc Ecchellensis apologiam edidit *de editione biblicorum polyglottorum parisiensium*, Parisiis 1647. in 8°, item *tres epistolae apologeticae*: duas, in quibus diluuntur calumniae ac imposturae adversus syriacam libelli Ruth editionem et ejus latinam versionem a Val. de Flavigny congestae atque istius errores quam plurimi deteguntur: tertiam, in qua respondet ad libellum G. Sionitae diluunturque calumniae quamplures in eo contentae adversus auctorem. Ceterum pro Ecchellensi stetit etiam Joan. Morinus; eum tuetur Le Long l. c. Cf. Mich. a s. Joseph bibliogr. crit. 1, 9.

siasticorum quam profanorum auctore Ebed-Jesu latinitate donatus et notis illustratus, Romae 1653. Annotationes magni fiunt a viris literarum orientalium studiosis ¹⁾. Exstat quoque Ecchellensis epistola ad Morinum *de sacerdotum unctionis ritu apud orientales* edita a R. Simon in op. *Fides ecclesiae orientalis*, Londini 1671. *Concordantia nationum christianarum orientalium in fidei catholicae dogmate*, Moguntiae 1655. Ad hanc operam contulit Leo Allatius (d' Alassy, Allacci), de quo jam agemus. Natus is est ²⁾ in insula Chio parentibus schismaticis a. 1586. Novennis in Calabriam translatus et ut videtur in fide catholica institutus fuit; inde Romam venit (1600.) atque in graecorum collegio philosophiae studuit et theologiae. Studiis absolutis licet ordines majores non suscepisset (quibus nunquam initiatus est), constitutus est vicarius generalis ab episcopo anglonensi, sed post biennium parentes revisendi

¹⁾ Feller, 2, 123, qui de Ecchellensi ita scribit: „Ce savant était profondément versé dans la connaissance des livres écrits en syriaque et en arabe; et quoiqu' il ait eu des supérieurs dans la connaissance de ces deux langues, il faut avouer qu' il les possédoit très-bien.“ Alia quoque ejus opera, quae huc non spectant, seu potius versiones recenset. De nonnullis operibus non sine auctoris laude, quamvis aliqua in illis desiderentur, mentio fit in *Perpétuité de la foi* t. 5. l. 9. c. 8.

²⁾ Plura de ipso ejusque operibus cf. apud Nicéron 8, 91 ss. et 10, 259, 316.; Du Pin 18, 2 ss.; Schüz in commentario critico de scriptis et scriptoribus historicis p. 61; Feller 2, 152; *Dominicum Mariam Manni*, *Notizie di L. Allacci col catalogo delle sue opere* t. 30. *syloges calogeranae* p. 256; Zaccaria in *bibliotheca historiae liter.*; Hefele, *Kirchenlex.* 1, 168. eosque auctores, quos magno numero adducit Saxius in *Onomastico liter.* ad a. 1622, quorum plures et illud de eo singulare referunt, quod unico per 40 annos calamo ad graece scribendum usus eoque tandem amisso pene in lacrymas solutus sit.

amore rediit in patriam. Mox Romam repetiit, ubi medicinae studio se dedit atque doctoris lauream in hac facultate promeruit. Literas graecas aliquandiu in graecorum collegio tradidit, sed et hujus muneris pertaesus solitarius studiis tantum vixit. A Gregorio XV. in Germaniam mittitur pro transferenda bibliotheca heidelbergensi. Ab a. 1638—1661. praefuit bibliothecae card. Francisci Barberini et defuncto Luca Holstenio (de quo cf. n. 216.) huic in munere custodis bibliothecae vaticanae successit († 1669. a. aetatis 83.). Vir erat in studendo indefessus, eruditus atque stupenda praeditus memoria, in editis pariter atque ineditis sequioris Graeciae monumentis versatissimus ¹⁾: stilo utebatur nitido sed acerbiori: acumen vero et sagacitatem nonnulli desiderant, prolixitatem in scriptis carpunt. Haec porro sunt plurima, inter quae potiora et ad rem nostram sunt: *Catena ss.*

¹⁾ Alb. Fabricius in bibl. graecae t. 5. ep. nuncupat; Du Pin, postquam synopsim operum exhibuit, ita absolvit censuram suam: „Son application à l' étude des nouveaux Grecs ne l' avoit pas empêché d' étudier aussi des anciens Pères Grecs et Latins, dont il cite les passages fort à propos sur les matières qu' il traite. Il avoit aussi beaucoup travaillé sur les Auteurs et sur les Historiens profanes et sçavoit beaucoup en tout genre d' Erudition; mais il n' a pas toujours assez de justesse ni de critique, il est trop diffus, et grossit ses Ouvrages de longs passages Grecs et Latins qui pourroient quelquefois être omis ou abrégés. Quant à son style, il écrivoit en Latin assez nettement et assez purement. Il composoit aussi très-bien en Grec etc.“ A Trivultiensibus a. 1736. a. l. p. 14. vehementius carpitur his verbis: „L. Allatius, Grec de cette espèce de prétendus savans qui ont beaucoup lu et n' ont jamais su lire, admirateur des Grecs modernes, Allatius sans principes de philosophie ni de théologie etc.“ „quae nimis fortasse acerbè dicta mihi videntur, inquit Perrone praelect. theolog. t. 5. in annot. ad n. 588., habita praesertim ratione hominis, qui ab schismate ad unitatem Ecclesiae catholicae rediit et multigena eruditione excelluit.“

patrum in Jeremiam prophetam, expositio s. Joannis Chrysostomi, homiliae 8 Origenis, et Maximi confessoris quaestio in eundem prophetam, graece et latine Lugduni 1623. in f. (tamquam appendix commentarii in Jeremiam Michaelis Ghislieri, de quo egimus n. 212.); *Eustathius archiepiscopus antioch. in Hexaemeron*; ejusdem *de engastrimytho in Origenem dissertatio*; *Origenis de engastrimytho in 1. Reg. homilia* graece et latine: addidit in Eustathii Hexaemeron notas uberiores et collectanea et suum de engastrimytho syntagma, ib. 1629. in 4° (hoc reperitur quoque inter *criticos sacros* t. 6. ed. Francofurti). Notae sunt eruditae: in suo syntagmate ostendit, engastrimythos esse ventriloquas, alias dictas euryclitas et pythomanteis, in quibus spiritus malus e quacunque humani corporis, maxime muliercularum, parte voce exili et stridula loquitur et sciscitantibus respondet, ac talem fuisse pythonissam, quam consuluit Saul, nec illam verum Samuelem evocasse et exhibuisse, sed totam illam apparitionem fuisse meras praestigias a daemone ipso confictas ¹⁾. *Confutatio fabulae de Joanna papissa ex monumentis graecis*, Romae 1630. in 4°; etiam in vitis summorum pontificum Alph. Ciaconii (n. 105.); eam Bartholdus Nihusius prologo galeato atque epilogo auxit, necnon *telescopium* adjunxit, Coloniae Agrippinae 1645. in 8.º in op. Symmieta 1653; exstat et in Schelhornii amoenitatibus literariis p. 779. *Mantissa ad opera s. Anselmi* ep. cantuariensis complectens opuscula antea inedita in editione operum s. Anselmi, quam curavit Theoph. Raynaudus Lugduni 1630; *apes urbanae* sive de viris illustribus, qui ab a. 1630. per totum 1632. Romae adfuerunt ac typis aliquid evulgarunt, Romae 1633. in 8°, Hamburgi cura Jo. Alb. Fabricii 1711.

¹⁾ Cf. Fabric. hist. bibl. fabric. 1, 284. 329.

in 8°; *de Psellis et eorum scriptis* ad Jac. Gaffarellum, Romae 1634. in 8.º et in t. 5. bibliothecae graecae J. A. Fabricii; *de aetate et interstitiis in collatione ordinum etiam apud graecos servandis*, ib. 1638. in 8°; *de libris ecclesiasticis graecorum dissertationes duae*, quarum una divinorum officiorum potiores usitatioresque libri percensentur, altera Triodiam, Pentecostarium et Paracletici examinantur, Parisiis 1645. in 4.º et in t. 5. bibliothecae graecae Fabricii; *de templis graecorum recentioribus*, de narthece Ecclesiae veteris et de graecorum quorundam opinionibus, Coloniae 1645. in 8.º (conjunctas quoque operi praecedenti). Lectu dignissimae et utiles censentur hae dissertationes. *De mensura temporum antiquorum* et praecipue graecorum, ib. 1645. in 8°. Saepius in hoc l. Scaligerum impugnat. *De Ecclesiae occidentalis atque orientalis perpetua consensione* ll. 3, cum dissertationibus 1. de dominicis et hebdomadibus graecorum; 2. de missa praesanctificationum una cum Bartholdi Nihusii ad hanc annotationibus, de communione orientalium sub unica specie, ib. 1648. in 4°. Hoc praecipuum est Allatii opus magnae eruditionis, in quo plura reperiuntur ad illustrandam historiam ecclesiasticam et literariam ecclesiae graecae ¹⁾). Quatuor in primis probanda aggreditur auctor in hoc opere:

¹⁾ In t. 4. *Perpétuité de la foi* l. 1. c. 1 legimus de hoc opere: „L. Allatius ... excellait en cette partie (in cognitione librorum graecorum), et par un travail infatigable il avait lu et extrait un très-grand nombre de livres manuscrits de la Basse Grèce. Avec ce secours il composa son ouvrage *de perpetuo Ecclesiae consensu*, dans lequel on trouve plus de bons matériaux que dans aucun autre qui ait paru depuis plusieurs siècles. Il est vrai qu' il n' était pas autant versé qu' il eût été à souhaiter dans la théologie ancienne, ce qui fait qu' on ne peut le suivre en plusieurs points importants; mais lors même qu' il s' écarte, il fournit de quoi retrouver le droit chemin.“ Plura de hoc opere cf. ib. t. 5. l. 9. c. 7.

primo ante schisma per plura secula non solum in fide verum etiam in disciplina perfectam viguisse concordiam inter Ecclesiam occidentalem et orientalem: 2. schismate jam facto semper fuisse inter graecos, qui approbaverint et defenderint ea, quae in Ecclesia romana carpserunt schismatici: 3. graecos schisma suum excusare non posse; quas praetendunt rationes non esse nisi calumnias et mendacia, ut evincit ex scriptis auctorum vel schismaticorum: 4. non obstante schismate graecos cum romanis eandem tueri quoad sacramenta doctrinam adversus protestantes, ac immerito plures graecis adscribi errores. Affine est opus *de utriusque Ecclesiae orientalis atque occidentalis perpetua in dogmate de purgatorio consensione*. Addita sunt L. Allatii ep. ad Jo. Christianum de Boyneburg *de perpetua Ecclesiae orientalis atque occidentalis tum in dogmate tum in ritibus consensione*; ad B. Nihusium ep. 2. *de communione graecorum sub unica specie* et *de textu Machabaeorum de sacrificio pro mortuis*; *Eustratius constantinopol. de animabus separatis*; Jo. Vecci patriarchae const. l. 3 *de causa schismatis* graece et latine, Romae 1655. in 8°; *Georgii Acropolitae historia byzantina* ab a. 1204., quo desinit Nicetas, ad a. 1261. quo ultimus francorum imperatorum ab urbe a Mich. Palaeologo expulsus est; *Joëlis chronographia compendiaria* et Jo. Canani *narratio de bello constantinopol.*, graece et latine interprete L. Allatio cum ejusdem notis et Theodori Ducae observationibus. Accessit ejusdem Allatii diatriba *de Georgiorum scriptis* (haec exstat etiam t. 10. bibliothecae graecae), Parisiis 1651 in f. inter scriptores byzantinos; *Graeciae orthodoxae scriptores* tom. 1.: Niceph. Blemmida, Jo. Veccus patriarcha const., Petrus ep. mediol., Georgius Pachymeres, Esaias Cyprius, Jo. Argyropulus, Greg. Protosyncellus patriarcha const., Georgius Trapezuntius, Joan. Plusiadenus, Hilarion monachus

de processione Spiritus s. a Patre et Filio; Nicetae byzantini philosophi et magistri refutatio epistolae scriptae ab armenorum principe, qua fidem catholicam et synodum chalcedonensem criminabatur; addita est de Greg. Palama archiep. thessalonicensi in numerum sanctorum a nonnullis graecis adscito graecorum sententia, necnon Greg. Acindyni de erroribus Palamae, Romae 1652. in 4°; *Graeciae orthodoxae scriptores* tom. 2.: Joan. Veccus patr. const., Constantinus Meliteniota chartophylax, Georgius Metochita diaconus magnae ecclesiae, Maximus Chrysoberga de processione Spiritus s. etc. ib. 1659. Haec opuscula Allatius primum e tenebris eruit et latine vertit. *Symmicta* seu opusculorum graecorum ac latinorum vetustiorum ac recentiorum (21) ll. 2 edente nonnullis additis Bartholdo Nihusio, Coloniae Agrippinae 1653. in 8°. Interpretatio opusculorum graecorum est L. Allatii. Praecipua opuscula sunt: 1. Jo. Phocas de locis Palaestinae; 2. Epiphanii Hagiopolitae Syria et urbs sancta; 3. Perdiccae ephesini Hierosolyma carmen; 4. Anonymus de locis hierosolymitanis; 5. Eugesippus de distantiiis locorum terrae sanctae; 6. Wildebrandi ab Oldenburg itinerarium terrae s.; 7. L. Allatii de Solea veteris Ecclesiae; 8. ejusdem de liturgia s. Jacobi ¹⁾ ed. altera priore (Coloniae 1648. in 8.º) auctior, in qua hujus liturgiae genuinitatem tuetur; 9. ejusdem de communione sub unica specie; 10. ejusdem de signis s. crucis; 11. rituale vetus cophtitarum latine redditum ab Athan. Kircher; 12. Corradi marpurgici s. Elisabeth vidua, Thuringiae Lantgravia; 13. Gabriel Sionita de

¹⁾ De hoc tamen libro ita judicat Renaudot collect. liturg. Orientis t. 1. in praefatione: „Allatius de Jacobi liturgia commentarium publicavit, quem probare nemo nisi rerum liturgicarum imperitissimus queat, amplamque praebet protestantibus et illam et reliquas impugnandi materiam.“

ritibus nonnullis maronitarum; 14. Constantinus Porphyrogenneta de vita et gestis Basilii macedonis imperatoris; 19. Allatii confutatio fabulae de Joanna papissa (ed. 4.); 20. Lucas Holstenius de abassinorum communione sub unica specie et de Sabbatho flumine; 21. anonymus de Sabbatho flumine; s. Methodii ep. et martyris convivium decem virginum sive de castitate graece et latine, interprete L. Allatio, qui notas et diatribam de Methodiorum scriptis adjecit (quae receptae sunt etiam in ed. s. Hippolyti M., quam curavit Fabricius 1718.), Romae 1656. in 8°; *enchiridion de processione Spiritus s.*, graece ib. 1158. in 12°; *vindiciae synodi ephesinae et s. Cyrilli de processione Spiritus s. ex Patre et Filio*, ib. 1661; *Joan. Henricus Hottingerus fraudis et imposturae convictus circa graecorum dogmata*, ib. 1661. in 8°. Contenderat Hottinger in sua historia eccles. sec. 16., graecorum fidem a catholicorum doctrina differre atque ad protestantium accedere opiniones: hunc idcirco Allatius refellit; respondit Hottinger l. *Leo Allatius nimiae temeritatis convictus. De octava synodo photiana*; annexa est Jo. Henr. Hottingeri disputationis apologeticae de Ecclesiae orientalis et occidentalis tam in dogmate quam in ritibus dissensu et juvenis ulmensis (Eliae Vegelii) exercitationis historico-theologicae ¹⁾ de Ecclesia graecanica hodierna refutatio, ib. 1662. in 8°; *de Simeonum scriptis diatriba et Simeonis Metaphrastae laudatio auctore Psello*, Parisiis 1664. in 4°. Recenset non solum omnes, qui *Simeonis* nomen gesserunt, sed et illos, qui *Simonis*, *Simonidis*, *Simonactidis* nominibus appellabantur. *In Roberti Creyghtoni* ²⁾ *apparatum, versionem*

¹⁾ Respondit Elias Vegelius l.: *Defensio exercitationis historico-theologicae de ecclesia graecanica hodierna adversus refutationem senis chii i. e. L. Allatii*, Francoforti 1666.

²⁾ Fuit R. Creyghton theologus anglus, regi a sacris. Cf. de

et notas ad historiam concilii florentini scriptam a Silvestro Syropulo exercitationes, Romae 1666. in 4°. Merito proinde propter tot opera insignia dicitur Allatius post splendidum elogium ab Andres ultimus theologus atque scriptor, qui Graeciae literarium servaverit honorem ¹⁾).

III. Disciplinae ad ss. literas spectantes.

266. Licet haud pauci s. literas hac in periodo excoluerint, nullum tamen reperimus, qui referri mereatur inter primi ordinis interpretes. Ingens opus aggressus est Guido Michael Jajus (le Jay) atque ad optatum perduxit finem, editionem nimirum ss. Bibliorum polyglottam ²⁾, quam jam diu edendam cogitavit celeberrimus card. du Perron. Fuit ipse quidem professione parlamenti advocatus (nam nonnisi senex ordines sacros suscepit n. 1588., † 1675.), sed linguarum orientalium admodum peritus. Magno fuit animo et

hoc Allatii opere erudito *Journal des Savans* 1, 701 ss., ubi inter alia legimus: „On trouvera dans ce livre plusieurs savantes Remarques touchant la cause de Photius, et une justification exacte de toute la conduite de l' Eglise Romaine dans cette rencontre . . . Il examine la Traduction latine de cette Histoire et il prouve que le Traducteur (Creyghton) ne l' a pas entendue en quelques endroits, qu' il l' a malicieusement corrompue en d' autres; et qu' il a fait dire à Syropule beaucoup de choses auxquelles il n' avoit jamais pensé.“ Ostendit quoque semper in Ecclesia graeca fidem de transsubstantiatione in eucharistia viguisse.

¹⁾ Dell' origine, de' progressi et dello stato attuale d' ogni letteratura t. 6. l. 1. c. 5. p. 369 s.

²⁾ Fuse de hujus editionis historia disserit Le Long in diss. historica in bibl. s. p. 19 ss.; R. Simon, Catalogue des principales éditions de la Bible (in fine op. Histoire critique du V. Testament); Welte, Kirchenlex. 8, 579 ss.

ad res etiam difficillimas audendas a natura comparato, ut quamvis magnam pecuniae vim et copiam ad opus illud promovendum atque absolvendum necessariam judicaret, suam potius quasi profuderit seque ingentis aeris alieni vadem reddere non dubitaverit, quam ut hanc gloriam card. Riche-lieu cederet ac sub ejus auspiciis operam suam collocaret. Non alia fuit ejus mens ac olim doctissimi card. du Perronii, antverpiensem (de qua cf. n. 37.) iteratis typis dare editionem, adjectis tantummodo syriacis et arabicis textibus cum latinis eorundem interpretationibus. De edendo samaritanorum Pen-tateucho nondum ipsi ulla cogitatio subierat, contextum tantum hebraeum iis in locis, in quibus major inter utrumque Pentateuchum reperitur discrepantia, notis suis illustrare statuerat. Verum card. Berullius Jajo auctor fuit, ut curaret, ne Pentateuchus hebraeo-samaritanus in editione sua desideraretur. Hinc id operis impositum fuit doctissimo Morino, qui primus assidua sua investigatione ac diligenti cura exemplaris samaritici lectionem fuerat assecutus (cf. n. 226.). Praeter Morinum laboris et editionis socii fuere Philippus Aquinas (cf. annot. 2. t. 1. p. 808.), qui hebraicis excudendis prae-fuit simul et chaldaicis; arabicis et syriacis Gabriel Sionita (ib. annot. p. 798.); Abraham Ecchellensis (supra n. 266.), Godefridus Hermant (de quo infra), Joannes Aubertus (n. 217.) alique. Prodiit autem hoc opus Parisiis 1628—1645. t. 9 in v. 10 in f. ac distinguitur in duo quasi corpora. Primum 5 vel 6 v. (5. quippe t. in 2 volumina dispescitur) constat ¹⁾; cum

¹⁾ Primus tomus hunc prae se fert titulum: *Biblia 1. hebraica; 2. samaritana; 3. chaldaica; 4. graeca; 5. syriaca; 6. latina; 7. arabica*, quibus textus originales totius Scripturae s., quorum pars in editione complutensi, deinde in antverpiensi regis sumptibus exstat, nunc integri ex mss. toto fere orbe quaesitis exemplaribus exhibentur.

autem in hac priori parte contineatur dumtaxat exemplar denuo recusum seu repetita antverpiensis editio, non mirum si eadem sit amborum versio, idem textus, par oeconomia servata, adjuncta tantum in 5. t. arabica N. Testamenti translatione, quae una cum illius latina interpretatione loco syriacae editionis typis hebraicis exaratae in antverpiensi, imas paginas occupat, necnon addita 4 epistolarum canonicarum et apocalypseos syriaca versione, quae in praecedenti aberat. Secundum corpus textus V. T. syriacos et arabicos una cum eorum interpretationibus latinis 4 v. complectitur¹⁾: insuper in volumine septimo geminus exhibetur Pentateuchus, alter caractere samaritano sed lingua hebraea, alter caractere et idiomate samaritano, utrique tamen una dumtaxat Joan. Morini latina translatio respondet. Absolutis jam hujus editionis t. 8 approbationem a clero gallicano promeruit hoc opus. Est autem illud artis typographicae absolutissimum exemplar non tantum ob novas et magnificentissimas characterum formas, sed et propter summam et peculiarem typographi (Antonii Vitré) diligentiam, quam in illo perficiendo semper adhibuit²⁾: hinc tamen ingentis est pretii, cumque minus commodae sit formae, desit quoque apparatus, nec accurata adhibita fuerit diligentia critica,

¹⁾ Hac occasione mentio fieri potest Coelestini a s. Ludvina O. Carm., batavolugdunensis (antea vocabatur Petrus Golius), qui ejurata Calvinii secta strenuum postmodum egit missionarium in Syria, et 74 annos natus ad missiones malabaricas sui ordinis visitandas missus Suratae obiit 1672. Praecipuam operam praestitit Sergio Risio damasceno archiepiscopo in edendis *bibliis arabicis* Romae a. 1671. editis. Alia ejusdem opera cf. in bibl. script. O. Carm. Martialis a s. Joan. Bapt.; Foppens 2, 188; Feller 2, 148.

²⁾ Cf. De Bure, *Bibliographie instructive*, Théologie p. 14; *Biogr. univ.* 24, 6.

neque desint plura menda, propterea illi praelata fuit editio londinensis Waltoni a. 1657, ipsaque adeo viluit, ut multa exemplaria solo chartae appensae valore comparata fuerint. Acrem sed minus aequum censorem hujus operis egit Valerianus Flavigny ¹⁾, qui stilo et jactantia juveni fervido potius quam veterano doctori congrua invecus est in Abr. Ecchellensem, Joan. Morinum aliosque viros doctos hujus operis socios. Quidam typographi in Hollandia praefixo hoc titulo: *Biblia alexandrina heptaglotta* auspiciis ss. D. Alexandri VII. anno sessionis ejus XII. feliciter inchoato, Lutetiae Parisiorum 1656. adjectaque dedicatione summo pontifici inscripta exemplaria aliquot vendiderunt, quae tamen non sunt nisi editionis Jaji exemplaria.

¹⁾ Valerianus Flavigny linguae hebraicae erat professor in collegio regio (1630.), doctor sorbonicus (1628.) et canonicus rothomagensis († 29. Apr. 1674). Thesim Ludovici de Cleve, qui episcopatum a presbyteratu distinctum non esse sacramentum tradebat, tamquam probabilem propugnavit, suamque doctrinam postea edito scripto defendit, cui titulus: *Ad thesim Clevesianam de episcopatu expectatae vindictae*, Tornaci 1668. in 4°. Cf. Feller 2, 151.; Du Pin 18, 99., qui scriptorum synopsim exhibet. Ejus scripta huc spectantia sunt: *Pro sacrosanctae editionis hebraicae authentica veritate dissertatio apologetica* 1646; *epistolae duae*, in quibus de ingenti bibliorum opere, quod nuper Lutetiae Parisiorum prodiit, ac ei praefixa praefatione, Parisiis 1646. in 8°; *epistola tertia*, in qua de libello Ruth syriaco, quem Abr. Ecchellensis insertum esse voluit ingenti bibliorum operi etc. ib. 1647; *epistola adversus Abr. Ecchellensem de libello Ruth* simulque sacrosancta veritas hebraica strenue defenditur atque propugnatur, ib. 1648. Hanc eandem auctoritate rom. pontificum, patrum et rabbinorum tuetur epistolis duabus ad M. Grandin datis (1652.), et in *disquisitione theologica*, an, ut habet Capellanus (de quo cf. pag. s. annot. 3.), nonnulla s. Scripturae testimonia alio modo proferantur a rabbinis, quam nunc leguntur in voluminibus hebraicis, et an inde consequi possit textum hebraicum corruptum esse ac vitiatum, ib. 1666. Cf. Biogr. univ. 15, 27.

267. Antonius a Matre Dei ¹⁾ O. Carm. vallisoletanus, in collegio sui ordinis salmanticensi theologiae professor, ac in India occidentali visitator generalis († 1679), scripsit plane erudite *Praeludia isagogica ad ss. Scripturarum intelligentiam*, Lugduni 1669; Moguntiae 1670. in f. In his disserit de essentia et existentia s. Scripturae; de libris protocanonicis et deuterocanonicis, de eorum auctoribus; de linguis, quibus scripti sunt et in quas translati; de cujuscunque translationis auctore et auctoritate; de figuris et tropis rhetoricis ac de sensibus Scripturae ²⁾. *Auctoritatem Scripturae s. hebraicae, graecae et latinae* h. e. textus hebraici ³⁾, versionis LXX. interpretum et versionis vulgatae

¹⁾ Quatuor adhuc occurrunt, qui Antonii a Matre Dei nomine vocabantur, quorum tres sunt ex O. Carmelitarum. Horum primus († 14. Jun. 1662.) nonnulla pia opuscula conscripsit, quibus fidelium devotionem erga s. Joseph pro viribus promovit; de altero egimus n. 179.; tertius reliquit nonnulla ascetica mss. Alius est A. a Matre Dei O. d. Pauli primi Eremitae, olisiponensis, s. theologiae doctor, qui scripsit opus, cui titulus: *Apis Libani circumvolitans flores in horto Salomonis*, sive commentaria in varia capita Proverbiorum, in quibus parabolarum Salomonis aliorumve plurimorum locorum ex tota s. Scriptura passim occurrentium sensus tum literalis tum mysticus ita dilucide exponitur, et ad morum doctrinam enucleandam, qui unicus est regis sapientis scopus, dirigitur, ut tam hinc quam ex innumeris propemodum ss. Patrum sententiis, quibus hoc opus illustratur, ampla pro concionibus materia exurgat, et pro ipsis conficiendis subtiles, imo novae suppeditentur ideae. Primus t. excusus Lugduni 1701. complectitur c. 10. Proverbiorum; 2. Coloniae Agrippinae 1695. cc. 11. et 12.; 3. Lugduni cc. 13. et 14. Cf. Mich. a s. Joseph Bibl. crit. 1, 271.

²⁾ Opera quae reliquit mss. cf. in bibliotheca scriptorum utriusque sexus O. Carm. per Martialem a s. Joanne Baptista p. 40.

³⁾ *De veritate editionis hebraicae* scripsit etiam Joannes (sec. alios Claudius) Chapellain, qui erudite ex testimonio vel ipsorum thal-

vindicavit (Duaci 1651. in 4⁰) Joannes d' Espieres O. S. Ben. gallus in monasterio s. Salvatoris aquicinctino professus ¹⁾, qui in academia duacena doctoralem s. theologiae lauream promeruit et mathesis disciplinam ibidem tradidit († 28. Martii 1664. a. aetatis 67.). De computo ecclesiastico meritus est suo *calendario romano novo* et astronomia aquicinctina, Duaci 1657. in f. — Ad ss. literas illustrandas plura contulit ²⁾ Henricus Marcellius S. J. patria sommorensis dioeceseos silvaeducensis n. 1593. Mathesim et philosophiam Moguntiae docuit, unde bello suecico ejectus Remis tradidit theologiam moralem. Redux in Germaniam theologiam professus est Molsheimii et Bambergae. Vir apprime religiosus, pietati addictus et duobus episcopis bambergensibus a sacris confessionibus. In aetate affecta, cum deficientibus naturae viribus in gravem languorem incidisset, convocatis domesticis alta voce et generoso animo veniam ab omnibus demisse petiit, si qua in re quempiam offendisset, et mox sacramentis ultimis rite praemunitus spiritum Deo reddidit Bambergae 25. Apr. 1664. Inter opera ejusdem eminet ³⁾ *theologia*

mudistarum et rabbinorum nititur ostendere, fidendum non esse masoretis et rabbinis, nec adeo incorruptum esse textum hebraicum, ut jactant nonnulli. Libelli titulus est: *Mure rabbinicum infidum* sive quaestio rabbino-thalmudica, num thalmudistae aliter aliquando referant sacrum contextum, quam nunc se habeat in nostris exemplaribus hebraicis? et num rabbinis sit fidendum, Parisiis 1667. in 8°.

¹⁾ Cf. Foppens 2, 628.

²⁾ Cf. ap. Backer 2, 1072. ed. 2. et Sotvellum.

³⁾ Qui hoc opus recensuit in Katholik 1842. v. 84. p. 263. ita de eo scribit: „Referent kennt keine so geschmackvolle und genaue Auswahl sämmtlicher Stellen der h. Schrift für alle einzelne Lehrsätze der katholischen Kirche, besonders in ihrem Gegensatz zum Protestantismus als sie hier in einer lichtvollen Ordnung unter den herkömmlichen Rubriken der Dogmatik und Moral zusammengestellt sind. Es

Scripturae divinae sententiarum libris 4 digesta, quibus summa doctrinae s. scholasticae, moralis, polemicae, asceticae comprehenditur, in gratiam theologorum, concionatorum et omnium fidei ac pietatis christianae amantium, Bruxellis 1658. in 4°; etiam recentiori aetate iterum edita, ut Neapoli 1846. in 8°; Montereali 1858. in 12°; in *cursu s. Scripturae* ed. Migne v. 1. p. 906—1184. *Canones explicandae Scripturae divinae* et controversiis omnibus conciliandis generales et speciales ex ipsa s. pagina et optimis ipsius interpretibus selecti, Herbipoli 1653. in 24°; *sapientia pacifica* ¹⁾ *filiorum Dei* politicorum vanitati opposita triplici explicata disquisitione: p. 1. de mediis exaltandi Ecclesiam catholicam, adversarios reconciliandi et hoc pacto unionem stabiliendi universalem: accedunt considerationes pacificae et canones benignae cum catholicis reconciliationis adversariorum omnium, qui christiano nomine gloriantur, Coloniae Agrippinae 1657. in 4°; *ars interpretandi Scripturas divinas* et e genuino earum sensu disputandi ll. 3, *sapientiae pacificae filiorum Dei* p. 2.; accedunt claves penetrandis adytis sapientiae divinae et canones explicandae s. paginae universales et particulares, ib. 1659. in 4°; pars tertia complectitur *de inexpugnabili regno Christi* Danielis prophetae vaticinia et alia divinae Scripturae documenta de eminentia et infallibilitate Ecclesiae ac religionis catholicae, de gentium et infidelium omnium ad Ecclesiam futura conversione ll. 4, ib. in 4°, omnes ut videtur iterum simul ib. 1661; *de augustissimo corporis et sanguinis*

könnte nicht schwer halten unter Zugrundelegung dieses Materials einen eigentlich so zu nennenden biblischen Lehrbegriff zu entwerfen.“

¹⁾ Plura de hoc opere irenico, quo conciliare et revocare nititur omnes, qui christiano gloriantur nomine, ad unitatem a Christo tam expetitam cf. apud Fabricium, hist. bibl. fabric. 4, 210.

dominici sacramento ll. 6 distincta dissertatio ad maiorem omnium Christi doctrinam profitentium unionem et pacem, Antverpiae 1656. in 4°; *de justificatione christiana* disputatio quadripartita, Bambergae 1657. in 12°; *armamentarium scientificum*, in quo reposita ordinate et breviter illustrata continentur axiomata, pronunciata, dicta philosophica in primis et theologica; deinde etiam juridica, medica et cujusvis generis moralia; opus utile non ad acquirendas modo scientias, sed etiam conservandas, quo simul traditur methodus doctrinam quamlibet in locos communes secundum doctrinae ordinem congrue digerendi, Parisiis 1635. v. 2 in 8°. Joan. Conradus Dürrius in disp. de haeret. Marcellium nostrum laudat ob modestiam et candorem tam ex colloquiis aliquando cum eo habitis, quam ex scriptis perspectum. Joan. Christophorus Seldius plura contra eum scripsit, quae cf. apud Backer l. c. Ad opera auxiliaria ¹⁾ pro illustrandis divinis literis referri quoque possunt ea, quae edidit Nicolaus Sanson ²⁾ abbavillensis (1600—1667.), mathematicus

¹⁾ Praetermittimus Martinum Incesin congr. ful. parisiensis, dictus a s. Maria, cujus exstat *liber resignatus* sive prima Bibliorum elementa, Parisiis 1673. v. 2 in 8°; Jacobum de Montefrio S. J. antequariensem et Granatae professorem s. Scripturae, qui edidit *methodum didascalicam fabricandae biblicae praelectionis* ex libris maxime prophetarum, Hispali 1678. in 4°; Ascanium Mariam Crispo O. Praed. neapolitanum, virum omnigena eruditione praestantem, qui variis in locis philosophiam legit ac theologiam, praesertim Neapoli, ubi utramque 15 annis professus est, qui vulgavit *conclusiones de s. Scriptura*, Neapoli 1673. in 4°.

²⁾ Distingui hic debet a Jacobo Sanson cognato (secundum alios, fratre), de quo infra, et a filio suo Guiljelmo Sanson († 1703), regio geographo, cujus exstat: *Terra sancta* sive promissionis in duo divisa regna et in 12 tribus filiorum Israel distributa in fol. patente, Parisiis 1677; eadem denuo delineata a Jac. Cantelmi, Romae 1679. Plura de nostro cf. apud Feller 2, 567.

et geographus plane insignis, geographiae in Gallia prope-modum pater. Ejusmodi sunt: *Index geographicus et explicatio regionum et locorum in tabula Judaeae descriptorum*, Parisiis 1653. in 8°; *index geographicus terrae sanctae* pro variis temporum rationibus (cum aliis indicibus geographicis), ib. 1642, 1670; *geographia sacra* ex V. et N. Testamento et in tabulas quatuor concinnata, quarum 1. totius orbis in Bibliis sacris cogniti partes continet; 2. terram promissam sive Judaeam in suas tribus divisam; 3. et 4. Jesu Christi et apostolorum Petri et Pauli patriam, mansiones et itinera et Pauli navigationem Jerosolymis Romam usque. Additae sunt *descriptio terrae Canaan* sive terrae promissae, Jesu Christi et app. Petri et Pauli vitae; tum et in omnes eas tabulas et descriptiones animadversiones et index geographicus, ib. 1653, 1665, Amstelodami cum praefatione et notis Joan. Clerici ¹⁾ 1703. in f. Advertit porro Clericus, Sanson accuratorem esse in geographia recentiori, quam veteri, quod non calluerit linguas graecam et hebraicam; hinc saepius ipsi in determinandis locorum nomine et situ praefert Bonfrerium et Bochart.

268. In *universam Scripturam* ²⁾ commentarium edidit

¹⁾ Cf. de hac splendida editione Bibliothèque choisie 2, 305; Mémoires de Trévoux 1710. p. 1862; acta erud. lips. 1705. p. 555. Ceterum etiam Joannes Bisselius S. J. babenhusanus in Suevia natus 1601. edidit *Palaestinae seu terrae sanctae topothesium* secundum regiones ac tribus expressam cum tabellis chronographicis, Ambergae 1659. in 8.º et Dilingae 1679. Alia ejusdem opera ascetica, historica etc. cf. apud Backer 1, 648.

²⁾ Praetermittimus Carolum Dorron congr. Orat. parisinum († 1666.), cujus exstat (gallice) l. *Jesus Christus in ss. Scripturis, praesertim in prophetis revelatus*, Parisiis 1658. in 4°; Josephum de Ormaza S. J. salmanticensem, cujus exstat *Tesaurus manualis cum*

Franciscus Carriere O. Min. Conv. aptensis, sensum literae referentem capitatim cum brevi et solida latentium et insurgentium quaestionum resolutione et principalium totius codicis biblici antilogiarum numero 50 conciliatione in calce cujusque libri, Lugduni 1663. Vir erat non vulgari literatura praeditus ac polemicis rebus sacrisque literis valde exercitatus, concionator regis christianissimi († 1665.), qui et alia opera edidit, scil. *medullam bibliorum* exprimentem summarie, quae quilibet T. liber V. continet et proferentem ordinatam ex quatuor evangelistis seriem vitae Christi servato gestarum rerum ordine, loco et tempore et actus apostolicos, epistolas, apocalypsim capitatim exponentem, ib. 1660. in f.; *historiam chronologicam pontificum romanorum* cum praesignatione futurorum ex s. Malachia, ib. 1663. in 12° (ed. 2.); cum continuatione ab Alexandro VII. usque ad Innocentium XII. (auctore religioso ejusdem ordinis) ib. 1694. in 12°. Prophetiae s. Malachiae non ex integro credit. Est vero haec epitome membrum veluti majoris operis, cui titulus: *Fidei catholicae digestum* singula ejus dogmata et ritus Ecclesiae juxta ss. patrum et conciliorum doctrinam exacte declarans, ib. 1657. v. 2 in f. (secundum Zachariam 1663). — *Elucubrationes biblicas in V. et N. T.* (scil. in locos selectos secundum librorum ordinem) literales, morales et tropologicas vulgavit (Hispani 1675. in f.) Ludovicus de Ayllon et Quadros granatensis, s. theologiae doctor, quondam cathedrarum tum s. Scripturae tum scholasticae theologiae antecessor

in s. Scripturam. Primera parte. Genealogia de Christo Salvador derivada por las edades del mundo. Latino-Castellano con Scholios etc. Segunda Parte en que por todos los capitulos des N. y V. T. se excitan las questiones principales, con citas a los autores que mejor las tratan, Matriti 1674. in 4°.

primarius; commentarium literalem et moralem in universam fere Scripturam gallice edidit Franciscus Pean de la Coulardiere parisiensis, theologiae doctor († 1680.) scil. in *Pentateuchum et Job*, Parisiis 1680; in *Psalms*, ib. in 8°; in *quinque libros Sapientiales*, ib. 1673. v. 2 in 8°; in *prophetas*, ib. 1680. in 4°; in *N. Testamentum*, ib. 1670. in 8°.

In *Hexaemeron* librum in sex partes distributum conscripsit Josephus de Tamayo S. J. hispalensis (Lugduni 1663. in f.) concionatoribus ut videtur destinatum. Docuit Tamayo theologiam moralem annis 12, missionarii munus annis octo obivit. Navigans in Italiam et captus a mauris durissimam apud illos servivit servitutem, sed christianis conceptivis Algerii et Tituani admodum proficuum; nam in domo consulis gallici erexit oratorium, in quo sacramenta dispensabat et ad constantiam in fide opportunis adhortationibus omnes animavit. Cum pestis eo tempore Tituani serperet, ipse solus in excipiendis morientium confessionibus, ministrandis ultimis Ecclesiae praesidiis et humandis mortuorum cadaveribus praesto fuit. *De paradiso* disputavit Augustinus Inveges ¹⁾ sículus († 1617. a. 82. aetatis) in l.: *Historia sacra paradisi terrestris* et ss. innocentiae status, Panormi 1651. in 4°; *de arca Noë et turri Babelis* celeberrimus Athanasius Kircher S. J. Geissae prope Fuldam 2. Maji 1601. natus, de quo plura hic non dicemus ²⁾, quod

¹⁾ Cf. Nicéron 11, 403. Meruit hic auctor maxime de historia sicula, speciatim de panormitana opere sat raro *Palermo antico* (t. 1. Panormi 1649.), *sacro* (t. 2. ib. 1650.), *nobile* (t. 3. ib. 1651.) in f.; *Mongitore* bibliothecae siculae p. 87.

²⁾ Cf. de eo Sotvellum, Nicéron 27, 189 ss.; Feller 2, 330; Biogr. univ. 22, 440; Kirchenlex. 6, 200. et praesertim

ejusdem opera, quibus summam nominis famam est assecutus, ad mathesim, physicam, philologiam, cosmographiam, archaeologiam etc. spectent, unde a Morhofio homo centum artium dicitur († 1680). Huc tantum referri possunt: *Arca Noë* in 3 ll. digesta, quorum 1. de rebus, quae ante diluvium, 2. de iis, quae ipso diluvio ejusque duratione, 3. quae post diluvium a Noëmo gesta sunt, Amstelodami 1675. in f.; *turris Babel* sive archontologia, qua primo priscorum post diluvium hominum vita, mores rerumque gestarum magnitudo, secundo turris fabrica civitatumque exstructio, confusio linguarum et inde gentium transmigrations cum principalium inde enatorum idiomatum historia multiplici eruditione describuntur et explicantur, ib. 1679. in f. Tomus 2. et 3. atlas polyglottus inscriptus non videtur prodiisse. — Emmanuel Naxera S. J. toletanus insignis ecclesiastes et aliquandiu s. Scripturae interpres († 11. Sept. 1680.) edidit (in usum concionatorum) *in Josue hostilibus reditum trophaeis commentarios literales moralesque* cum appendice de Rahab et Arca figurata, in quo Mariae laudes per ejus festa digestae continentur, Lugduni 1647, 1652. v. 2 in f. et alibi; *in Judices*, ib. 1656. in f.; *Excursus morales in l. 1. Regum*, ib. 1672, *in 2. l. Regum* 1676.

Leo Matina O. S. Ben. neapolitanus, abbas titularis congr. casinensis et s. Scripturae in patavina academia primarius interpres, *in ll. Regum dissertationes* 45 oratoribus, concionatoribus et urbanioris literaturae studiosis fortassis non poenitendas ¹⁾ publici juris fecit Patavii 1675. in 4°. —

scriptum quod reliquit ipse Kircher de sua vita et operibus in fasciculo epist. ed. Langenmantel p. 65. et Backer 2, 445.

¹⁾ Ziegelbauer in hist. rei literariae Ord. s. Bened. 4, 29. hoc opus „valde eruditum nec minus utile“ dicit.

Librum Job ¹⁾ scholiis seu annotationibus illustravit (Parisiis 1651. etiam inter Criticos sacros) Philippus Codureus ²⁾ gallus, regi a secretis consiliis, qui calvinismo ejurato fidem catholicam amplexus est († 1666. secundum alios 1660). R. Simon fatetur ³⁾ commentarium hunc esse omnino literalem, ac praesertim in explicandis locis difficilioribus secundum omnes grammaticae regulas versari; reprehendit autem, quod nimis saepe citet paraphrasten chaldaeam, qui nugis nimium delectatur; quod descendat ad minutias et verbosior sit in explicanda mensura versuum Jobi, quos hexametros esse putat, cum tamen de horum versuum indole nil certi statui possit. Vertit quoque ex textu hebraico in gallicum sermonem libros Job et Salomonis, Parisiis 1647, 1657. in 8°, addita diatriba (gallice), in qua contendit, Dodaim Gen. 30. et Cantic. 7. non significare mandragoras sed tubera; ejus praeterea sunt: *De genealogia Christi* a ss. Matthaeo et Luca conscripta dissertatio (gallice), ib. 1646, 1647. in 4°; *annotationes in epistolam ad Hebraeos* 9, 16—18., ib. 1632, 1647. in 4° (et in Criticis sacris), in quibus nititur ostendere, vocem *διαθήκης*, qua Apostolus hic usus est, male in vulgata *Testamentum* interpretari, cum nihil tale, sed foedus pactumque significet. Hinc doctus Michael a s. Joseph ⁴⁾ hujus auctoris nimiam reprehendit libertatem,

¹⁾ *Catenam in Job* ex ss. patrum scriptorumque ecclesiasticorum sententiis concinnatam edidit Augustinus Cermelli O. Praed., ligur, patria alexandrinus († c. 1677). Scripsit praeterea *vitam s. Hieronymi*, Ferrariae 1648. in 4°; *vitam s. Augustini* cum aliorum sanctorum encomiis, ib. in 4°.

²⁾ Cf. Du Pin 17, 254; Fabricius hist. bibl. fabr. 1, 318; Feller 2, 131.

³⁾ Histoire crit. du V. T. l. 3. c. 15.

⁴⁾ Bibl. crit. 2, 58.

qua vulgatam latinam tam facile corrigit. *Specimen observationum ad difficiliora utriusque Testamenti loca*, ib. in 4°; dissertationes *de reali corporis et sanguinis J. Christi in Eucharistia praesentia deque sacrificio missae*, ib. 1645; *diatriba de justificatione sanctorum*.

269. Plures *Psalmos* enarrarunt: Bernardus la Palisse O. Praed. aquitanus (n. 16. Nov. 1599, † 21. Juli 1666.), philosophiae, dein theologiae apud suos variis in locis professor. Prodiit ejus *expositio in omnes davidicos Psalmos*, opus eximium in utriusque Testamenti pertractatione diligenter versatis verbique Dei concionatoribus perutile, Tolosae 1665. v. 2 in f. Hujus theologi commentaria in summam s. Thomae mss. multum commendat Quetif ¹⁾. — Petrus de Campis Novis (Champsneufs) S. J. nannetensis († 20. Maji 1675.) *psalmos davidicos et sacra cantica*, quae in breviario romano occurrunt, brevi, accurata et literaliter obscuriorum verborum et sententiarum explanatione illustravit ²⁾, Parisiis 1648. in 8°; Anterus Maria a s. Bonaventura ³⁾ O. S. Aug. genuensis, cujus exstant *ponderationes in psalmos* juxta multiplicem divinarum Scripturarum sensum, in quibus praecipue ad mores informandos plurimi conceptus efformantur, eximiorum auctorum sententiis a propriis fontibus haustis roborati, divinis insuper humanisque historiis atque copiosissima ss. patrum eruditione ditatae, necnon nobilium poetarum carminibus exornatae, studiosis omnibus, potissimum autem

¹⁾ Script. ord. Praedic. 2, 617.

²⁾ Alia ejusdem opera ad literas praesertim humaniores spectantia cf. apud Backer 1, 1211.

³⁾ Ossinger in sua bibl. augustiniana eum alibi vocat Micconum. Edidit quoque: *Acta apostolorum* juxta multiplices divinarum Scripturarum sensus priscorumque patrum interpretationes elucidata, Genuae 1681. in f., 1684.

divini verbi praeconibus propositae, Lugduni 1673. t. 3; Georgius Heser S. J. ¹⁾ weyrensis in Austria superiori n. 1609., qui postquam breviter pro recitantibus breviarium psalmos davidicos explanavit juxta sensum literalem, Ingolstadii 1654. in 8°, eos majori apparatu instruxit, argumentis scil., commentariis, ss. patrum symbolis et variis annotationibus, Monachii 1673, 1675. in t. 2 in f. Adjecit quoque *commentarios exegeticos in omnia cantica*, quorum usus in officio divino horarum canonicarum, ib. 1675. in f.; Franciscus Basellus S. J. gradiscanus in Foro Julii (n. 1604, † 1678), qui edidit *psalterium davidicum concordatum* i. e. psalterium unius argumenti a s. Davide propositi deductione tam quoad Psalmorum inter se et rerum iis contentarum, quam titulorum ipsis praefixorum connexum atque consequentem ordinem, connexa et consequenter ordinata sibi in omnibus consonante et concordante explicatione expositum secundum mentem et sensum a s. Davide juxta auctoris sententiam primario intentam de Christo et Ecclesia in 4 pp. distributam, Utini 1662. t. 4 in f. Sed prae ceteris copiosissime in hoc argumento versatus est Thomas le Blanc S. J. victoriacensis in dioecesi catalaunensi, per sexennium s. Scripturae interpres. Cum scientia virtutem ita conjunxit, ut dictu difficile sit, utra magis excelluerit. Sermo illius fere nonnisi de Deo vel divinis. Regularum omnium et maxime silentii fuit observantissimus. Continuum omnibus in rebus mortificationem visus est in se complecti, ita ut nemo vel cibus abstinentior, vel loquendo parcior vel ignoscendo faciliior. Nemini detrahi coram se patiebatur, unde dictus est communiter absentium omnium patronus. Indefessus

¹⁾ Alia ejusdem opera, quae fere omnia de Thoma a Kempis agunt, cf. apud Backer 2, 141.

in eo aut precandi aut studendi labor, nihil pene medium admittebat. Paternum in aegros studium, cura, sollicitudo, ne quid illis deesset, fuere maxima. In omnes beneficus, sed in pauperes quodam modo profusus fuit, dicere solitus centuplum in hac vita nos accepturos a Deo, si ipsius pauperes sublevare niteremur, id quod reipsa subinde expertus est. Aequitas animi tanta in eo eluxit, ut eodem semper vultu adversa et prospera tulerit, nimirum ita voluntatem suam ad divinam finxerat, ut hanc unicam habuerit actuum suorum regulam. Sicut vixerat, sancte obiit Rhemis 25. Aug. 1669. Praeter plurima opuscula ascetica ¹⁾ reliquit *analysim* (utilem) *psalmorum davidicorum*, cui adjungitur amplissimus *commentarius*, in quo non tantum sensus literales, sed omnes etiam mystici exponuntur, Lugduni 1665—1676. t. 6 in f., Coloniae Agrippinae 1680, 1697, 1726, 1744; Neapoli 1856. in 4°. Opus mole magnum atque omnimoda eruditione refertissimum, sed nimia prolixitate, qua lectorem obruit, minus plerumque acceptum.

In *canticum canticorum* commentaria ediderunt: Joannes Ambrosius a s. Carolo (Mediolani 1677. in 4°); Joannes Besson S. J. gallus, patria piscennensis, s. Scripturae sexennio Tolosae interpres († 29. Jan. 1665.), cujus sunt *in canticum canticorum Salomonis novae elucubrationes* in scholia et commentarios tributae, quibus tum textus auctoris pristino nitore restituitur, singulae voces expenduntur, versiones antiquae cum originibus et inter se comparatae conciliantur; tum genuinus sensus, qui Christi oeconomiae hic dramatice repraesentatae mysteriis continetur, ratiocinando eruitur, et varia eruditione

¹⁾ Cf. Backer I, 654. Inter haec reperitur etiam *Jesus pastor oves proprio sanguine pascens*, commentarius in Ps. 22., Divione 1659. in 16°.

praesertim biblica illustratur, Tolosae 1646. in f.; Paulus Albinianus de Rajos S. J. hispanus, patria valentinus, Theologiae moralis Caesaraugustae, exegesis Valentiae professor. Vir erat admodum serius et religiosus, hostis otii, librorum helluo, regularum observantiae zelo fervens, singularia in victu et vestitu horrens; saepe culinam vel triclinium etiam praepositus adibat, ut sua opera coqui vel triclinarii levaret onera. In morbis, quos saepe passus est, tanta fuit patientia, ut nec suspirium ederet, nec dolores enarrando exaggeraret, sed marmoris instar eorum ictus premebat silentio, Deoque litabat paratus duriora adhuc pati, si sic placeret suae divinae majestati († 24. Dec. 1667). *In canticum canticorum Salomonis commentarius literalis*, in quo nuptiae cum Ecclesia sub triplici statu, amantium sub naturae lege, sponsorum sub scripta, conjugatorum sub gratia describuntur: opus commentariis, enarrationibus, notationibus illustratum, philologis, theologis, concionatoribus utilissimum, Genuae 1656. in f. Tres alios tomos in idem canticum reliquit paratos.

Isaiam exposuit (gallice, Parisiis 1654. in f.) Laisne de Marguerie, clericus et a sanctioribus consiliis († 1678.); *Abdiam* prophetam (Antverpiae 1657. in f.) Martinus de el Castillo O. Min. burgensis, cujus alia quoque exstant opera: *Ars biblica*, Mexici 1675. in 4°; *in Debboram de Maria figurata*, Hispali 1678, Lugduni 1690. in f.; *super Susannam illustrationes* literales, morales ac panegyricae pro Deipara, Matriti 1658. in f.; *D. Petri Chrysologi sermones aurei* scholiis ac locupletissimis moralium conceptuum varietate commentariis illustrati in gratiam divini verbi concionatorum, addita ss. doctoris vita necnon et ejusdem ad Eutychem epistola notis pariter elucidata, Lugduni 1676. in f. Cogitavit omnes Petri sermones commentariis onerare, sed

pervenit tantum ad 22. Libros Machabaeorum enarravit Joannes Erardus Fullonius S. J. leodiensis (n, 1609.), insignis concionator, qui dum grassante Tornaci pestilentia saluti sodalium publico contagio expositorum saepius eos invisendo et consolando consulit, lue pestifera ipse quoque ictus occubuit (25. Oct. 1668). Inter alia ¹⁾ haec edidit: *Commentarii historici et literales perpetui ad 1. Machabaeorum l.* additis liberioribus excursibus, ubi plurima ecclesiasticis, theologis, ascetis, christianopoliticis explicate traduntur. Praemittitur tabula geographica Judaeae etc.; *ad 2. Machabaeorum l.* etc., Leodii 1659—1665. v. 2 in f. (secundum alios 1660, 1664. vel 1670, 1679.); *veritatis et ecclesiae tungrensis breves vindiciae* ²⁾ adversus longam et supervacuam diatribam R. P. Godefridi Henschenii de episcopatu tungrensi et trajectensi, Leodii 1653. in 12.º sub nomine Nicolai Fisen. *Historiae leodiensis universae compendium* in annos digestum (admodum accuratum), Leodii 1655. in 24.º; ed. altera emendata et auctior, ib. eodem anno; *historia leodiensis per episcoporum et principum seriem digesta* ab origine populi usque ad Ferdinandi bavari tempora, Leodii 1735, 1736. v. 2 in f. (ad a. 1612.) cura DD. de Crassier et de Louvrex, qui 3. adjecerunt t. ib. 1737. Usus est Fullonius ad hanc scribendam historiam ducentis auctoribus pluribusque documentis mss., sed judicio sagaci sanaque crisi, studio tamen et ira vacuus, hinc magni fit a viris eruditis ³⁾.

¹⁾ Cf. Backer 1, 1925.

²⁾ Alia scripta occasione hujus controversiae edita cf. apud Backer l. c.

³⁾ Cf. prolixam recensionem in *Mémoires de Trévoux* 1737. t. 3. p. 1347—1377; Feller 2, 151.

270. Joannes Pricaeus (Price) londinensis ¹⁾, juris doctor et post ejuratos errores linguae graecae professor pisanus († 1676.) scripsit *in l. Psalmorum curas priores et posteriores; commentarios in varios N. T. libros* ²⁾, in quibus versionis vulgatae sermo latinus ostenditur, contextus graeci litera explicatur, ejusdem phraseologia cum auctorum ethnicorum locutionibus comparatur; *annotata in Evangelium Matthaei* (Parisiis 1646. in 4.º), *Lucae et Joannis, in acta apostolorum* (ib. 1647. in 12°); *in epistolas Pauli binas ad Timotheum, in ep. ad Titum, in ep. ad Philemonem, in 3 ep. Joannis, in ep. Jacobi* (ib. 1646. in 8°); *in ep. Judae et in Apocalypsim*, omnia simul Londini 1660. in f. *Vitam Christi* seu harmoniam quatuor evangelistarum prius gallice Parisiis 1669. in 12°, dein latine 1670. ib. elaboravit Dionysius Amelotte congr. Orat. gallus e Santonibus (n. 1606 † 1678). Notior tamen hic auctor est propter alia opera, scil. propter *versionem gallicam N. T.* cum annotationibus, Parisiis 1666—1667. v. 3 in 8°; 1688. v. 2 in 4.º et saepius alibi. Editioni 15., quae est lugdunensis 1710. accessit ordine alphabetico digesta geographia sacra cum geminis tabulis urbis jerosolymitanae et templi Salomonis. Plures praesules hanc approbaverunt versionem. Si Calmeto credimus, ea est *valde literalis*, sed inelegans; si Richardo Simon, judici nimium severo nec praejudiciis vacuo, Amelotte primus est inter catholicos, qui accuratam N. T. versionem

¹⁾ Cf. Saxium in Onomastico ad a. 1635; Biogr. univ. 15, 343.

²⁾ Jacobus Legris, dictus a s. Michaelē, fuliēsis, rothomagensis († 1676.) edidit *biblia parva* seu ss. N. T. librorum omnium analysim catholicam et oeconomiam generalem in tabulas digestam, Lugduni 1670. in f., etiam sub hoc titulo: *Bibliorum idea generalis illustrata*, ib. 1674. v. 2 in 12°.

gallicam conficere nisus est ¹⁾; in exquirendis tamen mysticis sensibus magis quam ad literam explanandam animum intendit, quod versioni exactae et accuratae obstaculo fuit: saepius quoque quam necesse fuerit, vulgatae textu relicto graecum non semper sat probatum sequitur. Alibi tamen ²⁾ fatetur merito versionem hujus theologi ceteris praeferri pro fidelium usu, cum docte in annotationibus veterem tueatur interpretem, utilissimumque ejus laborem dicit. Scripsit quoque *Theologiae compendium* et inter alia opuscula gallica illud praecipuum videtur, quod inscribitur *Defensio constitutionum Innocentii XI. et Alexandri VII.* ut et decretorum conventus cleri gallicani adversus doctrinam Jansenii una cum tractatu de subscriptionibus, Parisiis 1660. in 4°. Noster jure laudatur, quod in causa janseniana vix non unicus inter sodales fuerit, qui omnibus sedis romanae decretis se maxime submiserit suoque exemplo ceteros Oratorii patres, qui Jansenii doctrinam ab augustiniana minime differre censebant, ad parendum invitaverit, animaverit, adduxerit ³⁾: ipseque

¹⁾ Hanc laudem ipsi tribuit *Histoire critique des Versions du N. T. c. 32.*, ubi addit: „Il a eu une connoissance exacte de nôtre langue, et il a même sçû assez de Grec et de Latin pour ne pas tomber en des fautes grossières. Il avoit de plus fait une étude particulière de la Bible avant que la traduire.“ Fuisse dein de hac versione disserit hoc c. 32. et sequenti.

²⁾ *Histoire critique des principaux commentateurs du N. T. c. 58.*, ubi quasi sui oblitus scribit: „Pour ce qui est de sa méthode il s'arrête au sens littéral, y mêlant aussi quelquefois de la Théologie et assez rarement de la Controverse. Il est pour l'ordinaire Augustinien et Thomiste ayant copié le Commentaire d'Estius sur les Epîtres de Saint Paul, bien qu'il luy soit contraire en de certains endroits etc.“

³⁾ Cf. Mich. a s. Joseph bibl. crit. 2, 185. Hinc jansenistae nec ipsi pepercerunt, ut Girard Sorbonae licentiatus hujus sectae

strenue jansenianos impugnavit — *Commentarios literales et morales in Matthaeum* seu potius in omnes evangelistas foras dedit Franciscus Cidron de Azevedo S. J. pincianus, Lugduni 1670. in f.; accessit tractatus appendix *de pulchritudine Virginis et Matris. Quaestiones theologicas, historicas et morales in evangelia dominicarum et festorum* tractavit Jacobus Lobbetius S. J. leodiensis († 1672.) 3 t. prioribus operum omnium, quae prodierunt Leodii 1677. v. 6 in f. Reliqui tomi complectuntur libros asceticos. Petrus Aloysius S. J. neapolitanus philosophiae dein exegesis professor per 18 annos (n. 1605., † 2. Juli 1667.) edidit *commentarios in evangelia quadragesimae* juxta expositionem literalem et moralem, Parisiis 1658. t. 3 in f. Leander Divionensis O. Cap. insignis theologus et concionator edidit praeter alia concionatoribus destinata *veritates evangelicas*, in quibus continentur mysteria vitae J. Christi, veritates fidei catholicae, perfectiones Deiparae V. Mariae et sanctorum, miracula ss. eucharistiae, secreta sublimiora vitae mysticae et materiae ad mores spectantes cum exemplis, reflexionibus, moralitatibus practicis et affectibus devotis, Parisiis 1659. v. 3 in f.; *Commentaria in epistolas omnes s. Pauli ap.* t. 2 in f.; ib. 1663. — *Explicationem literalem* in easdem scripsit (gallice) Ludovicus Thouret de sainte Catharine bellovacensis († 1679.), quae cum explicatione morali Caroli Huré prodiit Parisiis 1708. v. 4 in 8°. —

acer patronus, unusque ex illis deputatis, qui sectae causam Romae agerent. Hic sub nomine Dionysii Remond edidit: *Éclaircissement du fait et du sens de Jansénius* en 4 parties, avec un parallèle de la Doctrine du P. Amelotte avec celle de Jansénius, et la réfutation du livre de Dom Pierre de S. Joseph Feuillant, Coloniae 1660. in 4°. In hoc opere negare audet quinque famosas propositiones in Jansenii opere reperiri. Cf. Dictionnaire des livres jansénistes 2, 5.

In epistolam b. Pauli Ap. ad Philippenses commentariorum et annotationum t. 2 in f. edidit Joannes Antonius Velasquez S. J. abulensis Lugduni 1632, Antverpiae 1637. etc. Cultor is fuit eximius Deiparae ejusque rosarium de genu quotidie ante illius imaginem in templo fere per horam recitare consuevit, nec ab illius laudibus lingua, calamo vel operibus unquam cessabat. Evocatus est Matritum a Philippo IV. propter magnam de doctrina ipsius opinionem, ut consultor esset congregationis ibidem erectae de immaculata conceptione b. Virginis tuenda; imo rex ipsius dexteritate et sapientia captus, ei injunxit, ut ad se singulis hebdomadibus semel secreto accederet admoneretque, quidquid pro boni regni administratione judicaret, quem tamen honorem, insignis plane confidentiae argumentum, modestissime vir humilis detrectavit († 6. Nov. 1669. a. aetatis 84.). Alia ejusdem opera sunt: *Maria immaculate concepta* ll. 5, Pinciae 1653. in f.; *de augustissimo eucharistiae sacramento* sive *Maria forma Dei*, ib. 1658. in f.; *Razon que da el Rey Nuestro Señor del breve de N. S. Alexandro VII.* en favor del culto con que la Iglesia celebra la fiesta de la Immaculada Concepcion, Matriti 1662. in f.; *de Maria advocata nostra adnotationes et exempla*, ib. 1668. in f.; *in Ps. 100. commentarii literales et morales* sive de optimo principe et optimo principis administro, Lugduni 1637. in f.; Antverpiae 1640. — Ignatius Zuleta S. J. hispalensis, regi a concionibus, *commentaria literalia et moralia in epistolam catholicam s. Jacobi ap.* composuit, Lugduni 1668. in f.; Henricus Kircher S. J. novesiensis (1608—1676.), in Dania missionarius, praeter alia ¹⁾ librum edidit inscriptum: *Prophetia apocalyptica s. Joannis ap.* accurate,

¹⁾ Cf. Backer 2, 461.

breviter et clare explanata: mundo praecipitante ad exitum, prout ex multorum, quae hic prophetata sunt, impletione colligere licebit, Coloniae 1676. in 4°.

271. His addi possunt Henricus Mayer S. J. dilinganus n. 1608., qui docuit theologiam moralem annis quatuor, totidem scholasticam, tribus controversias et totidem ss. literas est interpretatus: academiae dilinganae cancellarius fuit septennio (+ 12. Maji 1675). Collegit *manuale biblicum*, in quo s. Scripturae certa quaedam testimonia, quae sibimet contradicere videntur, omnino concordare docentur, Friburgi Brisgoviae 1654. in 12°. *Quis ut Deus?* De attributis divinis 1645. in 8°; opusculum *de sponsalibus et matrimoniis*, Friburgi 1657. in 12°. Dominici Macri melitensis (n. 28. Mart. 1604.) vitam, elogium, de literis merita, quantum satis est, enarrat epitaphium ¹⁾:

Dominico Macro melitensi

Equiti aurato, comiti palatino, protonotario apost.

Cathedr. Eccl. Viterbiensis canonico theol.

Et ss. Inquisitionis et Indicis congreg. consultori,

Qui

XIX. aetatis ejus a. pro s. Sedis negotiis in Orientem missus Itinerarium edidit ²⁾.

Romam pro arabica s. Scripturae translatione denuo accitus, Perutiles ejusdem contradictiones apparentes collegit atque conciliavit ³⁾.

¹⁾ Plura de eo cf. in vita a Marco Argolo scripta et Hiero-lexico praemissa; Nicéron, t. 41; Biogr. univ. 20, 153.

²⁾ Viterbii 1664.

³⁾ Hae *antilogiae* seu contradictiones apparentes et conciliationes s. Scripturae saepe prodierunt, ut Venetiis 1645, 1653. in 12°; Parisiis 1665, 1675. in 18°; Lovanii 1671. Optima editio multumque aucta cura ab. Lefèvre († 1716,) prodiit Parisiis 1685. in 12°. Adjectae

Ecclesiae ritus studiosissimus, cujus opera testantur ¹⁾.

*In sacris profanisque scriptoribus germanae lectionis cupidus,
Latini Latini fragmenta variis in bibliothecis dispersa,*

Magno labore ac studio perquisita

Literariae reipubl. una cum illius epist. obtulit rediviva ²⁾.

Multa alia opuscula sparsim composuit.

*Cautione sapientiam, humilitate doctrinam, silentio facundiam
Obtexit.*

*Pietate Deo, sinceritate hominibus omnibusque beneficentia
complacuit.*

Cunctis S. R. E. purpuratis bene visus,

Amplissimoque sapientum Maecenati

Franc. Mariae card. Brancatio summe carus.

Obiit Viterbii 4. Non. Mart. 1672. aet. suae a. 68.

*Bonaventura Pons O. Praed. aragonus collegit difficultates
s. Scripturae inter ss. patres agitatae et controversae,*

etiam sunt Hierolexico (Venetiis 1712.), de quo mox. Cf. *Journal des Savans* 1, 128.

¹⁾ In op.: *Notitia de' vocaboli Ecclesiastici con la dichiarazione delle Ceremonie, dell' origine dei Riti sacri, voci barbare e frasi usate da SS. Padri, concili e scrittori Ecclesiastici*, Messinae 1644. in 4°; Romae 1650. (ed. 2.), 1669. in 4°. Ejus frater Carolus in romanae Sapientiae archigymnasio bibliothecae praefectus hoc opus latina interpretatione donavit, in meliorem ordinem digessit, pluribus locupletavit ac tandem edidit inscriptum *Hierolexicon sive sacrum dictionarium etc.*, additis Dominici *contradictionibus apparentibus conciliatis*, Romae 1677. t. 2 in f.; Bremae 1692; Venetiis 1712. et cum additionibus et illustrationibus (plurimis) Steph. Sciugliaca, Bononiae 1765, 1767. t. 2 in 4°. Praeterea Dominicus romanam martyrologii editionem (italam) a. 1668. recensuit, correxit pluribusque indicibus exornavit. Quamvis autem Dominici Hierolexicon modo oblivioni fere sit traditum, quidam tamen articuli pretio non carent: saepe enim ea in illis reperiuntur, quae frustra alibi quaeres.

²⁾ Cf. supra t. 1. n. 55.

Lugduni 1672. in f.; Philippus Picinellus ¹⁾ mediolanensis, canonicus regularis lateranensis, collegit *lumina reflexa* sive *omnium auctorum classicorum consensum cum capitibus singulis ac pene versiculis ss. biblicorum instar commentarii in s. Scripturam*, Mediolani 1667. in f. (italice); latine Francofurti 1702. per Augustinum Erath. Confert autem quatuor millia locorum s. Scripturae cum classicorum auctorum dictis atque ex hac collatione illos vel haec illustrat. „In quo quidem et maximae industriae et boni interpretis laudem nobis consecutus esse videtur omnibusque, qui utilissimum librum deinceps legent, credimus, videbitur ²⁾.“ — *Collectanea* seu catenas ss. patrum et aliorum veterum auctorum Ludovicus Sanseverino neapolitanus, princeps bisi-nianus, legum doctor et theologus († 1669.) collegit et quidem in *Psalmos* v. 3 in f. Neapoli 1635—1638; in *4 evangelia*, ib. 1659—1664. v. 4 in f.; in *acta apostolorum* 1666. in f.

IV. Patrologia.

272. Qui in patrum ³⁾ operibus e tenebris eruendis vel illustrandis versati sint, paucissimos hac epocha reperimus, eosque tantum *gallos*. Ex his Gilbertus Mauguin regi

¹⁾ Cf. Zedler 28, 54. et praesertim Argelati bibl. script. med. t. 2. p. 1076.

²⁾ Ita acta erudit. lips. 1702. p. 172, ubi plura de hoc libro.

³⁾ S. Augustini vitam ex illius operibus atque ipsis verbis ordine chronologico ll. 4 contexuit (Antverpiae 1646. in 4.º) Joannes Rivius O. S. Aug. lovaniensis, doctor theologus universitatis trevirensis, nominatus episcopus boscoducensis, († 1. Nov. 1665., secundum alios 1663). Multum usus est hac vita Tillemont, quia ea potius est historia totius illius temporis, eamque valde commendat Du Pin (17, 188.),

Galliae a consiliis († 1674.) collegit *Veterum auctorum, qui 9. sec. de praedestinatione et gratia scripserunt opera et fragmenta* cum ejusdem auctoris chronico et historica synopsi, Parisiis 1650. v. 2 in 4°. Continetur hac collectione ejus quoque 1. *Vindiciae praedestinationis et gratiae* Sirmondo oppositus (cf. t. 1. p. 831.). Hunc Samuel Desmarès pastor calvinista admodum laudat, eoque lecto affirmavit, se sperare C. Mauguinum mox secum de Christi in eucharistia praesentia deque gratia consensurum ¹⁾. Nititur in eo ostendere Gottschalcum nullatenus docuisse haeresim praedestinarianam. Ceterum a nonnullis alter hujus collectionis tomus tribuitur ab. Bourzeis, de quo cf. n. 253. Rarissimam pretiosamque *bibliothecam patrum cisterciensium* ²⁾ collegit Bertrandus

prohibita tamen fuit decr. 10. Apr. 1666. nisi deleantur illa verba, quae sunt in fine § 2. c. 1. l. 4.: *Quibus dum similia tradit* etc. usque ad illa alia: *De Enchiridio ista sufficiant*. Theologos illos, qui in Deo admittunt voluntatem salutiferam universalem etiam post praevium Adami peccatum semipelagianis accenset. Alia hujus auctoris opera cf. apud Foppens 2, 717.; Feller 2, 144. Mentio forte hic fieri posset Caroli de Visch O. Cist. flandri, in historia ecclesiastica versati, antiquitatum belgicarum zelosi et assidui scrutatoris († 11. Apr. 1666.), qui plura edidit ad historiam nonnullorum monasteriorum Belgii spectantia, opera etiam pleraque Alani de Insulis, doctoris universalis († 1202.) Antverpiae 1653. in f.; de qua editione cf. J. A. Fabricium in Bibl. latina mediae et infimae aetatis 1, 89. Sed innotuit Visch praesertim *Bibliotheca scriptorum ordinis cisterciensium*, Duaci 1649; aucta Coloniae 1656. in 4°. Cf. Foppens 1, 164.

¹⁾ Cf. Dictionnaire des livres Jansénistes etc. 4, 214.; Feller 2, 149.

²⁾ Titulus integer est: *Bibliotheca patrum cisterciensium* i. e. opera abbatum et monachorum ordinis cisterciensis, qui seculo s. Bernardi aut paulo post ejus obitum floruerunt, in unum collecta, Bonifonte 1660—1669. Quid singulis t. contineatur cf. Biogr. univ. 46, 136. Alius autem est a Laurentio Bertrand qui *D. Bernardi ab.*

Tissier O. Cist., reformatore abbatiæ Bonifontis († 1670.), Bonifonte 1660—1661. t. 8 in v. 4 in f.; *Bibliothecam maximam veterum patrum et aliorum scriptorum ecclesiasticorum* ordine chronologico dispositam Philippus Despont ¹⁾ doctor sorbonicus, Lugduni 1677. seqq. v. 27 in f. *Indicem* utilissimum adjecit Simeon a s. Cruce Genuæ 1707. in f.; *apparatum criticum* Nicolaus le Nourry, Parisiis 1703. et 1715. v. 2 in f.; appendicis instar addita censi potest *SS. bibliotheca patrum primitivæ Ecclesiæ* sive opera auctorum veterum in Scripturam s. clariori methodo ordinata, Lugduni 1680. Licet hæc bibliotheca maxima plura complecteretur spuria et inutilia, utiliora essent omissa etc., tamen ante patrologiæ cursum completum edit. Migne, magno nonnisi comparari poterat pretio; sed cum hic immenso illam superet discrimine, tanti certo non amplius est facienda. Philippus le Prieur (Priorius) natus s. Vedasti in Flandria († 1680.) in *Tertulliani opera* jam a Pamelio et Rigaltio illustrata insudavit (Parisiis 1664. et 1675. in f.), quibus novas annotationes subjunxit ¹⁾. *Novae librorum*

claraevallensis theologiæ speculative e sparsis per illius opera sententiis collegit, cum appositione locorum, e quibus doctrinæ resolutiones et objectionum explicationes desumuntur, Astæ 1675. v. 4 in 4°.

¹⁾ Saltem huic tribui solet: ipsius certe est præfatio, sed ea forte ipsis typographis est tribuenda. Cf. Biogr. univ. 11, 226.

²⁾ Cf. de hac editione Schoenemann in biblioth. historico-liter. patrum latin. t. 1., qui inter alia advertit: „Priorii notæ parvi quidem pretii sunt, laudanda tamen, quam adornandæ editioni præstitit, diligentia.“ Hinc a Lumpero, Walchio etc. optima censetur hæc editio. Non tanti aestimatur a Nourrio (diss. in Tertulliani Apologeticum c. 3. a. 3.), qui de ejus notis dicit, eas „tam levis esse momenti, ut qui eas approbaverit, vix ullus reperiatur.“ Neque magni fecit Baluzius ejus editionem *operum Cypriani* cum scriptis Minucii Felicis, Arnobii, Commodiani nec non Julii Firmici, Parisiis 1666. in f.

Optati editioni, quae Parisiis impensis Joan. Dupuis bibliopolae facta est (1676.), praefuit; sed non tantum nihil quidquam praestitit, ut emendatior prodiret, sed et negligentia sua nova irreperere sivit in textum menda ¹⁾. Scripsit quoque *de literis canonicis* (eruditam) dissertationem ²⁾ cum appendice *de tractoriis et synodicis*, Parisiis 1675. in 8°; *Animadversiones in librum praeadamitarum* sive anti-exercitationem super Rom. 5, 12. s., in qua confutatur nuperus scriptor, et primum omnium hominum fuisse Adamum, defenditur ³⁾, sub nomine Eusebii Romani, Parisiis 1656. in 12°. Joseph Maria Suarès s. *Nili ab. tractatus seu opuscula* ex codd. mss. eruit, graece primus edidit, latine vertit et notis illustravit. Erat is Avenione natus, ibidem dein ad praeposituram ecclesiae cathedralis promotus. Romam se conferens inter familiares card. Barberini et Urbani VIII. cubicularios receptus est. In episcopum vasionensem electus (1663.) sedi huic praefuit ad a. 1666., qua abdicata Romam iterum convolavit, ubi bibliothecae vaticanae praefuit († 8. Dec. 1677). Reliquit plura alia opera ⁴⁾, e quibus ad nos spectant: *Onuphrii Panvini de baptismo paschali et origine ac ritu consecrandi agnos Dei* cum corollario editoris, Romae 1630. in 8°; ex libris *Tertulliani de exsecrandis gentilium diis fragmentum* erutum e bibliotheca vaticana, ib. 1630. in 4°; Parisiis 1630. in 8.º (pag. 6); *notitia librorum basilicorum* (in ll. Basilicon ed. Fabroti a. 1647. et in bibl. graeca Fabricii p. 12); *diatribae duae*, quarum

¹⁾ Cf. Du Pin in praef. suae edit. *Optati* milevit.

²⁾ Cf. *Diarium romanum virorum literat.* a. 1675. p. 42. ss.

³⁾ Cf. *Biogr. univ.* 36, 88. et supra pag. 70.

⁴⁾ Cf. *Niceron* 22, 297 ss.; *Allatius* in apibus urbanis; *Biogr. univ.* 44, 135.

prima universalis historiae syntaxin ex auctoribus nondum editis, altera diversorum locorum et fluminum synonyma exhibet, Parisiis 1650. in 8.º (etiam inter Scriptores historiae byzantinae); *vindiciae Silvestri II. P. M.*, Lugduni 1658. in 4.º (opus haud spernendum); *dissertationes* 4, 1. de chronologia operum s. Augustini; 2. testimonia de illius opere perfecto adversus Julianum pelagianistam e conciliis deprompta; 3. de crocea veste S. R. E. cardinalium in conclavi; 4. de M. Laborante S. R. E. cardinali florentino, Romae 1670. in 4.º; *dissertatio de Origenis Hexaplis et Octaplis* a P. Dion. de Rivis O. Cap. cum corollario editoris, ib. 1673. in 8.º; *epistolae tres* ad picturae pictorumque historiam pertinentes, Florentiae 1677. in f.; harum 1. est Ant. Mariae Salvini, altera editio nova opusculi *Notitia musivo expressae opere naviculae* in basilica s. Petri Romae editi a Suaresio 1675. in 4.º. Joannes Balesdens ¹⁾ parisiensis conditione advocatus († 1675.) praeter *Joan. Gagnaei in quatuor sacrosancta J. Christi Evangelia necnon actus apostolicos facillima clarissimaque scholia*, Parisiis 1631. in 8.º, et plura *Hier. Savonarolae opera* edidit quoque s. *Gregorii ep. turonici opera pia*, ib. 1640. t. 2 in 12.º.

273. Magnam nominis celebritatem haud immerito consecutus est Franciscus Combefisius O. Praed. Patria fuit marmandensis ad Garumnam in Aquitania natus a. 1605. mense Novembri. Juvenis annorum 19 humanioribus literis graecis et latinis egregie instructus ordinem Praedicatorum ingressus est (1624.). Absolutis studiis ad tradendas quas acceperat suis disciplinas philosophicas primum Burdigalae et theologicas Maximinifani a 1637. admotus est ad a. 1640., quo easdem Parisiis ad s. Honorati docuit. At vero graecis

¹⁾ Plura cf. apud Niceron 21, 357 ss.

admodum deditus literis, ss. patrum graecorum operibus qua vertendis qua emendandis, tum historiae orientali illustrandae desudandum sibi deinceps proposuit, hinc bibliothecarum arcana perlustravit, e quibus quamplurima veteris Graeciae monumenta eruit, latine vertit et utraque lingua edidit tanto eruditorum plausu, ut clerus gallicanus ei concesserit (a. 1656.) honorarium 500 librarum, auctum postea ad 800 et 1000 annuatim solvendarum, quo sumptus in colligendis e variis Europae partibus veterum codd. mss. graecorum exemplis iisque exscribendis edendisque necessarios ferre posset. Devinctissima etiam illi fuit cum viris suae aetatis eruditissimis literarum et amicitiae necessitudo, cum Luca Holstenio, Leone Allatio, Em. Scheelstrate, Blacho cretensi, Bollandi, Henschenio, Papebrochio, Puteanis fratribus, Emerico Bigotio, Ducangio, Cotelerio, Auberio, Gossanvillaeo, Frontone Ducaeo, Labbeo, Cossartio, Garnerio et aliis. Cumque sic apud omnes magnus audiret Combefisius, vix putes, quam vilis ipse sibi fuerit et exiguus, quam sui despiciens et aurae, scire avidus non sciri, facilis in alios et pronus, sibi severus et durus. Mirabantur omnes hominem in tantillo et exsucco corpore cibi parcissimum, vino vix ac ne vix quidem utentem, abstinentiam et jejunia regulae ad amussim vel adversa valetudine servantem, vigilias tamen in summam noctem producere, secunda de media nocte assiduissime surgere, tum soluto in ecclesia horarum penso ac oratione mentali refectum, in cellam abdere sese, reliquum diem studio addictum lectioni ac scriptioni dare. In his quadraginta circiter posteriores vitae suae annos insumsit ac decurrit sibi semper aequalis, donec 23. Martii 1679. vivere in terra desiit, ut Deo suo deinceps frueretur ¹⁾. Licet autem versatissimus fuerit graecis

¹⁾ Plura de eo cf. apud Quetif 2, 678 ss.; Nicéron 11,

in literis, minus tamen videtur calluisse latinas, hinc plures versiones ejus carpunt et emendant. Ita Passaglia relato textu Jacobi monachi orat. in Deiparam, subjicit ¹⁾: „Quae Combefisius ita convertit, ut nonnulla penitus omiserit, alia perverterit, omnia obscurarit.“ Antonius Ballerini in monito ad fragmentum orationis Georgii nicomediensis in conceptionem Deiparae de Combefisii versione disserens scribit ²⁾: „Quae nedum perspicuitate, sed interdum ita caret etiam fidelitate, ut in iis quae ad Virginis conceptionem referri queant, vim sententiae vel enervatam vel fere extinctam reperiās,“ quod exemplis probat ³⁾ in annot. ad orationem Isidori thessalonicensis in Deiparae praesentationem § 14., unde concludit: „Adeo ineptire vel magni viri solent, ubi potius quam veritati privatis praejudiciis studiisque deservire animum inducunt.“ Cardinalis Mai in nova PP. bibliotheca advertit ⁴⁾: „Combefisii interpretationem saepe libenter secuti sumus, saepe etiam ab ea discessimus, tum ob alias causas, tum quia Combefisius graecas dictiones non una vice prave omnino explicaverat, id quod philehellenes vere a me dici comperient.“ „Imo verissime dicta cernimus, addit Passaglia haec referens ⁵⁾, atque aegre omnino ferimus, tot in ea bibliotheca concionatoria latine tantum ab eo interprete fuisse edita, quem frequenter non intelligas et cui merito diffidas ⁶⁾.“

185 ss. eosque auctores, quos citat Saxius in Onomastico liter. ad a. 1644.; Du Pin 18, 99; Biogr. univ. 9, 338.

¹⁾ De immaculato Deiparae conceptu sect. 2. c. 9. a. 1. n. 370.

²⁾ Sylloge monumentorum ad mysterium conc. immaculatae Deiparae V. illustrandum edit. Paris. a. 1855. 1, 147.

³⁾ Ibid. p. 447.

⁴⁾ T. 1. p. 3. p. 33.

⁵⁾ Ibid. Sect. 6. c. 3. n. 1318. in annot.

⁶⁾ His adde Piazza in Causa immac. conceptionis ss. matris

274. Haec potiora auctoris nostri sunt opera: *SS. patrum Amphilochoi iconiensis, Methodii patarensis et Andreae cretensis opera omnia*, quae reperiri potuerunt, nunc primum magnam partem e tenebris eruta, latine reddita ac recognita notisque illustrata, graece et latine, Parisiis 1644. v. 2 in f.; *graeco-latinae patrum bibliothecae novum auctarium tomus duplex*, alter exegeticus, alter historicus et dogmaticus, ib. 1648. in f. Prior complectitur s. Asterii amaseni ep., Procli, Anastasii alex., Basilii seleuciensis praesertim aliorumque homilias et orationes; alter historiam haeresis monothelitarum ¹⁾ sanctaeque in eam sextae synodi actorum vindicias; diversorum item antiqui ac medii aevi tum historias sacras tum dogmatica graeca opuscula (29). *Bibliotheca patrum concionatoria* ²⁾ h. e. anni totius evangelia,

Dei act. 3. a. 2. n. 195 ss.; Gravois, de ortu ac progressu cultus et festi immaculati conceptus a. 1. n. 13. Opinio praejudicata adversus sententiam de immaculata Virginis conceptione, quae ipsi cum tot aliis sodalibus communis fuit, causa forte exstitit, quod praesertim in ejusmodi testimoniis vertendis minus clare viderit.

¹⁾ Haec tamen historia decreto 20. Jun. 1662. in librorum prohibitorum indicem relata est.

²⁾ Simile opus jam alias tentatum fuerat et Lugduni prodierat a. 1588. v. 4 in f. sub hoc titulo: *Bibliotheca homiliarum et sermonum priscorum Ecclesiae patrum*, collectore Laurentio Cumdio italo et post hujus obitum Gerardo Mosano O. Pr. Minorem collegit Blanchot O. Minim. hoc titulo: *Bibliotheca ss. patrum concionatoria*, qua ss. patrum et celebrium doctorum ad a. 1500. conciones, homiliae etc. summatim servato rerum et temporum ordine sub uno conspectu exhibentur, Coloniae Agrippinae 1633. in 8°, quam auctam iterum ediderunt Mich. de la Noue et Petrus Picart. Pariter Claudio Cantelovio (de Chantelou) O. S. Ben. congr. s. Mauri, amico Dacherii et Mabillonii († 1664.), debemus *bibliothecam patrum asceticam* Parisiis 1662, 1663. v. 5 in 4°, quam cum aliis ejus scriptis recenset Fabricius bibl. graecae 13, 756. Cf. Ziegelbauer hist.

festa dominica, ss. Deiparae illustriorumque sanctorum solemnia patrum symbolis, tractatibus, panegyricis iisque, qua novum ex vetustis mss. codd. productis, qua recensitis, emendatis, auctis, ad fontes compositis e graeco castigatius elegantiusque redditis illustrata ac exornata, Parisiis 1662. v. 8 t. 3 in f., Venetiis 1740. v. 7 in f. Praefixit huic bibliothecae opusculum, quod et divisim edidit (Parisiis 1662. in 8.º) hoc titulo: *Recensiti auctores bibliothecae patrum concionatoriae* in iis obiter fere insinuata strictimque delibata Cyriacorum immunitas a censura auctoris Petri de Valleclosa. Agit in eo de singulis auctoribus, quorum aliquid exhibet, et jacta in se a Theophilo Raynaudo jacula (in opere scil. de immunitate Cyriacorum sub nomine Petri de Valleclosa edito) modeste et religiose repellit. *Bibliothecae graecorum patrum auctarium novissimum*, in quo varia scriptorum ecclesiasticorum antiquioris, medii et vergentis aevi opuscula, ib. 1672. t. 2 in f. Continentur autem in hoc auctario opuscula et symbolae Flavii Josephi, Hippolyti ep. et M., Methodii, Clementis al., Severiani gabalitani, Irenaei lugd., Arsenii ab., Nili, Hyperechii, Nicetae Paphlagonis, Photii, Alexandri Licopolitae, Didymi alex., Manuelis Calecae, Cyparissioti, Palamae aliorumque. *S. Maximi confessoris graecorum theologi opera* probatissimis quaeque mss. codd. eruta novaque versione subacta notisque illustrata, Parisiis 1675. t. 2 in f. Cogitavit addere t. 3 complectentem

rei lit. O. S. Ben. 4. 92. Eam commendat Mabillon tract. de stud. monach. p. 2. c. 3. §. 2. Edidit idem auctor etiam *sermones s. Bernardi*, ib. 1662. in 4.º et s. *Basilii Caesariae Cappadociae archiep. regularum fusiis disputatarum l.*, 1664. in 8.º. Feller 2. 578. eum vocat Chanteloup. latine Cantalupum: eique nonnisi partem quandam tribuit in hac adornanda bibliotheca, quam Dacherio adscribit. Hunc certe adjuvit Cantelovius in edendo Spicilegio.

aliorum veterum opuscula, morte tamen prohibitus fuit. *S. P. N. Theophanis chronographia et Leonis grammatici vitae recentiorum imperatorum* a Jac. Goar latine versa. Hanc editionem Goario morte sublato Combesisius curavit, eamque notis adjectis auxit, Parisiis 1655. in f. *Historiae byzantinae scriptores post Theophanem* ¹⁾ partim nunc primum

¹⁾ Qui scil. historiam orientalium imperatorum a Leone Armeno, in cujus antecessore Theophanis chronicon desiit, usque ad Nicephorum Phocam pertexuerunt. Cf. acta eruditorum lips. 1685. p. 437., ex quibus brevem hic conspectum hujus pretiosae collectionis ponemus. Coepit enim prodire 1645. regii auspiciis, nitidissimo habitu majorique quam unquam antea apparatu. *Joan. Cantacuzeni ll.*, qui graece hactenus nondum editi fuerant, cum latina interpretatione Jac. Pontani ejusdemque et Jac. Gretseri notationibus primi lucem aspexerunt. Hos anno 1647. *Georgii Cedreni historiarum compendium*, cui supplementi loco *excerpta ex Joan. Seylitzae Curopalatae breviario historico* accesserunt, cum Guil. Xylandri et Jac. Goarii annotationibus et Car. Hannib. Fabroti glossario; eodemque a. *Nicetae Acominati Choniatae historia*, quam jam olim. Hier. Wolfius variis lectionibus et annotationibus additis latine interpretatus fuerat, ejusdem Fabroti glossario graeco barbaro auctior et ope cod. ms. regii emendatior prodiit. Volumini proxime secuto, quod a. 1648. prodiit, Phil. Labbeus *Protrepticon* praefixit (cf. n. 287.). In ipso autem vol. primum *excerpta legationum* a Dav. Hoeschelio graece quondam edita et postea a Car. Cantoclaro latine reddita cum ejusdem et Henr. Valesii notis; deinde *eclogae historicorum de rebus byzantinis* cum notis, quas jam olim Joan. Meursius ad Hesychii de rebus patriis libellum et in novo hoc syntagmate Labbeus ad reliquorum auctorum eclogas adornaverat; tum *Theophylacti Simocattae historiarum ll. 8.*, cum latina interpretatione et notis Jac. Pontani et Fabroti glossario; et denique *Nicephori patriarchae const. breviarium* cum notis latini interpretis Dion. Petavii simul exhibentur. Eodem a. 1648. Jac. Goar *Georgii Codini Curopalatae de ecclesiae et aulae const. officiis tractatum* etc. (cf. n. 237.) edidit. Quem a. sequenti (1649.) *Anastasii bibliothecarii historia ecclesiastica* ejusdemque *l. de rom. pontificum vitis* excepit, quibus illustrandis Fabrotus annotationes,

editi partim recensiti et nova versione adornati, Parisiis 1685. in f. Hos auctores notis illustrare in animo habuerat Combesius, ut identidem ipse monet in praefationibus, ad

varias lectiones et glossarium adjunxit, quale etiam ad *Laonicum Chalcondylam* addidit a. 1650. cum latina versione Conr. Clauseri et *annalibus Sultanorum* a Joan. Leunclavio latine redditis, illustratis et usque ad a. 1588. continuatis, e typographia regia emissum. *Georgii Acropolitae historia*, cui *Joelis chronographia compendiarie* et *Joan. Canani narratio de bello constantinop.* subjecta fuit, cum observationibus Theodori Ducae et notis Leon. Allatii ejusdemque *de Georgiorum scriptis* (n. 265.) diatriba a. 1651. prodiit; quo etiam *Ducae historia* cum notis Ismaelis Bullialdi († 1694.) et *chronicon orientale* ab Abrah. Ecchellensi latine redditum et *Annae Comnenae Alexias* 15 ll. comprehensa cum Dav. Hoeschelii notis et latini interpretis Petri Possini glossario lucem aspexerunt. Secutus a. 1652. *Georgius Syncellus*, de cujus editione a J. Goar curata cf. n. 237. Dein a. 1655. *Theophanis et Leonis Grammatici chronographia*, de qua cf. ib. et hic in textu. Eodem a. 1655. *Constantini Manassis breviarium* cum Joan. Leunclavii et Joan. Meursii notis et Fabroti glossario, ejusdemque et Leon. Allatii variis lectionibus, nec non *Georgii Codini origines constantinopolitanae* cum nonnullis aliis antiquitatis byzantinae monumentis, quibus et suas et aliorum annotationes Petrus Lambecius adjecit, insigne corpori historiae byzantinae augmentum praebuerunt. Anno 1660. et *Agathiae scholastici de imperio et rebus gestis Justiniani ll. 5* cum notis Bonaventurae Vulcanii et *Michaelis Glycae siculi annales* nunquam antea graece editi cum Leunclavii continuatione et Phil. Labbei notis atque emendationibus prodierunt; anno 1661. *Nicephori Bryennii commentarii*, quibus illustrandis Possinus suam operam impendit: anno autem 1662. et 1663. duo *Procopii caesariensis tomi*, quorum unus 8 ll. historiarum interprete Claudio Maltreto, alter ll. 6 de aedificiis Justiniani et historiam arcanam cum versione et notis Nic. Alemanni continet. Anno 1670. accessit *Joannes Cinnamus de gestis Joannis et Manuelis Comnenorum* et *Pauli Silentiarii descriptio aedis Sophianae* cum Car. du Fresne Domini du Cange ad Nicephorum Bryennium, Annam Comnenam et Cinnamum notis ejusdemque uberiori ad Paulum Silentiarium commen-

quas etiam in marginibus remittit paratasque habebat in schedis, sed eo sub editionis finem e vivis erepto, eorum negligentia, quibus chartae ipsius commissae fuerunt, notae hae perierunt. Volumen alterum byzantinae historiae edendum paraverat, quo *Leo diaconus et Michael Psellus* ad mss. codd. recogniti ac nova versione eaque puriori donati prodituri erant, sed et hoc consilium mors abrupit, quod dein Michaeli Lequien commissum est exsequendum jamque typis regiis erat inceptum, sed bello tum atrociori ubique flagrante interruptum ac prolatatum est. Edidit praeterea Combefisius *opuscula* quaedam sive aliorum sive propria minoris voluminis, ut *Joan. Chrysostomi, Severiani Gabalorum episcopi; acta martyrum et horum encomia, originum rerumque constantinopolitanarum* e variis auctoribus *manipulum* (Parisiis 1664. in 4°); *Ecclesiasten graecum* i. e. illustrium graecorum patrum ac oratorum (utriusque Basilii caesariensis et seleuciensis digestos sermones ac tractatus, latine tantum 1674. in 8°; *Theodoti Ancyrani adversus Nestorium librum* i. e. ejus ex Scriptura et fide concilii nicaeni confutationem et *s. Germani patriarchae const. in s. Mariae dormitionem et translationem orationem historicam*, quas latine reddidit et notis illustravit, Parisiis 1675. in 8.º (e schedis Lucae Holstenii); *excerpta Theodoti priora* atque ex orientali ita dicta doctrina temporibus Valentini epitomen, in bibliothecae graecae Joan. Alb. Fabricii l. 5. c. 1. a p. 134—184. Tandem operum s. Basilii curavit editionem, cui titulum fecit:

tario. Interim Romae Franc. cardinalis Barberini auspiciis neque minori apparatu prodierat 1666. et 1667. *Georgii Pachymeris de rebus sub Michaelis et Andronici Palaeologorum imperio gestis historia* t. 2, Petri Possini glossario notisque historicis et philologicis illustrata. Hos tomos excepit a. 1685. is, quem in textu describimus. Prodiit hoc scriptorum corpus iterum Venetiis 1729. v. 19 in f.

Basilii M. ex integro restitutus: textus ex fide optimorum codd. ubique castigatus, auctus, illustratus, haud incerta quandoque conjectura emendatus. Versiones recognitae, ad saniores reductae calculos ac textui qua licuit opera compositae. Plures vix aliquid bonae integris haud raro periodis desectis articulis retractatae suffectisque paulo melioribus expunctae, Parisiis 1679. t. 2 in 8°. De qua editione ita censet Garnerius ¹⁾: „Certe mirari subit viri doctissimi improbum laborem, qui in his 2 tomis non modo multas varias lectiones a se e variis codd. collectas edidit, sed ipsas etiam antiquas interpretationes sexcentis locis emendavit. Id opus cum legerem, notavi quod alii jam notarunt, Combefisium linguam quidem graecam diligentissime excoluisse et optime scivisse: sed videri latinam non ita multum ab eo fuisse excultam. Et quidem quae latine scripsit, ea constat et obscura esse, et ab antiqua illa romani sermonis integritate prorsus aliena. Quare ubi etiam priscas interpretationes correxit, ibi alia phrasi uti coactus sum: sed tamen virum eruditissimum tunc quoque maximo mihi adjumento fuisse ingenue fatebor, cum mihi his in locis facem praeferret ad graecarum vocum detegendam sententiam. Cum audivissem eum . . . ex mss. codd. excerptum solitum, quod liberet, relinquere quod displiceret, collatos ab ipso veteres libros rursus aut contuli ipse, aut conferendos curavi, nec sane, ut dixi, tempus perdidimus.“ Paraverat quoque Combefisius editionem operum s. Gregorii nazianzeni, sed mors ejus consilium abruptit.

¹⁾ Praef. ad edit. operum s. Basilii n. 8.

A. Historia ecclesiastica.

275. Sat magnum historicorum proventum periodus haec attulit. Et quidem *quaestiones* in primis *chronologicas* enodare nisi sunt nonnulli. Inter hos referri possunt ¹⁾: Joannes Baptista Ricciolius S. J. ferrariensis (n. 1598.) vir omni scientiarum genere praesertim in astronomia excellenter excultus et magni nominis praesertim post editum *Almagestum* ²⁾, etiam apud ipsos protestantes, quorum aliqui libros illi suos dedicarunt. Per decennium docuit theologiam partim Bononiae, partim Parmae († 25. Jun. 1671). Haec inter alia ejusdem opera: *Chronologiae reformatae et ad certas conclusiones redactae* t. primus continens doctrinam temporum; t. secundus aetates mundi et tria chronica continens; t. tertius continens catalogos plurimos personarum rerumque insigniorum cum eorum temporibus, Bononiae 1669. in f. Nonnulla tamen per errorem in hanc chronologiam illapsa sunt, quae pluribus displicuerunt; hinc graviter in ipsum animadversum fuit, quare rei acerbitate nil commotus vir humilis inflictam poenitentiam religiose subiit, imo gratias Deo egit, quod morti proximum eo velut ictu infirmitatis suae quasi tacto femore commo- nuisset, errataque opportune emendavit ³⁾. *De distinctione*

¹⁾ His annumerari debet Aegidius Bucherius, de quo infra n. 281. Huc forte quoque referri potest Emmanuel Thesaurus, comes et eques magnae crucis ss. Mauritii et Lazari taurinensis († 1677.), cujus praeter alia exstat *Patriarchae sive Christi Servatoris genealogia per mundi aetates traducta*, Mediolani 1644. in f.

²⁾ *Almagestum novum Astronomiam veterem novamque complectens* observationibus aliorum et propriis novisque theorematibus, problematibus ac tabulis promotam t. 3, Bononiae 1651. et 1653. in f. Opus hoc verus est thesaurus eruditionis astronomicae. Cf. Backer 1, 625., qui alia ejusdem opera recenset; Saxium in *Onomastico liter.* ad a. 1651.

³⁾ Cf. Sotvellum in bibl. Script. S. J.

entium in Deo et in creaturis tractatus philosophicus et theologicus, ib. 1665. in f.; *Evangelium unicum D. N. J. Chr.* ex verbis ipsis quatuor evangelistarum conflatum et in meditationes distributum, ib. 1667. in 12°; *Immunitas ab errore tam speculativo quam practico* definitionum s. sedis apostolicae in canonizatione sanctorum, in festorum ecclesiasticorum institutione et in decisione dogmatum, quae implicite tantum in verbo Dei scripto vel tradito continentur propugnata, ib. 1668. in 4°; *Vindiciae Kalendarii gregoriani* adversus Franciscum Leveram ¹⁾ (editae sub nomine Michaelis Manfredi) ib. 1666. in f. — Eruditus pariter chronologus et mathematicus fuit Jacobus Grandamicus (Grandami) S. J. nannetensis (n. 1588). Philosophiam docuit quinquennio, sexennio theologiam. Vir fuit religiosissimus, in quo redi-vivas prisci aevi virtutes licuit admirari. Expertem fuci et calliditatis omnis vitam ab initio professus toto aetatis suae decursu constanter tenuit. Nihil ipso excogitari potuit ad omnem ordinis sui disciplinam exactius, nihil ad normam accuratius compositum. Nemo illo aut modestius imperavit, cum esset superior, aut alacrius subditus obtemperavit. Matutinas pensi quotidiani preces flexis genibus persolventem senem a. 84. vitae suae pacatissima mors invenit 12. Febr. 1672. Edidit inter alia ²⁾: *Chronologia christiana*, de Christo nato et rebus gestis ante et post ejus nativitatem, Parisiis 1668. in 4°. Hujus operis velut specimen et editio prima fuit: *De die supremo et natali Christi* quaestio evangelica, in qua

¹⁾ Edidit hic praeter alia etiam: *De invicta veritate anni, mensis et diei passionis et resurrectionis J. Christi ejusque nativitatis*, Romae 1668. in 4°.

²⁾ Cf. Backer I, 2230. Tuebatur hic auctor antiquam theoriam de immobilitate terrae in op. *Nova demonstratio immobilitatis terrae* petita ex virtute magnetica, Flexiae 1645. in 4°.

asseritur perfecta consensio annorum Christi et aerae communis in Ecclesia a mille et amplius annis usu receptae, Flexiae Andegavorum 1661. in 4°. Magnae eruditionis profundique studii fructus est hoc opus ¹⁾. In priori parte varias auctorum sententias de anno nativitatis Christi expendit suamque nititur confirmare. In altera p. disserit de variis aeris atque omnem fere historiam romanam, graecam et judaicam nativitate Christi anteriorem attingit. In tertia chronologiam exactam eorum omnium exhibet, quae contigere post Christum natum ad seculum usque 16., adjectis singularibus quibusdam dissertationibus, ut de martyrio s. Polycarpi, de morte s. Martini, s. Benedicti etc. Hinc opus hoc vere est chronologia quaedam sacra et profana. Eandem quaestionem de anno nativitatis Christi agitavit Michael de Seneschal S. J. belga, patria bappalmensis (Bapaume) n. 1606., qui philosophiam Duaci octennio, s. Scripturam et theologiam scholasticam annis duodecim explicuit († 27. Febr. 1673.), in l. *Trias evangelica* sive quaestio triplex de anno, mense et die Christi nati, baptizati et mortui, qua natalis a. 41. Juliano, 5. ante aeram vulgarem desinente, baptismus a. aerae vulgaris 27. exeunti aut 28. ineunti, mors Martio a. 31. vindicatur, Leodii 1670. in 4°. Descripsit quoque et illustravit nobilem *agonem s. Florentii Togati romani*, invicti martyris perusini, pestilentiae depulsoris et adversus illam tutelar, Duaci 1652. in 8°. Alius ipsius libellus est *resolutio theologica de non fundandis vectigalibus*, quae ab ecclesiasticis exigebantur, ib. 1664. Aliam ab his duobus sententiam propugnat Emmanuel Maignan (Magnan) O. Minimorum in *problemate de anno nativitatis Christi*, in quo demonstratur, Christum natum esse anno octavo ante

¹⁾ Cf. Journal des Savans a. 1669. p. 512.

aeram vulgarem contra veteres omnes et recentiores chronologos, Romae 1672. in 8°. Natus is est Tolosae 17. Jul. 1601. magnoque studio ferebatur in disciplinas mathematicas, quas sine magistro adeo excellenter est adeptus, ut easdem Romae publice profiteretur. Tolosae iterum commorantem invisit Ludovicus XIV., dum per hanc urbem transiret, ejusque ingenium admiratus Parisios ipsum invitavit, sed obstitit viri religiosi modestia († 29. Oct. 1676). Civitas tolosana statum ei erexit inter cives illustres ¹⁾. In suis operibus opiniones sectabatur singulares, ita ex. gr. nulla admittit accidentia a materia realiter distincta, sed species sensibiles, quas intentionales vocat, nihil aliud esse ait, quam ipsam objectorum in sensus actionem: qua sententia posita putat, facile se posse eucharistiae mysterium explicare admissa operatione divina, quae suppleat activitatem substantiae panis cessantis per transsubstantiationem. Praeter opera mathematica et physica edidit *cursum philosophicum* ²⁾ Tolosae 1652. v. 4 in 8.º 1763; Lugduni 1671. in f., quem, cum a pluribus fuerit impugnatus, defendit *Philosophia sacra* sive entis tum supernaturalis tum increati, Tolosae 1662—1672., v. 2 in f.; *dissertatio theologica de usu licito pecuniae*, ib. 1673. in 12°; 1675., in quo l. a veterum opinione de usura recedit, eamque tuetur, quae modo praevalet.

¹⁾ Plura cf. in l. *de vita, moribus et scriptis Em. Magnani* Tolosae 1697. in 4.º scripto ab ejus discipulo P. Saguens, et in altero: *Projet pour l'histoire du P. Maignan*, et apologie de la doctrine de ce philosophe en forme de lettre à tous les savans, particulièrement à ceux de l'ordre des minimes, par le P. H. P. du même ordre, 1703. in 12°; Nicéron t. 31; Biogr. univ. 26, 232.

²⁾ P. Saguens edidit hujus compendium sub titulo *Philosophia Maignani scholastica* cum elogio supra citato, Tolosae 1703. in 4°.

276. De historia Ecclesiae universali in primis meruit Henricus de Valois (Valesius) natus Parisiis 10. Sept. 1603. Rhetoricae studuit magno Petavio magistro, qui sicut et Sirmondus ¹⁾ jam tunc bonam de eo spem concipiebant, nam semper in examinibus praemium auferebat; philosophiam absolvit disputatione praeclara publice habita. Biturici (1622.) exinde juris prudentiae operam dedit. Verum post aliquot annos solum delectabatur lectione scriptorum graecorum et latinorum, cui se totum immersit, conversationi cum amicis familiari pomeridianas tantum dominicae horas reservans, postquam scil. antemeridianas Deo consecraverat. Numerabat inter amicos praeter Petavium et Sirmondum praecipuos viros eruditionis fama celebres, ut Rigaltium, Bignon, D' Achery, Mabillon etc., et inter externos card. Barberini, Holstenium, Allatium, Hug. Grotium. Assidua librorum lectione ad caecitatem fere redactus est, altero enim oculo captus, altero fere captus est. Hinc lectoris opera utebatur, lecta autem diu noctuque secum revolvebat ratus lectionem absque meditatione parum prodesse. Tam tenaci praeditus erat memoria, ut vel librorum paginas, unde aliquid hauserat, indicare posset. In aliorum laudibus sat parcus fuit, censurae ipse impatiens. De ultimis vitae annis refert ejus frater Hadrianus ²⁾: „Ante

¹⁾ Hos duos celebravit oratione in eorum obitum. Utraque habetur in collectione, quae prodiiit hoc titulo: *Henrici Valesii militis, Domini d' Orcé consiliarii et historiographi regii emendationum ll. 5 et de critica ll. duo* nunquam antehac typis vulgati. Ejusdem et Nic. Rigaltii et Ism. Bullialdi dissertationes de populis fundis etc. edente Petro Burmanno, Amstelodami 1740. in 4°.

²⁾ In ejus *vita*, Parisiis 1677. Plura de ejus vita cf. apud Niceron 5, 225 ss.; Kerker, Kirchenlex. 11, 532; Du Pin 18, 103; Feller 2, 570; Biogr. univ. 47, 398. et auctores a Saxio in Onomastico ad a. 1634. laudatos et praesertim in *Vita* a fratre conscripta.

annos tres vel quatuor quam decederet, quoties festis diebus morbo vexatus domi se continere cogeatur, Bernardi Claraevallensis ab. sermones ab anagnoste suo sibi legi jubebat attenteque eos audiebat et avidis auribus hauriebat. Quippe existimabat et etiam amicis dicere consueverat, dies dominicos ac festos Dei laudibus, non studiis literarum impendi oportere: sermones autem Bernardi quibuslibet veterum patrum cum graecorum tum latinorum homiliis ac sermonibus multo esse ad excitandam in animis nostris accendendamque pietatem aptiores.“ Vir certe erat pietati deditus, quam etiam frequenti sacramentorum usu testabatur. Decessit a. aetatis 73. die 7. Maji 1676. Ejus eruditionem, diligentiam, in vertendo felicitatem passim deprædicant scriptores aequales et poster¹⁾. Haec præcipua sunt opera, quæ vel primum vel diligentiori apparatu edidit: *Excerpta Polybii, Diodori siculi, Nicolai damasceni, Dionysii halicarnassensis, Appiani alexandrini, Dionis et Joannis antiocheni* ex collectaneis Constantini Augusti Porphyrogenetae nunc primum graece edita, latine versa cum notis, Parisiis 1634. in 4°; *Ammiani Marcellini* rerum gestarum, qui de 31 supersunt ll. 18, ope mss. codd. emendati et notis illustrati, ib. 1636. in 8°; auctoribus annotationibus illustrati, ib. 1681. in f., quæ editio, quam ejus frater Hadrianus²⁾ curavit, longe præ-

¹⁾ Cf. Th. Pope Blount in censura celebr. auct. p. 1029 ss.; Andres, dell' origine, progressi e stato attuale d' ogni letteratura 7, 732.

²⁾ Hadrianus Valesius, Henrici frater, historicus quoque egregius (n. 14. Jan. 1607. † 2. Jul. 1692. a. aetatis 85.) meruit magis de historia Galliae, edidit enim *gesta francorum* (254—752.) t. 3 in f. Parisiis 1646—1658, quæ magni fiunt propter judicium criticum, diligentiam, elegantiam; *disertationem de basilicis*, quas primi francorum reges condiderunt, an ab origine monachos habuerint, ib.

stantior est. *Eusebii Pamphili historia ecclesiastica*, ejusdem *ll. de vita Constantini* et panegyricus atque oratio Constantini ad sanctos, graece et latine Parisiis 1659. in f.; 1678.; Moguntiae (Francofurti) 1672., editio minoris pretii et mendosa ¹⁾ praesertim in textu graeco; Amstelodami 1695. in f. eadem editio cum priori mutata tantum inscriptione. Adjecit commentarium doctum de *vita, scriptis, fide et orthodoxia Eusebii*, dissertationes de donatistis, de translatione LXX. interpretum, de Rosweidi martyrologio romano, de Anastasi et Martyrio hierosolymitano; *Socratis et Sozomeni historia ecclesiastica* graece et latine cum annotationibus et observationum ll. 3 de s. Athanasio, Paulo ep. constantinopol., de 6. can. concilii nicaeni, Parisiis 1668. in f.; Moguntiae 1677.; *Theodoreti et Evagrii historia ecclesiastica*; item *excerpta et historia ecclesiastica Philostorgii et Theodori lectoris* cum versione latina et annotationibus, Parisiis 1673. in f.; Moguntiae 1679. Hanc historicorum graecorum editionem e mandato cleri gallicani in se suscepit eaque maximam sibi laudem peperit, et propter Eusebii editionem regii historiographi titulo honoratus atque pingui stipendio annuo auctus fuit. Plurimis quidem ab eruditis Valesii labor

1658. in 8° etc. t. 3. operis supra laudati, cum *defensione adversus Launoji judicium*, ib. 1660. in 8°. Magnae eruditionis est ejus *notitia Galliarum* ordine alphabetico digesta, ib. 1676. opus rarum, et *defensio* hujus operis ib. 1684. Cf. plura apud Niceron 3, 209; Du Pin 18, 103; Feller 2, 570; Biogr. univ. 47, 401; et auctores apud Saxium ad a. 1646. laudatos, in primis vero Journal des Savans 20, 703 ss.

¹⁾ Ita Schurzfleisch ep. select. p. 51: „Emissa iterum Eusebii historia ecclesiastica est, sed ita saepe vitiose, ut subeat mirari. Graeca optarem in primis majori cura expressissent, qui emendando operi vacaverunt. Sed hoc patet: pleraeque editiones moguntinae aut mutilae sunt aut minus nitidae.“ Idem sentit Cave.

versionumque laudatur elegantia, sed ea minus est literalis minusque accurate ad textum exacta: amore enim elegantiae nimia quandoque vertendi utitur libertate, cumque non esset theologus, in argumentis theologicis non semper accurate assequitur patrum sensum¹⁾. Annotationes vero sunt doctissimae verumque complectuntur eruditionis ecclesiasticae thesaurum. Prodierunt omnes hi historici secundum Valesii editionem secundis curis emendati et illustrati ed. G. Reading Cantabrigiae 1720. in f., recusi sed minus correcti, Augustae Taurinorum 1748. v. 3 in f. Cogitavit Valesius quoque de edendis historicis latinis, sed morte praepeditus fuit.

277. Baronii annales continuavit Odoricus Raynaldus congr. Oratorii trevisanus, bis suae congregationis praepositus generalis, vir inter primos eruditos Italiae hoc seculo numerandus (n. 1595. + 22. Jan. 1671). Prodiit haec continuatio Romae 1646—1677. t. 9 in v. 10 et complectitur a. 1199—1565. Ea est admodum accurata et fidelis vel secundum iudicium protestantium, juxta Baronii methodum elaborata, plurimisque documentis pretiosis abundans: sed deest subinde iudicium criticum, ut Pagius, qui tam diligenter Baronii emendavit annales, meruisset, si et hanc continuationem secundis curis retractasset²⁾. Hujus continuationis ipse confecit *epitomen* italice scriptam³⁾, quae prodiit

¹⁾ Ceterum editiones has accurate describit Joan. Fabricius in hist. bibl. fabric. 2, 396 ss. De editione *historiae eccl. Theodoretii* cf. Joan. Noesselt in praef. t. 3. op. Theodoretii.

²⁾ Cf. Feller 2, 567; Andres 7. 731; journal des Savans 1689. p. 100—122; Biogr. univ. 38, 115.

³⁾ Cf. Journal des Savans 1667. p. 206; Tiraboschi, Storia della Letteratura ital. t. 8. l. 2. c. 1. n. 15., qui de ea ita scribit: „Opera scritta con purezza di stile assai superiore alla usata comunemente in quel secolo, ma con una purezza talvolta più ricercata,

Romae 1667. in f., et 1670. v. 3 in 4°. Inter *gallos* primus fuit Antonius Godeau, qui historiam ecclesiae universalis scribere est aggressus. Natus is est Droci (Dreux) in comitatu belsiensi a. 1605. Parisios delatus eruditorum oculos in se convertit, cum eloquentia et poetica arte haud parum excelleret, operamque etiam suam contulit ad instituendam academiam gallicam postea adeo celebrem. Statum ecclesiasticum amplexus mox (1636.) in episcopum grassensem a card. Richelieu designatur. Magno zelo atque prudentia nisus est disciplinam ecclesiasticam in sua dioecesi restaurare. Innocentius X. bulla edita episcopatum vinciensem grassensi unire statuit, sed ad vitandas controversias et turbas Godeau hunc abdicavit vinciensi retento. Peroravit in cleri gallicani comitiis (1645.) elogium Petri Aurelii seu Vergerii abbatis Sancyrani; ubi tamen vel privato affectui vel aliis complacendi studio nimium indulsisse videtur. Obiit apoplexia tactus 21. Apr. 1672. a. aetatis 67. Plurima composuit scripta, sed levi nonnihil calamo²⁾. Potiora sunt: *Histoire de l'église*, Parisiis 1653—1678. v. 5 in f.: 1696. v. 6 in 8°; ea complectitur octo priora secula et dici potest

che a storia non si conviene. Questa è però la sola opera intorno alla storia ecclesiastica generale, che in questo secolo possa mostrare con suo onore l'Italia."

¹⁾ Plura de eo cf. apud Nicéron 18, 71 ss. Du Pin 17, 286; Mich. a s. Joseph in bibliogr. crit. 1, 266 s.; Feller 2, 149. Kirchenlex. 4, 566; Biogr. un. 17, 543; *Histoire de l'académie française* 1743. t. 1. pag. 12, 95, 314. 896; et in biographia scripta ab Arnaldo Speroni O. S. Ben., qui italice vertit historiam ecclesiasticam Antonii Godeau; haec vita praemissa etiam est versionem germanicam, quae interprete Bern. Hyper O. S. Ben. prodiiit Augustae 1768.

²⁾ Nicéron recenset 59.

exacta, fidelis, completa, et lectu haud injucunda ¹⁾. Italice reddita fuit a Speroni, germanice a B. Hyper et J. L. Groote, Augustae 1768—1796. *Paraphrase sur l'épître de s. Paul aux Romains*, Parisiis 1635. in 4°; *aux Corinthiens, aux Galates et aux Ephésiens*, ib. 1632. in 4°; *aux Thessaloniens, à Timothée, à Tite et à Philémon*, ib. 1641. in 12°; *aux Hébreux*, ib. 1637. in 12°; *Paraphrase sur les épîtres canoniques*, ib. 1640. in 12°. Has paraphrases, in quibus assectatur Estium, tanquam admodum utiles commendant Du Pin et Richard. Simon ²⁾, quod paucis additis verbis sensum idearumque nexum clarum atque perspicuum reddat. *Version expliquée du nouveau Testament*, ib. 1668. t. 2 in 8°; 1672. t. 2 in 12°. Haec versio neque propria est versio literalis, cum textu plura addat claritatis gratia, quin ea semper satis distinguat, nec est propria dicta paraphrasis, cum tantum subinde aliqua textui addat ³⁾. *Vie de s. Paul Apôtre*, ib. 1647. in 4°; *la vie de s. Augustin*,

¹⁾ Du Pin 17, 287. Feller hanc inter ipsum et Fleury instituit (2, 149) comparisonem: „Cet ouvrage présente moins de détails que celui de Fleury, mais il se fait lire avec plus de plaisir. Godeau prend la substance des originaux, sans s'assujettir à leurs paroles, et fait un corps de divers membres épars ça et là: Fleury au contraire, se pique d'employer les propres expressions des anciens historiens, et souvent se borne à les coudre l'un à l'autre. Une autre différence entre les deux ouvrages, c'est qu'on ne remarque pas dans celui de Godeau ces idées de censure et de réforme qui dirigent si souvent les jugements de Fleury: les novateurs en font moins de cas; mais c'est un préjugé en sa faveur. Cependant, dans le compte qu'il rend de la condamnation des trois chapitres, au cinquième concile général, il ne s'est pas assez défié de leurs artifices.“ Cf. Andres 7, 739.

²⁾ Histoire critique des principaux commentateurs du N. T. c. 58.

³⁾ Cf. R. Simon l. c. et Hist. critique des Versions du N. T. c. 32. ubi fuse de hac versione agit.

ib. 1652. in 4°; Lugduni 1685. in 8°; *la vie de s. Charles Borromée*, Parisiis 1657. in 8°; 1663. in 12°; *éloges des Evêques*, qui dans tous les siècles de l'Eglise ont fleuri en doctrine et en piété, ib. 1665. in 4°; Metis 1802. cura M. Jauffret in 8°. *Morale chrétienne* pour l'instruction des Curez et des Prêtres du diocèse de Vence, ib. 1709. in 12°. Hanc plures laudant, sed aliorum manus transiit, etiam Arnaldi, donec luce publica donata fuerit. Prodiit quoque Augustae Vindelicorum ad meliorem redacta ordinem hoc titulo: *Theologia moralis ex purissimis s. Scripturae, patrum ac conciliorum fontibus derivata, notis theologicis illustrata*, 1774. v. 2 in 8°. — Mathias Chefneux O. Erem. s. Aug. leodius concinnavit *speculum chronographicum Ecclesiae catholicae ab origine mundi ad Christum usque*, Leodii 1662. in f.; a Christo ad nos usque p. 1. ib. 1666; p. 2. ib. 1670. in f. Ignatius Bompiano (Bomplanus) S. J. anconitanus (1612—1675.) praeter *Historiam pontificatus Gregorii XIII.* Romae 1655. in 12°; Dilingae 1685., compendiose complexus est *historiam christianarum rerum* ab ortu Christi ad nostra usque tempora, Romae 1665. in 12°, ita etiam Joannes de Bussières S. J. patria bellojacensis dioecesis lugdunensis in *flosculis historiarum delibatis ex rebus praecipuis*, quae ab orbe condito ad nostra tempora contigerunt, Lugduni 1649. et saepius alibi.

278. Vitas romanorum pontificum²⁾ a Ciaconio (n. 105.) descriptas recognovit, uberrimis notis auxit et usque

¹⁾ „On n' a point eu jusqu' à présent de Corps de Morale si complet, si net et si précis, ni si poliment écrit que celui dont nous parlons.“ Du Pin l. c.

²⁾ Jacobi Ciampalentes exstat *Sacrum triregnum* seu singulorum summorum pontificum praeclariora gesta, Venetiis 1669. in 4°.

ad Clementem IX. prosequutus est Augustinus Oldoini S. J. spediensis ¹⁾ in Liguria n. 1612. in opere inscripto: *Vitae et res gestae pontificum rom. et S. R. E. cardinalium* ²⁾, additis pontificum recentiorum imaginibus et cardinalium insignibus plurimisque aeneis figuris etc. t. 4 in f. Romae 1677., opus quidem utile, sed non satis accuratum; *Catalogus eorum, qui de romanis pontificibus scripserunt*, Francofurti 1732. in 4°. edente Meuschen; *necrologium pontificum ac pseudopontificum romanorum cum notis*, ib. 1671. in 8°; *Athenaeum romanum*, in quo summorum pontificum ac pseudo-pontificum necnon S. R. E. cardinalium et pseudo-cardinalium scripta publice exponuntur, Perusiae 1676. in 4.º (horum scriptorum catalogus); *Clementes titulo sanctitatis vel morum sanctimonia illustres* cum animadversionibus, ib. 1675. in 4°. — *Bibliothecam pontificiam* 2 ll. distinctam, in qua agitur de omnibus rom. pontificibus a s. Petro ad Urbanum VIII. ac de pseudopontificibus, qui scriptis claruerunt et de omnibus auctoribus, qui eorum vitas laudes etc. conscripserunt cum catalogo haereticorum, qui adversus romanos pontifices aliquid ediderunt, Lugduni 1643. in 4.º, composuit laudanda sedulitate sed minori accuratione et iudicio critico Ludovicus Jacobus a s. Carolo O. Carm. cabillonensis, burgundus, regi a consiliis et eleemosynis ³⁾, bibliothecarum

¹⁾ Cf. Biogr. univ. 31, 557.

²⁾ *Flores historiae s. collegii S. R. E. cardinalium* ab a. 1049., quo fere coepit cardinalitia dignitas, ad nostra tempora, Parisiis 1660. v. 3 in t. 2 in f. collegit Ludovicus Doni d' Attichi O. Minim. patria florentinus, qui praeclaris animi dotibus card. Richelieu gratiam sibi conciliavit dictusque est episcopus primum rheiensis, dein (1652.) augustodunensis († 1664). Alia ejusdem opera cf. apud Feller 2, 563.

³⁾ Cf. plura apud Feller 2, 565; Saxium in Onomastico ad a. 1643; Biogr. univ. 21, 324; Jöcher 1, 1683.

diligens scrutator († 1670). Opus hoc libris raris accensetur. *Pontificum romanorum*, qui e Gallia oriundi in ea sederunt ab a. 1305—1394., *historiam* exhibuit ex mss. codd. notisque illustravit ¹⁾, Parisiis 1632. in 8.º Franciscus Bosquet ²⁾ narbonensis (n. 1613.), post splendida munera civilia lutevensis episcopus (1648—1657.), dein montispessulanus († 1676). Gregem suum verbo et exemplo pavit, largus erga pauperes, sibi parcissimus fuit, omnibus benignus, ut testatur epitaphium ipsi positum. A clero gallicano Romam missus fuit in negotio quinque propositionum Jansenii, qua occasione prudentia sua gratiam promeruit pontificis. Aliis quoque scriptis illustre nomen sibi peperit, ut *ecclesiae gallicanae historiarum l. 1.*, qui fuit specimen operis majoris (et rari), quod prodiiit hoc titulo: *Historia ecclesiae gallicanae* a J. Christi Evangelio in Galliis usque ad datum a Constantino imp. Ecclesiae pacem, Parisiis 1633, 1636; *Innocentii III. epistolae* (scil. ll. 13—16. Regest.) commentariis historicis doctisque illustravit. Cogitaverat de edendis etiam epistolarum hujus pontificis ll. 10—12., sed curis pastoralibus praepeditus et morte praeventus, quae jam paraverat reliquit Baluzio, qui operum omnium Innocentii III. editionem curavit. Raymundi Martini O. Praed. opus *Pugionis fidei contra judaeos et mauros* in pulvere bibliothecae fuxensis tenebris damnatum ejus ope et opera publica luce donatum est; *synopsim legum graecam* Michaelis Pselli elucidavit juris annotationibus (Parisiis 1632). Ejus commentaria vel notae in decretum Gratiani nondum prodierunt. — Ludovicus

¹⁾ Novam editionem magis emaculatam auctamque curavit Baluzius 1693. v. 2 in 4°.

²⁾ Cf. Doujat praenot. juris can. l. 5. c. 9. p. 451; Saxius ad a. 1632.; Journal des Savans 4, 234—238; Biogr. univ. 5, 220.

Coulon pictaviensis, quondam e societate Jesu († 1664.), compendio scripsit *L'histoire et la vie des Papes de S. Pierre à Alexandre VII.*, Parisiis 1656. in 16°.

279. Historiam concilii tridentini illustravit Sfortia Pallavicino S. J. Natus is est Romae 28. Nov. 1607. ex nobilissima prosapia. Ab ineunte aetate pietati ac studiis literarum impendio deditus, quam eminentem evasurus in virum esset, adolescens luculenter ostendit, quando nondum evoluto 18. aetatis anno philosophiae theses publice ¹⁾ in collegio romano magna laude sustinuit, et fluente adhuc a. 21. theologiae laurea ²⁾ doctorali insignitus asserta ex universa theologia ²⁾ per integrum triduum invitatis doctissimis quibusque theologis variorum ordinum religiosorum ad oppugandum ingenti plausu ac fama doctrinae propugnavit. Et quamvis parentes ipsum ut stirpis suae primogenitum ad conjugalem statum capessendum enixe et crebro cohortati fuerint, maluit tamen ecclesiasticum amplecti. Ab Urbano VIII., cui ipse peracceptus fuit, praelatorum utriusque Signaturae numero adscriptus est, et congregationibus de bono regimine necnon de immunitate ecclesiastica insertus; postea gubernator civitatum Aesinae, Urbevetanae, Camerinensis, ad supremas dignitates magnis passibus progrediebatur, quando vocanti Christum ad religiosum statum in societate Jesu relictis omnibus obsequi decrevit; quam etiam victis omnibus mundi illecebris et obstaculis ingressus est 21. Jun. 1637. In tirocinio egregia multarum virtutum specimina dedit, movitque admirationem multis in Urbe, quando paulo ante

¹⁾ Prodierunt hoc titulo: *De universa philosophia* a marchione Sf. Pallavicino publice asserta ll. 3, Romae 1625. in f.

²⁾ Prodierunt hoc titulo: *De universa theologia* etc. ll. 9, Romae 1628. in f.

primae nobilitatis praesulem vili lacerna indutum et ostiatim per compita mendicantem conspexerunt aut ad portam domus Probationis simul cum aliquot mendicis reliquias mensarum comedentem. Absoluto novitiatus biennio applicatus est statim (1639.) ad tradendam philosophiam in collegio romano, tum ethicam, dein octennio theologiam scholasticam, magni Joan. de Lugo, qui cardinalis creatus erat, dignus successor. Interea historiam concilii tridentini scribendam post mortem Terentii Alciati S. J. († 1651.), cui id negotii concreditum fuerat, suscepit adversus Petri Suavis calumnias. Variis congregationibus adlectus et ab Innocentio X. deputatus est unus ex theologis ad examinandam doctrinam Cornelii Jansenii constitutis. Licet autem ab omnibus magni fieret, de religiosae disciplinae severitate nihil remisit. Regularum omnibus communium adeo observans fuit, ut non nemo non vulgaris prudentiae et doctrinae, eum sibi tamquam ideam religiosae perfectionis imitandum proposuerit. Tanta fuit modestiae, ut non raro aliorum sententiis in philosophia et theologia notatus sit relicta opinione propria adhaesisse. Ad haec cum quotidianum ferme accessum haberet ad colloquium cum Alexandro VII., quem in minoribus constitutum singulari amicitia sibi devinxerat, nunquam tamen gratia illa usus est ad suum suorumque commodum. Tanta virtute doctrinaque insigni ornatum virum iudicavit idem Alexander purpura dignum eumque cardinalem elegit 19. Apr. 1657., sed electionem hanc non declaravit publice nisi 10. Nov. 1659. Ad hanc dignitatem accipiendam cogi debuit praecepto obedientiae. Renunciatus cardinalis congregationibus variis adhibitus fuit. Demum ¹⁾ post vitam pie peractam

¹⁾ Cf. plura de tanto viro apud Sotvellingum, *Biogr. univ.* 32, 450; in primis vero apud P. Affò O. Min. in *op. Raccolta di*

vocatus est ad aeterna praemia 4. Jun. 1667. Ex ejus operibus omnium celeberrimum est historia concilii tridentini, de qua scribit ¹⁾ card. Rapacciolius ad card. Facchenettum d. 12. Aug. 1656: „Multum progressus jam sum in lectione historiae concilii a P. Sfortia Pallavicino conscripta. Dici satis non potest pretium hujus operis nec obligatio, quam pro illo auctori profiteri debeat cum tota Ecclesia Dei quilibet bonus ecclesiasticus. Tenuit ille viam, quae sola potuit et debuit teneri ad detrahendam omnem fidem Fr. Paulo. Sed cum quanta dignitate? quali doctrina? quali eruditione? quali eloquentia? qualibus notitiis? quanta perspicuitate ingenii? quanta profunditate et majestate judicii? quanto candore

opuscoli scientifici e letterarii di Ch. Autori italiani t. 5. Ferrariae 1780. in 4°, et Memorie degli Scrittori e Letterati Parmigiani t. 5., cujus biographiam recepit Zaccaria in suam editionem concilii tridentini Faventiae 1792.; prodiit quoque seorsim Romae 1846. in 16°.

¹⁾ Apud Sotvellum. Cf. praeterea de hoc opere Werner Geschichte der apolog. und polem. Literatur t. 4. § 692., in primis vero Jo. Nep. Brischar in op. Beurtheilung der Controversen Sarpi's und Pallavicini's, Tübingen 1844.; Stramberg in lex. encyclop. ed. Ersch et Gruber, de hoc opere dicit: Die Geschichte des Concils von Trient von Pallavicini ist ein bewunderungswürdiges Werk, unübertrefflich in Gelehrsamkeit und Schärfe.“ Et de ipso: „Man ehrt in ihm nicht nur den gründlichen, zweckmässigen, scharfsinnigen Geschichtschreiber, sondern auch ein theoretisches Wissen sonder Gleichen, während Sarpi des theoretischen Wissens gänzlich entbehrt; man bewundert in ihm eine Sprache, die ihn den grössten Meistern Italiens gleich stellt.“ Journal de Savans 1, 151: „Elle est écrite avec toute la pureté imaginable, et redigée avec une méthode très-exacte. Et comme il s'agissoit dans cette histoire d'expliquer toutes les contestations qui divisoient alors l'Eglise, et beaucoup d'autres matières qui en regardoient la réforme: ce Cardinal l'a fait avec tant d'érudition et de doctrine, qu'on le peut mettre au nombre des plus grands Théologiens de l'Europe. . . . Cette histoire est encore écrite avec beaucoup de liberté etc.“

veritatis ad obligandum sibi legentium intellectum? quanta cum honestate, utilitate et jucunditate ad devinciendam voluntatem? Non poterit unquam ullus esse, qui juste renuat condemnare Soavium tamquam mendacem, impostorem, impium, atheum; quia nullus erit, qui non debeat agnoscere illum de his omnibus convictum. In debellando tam atroci hoste Ecclesiae romanae superavit se ipsum Sfortia, quamvis in omni genere sit perfectissimus, nec aliud mali in hoc opere invenio, quam quod Fr. Paulus a nimis magno et insigni antagonista profligetur.“ Prodiit hoc opus lingua italica et stilo quidem classico ¹⁾ conscriptum hoc titulo: *Istoria del Concilio di Trento* . . . ove insieme rifutasi con autorevoli testimonianze un' Istoria falsa divulgata nello stesso argomento sotto nome di Pietro Soave Polano, Romae 1656, 1657. v. 2 in f., editio originalis, rara et pulchra admodum; secundis curis elaborata ib. 1664. v. 3 in 4⁰; Mediolani 1717. v. 3 in 4; Neapoli 1757; Faventiae 1792—97. v. 6 in 4.⁰ editio optima, quam curavit annotationibusque illustravit Fr. Ant. Zaccaria; Romae 1833. v. 4 in 4⁰; Mendrisii 1836. v. 10 in 8⁰; Mediolani 1843—44. v. 6 in 8⁰; Neapoli 1853—56. v. 3 in 8⁰. Versa fuit haec historia in alias linguas, in latinam a Joanne Bapt. Giattini S. J. († 1672.) Antverpiae 1670. v. 3 in 4⁰; 1673. in f. editio admodum mendosa, ut satius fuisset iudice Fabricio ²⁾ ab ea manum abstinere; Coloniae 1717; 1727; Augustae Vindelicorum 1775. t. 3 in f. In compendium illam redegerunt omissis controversiis Giampietro Cataloni, Romae 1666.

¹⁾ Tiraboschi l. c. n. 18.: „Lo stilo di questo scrittore è grave, elegante e fiorito, e talvolta forse più ancor del dovere, perciocchè meglio piacerebbe per avventura, se fosse più facile et men sentenzioso.“

²⁾ Hist. bibl. fabr. 2, 353.

in f., Mediolani 1831. v. 6 in 16⁰; et jam antea Calixtus Puccinelli generalis O. serv. b. M. V. ib. 1660. in 4⁰; Mediolani 1748. v. 3 in 8⁰, sed haec epitome non est completa ¹⁾. Magnum hujus historiae pretium inde in primis pendet, quod auctor omnia hauserit ex documentis maxime authenticis: sed lectionem minus reddunt jucundam tot digressiones polemicae adversus Sarpi, quibus narrationis series toties interrumpitur: habita tamen ratione scopi eae sunt plane necessariae, hinc nullatenus auctori vitio vertendae. *Del bene libri quattro*, Romae 1644. in 4⁰; Neapoli 1681. in 4⁰; Venetiis 1698; Mediolani 1831. v. 2 in 16⁰, opus philosophicum dictis ingeniosis subtilibusque refertum. *Assertionum theologicarum* ll. 5 in t. 3, Romae 1649. in 12.⁰ scil. 1. de actibus humanis; 2. de divina gratia; 3. de fide, spe et charitate; 4. de justitia et jure; 5. de divina incarnatione. Adjecit dein alios ll. scil. tomum 4. et 5. l. 6. de sacramentis; t. 6. l. 7. de virtute et sacramento poenitentiae, Romae 1651; t. 7. l. 8. de Deo uno et trino, ib. 1652. *Disputationum in 1, 2. d. Thomae* t. primus (et unicus), Lugduni 1653. in f. *Arte della perfezione christiana* ll. 3, Romae 1665. in 8.⁰ et alibi saepe; *della vita di Alessandro VII.* ll. 5, Prati 1839. et 1840. t. 2 in 8⁰; Mediolani 1843. v. 2 in 16⁰. Haec vita ex cardinalis mss. edita pertingit tantum ad a. 1659. seu pontificatus annum quintum. *La verità della Religione Cattolica dimostrata brevemente*, Iriae (Voghera) 1839. in 24⁰. Opera italica Pallavicini prodierunt in collectione, cui titulus: *Bibliotheca classica sacra* ossia raccolta di opere religiose di celebri

¹⁾ Hujus operis versiones, compendia etc. et libri sive contra illud sive pro illo sive illius occasione conscripti cf. apud Backer 2, 1693. ss.

autori edite ed inedite dal sec. XIV. al XIX. ordinata e pubblicata da Ottavo Giglio, Romae 1844. ss.

280. De historia ecclesiarum particularium plures meruerunt, et quidem in *Gallia* ¹⁾ Guilelmus Marlot O. S. Ben. s. theologiae doctor et s. Nicasii remensis magnus prior (+ 7. Oct. 1667.), edidit ²⁾ *Metropolis remensis historiam* a Flodoardo primum auctius digestam, demum aliunde accersitis plurimum auctam et ad nostrum (17. i. e. ad a. 1606.) seculum deductam t. 1., in quo remorum gentis origo, vetus dominium, christianae religionis per provinciam initia et incrementa, archiepiscoporum vera successio, basilicarum natales et in iis sacra lipsana, publici conventus, incolis aspersi favores et alia id genus 4 ll. distincte referuntur, Insulis 1666; ejusdem *historiae* t. 2. seu supplementum Flodoardi ab a. 970. productum ³⁾, in quo praeter seriem historicam

¹⁾ De Petro Guilleband seu Petro a s. Romualdo engolismensi, collectore quidem diligenti sed iudicio critico destituto, qui inter alia edidit *Trésor chronologique et historique*, in quo gesta praecipua tam in statu ecclesiastico quam civili refert usque ad a. 1647. (Parisiis 1642—47. v. 3 in f.) cf. Nicéron 19, 137—142; Feller 2, 571.

²⁾ Ejus quoque est *Brevis et ingenua discussio*, an tornacensis civitas vel Balvacum in Hannonia Nerviorum caput sit ac primaria sedes episcopalis, Insulis 1662. in 4°.

³⁾ Hujus operis conspectum exhibent Ziegelbauer in historia literaria O. S. Ben. 4, 374. ss. et Journal des Savans 8, 32. ss. Cf. Biogr. univ. 27, 216., ubi alia ejusdem opera indicantur, et de eo ita pronuntiatur: „Marlot est estimé pour son exactitude et son érudition. Quant à la méthode qu' il a suivie dans ses ouvrages et principalement dans la Metropolis remensis, les savans voudraient lui voir plus d' ordre, un latin moins dur, et une meilleure distribution. Cette histoire, qui est pleine de recherches, serait plus précieuse si les nombreuses chartes et pièces authentiques qu' on y trouve, n' étaient pas rapportées le plus souvent d' après de mauvaises copies.“

praesulum, bullae pontificum, regum diplomata, tituli fundationum, a quinque summis pontificibus Remis coacta concilia, ecclesiarum origines ac in eis sacra lipsana referuntur, Remis 1679. in f. (opus posthumum). Joannes Maan cenomanus, doctor sorbonicus et canonicus turonensis innotuit opere admodum erudito, cui titulus: *Sancta et metropolitana ecclesia turonensis* sacrorum pontificum suorum ornata virtutibus et sanctissimis conciliorum institutis decorata, Turone 1667. in f. Petrus Gariel († 1670.) collegit ¹⁾: *Series episcoporum magalonensium et montispeleisium* ab a. 1451—1652., Tolosae 1652. et (ed. auctior) 1665. in f.; historiam ecclesiae lugdunensis descripsit Joannes Maria de la Mure canonicus montebrisonensis ²⁾: *Histoire ecclésiastique du diocèse de Lyon*, traitée par la suite chronologique des Vies des archevêques, Lugduni 1671. in 4°; *histoire universelle civile et ecclésiastique du pays de Forez*, ib. 1674. in 4°. Joannes Columbi S. J. Mannascae in Provincia natus 1592, theologiae scholasticae et moralis professor, tum s. Scripturae interpres († 11. Dec. 1679.), egit *de rebus gestis valentinorum et diensium episcoporum* ll. 4, Lugduni 1638, 1652. in 4.º cum appendice, quae complectitur *epistolam Joan. de Bernino* archiep. viennensis et suffraganeorum ad Gregorium IX. postulantium canonizationem Stephani e

¹⁾ Biogr. univ. 16, 473: „Cet ouvrage contient un grand nombre d'actes précieux: il est rédigé avec plus de goût et plus d'ordre que les autres écrits de l'auteur etc.“ Hoc opus adscribit Sotvellus Benedicto Bonnefoy S. J.; forte hic pater Petrum Gariel in opere concinnando juvit. Ceterum B. Bonnefoy arvernus scripsit *historiam haeresis in Gallia ortae* et oppugnatae sub postremis Valesiae et primis Borboniae stirpis regibus ab a. Christi 1534—1664., Tolosae 1662, 1664. v. 2 in 4°.

²⁾ Biogr. univ. 30, 437.

carthusiano episcopi diensis et *vitam Amadei Rossilionaei*, ep. valentini et diensis primi, scriptam ab homine aequali (inter opuscula varia, quae prodierunt Lugduni 1668. in f.); *de rebus gestis episcoporum vivarensium* ll. 4, Lugduni 1651. in 4°; *de rebus gestis episcoporum vasionensium* ll. 4, ib. 1656. in 4°; *de rebus gestis episcoporum sistaricensium* ll. 4, qui omnes prodierunt cum aliis hujus auctoris opusculis Lugduni 1668. Edidit insuper ¹⁾ *commentaria in s. Scripturam* ab initio Geneseos usque ad finem ll. Regum, in quibus literalis sensus editionis vulgatae perpetuo elicitur, et clare ac breviter cum morali sparsim et mystico traditur ex verbis ipsius, LXX. interpretum, textus hebraici et veterum patrum, ib. 1656. in f.; plura alia volumina reliquit mss.; *l. singularem quod Joan. Monlucius ep. valentinus et diensis non fuerit haereticus*, ib. 1640. et titulo paulo immutato ib. 1651. in 4°. Jacobus Vignier S. J. barensis ad Sequanam († 14. Dec. 1669.) edidit *chronicon lingonense* ex probationibus decadis historicae contextum ²⁾, Lingonis 1665. in 8°; *Décade historique du diocèse de Langres* divisée en trois parties in f. (sine indicatione loci, anni, auctoris), uterque liber non est nisi synopsis ac delineatio quaedam praevia operis majoris, quod auctor coeperat, sed non absolvit ³⁾. Andreae Catullii tornacensis, hujus dioecesis vicarii generalis († 27. Sept. 1667.), exstat *Tornacum civitas metropolis et cathedra Nerviorum* Bruxellis 1652.

¹⁾ Cf. ejus opera edita et inedita apud Backer, 1, 1341. „Le style de tous les ouvrages du P. Columbi est dur et embarrassé et l' auteur y fait preuve de science plus que d' esprit.“ Biogr. un. 9, 331.

²⁾ Cf. de hoc chronico Lenglet du Fresnoi Catalogue des Historiens t. 4. p. m. 155.

³⁾ Cf. Backer 7, 380. (ed. prioris).

in 4°. In *Germania* Nicolaus Schatten S. J. patria novicastrensis in dioecesi monasteriensi, s. Scripturae aliquamdiu interpres (n. 1608., † 1676.) jussu Ferdinandi de Fürstenberg episcopi monasteriensis collegit *annales paderbornenses*, cui tamen operi immortuus est. Prodiit horum annalium pars prima Neuhusii 1693. in f., Monasterii 1774. Ea complectitur in primis fusiores episcoporum paderbornensium, deinde succinctiorem historiam reliquorum per Westphaliam antistitum, tum res gestas aliorum in eadem hac regione virorum, postremo pontificum, imperatorum, principum etc. gesta, maxime ea, quae Westphaliam contingunt. Pars secunda, quae prodiit Neuhusii 1698., Monasterii 1775, complectitur principum acta et bella, maxime ea, quae Westphaliam contingunt ab a. Christi 1228—1500. Pars tertia, quae prodiit Paderbornae 1741. in f., complectitur succinctiorem historiam reliquorum per Westphaliam et Saxoniam antistitum, tum res gestas aliorum in eadem hac regione clarorum virorum, postremo pontificum, imperatorum, principum acta et bella, maxime ea, quae Westphaliam contingunt ab a. 1500—1618. inclusive. Hujus partis editionem curavit Michael Strunck S. J. Opus hoc magni fit, est enim accuratum, ad regulas sanae artis criticae exactum, solidis disquisitionibus refertum ¹⁾. Alia ejusdem opera sunt ²⁾: *Disputatio et justa defensio septem controversiarum*, Antverpiae 1657. in 8°; *Carolus M. romanorum imperator et francorum rex romanocatholicus* ll. 4 explicatus et vindicatus adversus Christianum Nifanium, lutheranum ³⁾ ...

¹⁾ Feller 2, 574; Biogr. univ. 41, 85.

²⁾ Cf. Backer 1, 700. (ed. 1.).

³⁾ Qui ediderat l.: *Ostensio, quod Carolus M. formaliter non fuerit papista*, Francofurti 1670. in 8°. Postea edidit hujus operis vindicias adversus l. nostri auctoris, ib. 1679.

ceterosque horum temporum heterodoxos. Accessit *labyrinthus praedicantium* oppositus libello ejusdem Nifanii de veritate lutheranae ecclesiae, Neuhusii 1674. in 4°; titulo paululum immutato Francofurti 1700. in 4°; *historia Westphaliae*, in qua in primis de origine gentis etc. summa fide atque diligentia tractatur, ib. 1690. in f.; Monasterii 1773. in f.

281. Serenus Cressy ¹⁾ O. S. Ben. edidit anglico sermone *historiam ecclesiasticam Britanniae* 1668. in f.; Didacus Ortiz de Zuñiga hispalensis ordinis s. Jacobi, decurio ejusdem urbis († 1680.) collegit *Annales ecclesiasticos y seculares de la muy noble y muy leal Ciudad de Sevilla*, Metropoli de la Andalucía que contienen sus mas principales memorias desde el año de 1246. hasta el de 1671., Matriti 1677. in f., illustrados y corregidos por D. Ant. M. Espinosa y Carzel, ib. 1795. v. 5 in 4°, opus rarissimum. Aegidius Bucherius (Bouchier, Boucher) S. J. atrebas, theologus et historicus insignis neque virtute minus praestans (1576—1645.), edidit *Belgium romanum ecclesiasticum et civile*, in quo historia occidentalis universa, celebres de anno nativitatis et passionis Christi quaestiones ²⁾, Constantini ad Christi fidem conversio, romani in Occidente imperii casus ac ruina, francici in Gallia regni successio continentur . . . a fine commentariorum Caesaris ad a. Christi vulgarem 511. seu ad

¹⁾ Hic forte alius non est ab Hugone Cressy vel Cressey (1605—1674.), qui rejectis erroribus anglicanis ad Ecclesiam catholicam rediit, et cui praeter opuscula polemica adversus Stillingfletum etiam haec historia ecclesiastica tribuitur. Cf. Raess, die Convertiten 6, 214. ss. et supra p. 85.

²⁾ Exhibet in his quaestionibus epitomen magni operis Joan. Decker sui quondam in studiis theologicis magistri, de quo cf. t. 1. p. 379. Cf. Mich. a s. Joseph in bibliogr. crit. 1, 110; Backer 1, 799; Saxius Onomasticon ad a. 1634; Feller 2, 562.

mortem Clodovei primi, Leodii 1655. in f. Altera pars Belgium gallicum non prodiit. Insignis est ejus *de doctrina temporum commentarius* in Victorium Aquitanum nunc in lucem editum aliosque antiquos canonum paschalium scriptores chronologiae ecclesiasticae illustrandae ac stabiliendae utilissimos, Antverpiae 1634. in f., 1664. Reperiuntur in hoc commentario pretiosa quaedam antiquitatis monumenta, ut Hippolyti episcopi et M. canon paschalis priscorum latinorum rationibus conformis; Anatolii alex. laodicensis in Syria episcopi canon paschalis nunc primum editus; vetus pontificale romanum seu catalogus veterum romanorum pontificum, quem librum illum esse autumat, qui sub *Pontificalis* Damasi nomine passim ab auctoribus allegatur; ipsius Bucherii tractatus de antiquo judaeorum paschali cyclo latinorum item conformi maxime ex Epiphanii haer. 51. In opere Chapeauville (cf. n. 116.), cui titulus: *Qui gesta pontificum tungrensium, trajectensium et leodiensium scripserunt auctores praecipui* ad seriem rerum et temporum collocati (Leodii 1612—1616. v. 3 in 4.º), quaedam Bucherii additamenta reperiuntur, ut *chronicon episcoporum trajectensium* ad Mosam seu leodiensium ab a. Chr. 496—1048; *disputatio historica de primis Tungrorum seu Leodiensium episcopis*, item *chronologia posteriorum*; annotatio de chronologia regum francorum Meroveadorum; chronologia secundi tomi historiae leodiensis ab a. Chr. 1048—1347. De Belgio tamen maxime meruit Antonius Sanderus gandavensis n. 1586. Duaci philosophiae incubuit studiis et 1. Oct. 1609. inter primos sui cursus in artibus magisterii titulum accepit. Post aliquam deinde in patria moram venit Lovanium, ubi theologicas excepit lectiones sub Jacobo Jansonio ac Bajo, Joan. Maldero et aliis; indeque Duacum reversus magistros celebres habuit Guil. Estium, Barth. Petri, Georg. Colvenerium et Franc.

Silvium, ibidemque etiam theologia laurea donatus est a. 1619. Per annos aliquot munus pastorale gessit in eam praecipue curam incumbens, ut haereses sui temporis, ac Menonis in primis anabaptistae, quae illa prae ceteris infecerat loca, ad quae missus erat, confutaret; errantes in viam catholicae veritatis reduceret ac depravatos sui populi mores emendaret. Postquam alia quaedam obivit munia constitutus fuit a. 1654. poenitentiarius in ecclesia iprensi canonicus. Sed triennio elapso hanc abdicavit dignitatem, ut tanto liberius historiographiae vacaret. Interea cunctis opibus suis in hocce studio consumptis ultimos vitae dies aegre protraxit benigno gratuitoque hospitio exceptus in abbatia affligemiensi O. S. Ben. prope Alostum, ubi decessit 16. Jan. 1664. a. aetatis 78. Vir erat ingenio doctrinaque elegans, par in utroque dicendi genere, sive carmen poeta pangeret, sive pro concione oratione verba faceret, ast celeberrimus in primis rerum belgicarum historicus ¹⁾. Ex plurimis ejusdem operibus ²⁾ mentione hic digna sunt: *Dirae in iconoclastas*. Accedit assertio brevis ss. imaginum, Gandavi 1618. in 4°; *de scriptoribus Flandriae* ll. 3, Antverpiae 1624. in 4°; *de gandavensibus eruditionis fama claris*, ib. 1624. in 4°; *de brugensibus eruditionis fama claris* ll. 2, qui tamen libri post studia Sweertii, Valerii, Foppens pretio modo carent. *Hagiologium Flandriae* sive de sanctis ejus provinciae l. unus, ib. 1625. in 4°; auctior, Insulis 1639. in 8°. Haec quatuor opera recepta fuere in novam editionem *Flandriae illustratae* (quam edidit primum Sanderus Coloniae Agrippinae 1641—1644. v. 2 in f.), Hagae Comitum 1730. ss.

¹⁾ Cf. Foppens, biblioth. belg. 1, 87.

²⁾ Cf. Nicéron 15, 67. ss.; Paquot, Mémoires t. 16; Biogr. univ. 40, 314.

v. 3 in f. Praefertur tamen editio prior, quae est rara admodum, quod major pars exemplarium incendio perierit. *Elogia cardinalium* sanctitate, doctrina et armis illustrium, Lovanii 1625. in 4°; *auctariolum ad Nic. Serarium et Jac. Gretserum de ritu catholicarum processionum*, Ipris 1640. in 8°; *Brabantia sacra et profana*, Antverpiae 1644. in f.; *Chronographia sacra Brabantiae* sive celebrium in ea provincia ecclesiarum et coenobiorum descriptio, imaginibus aeneis illustrata, Bruxellae 1659. in f.; opus rarum; auctius, alio ordine digestum et continuatum iterum editum Hagae 1726. v. 3 in f.; *vindiciarum sive dissertationum biblicarum* ll. 3, in quibus uberius probantur ea, quae in oratione *de s. Scripturae reverentia* (Bruxellis 1619. in 4.º) retulerat, Bruxellis 1650. in 4°; *elenchus catholicorum s. Scripturae interpretum*, Lovanii 1650. in 4.º etc.

In *Italia* Joannes Baptista de Grossis catanensis protonotarius apostolicus († 20. Aug. 1666.) scripsit praeter alia ¹⁾ *Catanam sacram* sive de episcopis catanensibus rebusque ab iis praeclare gestis a christianae religionis exordio ad nostram usque aetatem, Catanae 1654. in f.; Ludovicus Jacobillus, romanus, protonotarius apostolicus et bibliographus fulgineensis (1598—1664. vel secundum alios 1670.) 27 edidit opera, et 35 saltem reliquit mss. Huc spectant ²⁾: *Vite de' vescovi di Foligno*; *vite de' santi e beati di Foligno*, Fulgineae 1628. in 4°; *Vite de' santi e beati di Gualdo e della regione di Taino nell' Umbria*, ib. 1638; *di Nocera nell' Umbria e sua diocesi e cronologia de' vescovi di essa città*, ib. 1653. in 4°; *vite de' santi e beati dell' Umbria* e di quelli, i corpi de' quali riposano in essa

¹⁾ Cf. Mongitore, bibliothecae siculae 1, 329.

²⁾ Cf. Biogr. univ. 31, 329.

provincia, ib. 1647—1656. v. 3 in f.; *Bibliotheca Umbriae* sive de scriptoribus provinciae Umbriae 1658. in 4.º opus rarum sed non magni pretii literarii. Prae ceteris vero laude dignissimus est ¹⁾ Ferdinandus Ughelli O. Cist. florentinus, abbas et bis sui ordinis praepositus generalis, Alexandro VII. et Clementi IX. acceptus († 1670.), cujus exstat: *Italia sacra* sive de episcopis Italiae et insularum adjacentium, Romae 1642—1662. v. 9 in f., opus infinitae lectionis et prorsus singulare, in quo singularum ecclesiarum origines, episcoporum in singulis series et gesta, urbium conditiones, principum donationes, recondita monumenta in lucem proferuntur; melius digestum sed minus correcte cura et studio J. Coleti Venetiis 1717—1733. t. 10 in v. 8; *laudensium episcoporum series* primum ab Ughellio contexta, deinde a Nic. Coletto aliquantulum aucta, tandem a Franc. Ant. Zaccaria edita, Mediolani 1763. in 4.º; cremonensium episcoporum series ²⁾ etc. a Zaccaria S. J. restituta, emendata, pluribusque documentis locupletata, ib. 1749. in 4.º.

282. Plures quaestiones historicas ad crisin revocavit Joannes Launojus ³⁾ vir eruditus quidem, sed hypercriticus et quod pejus est, in pluribus a fide catholica devius ⁴⁾, hinc

¹⁾ Cf. Tiraboschi t. 8. p. 1. l. 2. c. 1. n. 21. Negri, Scrittori florentini; Nicéron, Mémoires t. 41.

²⁾ *Tabulam diptycham episcoporum comensium* subjunxit Lazarus Caraffinus episcopus melphitanus, dein (1626.) comensis, actis synodi a se habitae († 1665). Patavii prodierunt 1673. in 4.º.

³⁾ Alius ab eo est Alexander de Launoy O. Min. flander, cujus habemus *theses theologicas de praerogativis immaculatae Deiparae semperque V. Mariae* ad mentem doctoris subtilis, Ypris 1665. in 4.º; *de peccato originali*, Gandavi 1662.

⁴⁾ Mich. a s. Joseph in s. bibliogr. crit. 3, 174: „Constat adeo illum imprudenter se gessisse, ut volens nolens Ecclesiae hostibus plurimum faverit et ad errores suos pertinacius defendendos suppetias tulerit.“

quamplurima ejusdem opera damnata ¹⁾. Natus is est ²⁾ in exiguo Picardiae pago 21. Dec. 1603. Absoluto Parisiis philosophiae atque theologiae studio in hac facultate doctor creatus et sacris ordinibus initiatus est 1634. totumque se dedit patrum theologorumque lectioni, unde opulentam hausit eruditionis suppellectilem. Post annum 1640. regius librorum theologicorum censor dictus est, sed brevi huic muneri renunciavit; cum vero nollet se censurae, qua non solum ab ecclesia gallicana, sed etiam a sede apostolica Arnaldus notatus fuit, subicere, a collegio Navarreo, cujus membrum erat, excluditur. Singulis diebus Lunae in domo sua plures viri eruditi ³⁾ iique praesertim, quibus placita ejus comprobantur et qui eam ob causam Launoji discipuli vocabantur, convenire solebant, sed hi conventus decreto regio ⁴⁾ prohibiti

¹⁾ Haec indicabimus apposita inter parenthesim vocula, *proh.* i. e. prohibitum. Haec occasionem praebuerunt Antonio Reiser scribendi l.: *Jo. Launojus testis et confessor veritatis evangelico-catholicae*, Amstelodami 1685. in 8°. Cf. de hoc opere *Journal des Savans* 24, 555—572.

²⁾ Ceterum plura de eo cf. in *Launojanis* seu in collectione eorum omnium, quae ad Launojum ipsiusque scripta pertinent in ejus op. t. 4. p. 2. pag. 337. ss., quae tamen cum grano salis sunt accipienda, quum elogiis fere constant, quae hic vir non orthodoxus magna ex parte non meretur; apud Fabricium hist. bibl. fabric. 2, 136. ss. et auctores, qui a Fabricio allegantur; ib. 6, 193. ss.; 521. ss.; *Kirchenlex.* 6, 362. ss.; *acta erud. lips.* 1690. p. 156.

³⁾ Amicitiam alioquin fovebat etiam cum viris eruditissimis et nequaquam suspectis, inter quos erant Sirmondus, Petavius, Morinus, Gassendi, Puteani fratres Petrus et Jacobus etc. Ceteris praeferebat Sirmondum, e cujus consuetudine multum profecit.

⁴⁾ Les Conférences qu' il tint chez lui tous les lundis furent une espèce d' école académique, où l' on trouvait à s' instruire, et quelquefois aussi à s' égarer; et comme elles prenaient l' air de conventicules, où se rendaient des gens d' une humeur dogmatisante, le roi

fuere (+ 10. Martii 1678. a. aetatis 75.). Fere tota sua vita controversias literarias habuit cum aliis viris eruditis, quae plurimis scriptis occasionem praebuere. Ex innumeris Launoji scriptis ¹⁾, quae collecta prodierunt Coloniae Allobrogum (Genevae) 1731, 1732. t. 5 in 10 v. in f., nonnulla hic secundum tomorum ordinem indicabimus. P. 1 t. 1. continentur: *Syllabus rationum* ²⁾, quibus causa Durandi de modo conjunctionis concursuum Dei et creaturae defenditur, Parisiis 1636. in 8°; *praescriptiones* ³⁾ *de conceptu b. Mariae V.*, ib. 1676. in 12°, 1677. in 12°, quibus sententiae neganti immaculatam conceptionem patrocinator; *de frequentis con-*

les interdit en 1676. On s' y occupait beaucoup de Richer, de ses opinions, et on cherchait à établir un système démocratique et anarchique, qui ne convenant à aucune société, renverserait par ses bases l' autorité de l' Eglise catholique. Pour détourner l' attention du public, on faisait la guerre aux légendes etc. Feller 2, 144.

¹⁾ Horum catalogum bene longum (ultra 80) recenset Nicéron, Mémoires 32, 84. ss.

²⁾ Has compendio refert e majori opere Ludovici a Dola, de quo egimus t. 1. p. 502. Robert des Gabetz O. S. Ben., Iotharingus Durandi sententiam refellit in l. (inedit.): *Ecrit a M. le Cardinal de Retz touchant l' action positive du péché et le concours.*

³⁾ Contra hoc opusculum prodiit auctore Trevet l. inscriptum: *Refutation d' un libelle imprimé l' an 1676.*, qui a pour titre: *Prescriptions* etc. Rotomagi 1709. in 4°. Ceterum hujus controversiae occasione vocat eum Perrone de immaculato B. M. V. conceptu P. 1. sublestae fidei auctorem, hypercriticum, et p. 2. c. 2. „cujus corruptissimam in afferendis pro sua causa textibus fidem probe novimus,“ nam p. 1. insigne hujus sublestae fidei affert specimen. Qua in re gravius adhuc judicat Feller l. c. „Il faut bien s' en défier (quoad citationes); quand un passage le gênait, il le corrompait, et le rapportait tel, qu' il l' avait créé avec un impudence incroyable.“ Quod cum exemplo probasset, prosequitur: „La plupart de ses raisonnements ne sont pas plus justes que ses citations, et il semble quelquefois avoir eu d' autres vues que celles qu' il annonce.“

fessionis et eucharisticae communionis usu atque utilitate l., ib. 1653. in 8°; *de mente concilii tridentini circa contritionem et attritionem* in sacramento poenitentiae l., quo scil. duplici theologorum de contritione et attritione opinioni praejudicium nullum fecisse, sed utramque scholae liberam reliquisse demonstratur, ib. 1653. in 8.º (proh. decr. 21. Apr. 1693.); ipse eam opinionem amplectitur, quae contritionis necessitatem tuetur; *de mente concilii tridentini circa satisfactionem* in sacramento poenitentiae dissertatio, ib. 1644. in 8°; et 1664; *explicata Ecclesiae traditio circa canonem Omnis utriusque sexus*, ib. 1672. in 8.º (proh. decr. 13. Mart. 1679.); *de sacramento unctionis infirmorum* l., ubi graeci et latini ritus primae, mediae et postremae aetatis referuntur et explicantur; deinde notatur quamdiu unctionem subsecutum est viaticum; tum refertur status morientium in cinere et cilicio, 1673. in 8°. In t. 1. p. 2. habentur: *Regia in matrimonium potestas*, vel tractatus de jure secularium principum christianorum in sciendis impedimentis matrimonium dirimentibus, ib. 1674. in 4.º (proh. 10. Sept. 1688.); in hoc opere maxime aberrat a doctrina catholica sequens M. Ant. de Dominis vestigia. Docuit enim facultatem statuendi impedimenta matrimonii dirimentia adeo proprio et nativo jure ad solos reges et principes pertinere, ut Ecclesia eam exercere non possit nisi vel usurpatione vel indulgentia ac concessione principum; cum vero animadverterit, concilium tridentinum docuisse sess. XXIV. can. 4. hanc potestatem Ecclesiae competere sub aeternae poena, novo plane ac antea inaudito figmento contendit, tridentinos patres Ecclesiae nomine reges ac principes significasse ¹⁾. Launojo statim opposuit Galesius rubensium episcopus († 1679.)

¹⁾ Cf. Perrone praelect. theolog. t. 9. de matrim. c. 3.

op. *ecclesiastica in matrimonium potestas*, apologema pro vetustissima et catholica doctrina de jure Ecclesiae in sanciendo legibus fidelium matrimonium impredientibus et dirimentibus, Romae 1677., in quo hanc nititur firmare assertionem, in essentialibus matrimonii, quatenus est legitimus contractus inter fideles, solam Ecclesiam leges impedientes ac dirimentes instituere et in ipsis dispensare posse. Huic Launojus peculiari libello respondere conatus est, cui titulus: *Joan. Launoji contentorum in l. Galesii erratorum index locupletissimus*, Parisiis 1677. in 4.º (proh. 10. Sept. 1688.), in quo eandem cramben recoquit et ex factis jus infert. In l. Launoji scripsit etiam Jac. Leullier doctor sorbonicus atque s. Ludovici in insula parisiensi parochus *observationes* ¹⁾ ib. 1678. Hic praeter innumera propemodum Launoji ratiocinia, quae falsa deprehendit quaeque emendavit, ostendit, plurium ab eo auctorum textus fuisse depravatos et in alienum sensum violenter detortos, totumque fere a Launojo expilatum et transscriptum spalatensium quondam antistitem, deinde haereticum apostatam M. Ant. de Dominis. Demum in Launojum calamum acuit Gerbesius doctor pariter sorbonicus in op.: *Traité du pouvoir de l' Eglise et des princes sur les empêchemens du mariage*, ib. 1690. — *Véritable tradition de l' Eglise sur la prédestination et la grâce*, Leodii 1702. in 12°; dubia tamen est hujus l. genuinitas ²⁾. Cum in eo s. Augustini de gratia et praedestinatione doctrina novitatis accusetur, opposuit Jac. Hyac. Serry O. Pr. l. inscriptum: *D. Augustinus summus praedestinationis et gratiae*

¹⁾ De hoc opere fuse disserit Mich. a s. Joseph bibl. crit. 2, 532. ss.

²⁾ Cf. epistolam in ephemer. liter. Journal des Savans 1701. p. 722. ss. Plurima enim in hoc l. leguntur, quae ejus sentiendi scribendique rationi adversantur.

doctor a calumnia vindicatus adversus J. Launoji traditionem foetu posthumo recens editam et peculiari Clementis XI. P. M. decreto nuper inustam, Coloniae 1704. in 12°; et etiam P. Daniel S. J. ¹⁾ l.: *Défense de s. Augustin* contre un livre, qui paru depuis peu sous le nom de M. de Launoy, où l' on veut faire passer ce s. Père pour un novateur, Parisiis 1704. in 12°. Damnatus autem fuit Launoji l. a Clemente XI. d. 28. Jan. 1704., quod censores illum ad minus „tamquam impium, blasphemum, necnon fulgidissimo catholicae Ecclesiae lumini maximoque doctori s. Augustino, quin imo ipsimet Ecclesiae atque apostolicae sedi injuriosum, damnandum et prohibendum esse censuerint.“ T. II. p. 1. continentur: *De auctoritate negantis argumenti dissertatio*, Parisiis 1650. in 8°. Utitur Launojus saepissime hoc argumento, omnisque fere launojani aedificii moles huic argumento innititur: propter scriptorum aequalium vel supparium silentium factum aliquod confidenter negat. Hinc cum toties eo utatur, ejus vindicias in se suscepit adductis 150 scriptoribus, qui eo usi sint; sed videtur non bona fide ibidem silentio premere, quod ex patribus a se allegatis plures et insigniores argumentum negativum disertissime contemnunt. Impugnarunt

¹⁾ Hinc controversia exarsit inter Serry et Daniel, quorum ille edidit l.: *Epistola Jo. Launoji ex Elysio ad Generalem societ. Jesu Praep. data*, qua conceptum ex lata in suam de gratia et praedestinatione traditionem sententia dolorem amice significat: Augustini abs se traducti culpam societatis theologorum exemplo depellit: nihil demum toto ferme libello scriptum ostendit, quod ab iis summa fide non delibarit, in Campis Elysiis 1705. in 12°; hic vero respondit hoc scripto: *Lettre du P. D. Jésuite au R. P. Antonin Cloche, Général de l' ordre de s. Dominique touchant le l. du P. Serry contre le S. Launoy et touchant une lettre imprimée contre les Jésuites, attribuées à ce Religieux*, 1705. in 12°. Alia scripta hujus controversiae occasione edita cf. apud Nicéron l. c.

eum Joan. Bapt. Thiers et Honoratus a s. Maria: hic in *animadversionibus in regulas et usum critices* t. 1. diss. 3. a. 2., ille in l. *de auctoritate argumenti negantis* ¹⁾, Parisiis 1660. in 12°, cui opposuit Launojus alteram suae dissertationis editionem (ib. 1662.) cum appendice, in qua J. B. Thiers exercitatio adversus eandem dissertationem expenditur et castigatur; cui reposuit Thiers defensionem adversus appendicem etc., ib. 1664. 12°. *Dispunctio epistolae* (scil. P. de Marca ad Henricum Valesium, Parisiis 1658. in 8.º) de tempore, quo primum in Galliis suscepta est Christi fides, ib. 1659. in 8.º (proh. 29. Maj. 1690.); *dissertationes tres*, quarum una Gregorii turonensis de 7 episcoporum adventu in Galliam, altera Sulpicii Severi de primis Galliae martyribus locus defenditur, et in utraque diversarum Galliae ecclesiarum origines tractantur; tertia quid de primi cenomanorum antistitis epocha sentiendum sit explicatur, ib. 1651. in 8°; 1670. (proh. 29. Maj. 1690.); varia *de commentitio Lazari et Maximini, Magdalenae et Marthae in Provinciam appulsu* opuscula (3), quibus tractatus (accuratus) accedit *de cura Ecclesiae pro sanctis et sanctorum reliquiis ac sacris officiis* ab omni falsitate vindicandis. Launojum hac in quaestione impugnarunt Franciscus Gerson et Joan. Bapt. Guesnay S. J. (de quo cf. n. 223.), cui respondit Launojus; varia *de duobus Dionysiis atheniensi et parisiensi* opuscula (10), quorum fronti Jac. Sirmondi dissersatio de eadem materia praefigitur, ubi ex occasione multa ad gallicanae ecclesiae originem spectantia tractantur; *de Victorino episcopo et martyre* dissertatio, ib. 1653. in 8°; 1664.

¹⁾ Secundum Launojana p. 2. nonnisi a. 1662. prodiit hic l., et quidem hoc titulo: *Exercitatio, in qua quid in historicis rebus in materia fidei et apud dialecticos de argumento negativo sentiendum sit, ostenditur.*

in 8.º (proh. 29. Maj. 1690). In ea tuetur, Victorinum, qui sub Diocletiano martyrium passus est, non fuisse episcopum pictaviensem in Aquitania, sed petavionensem seu petabonien- sem in superiori Pannonia. Accedit appendix de 5 illustribus Victorinis, nimirum 1. praxeanae haereseos defensore; 2. petavionensi; 3. afro, rhetore urbis Romae; 4. rhetore massiliensi; 5. oratore antiocheno, cui cognomen Lampadius. P. 2. T. II. habentur: *De recta nicaeni canonis VI. et prout a Rufino explicatur* ¹⁾ *intelligentia* dissertatio, ib. 1640. in 8°; 1662. (proh. 1. Dec. 1687). Cum hanc dissertationem impugnasset P. Nicolai O. Praed., ejus propugnationem (ib. 1671. in 8.º) scripsit. *De vera notione plenarii apud Augustinum concilii in causa rebaptizantium dissertatio*, ib. 1644. in 8°; 1662, 1668. et cum haec ab eodem P. Nicolai fuisset impugnata, adjecit ejus confirmationem, ib. 1667. in 8.º (utraque proh. 29. Maj. 1690.); contendit Launojus, Augustinum sub hoc concilio intelligere concilium *arelatense*. Addidit praeterea *Remarques sur la dissertation*, où l'on montre en quel temps et pour quelle raison l'Eglise Universelle consentit à recevoir le Baptême des Hérétiques etc. ib. 1671. in 8°; 1675. (proh. 29. Aug. 1690.) cum responso

¹⁾ Rufinus canonem ita vertit et vertendo explicat: „Ut apud Alexandriam et in Urbe Roma vetusta consuetudo servetur, ut vel ille Aegypti, vel hic suburbicariarum ecclesiarum sollicitudinem gerat.“ Suburbicarias autem ecclesias surburbicariis regionibus contineri asseverat Launojus, quae in Imperii notitia sic describuntur: „Sub dispositione V. S. Vicarii Urbis Romae provinciae infra scriptae: Consularis Campaniae, Tusciae et Umbriae, Piceni suburbicarii, Siciliae, corrector. Apuliae et Calabriae, Brutiorum et Lucaniae, praesides Samnii, Corsicae, Valeriae.“ Hinc putabat in canone quantum ad jus metropoliticum comparari Alexandriae et Romae antistites. Adversus hanc explicationem scripsit etiam Henr. Valesius in observationibus ad Socratis et Sozomeni historiam.

(gallice scripto) adversus David, qui in opere infra citato (n. 291.) Launoji sententiam de illo concilio plenario refutaverat, 1672. in 8°. *De auctore vero professionis fidei*, quae Pelagio (cui illam vindicat Launojus), Hieronymo, Augustino tribui vulgo solet, dissertatio, ib. 1651. in 8°; 1663. (proh. 29. Maji 1690.); *veneranda romanae ecclesiae circa simoniam traditio*, ib. 1675. in 8.º (proh. 29. Maji 1690). In hoc opere deridendas propinat s. Officii ac Indicis congregationes et annatas simoniaca labe infectas affirmat. *De cura Ecclesiae pro miseris et pauperibus* l. (eruditus), ib. 1663. in 8°; *de veteri ciborum delectu in jejuniis christianorum* et maxime in quadragesima dissertatio (docta) ed. 2., cui accessit de veteri more baptizandi judaeos et infideles et de priscis solemnioribus baptismi temporibus, ib. 1649. (ed. 1.); 1663. In hac illustrat discrimen inter jejunium et abstinentiam a carnibus. T. III. complectitur examen, quod de pluribus documentis, privilegiis etc. ad varia monasteria spectantibus Launojus instituit, quo in negotio animum plane aversum monachis prae se fert: pessime enim de illis sentit ac nunquam cum eis egit nisi supra omnem tolerantiam contumeliose. Monasteria enim habuit tamquam falsorum monumentorum quaestuosissimas officinas. Quae opinio tam altis defixa radicibus ejus haesit animo, ut vix odoratus chartam a monachis prolatam, artificiose confictam vociferaretur. Hac occasione prolixa habetur sedis apostolicae defensio adversus eos, qui dignitatem illius subreptis privilegiis infamant. T. IV. p. 1. habentur: *De scholis celebrioribus* seu a Carolo M. seu post eundem Carolum per Occidentem instauratis l., ib. 1672. in 8°; Hamburgi 1717. in 4.º cum Mabillonii *itinere germanico* cura Jo. Alb. Fabricii; *de varia Aristotelis fortuna in academia parisiensi* extraneis hinc inde adornata subsidiis, Parisiis

1653.; 1662; Hagae 1656. in 4°; Wittembergae 1720. in 12°. Quem librum eo fine scripsisse videtur, ut scholasticorum doctrinam, qui Aristotelis philosophiam a paganismi erroribus plenissimi purgatam passim sectantur, contemptui exponeret simulque secularibus magis placeret, quibus mechanica philosophandi via plus hodie arridet. *Regii Navarrae gymnasii parisiensis historia*, Parisiis 1677. in 4°, sed mendosa est annorum designatio. T. IV. p. 2. complectitur scripta occasione controversiae de vero auctore l. *de imitatione Christi*, quem ipse Joan. Gersen vercellensem putat; quaedam antea inedita de matrimonio. T. V. continet Launoji *epistolas*, quarum plures sunt admodum prolixae seu potius dissertationes et tractatus. Prodierunt seorsim Parisiis, dein 8 partibus comprehensae cura Guil. Saywelli Cantrabrigae 1689. in f. (proh. 27. Maj. 1687). In his agit praesertim de conciliis et de romano pontifice, cujus primatum omni studio elevare nititur. Negat enim eum esse infallibilem, generali concilio et canonibus subjectum esse statuit: jus indicendi et convocandi concilia eidem abrogat, ut illud tribuat imperatoribus: Augustinum non alium in controversiis religionis judicem ultimum agnoscere quam episcoporum concilium contendit: traditionem de oraculorum Domini Matth. 16, 18; Luc. 22, 32; Joan. 21, 15. sensu, quibus Petri primatus stabilitur, turbat: ac multum adversus Bellarminum, Cajetanum, Eudaemon Joannem, Pallavicinum, Hor. Justinianum, Vinc. Baronem, Baronium etc. disputat ¹⁾. Nolumus Launojo negare eruditionis et diligentiae laudem, hinc nonnulla ejusdem opera fontes esse possunt, unde hauriant qui

¹⁾ Cf. Fabricium in hist. bibl. fabric. 2, 136. ss.; Scheelstratium t. 2. antiquit. illustr. diss. 2. c. 6. a. 1. p. m. 120. n. 1. ss.

de eodem argumento scribere velint, sed ad taedium usque testimonia eaque prolixa in suis operibus repetit atque recantat, stilus est neglectus; sobrietatis limites praetergressus hypercriticae vela nimium expandit, singula arrodens, vellicans, et prorsus convellere mordaciori dente conatus arcessitis undecunque parum fundatis subsidiis ¹⁾, praesertim monasteriorum privilegia, pias populorum traditiones sanctorumque antiquiorum cultum ²⁾). Haec non indicia animi candidi et amoris veritatis, quem haud pauci in ipso mirantur, sed irreverentis opinandi judicandique audaciae. Sed prae ceteris dolendum, quod opera sua tot maculis errorum, praesertim adversus romani pontificis primatum, infecerit.

283. Ad *hagiologos* accedentes primae debentur Joanni Bollando S. J. parenti magni illius operis, quod ab ipso nomen traxit. Patria ei fuit Juliimons in limburgensi ducatu pagus 13. Aug. 1596. Puer literis humanioribus operam dedit tanto successu, ut nunquam non primum referret praemium in ascensu: magistrorum simul et disciplinae tam reverens fuit, ut nemo aliorum, qui easdem tum pariter scholas frequentavere, meminerit vel verbo unquam vel nutu increpitum, nedum severius castigatum ob aliquod puerile

¹⁾ Cf. Sollerium T. 5. Julii p. 205. n. 103, 104; p. 214. n. 150. in comment. praevio s. Mariae Magd.; Graveson p. 3. hist. eccl. t. 8. colloq. 5. p. m. 161.; Schüz in comment. critico de scriptis et scriptor. hist. p. 253.; Mich. a s. Joseph bibliogr. crit. 3, 173. ss.; Ziegelbauer hist. rei lit. O. S. Ben. 2, 498; Bonav. Dago, qui sub nomine Vigneulii Marvillii edidit *Miscellanea historica et literaria*, qui tract. 1. p. 227. advertit: „Plures divos Deo hominibusque formidandus criticus de coelo praecipites dedit, quam pontifices decem ibi collocarunt.“

²⁾ Non reprehendimus etiam in his examen et judicium criticum, sed *sobrium* illud sit et *modestum*.

delictum. Memoriae fidelitate adeo pollebat etiam ad extremam usque vitam, ut quaecunque de re, loco, persona sermo incidisset, cujus quidem aliquando notitiam habuisset, minutissimas quasque illius circumstantias continuo proferret cum stupore colloquentium, non anni, non diei notam, non genus aut nomen praetermittens. Societatem Jesu ingressus (21. Sept. 1612.) quamvis sodalium plerisque aetate minor, cunctis tamen praeluxit exemplo cereae ad omnem virtutis formam capiendam indolis et seriae voluntatis ad ea, quae didicisset, per omnem vitam suis in moribus exprimenda. Studia philosophica felicissime absolvit publica de selectis ex universa philosophia thesibus disputatione. Exhinc literis humanioribus docendis admotus fuit variis in urbibus. Silvaeducis per sacras quadragesimae ferias bis in hebdomade dicebat latine ad collectam juventutem trium superiorum scholarum capitum circiter 360: dicebat autem tanta eloquentia et gravitate, ut maxima inter discipulos auctoritate polleret, licet annum vigesimum nondum esset praetergressus. Bruxellis fervidis suis exhortationibus quamplurimos, ut vitam amplecterentur religiosam, permovit. Theologiam Lovanii operam dedit eamque insigni disputatione absolvit: eoque in actu ita fecit abunde satis, ut judicio Aegidii de Coninck, studiorum lovaniensium praefecti, designandus fuerit ad tradendam philosophiam, nisi ipse, sui ad eam rem animi propensionem rogatus, alio potius, si suo relinqueretur arbitrio, se ferri declarasset. Quinquennio scholarum mechlinensium et adjunctae congregationis marianae cum maxima omnium satisfactione gessit praefecturam. Defuncto 5. Oct. 1629. Heriberto Rosweydo, qui de actis sanctorum edendis inierat consilium, Bollandus noster huic operi exsequendo datus est successor (1630). Hic jam vastius ampliusque concepit opus, aususque est totam circumspicere Europam, et diligenti in

omnes partes scriptione utens ad conferendam operam sodales invitavit ex singulis fere provinciis. Hinc amplissimum ei fuit cum viris eruditis omnium regionum commercium epistolare, cumque ipse ita innotesceret, simul vero tunc typographi antverpienses essent celeberrimi, undique homines literati precibus eum adibant, ut suorum operum editionem ipse curaret vel promoveret. Ipse quoque quando poterat literariis subsidiis librorum auctores juvabat, ut Franciscum la Hier, Barthol. Fisen, Hugonem Wardaeum, Joan. Colganum ¹⁾, Aeg. Bucherium ²⁾ etc. Crescente autem sub manibus opere additus est (1635.) Bollandi socius strenuus Godefridus Henschenius, atque post immensos labores prodiit demum 1643. mensis Januarii duobus crassissimis voluminibus continentibus nominatos sanctos 1120. Multo autem major praetermissorum est numerus, quorum mentio licet paucis lineis attingatur, studium tamen non exiguum et iudicii maturitatem maximam eisdem deberi, manifestum ex eo fit, quod addenda sit ratio, ob quam hi a scriptoribus variis inter sanctos

¹⁾ Edidit Jacobus (James) Colgan *acta sanctorum Hiberniae*, Lovanii 1645. v. 2 in f.

²⁾ Hinc Hermannus Crombach in ep. ad Godefr. Henschenium 22. Sept. 1665. post Bollandi mortem data inter alia ita scribit: „Vir sane fuit maximis naturae gratiaeque donis cumulatus; Deo, coelitibus et hominibus mundi verticibus doctisque omnibus merito carissimus: cujus memoria, dum stabit orbis, viva et immortalis perenabit in relictis orbi tot monumentis. De omnibus nationibus, omnibus vitae religiosae et secularis ordinibus optime meritis, comis et affabilis omnibus; oraculum orbis christiani in summis historiarum difficultatibus et abstrusarum reconditarumque quaestionum implicatis nodis nulli roganti, gravissimis licet implicatus negotiis, suam negavit operam aut tarde exhibuit: divinae bonitatis instar longe lateque se diffundens cunctisque communicans ingenii scientiarumque dotes effusa et sui quodam modo prodiga caritate.“

cujusque diei relati aut ad alios rejiciantur dies, aut omnino praetermittantur, velut de quorum sanctitate et ecclesiastico cultu vel prorsus nihil habeatur vel dubium plane incertumque sit. Quorum autem sanctorem res gestae vel memoriae in in iisdem tomis ex incidenti illustrantur, ii propemodum sunt innumerabiles. Fatendum quidem est hunc mensem, praesertim ab initio, nondum esse omnibus numeris absolutum, ut sunt rerum omnium principia magis difficilia et perfecta minus, praesertim cum necdum constaret inter auctores de nova forma operi inducenda ¹⁾. Permisit interim Deus partim

¹⁾ Tamen vel hic mensis eruditorum approbationem promeruit. Ita ex. gr. vir insignis (cf. t. I. n. 218.) Jac. Merlo Horstius Bollandando gratulabundus eodem a. 4. Jul. scribit: „Opus multorum votis expetitum hactenus nec nisi multis vigiliis ac sudoribus elaboratum laetus accepi, vidi, pervolvi. Quid dicam amplius? obstupui. Nimirum vastum mole nec minus accuratum industria, resplendens ubique eruditione rara, doctrina multiplici, quem non in sui admirationem rapiat? Ego certe (ut de me ingenue fatear) ad primum aspectum ejus, perlectis obiter solis praeambulis, attonitus haesi, dum scil. ex vestibulo et quasi propylaeo totius reliqui operis ac fabricae quodam modo interioris facio conjecturam. Gratulor itaque Rev. Paternitati tuae, imo gratulor Ecclesiae Dei seu reipublicae christianae, quae acta sanctorum hactenus quidem vel tenebris et oblivione sepulta vel quibus nescio commentis, quisquiliis, nugis naeniisque deformata, nunc demum sinceriori quam unquam fide edita novo studio ac labore illustrata leget. Unde laetor ex animo, tam grandis et ardui operis jacta tandem esse fundamenta: minus nunc quippe dubitare de progressu, nedum desperare licet, quando in tam felici auspicio operis pene dimidium contemplari datur. Addo quod postquam tam grata promulside lectorum orexis irritata est, defuturi non sint deinceps, qui ceteros missus exigant et sollicitent. Sed ipsam triumphantem Ecclesiam novis jam exultantem gaudiis videre mihi videor, eo quod divinae virtutis magnalia, quae olim in sanctis tam mirabiliter eluxerunt, sed temporum injuria aut incuria hominum minus quam par erat illustrata et conspicua delitecebant quandantenus, novam nunc postliminio lucem accipiant, et

in corpus laboriosissimi viri incurrere morbos varios, partim negotiorum molem ita ipsi socioque accrescere, ut mirari nemo jure debeat, vix demum post exactos 12 annos ab excuso Januario Februarium successisse (Antverpiae 1658. v. 3 in f.), complectentem ultra mille sanctos. Ut autem commodius scripta librosque suos, quorum immensam con-gessit copiam, digerere iisque uti posset, proprium impetravit musaeum, quod apte instruxit ac gradatim ditissimus atque celebratissimus factum est thesaurus literarius. Saepius Romam invitatus fuit ad lustrandas bibliothecas, sed hoc iter roma-num semper distulit, demum loco suo socium Godefridum Henschenium cum Daniele Pabebrochio, qui tertius adjunctus est operi proseguendo, in urbem misit (1660). Haec porro peregrinatio, uti fructus Bollando attulit majores, quam unquam sibi potuisset promittere, ita ingentium eidem fuit messis laborum, quos identidem leniebant epistolae sociorum nunciantes quid, ubi, quando, apud quos promo-vissent commune negotium. Earum supra 140 ad ipsius manus pervenerunt. Interim prudentissimis monitis eorum iter, actiones, studia moderabatur, ut maximus esset hujus expeditionis successus. Romae vero summus pontifex, plures cardinales, viri eruditi alique multis obsequiis Bollandi socios prosecuti sunt eorumque studia strenue promoverunt ¹⁾. Omnium

divinae gloriae non exiguum adferant incrementum ac mortalium animis potentes ingerant virtutis stimulos et calcaria testandae pietatis. Age ergo, R. P., quod auctore Deo et superis aspirantibus agis etc.“ Alexander vero VII. pronunciavit „utilius opus et Ecclesiae Dei gloriosius hactenus nullum editum esse a quoquam nec etiam inchoatum.“ In vita Bollandi c. 12. n. 76.

¹⁾ Ita Holstenius tunc vaticanae bibliothecae custos, qui hos Bollandi socios tanti fecit, ut cum eo tempore in letalem inciderit morbum, inter eorum voluerit manus mori. Ita Ferdinandus Ughelli,

quoque reliquosorum ordinum praepositi generales literas commendatitias pro ipsis ad suos dederunt, ut et in reditu non solum liberaliter exciperentur, sed et uberem fructum ex monumentis variis in conventibus asservatis colligere possent. Talibus literis ad reditum instructi plurimae bibliothecae in reliqua Italia ipsi apertae fuere, quas non segniter lustrantes ingentem monumentorum copiam collegerunt. Haud pauca quoque reportarunt ex Gallia ac ita manipulis onusti redierunt tandem ad tanti operis parentem Bollandum (21. Dec. 1662). Nova ergo alacritate opus semel coeptum cum sociis prosequitur, sed mensis Martii tomum tantum primum videre potuit morte oppressus 12. Sept. 1665. Aptissimus autem fuit tanto operi, cum non solum doctrina, iudicii sagacitate atque eruditione, sed et vitae sanctitate conspicuus esset. Officiis caritatis erga omnes, qui ejus operam aut coram deposcebant aut per epistolas expetebant, semper praesto fuit. Orationis studium enituit in eo constans et sedulum, et quod mirandum tot inter occupationes, quibus tantum non obruebatur, ordinatissimum. Hinc in recitandis horis canonicis aptiora tempora subsequi tantillum vel praevenire ducebat religioni: tantaque obligatione se censuit obstrictum, ut etiam in extremo morbo, cum prorsus impossibile esset vel tentare lectionem, non existimaret acquiescere se debere prohibentibus, nisi consultus superior dispensare se diceret quoad omnem, quae forte adhuc timeri posset hoc ex capite, obligationem.

cujus supra p. 176. fecimus mentionem. Hujus tanta erga hospites fuit liberalitas ac pene prodigalitas, ut cum duo ingentia collectaneorum volumina iis traderet examinanda ipsisque facultatem peterent describendi quae vellent: Non describenda, inquit, sed habenda trado, quando iis ego jam usus abunde sum, et omnia Bollandi meritis inferiora existimo. Ex his autem voluminibus poterant excerpere plus quam 60 sanctorum acta needum alibi reperta.

Ad sacrum celebrandum apparabat se mentali oratione satis prolixa et multa dein pietate agendis hospiti suo gratis impendebat plerumque semihoram. Speciali sensu pietatis venerabatur b. Virginem, quam sabbatino jejunio singulis hebdomadis per omnem vitam constanter colebat ¹⁾). In corpus suum pie crudelis fuit; castigabat illud longo ex horridis pilis cilicio per modum tunicae brachiis truncae ad genua defluente; praeterea contexto aeneis filamentis flagello funiculisque nodosis atque inserto ferreo aculeo asperis nec non acutissimis armillis: quae omnia crebro attrita usu et elicitu rubentia sanguine circa lectum ejus reperta post mortem sunt. Superiorum suorum observantissimus exstitit, eorumque auctoritatem in omnibus apud subditos sartam tectamque curabat pro viribus conservare. Multis gravibusque morbis diu conflictabatur, calculo, hernia, asthmate et aliis, ex

¹⁾ Aliud ejus pietatis specimen legimus in vita c. 10. n. 52. Cum scil. Austriae imperator praecipua instantia flagitaverat a generali S. J. patrum fratrumque suffragia pro felici exitu belli, quod in turcas susceperat, provincialis in Belgio imperavit omnibus suis, ut singuli ad immediatum superiorem scripto consignata afferrent pietatis et poenitentiae opera, quae ad hunc finem statuerent offerre Deo. Bollandus affecta jam aetate hanc tradidit schedulam: „In nomine Domini. Ad Dei bonitatem hoc tempore propitiandam Ecclesiae, haec nunc coram Deo propono: 1. omnia opera expressa intentione Deo ad hunc finem offerre, ac praesertim quae mihi a superioribus injuncta sunt studia serio exsequi, prout valetudo patietur. 2. Singulis hebdomadis praeter ordinariam abstinentiam unam adhuc assumere. 3. In omni refectione appetitum aliqua re, ad quam fertur, fraudare. 4. Incommoda valetudinis, quae assidue diu ac noctu patior, aequo animo ferre, nisi placeat Deo iis me liberare: mallet enim prae iis plures per hebdomadam, imo etiam quotidianas disciplinas suscipere. 5. Diligenter disciplinam domesticam observare et praesertim silentium ad focum. 6. Quotidie prout opportunum erit visitare septem altaria templi nostri et patronis, praesertim bb. Virgini, necessitatem praesentem commendare.“

quibus subinde acutissimis cruciabatur doloribus, ita ut saepissime noctu quinquies vel sexies etiam hyeme de strato illi surgendum fuerit, quae tamen omnia invicta ille patientia toleravit. Quanti porro ab omnibus etiam externis amaretur, coleretur et aestimaretur, post mortem patuit, quando in plerisque ordinibus religiosis tamquam de singulis bene merito solemniter illi parentatum est. RR. PP. Dominicani, Franciscani, Carmelitae Antverpiae per triduum in suis singulis templis exsequias illius celebrarunt. Romae vero praepositus generalis Carmelitarum funebre sacrum solemni ritu pro illo obtulit et per omnia ordinis sui monasteria idem fieri mandavit ¹⁾).

In edendis vero sanctorum actis non contentus est Bollandus qualescunque recudere vitas et legendas, sed criticam iniit viam secundum omnes solidae eruditionis regulas. Hinc ipse et qui post ipsum in illo versantur opere, hanc sibi praescripsere legem, ut nullum, quem non ipsi inspexerint legerintque testem, praesumant adducere; et singulorum, quibus primario nituntur, aetatem, veracitatem prudentiamque in scribendo sibi declaranda existiment. Nihil eorum, quae ad sancti alicujus plenioram notitiam pertinent, volunt indidissum relinquere; nullum locum tam obscurum, tam ignobilem gentem, tam remotam praeterire regionem, quae sanctos aliquos colat aut coluerit aliquando; nullam denique vocem tam barbaram, quo suam non extendant diligentiam, quantum quidem per editos ineditosque auctores, per literarum commercia, per obsequia sibi conciliatorum ubique amicorum humanus potest labor obtinere. Non illi tantum generalem

¹⁾ Plura cf. in *vita Bollandi* praeclara auctore D. Papebrochio, quae legitur initio t. I. Martii seu 9. Act. Sanctorum; apud Sotvell., Foppens I, 428, 584; Du Pin 17, 267.

quandam Ecclesiae ac regionum praecipuarum historiam ordinant, quamvis et in hac saepe iis multumque sit desudandum: sed particulares quorumcunque episcopatum, civitatum, monasteriorum, religiosorum ordinum origines, successiones historiasque scrutantur et explanant pro viribus. Ubi sanctorum acta desunt, quod de plerisque dici potest, eorundem vitas summa sedulitate ex variis eruunt auctoribus, brevioresque amplissimis annotationibus vel commentariis evolvunt, confirmant, illustrant ¹⁾. Singulis diebus in sanctis recensendis ordinem sequuntur chronologicum. Jam vero immensi hujus operis ²⁾ prodierunt hucusque t. 59, qui pertinent ad d. 29. Oct. (ex parte tantum). Recusa fuere haec acta ³⁾ Venetiis 1734. ss. t. 43, qui tamen complectuntur tantum acta usque ad 18. Sept.; dein Parisiis 1866—1868. t. 54. De singulis t. loquemur, cum de singulis scriptoribus dicendi occasio occurrit. Hic proinde tantum de iis loquemur, quorum praecipuus auctor exstitit Bollandus. Primi hic integer est titulus: *Acta sanctorum*, quotquot toto orbe coluntur vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae ex latinis et graecis aliarumque gentium antiquis monumentis collegit, digessit, notis illustravit J. Bollandus S. J. servata primigenia scriptorum phrasi. Operam contulit G. Henschenius . . . Prodiit nunc 2 t. *Januarius*, in quo 1170

¹⁾ Cf. Vitam Bollandi c. 12. n. 66, 67.

²⁾ Cf. Backer 1, 686. ss., qui non singulos solum t. accurate describit, sed et editiones recenset versionesque vitarum seu dissertationum, quae seorsim prodierunt; libros libellosque editos occasione hujus operis etc. Praeter fontes ib. citatos cf. etiam Bonner-Zeitschrift für Philos. und katholische Theologie fasc. 17. p. 245. ss.; f. 20. p. 235. ss.; Schüz in comment. de scriptis et scriptoribus historicis p. 33. ss.

³⁾ Hujus editionis t. ultimus scil. 43. est admodum rarus: editio ipsa mendosa.

nominatorum sanctorum et aliorum innumerabilium memoria et res gestae illustrantur etc., Antverpiae 1643. in f. Continet prior t. etiam prolixam Bollandi praefationem de actis SS. eorumque dilucidatione et editione, in fine vero appendicem additionum, retractationum, annotationum ad 15 priores dies. Februario consecrantur 3 t. (1—7—17—29) in f., in quibus de 1310 Sanctis agitur, ib. 1658.

284. Georgius Cardoso olisiponensis commemorationem Lusitaniae sanctorum ac venerabilium utriusque sexus hominum prosequutus est lusitano sermone in opere: *Agiologio Lusitano dos Sanctos e Varones illustres em virtude do reino de Portugal e suas conquistas*. Olisipone 1652—1657—1666. t. 3 in f., qui complectuntur sex priores menses. Opus morte praeventus a. 1669. absolvere non potuit. Franciscus Maria Florentinius (Fiorentini) nobilis lucensis († 1673.), licet medicus plura edidit ¹⁾ ad historiam ecclesiasticam spectantia, inter quae (sat rarum) *vetustius occidentalis ecclesiae martyrologium* d. Hieronymo a Cassiodoro, Beda, Walafrido, Notkero aliisque scriptoribus tributum, a M. Gregorio descriptum, ab Adone laudatum, proximioribus seculis praeteritum et expetitum, Lucae 1668. in f. Tillemont et Baillet hoc opus indignum putant, quod vel Eusebio vel Hieronymo

¹⁾ Cf. Du Pin 18, 145; Journal de Savans 31, 145., ubi catalogus ejusdem operum habetur; Tiraboschi, qui t. 8 l. 2 c. 1 n. 16. magna laude de eo scribit. Inter alia eum dicit: „Uomo assai dotto, e molte opere del quale non hanno ancor perduto il lor pregio dopo i progressi che la critica in questo secolo ha fatti.“ Propter ejus eruditionem inter amicos suos eum admiserunt cardinales Franc. Barberinus, Sfortia Pallavicinus, Bona, Caes. Rasponius, Hiér. Bonvisius, aliqui viri longe eruditissimi Suaresius, Holstenius, Ughellius, Bollandus, Papebrochius, Bossius, Puricellus, Magliabecchius, Dufresne alique, quibuscum frequens fovit literarum commercium.

adscribatur. In notis alioquin admodum eruditis illud singulare tuetur editor, s. Joannem obiisse quidem, sed statim vitae restitutum fuisse, ita ut ad exitum usque seculorum perveniens post annunciatam fidem iterum tandem occumbat ¹⁾. Indignam tamen hanc editionem non putaverunt Joan. Dominicus Mansi et Franc. Ant. Zaccaria, quae secundis curis ederetur, quod tamen praestitit tantum Mansi 1756. illam multum augens. Scripsit Florentinius praeterea *tumultuariam disquisitionem* ad card. Bona *de antiquo usu fermentati panis et azymi*, Lucae 1680. in 4°; qua accepta doctissimus cardinalis in opere suo liturgico tum sub prelo gemente varia mutavit, atque hujus rei lectorem admonere haud sibi dedecori duxit. *Hetruscae pietatis origines*, sive de prima Tusciae christianitate, ib. 1701. opus posthumum ²⁾ ab ejusdem filio editum. In hoc tamen nimis credulus fuisse videtur: confidentius quam par est tuetur, plerasque Italiae ecclesias a s. Petri discipulis fuisse fundatas, lucensem omnium primam per s. Paulinum una cum romana, primos martyres fuisse tuscus etc. De ejus *vita magnae Mathildis* (Lucae 1642.) affirmat Leibnitius in sua ad Magliabeccum epistola ³⁾, eam „thesaurum continere praeclararum notitiarum nugis explosis, quas vulgo ex se mutuo transscribunt historici.“ Simon Peyronet s. theologiae doctor et parochus Tolosae ad s. Mariam praeter *notas* et *scholia ad concilium provinciale tolosanum* celebratum sub ill. et rev. Fr. de Joyeuse (a. 1590.), Tolosae 1666. et *jus sacrum ecclesiae tolosanae* nunc primum in unum congestum (i. e. constitutiones synodales tolosanas ab a. 1452.) et quamplurimis, quibus antea

¹⁾ Cf. Bibliogr. crit. Mich. a s. Joseph 2, 266.

²⁾ Cf. plura de eo in actis erudit. lips. a. 1702. p. 513.

³⁾ Cl. German. ep. ad Magliab. p. 72.

scatebat mendis expurgatum scholiisque et notis illustratum, ib. 1669. t. 2 in 8.º, composuit quoque *catalogum sanctorum ac sanctarum* ¹⁾, in quo continentur nomina latina ac gallica eorum omnium, quos colit Ecclesia catholica, eorum conditio, dies et locus quo coluntur, auctores, a quibus eorum acta hauriuntur, ib. 1706. in 4.º (opus posthumum). Maria Nicolaus Desguerrois (n. 1580., † 22. Dec. 1676.) canonicus trecensis, ecclesiastes insignis praeter *vitas SS. Aven-tini* (1644.) et *Lupi* (1643.) composuit *Ephemeridem sanctorum insignis ecclesiae trecensis*, Trecis 1648. in 12.º; *la sainteté chrétienne*, contenant les vies, morts et miracles de plusieurs saints de France etc. avec *l'histoire ecclésiastique du diocèse de Troyes*, ib. 1637. in 4.º Andreas du Saussay (Saussagius) parisiensis n. 1589., doctor juris et s. theologiae, primum S. R. E. protonotarius, parochus ad ss. Lupum et Aegidium, Ludovico XIII. a concionibus, a quo deinde ad sedem tullensem promotus ²⁾ fuit 1647., plurium operum, quorum nonnulla admodum rara sunt, exstitit auctor. Inter haec mentione digna: *Martyrologium gallicanum*, Parisiis 1638. t. 2 in f. Illustre illud et magnificum dicit Bollandus ³⁾, quo plurimum usus sit. Et vere eruditissimum

¹⁾ Hujus specimen jam ediderat 1658. Scopus autem hujus libri non est critice referre sanctorum gesta, sed accurate exhibere eorum nomina, ut parochi facilius judicare possint, an quaedam nomina singularia secundum concilii nicaeni decretum (ad quod editor provocat) baptizandis imponenda admittere liceat. Cf. de hoc opere Mémoires de Trévoux 1706. t. 3. p. 1577—1584.

²⁾ Confirmatus a sede apostolica fuit tantum a. 1655. propter controversias tunc vigentes inter pontificem et regem; ecclesiam vero suam adiit nonnisi a. 1657. A eo distingui debet Carolus de la Saussaye († 1621.), qui scripsit *Annales ecclesiae aurelianensis*, Parisiis 1615., opus accuratum et eruditum. Cf. Biogr. univ. 81, 173.

³⁾ Praef. generalis c. 4. §. 9.

est, sed minus criticum ¹⁾. *Panopliae* tres, videlicet *episcopalis* seu de sacro episcoporum ornatu ll. 7, Parisiis 1646. in f.; *clericalis* seu de clericorum tonsura et habitu ll. 15, ib. 1649. in f.; *sacerdotalis* seu de venerando sacerdotum habitu ll. 14, ib. 1653. in f.; *de episcopali monogamia* et unitate ecclesiastica dissertatio seu insignis ecclesiae lingoniensis divortium et scissuram detrectantis pia ac necessaria defensio, ib. 1632. in 4°. Librum Bellarmini *de scriptoribus ecclesiasticis* continuavit ab a. 1500—1600, Coloniae 1644. *De mysticis Galliae scriptoribus*, Parisiis 1639. in 4°; agit in hoc l. de primis Galliae apostolis; *divina doxologia* seu sacra glorificandi Deum in hymnis et canticis methodus, Tulli 1657. in 12°. Obiit dignissimus hic praesul 9. Sept. 1675.

285. Aliqui denique ²⁾ ad *archaeologiam christianam* aliquid contulerunt ³⁾, inter quos celebriores sunt duo itali,

¹⁾ Feller 2, 464. Item dicatur de aliis ejusdem operibus.

²⁾ Mentio hic fieri potest etiam Caesaris Egasse du Boulay (Bulaeus), qui literas humaniores docuit in collegio navarrensi, atque syndicus, rector et historiographus fuit universitatis parisiensis († 16. Oct. 1678). Hujus *historiam* ab a. 800—1600. edidit v. 6 in f. Parisiis 1665—1673. Opus admodum eruditum, refertum plurimis monumentis pretiosis, sed etiam inutilibus. Hujus velut supplementa sunt: *De patronis quatuor nationum universitatis* ib. 1662. in 8°; *de decanatu nationis gallicae*, ib. 1662. in 8°; *Remarques sur la dignité, rang etc. du Recteur etc.* 1668. in 4°; *Recueil des privilèges de l'université*, 1674 in 4°; *Fondation de l'université de Paris* par l'empereur Charlemagne etc. 1675. in 4° etc. Hujus historiae compendium edidit Crevier: *Histoire de l'université de Paris*, Parisiis 1761. v. 7 in 12°. Cf. Biogr. univ. 5, 326; Feller 2, 574.

³⁾ Tiraboschi l. c. in annot. ad n. 22. laudat tamquam multam afferens lucem archaeologiae et historiae ecclesiasticae opus cardinalis Caesaris Rasponi ravennatis († 1675.) *de basilica et Patriarchio lateranensi* ll. 4, Romae 1656., de quo plura cf. apud

Franciscus Bernardinus Ferrari mediolanensis, et Paulus Aringhi. Ille collegii mediolanensis doctor insignis, a cardinali Friderico Borromaeo ad colligendos codices in Hispaniam missus et bibliothecae ambrosianae praefectus (n. 1576., † 1669.) scripsit ³⁾ *de ritu sacrarum Ecclesiae catholicae concionum* ll. 3, Mediolani 1618, 1620; Parisiis 1664; Ultrajecti 1692; Veronae 1729. in 8°. et saepius alibi. Opus eruditissimum singularibus utilibusque disquisitionibus refertum. *De antiquo epistolarum ecclesiasticarum genere* ll. 3, Mediolani 1612; Venetiis 1616; Helmstadii 1678., in quibus non minus erudite disserit de epistolis formatis, paschalibus, encyclicis, pacificis etc.; *de veterum acclamationibus*

Ginanni, Scrittori Ravennati 2, 239—256; Biogr. univ. 78, 340. Nicolaus de Bralion congr. Orat. gallus († 11. Maj. 1672.) edidit *Pallium archiepiscopale*, accedit ritus et forma benedictionis ipsius ex antiquo ms. vaticano, Parisiis 1648. in 8°, quo opere multum usus est Ruinart in sua disquisitione historica *de pallio*. *La curiosité de l'une et de l'autre Rome* avec figures, ib. 1655, 1659. v. 3 in f. In parte quae respicit Romam christianam magna reperitur eruditio de origine, statu, destinatione ecclesiarum illius urbis. Cf. alia ejusdem opera in Biogr. univ. 5, 477.

¹⁾ Plura de eo cf. apud Tiraboschi l. c. n. 8; Argelati, bibl. script. mediol. t. 1. p. 2. p. 602; Ghilinum in theatro literat. virorum p. 127; Du Pin 17, 102., qui fuse de ejus operibus disserit ac de iisdem ita pronunciat: „Tous les Ouvrages de cet Auteur sont pleins d'érudition et de recherches curieuses; il écrit nettement et méthodiquement, et est assez juste dans ses conjectures et exact dans les passages, qu' il rapporte.“ Journal de Savans 1, 61; acta eruditorum lips. 1693. p. 154; Saxium in Onomastico ad a. 1613; et auctores ibid. citatos. Ab hoc distinguendus est Octavius Ferrari (1607—1682.) ejus patruus, ejusdem collegii ambrosiani socius, celeber in academia patavina eloquentiae professor et in archaeologia profana, quam pluribus operibus illustravit, versatissimus. Cf. Biogr. univ. 14, 410; Saxius ad a. 1650; Argellati ib. 611.

et plausu ll. 7, Mediolani 1627. in 4°, et in 6. graeviani thesauri antiquitatum romanarum tomo. Paulus Aringhi romanus, congregationis Oratorii presbyter († 1676.) Bosii et Severiani labores (t. 1. p. 665.) continuavit atque ad illud fastigium perduxit ¹⁾ in suo opere *Roma subterranea novissima*, ut Joan. Baptista Casalius in ep. ad Jac. Phil. Thomasium l. de veteribus sacris christianorum ritibus praefixa illud opus luculentissime auctum, Reinesius ep. 35. ad C. A. Rupertum, ad historiam ecclesiasticam proficuum unice, in primis ad baronianos annales illustrandos, supplendos, emendandos; et Morhofius polyhist. t. 3. l. 4. §. 18. librum optimum, in quo multa sunt ad ecclesiasticas antiquitates spectantia, appellare et laudare potuerit. Severius tamen judicat de Rossi ²⁾, secundum quem Aringhi ejus, quod post Bosium et Joan. Severanum promittit, nihil propemodum praestat: nam quae super versionem addidit, additiones sunt inutiles, studio omissae a primis auctoribus, et digressiones verbosae nihil fere novi continentes. Integer operis titulus est: *Roma subterranea novissima*, in qua post A. Bosium antesignanum, Joan. Severanum et alios celebres scriptores antiqua christianorum et praecipue martyrum coemeteria, tituli, monimenta, epitaphia, inscriptiones ac nobiliores sanctorum sepulcra illustrantur et plurimae res ecclesiasticae describuntur, Romae 1651. v. 2 in f.; Coloniae et Parisiis 1659. Haec editio melior, plenior et accuratior est romana. Hujus compendium germanice per Christophorum Baumann prodiit 1668., latine Arnheimii 1671. in 12°.

¹⁾ Cf. Fabricius hist. bibl. fabr. 2, 374; Feller 2, 578.

²⁾ In praef. sui operis *La Roma sotterranea* c. 8.

VI. Theologia practica.

286. Non sine animi voluptate brevem hanc decurrimus periodum, cum in quavis theologiae practicae disciplina viri plane summi occurrant. Si in eos inquirimus, qui hujus scientiae fontes praecipuos investigarunt, collegerunt omnibusque reddiderunt pervios, occurrit nobis primum splendidissimum¹⁾ sidus Philippus Labbe¹⁾ S. J. „vir infinitae lectionis et eruditionis atque acerrimi judicii in veterum scriptis recensendis²⁾, septemdecim seculorum negotiis occupatus³⁾. Nazione fuit gallus, in lucem editus a. 1607. Avarici Biturigum. Docuit disciplinas aemouiores, rhetoricam, philosophiam et quinquennio theologiam magistram morum. Praecellenti doctrinae eximiam virtutem raro conjunxit foedere, sic totus in libris pervolvendis, ut vix dici possit, quam multa legerit, scripserit dederitque in lucem: et rursus sic ad religiosae disciplinae leges exactus, ut nulli deesse visus fuerit. Tam tenero ad res divinas omnes animo

¹⁾ Alius est a Petro Labbé S. J. clarimontano (1594—1680), cui noster adscribit *Elogium d. Augustini*, umbra ejusdem, tumulus novae doctrinae et epitaphium necnon antitheses Corn. Jansenii et d. Augustini, Parisiis 1652. in 4°. Est hoc elogium breve carmen theologicum, sed pulchrum plane et admodum rarum, recusum Herbipoli 1654. Illud multum commendat Mich. a s. Joseph in bibliogr. crit. 3, 457.

²⁾ Bona in notitia auctorum, cui concinit Caveus in prolegom. hist. liter. scriptorum ecclesiasticorum s. 6., carpit tamen, quod fuerit „in lutheranos et reformatos ingenio duro nimis et acerbo“. Secundum Norisium animadv. ad ep. 176. s. Augustini „ejus morti sacra eruditio indoluit“. Similia aliorum judicia cf. apud Thomam Pope Blount in censura celebr. auct. p. 1050; Joan. Andr. Bosium in-
 troduc. in notit. script. eccles. c. 2. §. 12. Cf. Andre 6, 651; Saxium ad a. 1648.

³⁾ Cf. Garnerium in proleg. ad opera Marii Mercatoris c. 5.

pietatisque sensu ferebatur, ut in sacris praesertim mysteriis lacrimas tenere saepissime non potuerit. Sanctissimam eucharistiam et beatissimam Virginem summa colebat veneratione, et in postremo morbo, cum ex aestu febrili sui compos non esset, nonnisi de rebus divinis loquebatur. Incredibili fuit suavitate morum et innocentia vitae, ac tanta animi demissione, ut sibi nihil tribuerit descenderitque lubens ad infima officia: neque occasiones promovendi divini obsequii praetermisit¹⁾. Studiorum mole oppressum mors invasit 17. (secundum

¹⁾ Cf. Sotvellum Pietatis tenerae testes sunt hi versus, quos saeviente morbo ad Christum e cruce pendentem beatamque Virginem fudit, quos piaculum foret praetermittere.

Ad Christum oratio.

Torreret mihi dum febris medullas
 Et noctes habui laboriosas,
 Et dies habui laboriosos,
 Jejunos, vigiles, graves, iniquos,
 Ingratos mihi, ceteris molestos.
 Hos, Christe, obtulimus Patri tibi,
 Tibi, quem trabe pendulum probrosa
 Pernox, perdius usque et usque cerno,
 Mulcentemque meos tuis dolores
 Mulcentemque tuos meis dolores.
 Et quodcumque tuli, quod et ferendum
 Morbi noxia vis adhuc minatur,
 Dicabamque tuo dicoque amor
 Languens victima, nec rogare cesso,
 Ut cum lux mihi venerit suprema,
 Mortali ultima, sola christiano,
 Verorum una dies negotiorum,
 Vanorum una quies negotiorum,
 Plebi, regibus, omnibus pavenda:
 Dies, quae fuit una cura quondam,
 Arseni, tibi, ceteris volebas
 Quam praeesse tuis ubique curis.
 Haec cum venerit et profunda longum

alios 16.) Martii 1667. Hoc ei velut epitaphium ponit Joannes Garnerius in sua praefatione ad Marii Mercatoris operum editionem c. 5., quam curandam quasi hereditate quadam a Labbeo accepit. „Labbeus, inquit, religiosas virtutes amplexatus fuerat vix non puer, jugumque Christi portaverat fere ante adolescentiam: inde tanta vitae innocentia tantaque morum integritas et in Deum pietas, quantum nec celare

Claudet nox oculos, piisque patrum
 Elatum manibus jacens cadaver
 Terrae vermibus inferretur esca,
 Clangore horribilis tubae ad severi
 Urnam judicis inde devocandum,
 Lumen sis animae perenne nostrae:
 Hanc ad te jubeas statim evolare,
 Amplexusque tuos tuisque tecum
 Una cum Patre Spirituque sancto
 Supra sidera considerare regnis.

Ad Virginem oratio.

Nec tu non mihi saepius vocata,
 Ardores febris inter aestuosae,
 Christi Virgo Parens, Parensque nostra.
 Nam matrem memini mihi fuisse,
 Matrem usque a teneris ad usque canos,
 Ducentemque manu gradus per omnes
 Aetatis tibi Filioque sacrae;
 Foventemque tuo sinu per omnes,
 Et vitae salebras severioris,
 Et curas studii molestioris,
 Quas tu lacte tuo velut rigabas.
 Unum nunc precor, ut benigna semper
 Viventi mihi, Virgo, quae fuisti,
 Sis mater quoque mortis in periculo.
 Extremum lege spiritum jacentis;
 Hic te ad sidera spiritus sequatur,
 In terris fuit usque qui secutus
 Mariam ducem et auspicem Mariam.

potuit modestia, quantumcunque aliis virtutibus officeret; nec satis humana laus in terris, sed sola Dei munificentia coelo muneret. Virtuti adjumento fuit ad puritatem inexplebilis quaedam sciendi cupiditas animusque in omnes doctrinae partes perpetuum intentus. Quando enim otius est? quam honestarum disciplinarum partem reliquit intactam? in qua cum vesari vellet, non excelluit? Nullam contempsit, quantumvis humilem, quia cunctas gloriae Deo promovendae idoneas sciebat: imo aliquando descendit ex altissimo rerum divinarum apice ad ipsam quoque grammaticam, memor Christi vetantis arceri parvulos a sua disciplina. Huic studio respondebat labor, quem mirari potuimus omnes, nemo imitari: crederes hominem eo vegetari, quo alii debilitantur, et animum remittere, unde alii contendunt. Prodigio certe simile visum est museum scrutantibus post mortem, plura eum scripsisse manu sua, quam alii legere soleant: totque annotationes fecisse in omnes fere auctores, ut non immerito vocari posset *bibliotheca bibliothecarum*. Neque vero propterea fuit de numero eorum, quibus chartae sunt pro cerebro, et tota in scripto doctrina; memoria valuit capacissima ad amplitudinem, tenacissima ad perennitatem, expeditissima ad utilitatem et felicissima ad miraculum. Testes appello quotquot eo usi sunt familiariter. Quis interrogavit unquam de rebus historicis, cui non continuo repraesentaverit expedite tempus, personas et singula adjuncta? Quis de humanioribus literis, cui non recensuerit quasi ex libro auctorum nomina, pugnantes opiniones et quibus argumentis singulae vel se tueantur vel alias refutent? Qui de theologia consuluit sive scholastica sive polemica sive morali, cui non responderit fere ad invidiam doctorum? Cave tamen, quisquis haec legis, ne tibi subrepat opinio, non injuriosa minus quam falsa, Labbeum inter eos numerandum, quibus, ut fert vulgare proverbium,

felix memoria est pro ingenio. Omnes ingenii dotes tam literaliter acceperat a natura, sive quae ad effingendas ordinandasque rerum formas, sive quae ad penetrandum subtiliter ad intima scientiarum, sive quae ad poeseos delicias aut ad historiae nodos dissolvendos valent, ut saepe crediderim cum allis attentius considerantibus, ei ingenium fuisse pro memoria, adeo ut in rebus ipsis exponendis feliciter, in oratione memoriter recitanda infeliciter versaretur.“

287. Inter innumera opera, quae edidit ¹⁾, mentio primum facienda est collectionis conciliorum, quae hoc prodiit titulo: *Sacrosancta concilia ad regiam editionem exacta*, quae nunc quarta parte prodit auctior studio Phil. Labbei et Gabr. Cossartii, Lutetiae Parisiorum 1672. v. 18 in f. Post impressum t. 8. decessit Labbeus, reliquos absolvit atque edidit Cossartius, de quo mox ²⁾. Baluzius supplementum adjecit, sed ex quatuor, quos meditatus est, tomis, primus tantum prodiit, ib. 1683, 1707. Collectio haec prae ceteris in usu est; editio parisiensis praefertur venetae, quae minus est correcta; t. 18. complectens sub titulo *apparatus alter tractatum Jacobatii card. de conciliis* rarissimus et carissimus est; supplementum vero Baluzii non tanti fit ³⁾. Novam editionem curavit Nicol. Coletus, Venetiis 1728—1732. v. 23 in f., de qua alias. Antea jam ediderat: *Conciliorum generalium, nationalium, provincialium, dioecesanorum cum vitis epistolisque romanorum pontificum historica synopsis*, amplissimae collectionis quae singulari studio 14 aut 15 t. paratur delineatio, Parisiis 1661. in 4°; *Galliae synodorum*

¹⁾ Cf. Backer 2, 549., qui ad 80 recenset.

²⁾ Cf. de hac editione Salmon, *Traité de l' étude des Conciles* p. 210, 213, 506—514.

³⁾ Cf. De Bure, *bibliographie instructive*, théologie n. 227., secundum quem collectionis pretium duplo majus est, si adest t. 18.

conciliorumque brevis et accurata historia cum indice geographico conciliorum omnium generalium, provincialium etc., quae in 37 t. editionis regiae aliisque scriptoribus ecclesiasticae historiae reperiri potuerunt, cum interpretatione vernacula, ib. 1646. in f.; *sacrosancti oecumenici tridentini concilii canones et decreta* ex editione lovaniensi a. 1567. Accesserunt 1. christianorum principum ad s. concilium trid. literae et mandata; 2. legatorum ab iisdem missorum habitae ad s. synodum orationes; 3. s. synodi ad easdem orationes legatorum responsa; 4. ss. patrum et doctissimorum virorum tum ad s. synodum tum ad patres ibi congregatos orationes et conciones elegantissimae; 5. eorundem de rebus gravioribus exhibitae patribus sententiae aliquot et nonnullae coram iisdem habitae disputationes; 6. Reginaldi Poli card. opuscula duo, et Petri Frontidonii pro concilio ad germanos oratio: omnia nunc castigatiora pluribusque partibus auctiora ac locupletiora prodeunt etc. ib. 1667. in f. (et in collectione conc. t. 15.). His jam addantur ex operibus historicis: *Concordia sacrae ac profanae chronologiae* a. 5691 ab o. c. ad a. Christi 1638. per secula mundana, romana, christiana et septem mundi aetates cum canonibus isagogicis; item auctarium concordiae seu demonstratio de anno, mense, die dominicae passionis cum 50 excursionum silva chronologica et successionum V. T. thesauro, ib. 1638. in 12°; *Abrégé chronologique de l'histoire sacrée et profane* de tous les Ages et de tous les siècles du Monde, de Rome, de J. Christ depuis Adam jusqu' à Louis XIV. etc., ib. 1663—1666. t. 4 in 12°, prioris operis versio sed emendata et aucta ¹⁾;

¹⁾ Cf. Journal de Savans 2, 37. „Cet ouvrage, inquit Lenglet Biogr. univ. 23, 15., est estimé, et l' on y trouve peu de choses à réformer sur la chronologie.“

concordia chronologica, ib. 1656. v. 4 in f., quae pertingunt ad a. 1200; t. quintum (ad a. 1666.) adjecit Philippus Briet¹⁾ S. J., ib. 1670., *de byzantinae historiae scriptoribus* ad omnes per orbem eruditos *protrepticon*, ib. 1658. in f., quo hujus utilissimae collectionis consilium exponit: subjicit deinde *Eclogas historicorum* de rebus byzantinis, quorum integra scripta aut injuria temporum interciderunt, aut plura continent ad constantinopolitanam historiam minus spectantia; eclogarum interpretationem recensuit notisque brevibus illustravit. Huic tanto operi ipse manum admovit edendo *Michaelis Glycae seculi annales* a mundi exordio usque ad obitum Alexii Comneni imp. quatuor in partes tributos, quos graece primus in lucem protulit; Joan. Leunklavii Amelburni interpretationem recensuit, emendavit annotationesque adjecit, ib. 1660. in f. *Hagiologium Franco-Galliae excerptum* ex antiquo martyrologio s. abbatiae s. Laurentii bituricensis, cum sacra Galliarum topographia ex martyrologio romano cum interpretatione vernacula, ib. 1643. in 4°; *historiae sacrae prodromus* geographiae ecclesiasticae primam delineationem exhibens, ib. 1646. in f.; *ad geographiae episcopalis breviarium* accessiones aliquot; appendix 2. Galliae

²⁾ Alia hujus viri opera († 1668.) cf. apud Backer 1, 874.; inter ea mentione digni sunt *annales mundi* sive chronicon universale secundum optimas chronologorum epochas ab o. c. usque ad a. Christi 1663. perductum, Parisiis 1662, 1663. v. 7 in 12°; Moguntiae 1682. in f., Venetiis 1693. v. 7 in 12.º (ed. auctior); Argentorati 1696. in f.; Viennae 1717; 1727. (continuata ad a. 1714.); 1730. Ceterum de hac *concordia chronologica* legimus in Biogr. univ. 23, 15.: „Plusieurs critiques y trouvent beaucoup d'obscurité et peu d'utilité; mais l'abbé de Longuerue assure au contraire que c'est un excellent livre; il désirait qu'on traduisit en français l'Ariadne chronologica, qui est dans le premier volume, et qu'il regardait comme la meilleure introduction à la chronologie.“

christianae recens notitia etc. ib. 1661. in 24⁰; *chronicon dolensis coenobii* seu Burgii dolensis abbatae quondam in Biturigum provincia celeberrimae (ab a 917—1345.) incerto auctore cum aliquod excerptis ex altero cod. ms. b. Mariae dolensis ab anonymo ejusdem loci religioso conscriptis, ib. 1651. in 4⁰; etiam in alia Labbei collectione, cui titulus: *L' Abrégé Royal de l' Alliance chronologique de l' Histoire sacrée et profane ... avec le Lignage d' Outremer, les Assises de Jerusalem et un Recueil historique de pièces anciennes*, ib. 1651. in 4⁰, in qua reperiuntur etiam aliqua, quae jam prodierant titulo, qui plus promittit quam opus exhibet: *Mélange curieux de plusieurs sujets rares pour servir à l' Histoire de la France Ecclésiastique et Politique, tirés des Trésors des Chartres, de la Bibliothèque du Roi etc. et des plus riches Cabinets et Bibliothèques les plus estimées de Paris et du Royaume etc.*, ib. 1650. in 4⁰; alia collectio rara et carissima complectens plura monumenta inedita prodiiit hoc titulo: *Novae bibliothecae ms. librorum t. 1. historias, chronica, sanctorum sanctarumque vitas, translationes, miracula, stemmata genealogica ac similia antiquitatis praesertim Franciae monumenta, nunc primum ex ms. variarum bibliothecarum codd. eruta copiose ac plena manu repraesentans*, ib. 1657. in f.; t. 2. ib. Haec est initium tantum illius collectionis, cujus specimen exhibuit ib. 1653. in 4.⁰ hoc titulo: *Specimen novae bibliothecae mss. librorum sive antiquarum lectionum latinarum et graecarum in 4 pp. tributarum: hoc vero curis secundis auctius edidit* ib. 1664. in 8.⁰ hoc titulo: *Bibliotheca bibliothecarum* ¹⁾, accedit

¹⁾ Agit in hoc opere de auctoribus, qui 1. scripserunt de variis nationibus; qui 2. elogia composuerunt de viris eruditis in quavis disciplina; 3. qui scripserunt de ordinibus religiosis; 4. de iis qui tot

bibliotheca nummaria in 2 p. tributa: 1. de antiquis numismatibus; 2. de monetis, ponderibus et mensuris, cum mantissa antiquariae supellectilis ex annulis, sigillis, gemmis, lapidibus, statuis, obeliscis, inscriptionibus, ritibus similibusque romanae praesertim antiquitatis monumentis collecta, Rothomagi 1672. ed. auctior et meliori ordine disposita, 1678. cum libro Joan. Seldeni angli *de nummis*; Lipsiae 1682. in 12°; cum catalogo auctorum, qui librorum catalogos, indices, bibliothecas, virorum elogia, vitas aut orationes funebres scriptis consignarunt ab Ant. Teisserio confecto, Genevae 1686. in 4°. *De scriptoribus ecclesiasticis*, quos attigit card. Rob. Bellarminus philologica dissertatio, in qua plurima cum ad historiam, chronologiam criticenque ecclesiasticam spectantia explicantur, tum aliorum praesertim haereticorum Riveti, Coci, Pirkinsii, Tossani, Gerhardi, Aubertini, Hottingeri, Maresii etc. errata castigantur, Parisiis 1660. v. 2 in 8°. In fine t. 1. habetur dissertatio (multum aestimata) inscripta: *Cenotaphium Joannae papissae* ab heterodoxis Maresio, Salmasio, Congnardo, Callixto, Hottingero, Cookio, Grimo etc. ex utopia in Europam nuper revocatae, eversum funditusque excisum demonstratione chronica ineluctabili contexta e coaetaneis dumtaxat unius 9. sec. scriptoribus. In fine t. 2. prostant: *Regia epitome historiae sacrae et profanae* cum versibus technicis; *abacus chronologicus* scriptorum ecclesiasticorum, quos Bellarminus attigit; diatriba de Aimonio historiae francicae auctore. Cf. t. 1. p. 548. *Bibliotheca antijan-*

ediderunt libros, ut ipsi suorum operum confecerint catalogum; 5. de iis, qui scripserunt de illis, qui idem nomen gesserunt; 6. de iis, qui scripserunt de bibliothecis etc.; 7. de celebrioribus typographis. „Ce livre, inquit *Journal des Savans* 1, 64, sera très-utile à tout le monde: mais principalement à ceux qui veulent avoir une connoissance exacte des bons livres et qui veulent dresser des Bibliothèques.“

seniana sive catalogus piorum eruditorumque scriptorum, qui Corn. Jansenii ep. iprensis et jansenianorum haereses, errores ineptiasque oppugnarunt cum praeludiis historiae et cribratione farraginis jansenisticae, ib. 1654. in 4°. *Triumphus catholicae veritatis* adversus novatores sive Jansenius damnatus a conciliis, pontificibus, episcopis, universitatibus, doctoribus theologicis atque ordinibus religiosis. Item propositiones Corn. Jansenii iprensis ep. et jansenianorum damnatae a conciliis etc. ut haereticae, erroneae, suspectae, temerariae, scandalosae, in pias aures offensionem immittentes, periculosae, repugnantes s. Scripturae etc. ad 12 capita revocatae: necnon elogia et tituli, quibus decorantur novatores cum Wiclefo, Husso, Luthero, Melanchtone, Calvino a supradictis conciliis, ss. pontificibus, episcopis, universitatibus etc. cum auctario ib. 1651. in 8°. *Trias epistolica* ss. PP. Eucherii ad Valerianum, Augustini ad Licentium, Hieronymi ad Heliodorum et Edm. Campiani opuscula, ib. 1646. in 24°.

288. A Labbeo sejungendus non est Gabriel Cossart S. J. pontisarenensis dioecesis rothomagensis (1615—1674.), in rethorica et poesi plane excellens ¹⁾, qui Labbeo suffectus est in edenda conciliorum collectione, quam ad finem perduxit et duplici apparatu auxit, quorum prior (t. 17.) complectitur tabulas chronologicas, geographicas et historicas, alter (t. 18. rarissimus) tractatum card. Jacobatii *de conciliis* cum nonnullis aliis. *Parthenii patriarchae constantinop. decretum synodale* super calvinianis dogmatibus Cyrilli Lucaris constantinop. nunc primum ex oriente allatum, graece et latine, Parisiis 1643. in 8°.

Ludovicus Bail abbavillaeus doctor sorbonicus(† 1669.) *summam* elaboravit ²⁾ *conciliorum* omnium ordinatam, auctam,

¹⁾ Cf. ejus opera apud Backer 1, 1399.

²⁾ Biogr. univ. 3, 225.

illustratam ex Merlini, Joverii, Baronii, Binii, Coriolani, Sirmondi et aliorum collectionibus ac mss. aliquot cum annotationibus et controversiis historicis et dogmaticis, Parisiis 1659. v. 2 in f.; 1672; Patavii 1701; 1723. Alia quoque opera edidit auctor hic diligens et eruditus, ut *de beneficio crucis*, Parisiis 1653. in 8°, in quo Jansenii errores egregie refellit; *la théologie affective* ou s. Thomas en méditations, ib. 1654. in f. Cenomani 1850. v. 5 in 8°; 1855; *Sapientia foris praedicans* ex omnibus Scripturis seu bibliotheca concionatoria per omnes aetates et secula, 1. ab initio mundi ad Christum; 2. a Christo per annos mille; 3. a seculo 11—17., Parisiis 1666. in 4°, in qua praedicatorum celebriorum exhibet biographiam, et in quo singuli excellerint indicat; *de triplici examine* ordinandorum, confessoriorum et poenitentium, ib. 1651. in 8°. Guilelmi quoque Voelli, theologi Sorbonae, hic mentio fieri potest, quod cum Henrico Justello (theologo quidem calviniano) e schedis Christophori Justelli, Henrici patris, collegerit et ediderit ¹⁾ *bibliothecam juris canonici veteris*, Lutetiae Parisiorum 1661. t. 2 in f., in qua multa monumenta pretiosa et canones graeci antea incogniti et ex mss. prima vice editi continentur ²⁾. Adjectus est *codex canonum ecclesiae africanae*.

289. *Commentaria in 1. 2. ac 3. ll. Sexti decretalium* Romae 1667—1670. t. 2 in f. scripsit Petrus Maria Passerinus de Sextula O. Praed. longobardus, sui ordinis procurator generalis a. 26 et cathedrae matutinae in Sapientia romana a. 22 moderator († 1677. a. aetatis 82.). Plura

¹⁾ De controversia ex hac editione cum Petro de Marca oborta cf. Baluzium in praef. ad opuscula P. de Marca n. 10—13., Ballerinius fratres in diss. de antiquis collection. et collectoribus canonum p. 2. c. 2. §. 3.

²⁾ Cf. Feller 2, 109.

alia reliquit opera ad theologiam practicam spectantia scilicet *de electione canonica* tractatus, Romae 1661. in f., opus grande difficultates omnes enucleans et solvens et apud jurisconsultos magni existimatum. *De hominum statibus et officiis inspectiones morales* ad ultimas septem qq. 2. 2. s. Thomae, t. 1. *de statu perfectionis episcopalis*, bonorum Ecclesiae administratione et alienatione, et de statu religiosorum et de votis tribus, Romae 1663. in f.; t. 2. *de privilegiis et facultatibus religiosorum*, ib. 1663.; t. 3. *de religioso statu*, novitiatu, professione, translatione, reclamatione, ejectione, privilegiis etc., ib. 1665; *de electione summi pontificis* tractatus, ib. 1670. in f.; tractatus *de indulgentiis*, ib. 1672. in f.; *regulare tribunal* seu praxis formandi processus nedum in foro regularium sed et secularium, ib. 1677. in f.; *commentaria theologica* t. 1. de incarnatione, ib. 1669. in f.; t. 2. de sacramentis; t. 3. de eucharistia, ib. 1669. in f. — Prosper Fagnanus juris canonici in academia romana insignis professor, vix annos 22 natus jam s. congregationis concilii tridentini secretarius, aliisque diversis honoribus per 40 annos a summis pontificibus insignitus, adeo ut eodem tempore undecim congregationibus quamvis caecitatis infortunio affectus inserviret. Gregorius XV. ejus praesertim opera est usus in edenda celebri bulla „Aeterni Patris“, qua modus eligendi novum pontificem accurate determinatur ¹⁾. Anno aetatis 44. lumen oculorum amisit, sed cum lucis intellectualis valde dives esset, inter caecitatis incommoda jussu Alexandri VII. summa qua pollebat ingenii perspicacia *commentaria* dictavit in quinque *Decretalium libros* vere absolutissima, quibus inseruit opusculum de opinione probabili, cujus liberio rem usum

¹⁾ Cf. Philipps Kirchenrecht 4, 850.

multis rationibus coercere studuit, sed nimium rigorem sectans meruit a s. Alphonso de Liguori ¹⁾ magnus rigoristarum princeps, auctorum rigidorum facile princeps audire († 1678. a. aetatis 91.). Ejus commentaria prodierunt cum repertorio generali (classico in suo genere) Romae 1661. v. 5 in f. editio optima; in Polonia (?) ab a. 1676—1704. quater, Venetiis 1697., in qua editione decretalium textus integer peropportune additus est commentariis; Coloniae 1704. v. 3 in f. cum disceptatione de grangiis. In his commentariis mirabilis sane est eruditio et uberrima textuum allegatio, tamen a scopo nonnunquam aberrare videtur, nec raro canones laudat, qui minus congruunt argumento, de quo tractare proposuit ²⁾. Eodem tempore floruit in Hispania Emmanuel Gonzalez Tellez doctor salmantinus et in academia conchensi et salmanticensi canonum interpres, qui scripsit *commentaria perpetua in singulos textus 5 ll. decretalium Gregorii IX.*, cui operi elaborando singulisque decretalibus per notas ab historia et chirographia petitas perque uberes commentarios illustrandis viginti annos se impendisse testatur; Lugduni 1673. v. 4 in f.; 1693. t. 5. in 8°; 1715; Venetiis 1737, 1766. v. 4 in f.; Francofurti 1690. v. 5 in f. Eum Georgius Beyer protestans „elegantissimum dicit ³⁾ et doctissimum inter pontificios decretalium commentatores, post quem non credo supererit quidquam, quod ab eis exspectare possis.“ *Concilium iliberitanum* cum discursibus apologeticis Ferdinandi

¹⁾ Theol. mor. l. 4. n. 669; Homo apost. tr. 1. n. 63; Müller theol. mor. 1, 282.

²⁾ Ita Mich. a s. Joseph in bibliogr. crit. 3, 510. ss. Cf. Doujat praenot. canon. l. 5. c. 9. p. 453; Kirchenlex. 3, 883.

³⁾ In notitia auctorum juridic. et juris arti inservientium, specim. II. p. 144. Typi error videtur esse, cum apud Philipps Kirchenrecht legimus (4, 341) Tellez obiisse a. 1649.

de Mendoza ¹⁾ olim editum adjunctis nunc diversorum (Albaspinaei, Binii, Coriolani, Loaisae) notis suisque uberioribus, Lugduni 1665. in f. Alter doctissimus hispanus est Nicolaus Rodriguez Fermosini asturicensis episcopus († 22. Jan. 1669.), cujus *opera varia* prodierunt Lugduni 1656—1670., emendata et in meliorem ordinem digesta Coloniae Allobrogum 1741. t. 14 in f. hoc ordine: 1. de legibus ecclesiasticis ad 4 primos titulos l. 1. Decretalium Gregorii IX. de summa Trinitate et fide catholica (Lugduni 1662. in f.); de constitutionibus, de rescriptis, de consuetudine; t. 2. de officiis et sacris Ecclesiae ad tit. 22. l. 1. Decr. Gregorii IX. ib. 1662; tractatus I. a tit. de postulatione praelatorum ad tit. de officio vicarii; t. 3. de officiis et sacris Ecclesiae ad tit. 15. l. 1. Decr. Gregorii IX. tractatus II. de sacra unctione; t. 4. de judiciis et foro competenti tractatus duo ad l. 2. Decr. Gregorii IX., in quibus agitur de judiciis ac judicium competentia et de personis spectantibus ad judicia tam ecclesiastica quam secularia et de aliis practicabilibus dubiis. Opus cui adjecta est duplex allegatio pro tuenda jurisdictione tribunalis s. Inquisitionis, quam exercet in suos ministros et familiares (ib. 1656.); t. 5. complectitur tractatus 15, scil. 1. de libelli oblatione; 2. de mutuis petitionibus; 3. de litis contestatione; 4. ut lite non contestata; 5. de juramento calumniae; 6. de dilationibus; 7. de feriis; 8. de ordine cognitionum; 9. de plus petitionibus; 10. de causa possessionis et proprietatis; 11. de restitutione spoliatorum; 12. de dolo et contumacia; 13. de eo qui mittitur in possessionem etc.; 14. ut lite pendente nil innovetur; 15. de

¹⁾ Vir erat hic eruditissimus atque floruit exeunte seculo 16. Juvenis adhuc ediderat: *Disputationes in locos difficiliore tituli de pactis in digestorum libris*, Compluti 1586. in f.

sequestratione possessionis et fructuum ad l. 2. Decr. Gregorii IX., in quibus agitur de modo petendi, de causis litigandi, quo tempore, de ordine judiciorum usque ad probationum statum. Insuper in c. de libelli oblatione q. 4. per 24 §§. legitur integra cujusque tribunalis praxis; t. 6. de probationibus ad tit. 7. l. 2. Decr. tract. I.: ad titulos de confessis, probationibus, testibus et testibus cogendis; t. 7. de probationibus tr. II. ad tit. de fide instrumentorum, de praesumptionibus, et de jurejurando; t. 8. de exceptionibus ad tit. 6. l. 2. Decr. ad titulos de exceptionibus usque ad tit. de confirmatione utili vel inutili; t. 9. allegationes fiscales ad text. in c. Vergentis X. de haeret. de confiscatione bonorum in s. Officio Inquisitionis; t. 10. de potestate capituli sede vacante nec non sede plena: et quid possint episcopi per se aut debeant una cum capitulo exsequi tractatus tres (Lugduni 1666. in f.); t. 11. criminalium t. I. ad tit. de accusationibus, de calumniatoribus, de simonia, ne praelati vices suas etc. et de magistris l. 5. Decretalium; t. 12. criminalium t. II. de infidelitate et haeresi ad tit. de judaeis, de haeresi, de schismaticis et apostatis sub l. 5. Decr.; t. 13. vota decisiva 38 congregationum cameralium et particularium curiae romanae selecta tam coram em. S. R. E. cardinalibus cum camerae apostolicae decanis et clericis, protonotariis apostolicis ac s. rotae auditoribus super materiis tam civilibus quam canonicis nunquam antea in lucem edita ab a. 1684—1738., quibus opera ... N. Rod. Fermosini illustrantur, confirmantur et enodantur; t. 14. repertorium generale. Antonius Graña-Nieto salmantinus, utriusque juris doctor et juris canonici in academia salmantina antecessor scripsit *catenam jurium utriusque jurisprudentiae* sive in l. 2. Decretalium commentarios Vallisoleti 1642. in f.; in l. 3. Decretalium, Matriti 1662.; Coloniae Allobrogum

1734. in f. E germanis huc referri potest Henricus Wagnereck (Wangnereck) S. J. monacensis, vir ingenio amplo et omnium disciplinarum capace, qui docuit philosophiam quadriennio, theologiam scholasticam octennio, polemicam de controversiis fidei septennio, moralem aliquandiu et jus canonicum quadriennio. Cancellarii munus in academia dilingana amplius septennio obivit et ad populum de suggestu aliquot annis ecclesiastes dixit († 11. Nov. 1664. a. aetatis 70.). Posthumus prodiit *commentarius exegeticus ss. canonum seu expositio brevis et clara omnium pontificiorum decretalium Gregorii IX., Bonifacii VII. in Sexto, Clementis V. extravagantium, Joannis XXII. et communium atque etiam concordatorum Germaniae et primariarum precum suo loco insertarum* ll. 5 ad mentem et literam ss. pontificum comprehensa et per singula capitula sic elucubrata, ut juris canonici studiosis et in foro ecclesiastico occupatis lucis plurimum afferri queat, Dilingae 1672. Edidit praeterea: *Exegesis tit. 5. de praebendis et dignitatibus ex l. 3. Decretalium insertis suo loco primariis precibus Caesaris Germaniae et regulis Cancellariae S. D. N. Alexandri VII., ib. 1656. De creatione animae rationalis tractatus* adversus augustanos praecones aliosque haereticos traducis assertores ¹⁾, ib. 1628. in 12°; theses *de ss. angelorum praedestinatione* ex meritis praedestinationi gratuita hominum opposita ex mente s. Augustini, ib. 1644; *antitheses catholicae de fide et bonis operibus* art. 4, 6, 20. confessioni augustanae oppositae, ib. 1645., quae forte obversatae sunt menti Bossueti eique occasionem prae-buerunt ad conscribendam expositionem doctrinae

¹⁾ Plurima opuscula hac occasione de animae origine edita cf. apud Backer 3, 751., apud quem reperies alia hujus auctoris opera.

catholicae ¹⁾. *Joannis abbatis elchingensis antidorschaeus* sive duo controversiarum religionis cardines sacram. et evang. adversus Jo. Georg. Dorschaei hodogeticum, qui Jo. Kircheri motiva conversionis ad Ecclesiam catholicam oppugnavit ²⁾, ib. 1653. in 4°. Tribuitur ei quoque *Judicium theologicum* super quaestione, an pax, qualem desiderant protestantes, sit secundum se licita, ex principiis christianis, sententia veteris Ecclesiae summorumque pontificum deductum (sub nomine Ernesti de Eusebiis), Ecclesiopoli 1648. Hoc scriptum editum eo tempore, quo agebatur de pace westphalica, multum commovit protestantes. *Confessiones s. Aur. Augustini* in exemplum perfectae conversionis ad Deum scriptae notis ad usum fructumque idoneis novisque capitum summariis illustratae, Dilingae 1631; Coloniae 1646. in 12°. Hae notae seu potius piae reflexiones classicae omnibusque numeris absolutae a nonnemine ³⁾ censentur.

290. Universum jus ad systema revocavit Ludovicus Engel O. S. Ben. wagramensis in Austria superiori natus. Post suum in monasterium mellicense ingressum ab abbate propter egregias animi dotes ingeniique acrimoniam cum aliis missus est Salisburgum cum ob celebritatem illius universitatis excellentis in omni disciplina magistris, tum ob benedictinos, quibus ea esset concredita, juris utriusque operam daturus. Ibi adeo profecit, ut propugnatis publice de jure et justitia thesibus juris utriusque doctoris lauream sit consecutus

¹⁾ Biogr. univ. 50, 30.

²⁾ Prodierunt haec motiva hoc titulo: *Aetiologia*, in qua migrationis suae ex lutherana synagoga in Ecclesiam catholicam veras et solidas rationes succincte exponit et perspicue doctisque omnibus et judicandi dexteritate pollentibus rite, accurate et modeste considerandas proponit, Viennae 1640. in 8°. Qui liber cum admodum urgeret protestantes, a pluribus impugnatus fuit, quos cf. apud Backer 3, 752.

³⁾ Feller 2, 137.

14. Nov. 1657., et biennio post vix presbyter ordinatus ad interpretandos ss. canones sit selectus. Anno 1661. primum jurisprudentiae partum in lucem emisit *Manuale parochorum*, quod de parochorum obligatione eorumque juribus in alma universitate salisburgensi publica disputatione versandum exposuit P. Jos. Mezger, Salisburgi in 12°; 1662; 1668; a. 1688. prodiit editio quinta hoc titulo: *Manuale parochorum* de plerisque functionibus et obligationibus ad parochos et parochianos attinentibus, ut de administratione sacramentorum, de decimis, oblationibus, sepulturis et bonis parochorum: item de votis, juramentis et usuris, materiis scitu utilissimis non tam curam exercentibus, quam juris canonici et civilis cultoribus, simul et omnibus in foro versantibus advocatis et consultoribus apprime necessarium. Venetiis 1693. in f.; Anno 1710. prodiit jam decima; a. 1760. ed. 15. Salisburgi. Qua sine dubio oppella viam sibi ad majorem honoris gradum aperuit. Insequenti namque anno (1662.) Guidobaldus archiepiscopus perspecta Ludovici eruditione eum in numerum ut vocant consistorialium cooptavit, cujus postea exemplum in delegendo sibi Ludovicum consiliarum episcopus viennensis alique Germaniae principes sunt secuti. Anno 1665. seminario archiepiscopali praefectus illud quadriennio summa cum laude adeo dextre sancteque rexit, ut inde advocatus totius academiae procancellarius a. 1669. communibus suffragiis nominatus fuerit († 22. Apr. 1674). „Erat vir . . . ob prudentiam, consilium, ingenium omnibus mirabilis; ob modestiam, mansuetudinem, animi submissionem cum nobili genere multum honorum titulis aucto conjunctam omnibus carus: ob religionem, pietatem, fidem dilectus Deo, hominibus reverendus, coelo dignus, vere pacis ac lucis angelus ¹⁾.“ Alia

¹⁾ Ita legimus in ep. encyclica mellicensium de ejus obitu ap. Ziegelbauer hist. rei liter. O. s. Ben. 3, 402.

ejusdem opera sunt: *Collegium universi juris canonici* juxta triplex juris objectum, personas, res et actiones partitum, servatis rubricis 5 Decretalium, sed juxta materiae exigentiam transpositis, Salisburgi 1670. p. 1. in 8°; p. 2. ib. 1674. in 4°; p. 3. ib. 1674; quod opus paucis annis decies recensum fuit ¹⁾. *Forum competens* seu tractatus juridicus de competentia fori, ib. 1663. in 4°; *privilegia monasteriorum* ex jure communi deducta, ib. 1664. in 12°; et simul cum collegio universi juris 1688. Idem praestitit alius germanus Ernricus (Ehrenreich) Pirhing S. J. sigartinus, qui philosophiam docuit quadriennio, controversias de fide biennio, moralem quadriennio, jus canonicum annis 12 et totidem ss. literas interpretatus est in academia dilingana († 1679). Innotuit hisce doctis operibus: *Jus canonicum in 5 ll. decret. distributum*, nova methodo explicatum, omnibus capitulis titulorum (qui in antiquis et novis ll. Decr. continentur) promiscue et confuse positis in ordinem doctrinae digestis, adjunctis aliis qq. connexis, quae ad plenam cujusque tituli aut materiae cognitionem et expositionem pertinent, Dilingae 1674—1677. v. 5 in f., quae respondent 5 Decretalium ll. Magni omnino fit hoc opus a juris canonici peritis classicumque censetur, nec ejus pretium imminutum fuit operibus, quae postmodum prodierunt. Prodiit iterum ib. 1722. v. 4 in f.; Venetiis 1759. v. 5 in f. A quodam sodali in compendium redactum prodiit inscriptum: *Facilis et succincta ss. canonum doctrina*, Dilingae 1690. in 4°; Venetiis 1693; Augustae Vindelicorum 1695. *De jure scripto et non scripto*, Dilingae 1644. in 8°; *de jurisdictione et potestate praela-*

²⁾ Hoc opus impense laudat vel vir protestans Struve bibl. juris. ed. Buder, Jenae 1743. c. 15. §. 30. p. 524. Cf. Histor. polit. Blätter 1873. v. 72. p. 502.

torum et rectorum Ecclesiae episcopis inferiorum, ib. 1663. in 8°; *de jurisdictione et potestate ordinarii judicis seu praelati ecclesiastici*, ib. 1652. in 8°; *de jurisdictione, officio et potestate judicis delegati*, ib. 1664. in 8°; *de rescriptis*, ib. 1665. in 8°; *de constitutionibus et consuetudinibus*, ib. 1666. in 8°; *de renunciatione beneficiorum*, ib. 1667. in 8°. His adjungi potest Josephus Gibalinus S. J. gallus, patria gambalitanus (n. 1592.) dioeceseos mimatensis. Philosophiam sexennio professus est vir hic doctissimus, theologiam scholasticam octennio, moralem decennio. Scientiam non minori sanctitate animarumque zelo illustravit. Cum vir esset consilii, in gravissimis negotiis a primoribus et optimatibus identidem consulebatur († 14. Dec. 1671). Edidit: *Scientia canonica et hieropolitica*. Opus novum in 3 t. partitum, in quo singula, quae toto corpore juris pontificii sparsa sunt, ad certa et indubitata principia reducuntur, et ex illis innumerae qq. ad forum tum internum tum externum pertinentes facile et solide, quamvis non semper ex vulgi sensu explicantur: privati Galliae mores ac jura cum romanis concilianur: universa denique theologia moralis ex certis et constantibus scholasticae principiis, patrum sensu et ecclesiasticis legibus docetur, Lugduni 1670. t. 3 in f.; *disquisitiones canonicae de clausura regulari ex veteri et novo jure*, operis de scientia canonica specimen, ib. 1648. in 4°; *de irregularitatibus et impedimentis canonicis* ss. ordinum susceptionem et usum prohibentium l. singularis, ib. 1652. in 4°; *disquisitiones canonicae de sacra jurisdictione in ferendis poenis et censuris ecclesiasticis ex veteri et novo jure tractatio* utrique foro perutilis, ib. 1655. in f.; *de usuris, commerciis deque aequitate et usu fori lugdunensis* cum accurata usurarum, ejus quod interest annuorum reddituum, cambiorum, societatum et contractuum omnium explicatione tractatio bipartita

utrique foro perutilis ex jure naturali, ecclesiastico et civili, gallico et romano, ib. 1656. in f.; *de simonia universa tractatio theologica et canonica*, in qua innumerae qq. de ss. functionibus, sacramentorum administratione, missarum stipendiis, dotibus monialium, collatione, resignatione et commutatione beneficiorum ad usum utriusque fori dilucide et ex certis principiis explicantur, ib. 1659. in 4°; *de universa rerum humanarum negotiatione tractatio scientifica* utrique foro perutilis ex jure naturali, ecclesiastico, civili, romano et gallico, in qua negotiorum humanorum aequitas per omnes negotiationis causas, materias, formas universales ac singulares contractuum, commerciorum atque *συναλλαγμάτων* diversa genera ex iisque ortas obligationes scientifice et solide explicatur, humanarum scientiarum et artium rectus ac pravus usus demonstratur, singulorum statuum, officiorum ac munerum rationes atque adeo universae oeconomiae et politicae traduntur, ib. 1663. v. 2 in f.

291. Praeter hos ¹⁾ alii quaestiones singulares tractarunt. Ita in Italia Andreas Muscara sculus juris utriusque doctor († 11. Nov. 1666.) in lucem emisit *defensionem immunitatis ecclesiasticae*, Panormi 1647. in f.; Joannes Melatius s. theologiae et utriusque juris doctor necnon protonotarius apostolicus, saepius vicarius generalis († 26. Decembre 1679.) *miscellaneam selectarum juris utriusque assertionum*, Panormi 1670. t. primum et, ut

¹⁾ His addi posset Ludovius Du Bois († 1670.), qui Colberti jussu praecepta juris canonici Galliae inceperat colligere, sed morte praepeditus unum tantum tomum absolvit. Hunc plurimis observationibus auxit Dionysius Simon, alterumque adjecit. Saepius hoc opus prodiit hoc titulo: *Maximes du Droit canonique de France*, Parisiis 1703. v. 2 in 8°. Cf. acta erud. lips. 1706. p. 165. ss.

videtur, unicum; in primis vero Jacobus Pignatelli ¹⁾ e Cryptaleis in Salentinis s. theologiae et juris utriusque doctor, qui reliquit *consultationes canonicas*, in quibus praecipuae controversiae de iis, quae ad canonizationem ac ss. ritus, ad s. concilium tridentinum, ad episcopos et regulares, ad immunitatem, libertatem, jurisdictionem ecclesiasticam ac hujusmodi alia potissimum pertinent, non solum ex utroque jure scripto, sed etiam ex ss. congregationum decretis, rebus judicatis, placitis atque consultis, ex prudentum responsis, ex moribus receptis breviter ac perspicue dirimuntur, Romae 1675. t. 3 in f., Venetiis 1687. v. 8 in f. (ed. 3. ab auctore recognita); his postea adjectae fuere *consultationes novissimae canonicae* praecipuas controversias, quae ad fidem ejusque regulam spectant, in quibus errores atheorum, infidelium, schismaticorum, haereticorum et aliorum Ecclesiae catholicae hostium referuntur et refelluntur, praesertimque illas, quae circa s. inquisitionis tribunal ²⁾ versantur, ubi de inquisitoribus, eorum officialibus et ministris, de reis, in quos

¹⁾ Alius ab eo est Fabritius Pignatelli S. J. (1609—26. Aug. 1656.), qui in academia neapolitana docuit philosophiam et posthumum reliquit opus inscriptum: *De monte propitiatorio pro peccatis*, sive de sacrosancto ac divinissimo Ecclesiae sacrificio ll. 5, quibus accedit opusculum *de apostolatu b. Nathanaelis Bartholomaei* (in quo scil. ostendit Nathanaelem ipsum esse Bartholomaeum apostolum), Neapoli 1660. in 4°.

²⁾ De hoc scripsit quoque Sebastianus Salelles S. J. gandiensis, qui a. 18 theologiam moralem docuit et a. 40 s. inquisitionis consultor fuit († 18. Jan. 1666. nonogenario major) in opere: *De materiis tribunalium s. inquisitionis* seu de regulis multiplicibus pro formando quovis eorum ministro, praesertim consultore, praemissis 13 prolegomenis de origine et progressu dictorum tribunalium judicibus ac ministris tum moralis theologiae et juris peritiae professoribus valde utilibus, Romae 1651—53—56. t. 3 in f.

jus et potestatem habent deque poenis pro casuum varietate illis indigendis, et quam plurima alia ad hoc argumentum facientia complectentes, ib. 1723. v. 2 in f. Harum indicem seu compendium confecit Pascucci, in quo omnia a Pignatelli per 10 t. dicta alphabetice per materias disposita reperiuntur, Venetiis 1716. t. 2 in v. 1 in f. Omnia ib. 1736. v. 11 in f. Sed prodierant etiam Coloniae 1700. t. 11 in 5 v. in f. et alibi. Julii Capone neapolitani exstat *tractatus in jus canonicum*, Genevae 1733. v. 2 in f. (ed. 2.) et *disceptationes forenses ecclesiasticae*, civiles et morales, Lugduni 1677. in f. et Genevae 1731. In Gallia Joannes d' Avezan vasco in valle aurana sub Pyrenaeis natus, aurelianensis (1626.) dein parisiensis (1659.) juris antecessor († 1669.) disseruit de *censuris ecclesiasticis*, cum dissert. de *pontificia et regia potestate*, Aureliae 1653. in 4°; 1670. simul cum tractatu de *sponsalibus et de matrimonio*; Joannes David († 1671.) opus edidit inscriptum *Du jugement canonique des évêques*, Parisiis 1671., in quo pontificis jura adversus Petri de Marca l. 7. concordiae sacerdotii et imperii propugnat. Adversus ipsum scripserunt Jac. Boileau, Joan. Gerbais, Launojus et Quesnellus passim in sua editione operum s. Leonis. Non placuit hic liber gallicanis, hinc in comitiis cleri a. 1681. habitis, selecti sunt deputati, qui eum examinarent. Doctrina libri ecclesiae et regni gallicani libertatibus adversa judicata fuit, et ad haec 5 capita revocata: 1. Episcoporum causae in prima, ut vocant, instantia, apud apostolicam sedem dirimendae sunt. 2. Pontificibus romanis licet aut retinere aut provinciae episcopis remittere gallicanorum episcoporum causas. 3. Nullam habent concilia auctoritatem in fidei aut disciplinae negotio, ni hujus particeps fuerit romanus pontifex. 4. S. sedes sacerdotii origo est. 5. Papa infallibilis est de facto. David singula haec

capita elucidare ac scripto elucidationem confirmare jussus est. Réponse aux remarques de M. de Launoy sur la dissertation du concile plénier, ib. 1671. in 8.º (cf. supra n. 282.); Stephanus Mellaëus (de Melles) parisinus ex professore philosophiae juris antecessor in academia parisiensi praelectionem emisit 1678. in lucem *de origine, divisione et dotatione parochiarum* deque parochorum gradu, institutione et officiis ad tit. extra de parochiis et alienis parochianis. In Hispania Franciscus Fernandez de Miñano navarrus, juris doctor et protonotarius apostolicus edidit *basim pontificiae jurisdictionis* sive de ejusdem origine, fundamentis et successiva continuatione, Matrili 1674. in f., in quo docte et copiose disserit adversus Bodinum et alios pseudopoliticos pontificiam auctoritatem extenuare volentes et quosdam eandem minus rationabiliter amplificantes ¹⁾. Fridericus Romelius O. Praem. praelatus rogenburgensis plura docta mss. reliquit, e quibus prodiit tantum l. inscriptus: *Capita canonica de jure abbatum*, decretis conciliorum illustrata, assistentia juris utriusque stabilita, auctoritate theologorum ac canonistarum obfirmata, pontificiis diplomatibus munita, gravissimo rationum pondere dilucidata, succincta veritate posteritati relicta ad abbatum jura contra quosvis insultus firmiter manutenenda, Dilingae 1728. in 4.º.

292. *Theologiam morum* ad systema revocavit in primis Hermannus Busenbaum S. J. patria nottelenensis in Westphalia n. a. 1609. Docuit in societate Jesu philosophiam, theologiam scholasticam et moralem. Vir erat eximiae prudentiae et singularis doctrinae, unde a celsissimo principe episcopo monasteriensi in arbitrum conscientiae suae

¹⁾ Mich. a s. Joseph in bibliogr. crit. 2, 288.

est adlectus, eoque munere magna tam ipsius principis quam aulicorum approbatione perfunctus. Orationi in primis addictus erat; s. eucharistiam saepe per diem, semper a mensa invisibat versabatque manu crebro Deiparae corollam. In sacro tribunali poenitentiae commissos sibi animos mira dexteritate promovebat († 1668). Celeberrimum eum reddidit *Medulla theologiae moralis* facili ac perspicua methodo resolvens casus conscientiae ex variis probatisque auctoribus (praesertim ex scriptis Hermannii Nünning et Friderici Spee) concinnata, quod opusculum brevitate, concinnitate et ordine rerum excellit: et sane quanti factum fuerit, probant repetitae editiones, cum inter paucos annos (usque ad a. 1675.) factae fuerint ad minimum 45 editiones, et ultra 200 ad a. 1776., tum etiam illud quod vel probatissimi auctores, Claudius Lacroix et s. Alphonsus Liguori hujus medullae textum uberrimis commentariis exposuerint. Prodiit primum ¹⁾ Monasterii 1650. Plures posteriores editiones recognovit, a mendis purgavit et auxit; aliis adjectae fuere propositiones damnatae ab Alexandro VII., Innocentio XI. etc. Novam editionem curavit s. Alphonsus de Liguori adjunctis annotationibus post dubia seu articulos, propositionibus damnatis necnon omnibus epistolis encyclicis et pontificiis decretis mores spectantibus Benedicti XIV., Neapoli 1748., quae editio saepe fuit recusa. Optimae censentur editiones romana sine anni assignatione et tornacensis 1848. v. 2 in 12°. In notis adjectis indicatur, in quibus potissimum s. Alphonsus ab auctore dissentiat; altero volumine continetur synopsis nonnullarum constitutionum apostolicarum summi momenti, praxis confessarii s. Alphonsi

¹⁾ Secundum Sotvellingum 1645., sed secundum Driver, biblioth. monast. p. 12. et Backer, qui plurimas editiones enumerat 1, 977., nonnisi a. 1650.

et dissertatio de recidivis. Immerito ¹⁾ fuit huic theologo a quibusdam impacta nota laxitatis, licet propositiones quasdam tunc ab aliis quoque probatas, postea tamen damnatas tradiderit vel sine nota retulerit. A parlamentis parisino et tolosano liber hic igni traditus fuit, quod tamen nil aliud probat, quam haec parlamenta pro more recentiorum se quaestionibus immiscuisse theologicis immemores illius proverbii, ne sutor supra crepidam. Huic addi debent in Germania alii duo, Henricus Heinlin O. S. Ben. therensis in Francia orientali, theologiae moralis in universitate salisburgensi professor (1677—1680.), qui pariter edidit ²⁾ *medullam theologiae moralis* cum 12 centuriis casuum circa sacramenta singula, Bambergae 1674. in 4°; Norimbergae 1714.; et Georgius Gobat S. J. charmvillanus dioecesis basi-leensis (1600—1679.), qui docuit quiquennium philosophiam, biennium scholasticam theologiam, aliud biennium explicuit s. Scripturam et controversias de fide, sed theologiam moralem per 20 annos, unde in hac scientia auctor est multum eruditus et experientia abundans: sed satis fuit benignus, hinc nonnullas amplexus est propositiones, quae postmodum fuere damnatae. Quare etiam Seves episcopus atrebatensis censuram adversus ejus opera edidit 17. Aug. 1703.; plures tamen vindiciae pro G. Gobat prodierunt ³⁾, inter quas eminet illa, quae est inscripta: *Vindiciae Gobatianae* sive examen propositionum, quas ex operibus P. G. Gobat excerptas illustr. atrebatensis episcopus severissima censura notavit et ipsius censurae crisis a quodam s. Theol.

¹⁾ Cf. ejus apologiam apud Penn das schwarze Buch und die Moral der Jesuiten 1865. p. 1.

²⁾ Ejus opera philos. cf. in *hist. univers. salisb.* l. 2. c. 7. n. 310.

³⁾ Cf. Backer 1, 2158.

doctore edita 1706. in 4°. Haec vero ejusdem sunt opera ¹⁾: Primum opus fuit *Sensus et consensus doctorum de jubilaee duplici* et suspensione indulgentiarum, Oeniponti 1649. in 8°, quo periculum facere voluit, an posset in publicum proferre aliquid, quod saltem aliquibus aliquam ferret utilitatem. Appellavit autem sensum et consensum doctorum, quia non tantum illos 30, quorum nomina alphabeti ordine praefationi subnectit, sed omnes omnino, quos de jubilaee et indulgentiis tractantes nancisci potuit, evolvit et quidquid in ipsis ultra ea, quae in scholis docendo didicerat suisque auditoribus tradiderat, dignum lectoris oculis reperit, in hoc opus sed suis plerumque verbis retulit suoque judicio de plerisque addito. *Thesaurus ecclesiasticus indulgentiarum*, in quo omnia dubia moralia, quae alii plerique, permulta quae pauci, non pauca quae nemo de hac materia tractarunt, proposuit ac resolvit. In quem finem auctores 39 legit, perpendit et contulit, Monachii 1650. in 8°; *Vindiciae theologiae*, quibus adversus nonnullos jurisconsultos (praesertim adversus Michaellem Ferro Manrique) defenduntur et in sua possessione conservantur theologi scribentes de materiis alterutro jure comprehensis, Friburgi 1654. in 8°; *Alphabetum communiantium casuisticum* h. e. 23 casus a totidem literis alphabeti latini incipientes et non conficti, sed experientia vel lectione cogniti, quibus naturam et accidentia ss. communionis explicat, Constantiae 1658. in 12°; retractatum, emendatum multumque auctum 1659; novis curis elaboratum Monachii 1662.; *Clypeus clementium judicum* utriusque fori, divisus in 2 p., quarum prior defendit clementes judices: altera ostendit praxim sequendi opiniones benigniores, quae constat 7 decadibus documentorum et corollariorum theologicorum et

¹⁾ Cf. Backer 1, 2156.; et in praefat. edit. operum a. 1681.

juridicorum, Constantiae 1659. in 12., auctior Monachii 1662. (secundum Backer cum alphabeto communicantium et sacrificantium); Alphabetum sacrificantium eadem methodo conscriptum qua alphabetum communicantium, Constantiae 1660; auctius Monachii 1663. in 12°; *theologia juridico-moralis* seu accusatio canonica ebriosis ad divortium compellendi ob ebrietatem continuam indeque secuta varia mala, Constantiae 1661. in 4°; *alphabetum baptizantium et confirmantium*, Monachii 1663. in 12°; *alphabetum sacri audiendi et brevii recitandi*, Constantiae 1664. in 12. De breviario agit tantum ultimo casu sed bene longo, cui insuper addit trigam horariam h. e. disputationes tres more scholastico scriptas de intentione, de attentione, de mutatione unius officii divini in aliud. *Alphabetum ordinis et extremae unctionis*, ib. 1664. in 12°; pars I. *alphabeti matrimonialis* h. e. alphabetum integrum de impedimentis matrimonii, ib. 1665. P. II. *de reliquis materiis matrimonialibus*, ib. 1665; *alphabetum confessoriorum*, ib. 1666; *alphabetum confitentium*, ib. 1667. in 12°; *clavis alphabetico-sacramentalis* i. e. tractatus moralis de sacramentis in communi, ib. 1667. in 12°; *alphabetum quadruplex* h. e. unum tractans de 4 materiis, scil. de voto per casus 14; de juramento per sex; de blasphemia per duos et de superstitione per ultimos duos, ib. 1672, in 8°. Haec opera (excepto ultimo) ipse auctor novis curis retractata, emendata, aucta collegit et edidit sub titulo: *Experientiae theologiae* sive theologia experimentalis, 2 t., quorum primus prodiit Monachii 1669., alter Constantiae 1670. Primus t. recusatus fuit Venetiis 1672. sed tam inemendate, ut auctor publice protestaretur contra hanc editionem in alphabeto quadruplici, quod eodem a. prodiit, quare novam editionem t. 1. curavit in sacra eremo b. M. V. (Einsiedeln) 1678.; cura et studio collegii constantiensis sub titulo *Opera*

moralia omnia Monachii 1681. 3 t. in f.; Venetiis 1749. t. 3 in f.

293. Praetermisso e belgis Aegidio Gabriele ¹⁾ leodiensi tertii O. S. Franc. de Poenitentia vulgo Beguardorum, in *Hispania* theologiam moralem composuerunt: Antonius de Escobar et Mendoza S. J. patria vallisoletanus, egregius concionator et raro admodum exemplo, ut qui 50 annis per quadragesimam dixerit ad populum et

¹⁾ Ejus *specimina moralis christianae et moralis diabolicae in praxi* Lovanii 1675. proscripta fuit decr. 27. Sept. 1679. Ratio hujus proscriptionis legitur in *dictionnaire des Livres jansénistes* 2, 65. et 4, 12,: „Cet ouvrage contient le Bajanisme et le Jansénisme le plus grossier (quod priori loco adductis verbis ostenditur) ... L'Inquisition d'Espagne par un Décret du 28. Août (1681.) condamna ce Livre „comme contenant de Propositiones hérétique de M. Bajus et des propositions Jansénistes, sentant l' hérésie, schismatiques, erronées, fausses, téméraires, scandaleuses, mal sonantes, injurienses à N. S. J. C., aux Conciles et aux ss. Pères.“ Auctor Romam se contulit novamque curavit editionem 1680. juxta correctionem s. congregationis indicis (quae videtur esse illa *theologia moralis*, quae ei adscribitur in bibl. franc.), sed et haec, sicut et versio gallica: *Les Essais de la Théologie Morale* a Gerberon confecta 1682. damnata fuit in quocunque impressionis loco et in quacunque lingua a congregatione s. Officii decr. 2. Sept. 1683. Huic addi potest Macarius Havermans s. Praem. Jansenii erroribus infectus († 20. Febr. 1680. a. aetatis 36.), cujus sunt: *tyrocinium theologiae moralis* ad mentem ss. patrum, praesertim Augustini, Antverpiae 1675. in 8.º (ed. 2. aucta); hujus *defensio* (contra Aeg. Estrix, qui ipsum cum Aegidio Gabriele impugnaverat) Coloniae 1676. in 12°; *examen libelli* P. Car. ab Assumptione Carm. discalceati, cui titulus *Pentalogus diaphoricus*, sive quinque differentiarum rationes, quibus verum judicatur de dilatione absolutionis, ib. 1679. in 8°; *disseratio theologica de auctoritate patrum, praesertim Augustini*, ib. 1677. in 8°; *disquisitio theologica, an proximus diligi debeat formali interno dilectionis actu*, ib. 1678. in 8°; *disquisitio theologica, quinam amor Dei requiratur et sufficiat ad justificationem*, Lovanii 1675. in 8°.

saepe bis in die, nunquam relaxaret rigorem ecclesiastici jejunii, nisi postremo vitae suae anno propter infirmitatem et jam tum octogenarius. Carceres et nosocomia frequenter adibat et quasi ubique proximis adjuvandis aderat. Quod supererat temporis, scriptioni impendebat, ita tamen ut domesticam disciplinam et praesertim horas orationi praestitutas exactissime observaret. Et quamvis tot tomos conscripserit, nunquam tamen alicujus amanuensis opera usus est, sed sua manu omnia exarabat. Cultui b. Virginis addictus impense fuit, atque in ejus honorem et prolixas quotidie preces de genibus fundebat et sabbatis singulis ac pervigiliis festivitatum ejus jejunabat († 4. Jul. 1669. a. aetatis 81.). Haec praecipua ejusdem opera ¹⁾: *Universae theologiae moralis receptiores absque lite sententiae* necnon problematicae disquisitiones, sive quod frequentius doctoribus consentientibus asserendum eligitur, et quod dissentientibus plerumque in utrumvis probabile apponitur, Lugduni 1652—1663. v. 7 in f. *Liber theologiae moralis* 24 S. J. doctoribus reseratus, quem R. P. A. de Escobar et Mendoza in examen confessoriorum digessit; post 37. ed. hispanicam prodit prima additionibus illustrata, Lugduni 1644. in 8; 1659. et saepius alibi. Ad hunc auctorem maxime provocant qui theologos S. J. praeunte Pascal laxitatis opinionum accusant ²⁾, sed prae conscientiae teneritudine, ut

¹⁾ Cf. Backer I, 1741.

²⁾ Bene saltem hic judicat Voltaire, cum ita ad P. la Tour scribit (apud Backer l. c.): „De bonne foi est ce par la satire ingénieuse des *Provinciales* qu’ on doit juger de la morale des jésuites? C’ est assurément par le P. Bourdaloue, par le P. Cheminais, par leurs autres prédicateurs, par leurs missionnaires. Qu’ on mette en parallèle les Lettres provinciales et les Sermons de Bourdaloue: on apprendra dans les premières l’ art de la raillerie, celui de présenter les choses

accusatio sit firmior, textus mutilant, e contextu avellunt et tamdiu torquent, donec edicant quod volunt ¹⁾). Non negamus eum saepe justo esse benigniorem, minus subinde exactum in suis citationibus, minus solidum in probando et in disserendo nonnihil obscurum, bene tamen omnino de theologia morali meruit ²⁾). Composuit viginti opera vol. 42 in f., e quibus praecipua sunt: *V. ac N. Testamentum literalibus et moralibus commentariis illustratum*, Lugduni 1652—1667. v. 8 in f. Laudat Tournemine praeoquia, in quibus de stilo et obscuritate s. Scripturae breviter, perspicue et sapienter tractat, unde ea in suam editionem menochianam recepit. *In canticum commentarius* sive de Mariae Deiparae elogiis, Lugduni 1669. in f. — Auctor classicus est, si s. Alph. de Liguori credimus, Joannes Cardenas S. J. hispalensis, († 6. Jun. 1684.) cujus sunt: *Crisis theologica bipartita* sive disputa-

les plus indifférentes sous des faces criminelles; celui d'insulter avec éloquence; on apprendra avec Bortaloue à être sévère avec soi même, à être indulgent pour les autres. Je demande alors de quel côté est la vraie morale, et lequel des deux livres est utile aux hommes?" Cf. quoque Feller 2, 129, ubi bene advertit, nullum libertinum talem esse factum ex casuistarum lectione, sicut nullus casuista alijus nominis libertinus fuit. *Katholik* 1865. v. 13. p. 668. *Pascal* ep. 5. et 6. impugnavit praesertim ejus casus conscientiae.

¹⁾ Cf. *Biogr. univ.* 13, 303.

²⁾ Alius ab eo est Joannes de Escobar del Corro n. in oppido Fuente de Cantos hispalensis dioecesis, decretorum interpres in academia hispalensi, vir juris egregie sciens, qui edidit tractatus tres selectissimos et absolutissimos 1. *de utroque foro*, in quo ostenditur, nullam differentiam adesse inter forum conscientiae et forum exteriorem, saltem in fine praecipuo et substantia utriusque, nisi per accidens; 2. *de confessariis sollicitantibus* poenitentes ad venerea, ad explicationem constitutionis Gregorii XV. circa hanc rem editae 30. Aug. 1620.; 3. *de horis canonicis* et distributionibus quotidianis, Cordubae 1642. t. 2 in f.

tiones selectae ex theologia morali, in quibus pro voto ill. D. D. Joan. Caramuelis utque operi ejus interrogatorio respondeatur, quam plurimae ejus opiniones et argumentationes ad praefatam crism vocantur, Lugduni 1670. in f., pars 3. Hispali 1680.; Venetiis 1700, 1710. De hoc opere ita judicat collegium cordubense S. J. in censura praefixa: „Sincere profitemur, opus hoc omnibus numeris absolutum, expostulationibus et votis doctissimi Caramuelis ipsiusque ingenio et acumini respondere, communique et publico doctorum plausu et subsellio excipiendum etc.“

Crisis theologica, in qua plures selectae difficultates ex morali theologia ad lydium veritatis lapidem revocantur, ex regula morum posita a ss. D. N. Innocentio XI. in diplomate damnante 65 propositiones, Hispali 1687; Coloniae 1690; Venetiis 1696. in f., Coloniae 1702. in f. opus posthumum; *geminum sidus mariani diadematis* sive duplex disputatio de infinita dignitate Matris Dei atque de ejus gratia habituali infinita simpliciter, Hispali 1660. in 4°; Lugduni 1663. in 8°.

Franciscus a Jesu Maria O. Carm. burgensis († 1677.) inchoavit celebrem *cursum theologiae moralis* salmanticensem edito t. 1. *de sacramentis in genere, baptismo, confirmatione, eucharistia, sacrificio missae, poenitentia et extrema unctione*, Salmanticae 1665; Matriti 1709. ed. 4. accuratior cum 3 aliis t., in qua conformiter ad decretum Alexandri VII. et Innocentii XI. quaedam opiniones mutatae sunt. Totus cursus complectitur t. 6 in f., qui prodierunt 1717—1724, de cujus auctoribus ¹⁾ ita judicat Gury: „Copia rerum et doctrinae perspicuitate insignes. Propter sanam doctrinam generatim

¹⁾ Andreas a Matre Dei auctor est t. 2, 3, 4; Sebastianus a Joachim t. 5; et t. 6. Ildephonsus ab Angelis, de quibus duobus suis locis.

valde commendantur. Interdum tamen decisionum rigorem forte plus aequo delinire et temperare videntur.“ Edidit noster auctor praeterea commentariorum in *Apocalypsim* t. 2 Lugduni 1648, 1649. cum tractatu *de sensibus Scripturae* s. Magna ex parte et apta methodo theologiam moralem illustravit Joan. Martinez de Prado O. Praed., patria pincianus. Utramque s. Thomae doctrinae in academia complutensi addictam cathedram vespertinam tum et primariam diutius rexit. „Vir fuit, inquit Quetif, Joannes hic noster virtutis splendore et morum candore spectatissimus, s. Thomae sanctorumque patrum, quos assiduo legebat, studiosissimus, memoria felicissima, qua doctoris angelici, s. Scripturae, patrum doctorumque qua veterum qua recentiorum sententias prompte verbis ipsissimis reddebat occasione nata, et compugnantes aut refellebat novorum, aut eleganter et graviter conciliabat antiquorum († 25. Febr. 1668). Haec praecipua ejus opera: *Theologiae moralis quaestiones praecipuae*, Compluti 1654—1656. v. 2 in f.; *de sacramentis in genere et in specie* de baptismo et confirmatione dubitationes morales et scholasticae super 3. p. summae doctoris angelici a q. 60—72., ib. 1660. in f.; *de eucharistiae ss. sacramento et divino missae sacrificio* a q. 73—83., ib. 1662. in f.; *de poenitentiae sacramento* a q. 84. ad 28. suppl. opus posthumum, ib. 1669. in f.; *notitia veridica scriptorum O. Praed.* de praeservatione Deiparae immaculatae V. Mariae a peccato originali l. primus praevius quasi historia de statu controversiae, ib. 1661. in 4.º mox tamen ab inquisitione hispana prohibitus et suppressus; *dialecticae institutiones*, quas sumulas vocant, ib. 1650; ed. castigatio 1651. in 8°; *quaestiones logicae* in 3 ll. distributae, ib. 1651, 1655. in 4°; *quaestiones philosophiae naturalis* super 8 ll. physicorum, ib. 1651.; *quaestiones super 2 ll. Aristotelis de generatione*

et corruptione, ib. 1651. in 4°; *super 3 ll. de anima*, 1652. in 4°. Antonius de Spiritu sancto O. Carm. ex oppido Monte Morovelho dioecesis conimbricensis, theologiae morum primarius inter sodales diu lector, auctor nimis benignus († 1677.), reliquit *directorium confessoriorum* p. 1. *de sacramentis et censuris* in genere et in specie, Lugduni 1668. in f.; p. alteram, quae continet **10 Decalogi praecepta** et totam materiam *de justitia et jure*, ubi etiam de contractibus tam in genere quam in specie non solum secundum jus commune, sed etiam juxta leges lusitanas, imo et hispanas agitur, et Ecclesiae praecepta elucidantur, ib. 1671.; *directorium regularium*, ib. 1661, 1670.; *consulta varia* theologica, juridica et regularia pro conscientiarum instructione circa controversias conformiter ad mentem, decreta et declarationes sedis apostolicae et ss. congregationum, Lugduni 1675, 1676. v. 2 in f.; haec simul Venetiis 1697. v. 3 in f.; *directorium spirituale* 3 pp., in quibus de privilegiis regularium, de obligatione eorundem et de regimine praefectorum regularium tractat, Lugduni 1661. in f. Hoc forte idem est opus cum *directorio mystico*, quod ipsi quoque tribuitur.

294. In *Italia* floruit Thomas Tamburini S. J. natione sculus, patria caltanissettensis (n. 6. Mart. 1591., † 10. Oct. 1675). Philosophiam docuit quadriennio, septennio theologiam scholasticam et moralem a. 17 magna doctrinae commendatione. Egregiam ingenii indolem ad normam innocentiae compositam adeo religiosae vitae studio excoluit, ut omnibus morum sanctissimorum exemplar se praeberit. Divinarum rerum meditationes ac preces quamvis maximis distractus curis nunquam praetermisit. Integerrimae conscientiae cultus ac candor praecipuum ei negotium fuit. Gravis-
simus in religiosis praescriptionibus ad amussim servandis

censor sui et exactor acerrimus fuit. Nihil absque modera-
 torum nutu aggrediebatur, et in illius schedulis exarata in-
 venta est facultas abstinendi a dulciariis a suis superioribus
 obtenta. Nunquam de re qualibet licet adversa conqueri
 auditus est, et cum scriptor quidam novitius nonnulla in ejus
 libris temere carpsisset, ne verbum quidem illi, quod religiosae
 officeret modestiae, reposuit. Ex ipsius vultu, oculis, sermone
 candor eximius emicabat. Hanc ingenitam animi lenitatem
 auxit summa erga Deum pietas, ad cujus arbitrium omnia
 sua summa voluntatis contentione accommodabat ¹⁾. In re
 morali judice Gury est probabilista, doctrina, rerum ex-
 perientia et dictionis venustate praeclarus, sed (ut fere
 omnes, quos jam recensuimus) nimis benignus ²⁾. Opera
 ejusdem sunt: *Explicatio Decalogi* 2 distincta partibus,
 in qua omnes fere conscientiae casus ad 10 praecepta per-
 tinentes mira brevitate, claritate, et quantum licet benignitate
 declarantur, Venetiis 1654. in f., 1707; Monachii 1659.
 v. 2 in 4.º etc. et saepius alibi; *expedita juris divini,
 naturalis et ecclesiastici moralis explicatio* complectens
 tractationes tres de sacramentis, quae sunt de jure divino:
 de contractibus, quos dirigit jus naturale: de censuris et
 irregularitate, quae sunt de jure ecclesiastico, Panormi 1661.
 in f.; Duaci 1663; Coloniae 1665; Lugduni 1669, 1689.;
methodus expeditae confessionis complectens ll. 5, Romae
 1647. in 12.º; Mediolani 1648. et saepius alibi; *de sacri-
 ficio missae* expedite celebrando ll. 3, in quibus universi fere
 conscientiae casus ad missae sacrificium peragendum per-
 tinentes clare et quam licet benigne explicantur, Antverpiae
 1656. in 12.º (et jam antea) et alibi; simul cum praecedenti

¹⁾ Cf. Sotvellum.

²⁾ Cf. Müller theol. mor. 1, 280.

et l. *de communione*, Panormi 1649. in f.; *de bulla cruciata* cum additionibus ad omnia opera auctoris, Panormi 1663. in 4°; omnia ejusdem opera moralia simul prodierunt cum vindiciis ¹⁾ Lugduni 1679. in f.: 1700; 1694, 1755. t. 3 in f. curante et annotante Fr. Ant. Zacharia. *Tractatus 5 in quinque Ecclesiae praecepta*, Dilingae 1696. in 4°, opus posthumum, cui nequaquam ipso fatente ultimam imposuit manum, ut prodire in lucem sine reprehensione posset. Hujus sicut et aliorum theologorum doctrinam benigniorem impugnavit ²⁾ in *Gallia* ³⁾ Vicentius Baron O. Praed. aquitanus Martorii (Martres) n. 17. Maji 1604. Magnum sibi fecit in suo ordine nomen mox ab emenso studiorum cursu ad philosophiam primum tum et ad sacram doctrinam tradendam applicitus, atque inter primos theologos, qui tunc in Gallia floruerunt, habitus est. Mira erat illius in explicandis nodis theologalibus claritas, ut et in stilo facilitas et elegantia, ita ut auditorum animos sibi conciliaret mox et persuaderet. Nec minorem sibi e sacro suggestu comparavit famam, apud eos scil., qui non flosculis, sed solidiori pane delectantur. Conciones quadragesimales per Aquitaniam et Occitaniam saepius habuit ingenti populorum concursu et fructu. In concertationibus adversus haereticos mirum excelluit, cum eorum ministris pluribus ut Montepessulano et Nemausi, Castris, in Montealbano et alias, dum etiam in suis synodis erant congregati, publicis habitis congressibus disputans. Fulgentes

¹⁾ Prodiit haec apologia hoc titulo: *Germana doctrina R. P. Th. Tamburini S. J.* perspicue refellens impugnationes R. P. Vinc. Baronii adversum illam allatas. Opusculum R. D. Don Lucii Sanmarco sacerdotis, Panormi 1666. in 4°.

²⁾ Cf. Continuat. hist. eccles. Fleurii l. 206. §. 102.

³⁾ Prodiit quoque hoc tempore Parisiis 1677. t. 2 in 12.º l. Raymundi Bonal: *Le cours de la Théologie Moral.*

has dotes ornabant eximiae hominis virtutes, summa humilitas et simplicitas, effusa in pauperes caritas, iuge orationis ac otii sancti studium, regularis disciplinae constantissima ac rigidissima observatio. Expletis variis atque honorificis sui ordinis muneribus Parisiis deinceps reliquum vitae exegit libris in museo conscribendis unice intentus, nec inde discedens nisi vel ad officia divina, quibus noctu diuque primus semper aderat, vel ut eruditos se invisentes, nam apud omnes magni habebatur, exciperet. Tandem 21. Jan. 1674. ad meliorem transiit vitam ¹⁾. Ejusdem opera sunt: *Theologiae moralis* adversus laxiores probabilistas p. prior ²⁾, qua vera mens D. Thomae et ejus scholae de opinionum ex lege delectu in qualibet re morali explicata et defensa adversus D. Caramuelis apologema in D. Fagnanum, anonymi nodos in P. Mercorum, Teoph. Raynaudi exceptionem et Amadei Guimenii ³⁾ tractatus quindecim, Parisiis 1665. in 8°; *manuductionis ad theologiam moralem pars altera*, qua d. Thomae vera mens de singulis vitae humanae et christianae officiis inter rigidas et laxiores opiniones media defenditur contra Amad. Guimenium, apologistam et Wendrochium. His addita est confirmatio 33 capitum de moribus ex censura s. facultatis parisiensis in Amadeum, ib. Nititur in hac p. praesertim adversus Matth. de Moya ostendere, falso opiniones laxiores, propter quas recentiores casuistae notantur, adscribi insignioribus scholae s. Thomae doctoribus ⁴⁾. Hujus operis editio auctior ad mentem sex theologorum, qui primam jussu

¹⁾ Cf. Quetif Script. O. Praed. 2, 655; Biogr. univ. 57, 176.

²⁾ In hac p. duas tantum fusius expendit qq. *de confessione epistolari* adversus Theoph. Raynaudum et *de probabilismo*, ut vocant. Cf. Journal des Savans 1, 312.

³⁾ Id est Matthaei de Moya, qui sub hoc nomine delitescebat.

⁴⁾ Cf. Journal de Savans 1, 389.

s. pontificis recognoverunt, prodiit Parisiis 1667, 1668. t. 2 in 8.º sub titulo *theologiae moralis summa bipartita*. Ad-ditae sunt tres cum Joan. Launojo diatribae *de forma ab-solutionis, de primatu Petri, de verborum injuriis*. Hujus op. t. 3. est: *SS. Augustini et Thomae vera et una mens de libertate humana et gratia divina* explicatur et scholae thomisticae asseritur adversus duos Theoph. Raynaudi ll. ¹⁾ aliosque hujus aetatis melioris notae theologos. Sed hoc opus utpote nimis rigidum et conviciis plenum in indicem relatum est (t. 3. donec corrigatur) decr. 27. Sept. 1672. Eodem decreto prohibiti quoque sunt: *Libri 5 apologetici pro reli-gione, utraque theologia, moribus ac juribus O. Praed.* ad-versus Theoph. Raynaudi ll. 3, totidem Petri de Alva ll., aliquot epistolas Joan. Launoji, expostulationes Carterii alios-que: quarta pars manuductionis ad analyticam theologiam, ib. 1666. in 8.º, quos excipiunt duo postremi apologiae ll., ib. *Ethicae christianae 17 loci* sive opinionum a lege stan-tium necessarius ad salutem delectus vindicatus a novissimis dissertationibus ficti Amadei, veri Matthaei de Mojae, Mart. Esparsae hispanorum, Ant. Terilli angli, Honorati Fabri galli, Lucii Sanmarci siculi, Franc. Bonae Spei et Aeg. Estrix bel-garum t. 2 in 8.º Parisiis 1673; *responsio ad l. Joannis de Cardenas S. J.*, cui titulus *crisis theologica* seu dispu-tationes selectae morales, sine loco et anno, sed prodierat jam 1672. *L' Hérésie convaincue* ou la théologie des Luthériens et des Calvinistes reduite a quatre principes et refutée d' une manière toute nouvelle, avec l' examen de l'

¹⁾ Adv. l. *Calvinismus religio bestiarum*, et l. *Nova libertatis explicatio discussa*: et etiam contra l. editum sub nomine ficto Eugenii Philadelphi seu Franc. Annati: *Exercitationes contra l. P. Gibieuf de libertate Dei et creaturae*. Cf. supra t. 1. p. 725.

ouvrage du ministre Claude contre l' Eucharistie, Parisiis 1668. in 12°.

295. Hoc tempore maxime coeptae sunt illae controversiae *de probabilismo* ¹⁾, magis tamen saepe de verbo quam de re, theoreticae plus quam practicae, cum prudentiores confessarii, licet in theoria tutiorismum quendam tueantur, probalistarum benignitate in praxi libenter admodum utantur. Huc praeter Fagnani, Cardenas et Baron, de quibus jam egimus, pertinent ex *anglis* Antonius Terillus seu Bonvill S. J. dorcestriensis (n. 1623., † 11. Oct. 1676.) philosophiae et aliquandiu theologiae scholasticae professor, quem Amort „eruditissimum et probabilistarum antesignanum“ dicit. Duplici opere tuetur probabilismum: *Fundamentum totius theologiae moralis* seu tractatus de conscientia, in quo qua ratione, qua auctoritate irrefragabili usus cujusvis opinionis practice probabilis demonstratur esse licitus, Leodii 1668. in 4°. In hoc tractatu natura et qualitas probabilitatis fuse explicantur: modus quo ex probabili judicio certitudo conscientiae multiplici via exsurgit, clare exponitur: errores Jansenii circa ignorantiam invincibilem refutantur: intentum operis ex s. Scripturae, canonibus, ss. patribus stabilitur: quidquid a nimis rigide sentientibus hactenus objectum fuit, examinatur, ponderatur, et quia leve invenitur, rejicitur, et quod plus est, licito probabilitatis usui favere convincitur. Ita in operis titulo. *Regula morum* sive tractatus bipartitus de sufficienti ad conscientiam rite formandam regula, in quo usus cujusvis opinionis practice probabilis convincitur esse licitus. In hoc opere post regulam morum solide stabilitam argumenta contra licitum opinionis probabilis usum diligenter excutiuntur, plurimae

¹⁾ De hac controversia scripserunt etiam aliqua Franciscus Bona Spes O. Carm., de quo cf. n. 251. et Joan. Ferrier S. J. (n. 256.).

qq. ad conscientiam spectantes resolvuntur: nominatim autem ex professo omnia Celladei molimina, quae in suos de recta doctrina morum tractatus congessit atque contra communem theologorum sententiam objecit, ab ipsis fundamentis diruuntur et nulla esse demonstrantur. Leodii 1677. in f. Hoc opus opposuit l. *de recta doctrina morum*, quo P. Mich. de Elizalde S. J. sub anagrammate Antonii Celladei a. 1670. praevalentem tunc probabilismum convellere ac refutare nisus fuerat. Terillus immortalis quidem est editioni, hujus tamen curam in se suscepisse dicuntur provincialis anglicus et quatuor theologi approbatores. Hoc tamen opus vel saltem ejusdem propositiones plures impugnare nisi sunt ut Mich. a s. Joseph ¹⁾ in l. *Studium veritatis*, Matriti

¹⁾ Hic in bibliogr. crit. 4, 323. licet Terillum magni nominis theologum dicat, haec tamen carpit: „Oporteret, ut vir egregius omnem removisset in modo loquendi offensionem. Neque enim injuria quis in Terillo desideret aequiorem in allegationibus confidentiam, mitioremque in proprio sensu obfirmationem, cum pluribus non de trivio sapientibus visum fuerit, illum majori ingenii facilitate quam veritatis inquisitione, scriptores praesertim veteres suas in opinionationes pertrahere, et in auctorem sibi faventium censum redigere. Hinc non aurea forte sit catena illa cujusvis aetatis doctorum pro Terilli probabilitate pugnantium, quam ipse texit tum q. 22. tum q. 26. de conscientia probabilis usque ad finem, quaeque pluribus ad fontes ipsos non recurrentibus fucum fecit, atque in benigniori probabilismo quavis vinctos detinuit. Tanta est Terilli in citando fiducia, ut nisi lector periculum facere velit, ne dubitare quidem audeat, si uni Terillo se credat, pro opinandi libertate apertissime stare, necdum ss. Ecclesiae doctores, verum etiam omnium scholarum omnium principes, classicos scriptores omnes universimque concilia ipsa et patres, et quod summum est, ipsos sacros et canonicos scriptores. At qui nolit in re haud exigui momenti falli, conferat Terilli catenam cum indice cl. episcopi et scriptoris Palanco in t. *de conscientia*: nam ex utriusque operis collatione aequus censor facile discet, uter eorum melius fideliusque eorum, quos citat, interpretetur sententias etc.“

1715. et Ant. Arnaldus (alio tamen longe spiritu) etc. Michael de Elizalde S. J., quem Terillus impugnavit, natione fuit hispanus, patria echalarensis in dioecesi pampelonensi, qui philosophiam et decem annis theologiam scholasticam docuit partim Vallisoleti, partim Salmanticae, partim Romae († 1678). In theologia morali tutoristis et rigidis accensetur, vir tamen fuit summe scholasticus, ingenio profundus et disertissimus eloquio, qui ut jam diximus sub anagrammatico nomine Ant. Celladei et insciis superioribus edidit opus *de recta doctrina morum* 4 ll. distinctum, quibus accessit *de natura opinionis* appendix, Lugduni 1670. in 4°. Editionem secundam auxit aliis quatuor ll. et quaestiuncula ad logicam Moyae, Coloniae 1684. in f. Magno encomio de hoc opere loquitur Jos. a s. Michael ¹⁾. „Splendet sane in hoc opere, inquit, mirabile ingeniosi hominis acumen, intima rerum penetratio et analytica vel abstrusissimae difficultatis expositio, divisio et declaratio, quibus multorum aequivocationes deteguntur falsaeque de natura opinionis ideae removentur. Neque exigua nostri laus est, quod opere suo egregio ac luculentissimo suisque magni ponderis argumentationibus in sententiam suam traxerit viros doctrina et probitate clarissimos, qui veritatis amore ducti praejudiciis, quibus praeoccupati erant, depositis dexteris tandem dederunt doctori nostro, cujus sententias nedum approbarunt ac pleno firmoque assensu susceperunt, verum et propriis lucubrationibus illustrarunt.“ Rimatur autem auctor in hoc opere praesertim verae probabilitatis notionem ac naturam, quid prudentia sit quidve opinio probabilis, quae cum ea operantem, etiamsi veritatem objectivam, quam ex animo exquisitoque studio ac diligentia quaerere tenetur, non attingat, excusabilem reddere

¹⁾ L. c. 3, 306. ss.; ubi etiam l. conspectum exhibet.

valeat. „Minor mole sed virtute et perfectione non inferior est alia nostri auctoris scriptio, auro gemmisque pretiosior et ipso Augustini ingenio non indigna, quae singulari l. exhibet plenissime formam verae religionis quaerendae et inveniendae adversus cujusvis generis infideles, atheos, epicureos, paganos, judaeos, mahometanos et quaruncunque sectarum haereticos et pseudopoliticos ¹⁾.“ Neapoli 1662. in 4.º opus rarissimum. „Subtilia prorsus vereque profunda sunt, prosequitur idem criticus, quae theologus sane eminens in hoc opere adducit, eaque exigunt lectorem attentissimum, et qui partium omnium cohaerentiam diligenter observet jactaque principia semper prae oculis habeat. . . . Angelici praeceptoris doctrinam profunde ubique scrutatur vixque uno aut altero loco necnisi invitatus ab ea recedit, alio illum evocante aut majori auctoritate aut urgentiori ratione. Ex card. Pallavicini medullatis scriptis non pauca opportune delibat, eaque praesertim, quae consodalis doctissimus in aureo opere *de bono* erudite tradit et eleganter Dictio ejus ab scholastica plurimum abhorret, tersa, vivida, premens, coarctans, argumentosa et energica. Adversariorum objectiones non solum minime dissimulat, verum etiam adeo nervose confirmat, premit, urget, exornat, ut videatur ne angustissimum quidem locum relinquere, quo evadere possit. Tamen inexpectato victor emergit, et ad veritatem regia et lata via lectores suos ducit et in veritatis amplexu quiescere facit.“ Inter M. de Elizalde adversarios maxime innotuit ejus sodalis Matthaeus de Moya n. in oppido Moral dioecesis toletanae c. a. 1611., qui philosophiam docuit et amplius 20 annis theologiam Compluti,

¹⁾ Idem Mich. a s. Joseph l. c. qui et hujus l. conspectum exhibet. Hunc librum impense laudat etiam Pallavicino hist. conc. trid. l. 6. c. 17. n. 14.

Murciae et Matriti in collegio imperiali († 23. Febr. 1684). Magnas turbas excitavit ejus l. inscriptus: *Amadei Guimenii Lomarensis opusculum* adversus quorundam expostulationes contra nonnullas jesuitarem opiniones morales, Panormi 1657, dein, ut affirmat Antonius, Valentiae, Matriti, Lugduni (1674. in 4.º). A nonnullis sed falso credebatur hic liber Theophili Raynaudi. Hujus controversiae haec fuit origo ¹⁾: Prodiit in Hispania ficto nomine Gregorii de Esclapes l., cui titulus: *Manifiesto a los fieles de Christo de las Doctrinas perversas* que enseñan, defienden y practican universalmente los Jesuitas. Huic respondet liber hispanus Joannis del Aguila (quem Antonius ipsum M. Moya esse putat, alii quendam ex ordine S. Francisci) inscriptus nomine sub hoc titulo: *Ladre me el Perro y no me muerda*, in quo auctoribus antiquis, praecipue dominicanis, opiniones tribuuntur illae, quae moderni quidam solent jesuitis exprobrare. Aquilam excepit mox adversarius dominicanus quidam, qui se vocari Franciscum de Pietate voluit scripto opere, cujus titulus: *Theatro Jesuitico*, apologetico Discurso con saludables y seguras doctrinas necesarias a los Principes y Señores de la tierra, 1654. in 4.º. Aquilae modo suppetias fert M. Moya opere citato, in quo ostendit, propositiones jesuitis exprobratas vel falso illis tribui, vel revera jam apud celebriores s. Thomae discipulos reperiri: sed nullus de his propositionibus judicium (in prioribus editionibus) profert ²⁾. Cum hoc opus innotuit in Gallia, Sorbona a. 1665. gravissimam de illo protulit censuram ³⁾, quam tamen mox Alexander VII.

¹⁾ Cf. Journal de Savans 12. Apr. 1666. p. 390.; ss. Backer 2, 1390; Nicol. Antonius 2, 116.

²⁾ Hoc opus rursus impugnavit Vinc. Baronius, de quo supra egimus.

³⁾ Quae prodiit Parisiis hoc titulo: *Censura s. facultatis theo-*

brevii 25. Junii ejusdem anni cassavit; parlamentum vero parisiense pro suo pruritu se immiscendi quaestionibus theologicis eam approbavit. Tamen Alexander VII. opus P. Moya decreto 10. Apr. 1666. prohibuit; iterum illud damnavit s. congregatio inquisitionis 1675. flammisque addixit Innocentius XI. bulla ¹⁾ d. 16. Sept. 1680. Hinc Moya in tertia suis operis editione etiam judicium reprobationis propositionibus male sonantibus apposuit easque ipse refutavit. Aliud ejusdem opus *Selectae quaestiones ex praecipuis theologiae tractatibus*, de opinione probabili, de religione, de poenitentia, de aliis sacramentis, de censuris et ex aliis miscellaneae, Matriti 1670. in f., ib. 1678. v. 2 in f. (ed. 3.) cum appendice ad qq. selectiores t. 1. (qui primum prodiiit Coloniae 1702. v. 2 in 4.⁰) pariter decr. 11. Martii 1704. in librorum prohibitorum indicem relatum fuit. Fatendum est nostrum auctorem nimis esse benignum in suis sententiis et hinc velut unum ex antesignanis laxiorum moralistarum merito haberi.

296. Adversus hos laxiores theologos acerrimus rigidae sententiae propugnator in *Italia* ²⁾ exstitit Julius Mercorus

logicae parisiensis in l., cui titulus: Amad. Guimenii *opusculum theologiae moralis* lata die 3. Febr. 1665., Parisiis 1665. in 4⁰. Cf. de hac controversia continuationem hist. eccl. Fleurii l. 205. §. 29. ss. Censurae autem subjectum fuit hoc opus etiam ideo, quod romani pontificis infallibilitas in eo assereretur.

¹⁾ Hujus bullae apologiam scripsit Gerberon sub ficto nomine Oger Liban Erberg; ea inscribitur: *La défense des Censures du Pape Innocent XI. et de la Sorbonne contre les Apologistes de la Morale des Jésuites* sentenue par le P. Moya etc. Coloniae 1690. in 12⁰, de quo l. cf. Acta erud. lips. 1690. p. 313. Alios ll. de hac controversia cf. apud Backer l. c.

²⁾ De hac q. in Italia etiam sollicitus fuit Julius Clemens Scotti placentinus n. 1602., quondam e societate Jesu quam tamen reliquit (1645.), quod cathedram theologiae scholasticae non esset consecutus,

O. Praed. cremonensis „vir, inquit Picinellus ¹⁾, omnigena eruditione refertus, literis amoenioribus egregie instructus, philosophus atque theologus eximius, gravitate morum consuetudinisque facilitate omnibus venerandus et amabilis († 1669). Haec ejus opera ²⁾: *Basis totius theologiae moralis* h. e. praxis opinionum limitata adversus nimis emollientes (Ant. Escobar, Joan. Caramuel, Pasqualigo etc.) aut plus aequo exasperantes jugum Christi, Mantuae 1658. in f., Parisiis 1659. in 12°. Cum autem theologus parisiensis sive Wendrockius, vero nomine Nicolius, sive alius censuram suam de hoc libro epistola ad amicum scripta protulisset, respondit Mercorus altero l., cui titulus: *Solutiones trium nodorum* in opere *de opinionum praxi limitanda* agentium juxta censuram D. N. de N. doctoris parisiensis, Ticini 1663. in 4°. Denique cum a Caramuele acrius impetitus fuisset et eidem respondit tertio libello, cui titulum indidit: *Apocrisis pro doctrina de probabilitate* Prosperi Fagnani adversus apologiam Joan. Caramuelis, ib. 1664. in 4°. Probabilismi vero vindicias suscepit Franciscus Bordonus ex tertio ord. reg. s. Franc. parmensis, vir apprime doctus († 7. Aug.

dein Patavii professor philosophiae et juris canonici († 1669). Plurimos edidit libros, quos cf. apud Backer 1, 735. (ed. prioris), inter quos plures prohibiti fuere decr. 18. Jun. 1651; 10. Jun. 1654; 3. Aug. 1656. Ad nostram q. spectat: l. *de probabilitate opinionum* generatim acceptarum, et de probabilitate opinionum minus generatim acceptarum, Francofurti 1649. Scripsit quoque *Notas* (64) *morales, censorias, historicas* ad inscriptionem, ep. ad lectorem et cc. 13 introductionis ad historiam conc. tridentini P. Sfortiae Pallavicini, Coloniae 1664. in 4°. Auctor quoque est libelli famosi quondam vulgatissimi, cui titulus: *Lucii Cornelii Europaei Monarchia solipsorum* ad virum cl. Leonem Allatium, Venetiis 1645. in 12°.

¹⁾ In Athenaeo mediol.

²⁾ Cf. Quetif 2, 629.

1671.), in cujus laudem in ingressu parmensis bibliothecae coenobii s. Mariae de Quarterio legabatur:

Parmae Bordonus et orbi

Mortuus et vivens bibliotheca fuit.

Propugnaculum opinionis probabilis in concursu probabilioris adjectis sex fundamentis ad propugnaculum ejusdem operis, Lugduni 1668, 1669. in f. Plurima alia opera reliquit ad theologiam practicam spectantia ¹⁾, e quibus nonnulla indicabimus. *Tractatus de professione regulari* ad leges juris communis et constitutiones rom. pontificum, Mediolani 1635.; Venetiis 1660. in 4⁰; *controversiae morales* etiam causidicis et advocatis perutiles, Romae 1652.; *variarum resolutionum seu consiliorum regularium* t. 5 in f., t. primus prodiit Venetiis 1640.; 2—5. Parmae 1641., dein sub titulo: *Opera omnia juridico-regularia et moralia* t. 5 in f. Lugduni 1665., quibus tamquam t. 6. adjicitur propugnaculum opinionis probabilis supra indicatum. *Privilegia clericorum* in controversiis occurrentibus inter judices ecclesiasticos et laicos, Parmae (1668, 1688.); *de successione in bonis clericorum* ab intestato decedentium sine legitimis heredibus, Bononiae 1670.; *deciscones miscellanae* 500 dubiorum, Venetiis 1650. in 4⁰; *de legatis* adjectis 100 consultis ²⁾ tum juridicis, tum regularibus, Parmae 1688. in f., opus posthumum; *appendices ad manuale consultorum* in causis s. Officii contra haereticam pravitatem occurrentibus paulo ante impressum cura Franc. Mancini

¹⁾ Editorum et ineditorum catalogum bene longum recenset Joan. a s. Antonio in bibl. franc. 1, 371.; Mazzuchelli Scrittori ital. t. 2. p. 3. pag. 1703.

²⁾ „Accurato judicio singillatim elaborata“ inquiunt acta erudit. lips. 1690. p. 39., ubi proluxa hujus operis, sicut et illius de privilegiis clericorum recensio reperitur.

ejusdem religionis, qui complectuntur etiam *diversas meditationes super miraculorum essentiam et qualitatem*, quo facilius aperitur aditus ad beatificationem et canonizationem servorum Dei, ib. 1703. in f. Huc demum referri potest Ludovicus Scildere (Schildere) S. J. brugensis (n. 1606., † 17. Jun. 1667.), qui philosophiam tradidit sexennio, theologiam moralem biennio, scholasticam a. 11 et totidem eorundem studiorum praefecturam gessit. Virum laudaverunt omnes ¹⁾, quotquot noverunt, virtutem hi, doctrinam illi, alii utramque admirati, theologi expeditam in rebus theologicis scientiam, prudentes juris in explanandis legibus solertiam, omnes sublime ingenium cum profunda animi demissione conjunctum. Ab hac mentis demissione fluxere virtutes reliquae, animi nitor, vitae integritas, regularum observantia, amor in Deum, charitas in proximum, in sacro tribunali assiduitas, in aegris invisendis sollicitudo, in catechesi pueris tradenda zelus, in aliis ad pietatem excitandis pietas singularis. Quidquid a virtutum studio temporis ei supererat, totum in acquirenda scientia collocabat. Scripsit praeter *synopsim* (seu theses) *theologicam de sacramentis Ecclesiae*, Lovanii 1648. in f., *de principiis conscientiae formandae* ²⁾ tractatus sex tum in jure naturae ac divino, tum in humano, canonico ac civili fundatos, Antverpiae 1664. in 8.º opus accuratum et utile ³⁾, in quo tuetur, licere dare baptismum in casu necessitatis infantibus nondum natis.

297. Alias singulares theologiae practicae quaestiones tractarunt magno numero theologi. Ita *de actibus humanis*

¹⁾ Sotvellus in bibl. script. S. J.

²⁾ *Directorium conscientiae* circa difficiliore casus edidit alter belga scil. Mauritius Philippi O. Min. Antverpiae 1667., Bruxellis 1674. in 8.º.

³⁾ Cf. Feller 2, 165.

Gregorius Caraffa O. cler. reg. neapolitanus, theologiae professor ¹⁾, sui ordinis praepositus generalis a. 1644., dein episcopus cosanus, demum (1664.) archiepiscopus salernitanus († 23. Febr. 1676. a. aetatis 83.) in *disputationum theologicarum in 1, 2. d. Thomae* a q. 1—17. incl. tomo 1. (et ut videtur unico), Neapoli 1628. Scripsit quoque *de monomachia* seu duello, Romae 1647. in f., quam materiam ita versavit, ut plane exhausserit ²⁾; opusculum philosophicum *de concursu causae primae cum secundis*, Neapoli 1634. in 4°. De *virtutibus moralibus* egit in op. inscripto *Homo politicus*, Brunsbergae 1664. in f. Elias Downarovicz S. J. ruthenus in ducatu vitepcensi albae Russiae natus. Docuit is quadriennio philosophiam, quinquennio theologiam scholasticam, aliquamdiu moralem, sed concionatoris talento in primis excelluit, ita ut ab ejus ore penderent etiam schismatici et haeretici. Et quamquam debilis esset viribus, nunquam tamen a concionandi officio desistere voluit, dicendo se libenter eo in munere tamquam victimam procubiturum. Fuit parcissimi cibi et in corporis infirmitatibus, quibus saepe conflictabatur, auditus est identidem ingemiscere: „Amore tui, Deus, aut pati aut mori“ († 7. Nov. 1669). Udalricus Freiburger O. S. Ben. in academia salisburgensi professor philosophiae (1643.), theologiae moralis (1651.), s. Scripturae (1664.) scripsit disputationem *de obligatione legum* in foro conscientiae 1654. in 4°; hujus sodalis et collega in academia salisburgensi Gregorius Dietl prunvenigensis (prope Ratisbonam) praeter tractatum *de legibus*, Ratisbonae 1699. in 12°; *de horis canonicis* ³⁾, ib. 1670. in 4°;

¹⁾ Cf. Vezzosi, I Scrittori de' Cherici Regolari 1, 220.

²⁾ Silos p. 2. pag. 175.

³⁾ Hoc tamen opus adscribitur a Ziegelbauer in hist. liter. O. S. Ben. 4, 274 Gregorio Dreher, quem 3, 576 priorem dicit

clavem tripartitam speculativo-moralem seu tractatum de fine, beatitudine et actibus humanis ib. 1671. in 4°. reliquit l. inscriptum *Ariadne theologica* seu tractatus de vitiis et peccatis ib. 1672. in 4°; *sacrum conscientiae directorium* h. e. tractatum de conscientia speculative et practice institutum, ib. 1670. in 4°; *pharmacopaeam sacramentalem* h. e. tractatum de sacramentis in genere et in specie, ib. 1674. in 4°. *De jure et justitia* disseruit (Coloniae 1632.) Woltherus Henriques a Strevesdorff O. S. Aug. Novesii montensis ducatus oppido haud procul Colonia natus, theologiae doctor et hujus facultatis decanus ¹⁾). Postmodum praecipuis sui ordinis functus est muneribus, designatus est a. 1634. ab electore archiepiscopo moguntino Ans. Casimiro Wambold erfordiensis sive per Thuringiam ac Saxoniam suffraganeus consecratus sub titulo episcopi ascalonitani. A suecis a. 1644. Erfordia pulsus Moguntiae pontificalia peregit (+ 7. Maji 1674. a. aetatis 86.). Hoc sibi ipsi fecit epitaphium ²⁾):

Ad lectorem.

Quid agam, requiris? Tabesco.

Scire quis sim, cupis?

Fui Woltherus

Vapor et fumus.

Vitae quae fuerint condimenta

Flagitas? rogas?

Labor, dolor, luctus,

monasterii prunveningensis, altero vero loco priorem monasterii priffingensis. Kobolt, baierisches Gelehrtenlex., utriusque facit mentionem, utrique adscribit opus eundem praeseferens titulum.

¹⁾ Praeter alia edidit etiam *defensorium d. Thomae* ab Aegidio Romano olim compositum, Coloniae 1624. et *primatem magdeburgensem* sive seriem archiepiscoporum magdeburgensium, ib. 1633.

²⁾ Cf. Foppens bibl. belg. p. 2. pag. 1167.

Servire aliis, sustinere invidias.
 Aemulationes, despectus, degradationes,
 Persecutiones non curavi.
 Quos habui caros, plerosque sepelivi.
 Raro, subinde tamen,
 Amicum sincerum vel candidum videre
 Experiri que dignus fui.
 Fictos, dolosos, mel ex ore spumantes,
 In corde venenum habentes
 Nactus pluries fui.
 Siste viator!
 Nil stabile sub sole esse cogita.
 Hic opta, cineres placida cum pace
 Quiescant, atque mihi siquidem sit
 Requies animae.

Ora, quaeso, Deum opt. max.

De eodem argumento scripsit *deque restitutione, contractibus, de sacramentis in genere et in specie, de censuris* in communi et in particulari Ludovicus Maria Agudi prius ord. Carmelitarum, qui Mediolani natus est, tantumque in sacra scientia profecit, ut inter Italiae primi nominis theologos et sacros oratores sec. 17. haberetur. Postquam philosophiam nondum sacerdotio inauguratus docuerat, mox ad theologiam suis legendam applicitus est Neapoli et Bononiae, eosque ita instituit, ut horum plures celebrem a doctrina famam sibi compararint. Tum ad paranaeticam et exegeticam conversus a primariis Italiae urbibus quasi certatim vocabatur, qui conciones quadragesimae haberet. Tandem vero 29 annis in Carmelo transactis variisque in eo functus honoribus ex summi pontificis indulgentia ad ord. Praedicatorum transiit ¹⁾. Hujus

¹⁾ Quetif 2, 687.

sodalis Ludovicus (prius Hannibal dictus) Minutolo sculus brevem dedit *notitiam eorum, quae pertinent ad justitiam commutativam et ad probabilitates opinionum* in 2 p. divisam, Venetiis 1665. in 4°, quibus additiones adjecit, ib. 1667. in 4°. Annum is 22. attigerat ¹⁾, cum a suae sortis juvenibus ad singulare certamen provocatus ex conflictu graviter vulneratus rediit, quod corporis periculum salus animi fuit. Mox enim ut ex vulnere convaluit, mutata divinitus mente Christum pauperem sequi statuit. Ordinem s. Dominici ingressus vitam hanc novam tanto fervore amplexus est, ut brevi perfectum et absolutum viri religiosi exemplar in se exhibuerit. In sacro fidei tribunali cooptatus qualificator et librorum censor, a Simone Caraffa, messanenſi archiepiscopo, theologus adlectus est et synodalis examinatus institutus. Tanta erat summi ejus et integerrimi judicii apud omnes fama, ut non solum de rebus ecclesiasticis eum consulerent, sed et de negotiis forensibus et intricatioribus expeterent ejus sententiam urbis senatores et ejus consiliis acquiescerent. Hanc viri sapientiam ornabant integritas morum, vitae sanctimonia, regularis disciplinae studium, paupertatis amor, quo fiebat, ut si quid a nobilibus consanguineis illi daretur, illud non in usus privatos converteret, sed omnia in sinum pauperum, verecundorum praesertim, liberaliter effunderet († 10. Aug. 1673). Zamoranus de Villafuerte S. J. hispanus *de compensationibus* ad utrumque forum pertinentibus, Lugduni 1676. in 4.º disputavit; tractatum *de sacramentis in genere et in specie*, in quo etiam de censuris, indulgentiis, suffragiis et votis agitur juxta miram angelici d. Thomae Aq. doctrinam in forma scholastica redactum, Ticini Legii 1670. in 4°, composuit Ambrosius Lesaro de Belliquadro

¹⁾ Ibid. 2, 651. et in Mongitore bibl. siculae 2, 21.

O. Praed.; centuriam distinctionum *de poenitentiae virtute et sacramento*, Dilingae 1667. in 12.º et *assertiones theologicas* de actibus humanis in communi, de *Deo uno et trino*, de *visione Dei* ib. 1669, 1670. statuit Claudius Frere S. J. professor in academia dilingana ¹⁾. Marcus Antonius Bravo cordubensis († 1674.) publici juris fecit *excitatoriam beneficiariorum de opinionibus improbabilibus*, Varessi 1672. in 4°; Hyacinthus Lefebure O. Min. gallus († post a. 1670.) praeter librum, cui titulus: *Traité des trois états différents du Fils de Dieu* en sa Génération, dans son Incarnation, et au s. Sacrament, Paris 1681. in 4.º scripsit quoque gallice tractatum *de poenitentia*; Joannes Baptista Rovera S. J. († 1671.) philosophiae et theologiae professor Graecii, Viennae et Passavii edidit *decisiones de sponsalibus et sacramento matrimonii* juxta normam l. 4. decretalium, Passavii 1666. in 4°; de matrimonio pariter egit Joannes Angelus Bossio O. Barn. († 1665.) in tractatu *de effectibus contractus matrimonii* deque contractum matrimoniale consequentibus secundum utrumque forum, deque alimentorum obligatione, Venetiis 1643; Lugduni 1655; 1658—1667. t. 3 in f.; *de dote filiabus danda*, ib. 1655, 1662. in f.; *de nuptiis sine parentum consensu non contrahendis*, Venetiis 1643. in f.; *de patria potestate*, Lugduni 1667, 1671. in f.; tractatus *de triplici jubilaei privilegio* et operum ad jubilaeum consequendum implendorum executione, Pisis 1635. in f., 1670., quod opus Joannes Andreas Cermenate O. Barn. († 1671.) in utile *compendium* redegit,

¹⁾ Gothardus Luca S. J. professor in academia friburgensi pariter proposuit publicae disputationi quaestiones theologicas *de virtute poenitentiae*, Friburgi Brisgojae 1672. in 12.º et *de actibus humanis* ib. 1674. in 4°.

Mediolani 1651. in 8.º *Moralia varia* ad usum utriusque fori, Lugduni 1649—1651. v. 3 in f.; *disceptationes morales de jurisdictione episcoporum*, Mediolani 1638. in 4.º; *de scrupulis* et eorum remediis, Venetiis 1647. in 8.º. — *Tractatum de horis canonicis*, Moguntiae 1669. in 8.º scripsit Bruno Neusser O. Min., theologus in re morali gravis, cujus quoque est *Polyanthea theologico-morali-canonica*, Moguntiae 1680. in f. et *prodromus velitaris* adversus historiam pelagianam Henrici de Noris, ib. 1676. *Bullae cruciatae absolutissimam dilucidationem* divisam in 13 disputationes et 50 qq., in quibus difficultates 522 distincte ac dilucide enodantur, Panormi 1657. in f. publici juris fecit Carolus Latius alcamensis, philosophiae, theologiae et jurisprudentiae doctor, cui propter morum integritatem, doctrinam et ecclesiasticam eruditionem plurium ecclesiarum visitatio demandata fuit ab episcopis mazariensibus († 14. Dec. 1667). Edidit praeterea hujus *dilucidationis compendium* ib. 1664. in 12.º et *aquilam triumphantem* seu triumphum marianum opus absolutissimum, in quo ss. Scripturarum oraculis, omnium patrum doctorumque testimoniis, omnium fidelium plausu vividisque rationibus evincitur, demonstratur, concelebratur mysticae aquilae triumphus de stygio pythone originalis peccati in ipsomet suae conceptionis instanti, ib. 1663. in f. — Albertus de Albertis S. J. patria tridentinus (n. 29. Jul. 1593., † 3. Maj. 1676.), vir doctus et pius, sed et acerbioris ingenii, qui veniam nemini daret, si quid in latinitatem peccasset, nec inultum pateretur, si quidpiam dixisses, quod prisca auctoritate probari non posset. Stilo usus est acri et peracido, solitus in ore habere illud Martialis (l. 7. epigr. 24.): At mihi quae novit pungere, Chia sapit ¹⁾.

¹⁾ Hist gymnasii patav. t. 2. p. 315.

Scriptis praeter alia ¹⁾: *Paradoxa moralia de ornatu mulierum communia et explorata* pro confessariis et concionatoribus, Mediolani 1650. in 4°; *l. contra saltationes et choreas* etc.

298. Ultimo demum loco eum recensemus, qui scientia et merito omnium horum primus fuit, Zachariam Pasqualigo veronensem cler. reg., auctorem in re morali classicum ²⁾, licet propendeat ad opiniones laxiores. Docuit suos sodales primum Patavii philosophiam, dein Romae theologiam scholasticam quindecim annis. Aetate jam provecior oculorum infirmitate adeo laboravit, ut fere in caecitatem inciderit († 17. Febr. 1664). Illius hic mentionem facimus, licet de universa fere theologia morali scripserit, propter opus omnium praestantissimum *de sacrificio novae Legis quaestiones theologicae, morales, juridicae*, Lugduni t. 2 in f. Vere dici potest auctorem nostrum hoc argumentum qq. 1347 undequaque exhausisse, nihilque merito desiderari posse, quod non fuse expenderit. Huic adde alia ejusdem opera: *Decisiones morales* (510) juxta principia theologica et sacras atque civiles leges difficultatum, quae in utroque foro occurrunt. Opus, in quo breviter et dilucide recensentur, rejiciuntur vel approbantur opiniones tum veterum tum recentiorum theologorum et canonistarum cum suis indicibus, Veronae 1641. in f.; decreto tamen 25. Jan. 1684. in indice *donec corrigantur. Variarum quaestionum moralium canonicarum centuria I.*, in quibus ex principiis theologicis et sacris et civilibus legibus plura dubia, quae ad praxin utriusque fori

¹⁾ Cf. Sotvelling, Mazzuchelli, gli Scrittori d'Italia 1, 297.

²⁾ Cf. Vezzosi, I Scrittori de' cherici regolari detti Teatini 2, 156: „Chiara Teologo de' suoi tempi, di cui e le dottrine si rammentano ed il nome si celebra da quanti dopo di esso sino a' presenti giorni nostri hanno scritto o nel Diritto canonico o nella Morale Teologia.“

pertinent tam quoad regulares quam quoad seculares breviter et dilucide explicantur, Romae 1647. in f.; *centuria II.*, ib. 1647. in f.; *centuria III.*, ib. 1652; *centuria IV.*, ib. 1652. in f.; *sacra speculativa doctrina de Deo* ceterisque divinitus revelatis ex theologicis principiis ad scholasticae lecturae methodum, Venetiis 1650, in f.; *sacra moralis doctrina de statu supernaturali humanae naturae* ejusdemque operationibus atque ipsum concernentibus ex divinitus revelatis naturalibusque principiis ad scholasticae lecturae methodum deducta, ib. 1650. in f., in indice librorum prohibitorum decr. 29. Mart. 1656. *nisi fuerit ex correctis.* *Theoria et praxis magni jubilaei* atque etiam extraordinarii, in qua omnia, quae ad utrumque pertinent, atque alia plura, quae ad indulgentias, absolutionem a reservatis, commutationem votorum conveniunt, ex theologicis principiis atque sacris et civilibus legibus breviter et dilucide explicantur, Romae 1650. in f.; *Praxis jejunii ecclesiastici et naturalis*, in qua quidquid in hac materia occurrere potest atque item alia plura dubia ex theologicis principiis et sacris atque civilibus legibus breviter et dilucide deciduntur (451 decis.), ib. 1644. in f.; *singulares selectae quaestiones morales juridicae* (520), in quibus ex principiis theologicis, sacro atque civili jure plura variaque dubia ad utrumque forum pertinentia ut plurimum noviter excitata dilucide et breviter resolvuntur, ib. 1662. in f.; *theoria et praxis*, in qua jura, obligationes et privilegia eorum exponuntur, qui in periculo aut articulo mortis constituuntur, opus posthumum (complectens qq. 448), ib. 1672. in f.; *disputationes metaphysicae*, ib. 1634, 1636. v. 2 in f., in quibus eclecticum agit. Observationes adjecit ad tractatum Laureti de Franchis ¹⁾

¹⁾ Cf. Nomencl. t. 1. p. 672. annot. 6.

de controversiis inter episcopos et regulares, ib. 1656. in f.; Prosperi Farinaccii *repertorium judiciale et repertorium de contractibus* digessit, ex ms. primus edidit atque praefatione donavit, Lugduni 1639, 1642. v. 2 in f.

299. Ad theologiam *pastoralem* ¹⁾ praeter plura opera, quorum mentionem fecimus, referri possunt quae ediderunt in Gallia: Petrus Calixtus Campetti O. Cap. doctissimus verbi Dei declamator, ac salutis animarum zelo fervidus, generis nobilitate, doctrinae praestantia ac vitae perfectione illustris († 1670), cujus sunt: *Pastor catholicus* sive theologia pastoralis in 3 pp. distributa, scil. in catechisticam, moralem et sacramentalem, in quibus rudimenta fidei et ea, quae ad bonos mores pertinent, plenius explicantur, Lugduni 1668. in f.; *de praeceptis decalogi et Ecclesiae*; de peccatis septem mortalibus et censuris Ecclesiae, ib. 1669. t. 2 in 8°. Haec tria opera omnium, etiam regularium sensu, praecipua habentur inter catechistica et commentaria maximeque ab omnibus viris doctis commendantur ²⁾. Jacobus du Mets abbavillaeus, doctor sorbonicus et theologiae moralis Parisiis in seminario s. Nicolai dicto du Chardonnet professor, qui edidit tum *clavim theologiae practicae tripartitae*, Parisiis

¹⁾ Hic forte mentio fieri posset Jacobi Petit, cujus opera *Theodori cantuarensis poenitentiale* omnibus quae reperiri potuerunt capitulis adauctum, per canones selectos ex antiquissima canonum collectione ms. descriptos, necnon per plura ex variis poenentialibus hactenus ineditis excerpta expositum, praeclaris ecclesiasticae disciplinae monumentis, quae ex optimis codd. mss. selecta sunt, confirmatum prodit Parisiis 1677. v. 2 in 4°. Omnia praeterea eruditis notis ac dissertationibus illustravit. Edidit etiam: *Les vérités de la religion prouvées contre les anciennes hérésies par la vérité de l'eucharistie ou traité pour confirmer les nouveaux convertis dans la foy de l'église*, ib. 1686. in 12°.

²⁾ Biblioth. franc. 2, 440.

1663. ss. v. 4 in 12⁰; 1674; tum *clavim theologiae theoreticae*, ib. 1672, 1673. in 12⁰ edidit. In Italia Candidus Brognolo O. Min. bergomensis (n. 13. Jan. 1607.), qui composuit ¹⁾ *speculum clericorum* tam secularium, quam regularium, in quo omnia, quae ad eorum mores, privilegia, obligationes, sacramentorum sacramentaliumve susceptionem et administrationem ac poenas canonicas respiciunt, distinctis resolutionibus juxta prisca ac nova jura pontificia dilucide ac methodice conspiciuntur, Venetiis 1664. In Lusitania Sebastianus Abreu S. J. cretensis philosophiae et theologiae diu professor, et academiae eborensis cancellarius († 18. Oct. 1674.), qui reliquit *institutionem parochi* seu speculum parochorum, in quo tum parochi tum omnes animarum curam exercentes videbunt obligationes muneris sui et methodum ad eas rite adimplendas, Eborae 1665. in f., 1681.; Augustae Vindelicorum et Dilingae 1700. in 4⁰; Venetiis 1724. in 4⁰; 1761. Denique in Germania Matthaeus Stoz S. J. theologiae professor in academia friburgensi († 13. Febr. 1678.), qui inchoavit opus *Tribunal poenitentiae* seu ll. duo prior de poenitente ut reo, posterior de confessario ut judice, quod ejus frater Joannes absolvit et edidit Augustae Vindelicorum et Dilingae 1701. in 4⁰; 1739; Bambergae 1756. in 4⁰; Tobias Lohner S. J. Neo-Oetinganus n. 1619., plurium operum auctor ²⁾, quorum potiora sunt: *Instructio*

¹⁾ Ejus quoque sunt: *Manuale exorcistarum ac parochorum* h. e. tractatus de curatione ac protectione divina, in quo variis reprobatis erroribus verus, certus, securus, catholicus, apostolicus et evangelicus ejiciendi daemones ab hominibus et e rebus ad homines spectantibus: curandi infirmos: ab inimicis se tuendi, Deumque in cunctis necessitatibus propitium habendi modus traditur, Bergomi 1651; Lugduni 1658; Venetiis 1683, 1702. in 4⁰; *Alexicacon* h. e. de maleficiis ac morbis maleficis cognoscendis, Venetiis 1668. in f., 1714. v. 2 in 4⁰.

²⁾ Cf. Backer 2, 777.

practica de ss. Missae sacrificio juxta ritum romanae Ecclesiae offerendo, una cum rubricis ejusdem missae brevibus notis illustratis, Dilingae 1670. in 12.º etc.; instructio *practica de officio divino juxta ritum breviarii romani recitando*, ib. 1679. in 12.º etc.; instructio *practica tertia de conversatione apostolica* a curatoribus animarum pie et fructuose instituenda, complectens varios et solidos modos juvandi et consolandi diversorum statuum personas affictas, praecipue aegras et captivas, Dilingae 1678. in 8°; quarta *pastorum* continens doctrinas et industrias ad pastorale munus pie, fructuose ac secure obeundum una cum casibus frequentius circa idem officium occurrere solitis et ex communiore doctorum sensu decisis, ib. 1678. in 8.º etc.; quinta *de confessionibus rite ac fructuose excipiendis*, doctrinas tam generales quam speciales ad varios hominum status complectens, ib. 1677. in 8°; sexta *institutiones quintuplicis theologiae*, positivae videlicet, asceticae, polemicae, speculativae et moralis complectens una cum appendice methodum compendiarum reformationis ecclesiasticae a conc. tridentino factae continente, ib. 1679. in 8°; septima *de munere concionandi, exhortandi, catechizandi*, ib. 1682.; octava *institutiones theologiae mysticae* seu facilem et practicum modum exercitia spiritualia S. P. Ignatii per octiduum faciendi complectens, ib. 1680. in 8°; nona *de sacerdotii origine et praestantia*, variis item industriis et praxibus, quibus sacerdotes boni ad Dei gloriam suamque et proximi salutem promovendam sunt usi, malorum quoque sacerdotum infelici interitu, radicibus et remediis; cui etiam compendium ritualis ea, quae pro commodiori sacramentorum et sacramentalium administratione serviunt complectens (seorsim ib. 1681. in 8.º) adjectum est, ib. 1681. in 8°; decima *succinctam doctrinarum asceticarum summam* comprehendens, ib. 1685. in 8°; undecima

continens *armentarium* seu *panopliam spiritualem* i. e. varia arma et media ad omnis generis tentationes fortiter sustinendas et feliciter superandas, ib. 1688. in 8°. Prodierunt hae instructiones singulae seorsim saepius, simul collectae, ib. 1726. ss. v. 11; 1759—1749. v. 12. in 8°. Saepius quoque prodiit ejus *instructissima bibliotheca manualis concionatoria*, ib. 1681. v. 4 in f.

300. His addentur qui *casus* eorumque *solutiones* seu decisiones collegerunt, ut Benedictus Remigius Noidens cler. reg. antverpiensis ¹⁾, Acatius March de Velasco O. Praed. episcopus (1660.) oriolensis († 1665.), Joannes de Alloza S. J. peruanus ²⁾, patria limensis (1598—6. Nov. 1666.), Jacobus Franciscus Via S. J. placentinus († 13. Nov. 1671.), Laurentius Angelus Espin O. Carm. s. theologiae doctor caesaraugustanus ³⁾, Emmanuel Ambrosius de Filguera cler. reg. theologiae moralis in collegio salmanticensi praeceptor et in primis Jacobus Saint Beuve ⁴⁾. Natus is est 20. Apr. a. 1613. et a. 1638. doctorum numero in Sorbona adscriptus undecim annis theologiam magno cum plausu docuit. Verum cum ab Arnaldo stetisset, professoris munere privatus est (1658). Formulae tamen Alexandri VII. subscripsit atque

¹⁾ Cf. Foppens bibl. belg. 1, 134.

²⁾ Hujus *flores summarum* seu alphabetum morale, Leodii 1665. in 8.º saepius prodierunt.

³⁾ Prodierunt ejus *consulta varia theologica, juridica, moralia et historica* Caesaraugustae 1669. in f.

⁴⁾ Plura de eo cf. ap. Mich. a s. Joseph bibliogr. crit. 2, 561.; Feller 2, 153.; Biogr. univ. 39, 541.; Du Pin 18, 199., qui has decisiones admodum laudat: „Enfin rien n'est plus instructif, ni plus utile pour la conduite que ce Recueil.“ et l. J. de s. Beuve docteur de Sorbonne et professeur royal. Etude d'histoire privée contenant des détails inconnus sur le premier Jansénisme, Parisii 1865.

cleri gallicani theologus electus est († 15. Dec. 1677). Cum decisiones ejus viris quamplurimis undique de argumentis diversis ipsum consulentibus datas frater ipsius perquisisset, eas 3 vol. in 4.º typis mandari curavit ¹⁾, primum a. 1689., alterum 1692. et tertium a. 1704. In Sambovii decisionibus continentur dubia conscientiae resoluta et responsa ad consultationes exacta ad Scripturae s., canonum et doctrinae ss. patrum atque primi subsellii theologorum normam non neglecta peculiari ecclesiae gallicanae disciplina. Laudanda ²⁾ in illis est eruditio, prudentia, accuratio, aequitas, licet ad rigorem potius propendeat. Optima quaeque Joan. Pontas in dictionarium suum casuum conscientiae derivavit. A Benedicto XIV. habetur Sainte Beuve praeclarus scriptor ³⁾. Scripsit quoque *de confirmatione et extrema unctione* 1686. adversus Dallaeum.

301. Reliqui tandem sunt, qui *de re liturgica* meruerunt ⁴⁾. Gilbertus Grimaud gallus, parisiensis facultatis doctor et metropoliticae burdigalensis ecclesiae canonicus († 1665.), moriens egregium reliquit opus, quod posthumum exiit Lugduni 1666. in 4.º, Parisiis 1678. t. 3 in 12.º inscriptum: *La liturgie sacrée, où l'antiquité, les mystères et les cérémonies de la s. Messe sont expliquées. Ensemble*

¹⁾ Hoc titulo prodierunt: *Resolutions de plusieurs Cas de Conscience touchant la Morale et la Discipline de l'Eglise.*

²⁾ Cf. praeter auctores jam laudatos Journal de Savans 17, 353—362; Mémoires de Trévoux 1705. t. 1. p. 55—69.

³⁾ In constitut. ad oscensem antistitem a. 1746.

⁴⁾ His adde Js. Habertum, de quo supra n. 254. egimus, et Leonem Allatium n. 265. Quaedam reperiuntur etiam in Joannis Baptistae Pacichelli apocrisarii pontificis et archaeologi *chiroliturgia* sive de manus gestibus, impositione, lavatione, item de juramentis, annulis, Coloniae Agrippinae 1673. in 8°.

diverses résolutions au sujet de la mémoire des Trepassez avec un *Traité de l' Eau benite, du Pain benit, des Processions et des Cloches*. Carolus Guyet S. J. turonensis (1601—30. Mart. 1664.), vir ecclesiasticorum rituum ac caeremoniarum cognitione nulli secundus, magna cum eruditione et crisi insigni scripsit opus, cui titulus: *Heortologia* sive de festis propriis locorum et ecclesiarum: hymni proprii variarum Galliae ecclesiarum, opus novum et intentatum hactenus, in quo propositis variis quaestionibus investigatur accurate origo, ritus ratioque omnis celebrandi quaecunque festa propria adductis passim exemplis praecipuarum ecclesiarum, quarum item jura, privilegia, consuetudines variique usus quoad officia divina, discutiuntur, laudantur, illustrantur, Lutetiae Parisiorum 1657. in f.; accedit commentarius *de dierum festorum celebratione* a Lud. Thomassino conscriptus, Venetiis 1729; *ordo generalis divini officii recitandi juxta ritum breviarii romani*, in quo explicantur omnia, quae in recitatione officii et celebratione missae tam in choro, quam extra servanda sint, Flexiae 1622. in 8°. Franciscus Maria Brancatius (Brancacci) neapolitanus, septimus e nobilissima sua familia cardinalis, tanto ingenii laborisque sui proventu jurisprudentiae operam navabat, ut doctoratus laurea insignitus nonnisi annos natus 17 jamjam in neapolitano praetorio patrocinandis causis insudaret. Postea sacris initiatus ac theologici doctoratus honores emeritus ab Urbano VIII. post varia obita munera brutianus, postea caputaquensis, demum cardinalis et viterbiensis episcopus est renunciatus. Decem in congregationibus indefessam sedi apostolicae operam dicavit, dioecesim suam lustravit atque ter synodum habuit. In comitiis Clementis X. a pluribus cardinalibus ad thiam pontificiam expetitus, per hispanos ab ea exclusus fuit († 29. Jan. 1675. a. 83 natus). Erat eximius literatorum

fautor ¹⁾, ac ipse varia edidit opuscula, ut octo *dissertationes* ²⁾, quae prodierunt Romae 1672. in 4°, scil. de privilegiis, quibus gaudent cardinales in propriis capellis; de optione sex episcopatum S. R. E. cardinalium (seorsim Viterbii 1668.); de pactionibus cardinalium, quae vocantur conclavis capitula; de sacro viatico in extremo vitae periculo certantibus exhibendo (seorsim ib. 1668. in 4.º); de benedictione diaconali, de altarium consecratione etc. Scripsit quoque tractatum *de chocolatae usu* Romae 1666. in 4°, in quo ostendit moderato hujus potus usu jejunium non dissolvi ³⁾. Prae ceteris tamen „egregiam sane in ea sacrae doctrinae parte explicanda contulit operam vir non tam dignitate, quam doctrina morumque sanctitate conspicuus, cardinalis Joannes Bona editis duobus rerum liturgicarum libris eruditis et laboriosis, in quibus omnia prope, quae in hoc genere optima sunt, accurate collegit, adeo ut illius diligentiam vix quidquam effugerit ⁴⁾.“ Natus est Joannes Bona Mondovii seu Monte Regali in Subalpinis Italiae nobili genere 19. Oct. 1609. Annum agens decimumquintum ordinem cisterciensem in arctiori congregatione S. Bernardi prope Pignorolum ingressus est (19. Jun. 1625.), in quo dictus est Joannes a s. Catharina. Quum maximis virtutibus sensim inclaresceret, omnibusque ad recte pieque vivendum exemplo et incitamento esset, vix juvenilem aetatem egressus aliquot primum monasteria, tum universam congregationem patrum

¹⁾ Cf. Contin. hist. Fleurii l. 207. §. 17.; Biogr. un. 5, 482; Mazzuchelli t. 2. p. 4. pag. 1982.

²⁾ Cf. Diarium romanum literatorum a. 1668. p. 102; 1672. p. 185. ss.

³⁾ Adversus hanc dissertationem scripsit Hecquet: *Traité des dispenses du carême*.

⁴⁾ Renaudot liturg. orient. collect. praef. t. 1.

suffragio moderandam invitus suscepit (1651). Huic muneri tanta prudentia, zelo, vigilantia, integritate vitaeque sanctimonia praefuit triennium, ut egregius instituti sui reformator audire meruerit. Exacto hoc triennio ac magistratu deposito solitudinem repetere statuit, sed mox ab Alexandro VII., cui in minoribus constituto ob eruditionem morumque similitudinem acceptissimus erat, ad Urbem revocatus ac iterum eo urgente abbas generalis electus, idem munus pari atque antea sanctitatis laude septennio exercuit. Adscitus quoque est inter consultores congregationum indicis librorum prohibitorum, ss. rituum ac s. universalis inquisitionis. Adstitit morienti pontifici, a quo semper magni est habitus. Demum a Clemente IX. nil tale cogitans ac prorsus invitus 29. Nov. 1669. ad purpuram potius protractus quam promotus fuit. Mortuo paucis post diebus Clemente 9. Dec. ejusdem anni a multis cardinalibus in pontificem expetebatur ¹⁾). Non sine sanctitatis opinione Romae decessit 28. Oct., 1674. Quanti autem ubique a viris doctis fieret, liquet ex his, quae Baluzius ²⁾ refert: „Cum hic Lutetiae percrebisset nuncius de morte ejus, tantus fuit eorum, qui literas amant, dolor, ut, tametsi illum vultu voceque palam testarentur, altius tamen animis moerement, tamquam si publicus parens universis ereptus esset. Quis enim non doleret extinctum senem optimum et sanctissimum in summo dignitatis gradu positum, plurima bonarum rerum cognitione instructum, quique rem literariam ornare,

¹⁾ Hac occasione secreta manu argutum illud foro in publico affixum epigramma legebatur:

Grammaticae leges plerumque Ecclesia spernit:

Forte erit, ut liceat dicere *Papa Bona*.

Una soloecismi ne te conturbet imago:

Esset papa bonus, si Bona Papa foret.

²⁾ In praefat. ad capitularia Caroli M. n. 78.

juvare, promovere et posset et vellet? Itaque nemo fere in hac urbe fuit, eorum videlicet, qui nostra studia et ecclesiasticae antiquitatis notitiam amant, qui consilia sua literaria morte ejus intercepta non quereretur; quia is cunctis suum favorem praestabat, singulis suam operam commodabat, omnes pulcherrimo et honestissimo commovebat et excitabat exemplo. Ego in primis maximam jacturam in morte tanti viri feci, qui et me diligebat et meos qualescunque labores humanissimo suo suffragio comprobavit.“ Ejusdem opera sunt ¹⁾: *De divina psalmodia* deque variis ritibus omnium ecclesiarum in psallendis divinis officiis tractatus, Parisiis 1663. in 4.º editio auctior et 1672; prodierat jam Romae 1653. in 4.º sub titulo: *Psallentis Ecclesiae harmonia*; Coloniae 1677. in 8.º. Quidquid ad Ecclesiae cantum pertinet, hoc in libro tanta cum solertia traditur, ut etiam peculiare caput de solo *Alleluja* habeatur. Subjungitur dein scriptorum, quibus usus est, catalogus cum crisi de quolibet, cujus occasione saepe scitu digna animadvertit. *Rerum liturgicarum* ll. 2., Romae 1671., Parisiis 1672; Coloniae 1674; dein Parisiis 1676. cum fusiori disquisitione *de azymo et fermentato* locupletata ²⁾. Ratione hujus operis Zacharias eum

¹⁾ Plura de eodem cf. apud Eggs, *purpure docta* l. 6. §. 95.; *cont. hist.* Fleurii l. 206. §. 96.; *Niceron* 10, 114. ss.; *Ildeph. Tardito* in commentario de vita et rebus gestis hujus cardinalis praemisso ejusdem epistolis Taurini 1755. in f.; *Car. Jos. Marotium* in *Cistercii refflorescentis chronologicae historia* p. 2. pag. 52.; *Mast, Kirchenlex.* 2, 74.; *Du Pin* 17, 20. ss., ubi fuse de ejus disserit operibus; sed praesertim *Mazzuchelli gli Scrittori d'Italia* 3, 1515. et *Bertolotti in vita card. Bona*.

²⁾ *Opinio*, quam *Bona* tenuit de usu fermentati et azymi promiscuo in Ecclesia occidentali in celebratione eucharistiae visa est *Francisco Aug. Macedo O. Min.* de haeresi pene suspecta. At doctissimus *Mabillon*, licet eam improbabilem reputet, a tam

dicit ¹⁾ „rerum liturgicarum magistrum fere principem“, ipsumque opus commendatissimum appellat. Nova sed magis erudita, accurata et utili methodo quam ejus in hoc argumento antecessores de rebus liturgicis disserit. Ceterum et in suis epistolis, quas collegit ediditque Sala 1755. plura liturgica tractat Bona. Nec praetermittenda sunt ejus opuscula ascetica propter sobriam, practicam, simplicem ascetim vere aurea: *Via compendii ad Deum*, Romae 1656, 1657. in 12.º et alibi; *manuductio ad coelum*, Romae 1658; Parisiis 1664. in 12.º etc.; *de discretione spirituum* ²⁾, Bruxellis 1671. et 1674; Parisiis 1673. in 12.º; Venetiis 1742. etc.; *principia et documenta vitae christianae*, Romae 1674; Parisiis 1674, 1675. in 12.º; tractatus asceticus *de sacrificio missae*, Rotomagi 1668. in 12.º etc.; *horologium asceticum* indicans modum obeundi christianas exercitationes, opus posthumum, Parisiis 1676, 1679. in 12.º, quae saepe prodierunt et in alias linguas versa sunt. Opera omnia collecta prodierunt Parisiis 1678. t. 3 in 8.º, Antverpiae 1677, 1694, 1739. in f. (desunt tamen epistolae et ultimum opusculum); Venetiis 1752. in f.; praestantissima editio est ea, quam adornavit notisque auxit Robertus Sala Taurini t. 3 in f. 1747. (t. 1.), 1749. (t. 2.), 1753. (t. 3.).

dura censura dicit immunem: imo plerique jam viri eruditi eam amplectuntur.

¹⁾ Biblioth. ritualis t. 2. l. 2. c. 3. p. 139. Feller 2, 179. de hoc opere dicit: „Plein de recherches curieuses et intéressantes sur les rites, les prières et les cérémonies de la messe.“

²⁾ Liber hic „vel ab ipsis sacris congregationibus in auctoritate habetur et cum honore suscipitur. Mich. a s. Joseph 3, 44.

I. TABULÆ CHRONOLOGICÆ

SECUNDUM DISCIPLINAS

	Theologia scholastica.	Theologia positiva et polemica.	Disciplinae ad ss. literas spectantes.
	Franc. de Arauxo O. Pr.	Abrah. Ecchellensis. Joan. Bagot S. J.	Joan. d'Espieres O. S. Ben.
	Ludov. Maeratus S. J.	Franc. Pinthereau S. J.	Henricus Marcellius S. J.
	Franc. van der Veken S. J.	Timoth. Laubenber- ger*	
	Coelest. Brunus O. S. Aug.	Bernardin. Vetweis O. Min.*	
	Paul Rosmer S. J.	N. de Merandè*	
1664	Mathias Borrul S. J.*	Rich. Mercier S. J.	
	Modestus a s. Gre- gorio O. Carm.*	Thomas Clagius S. J. Thomas Carwell S. J.	
	Marianus Schwab O. S. Ben.	Fabian. Szepesi O. Min. Conv.*	
	Ant. Bruodinus O. Min.*		
		Henr. Wagnereck S. J. Henr. Marcellius S. J.	

THEOLOGORUM

DISPOSITÆ AB A. 1664—1680.

Patrologia.	Historia ecclesiastica.	Theologia practica.
Claudius de Chantelou O. S. Ben.	Ant. Sanderus. Ludov. Jacobillus. Ludov. Doni d'Attichi Bened. Bonnefoy S. J.* Ludov. Coulon.	Zacharias Pasqua- ligo cler. reg. Carol. Guyet S. J. Henr. Wagnereck S. J. Guil. Voellus.* Udalr. Freiburger O. S. Ben.* Jac. Fontanella.* <i>Paul. Rosmer S. J.</i> <i>Franc de Arauxo O. Pr.</i>

	Theologia scholastica.	Theologia positiva et polemica.	Disciplinae ad ss. literas spectantes.
1665		Petrus Jammy O. Praed. Melch. Cornaeus S. J. August. van Teylingen S. J. Joan. Georgius. Theoph. Brachet de la Milletière. Kenelm Digby. Raymundus a s. Martino S. J.* Bonav. a s. Anna O. Carm.* Guil. Campiani S. J. <i>Franciscus Carriere O. Min.</i>	Franc. Carriere O. Min. Joan. Besson S. J. Leander Divionensis O. Cap.*
1666	Thomas Comptonus Carleton S. J.	Clemens Galanus cler. reg. Raym. Caron O. Min. Jac. Mumford S. J. Hier. Mülman S. J. Guil. Landsheere S. J. Joan. Sinnigh. Bonav. Boselli O. S. Ben. Claud. de la Parre.*	Philip. Codurcus. Bern. la Paliss O. Praed. Car. Dorron congr. Orat.

Patrologia.	Historia ecclesiastica.	Theologia practica.
Joan. Rivius O. S. Aug.	Joannes Bollandus S. J. Aegidius Bucherius S. J. Lazarus Caraffinus.	Joan. Bossio O. Barn. Gilbert. Grimaud. Thomas de Vallgornera O. Praed. Candidus Brognolo O. Min.* Ant. Graña-Nieto.* Acatius March de Velasco O. Praed.
Carol. de Visch O. Cist.	Joannes Baptista de Grossis. Petr. Salernus S. J.	Sebast. Salelles. Andreas Muscara. Joan. de Alloza S. J.

	Theologia scholastica.	Theologia positiva et polemica.	Disciplinae ad ss. literas spectantes.
1667	Rodericus de Ar- riaga S. J. Petr. de Alva et Astorga O. Min. Joan. Morandi cler. reg.* Carol. Landerius O.S. Fr.* Joseph Olzina S. J. <i>Sfortia Pallavicino</i> S. J. <i>Carol. Latius.</i>	Paulus Piromallus O. Pr. Honoratus Nicquetius S. J. Joan. de Chaumont. Isidorus da Luz O. SS. Trin.* Joan. Alex. Ferrari. Theodorus Moretus S. J. Ign. Goodwin S. J. <i>Philip. Labbeus S. J.</i>	Nicol. Sanson. Petrus Aloysius S. J. Philip. Picinelli.* Paul. Albinianus de Rajas S. J. Joan. Chapellain.*
1668	Ant. Bernardus de Quiros S. J. Mauritius de Lezana O. Pr. Nicol. a s. Simeone O. Carm. Didac. de Avendaño S. J.* Ant. de la Parra et Arteaga cler. reg.* Franc. Pichon Meri- nero O.S. Franc.* Marcus de Berulle O. Min. Conv.*	Isaac Habert. Thomas Leonardi O. Praed. Joan. Brisacier S. J. Laur. de la Borde.*	Joan. Erardus Fullon S. J. Ignat. Zuleta S. J.* <i>Marc. de Berulle O.</i> <i>Min.*</i>

Patrologia.	Historia ecclesiastica.	Theologia practica.
	Sfortia Pallavicino S. J. Guil. Marlot O. S. Ben. Joan. Maan.* Andreas Catullius. Petrus Guillebaud. <i>Philipp Labbeus S. J.</i>	Philippus Labbeus S. J. Ludov. de Schildere S. J. Car. Latius. Maurit. Philippi O. Min.*
	Philip. Briet S. J. Franc. Levera.* <i>Joan. Erard. Fullon S. J.</i>	Herman. Busen- baum S. J. Joan. Martinez de Prado O. Praed. Bened. Bemigius Noidens cler. reg.* <i>Isaac Habert.</i>

Patrologia.	Historia ecclesiastica.	Theologia practica.
<i>Leo Allatius.</i>	Franc. Bernardinus Ferrari. Georg. Cardoso. Jac. Vignier S. J. Jac. Ciampalentes.* <i>Leo Allatius.</i>	Nicol. Rodriguez Fermosini. Anton. de Escobar et Mendoza S. J. Ludov. Bail. Jul. Mercorus O. Praed. Elias Downarowicz S. J. Joan. d' Avezan. Julius Clemens Scotti. Claud. Frere S. J.* Laur. Angelus Espin O. Carm.*
Bertrandus Tissier O. Cist.	Ferdinandus Ughelli O. Cist. Petrus Gariel. Simon Peyronet.* Math. Chefneux O. S. Aug.* Ludov. Jac. a s. Carolo O. Carm.	Andreas a Matre Dei O. Carm.* Petrus Calixtus Cam- petti O. Cap. Ambr. Lesaro O. Praed.* Ludov. Dubois. <i>Laur. a s. Theresia O. Carm.</i>

	Theologia scholastica.	Theologia positiva et polemica.	Disciplinae ad ss. literas spectantes.
1671	Philippus a ss. Trinitate O. Carm. Leo a s. Joanne O. Carm. Christoph. Delgadillo O. S. Franc. Gabriel a s. Vincentio O. Carm. Reginald. Lucarinus O. Praed. Franc. a s. Augustino O. S. Aug.*	Octavius Worst O. Cap. Joan. Spencer S. J. Dulaurens Orat. Jos. Arbussy.* Theoph. Rossel.* Theodor. Rhay S. J.	
1672	Petrus Magalhaens O. Pr. Gaudentius Bontem- pus O. Cap. Christoph. de Vega S. J. Andreas de la Moneda O. S. Ben.* Petrus Pelican O. Pr. La Fosse O. S. Aug.* Nicol. Wying S. J. Bonagratia Habsensis O. Cap. Petrus Cornaeus.*	Amabilis de Bourzeis. Vitalengo Boselli. Joan. Federer.* Joan. Ferraud S. J. Didacus de Escolano. Laurent. a Dript O. S. Ben.* Jac. Boireau S. J.*	Dominicus Magri. Jac. Lobbetius S. J. Bonav. Pons O. Pr. Coelestinus a s. Lud- vina O. Carm.

Patrologia.	Historia ecclesiastica.	Theologia practica.
	Odoricus Rainaldus Orat. Joan. B. Riccioli S. J. Joan. Mariadela Mure.*	Franc. Bordoni O. S. Franc. Jos. Gibalinus S. J. Joan. Bapt. Rovera S. J. Jac. Franc. Via S. J. Joan. Andreas Cermenate O. Barn. Joan. David. Emman. Ambr. de Filguera cler. reg.* <i>Philipp. a ss. Trinitate O. Carm.</i>
	Jac. Grandamicus S. J. Antonius Godeau. Nicol. de Bralion.	Gregorius Dietl O. S. Ben.* Jac. du Mets.*

	Theologia scholastica.	Theologia positiva et polemica.	Disciplinae ad ss. literas spectantes.
1673	Joan. Nicolai O. Praed. Thomas del Bene cler. reg. Bened. a s. Jacobo O. S. Aug.* Marcus a Baudunio O. Cap.* Maximil. Reichenberger S. J. Joan. Berthold S. J. Beatus Amrhyn S. J.	Franc. Richard S. J. Guilelmus Lacy S. J. Bernard. Neuhauser S. J. Joan. Stankovits S. J.	Martinus Incesin.* Anterus Maria a s. Bona- ventur. O. S. Aug.*
1674	Vincentius Contenson O. Praed. Dominicus a s. Thoma O. Pr.* Mich. de Avendaño S. J.* Theod. Gennari.* Licinius a s. Scholastica O. Carm. Seraph. Portabos O. Min.	Joan. Ferrier S. J. Hugo Cressy. Bern. Guyard O. Pr. Guil. Martin.* Winold. Coster O. Carth.	Valerianus Flavigny.

Patrologia.	Historia ecclesiastica.	Theologia practica.
	Franc. Maria Florentinus. Mich. Seneschal S. J.	Emman. Gonzalez Tellez.* Ludov. Minutolo O. Praed. Joan. Baptista Pacichelli.* <i>Marc. a Baudunio O. Cap.*</i> <i>Thomas del Bene cler reg.</i>
Gilb. Mauguin.		Joannes Bona O. Cist. Ludov. Engel O. S. Ben. Gabriel Cossart S. J. Vinc. Baron O. Pr. Sebast. Abreu S. J. Franc. Fernandez de Miñano.* Gotthard. Luca S. J.* Woltherus Henriquez a Strevesdorff O. S. Aug. Marcus Ant. Bravo.

	Theologia scholastica.	Theologia positiva et polemica.	Disciplinae ad ss. literas spectantes.
1675	Hippolytus Marracci congr. Matris Dei. Andreas a Cruce (Lao) O. Carm. Car. Tomasi cler. reg. Marc. Ferro O. Praed. Christophorus Rassel O. S. Ben. Joan. Hecquet O. Pr.* Casp. de Ribadeneira S. J.*	Petrus van Walen- burch. Vitus Erberman S. J. Steph. Petiot S. J. Joan. Ohneberger S. J. Andreas Gerard S. J.*	Guido Mich. le Jay. Ludov. de Ayllon et Quadros.* Leo Matina O. S. Ben.* Petrus des Champsneufs S. J. Henr. Mayer S. J.
1676	Bonaventura Bellu- tus O. Min. Conv. Ant. Reginaldus O. Praed. Rich. Lyncaeus S. J. Augustinus Gibbon O. S. Aug. Joan. Sendin de Cal- deron O. S. Franc. Mart. de Esparsa Artieda S. J.* Petrus de Bugis S. J.*	Mathias a Corona O. Carm. Eduard. Worsley S. J. Bern. Meynier S. J.* Joan. Mantelius O. S. Aug. Isaac de la Peyrere. Thomas White. Samuel Leski S. J.* <i>August. Gibbon O. S. Aug.</i>	Joan. Pricaeus. Georg. Heser S. J.* Henr. Kircher S. J. Jac. Legris. Joan. Bisselius S. J.* Jos. de Tamayo S. J.*

Patrologia.	Historia ecclesiastica.	Theologia practica.
Laurent, Bertrand.* Joan. Balesdens.	Andreas du Saussay. Caesar Rasponi. Ignatius Bompiano S. J.	Jac. Pignatelli.* Thomas Tamburini S. J. Franc. Maria Brancatius. <i>Andreas de Saussay.</i>
	Henricus Valesius. Paulus Aringhi. Emmanuel Maignan O. Minim. Nicol. Schatten S. J. Franc. Bosquet. Maria Nicol, Desguerrois.	Ant. Terillus S. J. Gregor. Caraffa cler. reg. Albertus de Albertis S. J. Zamorano de Villafuerte S. J.* <i>Mart. de Esparsa Artieda S. J.*</i>

	Theologia scholastica.	Theologia positiva et polemica.	Disciplinae ad ss. literas spectantes.
1677	Petrus de Godoy O. Pr. Franc. Bonae Spei O. Carm. Jos. de Vita O. Praed. Didacus de Silva Pacheco O. S. Ben. Dionysius Darecor- tesius O. S. Franc.* Wilibald. Bernardt O. S. Franc.* <i>Petrus M. Passerinus de Sextula O. Pr.</i>	Joan. Scheffler. Alb. Kojalowicz S. J. Casp. Sevenstern S. J. Alb. Belin O. S. Ben. <i>Jac. de Sainte Beuve.</i>	Augustin. Inveges. August. Cermelli O. Pr. Joan. Ambrosius a s. Carolo.* <i>Franc. a Jesu Maria O. Carm.</i>
1678	Guil. Herinckx O. Min. Gabr. Marletta O. Praed.* Christoph. Todfeller S. J. Nicol. Martinez S. J.	Aegidius O. Conv.* <i>Mich. de Elizalde S. J.</i>	Dionys. Amelotte. Franc. Basellus S. J. Jac. de Montefrio S. J.* Laisne de Marguerie. Ascanius Maria Crispo O. Pr.*
1679	Andreas Junius S. J. Laur. Neesen. Petrus de Comitibus O. S. Aug.*	Adolph. Godefr. Vo- lusius. Franc. le Roy S. J. Ignatius Brown S. J. Mich. Fèvre.*	Antonius a Matre Dei O. Carm. Ant. a Matre Dei O. S. Pauli.* Ludov. de Thouret. Haymon Corius O. Barn. <i>Joan. Columbi S. J.</i>

Patrologia.	Historia ecclesiastica.	Theologia practica.
Jos. Maria Suarès. Philippus Despont.*	Emmanuel Thesaurus.	Petrus Maria Passerinus de Sextula O. Pr. Jac. de Sainte Beuve. Franc. a Jesu Maria O. Carm. Antonius a Spiritu s. O. Carm. Julius Capone.* Jacobus Petit.* Raymund. Bonal.*
	Caesar Egasse Bulaeus. Joan. de Bussières S. J. Joan. Launojus.	Prosper Fagnani. Mich. de Elizalde S. J. Matthaeus Stoz S. J. Steph. Mallaeus.* <i>Guil. Herinckx O. Min.</i>
Franciscus Combesius O. Pr.	Joan. Columbi S. J.	Ernricus Pirhing S. J. Georg. Gobat S. J. Dominicus Galles. Ludov. Maria Agudi O. Praed.* Joan. Melatius.

	Theologia scholastica.	Theologia positiva et polemica.	Disciplinae ad ss. literas spectantes.
1680	Joannes Guilleminot S. J. Sebast. Izquierdo S. J. Frid. Stümel O. Min.* Barthol. de Barberiis O. Cap.*	Christoph. Daven- portus O. S. Franc. Petrus Talbot. Car. Mallet. Joan. Franc. Hacki S. J.* Petrus Labbeus S. J. Jac. Nouet S. J. Georg. Heidelberger.*	Athanas. Kircher S. J. Emman. Naxera S. J. Franciscus Pean. Mart. de el Castillo O. Min.* Jos. Ormaza S. J.*

Patrologia.	Historia ecclesiastica.	Theologia practica.
Philipp. le Prieur.	Didacus Ortiz de Zuñiga. Herm. Crombach S. J. Augustinus Oldoini S. J.*	Tobias Lohner S. J.* Bruno Neusser O. Min.* Macarius Havermans O. Praem. Henr. Heinlin O. S. Ben.* Aegid. Gabriel O. S. Franc.* Frid. Romelius O. Praem.

II. TABULÆ CHRONOLOGICÆ

SECUNDUM NATIONES

	Italia.	Hispania et Lusitania.	Gallia.
1664	Zach. Pasqualigo cler. reg. Ludov. Jacobillus. Coelest. Brunus O. S. Aug. Modest. a s. Gregorio O. Carm.* Jac. Fontanella.* Abraham Ecchelensis (maronita).	Franciscus de Arauxo O. Praed. Mathias Borull.*	Ludov. Maeratus S. J. Joan. Bayot S. J. Carol. Guyet S. J. Joan. d' Espieres O. S. Ben. Claudius Chantelon O. S. Ben. Franc. Pintherau S. J. Ludov. Doni d' Attichi O. Minim. Nic. de Marandè. Guil. Voellus. Rich. Mercier S. J. Ludov. Coulon. Bened. Bonnefoy S. J.*

THEOLOGORUM

DISPOSITÆ AB A. 1664—1680.

Belgium.	'Germania.	Anglia (Hibernia et Scotia).	Polonia et Hungaria.
Antonius San- derus.	Henricus Wag- nereck S. J.	Thomas Carwell S. J.	Fabianus Szepesi O.
Franciscus van der Veken S. J.	Timoth. Lauben- berger.*	Ant. Bruodinus O. Min.*	Min. Conv.*
Henr. Marcellius S. J.	Bernardinus Vet- weis O. Min.*		
Paul. Rosmer S. J.	Marian. Schwab O. S. Ben.		
	Thom. Clagius S. J.		
	Udalr. Freiburger O. S. Ben.*		

	Italia.	Hispania et Lusitania.	Gallia.
1665	Joan. Bossio O. Barn. Candidus Brognolo O. Min.* Lazarus Caraffinus.	Thomas de Vallgor- nera O. Praed. Ant. Graña-Nieto * Acat. March. de Velasco O. Praed.	Franc. Carrière Conv. Joan. Besson S. J. Gilbert Grimaud. Petrus Jammy O. Pr. Theoph. Brachet de la Milletière. Raymundus a s. Mar- tino S. J.* Bonav. a s. Anna O. Carm.* Leander Divionensis O. Cap.*
1666	Clem. Galanus cler. reg. Joannes Baptista de Grossis. Andreas Muscara. Petrus Salernus. Bonav. Boselli O. Conv.	Sebast. Salelles S. J. Joan. de Alloza S. J.	Philipp. Codurcus. Bern. la Palisse O. Praed. Carol. Dorron Orat. Claud. de la Parre.*
1667	Sfortia Palla- vicino S. J. Paulus Piromallus O. Praed. Car. Latius. Petrus Aloysius S. J. Carol. Lanterius O. S. Franc.* Joan. Morandi cler. reg.* Philipp. Picinelli.* Joan. Alex. Ferrari.	Rodericus de Ar- riaga S. J. Petr. de Alva et Astorga O. Min. Isidorus da Luz O. SS. Trin.* Joseph. Olzina S. J. Paul. Albinian. de Rajas S. J.	Philippus Labbe S. J. Joan. de Chaumont. Guil. Marlot O. S. Ben. Honorat. Nicquetius S. J. Nicol. Sanson. Joan. Maan.* Andr. Catullius. Petrus Guillebaud. Joan. Chapellain.*

Belgium.	Germania.	Anglia, (Hibernia et Scotia).	Polonia et Hungaria.
Joannes Bol- landus S. J. Aegid. Bucherius S. J. Joan. Rivius O. S. Aug. August. van Tey- lingen S. J.	Joan. Georgius. Melch. Cornaeus S. J.	Kenelm Digby. Guil. Campiani S. J.	
Carol. de Visch O. Cist. Guil. de Land- heere S. J.	Hieron. Mülman S. J.	Thomas Compton (Carleton) S. J. Jac. Mumford S. J. Joan. Sinnigh. Raym. Caron O. Min.	
Ludov. Scildere S. J. Theodor. Moretus S. J. Maurit. Philippi O. Min.*		Ignat. Goodwin S. J.	

	Italia.	Hispania et Lusitania.	Gallia.
1668	Franc. Levera.*	Ant. Bernardus de Quiros S. J. Maurit. de Lezana O. Praed. Joan. Martinez de Prado O. Pr. Ant. de la Parra et Arteaga cler. reg.* Didac. de Avendaño S. J.* Franc. Bichon Merinero O. S. Franc.* Ignat. Zuleta S. J.*	Isaac Habert. Philipp. Briet S. J. Marcus de Berulle O. Min. Conv.* Joan. Brisacier S. J. Laur. de la Borde.*
1669	Franc. Bernardinus Ferrari. Dominicus de Marinis O. Praed. Julius Mercorus O. Praed. Ludov. Sanseverino. Jac. Ciampalentes.* Jul. Clemens Scotti. Leo Allatius (graecus).	Nicol. Rodriguez Fermosini. Ant. de Escobar et Mendoza S. J. Joan. Ant. Velasquez S. J. Georg. Cardoso. Blasius a Benjumea O. S. Franc.* Laur. Angelus Espin O. Carm.*	Ludov. Bail. Thomas le Blanc S. J. Jac. Bordes O. Cap. Jac. Vignier S. J. Leon. Champeils S. J. Joan. d' Avezan. Claudius Frere S. J.*

Belgium.	Germania (Helvetia).	Anglia (Hibernia et Scotia).	Polonia.
Joan. Erard. Ful- lon S. J. ThomasLeonardi O. Praed. Bened. Remig. Noi- dens cler. reg.	H e r m a n n u s B u s e m b a u m S. J.		
Hadrianus van Walenburch. Henr. de Cerf.* Petrus van der Laen S. J. Joannes de Jonghe S. J.		Bonaventura Ba- ronius O. S. Franc.*	Nic. Cichorius S. J. Andreas Stibigk S. J. Elias Downaro- vicz S. J.

	Italia.	Hispania et Lusitania.	Gallia.
1670	Ferdinandus Ughelli O. Cist. Jos. Maria Ciantes O. Praed. Scipio Errico. Ambr. Lesaro de Bel- liquidro O. Pr. Dionysius Leone O. Praed.* Philipp. Maria Bonini.*	Andreas a Matre Dei O. Carm.* Dionysius Blasco O. Carm.* Antonius Salcedo O. Praed.* Joseph a Villa nova O. S. Aug.* Franc. Cidron de Aze- vedo S. J.*	Franciscus An- natus S. J. Petr. Labat O. Praed. Bertrandus Tissier O. Cist. Petrus Calixt. Cam- petti O. Cap. Petrus Gariel. Math. Chefneux O. S. Aug.* Marcellus Regiensis O. Cap. Simon Peyronet.* Dionysius de Rives O. Cap.* Ludov. Jac. a s. Carolo O. Carm. Christoph. le Juge S. J. Ludov. Dubois.
1671	Odoricus Rainal- dus Orat. Franc. Bordonus O. S. Franc. Joan. Baptista Riccio- lius S. J. Reginaldus Lucari- nus O. Praed. Gabr. a s. Vincentio O. Carm. Joan. Bapt. Rovera S. J. Jac. Franc. Via S. J. Joan. Andreas Cerme- nate O. Barn. Franc. a s. Augustino O. S. Aug.*	Christoph. Delgadillo O. S. Franc. Emman. Ambr. de Fil- guera cler. reg.*	Philipp. a ss. Tri- nitate O. Carm. Leo a s. Joanne O. Carm. Jos. Gibalinus S. J. Ludovicus Dulaurens congr. Orat. Joan. David. Jos. Arbussy.* Theoph. Rossel.* Hyac. Lefebvre O. Min.*

Belgium.	Germania (Helvetia).	Anglia (Hibernia et Scotia).	Polonia.
Barthol. d' Astroy O. Min.	Henr. Lamparter S. J. Albert. Zenner O. Pr.* Bern. Löper S. J.	Laurentius a s. Theres. O. Carm.	Bened. Paulus Boym S. J.
Octav. Worst O. Cap.	Theodor. Rhay S. J.	Joannes Spencer S. J.	

	Italia.	Hispania et Lusitania.	Gallia.
1672	Dominicus Magri. Gaudentius Bontem- pus O. Cap. Vitalengo Boselli. Petrus Cornaeus.*	Petrus Magalhaens O. Praed. Christoph. Vega S. J. Andreas de la Moneda O. S. Ben.* Bonaventura Pons O. Praed.* Didacus de Escolano.	Ant. Godeau. Jacobus Grandamicus S. J. Nic. de Bralion. Amabilis de Bourzeis. Jac. du Mets.* Petrus Pelican O. Praed. Joan. Ferrand S. J. La Fosse O. S. Aug.* Jac. Boireau S. J.*
1673	Franc. Maria Floren- tinus. Thomas del Bene cler. reg. Ludov. Minutolo O. Pr. Bened. a s. Jacobo O. S. Aug.* Anterus Maria a s. Bona- ventura O. S. Aug. Joan. Bapt. Pacichelli.*	Emman. Gonzalez Tellez.*	Joannes Nicolai O. Praed. Franc. Richard S. J. Marcus a Baudunio O. Cap. Mart. Incesin.* (Noel de la Lane.)
1674	Joannes Bona O. Cist. Theod. Gennari.* Seraph. Portabos O. Min.	Sebast. Abreu S. J. Domin. a s. Thoma O. Praed.* Mich. de Avendaño S. J.* Franc. Fernandez de Miñano.* Marc. Antonius Bravo.	Gabr. Cossart S. J. Vincentius Contenson O. Praed. Vinc. Baron O. Praed. Bernard. Guyard O. Praed. Joan. Ferrier S. J. Valer. Flavigny. Guil. Martin.* Gilb. Mauguin. Licinius a s. Scholastica O. Carm.

Belgium.	Germania (Helvetia).	Anglia (Hibernia et Scotia).	Polonia (Hungaria).
Jacob. Lobbetius S. J. Coelestinus a. s. Ludvina O. Carm.	Joan. Federer.* Greg. Dietl O. S. Ben.* Bonagratia Habsen- sis O. Cap. Nic. Wysing S. J. Laur. a Dript O. S. Ben.*		
Mich. de Sene- schal S. J.	Maximil. Reichen- berger S. J. Joan. Berthold S. J. Bernard. Neuhauser S. J. Beat. Amrhyn S. J.	Guil. Lacy S. J.	Joannes Stankovits S. J.
Winold. Coster O. Carth.	Ludov. Engel O. S. Ben. Woltherus Henri- quez a Streves- dorff O. S. Aug. Gotthardus Luca S. J.*	Hugo Cressy.	

	Italia.	Hispania et Lusitania.	Gallia.
1675	Jac. Pignatelli.* Hippol. Marracci. Thomas Tamburini S. J. Andr. a Cruce O. Carm. Car. Tomasi cler. reg. Marcus Ferro O. Praed. Caesar Rasponi. Franc. Maria Bran- catius. Leo Matina O. S. Ben.* Ign. Bompiano S. J.	Caspar de Ribade- neira S. J. Ludov. de Ayllon et Quadros.*	Andr. Saussay. Guido Mich. le Jay. Steph. Petiot S. J. Laur. Bertrand.* Petrus des Champsneufs S. J. Joan. Balesdens. Andreas Gerard S. J.
1676	Bonav. Bellutus O. Min. Paul. Aringhi. Greg. Caraffa cler. reg. Albertus de Albertis S. J.	Joan. Sendin Calderon O. S. Franc. Mart. de Esparsa Artieda S. J.* Zamorano de Villafuerte S. J.* Jos. de Tamayo S. J.*	Henricus Vale- sius. Antonius Reginaldus O. Praed. Emmanuel Maignan O. Minim.* Franc. Bosquet. Petrus de Bugis S. J.* Bernard. de Meynier S. J.* Maria Nic. Desguerrois. Jac. Legris O. Cist. Isaac de la Peyrère.

Belgium.	Germania.	Anglia (Hibernia et Scotia).	Polonia (Hungaria).
Petrus van Walenburch.	Vitus Erber- man S. J. Christoph. Rass- ler O. S. Ben. Joannes Ohneberger S. J. Henr. Mayer S. J.	Joan. Hecquet O. Praed.*	
Math. a Corona O. Carm. Joan. Mantelius O. S. Aug.	Nic. Schatten S. J. Henr. Kircher S. J. Georgius Hesel S. J.* Joan. Bisselius S. J.*	Ant. Terillus S. J. Rich. Lyncaeus S. J. Augustinus Gib- bon O. S. Aug. Eduard. Worsley S. J. Thom. White.	Joan. Pricaeus. Samuel Leski S. J.°

	Italia.	Hispania et Lusitania.	Gallia.
1677	Joseph de Vita O. Praed. Petrus Maria Passerinus O. Pr. Emman. Thesaurus. Julius Capone.* Dionys. Darecortisius O. S. Franc.* August. Inveges. Augustinus Cermelli O. Praed. Joan. Ambr. a s. Carolo.*	Petrus de Godoy O. Praed. Didacus de Silva Pacheco O. S. Ben. Franc. a Jesu Maria O. Carm. Ant. de Spiritu s. O. Carm.	Jos. Maria Suarès. Jac. Saint-Beuve. Philipp. Despont.* Jac. Petit.* Alb. Belin O. S. Ben. Raym. Bonal.*
1678	Prosper Fagnani. Franc. Bosellus S. J. Gabr. Marletta O. Praed.* Aegidius O. Conv.* Ascan. Maria Crispo O. Praed.*	Michael de Elizabeth S. J. Jac. de Montefrio S. J.* Steph. Mellaeus.* Nicol. Martinez S. J.*	Dionysius Amelotte Orat. Caesar Egasse du Boulay. Laisne de Marguerie. Joan. de Bussièrès S. J. Joan. Launojus.
1679	Dominicus Gallesi. Ludov. Maria Agudi O. Pr.* Haymon Corius O. Barn. Petrus de Comitibus O. S. Aug.* Joan. Melatius.	Anton. a Matre Dei O. Carm.	Franciscus Combesius O. Praed. Joan. Columbi S. J. Ludov. Thouret de s. Catharina. Mich. Fèvre.*

Belgium.	Germania.	Anglia (Hibernia et Scotia).	Polonia (Hungaria).
Franciscus Bonae Spei O. Carm. Casp. Sevenstern S. J.	Joan. Scheffler.		Alb. Kojalowicz S. J.
Guil. Herinckx O. Min.	Christoph. Todt- feller S. J. Matth. Stoz S. J.		
Laur. Neesen. Franc. leRoy S. J.	Ernricus Pir- hing S. J. Georg. Gobat S. J. Godefr. Adolph. Volusius.	Andreas Junius S. J. Ignat. Drown.	

	Italia.	Hispania et Lusitania.	Gallia.
1680	Augustinus Oldoini S. J.* Barthol. de Barberiis O. Cap.*	Sebast. Izquierdo S. J. Didacus Ortiz de Zuñiga. Emman. Naxera S. J. Jos. de Ormaya S. J.* Mart. de el Castillo O. Min.*	Philipp. le Prieur. Joan. Gillemminot S. J. Carol. Mallet. Jac. Nouet S. J. Franc. Pean de la Coul- lardière. Petrus Labbe S. J.

Belgium.	Germania.	Anglia (Hibernia et Scotia).	Polonia.
Macar. Havermans O. Praed. Aegid. Gabriel O. S. Franc.*	Athanas. Kircher S. J. Herm. Crombach S. J. Tobias Lohner S. J.* Bruno Neusser O. Min.* Frid. Stümel O. Min.* Frid. Romelius O. Praem.* Henr. Heinlin O. S. Ben.* Georg. Heidelber- ger.*	Christoph. Da- venportus O. Min. Petrus Talbot.	Joannes Franc. Hacki S. J.*

I. Theologia scholastica

ab a. 1681—1700.

302. Praecedentibus periodis scholae theologi magno numero commentarios vel in sententiarum libros vel in summam s. Thomae composuerunt, rarius integrum s. theologiae scripserunt cursum: sed jam commentatorum numerus minuitur, augetur vero illorum, qui theologiae vel systema, vel cursum, vel manuale, vel compendium¹⁾ elaborarunt²⁾. Horum plures in *Gallia* celebrantur. Ex ordine praedicatorum in primis laudandus est Joannes Baptista Gonet, Biterris (Beziers) in Occitania natus, in academia burdigalensi professor publicus, qui s. Thomae doctrinam magna nominis fama tradidit et secundum thomistarum scholam strenue propugnavit ab a. 1650—1671., quo in comitiis suae pro-

¹⁾ Heliodoro Parisiensi O. Cap. adscribitur triplex *compendium*, scil. *theologiae dogmaticae*, *theologiae historicae* et *theologiae mysticae*. Sed utrum prodierit nos latet. Laudatur autem propter sapientiam et pietatem multam, quam redolet. Ipsius quoque sunt *Veritates christianae religionis*, Parisiis 1684. t. 3 in 8°.

²⁾ Fatendum tamen est jam difficilius posse distinguere qui inter theologiae scholasticae cultores et inter theologiae positivae atque polemicae scriptores numerari debeant, cum plures theologi hoc tempore has theologiam tractandi methodos magis conjungant, quam id antea sit factum.

vinciae tolosanae communi omnium voto assumptus prior provincialis eam rexit ad a. 1675. Eo vere munere solutus Burdigalae ad consueta munia rediit († 24. Jan. 1681). Julianus Jos. Gourgas biterrensis hoc forte nimis splendidum ei posuit epitaphium:

Biterris natus est et denatus

Patriae suae lux simul et luctus.

Gonetorum familiae etsi senatoriae

Plus splendoris addidit quam accepit.

Docendi apud suos praefectus muneri

Non tam docere visus est quam demonstrare.

Ea perspicuitate theologiam docuit

Ut ipsum theologiae solem illustrarit.

Antecessor burdigalensis Ausonios, Altimios, Muretos

Aliaque hujus academiae lumina non adaequavit solum,

Sed tanto intervallo devicit, quanto theologia

Literas superat humaniores.

Primus e dominicana familia integrum theologiae cursum
Publici juris fecit, aliorum antesignanus, non pedissequus.

Plures thomistas fecit quam ipse Thomas,

Quos enim scholae thomisticae deterrebat sublimitas,

Goneti allicit nitor, brevitās, amoenitas.

Adeo plenus est patrum sententiis, philosophorum placitis,

Poetarum flosculis, oratorum verbis politioribus,

Ut scripta ejus non theologiae vepretum dixeris,

Sed humanitatis rosetum.

Totius Europae stupor fuit, italīs subtilitatem,
Hispanis sublimitatem, gallis ipsis perspicuitatem mirantibus.

Habebat schola doctorem angelicum d. Thomam,

Habebat seraphicum Bonaventuram, habebat subtilem Scotum,

Illuminatum Mayronium, deerat doctor illuminans,

Habet Gonetum.

Alii divinum praedicent, alii Thomam redivivum
Appellent, meo iudicio apud posteros audiet
Doctorum lux aut doctor lucis.

Ipsemet operum suorum fecit compendium,
Ne alius tentando compendium faceret dispendium.

Compendium est ita numeris omnibus absolutum,
Ut nihil habeat compendii praeter titulum.

Hoc solum nomine luctuosum compendium,
Quod auctoris vitam compendiosiore fecit.

De scribenda ea theologiae parte, quae moralis dicitur,
Serio cogitabat, sed Dei nutu accidit, ut eam
Non reliquerit scriptis, quam relicturus erat factis.

Mira in eo humilitas, summa bonitas,
Candor eximius.

Ita de se ut de aliis¹⁾, ita de aliis,
Ut alii de se, sentiebat.

Omnibus admirationi, sibi contemptui,
Omnibus amori, sibi odio,

Omnibus notus, uni erat ignotus sibi.
Quamplurimi ex Italia, Hispania, India
Quoque viri utriusque cleri gravissimi

Biterras ventitabant solo videndi Gonetis desiderio,
Eoque viso mirum in modum exultabant.

Quid ad haec Gonetus?

Vanam hominum curiositatem mirabatur,
In tanta sui nominis luce caecutiens,
Seipsum non agnoscebat, sibi latebat,
Utinam et morti latuisset.

Adversus novos theologiae thomisticae impugnatores

¹⁾ Scil. seposito quovis amore proprio, non sibi praeter justam favens.

Edidit clypeum, utinam et contra mortis invidiam
Clypeum invenisset:

Non fleret theologia solem suum, non fleret
Praedicatorum familia lumen suum, non fleret Gallia
Decus suum, non fleret Europa suum miraculum.
Obdormivit in Domino ipso quem praedixerat die
Octavo scil. cal. Febr. a. 1681. aetatis 65.

Edidit *Clypeum theologiae thomisticae* contra novos ejus
impugnatores, Burdigalae t. 16 in 12°. ab a. 1659—1669.
„Nullus cursus theologicus, inquit Quetif¹⁾, seu apud nostros
seu apud externos majori aviditate conquisitus fuit.“ Et revera
usque ad a. 1680. novies prodiit. Nona editio eaque prae-
stans, aliis locupletior, ornatior et auctior, variisque quae
typographorum incuria in alias irrepserant mendis et omis-
sionibus omnino purgata et castigata ac in meliorem formam
redacta, praesertim in tractatu de voluntate Dei et in disser-
tatione de probabilitate, prodiit Lugduni 1681. v. 5 in f.,
quorum primo adjecta est *apologia thomistarum* seu calvi-
nismi et jansenismi depulsio; Antverpiae 1744. v. 5 in f.
Manuale thomistarum seu brevis theologiae thomisticae cur-
sus in gratiam et commodum studentium, ut facilius ac
citius inspicere possint, quae in clypeo fusius et latiori calamo
conscripsit, Biterris 1680. t. 6 in 12.; Lugduni 1681; Ant-
verpiae 1736. in f. etc.; dissertatio theologica ad tractatum
de moralitate actuum humanorum pertinens *de probabilitate*,
in qua novorum casuistarum laxitates et jansenianorum ex-
cessus ex doctrina d. Thomae confutantur, Burdigalae 1664.
in 12°. In ea tutoris tueretur ac nimia amaritiae fertur
in auctores benignae sententiae²⁾. Ceterum laudatur felicis-

1) Scriptores Ord. Praedic. 2, 693.

2) La Croix 1, 327. Nam probabilismum, quem theologi

simum ejus ingenium, quo elegantiam disserendique promptitudinem conjungit cum exquisita accuratione, singulari perspicuitate subtilique acumine. Tanta facilitate pauci versati sunt in tam difficilibus argumentis et quaestionibus ac forte nullus post ipsum tam sagaciter propugnavit scholae thomisticae placita, hinc inter coryphaeos hujus scholae numerandus¹⁾. Sicut hic pro doctis scripsit, ita ingentem theologiae cursum concionatoribus destinavit ejus sodalis Hyacinthus Chalvet, cui titulum fecit *theologus ecclesiastes* seu theologia ex selectioribus ss. patrum, s. Scripturae interpretum, veterum philosophorum necnon poetarum testimoniis uno perpetuoque filo contexta excussoque scholastico pulvere in excursus tropologicos digesta in gratiam et utilitatem divini verbi praeconum t. 11, Tolosae 1653. t. primus; Lugduni 1655—1676. t. 2—8; Burdigalae 1679. t. 9.; Tolosae 1682. t. 10. et 11. in f. Natus est²⁾ Hyacinthus (ante ordinis ingressum vocabatur Henricus Christophorus) Chalvet nobili stirpe Tolosae 14. Sept. 1605. Emenso studiorum curriculo totus verbo Dei populis tradendo incubuit, et quo sancto huic ministerio aptior fieret, ingentem sibi ex patribus aliisque scriptoribus suppellectilem comparavit. Ab a. 1631—1662. majoribus in civitatibus Galliae ad populum dixit; anno vero 1663. Cadomi regiam sacrae facultatis cathedram conflictui expositam adversus omnes candidatos

societatis Jesu tunc temporis tuebantur, novorum casuistarum dogma appellat, cujus tantum est virus, ut omnem pene theologiam infecerit: appellat intolerabiles novorum casuistarum laxitates, probabilitatum monstra, meram divinorum praeceptorum elusionem, artem cum Deo cavilandi etc.

¹⁾ Cf. Historisch-politische Blätter 71, 103. s. ubi insigne elogium legitur.

²⁾ Cf. Quetif. 2, 698.

decreto universitatis senatus consulto rotomagensis confirmato reportavit. Cui muneri deinceps implendo totum se dedit, eaque fama ut ducentos et amplius auditores seu ex urbe seu ex vicinis civitatibus habuerit scholaeque theologiae celebritatem auxerit plurimum († 11. Oct. 1683.). Praeter theologum ecclesiastem edidit seorsim in 3. p. quaestiones priores 25 *de divini Verbi incarnatione* pro utroque suggestu, Cadomi 1661. in 12. (et ejus cursus t. 9.).

303. Joannes Gabriel Boyvin O. Min. normannus praeter *philosophiam* ¹⁾ *Scoti* (Parisiis 1681. t. 4 in 12°.) elucubravit *Theologiam Scoti* a prolixitate et subtilitatem ejus ab obscuritate liberam et vindicatam, seu quadripartitam, speculativam, sacramentalem, moralem et positivam, Parisiis 1678. v. 4 in f., editio jam quarta emendatior et multum aucta. Prodiit hoc opus inter a. 1664—1682. quinques et iterum Venetiis 1698. — Modestus a s. Amabili O. Carm. Riomi in Avernia natus edidit *theologiam thomaugustinianam* seu carmelitanam haustam e purissimis fontibus ss. Augustini et Thomae t. 1. de Deo uno, Lugduni

¹⁾ De *philosophia* hac periodo meruerunt aliis omissis Antonius Goudin O. Praed. lemovicensis, clarus in academia avenionensi professor, dein in novitiatu generali parisiensi s. theologiae lector († 25. Oct. 1695. a. aetatis circiter 56.). Edidit *philosophiam juxta inconcussatutissimae d. Thomae dogmata* t. 4 comprehensam, Lugduni 1671. in 12°., recensitam, auctam et illustratam, Parisiis 1674; 1692. (ed. jam decima); Coloniae 1726., 1734. v. 4 in 8°; Nic. Arnau (n. 304), Placidus Renz O. S. Ben., Gervasius Brisaciensis O. Cap., Bernardus Sannig O. Min. (n. 306), Amandus Hermann O. S. Franc. (n. 307), Silvester Maurus S. J., Nic. a s. Joan. Baptista O. S. Aug. (n. 309), Aug. Laurengo S. J. (n. 311), Coel. Sfondrati O. S. Ben. (n. 315), Jos. Saenz de Aguirre O. S. Ben. (n. 344), Raph. Bonherba O. S. Aug. (n. 353). Quibus adde Blasium a Conceptione O. Carm. (Bertrandus Riquet), gallum († 1694.), qui operam suam contulit ad cursum philosophicum complutensem.

1684. in 4°. Dum alteri t. incumberet morte oppressus est. Scripsit quoque *de tribus officiis boni presbyteri* ex conciliis, ss. patribus, theologis ac sanctorum exemplis, ib. 1677. in 4°; 1679. t. 3 in 12°; disserit vero de presbyteri ministerio; de obligationibus eorum, qui beneficia habent, plures casus conscientiae doctissime solvens; de modo, quo sacerdos erga populum se gerere debet. Hujus sodalis Augustinus a Virgine Maria, dictus prius Guilelmus de Goazmoal († 27. Jun. 1689.) edidit *theologiae thomisticae cursum*, Parisiis 1660. t. 6 in 12°; *philosophiae aristo-thomisticae cursum*, Lugduni 1664. t. 6 in 12°. — Universam theologiam complexus est Martinus Grandin in urbe Sanquintiniana (Saint-Quentin) natus 11. Nov. 1604. A prima pueritia christianis moribus imbutus humaniores literas primo Novioduni, tum Ambiani assidue didicit. Anno aetatis 17. Parisios missus est, et cum mediocri fortuna uteretur, inter pauperes collegii cardinalitii (le Moine) alumnos educatus atque institutus, jam tum in spem magnam crescebat. Baccalaurei gradum adeptus in cardinalitio gymnasio philosophiam edocuit et inter hujus collegii sodales annumeratus, postmodum inter Sorbonae socios adoptatus est. Ad regimen animarum subinde vocatus pastoralibus officiis exercendis strenuam per aliquod tempus operam navavit. Sed a. 1638. ad scholasticam theologiam docendam a societate sorbonica electus huic se totum deinceps muneri dedit, illique magna diligentia et industria per annos plus 50 incubuit. Neque praeclara tantum eruditione ac doctrina, sed singulari etiam morum integritate, religione et pietate claruit. Ingenuus animi candor in ipso elucebat simplexque illi erat et apertum vivendi genus, mens veri et recti amans tenaxque. Acceptorum injuriarum immemor et erga ipsos inimicos beneficus, mirabili quadam modestia excelebat et

ab omni superbia fastuque plane abhorrens. In decidendis conscientiae dubiis et consultationibus adeo peritus habebatur, ut ad eum omnes confugerent. Nec rigidior erat nec facilior, sed severitatem sapienti benignitate condiebat. Ceterum jansenianae doctrinae defensoribus justo odio prudentique zelo infensus errores ab Ecclesia damnatos nullatenus tolerandos judicabat¹⁾, nec ullam in orbe christiano magis perniciosam quam tolerantium sectam esse arbitrabatur, quae scil. sub fallaci indulgentiae specie homines e lubrico et ancipiti gradu in omnium errorum abyssum praecipites ageret († 16. Nov. 1691. a. aetatis 87). Prodierunt ejus *opera theologica* cura Caroli Du Plessis d'Argentré, qui et nonnullas doctissimas disceptationes (scil. de locis theologicis, de praedestinatione et praedeterminatione physica) adjecit tomo 3., Parisiis 1710. v. 5 in 4°. Est haec theologia, quae quondam magni aestimabatur, nitide conscripta et commentarii instar in s. Thomae summam. In singulos articulos quaedam annotat, ut eorum contextum atque inter se nexum declaret: propositiones dein statuit, quas ex Scripturis et patrum operibus comprobat exceptionesque refellit²⁾. A methodo scholastica jam magis recedit Franciscus Feu n. Massiac in Avernia 26. Dec. 1633. Doctor s. Theologiae creatus 15. Febr. 1667. a studii fervore non quievit, imo nova alacritate totum se evolvendis patrum operibus dedit. Studia Ab. Colbert moderatus est, cujus etiam vicarium generalem egit, cum is coadjutor ac dein archiepiscopus

¹⁾ Ceterum in negotio declarationis cleri gallicani circa famosos quatuor articulos nimis facilem se praeuisse videtur, quamvis illi adeo esset infensus, ut fere in exilium pelleretur, nisi ejus merita, fama et senectus obstitissent. Cf. *Katholik* 1865. I. p. 513. ss.

²⁾ Cf. *Mémoires pour l'Histoire des Sciences et des beaux Arts*, Trévoux 1710. t. 3. p. 2025. s.

rotomagensis esset. Ultimis vitae annis strenui parochi munus obivit, quo tempore etiam de edenda theologia cogitavit. Prodierunt t. duo hoc titulo: *Theologici tractatus ex sacris codicibus et sanctorum patrum monumentis excerpti*, Parisiis 1692, 1695. in 4°; in quibus agit de Deo, de angelis (brevis), de legibus, peccatis et de incarnatione. Quominus opus absolveret praepedit mors († 26. Dec. 1699. a. aetatis 66). Quaestiones scholasticas fere praetermittit, fusius illas attingens, quibus haeretici occasionem praebuerunt, quas secundum Scripturas patrumque doctrinam expendit solvitque¹⁾.

304. Primam partem summae s. Thomae commentatus est²⁾ Nicolaus Arnū O. Praed. lotharingus castro Miral-
dicuria (Merancourt) 11. Sept. a. 1629. natus. Tarraconae postea et Perpiniani apud suos publicum egit theologiae pro-

1) Cf. Du Pin Nouvelle Bibliothèque des auteurs ecclésiastiques 18, 257.; Journal de Savans 20, 716.; 23, 55.

2) Mentio hic fieri potest Jacobi Quetif O. Praed. parisiensis, viri laboriosissimi, in pervolvendis bibliothecarum libris editis et mss. diligentissimi († 1698. a. aetatis 78.), qui inchoavit opus plane insigne, quod prodit hoc titulo: *Scriptores Ord. Praedicatorum recensiti notisque historicis et criticis illustrati* etc.; quod absolvit Jac. Echard, Parisiis 1721. v. 2 in f., quo profecto magnam confert operam illi, qui theologiae historiam literariam conscriberet sicut et nos in hoc opere plurimum juit. Edidit praeterea inter alia: *R. A. P. Hieron. de Medicis a Camerino O. Praed.* († 1622. cf. t. 1. n. 123.) *formalem explicationem summae theologiae d. Thomae Aq.*, Parisiis 1657. v. 5 in f.; *vitam R. P. Fr. Hieronymi Savonarolae ferrariensis O. Pr.* auctore ill. D. Joan. Franc. Pico Mirandulae Concordiaeque principe notis accuratam . . . adjecto ceu mantissa revelationum ejus F. Hieronymi compendio, additionibus insuper, actis, diplomatibus, epistolis scriptorumque monumentis auctam et illustratam t. 2, quorum 1. vitam cum notis et stemmatibus, alter additiones et acta exhibet, ib. 1674. in 12°. Adjecit t. 3., qui continet *Hier. Savonarolae epistolas spirituales et mysticas*.

fessorem toto septennio: vespertinam primariamque universitatis perpinianensis cathedram gradatim consecutus utramque annos decem moderatus est, gymnasii publici theologici praelecturam interea etiam adeptus a. 1663. Romam exinde 1675. vocatus a magistro ordinis Fr. Thoma de Rocaberti collegique s. Thomae ad Minervam regens institutus per annos tres magna per Urbem sui nominis fama eo functus est munere; hinc patavinae academiae moderatores eum ad suscipiendam metaphysices cathedram a. 1679. invitarunt (+ 8. Aug. 1692). Haec ejus opera¹⁾: *Doctor angelicus d. Thomas Aq. divinae voluntatis et sui ipsius in summa theologiae fidissimus interpres*, t. 1. et 2. Romae 1679; 3. et 4. Lugduni 1686. in 12°. (q. 1—19.), opus auctum et ad finem productum, Patavii 1691. v. 2 in f.; *Clypeus philosophiae thomisticae veridica s. Thomae Aq. doctoris angelici et Alberti M. doctrina exornatus* validissimisque eorum rationibus munitus contra novos ejus impugnatores: addidit opusculum *de motione primi motoris* t. 6 in 12° Biterris 1672; correctus et dimidia parte auctus prodiit iterum sub titulo: *Dilucidum philosophiae syntagma* universam philosophiam juxta ss. Thomae Aq. et Alberti M. principia necnon optimorum quoruncunque philosophorum dogmata concinnatum, Patavii 1686. v. 8 in 8°. — Carolus de Brias ghislenus seculari prius militiae nomen dederat, religiosae deinde in ordine Carmelitarum, in quo dictus est Carolus ab Assumptione. Singulis diebus s. Scripturam genuflexus detectoque capite legebat. Missionem in Persidem enixe petiit, sed a superioribus retentus juventuti erudiendae adhibitus est. Observantiae regularis custos fuit rigidissimus, mini-

¹⁾ Plura de eo cf. apud Quetif 2, 703; Patin in Lyceo patavino; Biogr. univ. 56, 462.

marum religionis consuetudinum tenacissimus, viros nobiliores ipsum invisentes ad primum campanae signum nulla interposita mora ad chorum festinaturus relinquebat. Nunquam nisi aeger omisit tribus vel quatuor horis per diem aut noctem orationi mentali incumbere, nec ullis occupationibus, rerum agendarum copia, itinerum difficultatibus quod regulis aut constitutionibus statuitur, omisit. In itineribus intempesta nocte surgens noctis silentio liberius Deo vacabat, et cum a socio deprehendebatur: negotia, inquiebat, quae die non possum, nunc facilius expedio. Vilissimis contentus erat cibus, corpus macerabat poenitentia rigida. Pauperum confessiones libentius quam divitum ac nobilium excipiebat omni cunctatione rejecta, studia ac operum suorum elucubrationes intermittens, quoties aut Dei gloria, aut proximi salus et consolatio id videbantur exposcere (+ 3. Febr. 1686. a. aetatis 60.). Haec edidit¹⁾: *Thomistarum triumphus* i. e. ss. Augustini et Thomae gemini Ecclesiae solis summa concordia de scientia media²⁾, natura pura seu duplici Dei amore, libertate, contritione, probabilitate sub nomine Germani Philalethis Eupistini inclytis almae societatis Jesu professoribus dedicata, ed 2., Duaci 1672, 1673. v. 2 in 4°. Cum huic operi respondisset Franciscus Fourme-
straux S. J. professor duacenus l.: *Iusta defensio adversus*

¹⁾ Cf. Martialis a s. Joan. Baptista in bibliotheca scriptorum Ord. Carm. Excale. p. 66. ss.

²⁾ Hanc prius adversus praedeterminationem physicam defenderat, sed cum ipsi Hier. Henneguiet O. Pr., de quo alias, opposuisset l. *Vanitas triumphorum, quos ab auctoritate adversus praedeterminationes physicas pro scientia media erigere nititur germanus Philalethes Eupistinus, auctore amico Philalethi consentaneo, Duaci 1670. in 12°, sententiam mutavit et in thomistarum partes cessit. Hoc vero opus videtur etiam directum contra Platelii librum n. proximo citandum, qui forte auctorem nostrum induxit, ut scientiam mediam tueretur.*

convicia et imposturas Pseudophilaethis vanum thomistarum triumphum de scientia media temere nuper jactantis: exponuntur ejusdem errores et inanis conatus ad conciliandos Pseudo-Augustini discipulos cum neotericis thomistis, Duaci 1673. in 12°, tertium tomum adjecit inscriptum: *Thomistarum triumphus in perpetuum firmatus* i. e. ss. Augustini et Thomae gemini Ecclesiae solis inconcussa concordia de scientia media etc. adversus injustam recentis molinistae defensionem R. P. Fourmestraux jesuitae per germanum Philalethem Eupistinum. Jungitur huic praeclara et solida *de physica praedeterminatione disputatio* theologi lovaniensis ex triumpho thomistarum nervose deducta, ib. 1674. in 4°; hujus velut ulterior apologia est *funiculus triplex*, quo necessitas angelici luminis d. Thomae ad veram s. Augustini intelligentiam insolubiliter stringitur adversus Bajum, Molinam et Jansenium, Cameraci 1675. in 4°. Pentalogus diaphoricus sive quinque differentiarum rationes, ex quibus verum judicatur de dilatione absolutionis ad mentem gemini solis ss. Augustini et Thomae, oblatus ad examen ss. papae Innocentio XI. in 8°. Hic l. sodalibus prohibitus fuit a praeposito generali ordinis Emmanuele a Jesu Maria sub praecepto obedientiae formalis et excommunicationis censura ignique traditus. Obedivit auctor humilis tunc provincialis, quamvis (quod generalem latebat) edendi libri facultatem impetrasset a summo pontifice, atque plurima exempla flammis iniecit. *Theologi flandri epistolae* (10) ad illustrem episcopum tornacensem, in quibus de dilatione absolutionis, de confessione informi ac de frequenti ad s. synaxim accessu disserit (gallice); *vindiciarum postulatio a J. Christo* peccatorum omnium poenitentium et impoenitentium redemptore adversus rigoristas homines a s. tribunali retrahentes, Leodii 1683; etiam gallice: *Eclaircissement touchant l'usage de l'absolu-*

tion des consuetudinaires et récidives selon s. Thomas avec trois règles pour la fréquente communion, Insulis (Lille) 1682. in 8°. Felicianus a s. Magdalena O. Carm. nannetensis († 28. Nov. 1685.) *defensionem scripsit providentiae divinae juxta doctrinam d. Augustini et s. Thomae Ecclesiae catholicae luminum*, Burdigalae 1657. t. 3 in 4°.

305 In Belgio Jacobus Platelius S. J., philosophiae undecim annis et theologiae scholasticae octo annis in academia duacena professor († 7. Jan. 1681.), egregiam plane atque raram synopsis *cursus theologici* reliquit¹⁾, Duaci 1654., 1661. in f., diligenter recognitam et variis in locis locupletatam, Duaci 1680, 1682. t. 4, cui adjecit Franciscus de Fourmestreaux²⁾ S. J. p. postremam et posthumam *de sacramentis* ad mentem auctoris elaboratam et in multis auctam, 1683, 1693; Coloniae Agrippinae 1688, 1696. etc. Platelii quoque est *auctoritas contra praedeterminationem physicam pro scientia media* cum brevi historia complectente ortum, pugnas et palmas ejusdem scientiae mediae sub nomine Ant. Philalethis Eupistini, Duaci 1669. in 12°, 1673. in 4°. Adversum hunc l. scripsit Paulus Fasseau O. Pr. hanno, Duaci philosophiae et theologiae professor († 9. Apr. 1691.) opus inscriptum: *Auctoritas germani Philalethis Eupistini* contra praemotiones physicas pro scientia media exauctorata pro praemotionibus physicis contra scientiam mediam, ib. 1670. in 8°. *Theologiam* t. 5 comprehensam Antverpiae 1702. reliquit Leonardus van Roy O. S. Aug. theologiae in monasterio canonicorum regularium s. Augustini s. Elisabethae et viridis vallis († 7. Oct. 1699.).

¹⁾ Cf. Baker, Bibliothèque des écrivains de la Compagnie de Jésus (ed. 2.) 2, 2013.

²⁾ De quo cf. n. praecedentem et Backer 1, 1550.

Huc etiam referri potest Aegidius Estrix S. J. mechliniensis (n. 1624.), vir omni scientia egregie instructus, qui Lovanii philosophiam docuit quadriennium, septennium theologiam scholasticam († 1694.). Disputavit praesertim de attritione hisce in operibus: *Decertatio historico-theologica pro mente concilii tridentini de vi attritionis sine amore amicitiae in sacramento comprobata* nuper ex historia concilii, nunc etiam enervatis vindiciis suppositae veritatis et caritatis, Mechliniae 1669. in 4° cum appendice, Lovanii 1669 (inserta in Medullam theologicam Abellii et in t. 11. thesauri theologici Zachariae); *confutatio suppositae veritatis et caritatis* nihilo plus sperantis ex historia concilii tridentini, quam ex immunitate doctrinae de contritionis perfectae necessitate ad sacramentum poenitentiae; sive historia tridentini concilii patresque ac theologi tridentini defensi ac vindicati ¹⁾ etc., Mechliniae 1670. in 4°. Diatriba theologica *de sapientia Dei benefica optimi mundi architecta et gubernatrice optima: de sapientia Dei verace Ecclesiae in mundo militantis moderatrice et magistra sive manuductio ad fidem divinam pervestigandam, confirmandam, expoliendam asserta potissimum auctoritate romani pontificis eaque nulli obnoxia* errori etiam in quaestione facti vulgo dicta, Antverpiae 1672.

¹⁾ In praefat. hujus controversiae historiam exponit: „Primam ex historia concilii tridentini litem adversus communissimam in Ecclesia doctrinam de vi attritionis sine amore in sacramento moverunt illae paginae, quibus erat titulus: *Veritas et caritas*. Contra itum est a nobis quibusdam thesibus historico-theologicis. Litem instaurarunt *Vindiciae suppositae veritatis et caritatis*. Illis adversa exivit dissertatio historico-theologica. Hanc excepere *disceptationes apologeticae* etc. Disceptationibus adversaria prodit haec ipsa *confutatio suppositae veritatis et caritatis*.” Neque posthaec quievit controversia, sed quaedam alia scripta de eadem edidit Estrix, de quibus omnibus cf. Backer 1, 1758.

in 4°. Adversus hunc l. duos edidit Gerberon¹⁾ et instructionem ad tironem theologum Petrus van Buscus, cui respondit Estrix *apologia pro summis pontificibus romanis, generalibus conciliis et Ecclesia catholica* contra D. P. van Buscum S. T. L. eccl. cathed. S. Bavoni can. et poenitentiarii instructionem ad tironem theologum de methodo theologica 8 regulis perstricta, ejusdem instructionis defensionem et vindicias, ib. 1672. in 4°. Dilucidatio communis doctrinae theologorum *de fide imperfecta quorundam rudium hominum* nuper asserta diatriba theologica, ib. 1673. in 4°. Haec tamen tria Aegidii Estrix opera relata sunt in indicem et quidem Apologia etc. donec corrigatur decr. 5. Apr. et 19. Jun. 1674. *De frandibus haereticorum* ad orthodoxos tractatio perutilis hoc tempore, Moguntiae 1677 in 12°; *status, origo et scopus reformationis hoc tempore attentatae* in Belgio circa administrationem et usum sacramenti poenitentiae juncta piorum supplicatione ad Clementem X. P. M. Moguntiae 1675. in 12°. (adversus Neesen, Huygens, Havermans et Gabrielis); *logistica probabilitatum modico specimine proposita* discendi studio, cum difficultatis potissimae explanatione (posthuma), Romae 1695. in 12°, saepius cum l. inscripto *rectus usus opinionum probabilium* Thyrsi Gonzalez, etiam in thesauro theologico Zachariae t. 4. et in cursu theologiae ed. Migne 11, 476—488.

306. Plures solito scholae theologos in *Germania* reperimus, sed minoris celebritatis, si unum excipias Augustinum Reding O. S. Ben. Patria illi erat oppidum Lichtensteig in pago sangallensi (n. 10. Aug. 1625.). Vix aunos natus 24

¹⁾ *Abaelardus redivivus*, in quo exhibentur errores diatribae theologicae P. Estrix jesuitae, in qua fidem constituebat in discursu naturali; et s. *Bernardus expostulans* apud summum pontificem adversus novum Abaelardum.

philosophiam docuit quadriennio, deinde theologiam. Adepta vero in academia friburgensi doctorali laurea (12. Oct. 1654) Salisburgi s. theologiae cathedram conscendit (1655.) tanta scientiae opinione, ut ad eum velut oraculum omnes confugerint virique scientia alias clari in difficilioribus quaestionibus ejus sententiam expetierint¹⁾. Verum jam post triennium (1658.) einsidlensis abbas D. Placidus eum ad eremum b. Virginis remeare jussit et a. 1659. decanum constituit. Anno 1670. omnium fere suffragio dignus habitus est, qui defuncto abbati succederet: quam dignitatem († 13. Martii 1692.) eximia pietate, literarum studio singularique zelo tum propagandae catholicae fidei, tum defendendae sedis apostolicae auctoritatis exornavit²⁾. Haec ejusdem praecipua opera: *Theologia scholastica universa* t. 13 in f. comprehensa, typis monasterii einsidlensis 1687, in qua nemo soliditatem doctrinae, sed claritatem aliquando plures desiderarunt. Huic operi praegrandi praemisit praeludii et compendii instar controversias nonnullas illustriores de Deo uno et de attributis

¹⁾ Ita ad principem abbatem einsidlensem de eo jam post aliquot menses (Jan. 1655.) scribit rector magnificus universitatis salisburgensis: „cujus ea est doctrinae in explicando claritas, in disputando vehementia, ut omnibus plane satisfecerit; ea morum gravitas et suavitas, ut omnes carum habeant.“ Et 5. Oct. 1657. plures abbates O. S. Ben. scribunt: „P. Augustinus eximia sua eruditione et conjunctis moribus religiosissimis talem in universitate nostra existimationem obtinuit, ut ex vicinioribus monasteriis non occurrat, qui pari laude et universitatis ornameto substitui possit.“

²⁾ Cf. Ziegelbauer in historia rei literariae O. S. Ben. P. 3. c. 4. §. 18., sed praesertim P. Morel in programme de eo edito a. 1861., qui de hac theologia scholastica advertit: „Ist nun die grosse Erudition und die unbegreifliche Ausdauer des Verfassers hoch zu bewundern, so ist doch auch anderseits nicht zu verkennen, dass, da des Guten fast zu viel, Styl und Inhalt oft dunkel und ungeniessbar und manche aufgeworfene Frage überflüssig erscheint.“

divinis, Einsidlae 1664. in 12°; compendii theologici ad suos theologicos tomos praemissi opusculum I. complectens tractatus de Deo uno, de angelis, de peccatis, de Deo trino, de actibus humanis, de legibus, ib. 1666. in 12°; quaestiones theologicae de jure et justitia in 2, 2. d. Thomae Aq. q. 56—78., ib. 1673. *Controversiae scholasticae* ex universa theologia selectae, Salisburgi 1657. in 4°; *oecumenici tridentini concilii veritas inextincta* ne apice quidem laesa ex praesumptuosa Joan. Henrici Heideggeri tigurini anatome historico-theologica, typis monasterii einsidlensis 1677—1684. v. 5 in f. In limine t. 3. praefationis loco occurrunt reflexiones et conclusiones ad quatuor articulos cleri gallicani ante biennium promulgatos; t. 4. praemittitur dissertatio, in qua immaculatam Deiparae conceptionem ex Gen. 3. demonstrat. Singulas sessiones secundum ordinem, quo habitae sunt, tuetur, et tractatus de eisdem in sectiones historiales et theologales, quae ipsius sunt inscriptiones, dividit: in quaestionibus theologicis Heideggeri ordinem et methodum retinuit. Etiam 1675—1682. t. 8 in 8°, desunt tamen tractatus in tres ultimas sessiones. *Dissertationes refutatariae* synodalis ab Henr. Heideggeri prof. tigurino adversus sacras peregrinationes speciatim einsidlensem evulgatae dissertationis, ib. 1669. in 12°; *Dissertationes controversisticae*, in quibus plerique fidei articuli ab hodierno praetensae reformationis ministerio in controversiam deducti ad verum romanae Ecclesiae sensum exponuntur occasione libellorum a Joan. Jac. Vedrosio ministro curiensi et Joan. Henrico Heideggero editorum, ib. 1670. in 4°, 1684; *oecumenicae cathedrae apostolicae auctoritas asserta et vindicata* adversus 4 famosae declarationis cleri gallicani a. 1682. articulos. Agit auctor 1. de rom. pontificis erga reges auctoritate; 2. de ejusdem supra reges auctoritate; 3. de ejusdem supra con-

cilium superioritate; 4. de ejusdem infallibilitate in deciden-
dis fidei et morum controversiis, ib. 1689. in f., etiam in
Rocabersi bibl. mag. pontificiae t. 7. *Vindex veritas* (cen-
turiae primae) *annalium ecclesiasticorum* Caes. Baronii
adversus arrogatum Joan. Henr. Ottium examen perpetuum
ib. 1680. in f.; *de dominio clericorum et religiosorum*,
Salisburgi 1656. in 8°; *de injuriis et restitutione pro iis*
debita, ib. 1657. in 8°. Ex eodem ordine fuit Placidus
Renz senior weingartensis clarus tum a *theologia ad men-*
tem angelici doctoris d. Thomae (Augustae Vindelicorum
1741. in f. opus posthumum) tum a *philosophia*, ad men-
tem d. Thomae, quae soliditate doctrinae cum perspicuitate,
nitore et sermonis elegantia conjuncta multum commendatur.
Primum prodiit 1697; Altorfii 1717; aucta et revisa, Coloniae
1723. t. 3 in 8°. — Gervasius Brisaciensis O. Cap.
alsata praeter *cursum philosophicum* typis commisit *cursum*
theologicum, in quo omnes materiae theologiae tam specu-
lativae quam practicae, imo et controversisticae cum varie-
tate sententiarum continentur, Solodori 1687—1690; 1732.
v. 6 in 8°; Coloniae 1706, 1716. in 12°. — Bernardus
Sannig O. Min. Nissae in Silesia natus, ss. canonum in
studio generali pragensis conventus s. Mariae ad Nives pri-
marius professor, insignia edidit opera, quae eum probant
virum eloquio scholasticum, disputatorem acutum ac in jure
canonico egregie doctum ¹⁾, cujusmodi sunt: *Schola theologiae*
scotistarum, Pragae 1675—1681. t. 4 in f., quorum 3.

¹⁾ Cf. plura de hoc religioso, qui praecipuis sui ordinis muneribus
est functus, apud Greiderer in Germania franciscana l. 4. n. 69, 73,
148, 154, 170, 341, 342, 344, 346. l. 5. n. 51, 82, 95. Jöcher
Allgemeines Gelehrtenlexicon I, mentionem facit Antonii Brandsack
O. S. Franc. litomiricensis, quem philosophiam et theologiam edidisse
affirmat († 1. Maji 1683.).

complectitur theologiam moralem; *schola controversistica* seu controversiae universae adversus haereticos omnes veteres et novos, ib. 1688. v. 2 in f.; *schola canonica* seu universum jus canonicum nova methodo digestum, ib. 1686, 1687. v. 2; 1692; *schola philosophica scotistarum*, ib. 1684, 1685. v. 3 in f. *Theologiam scholasticam* in discursus 50 distributam reliquit (1680.) etiam Hieronymus Ebenauer O. S. Aug. pragensis, ss. librorum interpres († 21. Jan. 1694.). Universam theologiam complectitur in suis *quaestionibus et responsis theologicis*, Eystadii 1705. et 1706. in f.; 1725. v. 3 in f. Franciscus Maria Kamperger S. J. olomucensis, s. Scripturae interpres et universitatis olomucensis per 20 annos cancellarius (n. 18. Jul. 1638, † 6. Maj. 1698). Laudantur quidem in ipsis soliditas et claritas non nimis diffusa, ea tamen magis utilia fuissent, si accuratius statum quaestionis, varias notiones quaestionumque inter se nexum dilucidasset. Tuetur hic auctor praedestinationem ad gloriam ante praevisa merita¹⁾.

Tractatus theologicos ad mentem subtilis doctoris in II. sententiarum²⁾ scripsit Amandus Hermann O. S. Franc. Nissae in Silesia natus, s. theologiae jubilatus³⁾, vir in divinis Scripturis sane eruditus, ingenio clarus et in secularibus

¹⁾ Cf. Mémoires de Trévoux 1711. p. 963.

²⁾ *Selecta in s. Thomam commentaria* tribuit Henrico Hilden O. Praed. coloniensi Fridericus Steil ejus quondam discipulus. Vir fuit acuti ingenii, morum probitate et facilitate, theologiae et utriusque juris peritia conspicuus, in academia coloniensi professor, Argentinae principis episcopi vicarius generalis († 2. Nov. 1682. a. aetatis 40). Praeter alia proposuit quoque publico certamini *resolutiones Augustino-thomisticas de physica praedeterminatione* ejus naturam, vires ac munia explicantes. Cf. Quetif. 2, 695.

³⁾ Cf. Greiderer l. 4. 309, 346. et passim alibi.

literis haud mediocriter versatus. Studium cum pietate conjunxit atque in spiritu devotionis excelluit. († 26. Nov. 1700.). Prodierunt Coloniae 1690—94. v. 4 in f., opus rarum. *Ethica sacra* scholastica speculativo-practica seu tractatus et disputationes morales de virtutibus theologicis et moralibus, ad mentem Joan. Duns Scoti, Herbipoli 1698. t. 2 in f.; *Philosophia ad mentem* Augustini, Bernardi et Scoti, Sulzbachii 1676. in f.

Ut ad eos veniamus, qui argumenta singularia tractarunt, hi sunt: Alphonsus Stadelmayer O. S. Ben. oenipontanus n. 1610., de quo historia universitatis salisburgensis scribit¹⁾: „Hic est ille vir, quo nihil modestius, nihil unquam habuit universitas gravius, et in quo summa comitas et rerum agendarum peritia enituit. . . Quantis beneficiis universitatem devinxerit, dum nos silemus, saxa loquuntur.“ Fuit ibidem professor theologiae speculativae 1647., s. Scripturae 1652., controversiarum 1655; rectoratum gessit ab a. 1652—1673. Obiit demum abbas weingartensis 19. Jul. 1683. Bernardus Weibel constantiensis pariter ord. S. Ben. et professor salisburgensis († 18. Apr. 1699. a. aetatis 82), cujus sunt haec opera²⁾: *de natura theologiae et de existentia et essentia Dei*, Salisburgi 1664. in 12⁰; *de sacrificio missae*, 1662.; *selectae difficultates de jure et justitia* 1660. in 8⁰; *de jurisdictione poenitentiali* 1669 in 8⁰. Tertius hujus ordinis sodalis et illius academiae professor est Magnus Agricola († 1688.), cujus exstant l. *de mysterio ss. Trinitatis* 1679., et l. *de actibus humanis*, 1679; quartus est Maurus Oberascher, qui ibidem philosophiam 1657. et

¹⁾ L. 2. c. 7. n. 223., ubi haec opera eidem attribuuntur: *De Deo et attributis Deo propriis* 1660. in 8⁰; *de legibus* disputatio, 1650. in 4⁰; *de visione beatifica* 1655. in 8⁰.

²⁾ Cf. Historia univ. salisb. l. 2. c. 7. n. 251.

post biennium theologiam docuit. Obiit abbas lunaelacensis 1693. relictis scriptis philosophicis et disputationibus *de actibus humanis*, Salisburgi 1661. in 4°; *de peccatis* 1663. in 4°; *de gratia divina* 1664. in 4°; *de virtutibus theologicis* 1665. in 4°; *de unione Verbi incarnati* cum natura humana 1666. in 4°; *de consequentibus unionem Verbi incarnati*, 1667. in 4°; *de jure et justitia* 1667. in 4°; *ara coeli* seu memoria mirabilium de augustissimo missae sacrificio speculative et practice concinnata 1669. in 4°; tractatibus duobus speculativo-practicis *de sacramentis in genere et in specie*, 1676. Joan. Adamus Weber ¹⁾ can. reg. († 1686. a. aetatis 75.); Sebastianus Knippenberg O. Praed., in universitate coloniensi professor ²⁾; Adamus Ehrentreich S. J. donaverthanus, in universitate oenipontana s. theologiae professor ³⁾; Nicolaus Avancini S. J., qui tamen suo me-

¹⁾ Cf. Kobolt, baierisches Gelehrtenlexicon p. 732., ubi praeter alia haec ei tribuuntur: *Theoremata theologica juxta mentem d. Augustini de Deo uno et trino*, Augustae Vindelicorum 1668.; *de divina gratia et gloria*, ib. 1668.

²⁾ Edidit opusculum *de providentia Dei* gubernante per motum juxta mentem s. Augustini ep. et s. Thomae Aq., Coloniae 1700 in 12°. Hujus forte frater vel consanguineus est J. Knippenberg, cujus exstat: *Historia ecclesiastica ducatus Geldriae*, in qua catholicae fidei origo in eodem ducatu ejusque propagatio narratur, Bruzellis 1719. in 4°, de qua cf. acta erudit. lips. 1720. p. 36.

³⁾ In tractatu *de Deo principiis s. Thomae illustrato*, Romae 1700. in 12°. Ejus quoque sunt libelli: *Reprobatio lydii lapidis* seu brevis refutatio tractatus, quem doctor D. Franc. Perea pro defensione probabilismi edidit Salmanticae 1697., Romae 1699. in 12°; *principia et consolationes de licentia actionum moralium et usu probabilis opinionis*, quibus ostenditur non esse licitum sequi opinionem minus probabilem relicta probabiliori, Romae 1699. (ed. 6.) in 12°; *fusior declaratio et confirmatio*, ib. 1699. v. 2. Auctor est in re morali alioquin gravis.

ditionum libro maxime innotuit¹⁾. Natus is est in dioecesi tridentina a. 1612., Viennae theologiam moralem quadriennio et sexennio scholasticam est professus († 6. Dec. 1686.).

Nonnulli quaedam de b. Maria V. reliquerunt, ut Joan. Ludovicus Schönleben labacensis, n. 1618., aliquamdiu sodalis societatis Jesu, theologiae doctor, notarius apostolicus et capituli labacensis decanus († 1681.), qui plurima (34) reliquit scripta²⁾, e quibus huc spectant: *Orbis votum pro definitione piae sententiae de immaculata conceptione Deiparae V.* ll. 4, Klagenfurti 1658. in 4⁰; *examen synopseos historicae Marc. Syderei Cyriaci de conceptione b. V.*, Salzburgi 1668. in 4⁰; *vera ac sincera sententia de immaculata conceptione Deiparae V.*, ib. 1670. in 4⁰; *palma virginea* seu Deiparae V. Mariae de adversariis suae immaculatae conceptionis victoriae omnium seculorum aerae christianae succincta narratione repraesentatae, ib. 1671. in 4⁰. Reliquit etiam *Carniolam antiquam et novam* sive incliti ducatus Carnioliae annales sacroprofanos, Labaci 1681. v. 2 in f. Joannes Everardus Nidhardus S. J. minus propter scripta quam propter fata celebris natus est 8. Dec. 1607. nobilibus parentibus in arce Falkensteinensi superioris Austriae. Emensis feliciter studiorum spatiis in academia graecensi publice docuit ethicam, philosophiam et ss. canones; designatus etiam fuerat ad profitendam theologiam scholasticam et polemicam, sed evocatus inde est ab imperatore Ferdi-

¹⁾ Proposuit disputationi publicae assertiones theologicas *de Deo uno et trino*, Viennae 1652. in 12⁰; conclusiones theologicas *de Verbo incarnato*, ib. 1651. in 12⁰; theses *de jure et justitia*, ib. 1651. in 12⁰; *assertiones theologicas* (50) ex universa theologia, ib. 1652. in 12⁰. etc. Cf. Backer 1, 330.

²⁾ Cf. Zedler Universallexikon 35, 842. Pleraque prodierunt absque nomine auctoris.

nando III., ut serenissimae filiae suae Annae primum, deinde etiam archiducis Leopoldi (postmodum imperatoris) conscientiam regeret mentemque simul bonis literis imbueret; postea voluit idem augustissimus imperator, ut eandem serenissimam Mariam Annam futuram Philippi IV. conjugem in Hispaniam tamquam confessarius comitaretur. Eo in munere se gessit tanta doctrinae et prudentiae commendatione, ut a rege et a regina ad cardinalitiam dignitatem summo pontifici proponeretur: qui illum cardinalem creasset, nisi ipse P. Joan. Everardus flexis genibus regem obsecrasset, ut ab hoc consilio desisteret. Defuncto rege tantum apud pontificem institit regina, ut is (tum Alexander VII.) praecepto adigeret patrem ad suscipiendum et administrandum officium inquisitoris generalis in Hispania. Verum praevalente factione ei adversa aulam relinquere cogitur (1669.), sed agente eadem regina dictus est a Clemente X. archiepiscopus edessenus et 22. Febr. 1672. cardinalis († 30. Jan. 1681. a. aetatis 73.). Duo ejus scripta, in quibus egregium se probat theologum, huc spectant¹⁾: *Responsio ad libellum supplicem R. P. Mag. Fr. Joan. Martinez de Prado O. Praed.* oblatum suae Majestati negantis a suis ordinis praedicatoribus pronunciari posse illud in Hispania elogium: „Laudetur ss. Altaris sacramentum et immaculata Deiparae V. conceptio“, prius hispano idiomate, dein latine Duaci 1664. in 12°; ad calcem operis P. Theodori Moreti *de conceptione immaculata bb. Virginis*, Coloniae 1671. in f.; *examen theologicum quatuor propositionum* quorundam auctorum anonymorum, quibus aspergunt maculam cultui, festo, objecto ac sententiae piaae de immaculata ss. Dei Matris V. conceptione necnon constitutioni S. D. N. Alexandri VII. octavo Dec. 1661. in ejus favorem

¹⁾ Cf. Backer 2, 1528.

expeditae, hispane prius, dein latine Matriti 1665. in 4°; Antverpiae 1682. in 8°. — Laurentius Gerwig S. J. suus¹⁾, in academia friburgensi s. theologiae professor († 1681.) disputationi proposuit *quaestionem theologicam* ad q. 81. d. Thomae 1. 2., in qua ostenditur, s. Thomam Aq. clare asserere ss. V. matrem Dei Mariam sine peccato originali conceptam fuisse et oppositam sententiam nuspiam in suis libris tradere, Friburgi Brisgoiae 1666. in 12°, et alteram *de peccatis* ad 1, 2. s. Thomae, in qua pro coronide ostenditur, s. Bernardum nullum peccatum imputasse ss. Dei Matri V., ib. 1668. in 12°.

308. In *Polonia* Thomas Młodzianowski S. J. Mazoviae 21. Dec. 1622. natus, aliquamdiu in Perside et in Palaestina missionarius, dein philosophiae et theologiae Lublini professor († 9. Oct. 1686.), *praelectionum theologicarum* t. 4 Moguntiae et Dantisci 1682. edidit²⁾, quae universam theologiam complectuntur. Prodierunt prius seorsim Dantisci aliisque locis 1667—1677. t. 8 in f.; *praelectiones philosophicas* in octo ll. physicorum Aristotelis, Lesnae 1671. in 8°; *praelectiones metaphysices et logices*, Gedani 1671. in f.; utraeque simul tamquam t. 5. adjectae sunt praelectionibus theologicis. — Joannes Moranski S. J. philosophiae professor († 25. Jun. 1700.) praeter *philosophiae totius principia* per quaestiones de ente in communi, Posnaniae 1680, 1682. t. 2, 1687.; Lugduni 1688. in 8°; s.

¹⁾ Cf. Backer 1, 2101. Reliquit Gerwig praeterea q. theologicam *de resolutione fidei divinae* ad 2, 2. s. Thomae q. 1., in qua pro coronide quaeritur, an haereticorum in fide magistri sint viri pii et docti constituentes sententiam probabilem, ib. 1672. in 4°; *demonstrationem theologicam* in nominatos evangelicos reformatos, Augustae Vin-delicorum 1677. in 12°.

²⁾ Plura alia ejusdem opera ascetica cf. Backer 2, 1323.

*romanam Ecclesiam ab antiquis calumniis haereticorum de novo suscitatis vindicavit*¹⁾, Posnaniae 1690. in 8°; 1693, variasque quaestiones disputandas proposuit, ut *de Deo uno et trino*, Calissii 1674. in 8°; *de Verbo incarnato* et de ejusdem admirabili matre Virgine, Lesnae 1671. Cracoviae 1684. in 4°; *selectas quaestiones* ad 1. p. et ad 1. 2. summae d. Thomae, Calissii 1681. in 8°; ad 2, 2. et 3. p. summae d. Thomae Aq., Calissii 1681. in 4°. Joannes Hostynski S. J. († 24. Martii 1685) tractatum theologicum *de Deo homine* seu Verbi divini incarnatione, Posnaniae 1679. in 4° reliquit.

309. Etiam in *Italia* plures exstiter, qui integrum theologiae cursum elaborarunt iique haud infimae notae. Ita Josephus Cachernus cler. reg. Barn. congr. s. Pauli composuit *theologiam assertivam* complectentem tractatus scholasticos nova methodo utilitati ac brevitati maxime accommodata dispositos t. 4 in f., quorum 1. prodiit Lugduni 1673.; 2. Mediolani 1678; 3. Lugduni 1681. et 4. ib. 1685. opus rarissimum. — Silvester Maurus S. J. Spoleti 1619. natus est. Emenso felici exitu studiorum curriculo primum maceratensi in academia philosophiam triennio, aliquot dein annis Romae, plurimis vero annis theologiam scholasticam tradidit. Vis in illo mentis elata erat et admodum felix: par doctrinae selectus atque soliditas, habebatque, quod praeclara raro patiuntur ingenia, etiam in sapientia modum. Magnam illi dignitatem famamque conciverant editae in vulgus philosophicae institutiones plerumque ad mentem angelici doctoris exactae. Sed maxime inclaruit, cum universa Aristotelis opera perpetua explanatione et auctori suo fidelissime adhaerente complexus est. Et ille quidem honoris sui adeo

¹⁾ Cf. plura opuscula ascetica ap. Backer 2, 1370.

parum erat sollicitus, ut cultum ipsius aestimando normamque vivendi vix ullum domi tenuiorem crederes. Mira in illo integritas morum et castigatio, ut nulla unquam letali noxa animum defoedasse passim sit creditus. Domesticae disciplinae consuetudines omnes legesque enixe coluit, horisque in suas quibusque curas dissectis accurateque servatis dubium reliquit, scripseritne exactiori methodo, an vixerit. Ingenua morum suavitate animique demissione et candore omnium ad se pellexit corda ac sui admiratione defixit, neque enim tristis illi erat sapientia et subhorrida, sed mira et sine fuco facilitas, utque procul a supercilio, ita quae nihil de morum gravitate detraheret. Nihil autem studiosis sapientiae viris illius consuetudine utilius: nam cura in sapientiae studio per omnem vitam vel maxime collocata, evolutis ss. canonum atque conciliorum profanaeque historiae atque ecclesiasticae monumentis difficile dictu est, quanto eruditionis aerario ditaverit mentem, utque memoria felici praepolluit, quae menti semel adhaeserant, ubi se daret occasio, accommodata ad rem depromebat († 20. Jan. 1687.). Celebratissima et in suo genere classica sunt ejus opera philosophica: *Aristotelis opera, quae exstant omnia, brevi paraphrasi ac literae perpetuo inhaerente explanatione illustrata* Romae t. 6 in 4°. 1668. Est autem haec explanatio nitida, accurata, profunda, adeo ut ea, sicut et reliqua opera philosophica nunquam satis philosophiae studiosis sive ad Aristotelis intelligentiam sive ad sanae solidaeque philosophiae studium commendari possint. *Nova et accurata ethicae aristotelicae editio* cum praeclara paraphrasi, Venetiis 1696. in 4°; *Quaestionum philosophicarum* ll. 5, Romae 1658. t. 5 in 8°., 1670; *opus theologicum* in 3 t. distributum, in quo praecipua totius theologiae capita accurate (nitide et clare) pertractantur, Romae 1687. in f.; *quaestionum theo-*

logicarum ll. 6, Romae 1676—1679. v. 6 in 12°, in quo praecipua theologiae argumenta pertractat. — Bonifacius Maria Grandi O. Praed. venetus scripsit *cursum theologicum*, in quo principales theologici tractatus discutiuntur juxta mentem angelici doctoris d. Thomae Aq. in 3 t. distributum¹⁾ servata coordinatione summae ejusdem angelici praeceptoris, Ferariae 1692. t. 2 in f.; Venetiis 1697. v. 3 in f. Adeo eminuit Grandi doctrina, prudentia et morum integritate, ut patritii veneti, praesules imo et cardinales in arduis rerum discriminibus consilium ab eo peterent ipsumque Innocentius XI. bononiensi coenobio praefecerit, ut solida regularis disciplinae fundamenta poneret et firmaret († 17. Febr. 1692.). Scholasticam theologiam inchoavit (sed non absolvit, ut videtur) Stephanus Spinula cler. reg. congregationis Somaschae²⁾, qui praeter splendorem familiae et honores, quibus ab Alexandro VII. publice affectus fuit, comes siquidem nepoti Flavio Chisio cardinali et ad regem Galliae legato e theologis datus et redux episcopus Savonae creatus (1664.) est, claritudinem etiam nominis sui ipse comparavit sibi scriptis philosophicis, quae jam iterato edita conspiciuntur († 1682.). Theologiae vero pars prima (et unica) prodiit Papiae 1681. in f. eaque complectitur *disputationes in 1. p. d. Thomae*, in quibus post prolegomena de Deo uno, de visione, scientia, voluntate, praedestinatione, Trinitate atque

¹⁾ Tomum tertium, qui comprehendit tractatus ad 3. p. attinentes videlicet de incarnatione, de gratia Christi ac de ejusdem scientia et merito, de sacramentis in genere et de unoquoque in particulari, absolvit ejus sodalis Petrus Martyr Bertagna veronensis († 30. Jan. 1697.) partim proprio calamo, partim ex Nic. Grandi communicatione. Prodiit autem cum 2. ed. t. 1. et 2. Venetiis 1697. in f.

²⁾ Est forte idem cum illo, cujus jam mentionem fecimus t. 1. p. 912.

angelis subtiliter atque perspicue disquiritur; media etiam et nova quadam via in tr. 4. disp. 3. tentatur inter praedeterminationis et scientiae mediae assertores in ardua illa quaestione de conjunctione divinae voluntatis cum creata libertate, ita nimirum explicato concursu causae primae cum secundis, ut nec physica praemotione nec scientia media opus esse videatur ¹⁾. Blasius de Comitibus O. Min. Conv. Cantii in ducatu mediolanensi natus, Pragae seminarii archiepiscopalis regens († 4. Apr. 1685. a. aetatis 49.) elaboravit cursum integrum philosophicum et theologicum, sed morte praeventus eum typis mandare non potuit. Quaedam tamen edidit ejus in cathedra successor P. Marianus Unczovskhi scil. *de Deo trino et uno*. Vetero-Pragae 1687.; *de intellectu, scientia, providentia, praedestinatione et reprobatione*, ib.; *de creatione, statu innocentiae, angelis* etc. 1688. *Viridarium theologicum parvum in 4 ll. sententiarum* Joan. Duns Scoti edidit Vincentiae 1688, 1689. t. 4. in 12°. Clemens Bascetti o. Min., discipulus Francisci a s. Augustino Macedo. Propter ordinatam methodum perspicuamque rerum, de quibus agit, seriem laudatur *cursus theologicus* (Romae 1671, 1672, 1675. v. 3 in f.) Alexandri Maderni cler. reg. congregationis d. Pauli, qui in publico gymnasio mediolanensi philosophiam et theologiam docuit, et universae suae congregationis renunciatus est praepositus generalis († 1685. a. aetatis 67.). Ejus dissertationem de virtutibus in gradu heroico valde approbavit Benedictus XIV. in suo opere de canonizatione sanctorum. *Epitomen theologiae scholasticae*, in qua breviter et dilucide praecipui ejus tractatus expenduntur et agitantur, Romae 1686. in 4°, reliquit Nicolaus a. s. Joanne Baptista O

¹⁾ Cf. *Acta eruditorum lips.* 1683. p. 241.

S. Aug.¹⁾ panormitanus († 11. Oct. 1692.), cujus etiam exstat *philosophia augustiniana* sive integer cursus philosophicus juxta doctrinam s. P. Augustini, Genuae 1687. tomuli 6. *Controversias theologicas selectas scholasticas, morales, scripturales* ad mentem d. Thomae Romae 1670. in f. edidit Raimundus Capisucchi O. Praed.; *appendices ad easdem controversias theologicas*, ib. 1671. in 4°; omnes recognitas et auctas, ib. 1678. in f.; *quaestiones theologicas selectas morales et dogmaticas*, quibus subjecta est dissertatio historica *de haereticis praedestinatianis et illorum erroribus*, Romae 1684. in f. Natus est Raimundus ex per-vetusta nobilissimaque Capisucchiorum romana familia 1616. Camillus in baptismo dictus. Ordinem ingressus est annos nondum natus 14. Studiorum cursu emenso et s. theologiae magister approbatus Vincentio Candido s. palatii magistro socius primum adscitus, tum ab Innocentio X. a. 1650. secretarius indicis constitutus ac episcoporum examinatus, demum eidem Candido defuncto ab eodem pontifice a. 1654. suffectus fuit s. palatii magister. Sed sub Alexandro VII. adversam fortunam expertus tanto muneri sponte 1663. cessit: et illustres licet infulas eidem tum obtulerit summus pontifex, quod innocentiae viri testimonium est clarum, constanter recusavit, Ecclesiae non satis consultum arbitratus, si ad dignitates ascenderet, priusquam per restitutionem in integrum fama sua labe omni vel minima immunis palam omnibus ostenderetur. Id jam ex parte egerat Alexander VII., sed Clemens X. omnibus aequa lance pensatis eum ad pristinum revocavit munus, ac in iisdem indulgentiarum, s. inquisitionis, ss. rituum, indicis et episcoporum examinis congregationibus ut alias consultorem edixit ac restituit 10. Jan.

¹⁾ Cf. Mongitore biblioth. siculae 2, 89.

1673. Demum Innocentius XI. eum 1. Sept. 1681. in s. cardinalium collegium cooptavit († 22. Apr. 1691.). — Primam summae s. Thomae p. illustravit Michael Pius Torrez O. Praed. alexandrinus *opere formalitatum* juxta commentarium in eandem Marci Serra (de quo cf. 1, 695), Bononiae 1672.; tertiam vero p. Matthaeus Orlandus O. Carm.¹⁾ in suo *cursu theologico* in 3. p. d. Thomae ad methodum scholasticum ordinato Romae 1653. in f. Natus is est in oppido Carinis in Sicilia 10. Febr. 1610. Theologica magistri laurea ornatus ac regentis munere scholasticam theologiam docuit in coenobiis Neapoli et Florentiae: ac tandem Romae in collegio s. Mariae transpontinae, ubi diu moram protraxit. Inter theologos ac consultores s. congregationis de propaganda fide cooptatus est ac praefuit deputatus theologus pro versione s. Scripturae in arabicam linguam. Omnium suffragio ad praepositi generalis totius ordinis gradum evectus est 12. Jun. 1666. A Clemente IX. visitor apostolicus constitutus Galliae provincias ac nonnulla etiam Italiae loca lustravit ac literarum studia inter suos promovere curavit. Romam regressus in eodem generalis munere Clementis X. beneficio per aliud sexennium confirmatus est et a. 1674. a catholico rege Carolo II. episcopus cephalaeditanus nominatus ab eodem Clemente consecratus est. In ecclesia regenda prudentiae, sollertiae, doctrinae specimina praebuit ac tamquam inclytum praesulum effulsit exemplum († 13. Nov. 1695). *De approbatione doctrinae s. Thomae Aq.* ll. 7 Patavii 1683. v. 3 in f. disseruit Seraphinus Piccinardi O. Praed. Is Brixiae 1634. natus a puero literis ita animum intendit, ut auctorum prope neminem insigniorum insalutatum voluerit, quo literarum ingenuarum antiquitatisque cognitio-

¹⁾ Cf. plura de eo ap. Mongitore bibl. siculae 2, 58.

nem adipisceretur uberiores. Absoluto philosophiae studio summa omnium acclamatione cuncta philosophiae thomisticae dogmata propugnavit, tum et theologiae thomisticae placita publicae disputationi proposuit atque pro viribus strenue defendit. Philosophiam primum, theologiam deinde variis in locis primaria e cathedra docuit. Cumque fama ejus doctrinae divulgaretur, senatus veneti auctoritate Patavium vocatus est a. 1669. ad metaphysicas profitendas disciplinas. Ea erat Piccinardus ingenii acie, ut abstrusiores facile penetraret implexioresque dissolveret difficultates: ea etiam pollebat dicendi facilitate et gratia, ut auditorum animos demulceret: tanta demum et memoriae felicitate praeditus et tenacitate, ut quae semel auditu lectuque hauserat altissima mente repositum haberet iisque apposite sic uteretur et extempore, ac si cella penuaria promeret. Vocatus est interea ad primam studii bononiensis theologiae cathedram ab ordinis magistro Joan. Thoma de Roccaberti ultro sibi delatam, quam tamen ille modeste recusavit: anno vero 1681. in ipsa academia patavina acceptavit. Solebat sacra fidei dogmata non solum Scripturae s. sanctorumque patrum ac Ecclesiae canonum auctoritate firmare, sed innumeris veterum hebraeorum, graecorum et historiarum insertis lectiones suas ornare et illustrare († 1695.). In operis vero supracitati t. 3. specialius de ipsa ss. Augustini et Thomae doctrina, prout a thomistis defenditur, agit, scientiam mediam impugnat et decreta praedeterminantia tuetur, novum Josephi a Vita (cf. supra n. 244.) systema refutat. Alia ejusdem opera sunt¹⁾: *Philosophiae dogmaticae peripateticae christianae* ll. 9 in patrocinium Aristotelis ac in oses ejusdem (Campanella, Cartesium, Gassendi etc.) Patavii 1671. in 4°; *de novitio opere, quod*

¹⁾ Cf. plura ap. Quetif. 2, 741.

inscribitur Praedestinatus, auctoris anonymi semipelagiani, (in re sub *praedestinatorum* nomine scribentis adversus divos s. P. Augustini discipulos) consarcinato ut supponitur a. 434. tempore Prosperi, nuper reperto et impresso in Galliis¹⁾ et a nemine hactenus revocato ad examen nova quaestio historico-theologica, in qua simul historia elucidatur de praedestinatiana haeresi et semipelagiana, ib. 1686. in 4°.

310. In Scoto illustrando desudarunt: Joannes Baptista Fonius de Fugnano in Aemilia O. S. Franc. in opere: *De disputationibus et quaestionibus ex universa theologia* ad mentem Scoti in 1. l. sententiarum, Venetiis 1688.; Bononiae 1690. t. 2 in f., Josephus Leali O. Min. veronensis in suis *paediis scoticis theologicis*, quibus subtilissima Scoti mens in 4 sententiarum ll. de Deo, angelis, Christo et sacramentis juxta ss. patrum et praesertim s. Augustini principia aperitur, Venetiis 1668. t. 2 in 4°., Patavii 1682.; et Laurentius Brancatius²⁾ de Lauria

¹⁾ A Jac. Sirmondo S. J. Parisiis 1643. Fallitur vero Piccinardus, cum putat neminem hunc l. ad examen revocasse, nam Joan. Avraeus Sorbonae doctor altero statim anno post editum *Praedestinatum* censuram in lucem (gallice) emisit, qua auctorem hunc anonymum plurimorum errorum, pelagianismi aliarumque haeresum, mendaciorum, fabularum, crassae ignorantiae et foedissimae imposturae arguit, quod librum, quem sub Augustini nomine confictum asserit, ipse finxit. Haec censura post in latinum sermonem conversa et ipsi Praedestino annexa in Belgio a. 1645. denuo lucem publicam aspexit. Etiam Gilb. Manguinus aliique de Sirmondi Praedestino scripserunt. Cf. Acta erudit. lips. 1687. p. 271. ss., ubi in Piccinardi l. recensione dicitur: „Etsi in examine hujus operis antecessores haud paucos habuerit, reliquos tamen omnes conjiciendi audacia superat, et multa in medium producit, quae nondum cuiquam hactenus in mentem venisse legimus.“

²⁾ Distingui hic debet a Francisco Maria Brancacio, cujus supra meminimus n. 301. In bibl. franciscana 2, 271. ei adscri-

(quod oppidum est Lucaniae) O. Min. Conv. Natus is est 10. Apr. 1612. parentibus pauperibus. Juvenis lethali apostemate corripitur, quo non sine gravi dolore pressus mortique proximus, cum nulla in humanis vitae remedia suppetarent, ad s. Franciscum Seraphicum conversus, ejus opem ardentem implorat emissio spondens voto, se si superviveret, sacram ejus militiam professurum. Convaluit et post nonnullam dilationem susceptus est in ordinem Conventualium 2. Jul. 1630. mutato baptismatis nomine, quod Joannis Francisci erat, in Laurentium. Emenso feliciter Romae studiorum cursu doctrina omnibus eminentior lauream primus e sua provincia accepit et titulum magisterii in collegio s. Bonaventurae erecto olim a Sixto V. Theologiam variis in Italiae urbibus docuit, munera quoque ordinis honorifica obiit: sed praevalentibus quibusdam aemulis Albanum secessit, ubi indulta liberiori quiete totum se studiis dedit atque mandante P. Catalano ordinis generali commentaria meditatus est doctrinae scotisticae auctoritate s. Scripturae, patrum atque conciliorum munita, quae magna sui nominis fama Romae absolvit. Alexander VII. ejus doctrinam magni faciens Lauriam primo a consiliis dedit s. inquisitioni, mox congregationi ss. rituum, tum examinatorem synodalem atque episcopalem, demum praefectum collegio de propaganda fide. Consilia vero et opiniones Lauriae summum pontificem adeo ipsi conciliarunt, ut in praearduis negotiis eum fere semper et consuleret et ut plurimum sequeretur. Hinc in theologum gallicae legationis delectus a Flavio Chisio cardinale, assensum negavit pontifex asserens, se in uno Lauria supra omnes confidere ejusque operam sibi adeo esse necessariam, ut carere ea non

buntur dissertationes, quae sunt Franc. Mariae Brancaccio. Ita etiam Bibliogr. criticae, 3, 175.

possit. Propter tantam qua apud pontificem fruebatur gratiam principum legati in negotiis suae aulae ejus nitebantur sibi conciliare favorem oblatis quoque muneribus: quibus tamen constanter renunciatis, satis sibi esse dicebat, si fides sua constaret incorrupta. Non minori in honore et pretio erat penes Clementem IX. et Clementem X., qui pontifex factus amicitiae cum Lauria jam diu contractae haud immemor, ejus arguebat timorem, quod infrequens et trepidus ad solium accederet, mandans ei serio et in virtute obedientiae, ut secum ageret quasi cum cardinali Alterio, non pontifice amico, non Domino. Vaticanae jam custos bibliothecae congregationi aggregatus est visitationis status regularium atque consistorii, in quam nemo ante ipsum regularium admissus fuerat. Sed tantis licet implicatus negotiis, exercitia nunquam deseruit claustralia, assiduus diu noctuque in choro, usu retento etiam cardinalis electus per trimestre, quo remansit in conventu usque dum habitatio pararetur condigna cardinali. Ad hunc honorem promotus est ab Innocentio XI. prima Sept. 1681. Nuncio exaltationis suae recepto, conjectis in coelum oculis suspirans exclamavit: „Domine, ne sit quaeso mihi honor iste momentaneus in aeternam confusionem.“ Hanc ipsam vocem saepenumero in pontificalibus repetere auditus est. Indutus purpura laborem non exiit, sed potius ad Dei gloriam et Ecclesiae utilitatem conduplicavit, ut fidem faciunt tot libri ab eo in purpura etiam elaborati. Sanctae sedis bibliothecarius decem praecipuis patrum coetibus adscriptus est, in quibus, ut Palatius ait, ceteris omnibus fuit cynosura justitiae. Orationes, quas religiosus frequentabat in claustro, purpuratus minime laxavit, imo consuetam meditationem adjecta quotidie ultra solitum hora adauxit. Qualibet secunda feria venerationi scalae sanctae destinavit gradusque omnes de genu piissime confecit. Reci-

tatione diurni pensi ecclesiastici absoluta, laudes adjiciebat Virginis Deiparae, psalmos item omnes, quos a gradibus et poenitentia vocant, una cum aliis orationibus et hymnis a se concinnatis. Mensa ipsi frugalis erat absque abaco, sacris lectionibus piisque colloquiis non lautis ferculis abundans. Omnibus omnia factus nullo hominum habito delectu facillimas adventantibus praebeuit aures et si posset etiam auxilium: sin minus certe solatium. Largas eleemosynas aliaque id genus caritatis subsidia pauperibus, languentibus, peregrinis, viduis, pupillis, qui turmatim ad palatii fores excubabant, distribui fecit: monitus ea propter non semel ab oeconomus domus, ni modum poneret, totam sensim substantiam in pauperes exhaustum iri, subridens dixit: „An nescis, quia Dominus in loco pascuae me posuit? Hi nimirum sunt greges illi, de quibus Dominus mandat: Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adjutor; ut quid igitur indignaris, amice? Hilarem datorem diligit Deus: vade ergo officium tuum cura, nec sciat deinceps dextera tua, quid faciat sinistra. Opes bene profusae non deficiunt, sed crescunt, incrementum dante eo, qui dicit: Date et dabitur vobis.“ Literatorum exstitit Maecenas, viros probos ac doctos laudavit, promovit, argento fovit. Demum virtutibus fulgens, meritis cumulatus, scriptis perennem sui memoriam relinquens letalem in morbum incidit. Cum unus illorum, qui moribundo assistebant, pluribus eum ad constantiam excitaret, quod scil. vitae cursu in honorem Dei et salutem proximi fideliter exacto amplissimum in coelo praemium laboris et meriti expectandum esset, modeste reposuit: „Non merita, pater, non merita, sed dona gratis data commemoranda sunt, sine quibus ut nihil sumus, sic nihil possumus¹⁾.“ Placidissime in

1) Cf. de eo Eggs, Purpurae doctae l. 6. n. 98.: Joan. a s.

Domino obdormivit 30. Nov. 1693. Plurima reliquit sapientissimus hic cardinalis opera, inter quae eminent: *Commentaria in 3. et 4. l. sententiarum* doctoris subtilis, Romae 1653—1676. t. 8 in f., in quibus proinde agit de incarnatione (t. 8.), de virtutibus theologicis et cardinalibus, de virtutis heroicae natura et signis ejusdem in specie; de spiritualibus donis, gratia habituali, gratiis gratis datis, praecipue de miraculis, quae maxime inserviunt congregationibus rituum (t. 5—7); de sacramentis in genere et specie (t. 1—3.); de novissimis deque statu parvulorum (t. 4.), quem t. eruditissimum vocat Norisius in suis vindiciis augustinianis c. 3. §. 5. *Opuscula tria de Deo* quoad opera praedestinationis, reprobationis et gratiae actualis in commodum tironum s. Augustini doctrinae studiosorum elucubrata, Romae 1687. et 1770, Rotomagi 1705. in 4°; in iis gratiam se ipsa efficacem et gratuitam praedestinationem ad gloriam ex clara, ut putat, s. Augustini sententia pro viribus propugnat¹⁾; *epitome canonum omnium, qui in conciliis generalibus et provincialibus*, in decreto Gratiani, in decretalibus, in epistolis et constitutionibus rom. pontificum usque ad nostra tempora (Alexandrum VII.) continentur, Romae 1659, 1669; Venetiis 1673, 1689, 1706, 1778; Coloniae 1684. et 1685. in 8°. *Opuscula octo de oratione christiana* ejusque speciebus in tironum orantium gratiam, Romae 1685. in 4°, et saepius, quae ascetarum manibus teruntur, lectitantur et a vitae spi-

Antonio, biblioth. francisc. 2, 271.; Tiraboschi, Storia della letteratura italiana t. 8. l. 2. c. 1. n. 7., qui de eo dicit: „Fu avuto in conto di uno de' più dotti Teologi del suo tempo“; Mazzuchelli Scrittori ital. t. 2. p. 4. p. 1991.

²⁾ Feller 2, 157: Celui (ouvrage) qui est intitulé: de praedestinatione et reprobatione, a eu de la célébrité par les critiques et les éloges qu'on en a faits.

ritualis magistris ut certa oracula suscipiuntur. In theologia tamen morali probabilioristis est annumerandus.

Denique Hieronymus Brambila O. Min. mediolanensis († 2. Apr. 1686.) *prologum in l. sententiarum* scripsit, Mediolani 1682. in 4°, Bonifacius Agostini O. Min. Conv. ex Monte Olmo, s. theologiae magister Cesenae, Viterbii, Florentiae ac tandem Romae in collegio s. Bonaventurae († 1698.) in *1. l. sententiarum* juxta mentem s. Bonaventurae commentarios edidit; in reliquos ll. commentarii lucem non aspexerunt. Albertus Fardella cler. reg. Drepani a. 1620. natus, propter ingenii vivacitatem *monstrum* dictus¹⁾, juvenis jam ita effulsit, ut annos vix natus 19 Panormi philosophiam et deinde theologiam scholasticam variis in locis docuerit, etiam Parisiis. Hic ingenii acumine primarios parisiensis academiae doctores in sui admirationem traxit, qui praeter morem eum pluries ad publicas disputationes accersere. Ibi-dem primus omnium sententiam adinvenit et docuit singular-rem, quod daemones et animae in inferno aeternis cruciati-bus damnatae ab igne materiali torquentur per unionem hypostaticam ad ignem.²⁾ Romae quoque plures annos theo-logiam docuit. Fuit etiam concionator eximius: in rebus divinis versatissimus omnes prope Scripturae libros insigni memoriae vi retinebat. Instituti tenacissimus custos virtutes

¹⁾ Cf. Mich. Romeo S. J., *Lira a due Corde*, Panormi 1722. dedicationis p. 36.

²⁾ Cf. Mongitore in additionibus ad Siciliam inventricem D. Vincentii Auria c. 10. p. 228. Scripsit hac de sententia Fardella opusculum: *Ratiocinium pro doctrina de unione hypostatica ignis cum daemone*, quod reperitur in synopsi theologiae veterum patrum edita a Jac. Gravina Panormi 1734. p. 353—380. Opinionem vero hanc nititur probare septem rationibus, et decem argumentis contra eam ad-ductis ibidem respondet.

egregie coluit: morum praesertim suavitate et singulari humilitate clarus, omnibus mansuetudinis exempla exhibuit († 19. Jan. 1683). Reliquit ¹⁾ *Opticam invisibilium* seu veritates fidei umbra et lumine naturae exortas per varias disputationes de Deo secundum se, Parisiis 1666. in f. — Augustinus de Angelis cler. reg. congr. Somaschae philosophiae et theologiae professor in Sapientia romana, episcopus umbriaticus (n. 1606., † 1681.) edidit ²⁾: *Lectiones theologicae* de Deo clare viso, omnia sciente et nos praedestinante ac omnia creante in summam contractae, Romae 1664. in 8°. *de Deo ut trino et incarnato*, p. altera ib. 1666. in 8°; *Homologia* seu consensus historiae ecclesiasticae cum ss. canonibus, conciliis, epistolis decretalibus, bullis seu constitutionibus summorum pontificum in duas partes distributa, ib. 1666. in 8°; *de recto usu opinionis probabilis*, quaestio unica in quinque lectiones distributa, ubi brevissima et clarissima methodo strictior nonnullorum opinandi modus, laxior aliorum temperatur, ib. 1667. in 8°.

311. Jam ad gentem omnium feracissimam theologorum scholae accedamus, ad *hispanos* scil., quorum et in hac periodo magnus est numerus. Raymundus Lumbier O. Carm., navarrus ex urbe Sanguessa, integram fere theologiam tractavit in sua *theologia dogmatica*, Caesaraugustae 1674. v. 6 in 12°; agit enim de essentia et attributis Dei, de visione, scientia et voluntate Dei, de Trinitate, fide, incarnatione, gratia et scientia Christi. Floruit ipse maxime in caesaraugustana academia, quam ad 40 annos etiam antecessor primarius ornavit habitus instar oraculi in publicis privatisque

¹⁾ Plura de eo cf. apud Mongitore, bibl. siculae 1, 12. et Vezzosi, J. Scrittori dei cherici regolari detti Teatini 1, 339.

²⁾ Cf. Mazzuchelli, gli Scrittori d'Italia 1, 754.

negotiis († 1684). Reliquit quoque *quaestiones theologico-scholasticas*, ib. 1680. v. 2 in f.; *observationes theologico-morales* circa propositiones ab Alexandro VII. et Innocentio XI. damnatas, Barcinone 1682. in 4°. Hujus sodalis Antonius a s. Joanne Baptista in tractu burgensi natus t. 12. adiecit celebri cursui dogmatico salmanticensi, de quo supra egimus, Lugduni 1704. in f. — Plures s. Thomam illustrarunt: Vincentius Ferre O. Praed. valentinus inter primi nominis theologos hoc tempore, qui in variis ac praecipuis suae provinciae studiis ut vocant generalibus sacram doctrinam professus, tum Romam a magistro ordinis vocatus, in collegio s. Thomae ad Minervam primarius regens est institutus, quo munere annis fere 18 functus est magno auditorum fructu († 1682.). Prodierunt ejus *tractatus theologici* t. 8 in f., scil. t. 1. in 1. p. qq. 1—14; t. 2. in qq. 15—26.; t. 3. in qq. 27—105.; t. 4. in 1, 2. qq. 1—19.; t. 5. in qq. 19. (scil. ab a. 5.) — 83.; t. 6. (posthumus) in qq. 109—113.; accessit tractatus de merito ad q. 114. Francisci Perez a Lerma O. Praed., Salmanticae 1675—1690.; t. 7. et 8. in 2, 2. de fide, spe et caritate et vitiis oppositis Romae 1669. in f. Hoc opus theologicum a thomistis plurimum aestimatur, ea maxime ratione, quod quidquid theologiae praesertim thomisticae in controversiam venire potest, plane apteque in eo dilucidetur¹⁾. Augustinus de Herrera S. J.²⁾ ex oppido s. Stephani de Gormaz dioecesis oxomensis, diu in complutensi academia primariae cathedrae magister († 18. Dec. 1684.), cujus exstant tractatus *de scientia Dei* ad 1. p. q. 14., Compluti 1672. in 4°; *de voluntate Dei* in 1. p. qq. 19—21., ib. 1673. in 4°; *de*

1) Cf. Quetif. 2, 696.

2) Alius ab eo cujus meminimus t. 1. p. 874.

praedestinatione sanctorum et improborum reprobatione in 1. p. qq. 22—24., ib. 1671. in 4⁰; *de altissimo Trinitatis mysterio* in 1. p. qq. 27—43.; ib. 1674. in 4⁰; *de angelis* in 1. p. qq. 50—65. et 106—114, ib. 1675. in 4⁰. Augustinus Laurengo (Laurentius) S. J. aliquamdiu theologiae moralis, dein philosophiae Olisipone professor, in Angliam missus, ut esset Catherinae reginae, filiae Joannis IV. a concionibus (+ 1695), edidit *syntagmata theologica* sive principales theologiae tractatus t. 1. ad 1. p. d. Thomae, qui complectitur triplicem tractatum 1. de Deo viso sive de visione beata; 2. de Deo praedestinatore sive de divina praedestinatione; 3. de Deo uno et trino sive de sacrosancto Trinitatis mysterio, Leodii Eburonum 1690. in f.; t. 2. ad 1, 2. d. Thomae, qui continet triplicem tractatum 1. de conscientia, ubi probabilismum tuetur; 2. de merito, 3. de reviviscentia meritorum, ib. 1692. Edidit praeterea cursum philosophicum¹⁾ *de triplici ente*, logico, physico et metaphysico, ib. 1687. t. 3 in f.

312. In Scoto illustrando versati sunt: Hyacinthus Hernandez de la Torre O. S. Franc. bilbelitanus (+ 23. Nov. 1695.) editis *cursu integro artium* ad mentem doctoris subtilis, Caesaraugustae 1663—1665. t. 4 in 4⁰, et *commentariis in 1. et 2. l. sententiarum* ad mentem Scoti t. 10 in 8⁰. ib. 1685, 1689; et 1688. t. 2 in f. et hujus sodalis Thomas Llamazares pincianus editis tum *cursu philosophico* ad mentem doctoris subtilis, Lugduni 1670. in 4⁰, tum *quaestionibus theologicis, scholasticis, dogmaticis ac moralibus* ad mentem doctoris subtilis, ib. 1679. in f.

¹⁾ Juxta mentem s. Thomae edidit quoque Diaz professor complutensis *dialectiam disputatam* per quaestiones et articulos distinctam, Matriti 1694. in 4⁰.

Collationem inter doctorem angelicum et doctorem subtilem instituit nominatissimus Franciscus a s. Augustino Macedo¹⁾ natus Coimbrae 1594., ab a. 1614—1642. e societate Jesu, superiorum dein permissu O. S. Franc. In hoc ordine sodales philosophiam atque theologiam docuit, a concionibus Joanni III. fuit, „novoque spiritu ductus inter regularis observantiae professores velut inter ignes minores luna affulsit Romae, Paduae, Venetiis²⁾“⁴. Romae sibi adeo conciliavit gratiam Alexandri VII., ut hic eum constitueret theologiae polemicae in collegio de propaganda fide, et in Sapientia romana historiae ecclesiasticae professorem atque s. inquisitionis consultorem. Sed acriori vehementiorique indole praeditus gratia excidit, hinc Venetias se contulit, ubi per octo continuos dies publice disputavit de s. Scriptura deque ejus sensibus, versionibus, interpretatione, expositione; de romanorum pontificum serie, auctoritate, deque oecumenicis conciliis; de historia ecclesiastica ab Adamo usque ad sua tempora; de ss. patrum graecorum et latinorum aetate atque doctrina, ac praecipue de s. Augustino, cujus opera exponere atque defendere paratus erat; de tota philosophia ac theologia speculativa et morali ac illius scholis, praecipue scotica, thomistica, jesuitica; deque ss. canonibus et insti-

¹⁾ Hujus frater Antonius S. J. (n. 1612. † 1693.) una cum legato Joannis III. in Sveciam missus partes habuit in conversione reginae Christinae: a qua dein Romam mittitur, ut laboris socios adduceret. Verum ipse in Urbe manere cogitur, ubi viginti annis poenitentiarum apostolicum egit. Praeter alia scripsit *Lusitaniam infulatam et purpuratam* seu pontificibus et cardinalibus illustratam, Parisiis 1663. in 4°.; *divi tutelares orbis christiani*, opus singulare, in quo de sanctis regnorum, provinciarum, urbium maximarum patronis agitur, Olisipone 1687. in f. Quem l. Zacharias in bibl. rituali t. 2. c. 3. p. 236. Francisco et quidem ita inscriptum: *Divi tutelares orbis christiani* tribuit.

²⁾ Biblioth. franc. 1, 362; Biogr. univ. 26, 34.

tutis ac libris juris civilis; de historia graeca, latina, barbara, itala praecipue ac veneta; de rhetorica; de poëtica ad mentem Aristotelis deque illius formis et versibus, poëtis praecipuis graecis, latinis, italibus, hispanis, gallis et oblata quavis materia paratus erat, ex tempore illam versibus promere¹⁾. Cuilibet disputaturo ponere et rogare quid vellet licitum erat (26. Sept. 1667. et sequentibus diebus). Has disputationes inscripsit *Leonis Marci rugitus literarios*. Disputavit autem tanta tamque stupenda ad omnia parata memoria tantaque cum pompa, ut miraculum fuerit non solum tunc ibi praesentibus, sed etiam posteris. Nam ex fama plausuque hujus disputationis ad cathedram philosophiae moralis patavinam proventus est a. 1667., cum die ultimo habitae disputationis extemporarius ex theologo poëta mille versus effudisset addito epigrammate de laudibus venetorum: quorum decreto illud ejus iconi suppositum in marciانا bibliotheca meruit oculis posterorum exponi: ipsi vero praeter cathedram patavinam venetam quoque civitatem promeruit. Monstrum etiam scientiarum propterea meruit vocari. Decessit grandaevus Patavii 1. Maji 1681. Ejus opera vere sunt multa et varia, acumine non destituta, sed deest accuratio et judicium criticum. Ipse eorum²⁾ numerat 46, Niceron³⁾ 69, bibliotheca lusitana 109 edita et 30 mss. Potiora sunt:

¹⁾ Magna cum facilitate carmina fundebat tantaque copia, ut in nota adjecta elencho suorum librorum, qui in calce *Myrothecii* sui *moralis* reperitur, scribere potuerit: „Carmina quantum rocolendo praeterita consequi possum, omnis generis, quae scripsi et ex tempore fudi, ea opinor centum et quinquaginta myriades posse conficere, hoc est, sesquimillionem versuum.“ Prodiit ejus *Myrothecium* ex documentis moralibus, Patavii 1675. in 4°.

²⁾ In indice a se confecto et subjecto suo *myrothecio*.

³⁾ Mémoires t. 31, 317—333.

Collationes doctrinae s. Thomae et Scoti (in tres priores ll. sententiarum) cum differentiis inter utrumque, textibus utriusque fideliter productis, sententiis subtiliter examinatis, commentariis interpretum Cajetani in primis et Lycheti diligenter excussis et aliarum scholarum pene omnium, praesertim jesuiticae Suario et Vasquio auctoribus, controversiis apte probatis¹⁾, Patavii 1671, 1673, 1680. t. 3 in f.; *scholae theologicae positivae ad doctrinam catholicorum et confutationem haereticorum apertae*, Romae 1664. in f., in quibus praeter alia disputat de Verbo Dei dicto et viso, de Spiritu s., de iudicio veritatis fidei et morum in dubiis circa illam ortis; de infallibili auctoritate romani pontificis, de Ecclesia Christi, de ejus monarchia et hierarchia, de traditionibus, de sacramentalibus et caeremoniis, de peccato et justificatione a peccato, de purgatorio, de continentia clericorum, de possibilitate et impossibilitate mandatorum Dei, de canonizatione, beatitudine, cultu et invocatione sanctorum, de communione sub utraque specie. *De clavibus Petri* ll. 4, Romae 1660. in f. Exstat etiam in Rocaberti bibliothecae pontificiae t. 12. Libro 1. agit de clavi papalis dignitatis, potestatis et jurisdictionis; in 2. de clavi interpretationis ac intelligentiae s. paginae; in 3. de clavi fidei dogmaticae; in 4. de clavi sacramentorum in genere et in specie. *Controversiae selectae* contra haereticos et schismaticos, ib. 1663 in 12°; controversiae sunt de purgatorio, de funere et sepultura, de possibilitate et impossibilitate mandatorum Dei, de

¹⁾ De his ait Scherben, Handbuch der kath. Dogmatik I. 1. n. 1063.: „Die collationes von dem portugiesischen Skotisten Fr. Macedo sind sehr einseitig und hartnäckig skotistisch.“ Nonnisi per errorem Ossinger in sua biblioth. augustiniana p. 87. has collationes adscribit cuidam Francisco a s. Augustino, qui fuerit augustinianus, qui proinde error fasc. 1. hujus t. p. 18. corrigendus est.

canonizatione et beatificatione sanctorum, de communione sub utraque specie. *Assertor romanus adversus calumnias heterodoxorum*, anglorum praesertim et scotorum in academiis oxoniensi, contrabrigiensi et aberdontiensi, ib. 1667. in f.; *tessera romana auctoritatis pontificiae* adversus buccinam Thomae angli et classicum heterodoxorum, Londini 1654. in 4°, et in bibliotheca pontificia t. 12. Cum in l. *Doctrina s. Augustini de praedestinatione* propenderet in Jansenii opiniones, mox ac eae condemnatae fuere per Innocentium X., sententiam mutavit, defenditque Jansenium has propositiones sensu damnato docuisse in l. *Mens divinitus inspirata ss. papae Innocentio X.* super quinque propositionibus Corn. Jansenii, Londini 1643. in 4°. S. Augustini doctrinam acriter propugnavit, quo in certamine, inquit Norisius¹⁾, omnium recentiorum studia vicit tot pro ea in lucem libris emissis. *Scrutinium d. Augustini de praedestinatione, gratia et libero arbitrio*, Londini 1644. in 4°; Parisiis 1648; Monasterii 1649.; *cortina d. Augustini de praedestinatione et gratia* adytis in centum oracula reclusis, s. Gregorii M. et Bernardi responsis confirmata, Parisiis 1648, Monasterii 1649. in 4°; in hoc. l. augustinianae doctrinae adeo studiosus est, ut in isagoge hac velut tessera in literariam palaestram descendat: „Ego augustinianus sum, augustinianissimus sum.“ *Mens d. Augustini illustrata* de duplici adjutorio gratiae, Londini 1655. in 4°; *concentus euchologicus s. matris Ecclesiae in breviario et s. Augustini*, Venetiis 1668. in f. In hoc eodem eruditissimo volumine harmoniam quoque exercitiorum s. Ignatii ac operum s. Augustini exhibet, qua occasione animadvertit: „Soleo idque expertus ac prudens dicere, haud facile inter sanctos reperiri alium Au-

¹⁾ In praefat. ad vindicias august.

gustino cum doctrinae, quae a Deo est et mystica appellatur, tum institutae a se et aliis indictae vitae ratione quam Ignatium similiorem.“ Quae quidem vir doctissimus fusissime per 28 capita collatis ex utroque sententiis comprobatur. *Commentationes duae ecclesiastico-polemicae*, altera pro s. Vincentio lirinensi et Hilario arelatensi, altera pro s. Augustino et patribus africanis, Veronae 1674. in 4°; prior displicuit Norisio, qui adversus eam confutationem scripsit¹⁾. *Medulla historiae ecclesiasticae*, Patavii 1671. in f.; diatriba *de adventu s. Jacobi* in Hispaniam, Romae 1662. *Azymus eucharisticus* sive RR. P. Fr. Joannis Bona ab. generalis cisterciensis ex congregatione fuliensium doctrina de usu fermentati in sacrificio missae per mille et amplius annos a latina Ecclesia observato . . . examinata, expensa, refutata, Ingolstadii (verius Patavii vel Venetiis) in 8°, decreto 2. Oct. 1673. in vetitorum librorum indicem donec corrigatur relatus; illum correxit et edidit Veronae 1673. in 8°; reperitur etiam in bibliotheca selecta *de ritu azymi et fermentati*, Bononiae 1750. t. 1. Eodem tempore edidit de hoc argumento *disquisitionem theologicam*, Veronae 1673. in 4°.; Auctoris sententiam confutavit Mabillon²⁾. *Schema s. congregationis s.*

¹⁾ Cf. Norisii *adventoriam Francisco Macedo* inscriptam, quam reperi in Patrol. lat. Migne 47, 538. ss. Ceterum amicitiae foedere jungebantur docti hi viri, ut patet ex hac ipsa adventoria aliisque Norisii testimoniis. Ita in vindiciis augustinianis c. 3. §. 2. fatetur, Macedum sibi auctorem fuisse, ut tum historiam pelagianam tum suas vindicias augustinianas vulgaret. Hoc tamen non impedivit certamina literaria contentione animorum tanta inter eos gesta, ut s. inquisitio utrique silentium imposuerit.

²⁾ Norisii iudicium de hoc l. cf. in ejus ad Bona epistola, inter hujus epistolas p. 301. Zacharias in biblioth. ritualis t. 2. c. 3. p. 236. ed. rom. a. 1777. dure de hoc auctore iudicat, de quo dicit: „Si par eruditioni iudicium ac ratiocinandi vim nactus fuisset,

Officii romani cum elogiis eminentissimorum principum cardinalium et corollarium de infallibili auctoritate romani pontificis in mysteriis fidei proponendis et ejusdem controversiis decidendis, Patavii 1676. in 4°. et in bibliothecae pontificiae t. 12., opus mirae et singularis eruditionis¹).

S. Anselmi theologiam excoluit praeter virum summum Josephum Saenz d'Aguirre O. S. Ben. cardinalem, de quo infra, alter sodalis Joannes Baptista Lardito pro Hispania et Anglia quondam generalis magister, doctor ac primarius theologiae professor in academia salmanticensi 3 voluminibus scholastico stilo conscriptis, quae prodierunt Salmanticae 1699. 1700. et 1703. in f. Prior t. inscribitur: *S. Anselmi . . . uterque l. cur Deus homo, necnon alius de incarnatione Verbi et fide Trinitatis scholiis et commentariis illustratus*, disputationibus scholasticis amplectens quidquid a d. Thoma 3. p. a q. 1—26. de Deo incarnato examinatur. Tomus 2. tractatus *de summa Trinitate, de voluntate Dei ejusque visione beata* scholasticis disputationibus amplectens. In hoc t. librum ejusdem doctoris de processione Spiritus s. illustrat. Tomus 3. tractatus *de peccatis in communi et in particulari*, personali et originali hominum et angelorum ac

inter doctores suae aetatis viros censendus facile foret: sed quum illi nec satis acre ac limatum judicium nec prudens electio argumentorum, thraso literarius potius, quam literatus vir audiit. Et in nota subjecta: „Si nosses hominem, abstinuisses ab ejus censura. Satius est eum non curare, quam confutare, ita Bona in epistola qua Mabillonium hortatur, ut quae in Macedum scripserat, e sua dissertatione expungeret.“

¹) Feller 2, 132: C'est une dissertation sur l'inquisition, où l'érudition et les singularités sont semées a pleines mains. L'auteur fait remonter l'origine de ce tribunal jusqu'au commencement du monde, idée qui, d'abord très-paradoxe, devient plus soutenable, quand on réfléchit que tout ce qui sert à réprimer l'erreur et le vice est une espèce d'inquisition.“

tandem de gratia eorum abstersiva complectitur. Commematur in hoc t. Anselmi l. de conceptu virginali et originali peccato. Doctrinam s. Anselmi et d. Thomae ubique inter sese convenire nititur ostendere, ut propterea in praefatione t. 1. dixerit: „Quae Augustinus tradidit, Anselmus non tam theologicè scripsit, quam asceticè gustavit; utrumque includit Thomas.“ — Ne Henricus Gandavensis oblivioni traderetur, scripsit Franciscus Antonius de Zambrana Davalos O. SS. Trin., s. theologiae magister et regi catholico a concionibus, *commentaria in prologum sententiarum* mag. Henrici Gandavensis seu quaestiones disputatas de s. theologia ejusque locis et argumentis.

313. De singularibus argumentis egerunt: Christophorus de Ortega S. J. ex oppido s. Clementis dioeceseos conchensis, qui philosophiam quinquennio, theologiam 20 annis professus est († 22. Jan. 1686. fere nonagenarius). Edidit *controversiarum dogmaticarum scholasticarum t. 2 de Deo uno*, in quibus etiam fuse quidquid hactenus pro scientia media vel adstruenda vel impugnanda a variis auctoribus tentatum est, radicitus examinatur ac de auctoris penu illustratur et augetur, Lugduni 1671, in f.; aliud (3) volumen ib. 1664. in f. complectitur tractatus duos de Trinitate necnon de incarnatione; *allegationem theologicam* pro frequentissima Augustino, patribus, conciliis et Ecclesiae propositione *Deus assumpsit hominem*, Toleti 1657. in 4°. Melchior Fuster valentinus, in academia valentina professor theologus, et sede valentina vacante vicarius generalis, disputavit *de voluntate Dei*, Valentiae 1650. in 4°; Philippus de Aranda S. J. acutissimus theologus, eloquio disertus et in scholastico pulvere athleta exercitatissimus ac plane dexterrimus¹⁾, philo-

¹⁾ Mich. a s. Joseph in Bibliogr. crit. 3, 474.

sophiae et theologiae professor Caesaraugustae (n. 1642., † 5. Jun. 1695.), cujus exstant: In 1. p. *de Deo sciente, praedestinante et auxiliante* seu schola scientiae mediae ll. 13, Caesaraugustae 1693. in f., quibus universam scientiae mediae scholam plene complexus est, solide ac subtiliter expositis ac illustratis etiam iis, quae ad praedestinationem ac gratiam spectant. In l. 3. diligenter expendit auctor mentem Augustini circa naturam gratiae efficacis, ejusque verba difficultia non difficulter explicat procul ab omni praedeterminatione, qua voce illum ne aequivalenter quidem unquam usum esse multis contendit. Adjecit appendicem excursionem, cur secunda persona Trinitatis prae tertia Filius et illius processio generatio dicatur. *De divini Verbi incarnatione et redemptione generis humani*, ib. 1691.; in 1, 2. s. Thomae ll. 12 *de homine moraliter et supernaturaliter operante*, seu moralis theologiae basis triplici tractatu fundata: de actibus humanis, de bonitate et malitia et de supernaturalitate, ib. 1694. in f. — Thomas Muniessa S. J. e dioecesi caesaraugustana, theologus famosus, diu theologiae professor Barcinone († 17. Nov. 1696), scripsit *disputationes scholasticas* raras et pretiosas, t. 4, quorum duo prodierunt Barcinone 1687, 1689. in f., in quibus disserit de essentia, attributis Dei in communi et particulari, de ente supernaturali in genere, de incarnatione et eucharistia; alii duo prodierunt Caesaraugustae 1694. et 1700. (posthumus); in his disserit de gratia actuali et habituali, de justificatione et merito; de providentia Dei, de fide divina, de baptismo. *Stimulus conscientiae* ex probatoribus sanctorum et theologorum doctrinis pro rectitudine morum in via legis et salutis aeternae primae veritati regulae primariae morum humillime consecratus ib. 1696., Dilingae 1699. in 4°. — Carolus Felix de Echeverria S. J. madritensis, theologiae moralis et dog-

maticae professor († 15. Aug. 1699.), elucubravit tractatum *de angelis*, Compluti 1697. in 4°; et Petrus Oxea S. J. patria trasmozensis in Aragonia, per 20 annos theologiae scholasticae professor, tractatus scholasticos *de virtute fidei*, Caesaraugustae 1661. in 4°; *de virtutibus spei et caritatis* ib. 1662. in 4°; tractatum morale *de virtutibus theologicis*, ib. 1670. in 4°. Franciscus Carasco O. Praed. gymnasii gregoriani Pinciae (i. e. Vallisoleti) moderator et regens reliquit *dubia praecipua theologiae* Vallisoleti 1712. v. 2 in f. haud spernenda.

De b. Maria V. meruerunt¹⁾: Thomas Frances de Urrutigoyti O. Min. caesaraugustanus, vir apprime doctus et clarus theologus marianus († 1682.), qui edidit *certamen scholasticum*, expositivum argumentum pro Deipara continens quae de instanti conceptionis possunt controverti, stilo scholastico et positiva speculatione, Lugduni 1660. in f.; *certamen scholasticum* complectens natalitium Virginis, praesentationem, desponsationem, annunciationem, visitationem et gravidationem, Barcinone 1670. in f.; *certamen scholasticum*, argumentum expositivum, sacerrima arcana continens V. Deiparae partus, nitidissimae purificationis, venerandae fugae, reditus mariani, actorum Deiparae in Jesu juventute, dirisissimi martyrii juxta crucem, gaudique in Filii gloriis et ma-

¹⁾ Alios quosdam, qui de b. Maria V. hac periodo scripserunt, hic indicabimus: Thomas Strozzi S. J. neapolitanus, facundus et ingeniosus encomiastes, sed minus criticus historicus (cf. Perrone de immaculato B. Mariae V. conc. p. 1. c. 3. annot.) scripsit: *Controversia della Concezione della b. V. Maria descritta istoricamente*, Panormi 1700. v. 2 in f., ib. 1703. *L'Uomo Dio* ovvero la verità della religione christiana dimostrata con chiari argomenti a tutti gli increduli, mà singolarmente à gli Ebrei in 10 orazioni, Neapoli 1692. in 4°; Joan Ludov. Schoenleben (n. 307), Joan. Ever. Nidardus S. J. (ib.), et illi, quos infra n. 328, indicabimus.

gisterii Dei Genitricis in Ecclesia, ib. 1673. in f., *certamen* . . . continens aeterni Filii matris felicissimam dormitionem, assumptionem et ejus sacras apparitiones, ib. 1675. in f. *Tr. de intrusione*, Lugduni 1660 in f. *Consultationes* (100) in re morali¹⁾, Tolosae 1682. in 4°. — Sebastianus de Novaes S. J. bracharensis, qui theologiam moralem novennio, sexennio scholasticam professus est († 28. Jan. 1692.), opusculum elegans elaboravit inscriptum: *Lilium inter spinas* sive conceptas Dei Genitricis incontaminatus, Conimbricae 1648. in 16°. et Josephus a s. Theresia O. Carm. († 1697.) tractatum *circa definibilitatem immaculae conceptionis b. Virginis*, Giennii 1650.

II. Theologia positiva et polemica.

314. Quo plures ex *hispanis* theologiam scholasticam excoluerunt, eo pauciores huc referre possumus²⁾; scil. tantum hos tres: Franciscum de Sequeiros et Sotomajor O. Erem. s. Aug., theologum professorem Compluti e cathedra s. Thomae indeque ex primaria magistri sententiarum, cujus est: *contra propositiones cleri gallicani de ecclesiastica potestate*³⁾ *curythmia* pontificalis, Compluti 1683. in 4°; Joannem a s. Thoma Ord. discalceatorum ss. Trinit. Red. capt. ex Sarasa Navarrae oppido, qui praeter *prolegomena in Scri-*

¹⁾ Alia ejusdem opera cf. in Bibl. franc. 3, 119.

²⁾ Celebriores theologi, quos sub aliis disciplinis recensuimus et qui etiam in theologia positiva atque polemica excelluerunt, sunt Augustinus Reding (n. 306), Bern. Sannig O. Min. (ib.), Franc. a s. Augustino Macedo O. Min. (n. 312.).

³⁾ Qui praeter eos, quos hoc n. indicamus, contra cleri gallicani declarationem hoc tempore scripserunt, sunt praecipue Augustinus Reding O. S. Ben. (n. 306.), Coel. Sfondrati (n. 315.), Jos. Saenz de Aguirre (n. 343.), Emmanuel Schelstrate (n. 347.); Jo. d'Aubermont O. Pr. (n. 320.); Ant. Charles (n. 327.).

pturam s., de restrictionibus mentalibus cum vindiciis Leandri a ss. Sacramento et Th. Sanchez, disputavit etiam *de infallibilitate summi pontificis independenter a concilio generali*, Salmanticae 1692.; et eum, qui ad hoc dogma probandum, vindicandum illustrandumque maximam contulit operam, Joannem Thomam de Rocaberti de Perelada O. Praed. nobili de stirpe satum a. circiter 1624. Pereladae in Catalonia. Sic literis emicuit inter aequales, ut in valentina academia per agones omnes scholasticos lauream consecutus et s. doctrinae cathedram, quam vocant perpetuam, adeptus sit. In comitiis generalibus Romae 1670. coactis magister ordinis electus est LVIII. A rege catholico Carolo II. ad valentinam sedem oblatus 1676., a summo pontifice Clemente X. acceptatus et inauguratus est. Imo rex ipsum semel ac iterum constituit regni valentini proregem ac gubernatorem et generalem Hispaniae inquisitorem († 13. Jun. 1699). Edidit librum apologeticum *de romani pontificis Honorii I. invicta in fide constantia*, Valentiae 1691. in f., qui est prodromus majoris operis *de romani pontificis auctoritate* t. 3 in f., in quorum 1. agit de auctoritate romani pontificis infallibili extra concilium et illibata rom. pontificis in fide constantia vindicatur, ib. 1691.; in t. 2. Honorii I., Joannis XXII., Nicolai III. et Gregorii VII. invicta in fide constantia asseritur, ib. 1693.; in 3. romani pontificis suprema potestas in temporalibus tam directiva quam coactiva propugnatur, ib. 1694. Quod opus italica quidem et hispanis acceptissimum, non placuit gallis: supremi enim senatus parisiensis decreto 20. Dec. 1695. lato ceu molis indigestae opus, multis refertum propositionibus nulla probatione suffultis, contra sensum Ecclesiae catholicae¹⁾, traditiones sacras et ss. patrum ac theologorum

¹⁾ *Catholicae* i. e. gallicanae, seu potius theologorum illorum, qui

doctrinam communem allatis et ad contumeliam gallici nominis dumtaxat ex professo compositis, confixum fuit, et prohibitum adeo illius exemplaria in Galliam invehere, exponere vel retinere. Ut vero omnis generis arma suppeditaret pro vindicanda romani pontificis primatu condidit *bibliothecam maximam pontificiam*¹⁾, in qua auctores melioris notae, qui

declarationem cleri gallicani a. 1682. propugnantes Ecclesiam catholicam se repraesentare arbitrabantur.

¹⁾ Servato ordine auctorum alphabetico vulgantur in hac bibliotheca sequentium scriptorum (circa 120) lucubrationes: in t. 1. Abr. Bzovii pontifex romanus; Abr. Echellensis de origine nominis papae necnon de illius proprietate; Ad. Tanner S. J. de summo pontifice. — In t. 2. Aeg. Columnae de renunciatione papae; Adolphi Schulkenii apologia pro Bellarmino de potestate rom. pontificis; Agobardi de comparatione utriusque regiminis; Al. Copi dialogus I.; Alb. Pighii hierarchiae ecclesiasticae l. 3. 4. 5; Alb. Pii dialogus de primatu d. Petri; Alex. a s. Elpidio tractatus de ecclesiastica potestate; Alex. a Turre de fulgenti radio etc. (ex parte) Alph. Alvarez Guerrero de ecclesiastico-divina potestate et unitate rom. Ecclesiae (ex parte); Alph. de Castro adv. haer. l. 12. — In t. 3. Alph. Mendosa, an summum pontificem esse Romae sit de jure divino; Alv. Pelagii de planctu Ecclesiae l. 1.; Ambr. Catharini excusatio disputationis contra Martinum (Lutherum); Amadei Chirolì de Racionisio disp. 3. et 4. ex luminibus fidei divinae; Andr. Duvallii de suprema R. P. potestate; Andr. Lao de summo pontifice; Ang. de Clavasio summa angelica (ex parte); Ang. Petriccae a Sonnino de appellationibus omnium ecclesiarum ad rom. s. Petri cathedram; turris David l. 2. 3.; de potestate apostolorum. — In t. 4. Annib. de Grassis († 1590.) de jurisdictione univ. summi pontificis in temporalibus; Angeli Roccae commentarius de s. summi pontificis communione sacrosanctam missam solemniter celebrantis; s. Anselmi ll. 2 pro defensione Gregorii VII.; ex s. Antonini summa theologica tit. 22. de summo pontifice; Ant. Dianae de primatu solius Petri ac differentia inter ipsum et d. Paulum disceptationes apologeticae; ex Ant. Augustini epitome juris pontificii veteris tractatio de summo pontifice; Ant. Florebelli opus de auctoritate Ecclesiae; ex Ant.

hactenus pro sancta romana sede tum theologicæ tum canonicæ scripserunt, fere omnes continentur, Romæ 1695—1699.

Paulutii jurisprudentia sacra de Ecclesia, summo pontifice ceterisque Ecclesiae dynastis et de comitiis ecclesiasticis, conciliis et synodis; Ant. Possevini S. J. tr. de summo pontifice; Ant. Sanctarelli S. J. tract. de potestate rom. pontificis in puniendis principibus haereticis; ex Aug. Barbosa op. de jure eccl. l. 1. de personis ecclesiasticis; Aug. de Bellis l. de absoluta d. Petri monarchia; ex Aug. Oregii summae theol. t. 2. c. 5. de hierarchia eccl.; Aug. Steuchi pro religione christiana l. 2. de unitate religionis christ., quae ex uno capite unaque sede romana pendeat; ex Ant. Parez pentateucho fidei l. 1. dubium 24. et ult. de Ecclesia; l. 2. d. 2—6. de conciliis; l. 5. de rom. pontifice. — In t. 5. Balth. Nardi expunctiones et animadversiones locorum, qui in l. de papatu rom. ignoti auctoris depravantur, mutilantur et tam falso afferuntur, quam in l. p. reipublicae M. Ant. de Dominis; ex Bapt. Fragosi S. J. theologiae moralis t. 2. l. 1. de obligatione ss. pontificis; l. 2. de ejusdem potestate quoad indulgentias, l. 3. de illius potestate quoad dignitates eccl.; Barlami ep. gyracensis ep. de unione rom. Ecclesiae et processione Spiritus s.; ex Barth. Fumi summa Armilla tit. Papa; ex Barth. Mastrii op. theologici ad mentem Scoti editi t. 4. qq. de summo pontifice; Bald. Junii O. Min. l. 3. de rom. pontifice et l. 4. de Ecclesia militante; Bernaldi constantiensis presb. apologeticus pro Gregorio VII. seu tractatus de sacramentis excommunicatorum juxta assertionem ss. PP.; ex Boetii Eponis l. 1. de jure sacro c. 3. 4; ex ejusdem de jurisdictione ecclesiasticorum temporali qq. 5; glossema in c. Constantinus; de hierarchia eccl. vel uno capite Ecclesiae in terris aspectabili; de provocatione a ss. pontifice ad conc. generale. — In t. 6. Cataldini de Boncompagnis bononiensis Icti tr. solemnibus et aureis de translatione s. conc. Basileae et potestate papae; Celsi Mancini ravenatis, canonici reg. lat. de jure principatuum ll. 2. 3. 4.; Chr. Lupi diss. de antiquis ecclesiae gallic. ad sedem ap. appellationibus; de rom. appellatione Eutychetis, s. Flaviani et Theodreti; dictatus s. Gregorii VII., diss. de rom. episcoporum consecratione; Christoph. Marcelli archiep. Corcyrae de haeresis pravitate et Lutheri perfidia l. 1.; ex Coel. Sfondrati Gallia vindicata diss. 2. 3. 4.; s. Cypriani de unitate Eccl. — In t. 7. Car. Scribanii S. J. de controversiis fidei eorumque judice c. 4;

v. 21 in f. In auctorum vero lucubrationibus, quas huic bibliothecae inseruit, nihil prorsus immutavit, nec opiniones

Caes. Petri Mich. Delphini parmensis certissima et novissima decisio de proportionem papae ad conc., et utroque ejusdem principatu; Const. Cajetani O. S. Ben. de singulari primatu s. Petri solius; ejusdem de rom. s. Petri domicilio et pontificatu concertatio; Cam. Campegii O. Pr. de primatu rom. pontificis contra M. Flaccium Illyricum; cathedrae apost. oecumenica auctoritas ex occasione 4 cleri gallic. propositionum a. 1682. editarum asserta et vindicata ab auctore (Aug. Reding) inextinctae [conc. trid. veritatis; Cypriani Beneti O. Pr. l. de prima orbis sede, concilio, ecclesiastica potestate et papae supremo insuperabilique dominio; Cunei Petri verae ac germanae D. N. J. Chr. Ecclesiae designatio atque ejusdem per 14 proprietates ostensio. — In t. 8. Didaci de Cea O. Min. Archiologia sacra principum ap. Petri et Pauli; Did. Nugni O. Pr. in 3. p. q. 20. de his, in quo usus clavium exerceri potest; D. Petavii de hierarchia eccl. l. 1. c. 2, 10; l. 2. c. 7; l. 3. cc. 14. 15. 16; ex Dom. Bannez comm. in 2, 2. q. 1. a. 10. dubitationes de rom. pontifice; e Dom. Gravinae praescriptionibus adv. haereses qq. 1—6. de infallibilitate rom. pontificis; ejusdem disceptatio specialis de Ecclesiae notis cui coetui convenient; q. 2. controversiae 8. de causis conciliorum; apologeticus pro sacro deposito fidei cath. et apost. fideliter a rom. pontificibus custodito. — In t. 9. Dom. Jacobatii card. tr. de concilio ll. 3—10.; Dom. Mariae Marchesii O. Pr. theologiae bipartitae t. 1. tr. 1. de capite visibili Eccl. disp. 1—4., necnon appendix ad tit. 3. disp. 2. de potestate non solum spirituali, sed etiam temporali rom. pont. in toto orbe cath. — In t. 10. Dom. Segneri antiatis J. U. D. opus Dei admirabile seu de suprema dignitatis ac potestatis plenitudine s. Petro ejusque successoribus a Chr. D. concessa; Dom. Soto O. Pr. q. 2. de potestate eccl. et exemptione clericorum; e Dom. de s. Thoma O. Pr. manualis thomistici t. 4. contrav. 237. de Ecclesia Christi et papa; e Dom. a ss. Trinitate O. Carm. bibliothecae theol. t. 3. sect. 3. c. 11. de Ecclesia rom.; s. 4. de ss. pontifice; s. 5. de ss. conciliis. — In t. 11. Eliae Astorini O. Carm. prodromus apolog. de potestate s. sedis apost.; Em. a Schelstrate varia opuscula; Eug. Lombardi seu Coel. Sfondrati regale sacerdotium rom. pontifici assertum; Franc. Vargas tr. de auctoritate P. M. et episcoporum jurisdictione. — In t. 12. Franc. Agricolae

antiquatas expunxit aut ad modernorum placita transformavit. Negari nequit hanc collectionem esse pretiosam

lonensis tr. de primatu s. Petri Ap. et successorum ejus rom. pont.; Franc. a s. Augustino Macedo O. Min. diss. 1—4. de clavibus Petri; diatriba de Pauli cum Petro quoad episcopatum rom. et clavium ordinariam et pontificiam potestatem nova aequalitate recens inducta; de auctoritate papae qq. 5, de judicio veritatis fidei et morum in dubiis circa eam ortis schola 6., de infallibili auctoritate R. P. schola 7., de antichristo sch. 13.; Fr. Peniae l. de regno Christi; ex Fr. Suarez defensione fidei cath. et apost. adversus anglic. sectae errores l. 3. de ss. pontificis super temporales reges excellentia et potestate; l. 5. de antichristo; de ss. pontifice disp. 10; de conciliis d. 11. — In t. 13. ex Gr. de Valentia S. J. comment. theolog. t. 3. q. 5. disp. 1. punct. 7. item qq. 6. 7., ejusdem analysis fidei; Casp. Contareni card. de potestate pont. in usu clavium et compositionibus ep. 2 ad Paulum III., ejusdem de potestate pont., quod divinitus sit tradita commentariolus; Gennadii Scholarij patriarchae CP. de primatu papae l.; Henrici VIII. scriptum de primatu R. P. et de indulgentiis advers. Lutherum; Hier. Mutii tr. de rom. Ecclesia; e Jac. Simancae l. de institutionibus cath. tit. 45.; Jac. Latomi de primatu Pont. adv. Lutherum; Joan. de Turre cremata card. summae l. 2. de potestate papali; l. 3. de conciliis; ejusdem de ss. pontificis et generalis conc. potestate ad basilensium oratorem in florent. synodo responsio viva voce exhibita. — In t. 14. e J. B. Gonetii cursu theologico tr. de fide disp. 3. de Ecclesia; d. 4. de ss. pontifice; Joan. Eckii ll. 3 de primatu Petri adv. Lutherum; Jo. Fabri ep. constantiensis opus de primatu Petri et Rom. P. adv. Lutherum; Jo. Matth. Cariophili archiep. iconiensis confutatio Nili de primatu papae; Jo. Fisher ep. roffensis convulsio calumniarum Ulr. Veleni, quibus Petrum nunquam Romae fuisse cavillatur; ejusdem confutationis errorum Lutheri circa d. Petri successores art. 25. 28. 24. — In t. 15. Laur. Brancati de Lauraea card. in 3. Sent. disp. 5. de decretis Eccl.; d. 6. de objecto materiali fidei in qq. facti; d. 8. de proponente legitime res fidei; Laelii Jordani ep. acernensis l. de majoribus episc. causis ad Papam deferendis, et de rom. sedis origine atque auctoritate; Leon. Marii catholica hierarchiae eccl. assertio, in qua b. Petri et rom. sedis primatus contra haeresim et schisma M. Antonii defenditur; Leon. Coquaei Anti-Mornaeus seu confutatio

ac copiosissimum pro vindicandis primatus juribus promptuarium. Curavit praeterea editionem quorundam operum adhuc ineditorum, quae alii ejusdem ordinis conscripserant.

mysterii iniquitatis seu historiae papatus Phil. Mornaei; Lud. Thomasini Or. diss. 20. in conc. — In t. 16. M. Ant. Capelli O. S. Franc. disp. 2, quarum prior de ss. pontificatu b. Petri, posterior autem de successione episcopi rom. in eundem pontificatum agit; ejusdem l. adv. praetensum primatum eccl. regis Angliae; dissertatio de appellationibus ecclesiae afric. ad rom. sedem; Melch. Cani locorum theol. ll. 4. 5. 6.; Mich. de Aninyon caesaraugustani tr. de unitate ovilis et pastoris; M. Becani S. J. disp. de antichristo reformato; l. de republica eccles.; de primatu Petri, de primatu rom. pont.; de judice controversiarum. — In t. 17. Nic. Coeffeteau pro s. monarchia Ecclesiae cath. ll. 4 oppositi Marci A. de Dominis libris de republica eccl. 1. et 4.; Nic. Sanderi de clave David seu de regno Christi contra calumnias Accleri pro visibili Ecclesiae monarchia ll. 6; Onuphrii Panvini de primatu Petri et ap. sedis potestate contra centuriarum auctores ll. 3. — In t. 18. Pauli Fabuloti romani disp. theol. de potestate papae super conc.; e Petri Labati O. Pr. cursus theol. t. 4. q. de infallibilitate rom. pontificis in qq. fidei et ejusdem superioritate supra conc.; Petri a Soto O. Pr. assertio cath. fidei circa artic. confessionis nomine ducis württemberg. oblatae conc. tridentino d. 24. Jan. 1552, necnon defensio cath. confessionis et scholiorum adversus confessionem württemberg et ceteros lutheranos ac prolegomena Brentii; Petri a Monte ep. brixiensis tr. conciliorum generalium, in quo de primatu papae et maiestate imperatoris agitur; Regin. Poli card. l. de summo pontifice, ejusdem ll. 4 pro ecclesiasticae unitatis defensione, l. de concilio; q. de baptismo Constantini; reformatio Angliae per 12 decreta; R. Bellarmini tr. de potestate summi pontificis in rebus temporalibus adv. Guil. Barclayum; ejusdem ll. 5 de R. P. — In t. 19. Rud. Cupers Icti tr. de ss. universali Ecclesia, ejusque sacramentis, principatu, senatu, conciliis, magistratibus et ministris jure divino institutis; Silv. Prieratis O. Pr. ll. de irrefragabili veritate rom. Ecclesiae et R. P.; ejusdem l. de papa et ejus potestate; e Sixti Senensis O. Pr. bibliotheca s. annot. super Matth. 16, 18, 19.; Stanisl. Hosii ep. de auctoritate pontificis in Ecclesia Christi et conciliis, ejusdem de conc. oecumenicis cc. 24—29; Th. Cajetani card. opusc. t. 1. tr. 1. et 2. de comparatione

315. Plures etiam in Italia de romano pontifice docte tractarunt. Nicolaus Maria Pallavicino S. J. genuensis, qui in collegio romano theologiam annis 14 docuit et quinquennio ss. literas est interpretatus. Christina Sueciae regina eo usus est theologo, Innocentius XI. eum theologum dixit s. Poenitentiariae, episcoporum examinatorem et s. Officii qualificatorem, imo tanti fecit, ut de eo in cardinalem eligendo cogitaret († 15. Dec. 1692). Haec potiora ejusdem sunt opera¹⁾: *Difesa del Pontificato e della Chiesa Cattolica* ove si dimostrano la Sovranità, l'Infallibilità, la Santità e altre sublimi doti del Principato apostolico; si rifiutano tutte le moderne eresie; si rende aperta l'empietà delle due scisme l'Orientale e l'Anglicana. Si convince direttamente la falsità di tutte le sette contrarie alla Religione Cattolica, Romae 1687. v. 3 in f. Opus eleganter scriptum et admodum eruditum, armamentarii instar unde apologetae Ecclesiae cum

auctoritatis papae et conc. et 3. de R. P. institutione et auctoritate; s. Thomae Aq. quaedam de superioritate et potestate R. P. contra graecos; ejusdem 2, 2. q. 1. a. 10.; Th. Campegii l. de auctoritate et potestate R. P. — In t. 20. Th. Stapletoni de magnitudine rom. Ecclesiae ll. 2; ejusdem contr. 3. capitalis de primario subjecto potestatis eccl.; contr. 6. capitalis de conciliis; art. 4. de primatu R. P. sect. 1.; e Thomae Waldensis O. Carm. doctrinalis antiquitatum cath. fidei t. 1. art. 1. cc. 1—7. et a. 3. cc. 29—53.; e Vinc. Ferre O. Pr. tr. de virtutibus theolog. t. 1. q. 11—15. de rom. pontifice; Guil. Lindani de vera J. Chr. Ecclesia, ubinam locorum nunc tempestatis certo juxta ac infallibiliter invenienda diatriba analytica; e Zach. Boverii O. Cap. demonstrationum symbolorum verae et falsae religionis t. 2. demonstr. 3. de unitate capitis visibilis a Christo instituti; 4. de unitate doctrinae fidei; 5. de successione visibili. — T. 21. auctorum ac rerum omnium notabilium in hac bibliotheca contentarum indicem luculentum exhibet. De plerisque hisce auctoribus jam egimus in nostro Nomenclatore.

¹⁾ Cf. Backer 2, 1692.

fructu argumenta ab auctore undique diligenter collecta petant, sed forte nimis diffusum. *L'evidente merito della fede Cattolica ad essere creduta per vera*, in cui si dimostra la verità di quelli articoli, che sono il fondamento non solo della vera Religione, ma di qualunque Religione. Si rende per evidenza manifesto il merito che hanno ad essere con fermezza credute tutte le verità quantunque oscure che la Chiesa Cattolica c'insegna. Si rende aperta la conformità, che hanno con la diritta ragione tutti i Misteri più arcani de'quali ci è Maestra: quindi si deduce l'insusistenza di tutte le opposizioni, la falsità e l'empietà di tutte le sette contrarie, ib. 1689. in 4°. *Le Grandezze della Madre di Dio*, opera . . . in cui si rifiutano le antiche et moderne Eresie contro la divina Maternità e le altre Doti della Vergine; si stabiliscono sopra la basi della Fede et della ragione le sue sublimi virtù e li privilegi concedutigli da Dio. Si difende contro le calunnie dell'ignoranza e dell'empietà l'altissimo culto, con cui l'onora la Chiesa Cattolica Romana, ib. 1690. pp. 2 in 4°. — Antonius Guarnerius de Monte Regali O. Conv. pro commoditate et instructione tironum sui ordinis publici juris fecit opus inscriptum: *De Ecclesia militante*, capite et membris ejusdem tum in orbe terrarum dispersae, tum in conciliis congregatae, Romae 1694. in f.; de Ecclesia purgante et triumphante, ib. 1708. in f. Unus vero e praecipuis hujus epochae theologis fuit Coelestinus Sfondrati O. S. Ben. et S. R. E. cardinalis dignissimus. Natus est Mediolani 1644. ex antiquissima Sfondratorum familia et in baptismo Aloisius appellatus, tenerosque annos in paterna domo sub optimis magistris transegit, ea jam tunc ingenii maturitate, ut universi de puero maxima quaeque praesagirent. Anno aetatis duodecimo a parentibus mittitur Rorschachium ad lacum Bodamicum, ubi patres

benedictini sangallenses scholam aperuerant, ad literarum studia et germanicam linguam addiscendam. Ingenii acumine et solertia coevos facile adaequavit, moribus vero ac indole ferventi generosaque inter cunctos emicuit. Ordinem s. Benedicti ingressus Coelestini nomen est sortitus. Vix annum aetatis 22. attigerat, cum jam ob ingenii eruditionisque praestantiam primo in ducali asceterio campidonensi theologiae, domi dein per plures annos philosophiae, theologiae ac juris canonici professor inaudiit, magister quoque novitiorum constitutus pietate ac morum decore multos praeclare imbuit. Percrebescente hoc modo doctrinae ejus fama salisburgensis academia illum expetiit, triplicique prius laurea doctorali, theologiae nimirum et juris utriusque redimitum in juris canonici cathedra collocavit a. 1679. Tanta initio statim viri hujus doctissimi ac modestissimi fama erat, tantusque discipulorum affluxus, ut aulae spatium licet peramplum capiendis auditoribus nequiquam sufficeret.¹⁾ „Nemo scire creditus est²⁾, quod ille ignorabat: erat enim in eo ingenium, quod nulli cedebat; judicium quod omnes superabat; doctrina, qua quidquid sciri poterat, infinita propemodum lectione completebatur . . . nullum paragraphum dictavit aut explicavit unquam, quin ex singulis sciscitaretur, an bene intellexissent

1) Quod ita depraedicatur in l. *Arbor fecunda fructibus honoris et honestatis* eidem a patribus academicis oblato a. 1696.:

Atque ideo passim studiis excita juvenus
 Augustum, Themidis sacrata palatia, circum
 Tanto discentum numero cumulavit, ut amplo
 Quamvis, non tamen immensam capiente catervam
 Limine palladio, per apertas saepe fenestras
 Affusa, aut foribus deberet plurima turba
 Callibus insistens Sfondratum audire dicentem.

Cf. *Historia univ. salisb.*, Bondorfii 1728. l. 1. c. 9. n. 88.

2) Ita *historia univ. salisb.* l. 2. c. 7. n. 269.

omnia, nec ullum dubium praeterlabi patiebatur, quod non iterato praeclare exposuisset, volebatque, ut omni tempore eundem discipuli adirent ac exorta dubia proponerent, et ni fecissent, durius arguebat. Verbo, idea professoris optimi atque discipulorum anima Sfondratus erat.“ Reversus est inde a. 1682. ad monasterium suique abbatis jussu diebus dominicis ac festis populum in rorsacensi sacello sacri sermonis pabulo et sacramentorum administratione pavit. Hoc humiliori munere defunctus a suo abbate vicarius generalis in spiritualibus constitutus cleri et populi amorem sibi tam feliciter conciliavit, ut mirò moderamine omnes illum summa benevolentia et honore tamquam patrem prosequerentur. Tot virtutum fama Romam delata ab Innocentio XI. invitatus licet ac nonnisi obedientia compulsus novariensis episcopus (1686.) creatur. Mortuo interim principe abbate sangallensi ipse in ejus locum subrogatus est 16. Apr. 1687., quocirca episcopatum dimisit. Talem vero se prudentia, justitia et gravitate exhibuit, ut nihil in eo desiderari posse videretur. Praeprimis vero pietate in pauperes et pupillos enituit, quorum penuriae subsidio vix non ad prodigalitatem largo consulebat (ad triginta enim aureorum millia eoque amplius triennio in illos impendit), aegrotis, moribundis ac ipsis etiam leprosis cuncta pietatis officia ipse omnibus omnia factus impendebat. In privata monasterii cellula dormiebat, ubi aliorum more ad matutinas laudes excitatus psallentium choro intererat, nec raro finitis matutinis, cum ceteri cubitum sese recepissent, iterato in ecclesiam descendit orationemque coram venerabili Sacramento ad lucis exortum usque produxit. Propter tot virtutis doctrinaeque insignia Innocentius XI. eum dignissimum censuit, quem a. 1695. sacra purpura exornaret. Sed vix sex menses Romae peregerat, cum in letalem incideret morbum. Laetus opperiebatur mortem: „Duae

enim sunt causae, inquiebat, quare mors mihi grata accadat; prima est, quod ista mors eum in statum me ponat, in quo Deum amplius offendere non possum: et hanc gratiam Deum amplius non offendendi pluris aestimo, quam omnia bona spiritualia et temporalia, quae per omnem vitam facere potuissem. Altera est: quod cum Deo infinitis titulis obstrictus sim nihilque habeam, quo meam erga Deum gratitudinem profitear, hanc ipsam mortem eidem in signum supremi in me dominii offerre possim.“ Quanta vero in virtutis et innocentiae opinione vixerit, inde liquet, quod Fr. Joannes Damascenus ultimi ejusdem libri (Nodus praedestinationis etc.) editor optime in eum quadrare affirmet illud elogium, quo s. Bonaventura olim decoratus fuit: non videri nempe istum hominem in Adamo peccasse. Doctissimus vero cardinalis D'Aguirre post ejusdem mortem ita scribit Mabillonio: „Doleo defectum temporis, ut scriberem, postquam piissimus cardinalis Sfondratus diem obiit communi desiderio sui relicto, imo et invidia tam felicitis obitus tota urbe deplorante et dolente gemmam abscissam et luminare magnum sacri collegii extinctum nobis, licet translatus in coelum. Defecit corona ordinis nostri, quam non satis merebamur, et qua, ausim dicere, dignus non erat mundus.“ Vivis ereptus est 4. Sept. 1696. a. aetatis 52. Licet autem tot aliis laboribus et muneribus esset distentus, plura plane egregia reliquit opera¹⁾, inter quae praecipua sunt: *Cursus philosophicus sangalensis* t. 3 in 4°. typis monasterii s. Galli a. 1695, 1699; *disputatio de lege in praesumptione fundata* contra immoderatos opinionum moralium amatores (i. e. contra probabi-

¹⁾ Cf. plura de eo apud Ziegelbauer historiae rei libr. O. S. Ben. p. 3. c. 4. §. 19; Argelati bibl. script. mediolan. v. 2. p. 1. p. 1358; Eggs purpurae doctae l. 6. §. 100.; Biogr. univ. 42, 202.

lismum), Salisburgi 1681.; *regale sacerdotium romano pontifici assertum et quatuor propositionibus explicatum*¹⁾ sub nomine Eugenii Lombardi 1684. in 4°., et typis monasterii s. Galli 1693, contra quatuor articulos declarationis cleri gallicani a. 1682, etiam in *Bibliotheca maxima pontificia* Rocaberti t. 11. In praeludiis fuse agit de jure regaliae, quod secundum ipsum ex quatuor juribus conflatur, ex jure videlicet eligendi, jure investiendi, jure conferendi beneficia sede episcopali vacante ac tandem jure proventus fructusque, dum nova electio expectatur, percipiendi: hinc de singulis fuse et docte historia duce disserit. Quatuor dein declarationis articulis totidem opponit propositiones. In 1. tuetur, pontifici romano in principes seculares eorumque provincias et regna competere jus aliquod et potestatem, non ordinariam et directam, sed indirectam, per quam, cum urget necessitas tuendae religionis, illos coercere, et nisi acquiescant monenti, etiam exarmare, ne noceant, regnisque privare possit. In 2. prop. tuetur pontificis romani potestatem omni concilio superiorem esse; subjicit tamen 7 casus, in quibus papae concilium praevallet, sed in horum nullo papa manens papa judicatur. In 3. probat summum pontificem res fidei extra concilium definientem e cathedra esse infallibilem: in 4. inquit in limites auctoritatis pontificiae, neque enim ea est exlex. Hujus operis velut alter t. est *Gallia vindicata*, in qua testimoniis exemplisque gallicanae praesertim ecclesiae, ea quae pro regalia et quatuor propositionibus a Ludov. Maimburgo aliisque producta sunt, refutantur, 1688. in 4°., 1702, Mantuae cum additamentis 1711. In hoc opere inter alia etiam epistolae plurium reperiuntur episcoporum ad ss. pontificem datae, quibus se gravi metu adactos famosae declarationi subscripsisse fatentur. Respondet hoc in opere praesertim Maimburgo (n. 341.), qui in l. de

privilegiis Ecclesiae romanae, maximam operis partem impendit in destruendis praecipuis primatus fundamentis, et stabiliendis quatuor cleri gallicani articulis. In 1. dissertatione agit de jure Regaliae, ostendens quid regaliae nomine veniat et quibus gradibus provecta fuerit. In diss. 2. ea refutantur, quae Maimburgus contra pontificis in reges potestatem et pro defendenda prima cleri gallicani propositione attulerat. Diss. 3. versatur circa secundam propositionem cleri gallicani, quae pontificem concilio generali subjicit. Hanc propositionem cum Maimburgus exemplis Leonis, Vigili, Honorii, Siricii et aliorum pontificum probasset, auctor singula percurrit et refellit appellationesque tamquam ab abusu ad parlamenta factas pro merito damnat. In 4. et ultima iterum romani pontificis infallibilitatem tuetur¹⁾. Utrumque opus gallicanis admodum displicuit. *Innocentia vindicata*, typis monasterii s. Galli 1695. in f. Hoc in libro gravissimis argumentis ostendit, angelicum doctorem immaculatum Virginis conceptum non negasse, sed potius docuisse. Allatis Thomae pro immaculato conceptu effatis disertis vel aequivalentibus ex professo deinde probat, s. Thomae opera in quibusdam locis fuisse olim interpolata ac vitiata: explicat vero quo sensu s. Thomas affirmet, b. Virginem peccatum originale contraxisse. Possunt enim ejusmodi effata secundum Sfondrati sententiam satis bene explicare ex usu loquendi veterum de conceptione corporis deque debito contrahendi peccatum originale, a cujus tamen actuali infectione b. Virgo praeservata fuerit. Subjicit huic disputationi partem symbolicam, in qua exhibet emblemata 46 aeri incisa saepe admodum ingeniosa, quae singula, quod ex subjecta cuivis expositione

¹⁾ Cf. Acta erudit. lips. a. 1685. p. 376. ss.; Supplem. t. 1. p. 118. ss.

constat, eo collimant, ut immaculatam conceptionem illustrent¹⁾. *Nepotismus theologicè expensus* 1692. in 12°, et l. omnium nominatissimus, *Nodus praedestinationis ex ss. literis doctrinaque ss. Augustini et Thomae*, quantum homini licet, dissolutus, Romae 1697. in 4°, opus posthumum, in quo tuetur seriam Dei voluntatem salvandi homines omnes, hinc omnibus dari gratiam plene sufficientem ad operandam salutem: ut vero haec efficax quoque sit, pendere ab hominis cooperatione. Sequitur auctor in hoc l. Lessii doctrinam²⁾. Vix autem praelo emergerat opus, cum varii theologi alias atque alias de eodem tulerunt censuras ac judicia extreme dissentanea. Mabillonio probatum non fuit; imo quinque praesules galli, Mauritius le Tellier archiepiscopus remensis, Ludov. Ant. de Noailles archiep. parisiensis, Jac. Benignus Bossuet, Guido de Seve ep. arelatensis et Henr. Feydan de Brou ep. ambianensis data ad Innocentium XII. d. 23. Febr. 1697. epistola³⁾ hunc librum summo pontifici tamquam gravibus scatentem erroribus maxime pelagianismi denunciarunt, eoque pronius, quod Sfondrati adeo strenue cleri gallicani declarationem impugnaverant: nullam tamen damnationem vel censuram impetrarunt. Scripto etiam anonymo impugnatus fuit⁴⁾, cui titulus: *Augustiniana Ecclesiae*

1) Cf. Mich. a s. Joseph Bibliogr. crit. 4, 159. ss.: acta erudit. lips. 1696. p. 283.

2) Hujus l. synopsis cf. in actis erudit. lips. 1697. p. 281—293.

3) Cf. prolixam denunciationis epistolam in continuat. hist. eccl. Fleurii l. 212. §. 34. Tria vero praesertim notant, quod videatur 1. infantibus sine baptismo defunctis beatitudinem quandam naturalem tribuere; 2. admittere peccatum mere philosophicum contra censuram Alexandri VIII.; 3. rejicere praedestinationis notionem ab Augustino traditam.

4) Auctor hujus libelli vel ex toto vel ex parte potiori fuit Quesnellus. Etiam Hennebelus edito scripto 40 propositiones exinde

romanae doctrinae a Card. Sfondrati nodo extricata per varios s. Augustini discipulos, Coloniae 1700., cui tamen alter anonymus respondit l. inscripto: *Dispunctio notarum quadraginta*, quas scriptor anonymus em. card. Coel. Sfondrati l. cui titulus: *Nodus praedestinationis*, quantum homini licet dissolutus, inussit, Coloniae 1705. Benedictus Bacchini O. S. Ben. ad Sfondrati l. dissertationem sub nomine Barachiae Scutensis scripsit, quae non videtur edita, in qua affirmat, quae minus theologica in hoc opere videntur, tentamina potius et adversaria esse eaque temere nimis ab aliis edita, multis adjectis, multis deletis et immutatis, Sfondrati prae aegritudine, qua exstinctus est ante finitam editionem, vix ea de re cogitante. Plura idcirco in eo opere esse, quae contradictiones efficiunt, alia imperfecta relicta, nonnulla repetita adeoque non posse opus illud em. cardinali tribui¹⁾. Sed haec suspicionibus et praeiudiciis potius, quam rationibus niti videntur.

316. Antonius Marinari O. Carm., natus Cryptaliis (Legrottoglie) 10. Jan. 1605., Tagastae episcopus († 1689), elucubravit dissertationem *de opinione probabili* sat implexam et obscuram, Romae 1666. in 8°. et praesertim *verum Augustinum adversus opus, cujus titulus est Augustinus Corn. Jansenii*, Velitris 1669—1677. t. 3 in 4°. Adversus pro-

decerptas censuris notisque perstringi petiit; Du Vancellius quoque, qui janseniana nomenclatura Wallonius vocabatur, ex eodem l. excerpta edidit atque demonstrare conatus est, potissimos textus ex ss. literis, patribus et praecipue d. Augustino minus integra fide fuisse allegatos. Sed vel ipse clerus gallicanus ejusmodi scripta reprobavit. Haec et alia continentur in animadversionibus in nodum praedestinationis, Coloniae 1707. in 4°. Cf. Fleurii contin. hist. eccl. l. c. §. 37.

¹⁾ Cf. Ziegelbauer hist. rei literariae p. 4. c. 1. sect. 3. p. 116.; et p. 2. c. 1. sect. 2. p. 103. s.

testantes disputavit Ignatius Fiume O. Praed. sculus, s. theologiae magister et ab eruditione commendatus, episcopus polinianensis († 1694), in *Schola veritatis adversus mendacia Lutheri, Calvinii et protestantium erecta*, Neapoli 1675. ss. t. 4, quorum 1. agit de Deo deque Servatore N. J. Christo; 2. de Ecclesia et summo pontifice; 3. de verbo Dei scripto et tradito deque conciliis; 4. de sacramentis in genere, tum de baptismo, confirmatione, eucharistia, sacrificio missae et communione sub utraque specie. Ita etiam *romanam veritatem* contra haereticos (Messanae 1658. in 12°.) propugnavit Raymundus de Puteo messanensis, Parci princeps et episcopus estensis (n. 1619; † 30. Oct. 1694.), qui alia quoque reliquit¹⁾, ut *silvam variarum quaestionum*, Romae 1667. in 12°. *De justificatione impii* tractatum theologicum edidit Joannes Dominicus Nicoluccius O. Pr. meldulensis, Bononiae 1691. in 4°. Adversus omnes fidei adversarios scripsit Emmanuel Sanz S. J., cujus exstant: *Scholasticus armatus contra omnes fidei hostes*, tractatus theologicus de fide in tres partes divisus, prima de revelatae christianae legis innegabili certitudine; 2. de falsis sectis, quarum errores singillatim rejiciuntur; 3. de qq. speculativis, in quibus per sua principia tota fidei substantia penitus declaratur, Venetiis 1715. in 4°.; *Breve trattato*, nel quale con ragioni dimostrative si convincono manifestamente i Turchi, senza che in guisa veruna possano negarlo, esser falsa la legge di Maometto e vera solamente quella di Christo, Cataniae 1691. in 4°. Sed cum de mohamedanorum secta agitur, in primis nominandus est Ludovicus Marracius presbyter congregationis clericorum Matris Dei, lucensis, Innocentio XI. olim a confessionibus (n. 1612., † 1700). Lin-

¹⁾ Cf. Mongitore 2, 196.

guae arabicae peritissimus 40 annos impendit editioni, versioni et refutationi Alcorani, quod opus prodiit hac titulo: *Alcorani textus universus ex correctionibus arabum exemplaribus summa fide atque pulcherrimis characteribus descriptus eademque fide ac pari diligentia ex arabico idiomate in latinum translatus appositis unicuique capiti notis atque refutatione*. His omnibus praemissus prodromus totum tomum priorem implens, Patavii 1698. v. 2 in f. Distribuitur hoc opus in 2 partes, quarum altera prodromum jam olim Romae excusum¹⁾ complectitur, in quo vita Mahumetis describitur agiturque de Alcorani nomine, auctore, idiomate, stilo, summa apud mahometanos veneratione, et per 4 verae religionis notas sectae mahometanae falsitas ostenditur christianaeque religionis veritas comprobatur; altera²⁾ vero ipsum textum arabicum ex optimis sistit codd. cum versione latina non plane literali³⁾, sed ad paraphraseos quasi naturam accedente, et notis sive scholiis, quibus juxta arabum interpretum mentem obscuriora et praesertim quae ad historiam spectent dilucidantur, iisque subjuncta est refutatio. Huic posteriori p. praefationem auctor satis amplam praemisit, in qua quid ad opus hocce hac forma edendum ipsum potissimum impulerit, quodque inde commodum ad Ecclesiam redundare possit, pluribus exponit. Licet quidam nonnulla in hoc opere corrigant⁴⁾, „negari tamen nullo modo potest, in-

¹⁾ Prodiit hoc titulo: *Prodromus ad refutationem Alcorani* in 4 pp. divisus, Romae 1691. in 8°. Conspectum prolixum hujus prodromi lege in actis erudit. lips. 1692. p. 329—337. et 371—382.

²⁾ Haec pars seu tomus hic inscribitur: *Refutatio Alcorani*, in qua ad mahometanicae superstitionis radicem securis apponitur et Mahometus ipse gladio suo jugulatur.

³⁾ Hanc iterum recudit Christ. Reineccius Lipsiae 1721. in 8°

⁴⁾ Ita Andr. Acoluthus in προσφωνήσει, quam specimini Alco-

quit Joan. Fabricius¹⁾, Ecclesiam pariter et orbem eruditum Marracio ob multos divulgando et versione notisque illustrando Alcorano impensos labores plurimum debere, ejusque nomen, dum linguis suis constat honos, fore immortale atque aeternum⁴. Et revera opus est accuratum, doctissimum, ac exquisita refertum eruditione, quam hausit ex ipsorum mahometanorum libris alioquin sat raris et incognitis. Operam quoque suam conferre jussus est Marraci²⁾ ad editionem arabicam ss. biblicorum, quae Romae prodiiit 1671. v. 3. in f.

317. In Polonia magnam promeruit laudem Thophilus Rutka S. J. natus in palatinatu kievensi, vir magni meriti, qui pluribus in locis s. theologiam docuit, missionarium dein egit Constantinopoli, zeloque suo induxit Josephum Szumlanski episcopum leopolitanum, ut cum grege suo universo e schismate ad Ecclesiae unitatem rediret († 18. Maj. 1700.). Praeter plura alia³⁾ reliquit *defensionem s. orthodoxae orientalis Ecclesiae* contra haereticos processionem

rani quadrilinguis Berolini 1701. edito adjecit; Jo. Mich. Languis in dissert. de fabulis mahumet. p. 75. etc.

¹⁾ In historia biblioth. fabricianae p. 1. n. 41. Cf. etiam Acta erudit. lips. 1699. p. 248—256.

²⁾ Ab eo distingui debet Ludovicus Maracci ejusdem ord., junior dictus, ejus cognatus, cui multa opera ascetica (21) debemus, atque etiam *Onomasticon urbium ac locorum s. Scripturae* ex Hieronymo, Eusebio, Adrichomio et Bonfrerio in commodiorem ordinem redactum, Lucae 1705. in 12°. (sat rarum). Plura de nostro cf. in elogio praefixo ejusdem operi: *L'Ebreo preso per le buone*, ovvero discorsi familiari ed amichevoli fatti con i rabbini di Roma intorno al Messia, Romae 1701. in 4°; Niceron t. 41.; Biogr. univ. 27, 254 s.; Sarteschi, de scriptoribus congr. cler. regul. Matris Dei, Romae 1754. in 4°.

³⁾ Cf. Backer 6, 578. ss.; Brown, Biblioteka pisarzów assystencyi polskiéj Towarzystwa Jezusowego p. 352.

Spiritus s. a Filio negantes ex ss. patribus, potissimum graecis, deductam ac confessione praesentis ecclesiae roxolanae firmatam, Posnaniae 1678. in 4°; Calissii 1682. in 12°. etiam polonice, Posnaniae 1678. Idem hoc dogma propugnavit (polonice, Lublini 1689. in 4°.) adversus duos libellos Joannicii Galatowski archimandritae jelicensis, atque confirmavit confessione ecclesiae orientalis e libris slavice excerpta (polonice ib. 1691. in 4°), ex s. Augustino (latine Calissii 1600. in 4°, polonice ib. 1692.); ex s. Cyrillo al. hoc l.: *S. Cyrillus patriarcha alex. . . . Spiritus s. a Filio procedentis de coelo datus propugnator et negantium Spiritus sancti a Filio processionem ante tempus et tamen in tempore acerrimus expugnator* e suis monumentis ad vitam oculosque posterorum de Graecia excitatus, Lublini 1692. in 4°, polonice ib. 1697.; ex s. Thoma in l.: *Angelicus doctor d. Thomas Aq. expulsi ab ecclesia graeca Spiritus s. a Filio aeternaliter procedentis* ad eandem ecclesiam contra calumniatorem Jo. Galatowski archimandritam czernichoviensem restitutor et reductor, ib. 1694. in 4°. — Malachiae Kramski S. J. exstant libelli duo: *Veritas romanae Ecclesiae infallibilis*, Posnaniae 1699. in 8°. et *Sacramentum altaris omnibus orthodoxis venerationis causa adversus haereses expositum* seu articulus fidei de hoc mysterio explicatus, Calissii 1715. in 8°. Calvinianos strenue impugnavit in Hungaria Emericus Kis S. J. tyrnaviensis († 25. Oct. 1683.) novem libellis lingua hungarica conscriptis et absque auctoris nomine Cassoviae 1663—1667. et Tyrnaviae 1668 editis¹⁾, quibus novitatem praesertim sectae calvinianae probat. Mathias Sambar S. J. petrowardinus, diu in Moldavia et Walachia missionarius († 1685.), propter

¹⁾ Cf. singulos apud Backer 2, 464. ed. 2.

stili acrimoniam¹⁾ ad caedem quaesitus oneratusque injuriis, quas tamen Katona refellit²⁾. Martinus Albrichius transilvanus patria mediensis († 1694) plures quoque reliquit disputationes philosophicas et theologicas³⁾.

318. In Germania fidem catholicam adversus protestantes tuebantur: Carolus Hildesiensis O. Cap., Joannes Stalenus (Stalens) calcarensis, pastor magno zelo praeditus et canonicus urbis resensis in Clivia, postea congr. Oratorii sodalis (n. 1595., † 8. Febr. 1681.), vir vere doctus limatoque judicio praeditus, cujus jam supra meminimus⁴⁾, in l. *Peregrinus ad loca sancta orthodoxus et pius demonstratus*, sive vindiciae ss. peregrinationum, processionum, invocationis sanctorum, cultus imaginum et miraculorum Ecclesiae, Coloniae 1639. in 8°; 1643; in *syntagmate controversiarum fidei* t. 2 aliisque⁵⁾; Aloysius Reichards (Richardus) S. J. znoymensis (n. 1614., † 16. Jul. 1681.) libellis lingua germanica editis⁶⁾; Georgius Haidelberger S. J. suevus, diu in ecclesia cathedrali augustana concionator (n. 9. Mart. 1621, † 31. Dec. 1683.), in scriptis adversus Lani, Hofmann, Frid. Mayer, Jo. Adam. Wendt, Gottfr. Händeln⁷⁾ etc., Lambertus Mosburgensis O. Cap.

¹⁾ Ejus opera hungarice sunt conscripta, quae cf. apud Backer 5, 656.; Horanyi, Memoriae hungarorum et provincialium scriptis notorum 3, 195; qui mox p. 204 Mathiae Samsur S. J. eodem anno defuncti mentionem facit, sed ut videtur, hic alius non est a M. Sambar.

²⁾ Hist. crit. regum hung. 36. 75.

³⁾ Cf. Horanyi, Memoria hungarorum et provincialium scriptis editis notorum 1. 78.

⁴⁾ Tom. 1. p. 774.

⁵⁾ Cf. Biogr. univ. 43, 425.

⁶⁾ Cf. Baker 5, 606.

⁷⁾ Ibid. 2, 7. ed. 2.

in *ll. 5 controversiarum* contra lutheranos et calvinistas ¹⁾, Monachii 1684.; Christophorus Ott S. J. Friburgi in Brisgovia natus c. 1612. († Maji 1684) in scriptis adversus Hopper, Georg. Tremellium, Heidegger etc., speciatim in hisce operibus ²⁾: *Demonstratio catholicae veritatis* d. i. Klare Beweisung Catholischer Wahrheit allein aus dem 19. c. des h. Evangelisten Matthäi etc., Augustae 1660. in 4°; Oeniponte 1677. in 12; *Ursachen über Ursachen, warum man soll Katholisch werden*, in der Form aufgesetzt, dass sie mögen genennet werden ein neues Handbüchlein der meisten dieser Zeit durch Deutschland schwebenden Glaubensstreitigkeiten, Augustae 1664. in 8°; *Roma gloriosa* oder das Glorwürdige Rom in seinen 244 Päpsten (usque ad Innocentium XI), in qua horum pontificum adversus protestantium calumnias apologiam exhibet, Oeniponti 1676. in f.; Dilingae 1686. in 4°. et 1702.; Adam Burghamer S. J. patria veldensis in Bavaria n. 1608., qui praelegit philosophiam sexennio, theologiam moralem biennio, polemicam de controversiis fidei septennio, scholasticam sexdecim annos († 14. Jun. 1687.), in pluribus disputationibus et libellis ³⁾, sed praesertim in *theologia polemica*, in qua doctrinae catholicorum doctorum asseruntur, defenduntur et errores haereticorum hujus temporis proponuntur ac refelluntur, Friburgi Helvetiorum 1678. in f., Coloniae 1733. in 4°; Basilius Finkeneis O. S. Ben. in monasterio ad s. Lambertum in Stiria theologus insignis ⁴⁾ († 1693.) in op. inscripto: *theo-*

¹⁾ Alia ejusdem opera cf. apud Kobolt, baierisches Gelehrtenlexicon S. 388.

²⁾ Cf. Backer 2, 1642.

³⁾ Cf. Backer 1, 954. Edidit quoque tres *centurias casuum*, Friburgi Brisgojæ 1665. in 8°; Coloniae 1671. in 8°; 1677; 1751. etc.

⁴⁾ Aliud ejusdem opus est *Theologia polemico-mystica, atheo-con-*

logia controversistica tribus controversiis universas fidei controversias comprehendens, quibus decisis decisae sunt omnes, sive certamina haeretico-controversistica pro fide et veritate fidei intellectum sic convincentia, ut quilibet veritatem verae Ecclesiae et fidei evidenter videre possit, et facili negotio compendioque venire ad agnitionem veritatis, Viennae 1693.; Robertus Kols O. S. Bern.; Fridericus Pable S. J. igloviensis¹⁾ († 18. Jun. 1699.) et Emmanuel Boye S. J. pragensis († 24. Dec. 1700.), qui theologiam universam s. P. Augustini in compendium redactam et rationibus illustratam edidit Pragae 1675. in 4°. — His addi possunt: Andreas Fromm (Frommius) quondam praepositus lutheranus, qui tamen fidem catholicam est amplexus²⁾ atque sacerdos

roversistica tribus controversiis praecipuos atheorum errores comprehendens et refellens per oppositas veritates, quibus demonstratis sublatus sit atheismus, sive certamina atheo-theologica et theologico-mystica de existentia Dei, existentia angelorum et animae immortalitate, cum triplici paranaesi ad atheos in fine cujuslibet controversiae, Viennae 1693.

¹⁾ Cf. Backer 2, 1664.

²⁾ Suae conversionis rationem reddit in op.: *Andreä Frommen*, der h. Schrift Licentiaten, der Sr. Churf. Durchlaucht zu Brandenburg 10 J. als Consistorialrath gedient, auch die Prediger ordinirt, 15 J. Propst zu St. Peter in Cölln an der Spree und Inspector der Cölln. Dioceses und in's 8. J. im Gymnasium alda Theologus Lector, wie auch vor 17 J. im Königl. Gymnasi zu Stettin Prof. in philosophicis gewesen, *Wiederkehrung zur katholischen Kirche*, davon er die historiam und Motiven in Druck zu geben nöthig erachtet, Pragae 1668., Coloniae 1669., Pragae 1762. in 8°. Raess, Convertiten seit der Reformation, penes quem 7, 333. ss. plura de eo reperies, de hoc l., ex quo excerpta adducit, scribit: „Diese Schrift, überaus gründlich abgefasst, aber wegen der vielen in den Text eingeschalteten Citate und langen Perioden und etwas schwerfälligen Sprache, ist zwar mit grossem Nutzen, aber eben wegen ihrer innern Tiefe und äussern Form, nicht durchweg sehr angenehm zu lesen. Ganz besonders aber zeichnet sie sich durch genaue

ordinatus († 1685.) et Nicolaus Steno seu Stenon. Natus est hic Hafniae in Dania a. 1638. parentibus lutheranis, totumque se dedit anatomiae studio, in qua summam nominis celebritatem est consecutus. Ex familiari tamen consuetudine cum Bossueto, in quem Parisiis incidit, sensim religionem catholicam aestimare coepit, quam etiam amplexus est circa a. 1667. Hoc non contentus totum se Deo consecrare statuit sacris susceptis ordinibus. Innocentius XI. eum dixit (1677.) episcopum titiopolitanum constituitque vicarium apostolicum partium septentrionalium Europae († 25. Nov. 1687.). Plura reliquit scripta¹⁾, inter quae sunt: *Epistola exponens methodum convincendi acatholicum* juxta s. Chrysostomum, Florentiae 1676. in 4°; *scrutinium reformatorum*, ib. 1677. in 4°; *defensio et plenior elucidatio scrutinii reformatorum*, Hanoverae 1679. in 4°; *de propria conversione epistola*, Florentiae 1677. in 4°. (hujus versio apud Raess l. c. p. 293. ss.); *defensio et plenior elucidatio ep. de propria conversione*, Hanoverae 1680. in 4°. etc. — Joannes Jacobus Rüegg n. 2. Febr. 1632. Kempteni in pago tigurino, per 34 annos pastor confessionis zwinglianae (1642—1676), qui tamen ad Ecclesiam rediit et post reditum fidem catholicam praesertim de peccatoris justificatione et mediatione Christi strenue propugnavit († 20. Nov. 1693.) pluribus editis libris²⁾, cujusmodi sunt: *disquisitio de forma justificationis*: accedit appendix *de motivis amplexandae fidei catholicae*, Lucernae 1687. in 8°. (germanice eodem a. in 4°); *firmamentum veritatis ex 1. Tim. 3, 15. D. i.*

und zuverlässige Auszüge aus Luthers Werken aus. Die sehr wissenschaftlich gehaltene Schrift scheint viele Auflagen erlebt und günstige Aufnahme gefunden zu haben etc.“

¹⁾ Cf. Raess l. c. 7, 290. ss.

²⁾ Raess 8, 95. ss., ubi alia ejusdem opera recensentur.

Grund-Veste der Wahrheit oder fundamentalische Erklärung des streitigen Haupt-Articuls von der Kirch, ib. 1692.; dissertatio specialis *de concupiscentia*, ib. 1680. in 4°. (germanice); *legitima orthodoxiae romanocatholicae defensio*, Einsidlae 1681. etc. Joannes Philippus Pfeiffer nürnbergensis († 15. Sept. 1695), qui parum ante mortem errori renunciavit lutheranorum.

319. Ex *anglis*, qui theologis polemicis accensendi sunt, reperimus tantum Maurum Corker O. S. Ben., abbatem lanspringensem et hujus sodalem Richardum Hodleston; Joannem Keynes (al. Neoportum) S. J. somersetensem¹⁾, qui variis in academiis Hispaniae theologiam docuit († 15. Maji 1697.), Joannem Warner S. J. warwicensem, Jacobo II. a confessionibus et exilii ipsius quoque participem († 2. Nov. 1692.), qui scripsit²⁾ contra Stillingfleet Morlei, Burnet etc. et Thomam Ward († 1688) laicum, quondam anglicanum, sed dein catholicum, qui mox anglicanos strenue efficaciterque est aggressus etc.³⁾. Ex *hibernis* vero Richardum Archdekin (Arsdekin, Archdeacon) S. J. kilkenniensem, qui annis quatuordecim professus est s. theologiam Lovanii et Antverpiae († 1693.). Innotuit hic theologus opere primum inscripto: *Praecipuae controversiae fidei* ad facilem methodum redactae ac resolutiones theologicae ad omnia sacerdotis munia, praesertim in missionibus accommodatae cum apparatu ad doctrinam sacram, cui accessit summa doctrinae christianae (Canisii) selectis exemplis elucidatae, Lovanii 1671. in 8°; saepius dein auctae et recusae⁴⁾ hoc titulo:

¹⁾ Cf. Backer 2, 434. ed. 2.

²⁾ Cf. Backer 5, 772. ed. 1.

³⁾ Cf. Biogr. univ. 50, 194.

⁴⁾ Cf. de his editionibus Backer 1, 268 ed. 2.; Foppens bibl. belgicae 2, 1066.; Mich. a s. Joseph in Bibliogr. crit. 4, 68.

Theologia tripartita sive resolutiones polemicae, speculativae, practicae controversiarum et quaestionum, quae hodie per omnia usum praecipuum habent, Antverpiae 1678. in 8°, 1682. in 3 t. distincta. Ultima editio, quam auctor curavit, ita se habet: *Theologia tripartita universa* complectens nunc bibliothecam perfectam viri ecclesiastici ordine sequenti: T. 1. controversiae heterodoxae ac scholasticae cum speciali notitia rerum modernarum ac chronologia totius monarchiae sacrae et secularis, pontificum, conciliorum etc., haeresum omnium ac propositionum damnatarum; mundi sex aetatum, quatuor illius partium etc. T. 2. p. 1. theologia speculativa brevi methodo integra comprehensa cum qq. novis indicatis et pontificum decretis expressis; t. secundi p. 2. theologia practica universa, cum adjuncta in fine notitia juris canonici, civilis, philosophiae, fori ecclesiastici ac scriptorum in singulis catalogo. T. 3. apparatus practicus pro omni per annum totum catechesi, qualibet assistentia aegris et sanis, praxi meditationum, ritibus sacramentorum etc. Ita prodiit Dilingae 1694, v. 3 in f. Laudatur in hoc opere ordo, concisus et distinctus docendi modus, sed minus probantur aliquot responsa ad quosdam casus conscientiae: hinc opus decreto 22. Decemb. 1700. prohibitum fuit, *donec corrigatur*. Et revera in editione Antverpiae 1718. in 4°, quae in titulo numeratur *ad minus decimatertia*, secundum typographi monitum varia emendata, restricta et omissa sunt. Omissum ex gr. est quod antehac erat de peccato philosophico. Ceterum in theologia morali censetur auctor gravis et probabilista.

320. In *Belgio*¹⁾ praeter modum convertendi haereticos

¹⁾ Mathias Keul O. Min. recognovit valdeque auctum edidit *thesaurum doctrinae christianae* quondam a Nic. Turlot ecclesiae na-

(Parisiis 1650. in 8°.) aliaque¹⁾ *claram demonstrationem articulorum religionis catholicae* contra omnes sui seculi sectas (Antverpiae 1671. in 8°.) gallice scripsit Petrus a Matre Dei O. Carm., dictus prius Abraham Bertius, n. 15. Martii 1610. Lugduni Batavorum, missionarius apud batavos 30 annis († 1683.). Contra protestantes plura ediderunt: Jacobus Masen S. J. dalensis n. 23. Mart. 1606., humaniorum literarum et poesis²⁾ cultura insignis, germanis forte magis accensendus († 27. Sept. 1681.), cujus exstant plura opera³⁾; potiora sunt: *d. Augustinus controversiarum fidei hujus temporis ex sola s. Scriptura juxta orthodoxae apostolicaeque catholicaeque Ecclesiae mentem arbiter ac decisor optimus* cum refutatione Cocceji batavo-lugdunensis theologi, s. Scripturae interpretis, per oppositam d. Augustini interpretationem in praecipuis fidei articulis et provocatione ad solidam Augustino adversanti responsionem, Coloniae 1656. in 12°; *meditata concordia protestantium cum catholicis in una confessione fidei ex s. Scriptura desumpta*, ib. 1661. in 8°; 1662; *meditatae concordiae p. 2.*, quae est augustanae confessionis inchoata reformatio ex scripto verbo Dei, 1662; p. 3. continens protestantium male reformationum absolutam reformationem ex Scriptura s. et veteris ortho-

murcensis vicario generali († 1651) concinnatum (Leodii 1631. in 4°.), opus stilo admodum simplici ad populi captum conscriptum, Coloniae 1699. in 4°.

¹⁾ Cf. Foppens bibl. belg. 2, 991. Ejus pater Petrus Bertius (1565—1647.) vir fuit admodum eruditus, prius calvianus, qui in concilio dortrechtano partes sequebatur arminianorum; hinc damnatus et munere docendi privatus Parisios venit ac cosmographi regii munere decoratus haeresim abjuravit a. 1619. vel 1620.

²⁾ Cf. Biogr. univ. 27, 357.

³⁾ Cf. Backer 2, 1134; Hartzheim bibl. colon. p. 147.; Feller 2, 480.

doxae Ecclesiae interpretatione ab ipsis protestantibus agnita et recepta, ib. 1662.; *conclusio de necessaria reductione protestantium ad catholicos*, si in una vera fide vivere ac mori velint 1. ex ipsis principiis ecclesiae protestantium; 2. ex manifesto defectu Scripturae s. in illorum fidei articulis, 1655. Plures e protestantibus hanc concordiam impugnarunt, ut Musaeus, Slaffius, Fritzius, Joannes Thomas seu Thomasius etc. Non diu autem post istud primum tentamen in lucem emisit novam *praxim orthodoxae fidei* intra octidui exercitationem sacram discernendae et amplectendae, ib. 1669. in 8°; Lincii 1752.; contra hanc scripsit Sam. Bened. Carpzovius. Curavit quoque editionem *antiquitatum et annalium trevirensium* Christoph. Broweri, quibus adiecit alios tres libros (cf. Nomencl. t. 1. p. 397.); eosque in compendium redegit inscriptum *Epitome annalium trevirensium*, qua antiquae urbis et dioecesis treviricae in politico et ecclesiastico regimine exordia progressusque ac res bello ac pace administratae brevi claroque ordine digestae sunt cum aliis romani imperii gestis eidem conjunctis, Augustae Trevirorum 1676. in 8°. Vir erat Masenius ingenii prompti et multa lectione exercitati, vitam omnem inter libros aut scribendos aut legendos negotiosissimo otio impendit, cujus rationem reddidit ei, apud quem sub vitae finem confessionem generalem fecerat, his verbis: „Multa legi, multa scripsi, sed lectionis et scriptionis perpetuae alium finem habui nunquam, quam ut temporis pretiosissimi particula nulla vacua elabere-tur, quin Deo et proximo et propriae saluti cederet.“ — Alexander a s. Theresia (von der Berghe) O. Carm. bruxel-lensis (n. 1639.), diu Lovanii apud sodales philosophiae, exegesis et s. theologiae professor († 1686.), praeter alia¹⁾

¹⁾ Inter quae etiam opera inscripta: *Hydra profanarum novitatum*

clypeum religionis composuit adversus protestantes, in quo primatum praesertim romani pontificis tuetur, Coloniae 1679. t. 2. in 4. Cornelius Hazart S. J. aldenardensis (n. 1617., † 1688.), strenuus atque celeber fidei catholicae pugil, ut quamplurimi quos edidit libelli¹⁾ partim de controversiis fidei, partim historici lingua belgica scripti probant. Eadem lingua quaedam de controversiis opuscula edidit²⁾ etiam Bonaventura Moors O. S. Aug. — Jansenianos vel horum fautores impugnarunt Nicolaus du Bois (Silvius) s. Scripturae in universitate lovaniensi interpret († 1696), cujus in disputando soliditatem Feller laudat; Dorotheus Loeffs (Louffius) S. J. patria graviensis (n. 1603.), qui philosophiam quadriennio, theologiam moralem sexennio, ss. literas³⁾ triennio professus est Lovanii († 17. Dec. 1685.) et Philippus de Vos S. J. antverpiensis (n. 24. Sept. 1638., † 7. Oct. 1688.), s. theologiae professor, qui plures theses publice defendendas proposuit⁴⁾ in primis adversus van Vianen, Gum-

sive descriptio historico-theologica causarum praecipuarum omnium haereseon et schismatum irrepentium unaque generalis earundem profanarum novitatum confutatio, Coloniae 1684. in 8°.; *tempestas novaturien-sis* singulas percellens novitates nunc grassantes, praesertim circa administrationum sacramenti eucharistiae, 1686. in 4°., quem l. saepius carpit Henricus a s. Ignatio in sua *Ethica amoris*.

¹⁾ Cf. prolixum catalogum ap. Backer 2, 75., qui 69 libellos recenset. Plura de eo cf. in *Notice sur C. Hazart controversiste de la C. d. J.* 1851. in 8°. auctore Edm. Van de Straeten.

²⁾ Cf. Ossinger bibliothecae augustinianae p. 613.

³⁾ Reliquit quoque *paraphrasim et theses sacras in epistolam d. Pauli ad Romanos*, Lovanii 1640. in f.

⁴⁾ Cf. has theses et adversariorum antitheses apud Backer 6, 767 ss. ed. 1. Hoc eodem tempore Martinus Henricus de Swaen s. theologiae doctor in universitate lovaniensi plures proposuit theses, in quibus nititur adversus protestantes concilium tridentinum a semipelagianismi nota liberare, sed erronea plane via adscribens concilio senten-

marum Huygens et Joan. Libertum Hennebel. — Adversus declarationem cleri gallicani scripsit Joannes Antonius d'Aubermont O. Praed. *responsionem historicam theologicam* ad cleri gallicani de potestate ecclesiastica declarationem Parisiis 19. Mart. 1682. factam ex ss. pontificum decretis ac gestis exceptam (suppresso nomine) Coloniae Agrippinae 1683. in 8°, cui adjecit mantissam celebrium in Belgio et Gallia scriptorum etc., declarationi cleri gallicani de ecclesiastica potestate nuper editae oppositam. Addita est dissertatio de immediata episcopalis et synodalis jurisdictionis origine, 1683. in 4°. (absque loco et nomine typographi). Duplicem ob haec edita opera a card. Cibo recepit epistolam gratulatoriam, qua utraque auctori testatur, pergratas fuisse summo pontifici Innocentio XI. has lucubrationes, et eum confirmat in proposito de s. sede bene merendi. Missus fuit d'Aubermont absolutis Coloniae Ubiorum studiis Lovanium a. 1643. ad docendam philosophiam, inde translatus Calcariam Clivorum a. 1645. theologiae moralis lector. Sed 1649. Lovanio restitutus mox etiam primarium in hac academia s. theologiae magisterium est adeptus (20. Oct. 1652.). Interim etiam pluribus annis strenuum egit missionarium in Frisia praesertim et Leowardiae († 22. Nov. 1686. a. aetatis 74.). Ejus quoque sunt¹⁾: *Doctrina, quam de primatu, auctoritate ac infallibilitate rom. pontificis tradiderunt lovanienses*, ubi doctorum lovaniensium sententiam propriis eorum verbis exprimit, Leodii 1682. in 4°.; *expunctio appendicis R. P. Pappebrochii officium corporis*

tiam de gratia ex se efficaci. Cf. Mémoires de Trévoux, 1705. Jouillet p. 1186. Prodierunt hae theses cum nonnullis aliis collectae hoc titulo: *Opuscula eximii viri Mart. Henr. de Swaen* etc. Lovanii 1705. t. 2 in 12°.

¹⁾ Alia cf. apud Echard, Script. O. Praed. 2, 709.

Christi a s. Thoma de Aquino compositum denegantis, Gandavi. — Minus bene sonat nomen Joannis Neercassel gorcomiensis, qui n. 1623. Lovanii philosophiae operam dedit, mox ingressus est congregationem Oratorii. Expleto ibidem probationis anno missus est Salmurium ad s. theologiae studium. E Gallia redux in seminario mechlinensi theologiam decuit a. 1652. Mox tamen missionibus addictus et a Jacobo Torrio archiepiscopo ephesino et vicario apostolico per foederatas Belgii provincias majori parti dioecesis ultrajectinae praefectus fuit, et a. 1662. ab Alexander VII. datus est coadjutor archiepiscopo philippensi Balduino Catzio vicario apostolico, cui anno sequenti successit titulo castoriensis episcopi. Initio sui vicariatus magno zelo et studio vere pastorali curam gessit suae missionis¹, unde Romam profectus a. 1670. benigne exceptus est a Clemente X., ibique subscripsit Alexandri VII. formulario adversus jansenianam haeresim edito. Verum nimis arcta deinceps amicitia cum jansenismi propugnatoribus Arnaldo, Gerberonio et Quesnello jungebatur, quin imo projecta ac episcopo indigna obsequentia omnia ipsorum placita, judicia, studia laudavit († 6. Jun. 1686. a. aetatis 60.). Ejus opera praecipua¹) sunt: *De sanctorum et praecipue b. Mariae V. cultu* tractatus 5, Coloniae Allobrogorum 1675. in 8°; Parisiis 1679. (gallice Posonii 1786. in 8°. etc.; tractatus *de lectione Scripturarum*, in quo protestantium eas legendi praxis refellitur, catholicorum vero stabilitur; accedit dissertatio *de interprete Scripturarum*, Embricae 1677. in 8°; gallice 1680. Hunc libellum Arnaldi iudicio subjecisse dicitur, qui etiam quaedam

¹) Alia cf. apud Foppens biblioth. belg. p. 2. pag. 701. ss. Plura de ipso cf. ap. Feller 2, 169; Biogr. un. 31, 32. et praesertim in *causa quesnelliana et historia ecclesiae ultrajectinae* Corn. Pauli Hoynk Van Papendrecht.

correxit. *Amor poenitens* seu de divini amoris ad poenitentiam necessitate et recto clavium usu, Embricae 1683. t. 2 in 12°.; 1685. editio, in qua nonnulla duriora molliovit; Venetiis 1771. v. 2. in 8°., gallice 1740. t. 3 in 12°., suspensus *donec corrigatur* decr. 20. Jun. 1690. Anno 1684. eundem permisit iudicio A. Arnaldi, a quo monitum accepit, ne in fine adjiceret „in Petri cathedra fidem esse indeficientem,“ quod haec verba prae se ferrent pontificiae infallibilitatis confessionem, et illa quidem modo in fine praefationis non leguntur. Cum e Gallia Quesnellus profugus Bruxellas venisset, literis 9. Martii 1685. ad eundem datis, gavisum se scribit Neercasselius, quod „iniquitatem fugiens hollandis propinquior factus esset, cujus eruditio et doctrina ipsos certantes adjuvaret,“ cui etiam ejusdem libri editionem alteram commendavit. In eo negat attritionis sufficientiam ad poenitentiae sacramentum¹⁾.

321. In *Gallia* theologiam positivam maxime coluit Ludovicus Thomassinus (Thomassin), vir stupendae plane eruditionis. Natus is est Aquis Sextiis 28. Aug. 1619. Anno 14. vitae suae nondum completo congregationi Oratorii sese adjunxit. Studiis absolutis philosophiam docuit Platoni admodum addictus: mox theologiae tradendae Samurii, dein Parisiis (1654—1668.) admotus patrum conciliorumque lectioni totum se immersit felicissimo profectu, ut opera ejusdem probant: ex omnibus vero quae legebat, notatu digniora in scripta referebat, unde facile ipsi deinde erat magna eruditione opera sua replere. Ordinatissimam duxit semper vitam. Mane post absoluta magna cum sedulitate exercitia pietatis quatuor horas studio dabat, tres a meridie; reliquum tempus colloquiis de argumentis ad varias disciplinas spectan-

¹⁾ Plura de his operibus cf. apud Du Pin 18, 137. ss.

tibus impendit, vel etiam arborum culturae, hac enim occupatione multum delectabatur. In conversatione cum aliis admodum erat modestus, candidus, affabilis, adeo ut omnes ejus delectarentur consuetudine: fastum plane ignorabat, propriae sententiae non nimium erat tenax, pacem cum omnibus amabat. Fertur eum subinde adeo fuisse timidum, cum coram aliis loqueretur, ut post velum, ne auditores videret, praelectiones suas haberet. Vitam studiis unice impensam laboribusque exhaustam 24. Dec. 1695. Parisiis explevit¹⁾ a. aetatis 76. Negari ipsi nequit immensa atque inexhausta eruditio, qua ad omne comprobandum assertum aptissima in promptu habet antiquitatis suffragia, quae tamen si sunt graeca, non adeo accurate exhibentur; sublimis est in concipiendo, clarus et nitidus in exponendo, eloquens in scribendo; sed haec ipsa verborum ubertas eum saepe abripit, ut nimis sit diffusus, in verborum selectu minus accuratus et sobrius, ut magis rhetorem, imo et poetam quam theologum agat²⁾, concinni ordinis non adeo sit tenax. Magna tamen

1) Cf. plura de ipso apud Nicéron 3, 163. ss.; Journal de Savans 1696. t. 24. p. 186; Mansi in elogio praemisso primo *de veteri et nova Ecclesiae disciplina* volumini edit. lucensis 1728.; Feller 2, 182; Du Pin 18, 187., qui amplum ejusdem operum conspectum exhibet.

2) En quaedam specimina. Probans solius Dei esse reparare opus suum scil. hominem, ita concludit (de incarn. l. 1. c. 1. §. 3.): „Creatura omnis ejusmodi lutum est, ut divinae tantum manus patiens et sequax sit; alienae insolens et indocile. Artifex quoque manus non minus tenax est sui juris et ambitiose illud retentat, nec opus suum ab alio contrectari aut temerari facile patitur. Mira limi superbia, quae nisi omnipotenti arti subesse dedignetur.“ Num. 5: „Rerum conditio tirocinium dumtaxat fuit omnipotentiae divinae . . . At in Verbi incarnatione absolutissimum sui documentum exhibuit, tota erupit, omnia contra naturam molita est; nec naturae tantum creatae vim intulit, quod et ipsi familiare et sibi proclive foret; sed Deitatem ipsam con-

utilitate ejus leguntur libri, ut traditionis cognoscantur thesauri opulenti, ut nobilissima de divinis operibus sensa hauriantur, ut doctrinae revelatae sublimitas et pulchritudo veluti sentiantur. Haec ejusdem opera¹⁾: *Dissertationum in concilia generalia et provincialia* t. 1. (et unicus) Parisiis 1667. in 4°; Lucae 1728. in f. Hoc opus eruditissimum et utilissimum admodum displicuit gallicanis, licet jam praepositus generalis Oratorii circa 36 paginas ipsis maxime exosas mutilaverit: hinc parlamenti jussu suppressum fuit. Ad haec numina irata placanda aliam scripsit praefationem, in qua nonnulla eorum, quae dixerat vel probaverat, explicat, emollit, extenuat; sed ea est indigna tanto theologo, cum non eruditionem sed assentationem vel nimium metum redoleat. Opus hoc non continuavit. Reliquit ms. *Remarques sur les conciles avec des tables très-amples et des notes marginales* v. 3 in f. *Mémoires sur la Grâce*, Lovanii 1668. t. 3 in 8°; Parisiis 1682. in 4°., opus auctum duplici appendice *de gratia* scil. *efficaci* et *de gratia sufficienti*. Nititur auctor me-

cussit quodammodo intentata alias novitate.“ C. 2. n. 5: „Amor subimpudens solet esse, quid jus, quid ratio, quid modus jubeat parum auscultat . . . suam hanc procaciam excusat ipse, quia amor est; nec culpari quis potest, quod nimium amat. Ergo jubente amore, jus fasque fuit humanis ut se conspectibus videndum Deus sisteret.“ C. 6. n. 2: „Quoties ergo irasci, dolere, miserari, gaudere in ss. paginis dictitabatur Deus, toties corporabatur, sed umbratiliter tum, sed praelusorie et tentabundus . . . Inhumanari per haec praeludia anticipate oportuit, ut hominem gestare prius (Deus) meditaretur et sese gradatim insuefaceret.“ Cf. l. 2. c. 1. n. 4. 5. 7; l. 3. c. 10. n. 6; c. 12. n. 12, 13; c. 17. n. 1, 2; c. 19. n. 17, 20; l. 8. c. 7. n. 2; l. 9. c. 10. n. 8. etc.

1) Praetermitteremus quaedam quae ad disciplinas profanas pertinent, quae minoris sunt momenti atque pretii, ut ex gr. *La méthode d'étudier chrétiennement et solidement les Historiens profanes*, de quo cf. Supplem. act. erud. lips. 2, 518—525.

diam viam inire inter thomistas promotionis physicae patronos, et eos qui Molinae vestigia sectantur: ad hos tamen magis quam ad illos accedit. Rejecta enim praedeterminatione physica vim ineluctabilem gratiae victricis locat in multitudine, varietate, consonantia et conspiratione auxiliorum interiorum exteriorumque, quorum singula seorsim frustrari possunt, quin et frustrantur quandoque per libertatis humanae contumacem dissensum; at universa obstinatissimos quosque fatigant tandem, et multitudine, conspiratione, indefessa oppugnatione sua ad assensum intentum pertrahunt. *Ancienne et nouvelle discipline de l'Eglise touchant les Bénéfices et les Bénéficiaires*¹⁾, Parisiis 1678—1679, 1681. v. 3 in f; 1682; 1725., quod opus in meliorem ordinem redactum latine reddidit, Parisiis 1688; 1706., Lucae 1728. cura cl. Mansi variis annotationibus locupletatum; Venetiis 1760; Moguntiae 1787; Bar le Duc 1864. v. 8 in 4°. Opus hoc hortantibus Galliae episcopis, qui ipsum etiam annuo juvarunt subsidio, aggressus est: vastissima in eo resplendet eruditio, unde etiam praecipua derivavit Van Espen in suum jus ecclesiasticum universum²⁾. Plus hoc opus continet, quam pro-

1) Cf. de hoc opere Journal des Savans 15, 397. ss.

2) Seine historische Erudition verdankt er vorzüglich dem Oratorianer I. Thomassin, der, obschon ihm der auch um die Quellen des canonischen Rechtes hochverdiente Bischof von Tarragon A. Agostino in seiner epitome juris pontificii veteris vorangegangen war, doch als der eigentliche Begründer einer historischen Bearbeitung des canonischen Rechtes anzusehen ist. Sein Werk . . . ist ein auch jedem neueren Schriftsteller dieses Faches völlig unentbehrliches Buch.“ Phillips, Kirchenlex. 6, 169. Doctus quidam sed rigidus censor Thomassino obiecit, immerito tamen, eum ad hoc tantum collimasse in hoc opere, ut infirmaret sedis apostolicae auctoritatem et episcopos conciliaque provincialia paris ad minimum auctoritatis esse demonstraret. Extant auctoris nostri responsiones et quorundam locorum correctiones in limine t. 1. editionis venetae a. 1730.

nittat inscriptio: agit siquidem de omnibus ordinibus, dignitatibus, muneribus atque officiis ecclesiasticis. Admodum placuit illud Innocentio XI., qui testatus est, ipsum magno sibi futurum adjumento ad Ecclesiae gubernationem. Imo cogitavit (1686.) illum Romam vocare atque sacra purpura ornare, sed Galliae rex illius e regno discessum non permisit. Plures hoc opus in compendium redigerunt, ut Julianus Lorient congr. Orat., Parisiis 1702. in 4°.; Hericourt parlamenti advocatus¹⁾, ib. 1717 in 4°.; Benedictus Oberhauser O. S. Ben., cujus *Thomassinus abbreviatus* prodiit Salisburgi 1774, 1775. p. 3 in 4°. *Dogmata theologica*, Parisiis 1680, 1684, 1689. v. 3 in f., quorum in primo disserit de incarnatione Verbi; in altero de Deo Deique proprietatibus. Quamvis vero de his copiosissime disserat secundum Petavii methodum, nullatenus eum describit vel aliis verbis eadem dicit, hoc ipso ostendens quam inexhausta sit haec materies. Tertius tomus complectitur prolegomena theologiae, tractatum de divina et ss. Trinitate; tractatum quo proponitur compendiaria omnium de gratia controversiarum elucidatio (prius jam gallice edita, cf. supra). Ponitur autem ob oculos doctrina Augustini ceterorumque ss. patrum graecorum et latinorum, Thomae Aq. omniumque propemodum scholae theologorum ad concilium usque tridentinum, et exinde celeberrimorum quorumque doctorum, qui Italiae, Franciae, Hispaniae, Germaniae, Belgii et Angliae universitates illustrarunt; consensum scholae de gratia (gallice jam editum), ubi demonstratur consensus tractatus tertii de gratia actuali, habituali

¹⁾ Cf. de hoc compendio Mémoires de Trévoux 1717. t. 4. p. 1592. ss. Ceterum cf. etiam Guadagninum de antiquarum paroecciarum origine diatriba in quaedam loca Thomassini de Ecclesiae disciplina, Brixinae 1782. in 8°.

et efficacissima cum doctrina ss. Anselmi, Bernardi, Thomae, Bonaventurae omniumque fere theologorum usque ad concilium tridentinum et a concilio tridentino celebratissimorum in universitatibus theologorum; tractatum (5.) cur in medio annorum sive in plenitudine temporum, non maturius, non tardius natura se nostra induerit Deus Verbum; Venetiis 1730. v. 3 in f., adjectae etiam sunt dissertationes in concilia; Parisiis 1864. v. 6 in 4°. *Traitez historiques et dogmatiques* sur divers points de la discipline de l'Eglise et de la Morale chretienne, scil. *Traité des Jeûnes* de l'Eglise divisé en 2 p., Parisiis 1680. in 8°.; *Traité des Fêtes* de l'Eglise, ib. 1683. in 8°. (latine cum Guyeto Venetiis 1729.); *Traité de l'office divin* pour les Ecclesiastiques et Laiques, ib. 1686. in 8°.; 1693; *Traité de la Verité et du Mensonge, des Juremens et des Parjures*¹⁾ 1693. in 8°.; *Traité de l'Aumône et du bon usage des biens temporels* tant pour les Laiques que pour les Ecclesiastiques, ib. 1695. in 4°.; *Traité du Négoce et de l'Usure*, ib. 1697. (posthumum cura P. Bordes); *Traité de l'Unité de l'Eglise* et des moyens, que les Princes Chrétiens ont employé pour y faire rentrer ceux, qui en étoient separez, ib. 1686. in 8°. Liber hic multum auctus prodiit cura P. Bordes, qui et 3. adjecit partem (valde doctam et utilem), ita inscriptus: *Traité dogmatique et historique des Edits et des autres moyens spirituels et temporels*, dont on s'est servi dans tous les temps, pour retablir et pour maintenir l'unité de l'Eglise Catholique avec un supplement, ib. 1703. t. 3 in 4°. in quo opere eruditissimo totus in eo est Thomassinus, ut allatis antiquitatis monumentis ostendat, patres admodum detestatos esse omnes, qui unitatem Ecclesiae laederent rumperentque, eos-

¹⁾ Cf. de hoc opere Journal de Savans 19, 215—224.

demque semper approbasse, quod principes edictis legumque rigore haereticos atque schismaticos ad reditum in Ecclesiam urgerent¹⁾. Opus singulare est, quod inscripsit: *Glossarium universale hebraicum*, quo ad hebraicae linguae fontes linguae et dialecti pene omnes revocantur, ib. 1697. in f. Nititur Thomassinus in hoc opere ostendere, linguam hebraicam aliarum linguarum esse matricem, hinc etymologiam vocum diversorum idiomatum investigans eas a radicibus hebraicis (per vim saepe) derivat. *Jugement du P. Thomassin sur la dissertation de Jean Mabillon de azymo et fermentato* (reperitur t. 1. operum Mabillonii).

322. Post Thomassinum magnam meretur laudem propter solida jacta fundamenta theologiae positivae Dominicus a ss. Trinitate O. Carm. natus Niverni 4. Aug. 1616. Cum ingressus esset carmelitarum excalceatorum ordinem, qui rigidam profitentur disciplinam, parentes ejus propterea parlamentum commoverunt, quod edito decreto filium monasterio egredi coegit atque ad parentes reverti. Sed in proposito semel concepto firmus perseverans ordinem repetiit. Romam missus totum se s. theologiae, patrum et historiae ecclesiasticae studio immersit, simul tamen sollertia in gerendis negotiis emicuit, ut post varia munera honorifica eligeretur in praepositum generalem sui ordinis: quo munere tam prudenter fungebatur, ut Alexander VII. eum constituerit commissarium apostolicum ad visitandas ordinis provincias promovendamque exactioris disciplinae observantiam. Triennio expleto in generalis dignitate confirmatus est²⁾. Etiam Cle-

¹⁾ Cf. de hoc opere Mémoires de Trévoux 1704. t. 1. p. 349—366.; t. 2. p. 927—940.; Journal des Savans 14, 339; 32, 277—284.

²⁾ Cf. Feller, Biographie universelle 2, 174; bibliotheca carmelitana notis et criticis dissertationibus illustrata, cura et labore unius e carmelitis prov. Turoniae collecta, Aurelianis 1752.

mens X. honore et gratia sua eum est prosecutus († 7. Apr. 1687.). Haec ejusdem sunt opera: *Bibliotheca theologica* septem ll. distincta, in qua exacto ordine reponuntur cuncta ad completam s. doctrinae vel theologiae notitiam spectantia, tam secundum se, quam secundum diversa ejus munera deducendi conclusiones beneficio artis syllogisticae, unde scholastica vel argumentativa: ordinandi et explicandi locos theologicos, unde positiva et thetica et fundamentalis; defendendi sua principia adversus omnium infidelium genera, unde polemica: disponendi suas materias, unde methodica: utendi metaphoris, unde symbolica: provocandi vel dirigendi affectum in Deum, unde mystica, Romae v. 7 in f. 1666—1676. In t. 1. libro 1. agit de nomine, certitudine, dignitate, subjectis, dotibus s. doctrinae; l. 2. de utilitate theologiae scholasticae, de variis argumentorum generibus, de locis theologicis, de judice controversiarum, de variis notis et censuris propositionum: t. 2. l. 3. de verbo Dei scripto et tradito, qua occasione tractat etiam quaestiones isagogicas in s. Scripturam. T. 3. agit de Ecclesia et romano pontifice¹⁾, conciliis, patrum auctoritate. In t. 4. disserit de disciplinis ad s. doctrinam explicandam conducentibus a grammatica incipiens. In t. 5. p. 1. proponit modum propugnandi fidem, motiva credibilitatis, religionis apologiam adversus atheos aliosque ex ordine adversarios; in p. 2. refellit ex ordine haereticos orientis et occidentis. In t. 6. exponit methodum adhibendam in s. doctrina tractanda et qua usi sunt patres. In t. 7. exhibet theologiam symbolicam et mysticam²⁾. Patet

¹⁾ Romani pontificis infallibilitatem exquisita eruditione plenissime ex traditionis monumentis probat.

²⁾ Cf. Martialis a s. Joan. Bapt. in bibl. script. Ord. Carm. excalc. p. 138. ss. Aliud ejusdem opus est tractatus polemicus de anno jubilai 1650. in 4°.

vel ex hoc brevi conspectu opus hoc ditissimum esse re-
pertorium pro ea s. disciplina, quae de locis theologicis
inscribitur. Et revera de his erudite, plene, copiose, sed
etiam nimis diffuse disserit, adeo ut hoc argumentum pro
statu hujus scientiae suo tempore exhaustis dici possit.
Hinc etiam hoc opus admodum rarum est et carum.

323. Inter apologetas religionis christianae praeter alios,
quos suis indicabimus locis, numerari possunt: Gilbert de
Choiseul du Plessis-Praslain († 1689.), cui positum fuit
hoc epitaphium:

Reverere quisquis legis, in hoc optimi praesulis sepulcro
Perennem ipsius virtutis stationem.

Hic situs est

Gilbertus de Choiseul du Plessis-Praslain,

Convenarum primo, dein Nerviorum

Episcopus,

Cujus solum nomen elogium, adolescentia

pia institutio,

Juventus eruditio, senectus sapientia, vita

religio,

Regimen ratio, labor deliciae, salus populi

Suprema lex,

Obices stimulus, scripta et conciones

Quotidiana exercitatio,

Heterodoxorum docta convictio ludus,

Sincera conversio scopus,

Mors demum meta patientiae, merces sanctimoniae,

Corona justitiae¹⁾ . . .

¹⁾ Integrum epitaphium cf. in *Journal des Savans* 18, 158.
quae enim hucusque indicata fuere de praesulis virtutibus, fusius dein
enarrantur.

Decessit Parisiis, attritus studiis, vigiliis,

Concionibus, peregrinationibus,

Ex summo suorum amore exantlatis

Annos natus LXXVI prid. Cal. Januar.

MDCXC.

Utriusque episcopatus XLV.

Praesuli de Deo, Rege bene merito adprecare.

Dolendum tamen est, quod tot virtutum splendorem obfuscaverit nimia familiaritate cum jansenianorum factione, hinc saepius se a jansenismi suspicione purgare debuit¹⁾. Scripsit: *Mémoires touchant la religion* 1680. t. 3 in 12°, in quibus aggreditur atheos, deistas, libertinos, protestantes; a. 1688. epistolam edidit prolixam, quae inscribitur Steyaert doctori et professori theologiae in facultate lovaniensi, in qua pontificis infallibilitatem impugnat²⁾. Franciscus Diroys, doctor Sorbonnae, canonicus abrincensis († 1691.) edidit: *Prewes et Préjugez pour la Religion chrestienne et catholique* contre les fausses religions et l'Atheisme³⁾, Parisiis 1683. in 4°. Paulus Philippus de Chaumont membrum academiae gallicae (1684.), lector Ludovici XIV., episcopus aquensis (1671.), qui tamen episcopali cura se exuit (1684.) ut totus studiis vacaret († 1697.), adversus incredulos scripsit: *Reflexions sur le Christianisme enseigné dans*

¹⁾ Cf. Feller 2, 137. Ludovicus XIV. ei negotium dedit, ut cum jansenistis ageret, quo eos Ecclesiae conciliaret; sed hae collationes fructu caruerunt. Cf. continuationem hist. eccles. Fleurii auctore P. Alexandro a s. Joan. de Cruce l. 205. §. 7. ss.

²⁾ Cf. Du Pin, qui scriptorum epitomen exhibet 18, 177.

³⁾ Cf. de hoc opere, quod auctoris eruditionem, eloquentiam atque zelum probat, acta erudit. lips. 1683. p. 364—368. *Historia ecclesiastica cujuscunque seculi* succincta sed utilis, quae reperitur in *synopsi historiae Galliae* Francisci de Eudes Mezerai, hujus est auctoris.

l'Eglise Catholique, tirées de diverses preuves que la raison fournit touchant la Religion Chretienne enseignée dans l'Eglise Catholique¹⁾, Parisiis 1693. t. 2 in 12°. Josephus de Voisin burdigalensis, primum parlamento burdigalensi a consiliis, dein postquam suscepit ordines sacros, Armando de Bourbon ab eleemosynis († 1685.), primus edidit egregium Martini Raymundi O. Pr. († post. a. 1286.) opus inscriptum *Pugio fidei* adversus judaeos, a Franc. Bosquet postquam diu desideratum fuit repertum, quod etiam doctis eruditisque notis illustravit, praemissis prolegomenis, in quibus insignem hujus l. plagiarium detegit Petrum scil. Galatinum; hic enim quidquid in *catholicae veritatis arcanis* rabbinicae eruditionis ostentat, id totum ex Raymundi l. derivavit. Alia hujus operis editio prodiit Lipsiae 1687. cum introductione Carpzovii et Hermanni judaei opusculo de sua conversione. Alia ejusdem opera sunt: *Theologia judaeorum* 1647. in 4°; liber *de lege divina secundum statum omnium temporum* ab Adamo in statu innocentiae, et post lapsum usque ad Noe, a Noe usque ad Abrahamum, ab Abrahamo usque ad Moysen, a Moyse usque ad Christum et regnante Christo, Parisiis 1650. in 8°. In hoc op. disserit etiam de lege scripta, de divisione legis, de translationibus s. Scripturae, de integritate textus hebraici. Liber *de jubilaeo secundum hebraeorum et christianorum doctrinam*, ib. 1655, 1678. in 8°; *in Evangelium secundum Matthaeum* (seu in c. 1.) commentarius ex operibus d. Augustini collectus, v. 2 in 8°. ib. 1659.; *disceptatio theologica orthodoxa de ss. Trinitate*, ib. 1647. *Missale romanum* gallice versum edidit 1660., quam quidem editionem Galliarum episcopi non solum in cleri gallicani comitiis

¹⁾ Cf. de hoc opere Journal des Savans 21, 253—276.

eodem anno sub anathematis poena vendi ac legi prohibuerunt, sed etiam literis 12. Jan. 1661. ad Alexandrum VII. datis apostolica quoque sententia illud damnari curarunt Alexander VII. revera damnationem 7. Febr. 1661. confirmavit, ne scil. abusibus via sterneretur atque sacra mysteria profanationi exponerentur. Adversus graecos schismaticos et turcas, quorum plures quoque convertit ad veram fidem, clare et solide egit Michael Nau S. J. parisiensis, diu inter illos missionarius (n. 1631., † 1683.) in l.: *Ecclesiae romanae graecaeque vera effigies* ex variis tum recentibus, tum antiquis monumentis singulari fide expressa, romanis graecisque exhibita, quo intelligant admirabilem utriusque consensionem et in tanta matrum concordia nefas esse pugnare et odisse inter sese ingenti damno liberos. Accessit religio christiana contra Alcoranum per Alcoranum pacifice defensa ac probata, Lutetiae Parisiorum 1680. in 4°., quam ultimam partem (adversus turcas) auctam gallice quoque edidit ib. 1684. t. 2 in 12°., 1685, 1687. *Voyage nouveau à la Terre Sainte* enrichi de plusieurs remarques particulières servant à l'intelligence de la Sainte Ecriture, ib. 1679. in 12°., 1702, 1726, 1757.

324. Adversus protestantes, calvinianos in primis, doctrinam catholicam¹⁾ propugnarunt Ludovicus Ferrand n.

¹⁾ De reconciliandis protestantibus cum catholicis cogitavit Jacobus Gaffarel n. 1601. in oppido Mannes in Provincia, praefectus bibliothecae card. Richilieu († 1681.), quem in finem scripsisse videtur *quaestionem pacificam*, num religionis dissidia per philosophorum principia, per antiquos christianorum orientalium libros rituales et per propria haereticorum dogmata conciliari possint, Parisiis 1645. in 4°., in quo praeter res valde utiles ideae quoque nonnullae sat singulares occurrunt. Nullus forte adeo diligenter scrutatus est artem cabalisticam et rabbinicam interpretandi Scripturas ut Gaffarel, qui in hoc genere eruditionis versa-

Tolonii 3. Oct. 1645., parlamenti parisiensis advocatus, etiam in rebus theologicis et linguis antiquis versatus (+ 11. Martii 1699.), cujus inter alia haec opera exstant¹⁾: *Traité de l'Eglise* contre les Hérétiques et principalement contre les Calvinistes, (Claudium in primis), Parisiis 1685, 1686. in 12°., qui adeo probatum fuit clero gallicano, ut is annuam, quam ei statuerat, pensionem augetet²⁾. *Réponse a l'Apolo-
logie pour la Réformation*, pour les Réformateurs et pour les Réformés, ib. 1685. in 12°. adversus Jurieu, in quo tractatur de statu monastico, de viduis secularibus et religiosis: de secundis et ulterioribus nuptiis, de veri martyris qualitatibus, de caeremoniis ecclesiasticis, de s. Scriptura; de exstasibus et visionibus, de coelibatu clericorum et aliis quibusdam materiis ad religionem pertinentibus, opus a censoribus sorbonicis impense laudatum. *Réflexions sur la Religion chrétienne* contenant les prophéties de Jacob et de Daniel sur la venue du Messie avec quatre discours, le premier du Sénat des Juifs; le second des proselytes; le troi-

tissimus fuit. Cf. Feller 2, 334. Theologum irenicum pariter agit Alexander d'Yse, quondam praeco calvinianus, in l. rarissimo: *Propositiones et moyens pour parvenir à la reunion des deux Religions en France* 1678., de quo cf. Raess 8, 119.

¹⁾ Cf. Biogr. univ. 14, 393; Journal des Savans 35, 578; Nicéron 1, 191—203; 10. p. 1. p. 2—5; p. 2. p. 2; Du Pin 18, 250., qui de eo ita judicat: „M. Ferrand avoit beaucoup d'érudition, il savoit les langues et avoit lù l'antiquité. Il accable son Lecteur de citations rapportées assés confusément et sans beaucoup de choix. Il n'écrit pas d'une manière sublime, et n'est pas extrêmement fort dans le raisonnement.“ Feller 2, 195. Act. lips. erud. 1685. p. 571; „Magnam patrum et antiquitatis ecclesiasticae notitiam, eloquentiam etiam insignem cum modestia junctam ex hoc etiam auctoris libro nemo non deprehendet.“

²⁾ Cf. Journal des Savans 13, 339—345, ubi magno encomio liber hic commendatur et tamquam invictus proponitur.

sième des paraphrases chaldaïques; et le quatrième de l'année des Juifs, ib. 1679. v. 2 in 12°., 1701.; et hic liber eruditissimus¹⁾. *Liber Psalmorum cum argumentis, paraphrasi et annotationibus*, Parisiis 1683. in 4°., quem datus ad eum literis Innocentius XI. propter eruditionem et unctionem collandavit. Opus quidem est elaboratissimum, sed nihil habet singulare. Ejus praefatio prodiit sub titulo: *Dissertationes criticae de hebraea lingua*, Origene, Hieronymo, Scripturarum divinitate, Parisiis 1701. in 8°. *Summa biblica* seu dissertationes prolegomenicae de s. Scriptura, ib. 1690. in 12°. Distribuerat hanc summam in 8 partes, sed praeter primam alia non prodiit. Agit in ea de iis argumentis, quae communiter in introductione ad s. Scripturam tractari solent. Collegit laboriose praecipua quae in conciliorum actis, pontificum constitutionibus patrumque operibus continentur, sed haec collectio mansit manuscripta. *De la connaissance de Dieu avec des Remarques* (editoris anonymi ex O. S. Ben.), ib. 1706. in 12°; 1719. Annotationes operis pretium multum augent: sunt enim utiles, eruditae, solidae, ingeniosae²⁾. A. Vigne diu praeco calvinianus Gratianopoli, sed opera praesertim Bernardi Lamy ad fidem catholicam conversus (17. Dec. 1684.), praeter alia clare solideque scripsit³⁾ *Apologie pour l'Eglise catholique*, où l'on justifie son Croyance, son Culte et son Gouvernement par les principes même des Protestants, Parisiis 1686. in 12°. Ivo parisiensis, prius advocatus, dein O. Cap., splen-

1) Anonymus tamen quidam ei opposuit: *Observations critiques et curieuses sur les Réflexions sur la Religion chrétienne*, Tolosae 1692. in 12°., cui respondit anonymus in *Journal des Savans* 1692.

2) Librum hunc, annotationes praesertim, commendat *Mémoires de Trévoux* 1707. t. 1. p. 229—247.

3) Cf. Raess 8, 282—326.

didum sui ordinis decus, qui totum deditus studiis, plures suorum studiorum peperit fructus¹⁾: *Theologiae naturalis* t. 4, quorum in 1. agit de Dei existentia et de creatione mundi; in 2. de immortalitate animae, de angelis et daemionibus; in 3. de perfectionibus divinis in particulari, de providentia Dei et justitia; in 4. de religione, quod religio christiana sit vera et de ejusdem mysteriis, Parisiis 1638. in f.; *Moralis christianae* t. 4, ib. 1638. in 4°. In 1. agit de morali christiana universim et in particulari de officiis hominis in Deum; in 2. de directione vitae singularis; in 3. de vita publica, oeconomica et politica; in 4. de usu bonorum et malorum: ubi etiam agitur de gratia contra novatores. *Progressus divini amoris* t. 4, ib. 1644. in 8°, scil. de divino amore nascente, patiente, operante et fruente; *de potestate romani pontificis* adversus lutheranos, calvinistas et alios haereticos, ib. 1643. t. 2 in 4°; tractatus *de indifferentia actuum humanorum*, ib. 1645. in 8°; tr. *de necessitate*, in quo demonstratur ab omni necessitate morali expedita libertas. Haec omnia scripserat prius gallice, sed dein latine versa edidit Parisiis 1675—1677. Decessisse videtur c. a. 1690. Antonius Paulus le Gallois O. S. Ben. congr. s. Mauri normaunus (n. 1640., † 1695), insignis concionator praeter alia reliquit *l'Abrégé des controverses agitées entre les Catholiques et les Protestans*, Cadomi 1684. in 4°;

¹⁾ Cf. Bernardus a Bononia in biblioth. script. capuc. p. 162; Feller 2, 142., qui recensitis nonnullis ejusdem scriptis ait: „Tous ces écrits sont pleins d'idées bizarres et quelquefois extravagantes.“ Secundum ipsum obiit 1678. a. aetatis 85; quod etiam legimus in Biogr. univ. 51, 551. Ipsi etiam tribuitur *Astrologiae nova methodus Francisci Allaei*, arabis christiani, Rhedonis 1654—55. pp. 3 in f., opus Nanneti igni addictum propter vaticinia singularia relate ad varia Europae regna turbatarum causas, quae in aliis edit. propterea omissa fuere.

1685. in 12°; Gregorius Lugdunensis O. Cap. in suo *Catéchisme théologique*, orthodoxae fidei veritates conspicuis ac solidissimis argumentis firmat, Lugduni 1688. in 4°. Alphonsus Belin O. S. Ben. congregationis cluniacensis¹⁾ edidit l. *La vérité de la religion catholique, apostolique et romaine*, et la fausseté de la religion prétendue réformée des calvinistes, Novioduni 1683. in 12°.; Paulus Pelisson-Fontanier Biterris natus a. 1624. et in calviniana secta institutus, quam tamen postea (1670.) cum religione catholica commutavit. In literis humanioribus egregie erat versatus atque adeo excultus, ut licet juvenis 28 annorum inter academiae gallicae membra reciperetur. Cum familiari uteretur consuetudine Fouquetii, qui curae aerarii praeerat, eique esset a secretis, hujus quoque calamitatis, qua regia gratia penitus excidit ad perpetuos carceres damnatus, particeps factus est et in carcerem conjectus. Hic otium nactus totum se dedit studio Scripturae, ss. patrum et conciliorum operumque theologicorum. Post quatuor annos libertate donatus (1666.) regiam gratiam adeo promeruit, ut praeceptor daretur Delphino. Postquam amplexus est fidem catholicam, suscepit etiam subdiaconatus ordinem († 7. Febr. 1693.). Ex ejus operibus huc spectant²⁾: *Réflexions sur les différends de la Religion* avec les preuves de la Tradition ecclésiastique par divers Traductions des ss.

¹⁾ Forte hic non est alius ab Alberto Belin cujus supra mentionem fecimus n. 253.

²⁾ Plura de ipso ejusque operibus cf. apud Nicéron t. 10 p. 1. pag. 103—110; p. 2. p. 108—110; Du Pin 18, 240—247; Journal des Savans 21, 282—298; Feller 2, 485; Räss die Convertiten 8, 1—41; acta erudit. lips. 1689. p. 564; 1692. p. 241; Supplem. 1, 609; Pelisson, Etude sur sa Vie et ses Oeuvres, suivie d'une correspondance inédite du même, auctore F. L. Marcou, Parisiis 1859.

Pères sur chaque point contesté, Parisiis 1686. t. 2 in 12°; 1687, 1689. ed. aucta, adjecit enim t. 3., in quo solide refellit Jurieu; *de la tolérance des Religions*, Lettres de M. de Leibnitz et Réponses de M. Pelisson¹⁾, ib. 1692. in 12°; *Traité de l'Eucharistie*, ib. 1694. in 12°. Laudantur in his operibus soliditas, stili nitor, disputationis calor absque acerbitate et jucunda elegantia, quae lectorem delectat. — Martinus Grosteste de Mahis (n. 22. Dec. 1649.) aurelianusensis canonicus (sed tantum diaconus), qui ex calviniano praecone strenuus catholicae veritatis assertor effectus (1687.) calvinistas acriter exagitavit quaestione, cur sese ab unitate Ecclesiae segregarint? hancque in rem librum vulgavit (1684.) *Considérations sur le schisme des protestants*. Alia ejusdem opera sunt²⁾: *La vérité de la religion catholique prouvée par l'Ecriture sainte et la Tradition*³⁾, Parisiis 1696. t. 2 in 12°; 1713. t. 4 in 12°. (ed. aucta a Geoffroy † 1715.); *Lettre à une personne de la Religion prétendue*

¹⁾ Hoc opus admodum commendatur in *Journal des Savans* 20, 284—301; 303—311, ubi praeter eruditionem tria in eo laudantur: „Une Meditation profonde de ce qu'il traite, ne prenant presque jamais rien d'autrui, sans y ajouter du sien, et au moins une nouveau poids et un nouveau jour; de sort que comme dit Ms. de Leibnitz, on y faisait toujours profit, tantost en apprenant quelque chose, tantost en se sentant touché des bonnes choses qu'on savoit déjà. Un choix judicieux des argumens dont il se sert . . . Enfin on trouve dans les écrits de M. Pelisson ce que les anciens maîtres de l'éloquence ont appelé *jucunditatem quandam inaffectatam*: Je ne sai quel agrément naturel et non recherché qui égaye tout ce qu'il écrit, et dispose par la joye à la persuasion; d'où vient qu'un des meilleurs esprits de la Cour a dit souvent, que lesepines les plus seiches fleurissoient entre ses mains etc.“

²⁾ Plura de ipso cf. apud Du Pin 18, 301.; Feller 2, 202; sed praesertim ap. Raess 8, 209—231.

³⁾ De hoc opere praeter Du Pin l. c. cf. *Journal des Savans* 24, 745—750.

réformée, où la Présence réelle du Corps de J. C. dans l'Eucharistie est prouvée par la s. Ecriture, 1684. in 8°. Decessit 16. Oct. 1694. De hoc eodem argumento scripserunt Paulus Bruzeau, qui inter praestantiores Ecclesiae catholicae apologetas sec. 17. numeratur¹⁾, in opere: *La Foi de l'Eglise catholique sur l'Eucharistie*, 1684.; Basilius Suessconensis O. Cap., in Anglia missionarius apostolicus, editis hisce libris²⁾: *Défense invincible de la vérité orthodoxe de la présence réelle de J. C. en l'Eucharistie*, où elle est prouvée par près de troiscent argumens, dont toutes les majeures sont prisés de l'Ecriture, Parisiis 1676. in 8°, 1677. (ed. 3.); *Défense invincible de l'Eucharistie et du s. Sacrifice de la Messe* tous deux clairement expliqués, ib. 1682. in 8°. (ed forte alia auctior prioris libri); *les Rapports admirables de la institution de la s. Eucharistie avec les six Jours de la création du Mond*, ib. 1686. in 8°; Le Maire canonicus bellovacensis collegit *Recueil des Ss. Pères* des 8 premières siècles touchant la Transsubstantiation, l'Adoration et le Sacrifice de l'Eucharistie, Parisiis 1686. in 12°; Carolus Bouquin O. Pr. in Septimania Tarasci ad Rhodanum natus, s. theologiae professor († 14. Febr. 1698. a. aetatis 76.), in l.³⁾ *Solis Aquinatis splen-*

¹⁾ Cf. Feller 2, 206. Aliud ejusdem opus est: *La Défense de la foi l'Eglise* sur les principaux points de controverse, 1682. Ei quoque tribuitur opus celebre: *Conférence du diable avec Luther* 1673, 1740.

²⁾ Plura alia opuscula polemica reliquit, ut *Defensio seu vera religio clare demonstrata* et novarum sectarum falsitas penitus eversa, Parisiis 1676; *fundamentum immobile doctrinae christianae*, ubi septem sacramenta clare probantur per V. et N. Testamentum (gallice), Parisiis 1687. in 8°. Cf. Bern. a Bononia in biblioth. scriptorum O. Min. s. Franc. Capuc. p. 38.

³⁾ Exstant quoque praeter alia hujus auctoris *sermones apologetici*,

dores circa sacrosanctum eucharistiae mysterium aliaque christianae religionis arcana h. e. commentarius in prosam seu canticum d. Thomae doctoris ang. *Lauda Sion Salvatorem*: ubi s. Thomae mens in mirabili opere velut latitans aperitur, ss. corporis Christi in eucharistia praesentia propugnatur, majestas illustratur, virtus ostenditur, sicque catholicae veritates circa hoc mysterium aliaque roborantur, novatorum errores refelluntur, multaque alia fidelibus utilia explanantur. Opus verbi Dei praedicatoribus ac veritatum catholicarum propugnatoribus perjucundum ac perutile, Lugduni 1677. in f. Joannes Adam S. J. lemovicensis (n. 1608, † 1684.) insignis concionator scripsit: *Le Triomphe de la très-sainte Eucharistie*, où la présence réelle du Corps et du Sang de J. Chr. dans cet adorable Sacrement est prouvée par l'Écriture sainte et par les Pères des premiers siècles contre le ministre Claude, Gedani 1671. in 8°.; Parisiis 1672; 1675; *Octave de controverse sur le s. Sacrement de l'Autel*, où les paroles du Testament de J. C. sont prises en figure par les Protestants et en vérité par les catholiques, Burdigalae 1675. in 8°.; et praeter alia¹⁾ adversus calvinianos *Calvin défait* par soy-mesme et par les armes de s. Augustin, qu'il avait injustement usurpées sur les matières de la grâce, de la liberté et de la prédestination, Parisiis 1650, 1689. in 8°.; *le Tombeau du Jansénisme* ou le nouveau party détruit par s. Augustin et la Bulle du Pape Innocent X., ib. 1654. in 4°. — Joannes

quibus sanctae, catholicae atque romanae Ecclesiae fides contra novatores defenditur ac propugnatur, lutheranorumque et calvinistarum dogmata exploduntur, ac Scripturarum oraculis, conciliorum definitionibus, antiquorum sanctorumque patrum testimoniis ac theologicis ratiocinationibus refelluntur et confutantur, ib. 1689. in f.

¹⁾ Cf. Backer 1, 19.

Leonardus de Fenis S. J., qui etiam Claudium aggressus est in l. *Traité de la présence réelle du corps de J. C. dans l'Eucharistie*, Tutelae 1683. in 12°. Scripsit praeterea: *Controverses familières* où les erreurs de la religion prétendue réformée sont réfutées par l'Ecriture, les conciles et les Pères divisées en 3 p. 1. Qu'ils n'ont point de Regle de Foi; 2. qu'ils sont hors de l'Eglise; 3. de la Transsubstantiation, de la Primauté de s. Pierre et de la Visibilité de l'Eglise, Parisiis 1683. in 12°; 1686. (ed. 4.); *nouvelle méthode pour convertir ceux qui restent encore dans le schisme*, suite des controverses familières, Burdigalae 1685., Parisiis 1686. in 12°.; *Traité de la foy*, où l'on établit la divinité de J. C. et la vérité de l'Eglise romaine, Tutelae 1683. in 12°. Nicolaus Gastineau Parisiis 1620. natus, regi a consiliis et ab eleemosynis, parochus anetensis in dioecesi meldensi, qui tamen parochiae renunciavit, reservata sibi pensione († 17. Junii 1696.), reliquit *Lettres de controverse* adversus Claudium solide conscriptas t. 3, in quorum primo impugnatur Claudii l. *Défense de la Réformation*; alios duos inscripsit: *La grande controverse de la présence réelle de J. C. en l'eucharistie*. Auctor Lannoyi familiaris erat atque factioni portus regii addictus.

325. Hac occasione praetermittere non licet opus de hoc eodem argumento omnium celeberrimum, doctissimum certe atque utilissimum, cujus tamen auctores praecipui inter theologos catholicos numerari non merentur utpote jansenianae factionis capita vel fautores¹⁾. Inscribitur illud *Perpétuité de la foi de l'Eglise catholique sur l'Eucharistie*. Hujus ope-

¹⁾ Excipimus tamen Eusebium Renaudot, qui quamvis familiariter versaretur cum aliquot hujus sectae ducibus et membris, non adeo aperte restitit Ecclesiae decretis, nec spiritu schismatico abreptus est. De ipso in seq. agemus fasciculo.

ris haec exstitit occasio. Scripsit nonnemo (P. Nicole) doctam de s. eucharistia praefationem officio de ss. Sacramento, cujus editio (a de Maitre) parabatur, praemittendam. Verum ea edita non fuit, quod minus congruum videretur, libello precum immiscere controversias. Ejus tamen exemplar ms. incidit in manus Claudii famosi eo tempore inter calvinianos ministri, qui huic praefationi licet ineditae opposuit responsum, quod magni fecerunt suae sectae homines atque idcirco illud (non quidem typis sed transcriptis exemplaribus) admodum divulgavit. Hinc cogitatum de refutando hoc responso non quidem typis, sed tantum exemplaribus mss. Cum vero typographus quidam ejusmodi exemplar nactus esset ac typis edere sed admodum mendose aggrederetur, coacti sunt hujus praefationis et refutationis auctores i. e. Petrus Nicole et Antonius Arnaldus (cui debetur pars polemica adversus Claudium) ejus genuinam curare editionem, quae prodiit hoc titulo: *Traité sur l'Eucharistie*, où l'on fait voir la perpétuité de la foi de l'Église catholique touchant ce mystère en montrant qu'il ne s'y est fait aucune innovation depuis les Apôtres, où la Perpétuité de la foi de l'Église touchant l'Eucharistie, Parisiis 1664. in 12°, quae dein solebat dici *la petite Pépetuité*, ut distingueretur a majori opere, de quo mox. Placuit hoc opus catholicis¹⁾, hinc anno 1672. jam editio quinta prodiit. In priori parte argumento generali seu praescriptionis plane invicte probatur fides catholica de reali Christi in eucharistia praesentia: in altera respondetur exceptionibus Claudii. Hic non tacuit,

¹⁾ Ipse Claudius in praef. responsi, quod illi opposuit, fatetur „qu'il aurait été difficile d'y rien ajouter; qu'il était écrit d'une manière belle, nette, élégante; et que s'il ne s'agissait que de la sublimité de l'esprit, et des grâces du langage, on ne pouvait nier, sans injustice, que ce livre n'eût quelque chose de surprenant.“

sed opposuit librum inscriptum: *Réponse aux deux traités intitulés: La Perpétuité de la foi de l'Église catholique touchant l'Eucharistie etc.* 1665. in 4°., qui inter triennium septies prodiit. Propter tantam hujus responsi penes adversarios fidei catholicae diffusionem atque famam jam grandius opus aggressi sunt Nicolius et Arnaldus inscriptum: *La Perpétuité de la foi de l'Église catholique touchant l'Eucharistie*, cujus t. 1. prodiit Parisiis 1669. in 4°., in quo prolixè methodus prius proposita ad stabiliendum dogma catholicum de reali Christi in eucharistia praesentia evolvitur, firmatur, vindicatur: consensus ecclesiae graecae aliarumque sectarum orientis luculentissime comprobatur, omnis mutationis in hoc dogmate umbra a medio aevo excluditur. Tomus 2. prodiit 1672., in quo dogma catholicum probatur ex divinis literis atque ex doctrina patrum sex priorum seculorum, quae simul defenditur ab adversariorum exceptionibus. Tomus 3. (1674.) explicat testimonia patrum difficiliora, quibus abuti solebant calviniani: atque in fine (l. 8.) novis maximeque authenticis documentis probatur consensus ecclesiae graecae aliarumque sectarum orientis cum Ecclesia romana in dogmate de reali praesentia atque de transubstantiatione¹⁾. Primo tomo hujus operis opposuit Claudius *Réponse au livre de M. Arnauld intitulé la Perpétuité de la foi etc.*

¹⁾ Hoc idem argumentum fuse et docte tractavit Anselmus Paris, canonicus regularis ad s. Genovevam, campanus (n. 1631., † 2. Martii 1683.), in opere: *La créance de l'église grecque touchant la transsubstantiation*, défendue contre la réponse du ministre Claude au livre de M. Arnauld, Parisiis 1672, 1674. t. 2 in 12°; etiam in t. 4. ed. Migne *Perpétuité de la foi*, Parisiis 1841. Ipsius quoque est dissertatio *de l. Bertrami de Eucharistia*, quem ipse adscribit Joan. Scoto Erigenae, in quo tamen deceptus est, ut postmodum compertum fuit. Cf. Du Pin 18, 218. et *Journal des Savans* 11, 79., ubi ejus diligentia, doctrina et pietas laudantur; *Biogr. univ.* 76.

1670. v. 3 in 4°. Huic tertio responso occurrit Arnaldus¹⁾ l. *Réponse générale au nouveau livre de M. Claude*, Parisiis 1671. (vel 1672.) in 12°. Renaudot deinceps adjecit magno huic operi alia duo volumina 1711, 1713. in 4°, in quibus ea, quae praecedentibus tomis de fide Orientis circa eucharistiam dicta fuerant, latius explicat, novis documentis illustrat et tuetur, atque ejusdem Orientis fidem circa reliqua Ecclesiae catholicae sacramenta aliaque doctrinae capita exponit. In hisce fusius evolvit, quae brevius attigerat in op.²⁾ *Défense de la Perpétuité de la foi* contre les calomnies du livre intitulé: *Monuments authentiques de la Religion des Grecs et de la fausseté de plusieurs confessions de foi des chrétiens orientaux produites dans la Perpétuité de la foi* auctore Joanne Aymone sacerdote apostata (Hagae Comitum 1708.), Parisiis 1709, quam apologiam nonnulli hujus operis magni tomum sextum computant. Negare nequit magnum hoc opus excellere apta disputandi methodo, invicta persuadendi vi, sana hermeneutica in explicandis sive Scripturae sive patrum effatis, quibus adversarii abutuntur, monumentorum copia ex Oriente; id tamen nobis displicet, quod patrum effata plerumque nonnisi gallice versa adducantur, nec locus unde eruta sunt satis accurate indicetur.

326. Sed ut jam nonnulla de auctoribus praecipuis hujus operis dicamus, cum etiam aliis operibus innotuerint, sciendum est, illos fuisse in primis Antonium Arnaldum,

¹⁾ Partem in eo componendo habuit etiam Nicole. Illud reperitur in ed. Migne initio tomi 3. suae editionis *Perpétuité de la foi*, Parisiis 1841., in cujus editionis t. 4. alia opuscula huc spectantia D. Sarmarthani et P. Schaeffmacher continentur.

²⁾ Cf. de hoc opere Werner *Geschichte der agologetischen und polemischen Literatur der christl. Theologie* 3, 214. ss., 4, 683. ss. et *Journal des Savans* 44, 379—400.

Petrum Nicole et Eusebium Renaudot, de quo tamen in seq. fasciculo. Non ingredimur quaestionem, quid ex 3 prioribus tomis Arnaldo, quid Nicolio sittribuendum, cum de hoc haud levis sit controversia. Antonius Arnaldus¹⁾ natus est a. 1612. filius vicesimus²⁾ patris sui. Inter doctores in Sorbona receptus fuit anno 1641., a qua tamen excluditur anno 1656., sicut et urbe pellitur propter duas epistolas in Liencurii ducis, qui libri Jansenii egerat patronum, favorem editas. In solitudinem Portus regii se recepit, ubi 25 annos vixit, ac [nonnisi post sic dictam pacem Clementis IX. redire permissus est (1678.). Nec diu tamen patria aura frui poterat; de concitatis novis tumultibus accusatus apud regem, in Belgium secessit (1679.), inde vero denuo expulsus, Leodii in tenebris aliquamdiu delituit suisque duntaxat notus, calamum suum contra jesuitas, P. Malebranchium³⁾, R. Simonem, Steyaertium⁴⁾, Jurieu aliosque, plerumque in jansenistarum causa, quorum velut dux, os et advocatus erat, indefesse exercuit († inter 8. et 9. Aug. 1694. a. aetatis 82.). Negari non potest, Arnaldum Dei beneficio praeclaris admodum dotibus fuisse exornatum: eloquentia, ingenii acie, eruditione ac perspicuitate eminuisse; iudicii tamen pertinacia, nimia sui ipsius aestimatione, indeque

1) Plura de ipso cf. in Bibl. crit. 1, 345. ss.; Feller 2, 156. etc

2) Frater natus major erat Robert Arnould d'Andilly, qui annos natus 55 relicta aula in Portus regii solitudinem secessit, quae tum portus exstitit multorum sectae spiritu infectorum. Plurima opera et vitas sanctorum gallice vertit. † 1674. a. n. 85. Cf. Feller 2, 137.

3) Contra hunc stilo satis acerbo scripsit: *Des vraies et des fausses idées*; et l. quem infra in textu adducimus. Cf. de libris ad hanc controversiam spectantibus acta erud. lips. 1685, p. 309, 416; 1686. p. 183—191; 1687. p. 235—242; 336—345.

4) Cf. circa hanc controversiam cum Steyaerto acta erud. lips. 1692. p. 62—66; 129—135.

enata superbia ingenti maculam suo nomini inussit. Ad 140 libri ei tribuuntur, qui in quinque distribui possunt classes, quarum prima complectitur libros spectantes ad literas humaniores et philosophiam; altera eos complectitur, qui agunt de gratia et argumentis affinis, quorum praecipuum est: *Réflexions philosophiques et théologiques sur le Traité de la nature et de la grâce*, Coloniae 1685, 1686. t. 3 in 12°. adversus Malebranche, cujus est ille tractatus. In tertia classe continentur scripta contra calvinianos, inter quae eminet Perpetuitas fidei, de qua egimus; ad haec etiam spectant opera a Bossueto multum commendata: *Renversement de la Morale de J. C. par les erreurs des calvinistes* touchant la justification, 1672. in 4°; *l'impiété de la morale des calvinistes* pleinement découverte par le livre de M. Bruguier, 1675. etc. Ad 4. classem revocari possunt libri, quos scripsit contra jesuitas, ut *Moral pratique des jesuites* t. 8, vel quos scripsit contra praetensam morum laxitatem, inter quos eminet liber famosus *de la fréquente communion* ou les sentimens des ss. Pères, des Papes et des Concils généraux touchant l'usage des Sacremens de Pénitence et d'Eucharistie¹⁾, Parisiis 1643., latine 1647. et deinceps

¹⁾ Hujus libri insigni hypocrisi conscripti, unde plures (16) episcopi decepti illum approbarunt, scopus est, ut ostendat modulo suo allegatis patrum, pontificum et conciliorum de usu sacramentorum poenitentiae et eucharistiae sentiis abusum confessoriorum in consulendo frequenti communionis usu. Petavius Arnaldi doctrinam refutavit, qua refutatione ille supra modum irritatus non tam cogitavit, qua ratione impugnatori solide ac modeste responderet, quam quonam modo posset de universa societate Jesu poenas sumere. Hinc pessimum furiosi hominis consilium de compilandis et in unum corpus 6 v. in f. redigendis omnibus iis, qui adversus jesuitas editi unquam fuerant, scriptis. Cf. Bibl. crit. 1, 324 ss. Reprobant hunc librum etiam Yves O. Cap., Raconis, Habert; damnarunt Claudius d'Achly archiepi-

saepe, quo plurimum contulit, ut sacramentorum usus minueretur. Ad 5. denique classem spectant, qui versantur circa sacram Scripturam: hi fere omnes eo collimant, ut tueantur versionem gallicam N. T. montensem tectoque nomine in lucem prodierunt¹⁾. A multis habetur jansenistarum coryphaeus hac de causa, quod suam de gratia doctrinam, quam se ex d. Augustini operibus hausisse gloriabatur, palam defenderit coram Galliae episcopis 4 vel 5 annis, antequam in publicum prodiret Jansenii liber: ut ex. gr. propositionem: „Defuit Petro tentato gratia, sine qua nihil poterat²⁾“ patrocinebatur quoque errori de duobus Ecclesiae capitibus Petro et Paulo. — Petrus Nicole carnotensis n. 19. Oct. 1625. patrem habuit magistrum in addiscenda lingua latina et graeca, quam puer adeo calluit, ut vix 14 annos natus omnes legerit classicos, quos in bibliotheca patris sat bene instructa repererat. Parisiis philosophiae, dein et theologiae operam dedit, simul tamen in famoso Portu regio (Port royal) pueros literas humaniores docuit. Familiari admodum consuetudine A. Arnaldi utebatur, quem in componendis libris multum iuvat; librum famosum *les Lettres provinciales* latine vertit atque annotationibus textu pejoribus et dissertationibus auxit sub nomine Guil. Wendrock, Coloniae 1658; 1665. (ed. 4.). Arnaldum fugitivum in

scopus bisuntinus alique, et Alexander VIII. damnavit plures propositiones inde descriptas 20. Decemb. 1690. Cf. Dictionnaire des livres jansén. 1, 262—276.

1) Cf. Le Long in bibl. sacra, et Dictionnaire des livres jansén. 1, 365.

2) Pro hac edidit Nicole dissertationem theologicam, 1656. in 4°. Ceterum de ejus libris noxiis atque doctrinis erroneis cf. Dictionnaire des livres jansénistes 1, 74; 95, 107, 367, 380; 2, 330, 371, 414; 3, 150, 235, 299.

Belgium comitatus est. Rediit tamen 1683. in Galliam multumque in edendis libris occupatus fuit († 16. Nov. 1695.). Sacros ordines nunquam recepit, tonsura tantum fuit initiatus. Dolendum est, quod insigni ingenio, quo certe praeditus fuit, non tam pro Ecclesiae bono sit usus, sed potius contra eandem abusus. Innumera (c. 88) reliquit opera¹⁾ sub ementitis nominibus²⁾, quorum nonnulla hic indicabimus, praetermissis iis, quae pro secta janseniana scripsit. *Préjugés légitimes contre les calvinistes*, Parisiis 1671. in 12°, ed. aucta additionibus contra Claudium, Bruxellis 1683., opus a Bossueto commendatum³⁾; *Essais de Morale*, Parisiis 1671—1678. t. 4 in 12°, quas edidit sub variis nominibus; 1681. (ed. 3.), quod opus additionibus auctum demum ad 13 v. in 12°. (Parisiis 1723.) excrevit⁴⁾. *Les prétendus Réformez convaincus de schisme* pour servir de réponse tant à un Ecrit intitulé: Considerations sur les lettres circulaires de l'Assemblée du Clergé de France de l'année 1682., qu'à un

1) Cf. Nicéron 29, 285—333; plura ex his una cum Arnaldo aliisque factionis jansenianae asseclis, praesertim Lalane composuit. Eorum librorum, quos contra calvinianos scripsit, prolixum conspectum exhibet Du Pin 18, 110—131.

2) Latet sub nominibus Pauli Irenaei, Wendrock, Profuturi etc.

3) Cf. Werner 4, 674. ss.; Act. erud. lips. 1683, 438. Huic opposuit Claudius: La Défense de la Réformation contre le Livre intitulé: Préjugés légitimes contre les Calvinistes, Amstelodami 1683. in 12°. (ed. 3.). Sed vicissim Nicole (secundum alios Arnaldus) respondit l. *la Défense de l'Eglise* contre le livre de M. Claude intitulé: *la Défense de la Réformation* etc. Coloniae 1689. in 12°. In quo tamen l. plus una vice romano pontifici non solum infallibilitatem, sed et alias praerogativas abjudicat et primatum ejus ad jus primae sedis restringere videtur.

4) Cf. errores et naevos, quos complectitur in Dictionnaire des livres jansénistes 2, 68—92. Cf. etiam 1, 364; 473; 2, 158; 252.

livre intitulé: Défense de la Réformation contre les préjugés légitimes par M. Claude, ib. 1684. in 12°.; *De l'unité de l'Eglise* ou réfutation du nouveau système de M. Jurieu, ib. 1687. in 12°. et saepius. Systema autem Jurieu est, omnes sectas, dummodo articulos religionis christianae fundamentales non rejiciant, unam constituere Ecclesiam catholicam. Opus Nicolii magni faciendum est, invicte enim aggreditur protestantes; sed ea identidem interserit, quae factionis jansenianae seu appellantium a papa ad concilium favent. *Réfutation des principales erreurs des Quétistes* contenues dans les livres censurés par l'ordonnance de Mons. l'Archevêque de Paris du 16. Dec. 1694., ib. 1695. in 12°.; *Instructions théologiques et morales* ¹⁾ sur les sacraments, Parisiis v. 2 in 12°.; *sur le symbole*, ib. 1706. v. 2 in 12°.; *sur l'oraison dominicale*, la salutation angélique, la sainte messe et les autres prières de l'église, ib. 1705. in 12°.; *sur le premier commandement du Decalogue* ²⁾, où il est traité de la foi, de l'espérance et de la charité, ib. 1709. v. 2 in 12°. *Traité de la grâce générale*, 1715. t. 2 in 12°. in quo tractatu collecta habentur quaecunque de gratia Nicolius scripsit. In eo, si substantiam spectes, Nicolius non dissentit a Jansenio, sed hujus doctrinam eo verborum lenocinio et ad fallendum composito proponit, ut iis,

1) Cf. de his instructionibus scriptis in forma dialogi Mémoires de Trévoux 1707. t. 1. p. 189—216, t. 4. p. 1881—1892, 1712. t. 3. p. 1741—1763; 1984—2002, quae laudant in ipsis ordinem, idearum distinctionem, accuratationem, disserendi vim. Constituunt hae instructiones theologiam quandam cateheticam. Errores tamen graves continent, de quibus cf. Dictionnaire des Livres jansénistes 2, 344—353. Cf. infra annot. 2. pag. seq.

2) Morte praeventus non potuit de reliquis praeceptis disserere, neque secundis curis has instructiones retractare.

qui minus attente ipsum legunt, fucum faciat, quasi ipse Jansenii doctrinam molliat emendetque¹⁾. *Traité de l'Usure*, ib. 1720. in 12°. Verum fere omnia opera, quae de theologia practica scripsit²⁾, erroribus jansenianis inficiuntur, quos adeo imbiberat, ut vix de aliqua re scribere potuerit, quin liber illos saperet³⁾.

¹⁾ Cf. judicium de hoc tractatu prepositi generalis O. Cist. in *Mémoires de Trévoux* 1712. t. 3. p. 1763—80. Longe mitius iudicatur de eo in *Dictionnaire des livres jansénistes* 4, 130, ubi legimus: „Au reste quoique M. Nicole se soit ici ouvertement déclaré contre le système de M. Arnauld sur la Grâce, et quoique il se soit fort rapproché de la Doctrine de le l'Eglise, il ne s'est pas néanmoins expliqué d'une manière assez catholique etc.“ Hujus tractatus compendium prodiiit inscriptum jam Coloniae 1700: *Système de M. Nicole touchant la grâce universelle*.

²⁾ Fichant, sacerdos curiosopitanus, exhibet in *Mémoires de Trévoux* 1732. t. 2. p. 1032—1068. catalogum centum propositionum erronearum, quas ex Nicolii libris de theologia practica (t. 22) collegit.

³⁾ Cum jam duorum meminimus, qui janseniani erant, imo horum velut capita, quosdam alios illis addemus, qui hac periodo scriptis innotuerunt. Joannes Richard parisiensis (n. 1615., † 1686.), theologiae baccalaureus, parochus, sed quod noluerit formularium Alexandri VIII. subscribere in carcerem coniectus. Scripsit: *L'Agneau pascal* ou Explication des cérémonies que les Juifs observent dans la manducation de l'agneau de Pâques, appliquées dans un sens spirituel à la manducation de l'agneau divin dans l'Eucharistia 1686. in 8°.; *Aphorismes de controverse: notae in censuram hungaricam* (archiep. strigoniensis) *quatuor propositionum cleri gallicani a. 1682.*, Coloniae 1683; *Sentimens d'Erasmus de Rotterdam conformes à ceux de l'Eglise catholique* sur tous les points controversez, Coloniae 1688. in 12°, sed scopum suum non omnino assequitur nimisque benigne illum habet. Distingui hic debet a Joan. Richard virodunensi, qui licet advocatus, totus in elaborandis edendisq. concionibus occupatus fuit († 24. Febr. 1719.). Toussaint Desmarest Oratorii presbyter (n. 1599., † 1687.), qui a factione janseniana Romam delegatus fuit ad tuendam Jansenii causam. Reliquit plura scripta polemica pro sua secta (plerumque

327. Cum hac periodo factio janseniana audacia cresceret, nec paucos doctos calidosque numeraret assecclas et patronos, mirum esse non debet, si plures e catholicis strenue illos impugnaverint. Inter hos referri potest Carolus Josephus Tricassinus (quia Trecis natus) O. Cap., quod sepositis aliis quaestionibus omnibus ingenium et industriam per totam suam vitam huic uni impendit, ut Augustini sententiam in doctrina de gratia et praedestinatione, quam janseniani adeo obscurarunt, assequeretur et explicaret: quo in studio admodum fuit felix. Sacrae literae sanctorumque patrum codices illi in deliciis fuere, et ejus deliciae semper in laboribus pro tuendis Ecclesiae dogmatibus, percellendis hostium turmis et veris cuique elucidandis doctrinis. Nulla illi scientia aut facultas defuisse videtur, neque ille ullis acrioribus cecidisse difficultatibus. Neque minor erat in virtute religiosa, adeo ut inter praestantissima Ord. Cap. lumina numerari debeat. Plurima reliquit opera¹⁾, quae in illustrando Augustino unice versantur. *De praedestinatione hominum ad gloriam* disputatio theologica, in qua clare demonstratur, praedestinationem

absque suo nomine edita) et *necrologium Portus regii* 1723. in 4°. Andreas Martin ex Oratorii congregatione († 1695.), cujus exstat *Philosophie chrétienne* ex operibus s. Augustini collecta, Salmurii et Parisiis 1667. et 1671.; ejus theses, quas typis edidit, cum Salmurii theologiam profiterentur, rarae sunt. Cf. Feller 2, 229. Franciscus Gesures O. S. Ben., cujus exstat *Defensio arnaldina* sive analytica synopsis l. de correptione et gratia (quae ab Arnaldo edita est 1644.) ab omnibus reprehensorum vindicata calumniis, Antverpiae 1700. in 12°. Editores maurini operum s. Augustinum hanc analysim in suam editionem receperunt, sed undique reclamantibus doctoribus catholicis eam suppresserunt. Hinc eos nimii timoris vel perfidiae arguit auctor iste, qui et de janseniani nomine gloriatur. Cf. *Dictionnaire des livres jansénistes* 1, 386.

¹⁾ Cf. Bernardum a Bononia in bibl. Script. O. Cap. p. 60.

illam factam esse post praevisa merita, idque potissimum ex doctrina d. Augustini et d. Bonaventurae, Parisiis 1669. in 4°.; 1673; *supplementum augustinianum* ad illustrandam et confirmandam praedictae praedestinationis non gratuita, sed post praevisa merita factae veritatem, ib. 1673.; tractatus *de indifferenti lapsi hominis arbitrio sub gratia et concupiscentia* secundum d. Augustinum: in quo tractantur et explicantur multae phrases augustinianae, ex. gr. quid sit agi a Deo; quid sit trahi a Deo: quid sit ex nolentibus volentes fieri, et alia multa difficilia de gratia, de libertate, de peccato ac de veris et genuinis erroribus, qui fuerunt contra gratiam, omnia ex eodem Augustino, ib. 1673. in 4°.; *de necessaria ad salutem gratia omnibus singulis data* secundum Augustinum: ubi multa producuntur singularia et arcan Augustini principia, ex quorum plena cognitione pendet perfecta totius illius doctrinae praesertim quoad gratiam intelligentia, ib. 1673. in 4°.; *de natura peccati originalis* secundum mentem Augustini, ubi clare demonstratur, hoc peccatum non esse concupiscentiam, aut merum poenae reatum, ut quidam falso putaverunt censuisse Augustinum, ib. 1677. in 4°.; *de caussa bonorum operum* secundum mentem d. Augustini tractatus unicus, ubi praecipue de bonitate spei vitae aeternae et timore gehennae disseritur, ib. 1677. in 4°. *Supplementum ad tractatum de causa bonorum operum*, ubi agitur de sufficientia attritionis concepta ex metu gehennae cum sacramento poenitentiae secundum mentem d. Augustini et concilii tridentini, ib. 1679. in 4°.; *commentarius brevis et continuus in libros d. Augustini contra pelagianos*, ib. 1680; *in l. de Gratia et libero arbitrio* et *in l. de correptione et gratia*, ib. 1680; *in ll. contra semipelagianos* i. e. in ll. de praedestinatione sanctorum et dono perseverantiae, ib. 1681. in 8°.; in l. d. Augustini contra Pela-

gium et Coelestium *de Gratia Christi*, Moguntiae 1687. in 8°. In hisce commentariis suis Tricassinus hoc potissimum demonstrare conatur, idque solide praestare videtur, nempe pelagianos ab Augustino propterea haereseos fuisse insimulatos, quod nullam gratiam Dei admitterent in voluntate necessariam; non vero ob id, quod gratiam docerent esse indifferentem h. e. talem, cui possit voluntas humana seu obtemperare seu resistere. Hinc auctor gratiam a se ipsa efficacem ex ipsis s. Augustini libris solide refutari pluribus contendit in l. *Gratia efficax a se ipsa refutata ex libris s. Augustini*¹⁾, Moguntiae 1687. in 8°. Praeter haec edidit quaedam de iisdem argumentis gallice, et etiam l., in quo nititur probare, Carthesii philosophiam esse contra fidem. Ceterum hujus praestantissimi theologi opera admodum sunt rara. — Historiam controversiarum cum jansenianis²⁾ exhibet Hilarius du Mas doctor sorbonicus in l. *Histoire des cinq propositions de Jansénius*³⁾ depuis 1640. jusque 1669.,

¹⁾ Cf. de hoc op. act. erud. lips. Suppl. 1, 128—133.

²⁾ Mentio hic fieri potest Joannis Filleau juris professor et Pictavii regius advocatus († 1600., † 1682.), qui in l. *Relation juridique de ce qui s'est passé à Poitiers touchant la nouvelle doctrine des jansénistes*, Pictavii 1654. in 8°, c. 2. narrat factum de initia a jansenistarum ducibus consilio evertendi religionem christianam stabiliendique deismum, quod deinde auctor anonymus ex factis verum fuisse comprobare nititur in nominatissimo opere: *La Réalité du projet de Bourgfontaine* 1756. v. 2 in 12°, Leodii 1787. v. 2. in 8°, liber saepius editus variasque in linguas versus, etiam latine: *Veritas consilii Burgofonte initi*. Cf. Feller 2, 167. Negari nequit, auctorem illum anonymum ingeniose et solerter ostendere omnes eventus posteriores ita adamussim contigisse, ac si praecessisset ejusmodi deliberatum consilium ac proinde ex suppositione ejusmodi consilii optime explicari posteriores eventus. Verum haec mira factorum conspiratio non sufficit ad probandum ipsum Consilii habiti factum.

³⁾ Prolixam epitomen exhibent acta erud. lips. 1700. p. 214—223

Leodii 1699. in 12°; multum aucta Trivultii 1702. t. 3 in 12°., cum ejusdem *apologia*, Leodii 1701. in 11°.

Hac aetate famosa cleri gallicani declaratio a. 1682. edita pluribus disputationibus et operibus occasionem dedit. Jam quorundam ex aliis nationibus mentionem fecimus¹⁾. Ex gallis haud incelebris est Antonius Charlas sacerdos conserantinus vere doctus, pius et modestus († 1698.), qui primum scripsit tractatum *de libertatibus ecclesiae gallicanae* in 4°., in quo primario intendit tantum inpugnare tribunalium civilium abusus sub praetextu tuendae libertatis ecclesiae gallicanae; sed opus hoc secundis curis retractavit et auxit solide et nitide ostendens pontificis jura laedi famosa illa declaratione. Prodiit dein hoc titulo: *Tractatus de libertatibus ecclesiae gallicanae* continens amplam discussionem declarationis factae ab archiepiscopis et episcopis Parisiis mandato regio congregatis 1682, Leodii 1689. v. 4 in 8°.; Romae 1720. v. 3 in 4°.; *de primatu summi pontificis, causa regaliae*, Leodii 1685. in 4°. adversus Natalem Alexandrum²⁾ etc.

328. Specialis controversia agitata fuit inter nonnullos theologos gallos de assumptione b. Mariae V.³⁾ secundum corpus in coelum, cujus haec fuit occasio. In ecclesia parisiensi legebantur in festo assumptionis b. Mariae V. haec Usuardi ex martyrologio verba: „XVIII. Kal. Septembris.

1) Cf. supra annot. 3. pag. 350.

2) Cf. Feller 2, 179.

3) E gallis, qui de b. Maria V. scripserunt, dignus mentione quoque est Petrus Courcier S. J. trecensis († 1692. annos natus 88 vel 84) propter singularem plane eruditionem, quae elucet in opere (raro) inscripto *Negotium seculorum Maria* sive rerum ad matrem Dei spectantium chronologica epitome ab a. mundi primo ad a. Christi 1600., Divione 1601. in f.

Dormitio s. Dei Genitricis Mariae, cujus sacratissimum corpus, etsi non inveniatur super terram, tamen pia mater Ecclesia ejus venerabilem memoriam sic festivum agit, ut pro conditione carnis eam migrasse non dubitet: quo autem venerabile illud Spiritus s. templum nutu et consilio divino occultatum sit, plus elegit sobrietas Ecclesiae cum pietate nescire, quam aliquid frivolum et apocryphum inde tenendo docere.⁶⁶ Jam vero haec retenta fuere usque ad a. 1540. vel 1549, quo tempore illis substituta est aliqua homilia. Cum a. 1668. capitulum statueret pro exemplari martyrologii usu jam detrito adhibere exemplar novum transcriptum, deliberatum quoque fuit, num Usuardi verba essent restituenda, quae revera reposita fuere. Hujus consilii apologiam texit Claudius Joly in dissertatione *de verbis Usuardi relatis in martyrologio parisiensi de Assumptione b. Mariae V.*, Senonis 1669. in 12°. et in *epistola apologetica* ad cardinales Retzium et Bullonium pro Usuardi verbis de Assumptione b. Mariae V. et conclusione capituli parisiensis, Rothomagi 1670. in 12°. Verum decretum illud displicuit duobus canonicis, Jacobo Gaudino, doctori sorbonico officiali parisiensi († 18. Jul. 1695. a. aetatis 83.) et Nicolao Ladvocato Billialdo, quorum ille edidit l. inscriptum: *Assumptio corporea b. Mariae V. vindicata* contra Cl. Joly dissertationem, Parisiis 1670. in 12°., qui in hac quaestione cum utilitate consuli poterit; alter vero scripsit *vindicias parthenicas de vera assumptione corporea b. Mariae V.* adversus dissertationem Cl. Joly, ib. 1670. in 12°. Utrique respondit Joly in l.: *Traditio antiqua ecclesiarum Franciae de verbis Usuardi ad festum assumptionis b. Mariae V. vindicata* adversus J. Gaudinum cum responsione ad vindicias parthenicas N. Ladvocati Billialdi, Senonis 1672. in 12°. Jolium juvat Launojus in *judicio de controversia super exscribendo parisiensis ecclesiae mar-*

tyrologio exorta, Lauduni 1671. in 8°, cui opposuit *Ladvocatus repetitas vindicias pro assumptione corporali b. Mariae V.* seu confutationem libelli J. Launoji de eadem controversia¹⁾, Parisiis 1672. in 8°. Ceterum Claudius Joly plura alia opera²⁾ reliquit. Natus est Parisiis 2. Febr. 1607. In prima juventute juris studio incubuit; advocatum etiam egit, sed relicto hoc vitae statu sacrae militiae se dedit, ac mox canonicatu in ecclesia parisiensi donatus est (1631.). Ejus encomium continet hoc praeclarum epitaphium:

Hic jacet
 Claudius Joly,
 Praeceptor ac canonicus
 Necnon
 Officialis Parisiensis,
 Vir egregie probus,
 Ingenio alacri gravi prudentia temperato,
 Rerum omnium erudita notitia,
 Urbanitate, modestia, aequabilitate
 Clarissimus.
 Vitae innocentia,
 Hilaris frugalitatis praesidio
 Ad summam senectutem pervenit,
 Nulli morbo obnoxius,

¹⁾ Cf. Bibliogr. crit. 3, 124.

²⁾ De his Feller 2, 197. pronunciat: „Presque tous les ouvrages de ce pieux chanoine sont curieux et peu connus.“ De ipso vero scribit Du Pin 18, 94: „Il joignit agréablement l'Ecclesiastique au Profane, l'Histoire au Droit et à la Théologie. Il avoit un stile mâle, un peu dur, sans affectation et sans ornement.“ Cf. plura de eo in *Cl. Joly praecentoris ac canonici necnon officialis parisiensis laudatione* auctore Ludov. le Gendre canonico parisiensi, Parisiis 1700. in 8°, cujus epitomen exhibet *Journal des Savans* 28, 106.

Sensibus integerrimis,
 Vegeta memoria,
 Divinae rei noctu diuque indesinenter assiduus
 Senio confectus obiit etc.

In frequentando choro ad exemplum erat exactus et diligens. Hunc quondam mane adiens in fossam cecidit, hinc in letalem incidit morbum, cui succubuit 15. Jan. 1700. a. aetatis 93. Ex ejus operibus¹⁾ haec praecipua videntur: *De reformatendis horis canonicis ac rite constituendis clericorum muneribus consultatio*, cui accessit libellus de origine, usu ac mutatione officii divini (sub nomine J. Stella) 1643., 1644. in 8°.; 1676. in 12°. editio, in qua auctor nonnulla correxit. *Traité de la Restitution des Grands avec une Lettre touchant quelques points de la Morale chretienne*, 1665, 1680. in 12°., opus in hoc argumento admodum utile. *Des Ecoles episcopales et ecclésiastiques pour le droit des Chantres, Chanceliers et Ecolastres des Eglises Cathédrales de France et particulièrement du Chantre de l'Église de Paris sur les Ecoles, qui lui sont commises*, Parisiis 1678. in 12°.

III. Disciplinae ad ss. literas spectantes.

329. Fatendum est hac periodo ss. literas non fuisse multum exultas, cum vix unus alterve reperiatur, cujus cum commendatione ad posteros derivatum fuerit inter exegetas nomen. Prae ceteris vero videntur *galli* s. Scripturae studio incubuisse. Nicolaus Talon S. J. molinensis, natione gallus (n. 1605., † 1691.) scripsit *l'Histoire sainte*, Parisiis 1640—1654. t. 4 in 4°.; 1665. t. 2 in f. et saepius²⁾,

¹⁾ Cf. eorum catalogum apud Nicéron 9, 116—127; 10. p. 1. p. 188—190; p. 2. p. 272.

²⁾ Cf. Backer 5, 717. ed. 1; Biogr. univ. 44, 456. Edidit

versa etiam in linguam anglicam et italiam. *L'Histoire sainte du N. T.*, ib. 1669. v. 2 in f., sed haec minus arrisit lectoribus, hinc alia editio non prodiit. Paulus Graviset metensis ex calvinista catholicus († 1700.) edidit *compendium historiae Josephi* seu potius considerationes et notas in historiam V. et N. T. per modum dialogi (gallice), Parisiis 1696, 1697. v. 4. Claudius Lancelot O. S. Ben. exhibuit *chronologiam sacram*, in qua certae quaedam annorum numerandorum formae explicantur, mundi aetates demonstrantur, Christi mors ac nativitas examinantur et antiqua historia ab Orbe condito ad eversam Jerusalem deducitur una cum synopsi scriptorum V. et N. T., cui additae sunt tabellae de monetis et mensuris antiquorum, quae adjecta est editioni s. Scripturae, quae prodiit Parisiis ap. Vitré 1662.; et Scripturae gallice versae Leodii 1671, 1672; ea est succincta, nitida, utilis, maxima ex parte desumpta ex Usserii annalibus. Hujus chronologiae conspectum exhibent tabulae chronologiae sacrae, quae passim adjectae sunt editionibus s. Scripturae in Gallia. Natus est Cl. Lancelot Parisiis c. 1616. A prima juventute incidit in manus famosi Sancyrani, quocum diu versatus est in Portu regio, ubi et pueros in literis humanioribus instituit¹⁾. Soluta hac jansenistarum schola post aliquot annos ordinem s. Benedicti est ingressus illo in monasterio, cujus abbas erat famosus Barcos (cf. supra p. 61. annot.). Nunquam voluit ordines subdiaconatu majores suscipere rigidam-

quoque opera s. *Francisci Salesii*, adjecta hujus sancti episcopi *vita* (quam jam ante ediderat Parisiis 1640. in 8°.), Parisiis 1647. v. 2 in f., 1650. in 4°.; 1661; *Les Peintures chrétiennes*, ib. 1647. (vel 1667.) cum 200 imaginibus.

¹⁾ Hinc edidit plura opera ad grammaticam spectantia. Cf. Nicéron 35, 239—254; Du Pin 18, 183; Saxius 5, 31; Dictionnaire des livres jansénistes 3, 32.

que semper duxit vitam († 15. Apr. 1695.). Notitiam s. Scripturae exhibet Arnaldus Milhet congregationis doctrinae christianae praepositus generalis, Tolosae 1687, 1691. t. 3 in 12°., in quibus de librorum sacrorum genuinitate, antiquitate, necessitate, integritate, inspiratione, canone, versionibus, interpretatione etc. disserit, proinde introductionem in s. Scripturam exhibet¹⁾. Franciscus Ludovicus Lalouette²⁾ laudunensis, theologiae doctor parisiensis († 1697.), composuit *Hierolexicon* sive dictionarium variorum s. Scripturae sensuum, Parisiis 1694. in 8°.

330. In universam Scripturam commentarios vel annotationes scripserunt Laurentius a s. Francisca romana O. S. Aug. romanus, cujus exstat *sacrum theatrum bibliorum*, in quo exponuntur commentaria literalia et moralia, necnon 60 dubia sacra in quolibet capitulo et omnia per ss. patrum doctrinam confirmata, Romae 1690. v. 3 in f.; Benedictus Laugeois O. Cap. parisiensis³⁾, qui edidit *L'Explication littérale et françoise de toute la Bible selon la methode que N. S. a enseignée a ses Apôtres*, Parisiis 1675—1682. t. 2 in 4°.; latine sub hoc titulo: *Scientia universalis s. Scripturae* etc., ib. 1685. v. 3 in 4°. Ejus praecipuus scopus est ostendere miram harmoniam inter V.

¹⁾ Cf. Journal des Savans 19, 326—335.

²⁾ Alius ab Ambrosio Lalouette parisiensi, theologiae bacca-laureo, olim Congr. Orat. presbytero, dein s. Opportunae canonico, cujus exstat *historia versionum gallicarum s. Scripturae* (gallice), Parisiis 1692. in 12°.

³⁾ Bernardus a Bononia in bibl. Script. O. Cap. attribuit ei etiam l.: *Spiritus V. et N. T.*; verum simile opus scil. *mens V. et N. T.* sive introductio ad notitiam librorum s. Scripturae (gallice), Parisiis 1662. in 12°., tribuit le Long in bibl. s. Natali Laugeois presbytero, domus Spiritus s. commendatori.

ac N. T. ut inter typum et veritatem illo praesignificatum¹⁾. In primis vero huc spectat Ludovicus Isaac le Maistre de Sacy²⁾. Natus is est Parisiis 29. Martii 1613. Jam a prima juventute conjunctissime vixit cum A. Arnaldo avunculo suo et Sancyrano: sacerdos ordinatus a. aetatis suae 35. pater spiritualis constitutus est Portus regii, cui et totum patrimonium suum dono dederat. Sed quod addictus esset sectae jansenianae secedere inde coactus fuit, imo mox etiam in carcerem conjectus (1666.). Hic vertendi s. Scripturam consilium coepit, cui et post liberationem (1669.) per totam reliquum vitae incubuit († 4. Jan. 1684.). Ipse unus est ex auctoribus³⁾ famosae versionis gallicae, quae *montensis*

1) Cf. Journal des Savans 10, 156.

2) Plura de eo cf. in Bibliogr. univ. 39, 455.

3) De hujus versionis, quae vere opus est sectae jansenianae, auctoribus scribit Calmet in Dictionario biblico sub v. *biblia gallica*: „Primus hujus operis auctor Antonius le Maistre fuit, a quo quatuor Evangelia gallice translata, quae A. Arnauld et Isaacus le Maistre de Sacy plurimis in locis emendarunt. De Sacy in illud praefationem juvantibus Petro Nicolio et Claudio a s. Martha composuit; in ejus tamen privilegio, quo ea versio esse cujusdam doctoris sorbonici dicitur, solus Arnaldus nominatur. Codex manuscriptus ab ipso le Maistre exaratus cum variis ad marginem notis proprio caractere ab Arnaldo et a de Sacy conscriptus Nicolao Toynardo ab uno ex Elziviris, qui illud excuderat, traditus fuit etc.“ Exprobratur huic versioni, quod dissentiat a vulgata, accedat vero ad versionem calvinistarum genevensis. Cf. de hac versione plura in Dictionnaire des livres jansénistes 4, 45—52; in op. *Observations sur la nouvelle Défense de la Version Française du N. T.* imprimée a Mons, Rothomagi 1684 in 8°, cujus conspectum exhibent acta erud. lips. 1686. p. 201—205.; Backer Bibl. des Ecrivains de la C. d. J. 1, 186.; Rich. Simon Histoire critique des Versions du N. T. c. 37 ss. Contra illam scripsit quoque Maximinus Aquensis O. Cap. *Reflexions sur les Vérités evangeliques* contre les passages, que les Traducteurs de Mons ont corrompu dans le N. T., Trevoltii 1681. in 4°.

dicatur, quod licet Amstelodami impressa, nomen urbis Montium in titulo 1667. prae se ferret. Haec magnas turbas excitavit, prohibita siquidem fuit a Clemente IX. (20. Apr. 1668.), Innocentio XI. (19. Sept. 1679.) et a pluribus episcopis¹⁾: Arnaldus vero et Nicolius pluribus editis libellis eam pro viribus defendere nisi sunt. Praecipuum tamen opus hujus exegetae (cum la Fosse, de quo mox) fuit: *La Sainte Bible*, en Latin et en François avec le sens propre et littéral, Parisiis 1682. v. 32 in 8°. Haec omnium manibus terebatur, hinc saepius (absque annotationibus et cum illis) fuit recusa, sed prima editio omnium est optima propter nitorem et accurationem²⁾, sed et illa aestimatur, quae prodit ib. 1789—1804. v. 12 in 8°. Duos ille sensus complexus est literalem scil. et moralem seu spiritualem; in elucidatione vero sensus spiritualis potissimum laborat, hinc aedificationem magis spectat, difficultates leviori brachio attingit, et originales textus ac varias interpretum opiniones ad calculum non revocat: gratiam ex se victricem tuetur. Adjecit Beaubrun prolegomena et dissertationes breves quidem, sed graves aequae ac perspicuas³⁾. *Les Psaumes*

¹⁾ Clemens XI. in bulla Unigenitus inter causas damnationis I. Quesnelli et hanc affert: „Sacrum ipsum N. T. textum damnabiliter vitiatum comperimus et alteri dudum reprobatae versioni gallicae montensi in multis conformem.“

²⁾ Cf. De Bure, Bibliographie instructive, Théologie n. 59 ss. Ceterum adverti debet, Sacy in hoc opere non recedere versionem montensem, sed exhibere novam illi tamen affinem. Cf. edit. des *livres jansén.* 4, 69.

³⁾ Cf. Calmet biblioth. sacr. ed. Augustae Vindel. a. 1738. p. 27. et 170. Feller animadvertit 2, 168: „La Bible de Sacy ne doit être lue qu'avec précaution: l'auteur attaché au parti de Jansénius y laisse percer quelquefois sa doctrine en interprétant à sa manière les passages de l'Ecriture qui peuvent y avoir rapport.“ Cf. Mémoires de

de David gallice versi secundum textum hebraicum et vulgatam cum annotationibus, Parisiis 1696. v. 3 in 12°. *Histoire du V. et du N. T.* avec des explications édifiantes tirées de ss. Pères pour régler les mœurs dans toutes sortes de conditions¹⁾, par le S. Royaumont, (i. e. Saci) Parisiis 1669. in 4°; 1681, 1687.

A Saci non est sejungendus Petrus Thomas du Fossé rothomagensis, clericus sine ordine et beneficio († 1698.), nam ejus in s. Scripturam labores continuavit in plures libros V. T., quos ipse jam verterat, et in evangelia. Annotationes in reliquos N. T. libros adjicere non potuit morte praeventus. Hoc praestitit Carolus Huré († 1718.), de quo alias, qui proinde hoc opus absolvit. Edidit quoque (cum Huré) *La sainte Bible en François*, le Latin de la Vulgate à côté avec des courtes Notes tirées des ss. Pères et des meilleurs Interprètes, Leodii 1702. v. 3 in f., quae tamen annotationes purum putidumque sapiunt Quesnelli spiritum²⁾. Insuper scripsit (tecto nomine) *vitae Tertulliani et Origenis*, (Parisiis 1675. in 8°.), *Thomae cantuariensis* (ib. 1674.), *sanctorum* mensis Jannarii et Februarii 1685, 1687. v. 2 in 4°.

Trevoux 1710. t. 3. p. 2099—2122, ubi et quaedam loca minus bene versa et quaedam explicationes duriores indicantur. Cf. etiam ib. 1708. t. 4. p. 1753.

¹⁾ Nonnulli hoc opus adscribunt Nicolao Fontaine ejus in carcere socio. De eodem ita judicat Feller l. c.: „Cet ouvrage beaucoup répandu est sèchement écrit, d'une narration froide et parasite, quelquefois indiscrette et peu assortie à l'âge pour lequel il fut fait. Quoique les erreurs du party n'y soient pas prodiguées, elles ne laissent pas de se montrer dans l'occasion.“ Cf. Dictionnaire des livres jansén. 2, 223—229.

²⁾ Cf. Dictionnaire des livres jansén. 1, 182—191., et 3, 80. Plura de ipso cf. Biogr. univ. 15, 314.

331. Haymon Corius clericorum reg. s. Pauli mediolanensis edidit *concordantias morales in 5 ll. Moysis Mediolani* 1653—1681. v. 5 in f. (saepius editae); l. inscriptum *Pharao flagellatus* sive de 10 plagis aegyptiorum, ib. 1660—1677. v. 3 in f., quartus praelo paratus erat, cum auctor mortuus est († 1679.). Haec tamen opera concionatoribus sunt destinata. Ipse per 30 annos concionatoris munus in pluribus Italiae urbibus magna cum laude obivit. Aliud ejusdem opus est¹⁾: *promptuarium episcoporum*, seu epitome omnium conciliorum provincialium, synodaliū et visitationum apostolicarum, quae a D. Carolo ad hunc usque diem prodierunt, ib. 1668. in 4°.; 1732. in 4°. *Reflexiones literales in quinque ll. Moysi* ex primariis Ecclesiae doctoribus desumptas collegit (Lucae 1689. in 4°.) Petrus Paulus Ponticelli Castrinovi archipresbyter, utriusque juris doctor; idem praestitit ex s. Thoma Innocentius Pencini O. Pr. in opere: *Nova veteris legis mystico-sacra Galaxia Scripturae* in coelo angelici praeceptoris Ecclesiaeque doctoris d. Thomae Aq. phoebeo signato excursu, cingulo pressa lacteo, gemmeis instrata stellis h. e. luculenta commentaria in Genesim, Exodum, Leviticum, Numeros, Deuteronomium, in quibus potissima, quae ubivis dispersit altae sapientiae sporades decuriatim in coactas phalanges candicant et collucent, literalis, moralis, allegoricus, anagogicus micant sensus: controversarum quaestionum coit lumen etc., Venetiis 1670. in f. Venetus fuit origine Pencini, in publicum academiae patavinæ metaphysices professorem in via d. Thomae delectus a senatu veneto 15. Jan. 1644., annos tum ille natus ad summum 23, quam cathedram ea cum laude rexit, ut ad rectorum academiae commendationem a. 1649. auctum etiam et

¹⁾ Cf. Argellati, bibl. scriptorum mediolan. t. 1. p. 2. pag. 469.

duplicatum ei fuerit honorarium, annisque 14 solidis ingenti
 discipulorum concursu et plausu auditus in ea fuerit. Ange-
 licam s. doctoris summam adeo memoria tenebat, ut quem-
 vis locum ab eo exigeres, mox ipsissimis verbis redderet.
 Studio patavino praeuit primarius regens: celebriora Italiae
 pulpita per quadragesimam magna sui nominis fama imple-
 vit († 1689. vel 1690.). Alia ejusdem opera sunt¹⁾: *Nova
 evangelicae legis mystico-sacra galaxia* etc., h. e. commen-
 taria in Matthaeum, Marcum, Lucam et Joannam (sed viden-
 tur tantum prodisse in duos priores), Venetiis 1678, 1685.
 t. 2 in f.; *commentarius in cantica canticorum* sub nomine
 d. Thomae Aq. ab eo e ms. cod. primum typis editus,
 Lugduni 1652. et iterum cum commentario in Pentateuchum
 supra laudato. Pencini hunc commentarium genuinum judicat.
Della elezione canonica, pratica, morale et parenetica,
 Venetiis 1664. in 4°.; *Il paragone dogmatico* ovvero la
 pietra del tocco veritiera, che fa distinguere la fede christiana
 sincera dalla superstizione, ib. 1682. in 8°. In hoc opere
 speciatim agit de existentia Dei, animae humanae immor-
 talitate, s. Scripturae auctoritate, valore et veritate, s. Tri-
 nitate, sacramento altaris, Ecclesia Dei ejusque auctoritate,
 primatu pontificis maximi, erroribus graecorum et mohame-
 danorum, conversione infidelium ad s. fidem et conservatione
 fidei. *In Genesim quaestiones curiosas, historicas et mo-
 rales* ss. patrum doctissimorumque interpretum verbis expli-
 catas (gallice) scripsit Antonius Masson O. Minimorum,
 picardus, theologiae professor († 1700), Parisiis 1685—1688.
 v. 3 in 12°., in quibus in primis disserit de iis, quae ad
 diluvium, Noë et Abrahamum spectant.

Explicationem psalmorum excerpit ex ss. patribus et

¹⁾ Cf. Quetif, 2, 726.

interpretibus (gallice, Parisiis 1675. in 4°, 1676.) Antonius Josephus Meye O. S. Ben. congr. s. Mauri, claromontanus († 15. Apr. 1691.), quam religiosus commendat Mabillon¹⁾. Ad faciliorem autem psalmorum intelligentiam praemisit *vitam regis David*. Canticum canticorum commentati sunt Franciscus Aurat (Lugduni 1689, 1693. in 8°. gallice), Armandus de Gerard canonicus sarlatensis († 1697.), Parisiis 1690. in 8°. (gallice) et Joannes Hamon normannus, Caesaris Burgensis (n. 1618. Cherbourg), professione medicus, qui dein in Portum regium secessit, ibique 30 annis commoratus est totus factioni jansenianae addictus, cujus hypocrisin plurimis libellis²⁾ tueri promoverique satagit († 1687.). Ex his huc spectat: *Explication du Cantique des Cantiques*, revue et corrigée par M. Nicole, Parisiis 1708. v. 4 in 12°.

332. *Harmoniam evangelicam*³⁾ seu evangelicae totius

¹⁾ De studiis monach. p. 2. c. 2. §. 2. Cf. de ejus dissert. *de virginitate* praemissa versioni ll. s. Ambrosii *de virginitate* Parisiis 1689. Du Pin 18, 208. Plura de his aliisque ejus operibus cf. apud Tassin. — Ceterum in Psalmos commentatus quoque est (gallice) Nicolaus Coquelin, doctor sorbonicus et ecclesiae parisiensis concelarius († 1693).

²⁾ Hos libellos dicit Feller 2, 178. „fort recherchés du parti, et où il y a des maximes étrangement propres à obstiner les esprits dans la rébellion contre l'Eglise, en faisant regarder comme méritoire et profitable la privation des sacremens et d'autres peines décernées contre ceux qui refusent d'écouter la mère commune des fidèles.“ Cf. Dictionnaire des livres jansénistes 4, 157.

³⁾ Michael de Marolles, a loco nativitatis in provincia turonensi abbas villalupensis nuncupatus († 1681). N. T. gallice transtulit juxta latinam Desid. Erasmi versionem latinam Parisiis 1649. in 8°. etc., de qua versione scribit Rich. Simon Hist. crit. des Versions du N. T. c. 31.: „Plurima in ejus versione reperiuntur vitia, quae hic frustra indicarentur: sat est in universum asserere Michaellem de Marol-

historiae tractatum unum e quatuor evangelistis et ad unum textum redactum composuit Protasius Henriët O. S. Franc. gallus (Parisiis 1660. in 4°, 1665), annotationibusque literalibus et moralibus auxit; opus autem divisit in tot partes, quot sunt in Apocalypsi sigilla i. e. septem, totidemque in capita quot sunt psalmi i. e. 150, quae idea operis est plane singularis († 1688.). Evangelia¹⁾ ipsa interpretati sunt: Joannes de Sylveira O. Carm. olisiponensis, († 1687. a. aetatis 95. religionis 80), cujus *opera omnia* prodierunt Lugduni 1697—1725. t. 10 in f., quorum 6 sunt in Evangeliorum textum, unus in acta apostolorum, duo in apocalypsim, unus complectitur haec opuscula: 1. de libris canonicis, eorum sensibus, auctoribus, versionibus; 2. est ex multis et variis consultationibus et casibus saepe occurrentibus per aliquas resolutiones dispositum ac digestum; 3. praeclara parentis Eliae praeeminentia; 4. immaculata conceptio ss. ac purissimae V. Mariae absque ulla labe peccati originalis, in quo sacro mysterio ostenditur abundantissime resplendere

les dotibus, quae optimo ss. literarum interpreti sunt necessariae, fuisse omnino destitutum.“ Sed versio ejus gallica V. T. cum notis Isaaci la Peyrère, qui systematis praeadamitarum fuit auctor, suppressa fuit, quod plurimis erroribus scateret. Ea imprimebatur Parisiis 1671. et jam pervenerat ad Levitici c. 23. Pleraque exemplaria flammis tradita fuere. Plura de hoc auctore alioquin laborioso et erudito cf. apud Feller 2, 520; Le Long bibl. sacrae p. 1. pag. 331. ed. paris. 1723.; Saxium Onomast. literarii 5, 22.

1) De quibusdam locis disseruit Caesar d'Arcons vivariensis advocatus et physicus insignis († 1681), cujus tres exstant *dissertationes* (gallicae, Bruxellis 1680. in 4°), in quarum 1. agit de controversia inter ss. Petrum et Paulum Deo permittente nata, Gal. 2, 11; in 2. de mysterioso contractu, quo Christus Petrum constituit suum vicarium generalem Joan. 21.; 3. est in difficultia evangelistarum loca, in quibus neque inter se neque cum patrum veterum traditione de temporali J. Christi genealogia convenire videntur.

omnia, quae ad fidei definitionem requiruntur (Lugduni 1675. in f.). Hujus auctoris commentaria diligenter compilata utilia sunt divini verbi concionatoribus, quos optime erudiunt atque ditant non solum pulcherrimis, verum etiam solidis ac patrum doctrina confirmatis sensibus et sententiis. Joannes Polinier occitanus, canonicus regularis, abbas s. Genovefae et sui ordinis superior generalis (gallice, Parisiis 1699. in 8°); Caspar Navarro O. Carm. valentinus, in patria academia primarius sacrae scientiae professor, qui reliquit *narrationem evangelicam* Matthaei ordinem sequentem, gesta Christi Domini Salvatoris a prima incarnationis luce usque ad gloriam ascensionis attingentem, nova methodo per synopsim capitum et divisionem partium literam exponentem et quaestiones cum corollariis more scholastico dissolventem t. 2, quorum 1. (usque ad c. 14.) Biterris in Gallia 1681. prodiit. Matthaeus Honcamp ad gradus b. Mariae moguntiensis canonicus scripsit *expositionem mysticam et moralem Evangelii s. Matthaei*, Moguntiae 1690; *s. Scripturae et ss. patrum apologiam*, ib. 1688, 1690. in 8°. adversus R. Simon criticam V. T. et Joan. Clerici l. inscriptum *judicia quorundam theologorum Hollandiae*; et hujus apologiae *justificationem* adversus Clerici censuram, ib. 1712. in 8°. In solum *primum caput Evangelii s. Joannis* commentarium edidit (Romae 1656.) Thomas Elias Adrizzonus O. Praed., ligur, patria tabiensis, in gymnasio viennensi Austriae ss. literarum publicus interpres, qui inde Pragam translatus primariam s. Thomae cathedram pluribus annis moderatus est († 1682.). In illo commentario scholastice inquit in profundiora fidei nostrae mysteria atque subtiliter de iisdem disserit. *De forma Christi* (Parisiis 1649. in 8°, Rostochii 1660.) disputavit Franciscus Vavasseur S. J. paraedinensis, dignus Petavii discipulus, per 35 annos in

collegio claromontano Parisiis s. Scripturae interpres¹⁾, qui maximam nominis famam consecutus²⁾ est a literatura classica, in qua adeo eminebat, ut aequales forte omnes superaret (1605., † 16. Dec. 1681.). Prodierunt ejus *opera omnia* antehac edita theologica et philologica collecta³⁾ Amstelodami 1709. in f., e quibus huc etiam referri possunt praeter l. C. *Jansenius suspectus* Parisiis 1650. in 8°., *Jobus brevi commentario et metaphrasi poetica illustratus*, Parisiis 1638. in 12°. et 1679. in 8°. (ed. emendatior); Francofurti 1654. Haec metaphrasis singularem habet laudem: sensum

¹⁾ Plura de eo ejusque libris cf. apud Nicéron 27, 132; Backer 3, 132. ed. 1.; Biogr. univ. 48, 48; auctores a Saxio citatos 4, 425; Journal des Savans 46, 393—398.

²⁾ Cf. eruditorum judicia apud Pope Blount in censura celebriorum auctorum p. 1051. Ita ex. gr. Journal des Savans 22. Febr. 1683: „Fr. Vavassor, cujus jacturam eruditi omnes acerbissime indoluerunt, unus est singularium horum hominum, de quorum scriptis nihil deperdi posteritatis interest. Citra omnem exaggerationem dici potest, eum si alius quisquam hoc seculo et in tota Europa omnes linguae latinae modos et argutias optime calluisse. Imo nonnulli profiteri non dubitarunt, neminem forsitan ab Augusti seculo illam purius et elegantius esse locutum. De veterum et recentiorum auctorum genio perspicacissime dijudicabat. Mente sana, judicio solido, accuratatione incomprehensibili, veritatis amore inusitato summaque ad laborandum contentione commendabilis erat. Testimonium, quo critices ejus bonitatem limatumque ejus ingenium ornat D. Petavius epist. suarum l. 5. ep. 34, 36, 37., elogio integro aequivalens est.“ Hinc ejus sodalis Joan. Commirius hoc ei posuit epitaphium (cf. act. erud. lips. 2, 268.):

Vavassor jacet hic, quem postquam fata tulerunt,
Ausoniae Charites dedicere loqui.

³⁾ Cf. de hac editione Bibliothèque choisie pour servir de suite à la Bibliothèque universelle par Jean le Clerc, 19, 438—445, ubi praeter alia elogia legimus: „Il y a mille choses à apprendre dans ses ouvrages, que l'on ne trouve pas ailleurs de cette manière.“ Acta eruditorum lips. a. 1711. pag. 481.

enim literalem sectatur diligenter, elegantia stili lectorem tenet et velut splendidis quibusdam ductibus res maxime obscuras velut aliud agens egregie illustrat. *Commentarius in Oseam prophetam* (seorsim non editus); *Theurgicon sive de miraculis Christi ll. 4*, Parisiis 1644. in 4°; 1645. in 12°, carmen versibus heroicis compositum; in l. de forma Christi duplicem cavet opinionem extremam, et eorum, qui cum Rigaltio putent, Christum fuisse deformem, et eorum, qui ejus formositatem nimis extollant. Inter orationes, quas de variis argumentis habuit, lectu dignissima est decima p. 240.: *Quid Scripturae interpretes scholastice juvet?* — Franciscus Petronius a s. Anna O. S. Franc. strictioris observantiae agrigentinus (n. 1643., † 24. Oct. 1697.) penes sodales philosophiae et theologiae professor typis dedit librum inscriptum: *Arbor decora et fulgida genealogiae ss. Joachim et Annae davidicae stirpis gemino virente stipite Nathan et Salomonis exornata*, quinque efferens parentum Christi ramos totidem aetatibus incarnationem praecedentibus respondentes, Drepani 1686. t. 2 in f.

Carolus Rapine O. Min. noviodunensis, s. theologiae lector¹⁾ († 1698.) exposuit (gallice) *epistolam s. Pauli ad Romanos*, Parisiis 1632. in 8°; *ad Timotheum, Titum et Philemonem*, ib. 1632.; *ad Hebraeos*, ib. 1636. *Epistolam*

¹⁾ Alia ejus opera sunt: *Psalmes purpuratus* sive mystica 50 priorum Psalmorum expositio, Parisiis 1639. in 8°; *annales ecclésiastiques du diocèse de Chaalons en Champagne*, ib. 1636. in 8°, opus rarum; *nucleus philosophiae Scoti*, ib. 1625. in 8°. Eum tamen obiisse ante a. 1698. omnia suadent; hinc error typographicus esse videtur apud le Long, ubi hic annus legitur. — *Annotationes et paraphrasim in ep. s. Pauli ad Corinthios et Hebraeos* edidit etiam praeter alia Obadiah Walker anglus, Oxonii 1675., sed ante suum ad Ecclesiam reditum (a. 1688). Cf. plura de eo Biogr. univers. 50, 87.

ad Romanos pariter exposuit (gallice) Parisiis 1696, 1702. in 12°. Nicolaus le Tourneux rotomagensis factioni Portus regii penitus addictus, plurium libellorum sectae labe infectorum¹⁾ auctor, qui etiam breviarium gallice vertit, quae tamen versio interdicta fuit ab Harlaeo archiepiscopo parisiensi 1688. († 28. Nov. 1686. a. aetatis 46.). Italice eandem epistolam (Venetiis 1664.) exposuit Petrus de Vecchia O. S. Ben. venetus²⁾, montis casinensis abbas, melphitensis demum episcopus post duplicem translationem († 7. Jun. 1695.), cujus alia quoque exstant scripta. Caput nonum epistolae ad Romanos illustravit Serre, quondam pastor calvinianus charentonensis, in libello, cui titulus: *Exposition du chapitre IX. de l'épître de s. Paul aux Romains*, où l'on répond à toutes les objections des Protestans, tirées des Épîtres et des Prédications de s. Paul rapportées dans les Actes des Apôtres, contre la bonté de Dieu et l'amour de J. C. pour tous les hommes, pour l'instruction des nouveaux catholiques, Parisiis 1698. in 8°. Edidit alia quoque opuscula polemica adversus calvinianos, inter quae etiam: *De l'autorité de s. Augustin touchant la matière de la*

¹⁾ Praeferunt hi libelli pietatis speciem, hinc admodum diffusi, ita ex. gr. ejus *vita Jesu Christi* (gallice) prodiit Bruxellis 1716. jam tricesima vice, De iis scribit Feller: „Presque tous ces livres se ressentent des opinions d'une parti opposé aux décisions solennelles de l'Eglise, auquel le Tourneux était résolu de tout sacrifier. On y trouve même d'autres erreurs, plus ou moins clairement énoncées. La manière dont il parle de la prière de J. C. dans le jardin, a répandu des doutes sur ses sentiments à l'égard de la divinité du Sauveur des hommes.“ Cf. Dictionnaire des livres jansénistes 1, 63—70; 2, 205; 3, 307.

²⁾ Cf. Biogr. univ. 85, 229.; Ziegelbauer passim. t. 4., ubi alia ejusdem opera enumerantur, ut ex. gr. tractatus *de Ecclesia militante et triumphante*, Bononiae 1680. (ed. 2.), *manuale praelatorum*, Venetiis 1684. in 4°.

*grâce*¹⁾, ib. 1703. in 8°. — Antonius Nicolaus du Bois²⁾ O. Praed. parisiensis († 1697.) edidit *catholicam b. Judae epistolam* ad sensum literae ordinate explicatam et ad rectam christiani hominis institutionem veterum patrum et novorum explanatorum face breviter illustratam Parisiis 1644. in 8°.; Daniel Herveus nannetensis congr. Oratorii († 1694.) elaboravit *apocalypsis b. Joannis ap. explanationem historicam*³⁾, Lugduni 1684. in 4°. Opere hoc suo meditabatur non quidem prodere in apertum mysteria, quae in hoc libro continentur, quod tenerarium esse arbitrabatur, sed revelationibus hisce (usque ad medium c. 20.) accommodare quaecunque Ecclesiae in persecutione contigisse in historiis qua sacris qua profanis narrantur, quod ingeniose exsequitur. — Antiologias universae s. Scripturae componere nisus est Emmanuel Fernandez de Santa Cruz palentinus, s. theologiae doctor, abulensis ecclesiae magistralis ut vocant sive a concionibus sacris canonicus, chiapensis, indeque guadalaxarensis, tandemque angepolitanae ecclesiae in occidentali India (Pueblos de los Angeles) episcopus († 1699.). Tomus 1., qui complectitur Genesim et Exodum, prodiit Segoviae 1671. in f., Lugduni 1681. inscriptus *conciliatio Genesis et Exodi locorum*, qui apparentem continent antinomiam; 2. ib. 1677. et complectitur reliquos tres Moysis libros; 3. ib. 1689., et hic pertingit usque ad 2. l. Regum.

332. Nec praetermittendus est Julius Bartolocci O.

¹⁾ Cf. Mémoires de Trévoux 1704. t. 3. p. 1566—1577; Journal des Savans 32, 487—492.

²⁾ Alius est a Philippo Goibaud Du Bois pictaviensi († 1. Jul. 1694.), cujus exstant *discours sur les preuves des miracles de Moise*; discours sur les pensées de Ms. Pascal etc.

³⁾ Cf. acta erud. lips. a. 1685. p. 95—100; Biogr. univ. 20, 309.

Cist. Congr. s. Bernardi reformatae Celleni in Etruria 1. Apr. 1613. natus, per 36 annos linguae hebraicae professor et abbas s. Sebastiani ad catacumbas († 19. Oct. 1687.). Edidit siquidem *bibliothecam magnam rabbinicam de scriptoribus et scriptis hebraicis* (secundum ordinem alphabeti), hebraice et latine Romae 1675, 1678, 1683. v. 3 in f., quibus ejus discipulus et sodalis Carolus Josephus Imbonati ex ejus scriptis (sed ex propriis auctum) quantum adjecit, Romae 1693. Opus quidem diligens¹⁾, sed non ea qua par est crisi elaboratum. Inseruit illi etiam dissertationes plurimas de variis antiquitatis ecclesiasticae, judaeicae praesertim, argumentis, in quibus etiam ex fontibus ipsis rabbinicis plura ad confirmandam religionem christianam eruit. Ansam huic operi dederat R. Juda Jona seu Joannes Bapt. Jona ex judaeo christianus, auctoris in rabbinicis doctissimus magister et vaticana in bibliotheca ab a. 1650. usque ad d. 26. Maji 1668., quo vivere desiit, socius, hebraicae linguae in romano archigymnasio et in collegio de Propaganda fide lector, librorum hebraicorum in bibliotheca vaticana scriptor, orientalium linguarum, judaeorum atque aethiopum apud s. Sedem interpres et catechumenorum instructor, cujus doctrinam omnemque animi vitaeque conditionem praedicat auctor t. 3. p. 48 ss. Hic scribere inceperat catalogum omnium auctorum hebraeorum, temporum serie servata, facto initio ab Abrahamo patriarcha usque ad seculum 17. Sed morte praeventus illum absolvere non potuit. Hujus catalogi aliqua folia auctori communicaverat, quae

¹⁾ Cf. Cinelli, *Bibliotheca volante*, Scanzia 8. p. 75; act. erud. lips. 1686. p. 588—600. et Suppl. t. 2. p. 297—303. Plura de eo cf. apud Mazzuchelli 2, 468; Biogr. univ. 3, 461; Saxium Onomast. 4, 549.

ipsum impulerunt, ut bibliothecam hanc rabbinicam scriberet, stilo tamen prorsus diverso: Jonas enim recensuit auctores secundum tempus, quo floruerant, unde dicendus potius fuisset iste liber *chronologia auctorum hebraeorum*: de ipsis auctoribus praeter nudum nomen, cognomen et patriam nullam aliam notitiam attulerat, contentus si solum nomen aut titulum libri indicasset, nihil de ipsius argumento referens. A qua magistri methodo longius abiit Bartolocius christianorum usibus magis inserviens. Sed rabbinorum numerum admodum auxit, recensens in hac bibliotheca prophetas, christianos judaicae originis, philosophos, medicos, doctores etiam christianos, mahometanos, apostatas, gentiles, dummodo umbram quandam rabbinicam induerint, ut Avicennam, Hyppocratem, Averroen, Eucliden, Archimedem, Aristotelem, Aesopum, Boëthium, imo et Thomam Aquinatem. Neque contentus est libraria tantum judaeorum monumenta et doctrinae vestigia, operum editiones et versiones vel mss. exhibere, sed et morum formam animique et studii imaginem sistere studet; in refutandis tamen judaeorum naeniis et somniis nimis prolixus est. Hinc de hoc opere scribunt acta eruditorum lipsiensium¹⁾: „Admirabilis industriae et magnae utilitatis opus est, quo cl. Bartolocius inter illustres philologos, quibus Roma hodie inclaruit, de philologia se optime meritum abunde demonstravit. Amplissimum enim pandit thesaurum scriptorum, qui antiquissimam judaeorum in toto orbe fidem, mores ritusque olim sacratissimos vel ab illis servatos vel variis artibus hodie interpolatos uberrime describant. Fecit cl. auctor, quod philologo et in judaeorum monumentis versatissimo doctore christiano dignum. Praeterquam quod paucis datum sit in recondita rabbinorum pene-

¹⁾ Suppl. 2, 297.

tralia profundius descendere, vix uni alterive par contingit ansa locupletissimam farraginem librorum judaicorum editorum ac mss., qui in vaticana¹⁾ et illustribus bibliothecis aliis Romae visuntur, distinctius contemplandi et curatius praeclaro Bartolucci exemplo excutiendi.⁴ Imbonatus complementi instar adjecit²⁾ etiam *bibliothecam latino-hebraicam* sive de scriptoribus latinis, qui ex diversis nationibus contra judaeos vel de re hebraica utcumque scripsere, additis observationibus criticis et philologico-historicis, quibus quae circa patriam, aetatem, vitae institutum mortemque auctorum consideranda veniunt, expenduntur. Coronidis loco adventus Messiae a judaeorum blasphemis ac haereticorum calumniis vindicatur, Scripturarum, patrum, conciliorum rabbinorumque suffragiis obsignatus; quae appendix geminas dissertationes (amplissimas) theologico - historico - dogmaticas complectitur, quarum in una Messiam in lege promissum advenisse V. T. et rabbinorum calculis demonstratur: in altera omnes ferme haereses contra divinitatem et humanitatem Christi Domini referuntur et refelluntur ex hebraico, graeco latinoque codice auctoritatibus depromptis. Praemittitur chronotaxis totius s. Scripturae, qua statuitur natale Christi Domini anno ab O. c. 4000., Romae 1694. in f.

¹⁾ Ex card. Quirini epist. decad. 2. ep. 9. colligimus, Bartoluccium composuisse catalogum mss. hebraicorum, quae in bibliotheca vaticana asservantur. Continetur ille v. 3 in f. atque in dicta bibliotheca eo saltem tempore asservabatur.

²⁾ Cf. Argellati, biblioth. script. mediol. t. 1. p. 2. pag. 737; Feller 2, 603; Biogr. univ. 21, 202; Acta erudit. lips. supplement. 2, 297. Adjecit Imbonati quoque supplementum *de mensuris et monetis hebraeorum* ad tractatum Franc. Carriere, Romae 1692. in f., si fides le Long: illud tamen ignoravit diligentissimus Argellati.

IV. Patrologia.

333. Incipit jam gloriosa ea periodus, quae in ss. patrum operibus e tenebris eruendis, secundum regulas sanae criticae discernendis, emaculandis ac omnigenae eruditionis apparatu illustrandis plurimum de Ecclesia, de s. theologia, de ipsis ss. patribus meruit. Immortalia enim sunt merita Joan. Garnerii, Lucae D'Acheri, Cotelier, Posini etc. Omnes autem, si unum alterumque excipias eosque nullius fere famae¹⁾, *galli* fuere. De patrum apostolicorum operibus

¹⁾ Hi autem praeter *gallos* reperiuntur: Bernardus Borghi O. Praed. Azuli oppido Marchiae Tarvisinae natus, a quo multa in commodum rei literariae sperabantur, nisi eum mors immatura abripiisset 23. Aug. 1697. a. aetatis 36. Edidit et recognovit *opera s. Fulgentii ruspensis episcopi* adjecta vita eleganti stilo conscripta, Venetiis 1696. in 4°. — Franciscus Sparaverius nobilis veronensis in latinis graecisque auctoribus apprime versatus, politiorumque literarum ac eruditionis cultor eximius, de quo plura Scipio Maffejus prodidit p. 2. Veronae illustratae. Postquam nonnulla lucubravit summa cum laude, postrema aetate novam s. Zenonis editionem meditabatur, in quam plures annotationes paravit. At morte praeventus a. 1697. opus imperfectum reliquit. Veronensis autem editionis ordinem secutus commentarium produxit ad medium usque sermonem *de aedificatione domus Dei*, post quem tres alii supra decem sermones ea in editione supersunt sine ullo commentario, quem tamen parasse, etsi descriptus non fuerit, vel saltem animo praecepisse indicant annotationes aliquae, in quibus ad observationes in eisdem quoque postremos sermones lectorem remittit. Hisce autem in annotationibus et corruptiora quaedam loca tentavit emendare, et difficiliores quasdam sententias explicare naviter et erudite studuit. Ita Schoenemann iu sua bibliotheca historico-literaria patrum latinorum 1, 314. Hunc Sparaverii commentarium propter eruditionem et pretium ipsius in suam editionem receperunt Ballerinii, et etiam Migne, Patrol. lat. 11, 535. ss. — *De canonibus apostolorum* dissertationem historicam, chronologicam et dogmaticam edidit Antonius Con-

sollicitus fuit Joannes Baptista Cotelierius (Cotelier) Ne-
mausii natus 1627. patre calviniano, qui tamen fidem catho-
licam est amplexus (1628.). Cum ejus nutrix peste correpta
obiisset, nulla alia infantem contagii timore ad ubera admit-
tere voluit, hinc caprae mammas sugere cogebatur, unde
forte valetudinem infirmam, qua semper fuit affectus, traxisse
videtur. Puer adhuc linguas callebat hebraicam, graecam et
latinam adeo bene, ut nondum natus annos quatuordecim in
comitiis cleri gallicani (1641.) quemlibet s. Scripturae textum
ex hebraico vel graeco verteret reddita omnium difficultatum
grammaticarum ratione, unde omnes in sui rapuit admiratio-
nem, patrique aucta fuit pensio, ut tam bonae spei puerum
diligenter posset instituere. Absoluto theologiae studio bac-
calaureus creatur (1647.) et adolescens 21 annorum inter
Sorbonae socios recipitur (1648.), sacris tamen ordinibus
non fuit initiatus. Magni factus est a cardinali Richelieu,
Sirmondo, Petavio universoque clero gallicano, qui annum
ei assignavit pensionem, quo studiis vacare posset. Codices
graecos bibliothecae regiae jussu Colberti lustravit atque
recensuit, quo in labore quinque insudavit annos († 12. Aug.
1686. a. aetatis 58.). Inter eruditissimos sui temporis viros
numerandus est tantamque eruditionem mira modestia mo-
rumque candore condiebat¹⁾. Haec sunt opera quae edidit:

stantinus a Castrovillare O. Minimorum s. Franc. de Paula, Romae
1697. in 4°, in qua nititur probare, 50 priores apostolicae esse tradi-
tiones et a Clemente romano fuisse collectos ac in posterorum gratiam
literis mandatos. Cf. acta erudit. lips. 1697. p. 523—529. — Fran-
ciscus Sacedon O. S. Ben. typis mandavit *opera Petri Comestoris*,
Matriti 1699.

¹⁾ Plura de eo cf. apud Hefele, Kirchenlex. 2, 905; Nicéron
4, 243—249; in encomio Baluzii praemisso editioni antverpiensi
patrum apostolicorum, Journal des Savans 14, 406; 27, 114; Du

SS. patrum, qui temporibus apostolicis floruerunt, Barnabae, Clementis, Hermiae, Ignatii, Polycarpi opera edita et non edita, vera et supposita, graece et latine cum notis, Parisiis 1672. v. 2 in f.; editio admodum rara; aucta notis aliorum virorum doctorum, qui in singulos patres memoratos scripserunt, ut Hug. Menardi, Usserii, Vossii etc., Antverpiae 1698. t. 2 in f. cura Joan. Clerici; Amstelodami 1724. t. 2 in f. editio insignis et locupletior. Notae sunt vere eruditae jureque a quibusbet idoneis censoribus laudatae, in quibus nonnisi de iis disserit, de quibus alii nondum scripserunt. „Illud tamen, addit Nourry¹⁾, eruditi desiderant, ut a proposito auctoris sui textu minus saepe ille digressus fuisset, nec suis tam facile indulsisset conjecturis.“ Fructum suae diligentiae in lustrandis mss. bibliothecae regiae et Colbertinae exhibuit t. 3 inscriptis: *Ecclesiae graecae monumenta*, graece et latine, Parisiis 1677, 1681, 1686., quibus ex ejus schedis quartum adjecere maurini²⁾ inscriptum etiam

Pin 18, 186., qui de ejus editione PP. apostolicorum ita scribit: Ce qu'il y a de plus considérable dans cet Ouvrage, ce sont les Notes recherchées et pleines d'érudition, tant sur les termes Grecs que sur diverses matières d'Histoire, de Dogme et de Discipline, dans lequel il rapporte en peu de mots ce qu'il y a de plus curieux et de plus singulier sur chaque sujet, et insère les Rémarques nouvelles qu'il avoit faites sur les Pères dans tous cours de ses Etudes, ayant soin de ne mettre que ce qu'il croyait n'avoir point encore été observé par les autres.“ Acta erud. lips. 1699, p. 1—5; Biogr. univ. 10, 64.

¹⁾ Dissert. de epistola s. Ignatii p. 3. c. 2. §. 2.

²⁾ Fuerunt hi maurini Ant. Pouget, Bern. Montfaucon et Jacobus Lopinus, qui multa quoque Athanasii latina fecit, quae habentur in ed. s. Athanasii quam curavit Montfaucon, cui in hac editione socius destinatus erat. Montfaucon in praefationis fine ita de eo scribit: „Ingemui ablatum mihi symmystam meum D. J. Lopinum, qui cum initio hujusce editionis dabamus operas mutuas. Is vix dum ad mediam l. t. partem deveneramus, cum praematura morte abreptus

Analecta graeca seu varia opuscula graeca hactenus nondum edita 1688. in 4°. Collectio haec varia est atque multiplex, qua exegetica, canonica, juridica, liturgica, ascetica, ethica, historica, chronologica, geographica, dogmatica, polemica una cum homiliis, quaestionibus, symbolis, dissertationibus, epistolis, scholiis, carminibus, actis martyrum, vitis sanctorum, elogiis, eclogiis, fragmentis ceterisque cujusque generis scriptis continentur¹⁾, plura vero selectissimis, criticis praesertim, annotationibus illustrata sunt. *Homiliae quatuor in Psalmos et interpretatio prophetiae Danielis* graece et latine, 1661. in 4°. Has putat esse Chrysostomi, aliis tamen propter stili diversitatem dissentientibus.

334. Plura veterum opera e tenebris eruit Lucas D' Achery (Dacherius, Acherius) O. S. Ben. Sancti Quintini in Picardia a. 1609. natus. Licet vero a juventute infirma semper uteretur valetudine, indefessa tamen diligentia totus studiis, pietatis et vitae religiosae exercitiis incubuit, ut in virtute ac scientia vere excelleret omnibusque esset admirationi, hinc non solum viri docti sed et pii ejus exquirebant consilium. Et quamvis nullo unquam alio fungeretur quam bibliothecarii munere in monasterio parisiensi s. Germani a Pratis (de Prés), post Menardum ipse praecipuus fuit auctor et fautor illius spiritus et fervoris literarii, qui maurinam congregationem hoc tempore animavit et cui s. theologia, patrologia in primis, tot opera debet. Ipse selegit melioris spei tirones, ac eos velut manu ducebat in notitiam mss., historiam literariam, antiquitatis cognitionem: ad stu-

(1693.) mihi summo dolori fuit, vir latine et graece probe, hebraice περὶως eruditus, in philosophicis apprimè versatus, comitate et modestia jucundus sodalibus.“

¹⁾ Cf. Acta erud. lips. 1682. p. 135—138; 1687. p. 381—383, ubi catalogus eorum exhibetur, quae t. 2. et 3. continentur.

dium excitabat, ac in eo quacunque poterat ope juvabat. Bibliothecam cui praeerat selectissimis codicibus et libris augebat, ejusque usum aptis catalogis quam commodissimum reddebat. Diuturnis morbis laboribusque fractus demum decessit 29. Apr. 1685. a. aetatis 76. ab omnibus, etiam Alexandro VII.¹⁾ et Clemente X. maximi factus²⁾. Praecipuae quae edidit sunt: *Spicilegium veterum aliquot scriptorum*, qui in Galliae bibliothecis, maxime Benedictinorum, latuerant, Parisiis 1655—1677. v. 13 in 4⁰, editio rara. Scripta sine ullo ordine exhibentur, ea ad quendam ordinem secundum materias et annos redegit omissis quibusdam Franciscus de la Barre, qui novam curavit editionem, Parisiis 1723. v. 3 in f., quae minus correcta est priori, licet in titulo legatur „accuratior priori et infinitis prope mendis ad fidem mss. codd. expurgata.“ Occurrunt in hac celeberrima collectione eruditorum maximo applausu excepta veterum auctorum opera v. g. s. Isidori hispalensis l. de ordine creaturarum ad Braulium episcopum, sermo s. Theodori Studitae de

¹⁾ Cardinalis Bona in ep. 10. Sept. a. 1663. ad auctorem data ita scribit: „Multum laudat summus pontifex *Spicilegium* tuum, dixitque sibi prae omnibus placere virorum illustrium epistolas, et ea, quae pertinent ad historiam et ad antiquam Ecclesiae disciplinam: nam haec, inquit, singularia sunt et historia epistolaris omnium certissima est. Tum subdidit: Utiliorem praestare operam reipublicae literariae, qui eruendis e situ bibliothecarum veterum lucubrationibus incumbunt, quam qui novos cudunt libros: libri enim novi, si quid boni continent, ab antiquis mutuari solent: Hoc est judicium de studiis, quod ab ore SS. D. N. acceptum tibi sincere repraesento nihil addens, nihil minuens.“

²⁾ Cf. Seback Kirchenlex. 3, 1; Nicéron 21, 331—338. Biogr. univ. 1, 141; Journal des Savans 13, 508; Du Pin 18, 144; Saxius 4, 514; Feller 2, 155; Tassin etc., qui accurate recenset quae singulis spicilegii tomis continentur; Mémoires de Trévoux 1685. ad diem 26. Nov. et elogium conscriptum a Maugendre, Ambiani 1775.

s. Bartholomaeo Ap., s. Anselmi archiep. cantuariensis tractatus asceticus; Petri Cellensis¹⁾ tractatus de disciplina claustrali, Jonae ep. aurelianensis opusculum de institutione regia; s. Petri Chrysologi sermones 5 de oratione dominica; vitae sanctorum, chronica, epistolae, acta conciliorum ac conventuum ecclesiasticorum, praesertim vetera acta ad concilium pisanum pertinentia, diplomata, instrumenta, tabularia etc.²⁾, *S. Barnabae epistola catholica* graece et latine cum notis et observationibus Hugonis Menardi (qui morte praepeditus eam edere non potuerat, cf. n. 225.), Parisiis 1645. in 4⁰; *b. Lanfranci cantuariensis archiepiscopi opera omnia*: vita et epistolae notis et observationibus accuratis doctisque sunt illustratae, ib. 1648. in f.; *Asceticorum vulgo spiritualium opusculorum*, quae inter patrum opera reperiuntur, indiculus, christianae pietatis cultoribus ab asceta benedictino digestus, 1648. in 4⁰; 1671. ed. auctior³⁾ (in qua tamen nonnulla opuscula commendatione minus digna commendantur); *ven. Guibberti ab. b. Mariae de Novigento opera omnia* (nunc primum edita), cum appendice, quae plura alia

¹⁾ *Petris Cellensis opera* edidit Parisiis 1671. in 4⁰. Renatus Ambrosius Janvier O. S. Ben. ortus in dioecesis cenomanensis vico Sanctae Osannae nuncupato († 1682.), qui egregie quoque callebat linguam hebraicam, hinc edidit *commentarios R. Davidis Kimchi* in psalmos ex hebraeo latine redditos, Parisiis 1666. in 4⁰. Quia vero Kimchius operi suo non pauca contra religionem christianam ex more rabbinorum intexerat, ea Janvier omittenda duxit ceu parum ad Psalmorum intelligentiam facientia. Cf. Ziegelbauer hist. rei literariae O. S. Ben. 4, 14, 665, 686; Feller 2, 167; Tassin, Histoire littéraire de la congrégation de Saint-Maure.

²⁾ Hujus collectionis quasi continuatio sunt *Vetera analecta* sive collectio veterum aliquot operum et opusculorum ex editione et cum notis Joan. Mabillon, Parisiis 1723. in f.

³⁾ Haec editio est Jacobi Remi ejusd. congregationis († 1703.).

veterum scripta complectitur, ut ex. gr. Hugonis rothomagensis archiepiscopi ll. tres dogmatum christianae fidei contra haereticos sui temporis, ib. 1651. inf. Denique ipse incepit colligere *acta sanctorum O. S. Bened.*, quorum v. 9 in f. prodierunt Parisiis 1668—1701., quae complectuntur sex secula ab a. Christi 500—1100. Hoc in labore eum strenue iuvit Mabillon: acta suppeditavit Dacherius; praefationes, annotationes, illustrationes etc. sunt Mabillonii. — Cum pleraque scripta, quae Dacherius in suo exhibet spicilegio, ad medium magis spectent aevum, praetermittere hic non possumus virum difusissimae lectionis stupendaeque doctrinae¹⁾, qui ad illustranda mediae aetatis scripta plurimum contulit, Carolum scil. du Fresne (latine Fraxinetus) Dominus du Cange Ambiani 18. Dec. 1610. natus. Absoluto juris studio receptus est inter advocatos parlamenti parisiensis (11. Aug. 1631.), verum mox causis forensibus dimissis in patriam rediit, totusque librorum omnis generis, praesertim historiae sacrae et profanae studio se dedit, quod eo admodum delectaretur, hinc frequens ejus dictum: *Mihi cano et musis*. Ab anno 1645. munus quaestoris apud Ambianos obivit. Peste grassante Ambiani 1668. magno suo commodo et literarum profectu Parisios secessit, ubi ad mortem usque (23. Oct. 1688.) remansit. Stupendam ejus eruditionem commendabat sentiendi loquendique modestia²⁾. Praecipua

¹⁾ Ita Cotelerius appellat Cangium in annot. ad constitutionum apost. l. 8. c. 33.; Cacciari de eutychniana haeresi l. 1. c. 1. annot.

²⁾ Cf. Nicéron 8, 69; 10. p. 1. pag. 178.; Baluze in Vita praemissa editioni Chronici paschalis; Du Pin 18, 141. Journal des Savans 16, 581—589. Feller 2, 580; Biogr. univ. 7, 14., ubi de eo legimus: „On trouve réunis dans ses ouvrages les caractères d'un historien consommé, d'un géographe exact, d'un jurisconsulte pro-

ejusdem opera sunt: *Glossarium ad scriptores mediae et infimae latinitatis*, in quo latina vocabula novatae significationis aut usus rarioris, barbara et exotica explicantur, notationes et originationes reteguntur, complures aevi medii ritus et mores, legum, consuetudinum, municipalium et jurisprudentiae recentioris formulae et obsoletae voces, utriusque ordinis ecclesiastici et laici dignitates et officia et quamplurima alia observatione digna recensentur, enucleantur, illustrantur, Parisiis 1678. t. 3 in f. Opus infinitae lectionis, admirabilis diligentiae, magnae utilitatis, quod omnes, quotquot unquam in hoc eruditionis genere prodierunt libros, copia et varietate doctrinae longe multumque superat. Est enim hic liber quasi oceanus omnium glossariorum minorum et particularium. In praefatione, quae merito celebratur, diligenter disserit de variis lexicis et glossariis, quae usque ad renatas literas obtinuerunt¹). Post praefationem catalogum exhibet quinque circiter millium auctorum mediae et infimae latinitatis cum brevibus notitiis biographicis et literariis. Ad comprobendam variarum vocum significationes ad 140,000 testimonia scriptorum adducit: quandoque integras inserit dissertationes, inter quas ea eminet, quae est de numismatibus imperatorum graecorum. Mirum autem videri non debet, si in tanta vocum explicandarum multitudine non semper omnium

fond, d'un généalogiste éclairé, d'un antiquaire savant et pleinement versé dans la connaissance des médailles et des inscriptions. Il savait presque toutes les langues, possédait à fond les belles-lettres, et avait puise dans un nombre infini du manuscrits et de pièces originales, des connaissances sur les moeurs et sur les usages des siècles les plus obscurs. Les savantes préfaces de ses glossaires font encore preuve d'un génie philosophique, et sont, en leur genre ce qu'on peu lire de meilleur pour le fond et pour le style."

¹) Cf. Jo. Fabricium in hist. bibl. fabricianae 3, 275 ss.; Journal des Savans 6, 342—347; 382—389.

criticorum votis ex asse satisfacere videatur. Hoc enim superat unius hominis laborem, praesertim quando defuerunt tot critica subsidia, quibus modo abundamus. Prodiit etiam Francofurti ad Moenum 1681. editio aucta; 1710; Parisiis 1733—1736. ed. locupletior et auctior opera et studio monachorum O. S. Ben. e congr. s. Mauri, t. 6 in f.; Basileae 1762. t. 3 in f.; supplementa adjecit¹⁾ Carpenterius O. S. Ben. Parisiis 1766. t. 4 in f., cum his et additamentis Adelungii et aliorum cura G. A. L. Henschel, Parisiis 1840—1850. t. 7 in 4°. Adelung epitomen ex glossario et Carpenterii supplementis exhibuit Halae 1772—1784. t. 6. *Glossarium ad scriptores mediae et infimae graecitatis*: accedit appendix ad glossarium mediae et infimae latinitatis una cum brevi etymologico linguae gallicae ex utroque glossario, Parisiis 1688 v. 2 in f., opus pariter exquisitum. *Histoire de l'Empire de Constantinople sous les Empe-reurs françois*, Parisiis 1657. in f., divisa in 2 pp., quarum 1. exhibet l'Histoire de la Conquête de Constantinople par les François et les Venetiens en 1204. écrite par Geoffry de Villehardouin en son vieil langage, cum versione, glossario, continuatione; *Histoire de s. Louis Roi de France* écrite par le Sire de Joinville et enrichie de nouvelles observations et dissertations Historiques et de plusieurs autres pièces concernant ce Regne, tirées des Mss., ib. 1668. in f.; *Joan. Cinnami historiarum de rebus gestis a Joanne et Manuele Comnenis* ll. 6 graece et latine cum notis historicis et philologicis, ut et in Nicephori Bryennii et Annae Comnenae historiam: accedit Pauli Silentarii descriptio s. Sophiae, graece et latine cum ejus uberiore commentario, ib. 1670. in f. (inter scriptores byzantinos); *historia byzantina*

¹⁾ De Carpenterii opere cf. Klotz, acta literaria 4, 379—390.

duplici commentario illustrata, quorum prior familias ac stemmata imperatorum CP. cum eorundem auctorum numismatibus et aliquot iconibus, praeterea familias dalmaticas et turcicas complectitur: alter descriptionem urbis CP. qualis exstitit sub imperatoribus christianis, ib. 1680. in f.; *Joan. Zonaræ annales ab exordio mundi ad mortem Alexii Comneni*, graece et latine, ib. 1686. v. 2 in f.; *Chronicon paschale* a mundo condito ad Heraclii imp. a. 20. Opus hactenus fastorum siculorum nomine laudatum, deinde chronicae temporum epitomes, ac denique chronici alexandrini lemmate vulgatum. Nunc tandem auctius et emendatius prodit cum nova latina versione et notis chronicis et historicis. Du Cangii morte interveniente curavit editionem Baluzius, ib. 1689. in f. Praecedunt notas selecta quaedam ad illustrationem chronici paschalis spectantia, quorum nonnulla Petavius in doctrina temporum et Uranologio, nonnulla Bucherius in doctrina temporum, nonnulla Dodwellus in appendice ad dissertationes cyprianicas vulgavit, nonnulla ex codd. ms. nunc primum prodeunt¹⁾. Reliquit etiam annotationes ad historiam byzantinam Nicephori Gregorii, quae reperiuntur in editione Boivini, a 1702.

335. De scriptoribus historiae byzantinae pariter bene meruit Petrus Poussines (Possinus) S. J. Natus est Possinus Laurani, quod est oppidum dioecesis narbonensis 1609. Societatem Jesu ingressus est 7. Jul. 1624. Cum Parisiis moraretur, speciali diligentia in omni eruditione una cum fratribus Valesiis, Garnierio et Vavasseur instituebatur a magno Petavio. Rhetoricam professus est in collegio tolosano, cum in literis humanioribus, latinis praesertim et grae-

¹⁾ Cf. de hac editione deque fatis hujus chronici et de conjecturis eruditorum circa illud act. erud. lips. suppl. 1, 437.

cis plane emeretur: inde post quinquennium ss. literas est interpretatus. Anno 1654. Romam vocatus est a praeposito generali historiam societatis scripturus: post aliquot annos ibidem in collegio romano s. Scripturae egit interpretem: ibique etiam juvenem abbatem Albani, qui postea summus pontifex fuit sub nomine Clementis XI., in lingua graeca instituit. Editoribus actorum sanctorum ultra ducentas suppeditavit vitas, sanctorum praesertim graecorum, qui jam in oblivionem abierant; tresque ejus epistolae de chronologia vitae J. Christi a P. Papebrochio receptae fuere in Propylaeum ad acta SS. mensis Maji. P. Labbeo acta vel decreta plus quam triginta conciliorum et etiam plura decreta concilii nicaeni ex mss. arabicis misit. Circa annum 1682. in Galliam rediit finem impositurus laboribus literariis opere singularis vastaeque eruditionis, cui hunc imponere volebat titulum: *Occursus prophetiae et historiae* in mysteriis vitae, mortis et resurrectionis Christi, sed morte praeventus 2. Febr. 1686. a. aetatis 77. consilium suum exsequi non potuit. Vir erat ingentis eruditionis, graecis hebraicisque literis insigniter instructus atque in antiquitatis monumentis valde versatus. Epistolarum commercium cum viris eruditis omnis regionis, a quibus etiam consulebatur, frequens habuit¹⁾. Haec potiora ejusdem opera²⁾: *S. Patris nostri Nili opera quae-*

1) Plura de ipso cf. in Mémoires de Trévoux 1750. t. 4. p. 2536—2554. Biogr. univ. 35, 586.

2) Cf. Backer 2, 2134. Praetermittimus minora quaedam veterum scripta, quae e tenebris eruit, sicut et opusculum inscriptum: *Vincentia victus* sive confutatio l. cui titulus est: Fr. Petri de Vincentia O. Pr. opusculum de veritate conceptionis bb. V. Mariae, Montalbani 1650. in 12°.; Parormi 1660. Ms. in pluribus tamen exemplaribus exstat: *Historia controversiarum*, quae inter quosdam e s. Praedic. ordine et Soc. Jesu agitatae sunt ab a. 1548—1612. ll. 6. explicata.

dam nondum edita, Parisiis 1639. in 4°.; 1659. in 4°.; *S. P. N. Nili epistolae*, in quibus controversiarum hodie flagrantium luculenta exstant praejudicia, nunc primum editae, graece et latine, ib. 1658. in 4°.; in Patrol. graecae Migne t. 79.; *symbolarum in Matthaeum* t. prior exhibens catenam graecorum patrum unius et viginti nunc primum editam, latina interpretatione et scholiis illustratam; adjectus est l. *de concordia evangelistarum in genealogia Christi*, Tolosae 1646. in f.; t. alter, quo continetur catena patrum graecorum 30, collectore Niceta ep. Serrarum, interprete Balt. Corderio¹⁾, ib. 1647. in f.; *Catena graecorum patrum in Evangelium secundum Marcum*; adjecit sub titulo *Spicilegii* commentarium ad loca selecta quatuor Evangeliorum: accesserunt collationes graeci contextus omnium librorum N. T. cum 22 codd. antiquis mss., Romae 1673. in 4°.; *spicilegium* cum aliorum notis etc. edidit iterum Jo. Alb. Fabricius sub titulo *observationes selectae in N. T.*, Hamburgi 1712. in 8°. *S. P. N. Methodii ep. et martyris convivium decem virginum*, nunc primum editum et latinitate donatum, Parisiis 1657. in f.; *S. P. N. Theophylacti archiep. Bulgariae institutio regia* ad Porphyrogenitum Constantinum, ib. 1641. in 4°.; *Annae Comnenae Porphyrogenitae Caesarissae Alexias*, sive de rebus ab Alexio imperatore vel ejus tempore gestis ll. 15 nunc primum editi, latina interpretatione et glossario illustrati, accesserunt praefationes ac notae Dav. Hoeschelii augustani (ex ed. a. 1610.), ib. 1651. in f.; *Nicephori Caesaris Bryennii commentarii de rebus byzan-*

¹⁾ Cf. de hac catena Rich. Simon Histoire critique des principaux Commentateurs du N. T. c. 30., ubi advertit Possinum utique ex defectu melioris ms. textum graecum minus correctum exhibere. Ceterum ipse Possinus fatetur se divinando saepe lectiones determinasse.

tinis, ib. 1661. in f.; *Georgii Pachimeris Michael Palaeologus* sive historia rerum a Mich. Paelaeologo ante imperium et in imperio gestarum, nunc primum edita: accesserunt ejusdem observationum ll. 3 et appendix: specimen sapientiae indorum veterum, Romae 1666. in f.; *Georgii Pachymeris Andronicus Paleologus* sive historia rerum ab Andronico seniore in imperio gestarum usque ad a. aetatis ejus XLIX., accesserunt ejusdem observationum ll. 3, scil. 1. glossarium, 2. notae; 3. chronologicus¹⁾, ib. 1669. in f.; *collationes isidorianae*, quibus s. Isidori Pelusiotae ep. omnes hactenus editae cum multis antiquis mss. codd. comparantur et inde circiter bis mille locis supplentur aut emendantur, Romae 1670. in 8°; annotationes in ep. recepit Migne in patrologiam graecam t. 78; *thesaurus asceticus* sive syntagma opusculorum 18 a graecis olim patribus de re ascetica scriptorum²⁾, nunc primum editorum, Tolosae 1684. in 4°; par dissertationum *de Assuero Estheris, Dario Medo Danielis et Zacharia Barachiae*, ib. 1684. in 12°. In priori octo mutuo infestas refert opiniones et singularum patronos recenset. Ex his eam ipse eligit ut veriores, quae cum Esthere conjugio sociat Cyaxarem Astiagis filium et heredem, ultimum medorum regem, Cyri avunculum, socerum et decesorem. Huic uni aetas, qualitas, nomen, conditiones ac notae omnes plenissime suffragantur in nuptias Estheris, si vellimus Possini stare conjecturis. In altera ea Possino sententia placuit, quae 70 Danielis hebdomadas inchoandas decernit

¹⁾ Cf. Journal des Savans 2, 595—601. Sed cf. Mauriti David advocati divionensis (n. 1614., † 11. Nov. 1679.) *animadversiones in observationes chronologicas Possini ad Pachymerem*, Divione 1679; qui l. est rarissimus.

²⁾ Ea recensentur in actis erud. lips. 1685, p. 488—491.

ab a. 20. regni Artaxerxis Longimani. In hac dissertatione plura quidem sunt, quae ipse exactissime et eruditissime expendit, nonnulla tamen, quae cum valde obscura sint, nimium confidenter urget¹⁾.

336. Alii in edendis singularium patrum operibus specialem adhibuere diligentiam. Talis est Joannes Garnerius²⁾ S. J. parisinus n. 1612., philosophiae decennio, theologiae per 20 annos professor († 26. Oct. 1681.), vir severioribus et amoenioribus disciplinis egregie excultus, in antiquitate ecclesiastica admodum versatus, atque in casibus quoque conscientiae adeo expertus, ut oraculi instar undique consuleretur, ejusque responsa summa fiducia atque reverentia exciperentur³⁾. Praecipua opera, quae edidit, sunt: *Marii Mercatoris Augustino aequalis opera quaecunque exstant*, (primum edita) Parisiis 1673. in f. partes duae, quarum prior complectitur Mercatoris opera contra pelagianos et 7 doctissimas easque si formam spectes classicas dissertationes scil. 1. de primis auctoribus et praecipuis defensoribus haeresis, quae a Pelagio nomen accepit; 2. de synodis habitis in causa pelagianorum; 3. de constitutionibus imperatorum in eadem causa ab a. 418—430; 4. de subscriptione in causa pelagianorum; 5. de libellis fidei scriptis ab auctoribus et praecipuis defensoribus haeresis pelagianae; 6. de iis, quae scripta sunt a defensoribus fidei catholicae adversus haeresim pelagianam ante obitum s. Augustini; 7. de ortu et incrementis haeresis pelagianae seu potius coelestianae. Tanti porro fecit card. Norisius has Garnerii lucubrationes,

¹⁾ Cf. Mich. a. s. Joseph 3, 506.

²⁾ Distinguendus a Juliano Garnerio O. S. Ben., operum Basilii editore, de quo alias. Cf. de nostro Biogr. univ. 16, 485.

³⁾ Cf. Journal des Savans 12, 177; Du Pin 18, 197.

etsi in omnibus ei non assentiatur, ut scripserit ad Magliabecum¹⁾: „Hoc tamen te monitum velim, ne feliciori aliis in scriptis Garnerii eruditioni quidpiam per me detractum putes; illum enim tanti facio, ut si ejusdem de rebus pelagianis commentaria historiam, quam de eadem haeresi hoc anno patavinis typis excusam emisi, praevenissent, mea statim scripta (quod sincere affirmo ac sancte juro) in angulum omnino projecissem.“ In secunda p. post eruditissimam de Nestorianismo ab a. 428—433. praefationem historicam sequuntur Mercatoris opera, quae spectant Nestorium, et duas dissertationes scil. de haeresi et libris Nestorii, et de synodis in causa nestoriana habitis a tempore motarum turbarum ab a. 429. ad pacem ecclesiis redditam a. 433. Quamvis apparatus historicus magni ab eruditis fiat, tamen quod ipsam Mercatoris lectionem attinet, ut et aliorum quorundam, quae ipse inseruit, opusculorum, necnon quod singula ista opuscula ex suo unius arbitrio dilaceravit magis quam disposuit, tantum abfuit, ut aliorum assensum sequeretur, ut potius a doctissimo quoque in hoc genere viro gravem vituperationem subierit²⁾. *B. Theodoreti ep. Cyri op. t. quintus* (relate ad editionem Sirmondi) nunc primum in lucem editus (opus posthumum), Parisiis 1684. in f. Complectitur quinque de Theodoreto dissertationes vere eruditas, scil. 1. de ejus vita; 2. de libris Theodoreti; 3. de fide Theodoreti; 4. de quinta synodo generali; 5. de Theodoreti et orientalium causa³⁾. Sed iniquioris plane animi fuit in Theodoretum, cujus famam plus aequo denigrare cona-

¹⁾ Norisii op. 3, 1176.

²⁾ Cf. Schoenemann in notitia historico-liter. in M. Merc. in Biblioth. hist. lit. PP. lat. t. 2; Tillemont Mémoir. ecclés. 15, 142; Cotelarius in notis monum. eccl. graecae 3, 602.

³⁾ Cf. Acta erud. lips. 1685. p. 47—56.

tur, quod merito viris eruditis displicuit. *Liber diurnus romanorum pontificum* ex antiquissimo cod. ms. nunc primum editus, ib. 1680. in 4°; Viennae 1762.; adjectae sunt 3 dissertationes: 1. de indiculo scribendae epistolae; 2. de ordinatione summi pontificis, in qua §. 6. agit de *Honorio*, quem ab errore immunem censet; 3. de usu palii. *Juliani eclanensis ep. libellus fidei* missus ad sedem apostolicam in causa pelagianorum nunc primum editus cum notis et tribus dissertationibus historicis, Parisiis 1648. in 8°, etiam inter opera M. Mercatoris; *Liberati archidiaconi ecclesiae carthaginensis breviarium causae nestorianorum et eutychianorum* emendatum; a plurimis, quibus ante scatebat, mendis repurgatum, et notis et dissertatione de V. synodo illustratum, ib. 1675. etiam in Gallandii bibl. veterum PP. t. 12.; *regulae fidei catholicae de gratia Dei per J. Christum*, Biturigibus 1655. in 4°; tractatus *de officiis confessoris erga singula poenitentium genera*, Parisiis 1689. in 12°; 1733; Argentorati 1718; *systema bibliothecae collegii parisiensis S. J.*, Parisiis 1678. in 4°. admodum utile ad ordinandam bibliothecam. Garnerii sodalis Petrus Franciscus Chifflet¹⁾ bisuntinus (n. 1592. † 5. Oct. 1682.),

¹⁾ Alius a Claudio Chifflet bisuntino, juris professore in academia dolensi († 15. Nov. 1580), qui plura reliquit opera juridica et historica; a Jo. an. Jacobo Chifflet Philippi IV. medico († 1660), qui scripsit *de linteis sepulchralibus Christi*, Antverpiae 1624. in 4°; a Julio Chifflet (1610—1676.) theologiae doctore et vicario generali archiepiscopi bisuntini, et ab hujus fratre Joanne († 27. Nov. 1666.) viro admodum erudito, Philippo IV. a concionibus et canonico tornacensi, cujus exstat judicium *de fabula Joannae papissae*, Antverpiae 1666. in 4°, et horum avunculo Philippo († c. 1667. a aetatis 60), canonico et vicario generali bisuntino, qui praeter alia edidit *Concilii tridentini canones et decreta* cum praefatione et notis eruditis, Antverpiae 1640. in 12°.

aliquandiu s. Scripturae interpres, vir in omni genere admodum eruditus, quem inter eruditissimos societatis Jesu scriptores post Petavium et Sirmondum laudare solebat Norisius¹⁾, edidit praeter alia²⁾: *Fulgentii Ferrandi diaconi carthaginienensis ecclesiae opera* junctis Fulgentii et Cresconii africanorum episcoporum opusculis relativis, Divione 1649. in 4°.; ea aut primum protulit aut emendavit notasque adjecit. *Scriptorum veterum de fide catholica quinque opuscula*: 1. Alcuini confessio fidei suae; 2. ex libris 10 s. Fulgentii fragmenta 39; 3. ex l. s. Fulgentii de incarnatione Christi insignia 13 fragmenta; 4. Rabani Mauri l. adversus judaeos³⁾; 5. anonymi de Beringarii haeresiarchae damnatione commentariolus, ib. 1656. in 4°.; s. *Bernardi Claraevallensis abbatis genus illustre assertum*⁴⁾. Accedunt Odonis de Diogilo, Joannis eremitaе, Herberti Turrium Sardiniae archiep. aliorumque aliquot scriptorum opuscula duodecimi post Christum seculi historiam ecclesiasticam spectantia, Parisiis 1660. in 4°.; *Paulinus illustratus* sive appendix ad opera et res gestas s. Paulini nolensis ep., Divione 1662. in 4°.; *Victoris vitensis et Vigili tapsensis provinciae bizacenae episcoporum opera*, ib. 1664. in 4°. cum vindiciis et notis; *Bedae presbyteri et Fredegarii scholastici con-*

¹⁾ Ep. ad Magliabecum, in qua doctissimas proponit animadversiones in ep. 175. s. Augustini, in patrol. lat. edit. Migne 47, 304.

²⁾ Cf. Backer 1, 1235. Plures quoque vitas et acta sanctorum suppeditavit bollandistis, alia Labbeo, D'Acherio, Baluzio etc.

³⁾ Verum hanc epistolam non esse Rabani, sed Amolonis lugdunensis ep. probat recentior quidam scriptor in appendice ad Joan. Dallaei dissert. de auctore confessionis Alcuini.

⁴⁾ Haec dissertatio est ejus nepotis Pauli Ferdinandi Chiffleti O. S. Bern., et jam prodierat Bruxellis 1643. hoc titulo: *De pernobili et militari genere s. Bernardi epistolica observatio.*

cordia ad senioris Dagoberti definiendam monarchiae periodum et ad primae totius regum francorum stirpis chronologiam stabiliendam in 2 pp. divisa, quarum prior continet historiam ecclesiasticam gentis anglorum cum notis ad eandem historiam et dissertationem de auctore hujus historiae; posterior dissertationem de annis Dagoberti francorum regis eo nomine primi, Parisiis 1681. in 4°. Dissertationem suam opponit Chifflet sententiae Hadr. Valesii, secundum quem Dagobertus I. mortuus est a. 638. Opposuit Valesius: *Observationis de annis Dagoberti francorum regis adversus P. F. Chiffletii dissertationem defensio. Dissertationes tres*: 1. de uno Dionysio primum areopagita, ep. atheniensi, demum parisiensi ep., apostolo et martyre; 2. de loco et tempore conversionis Constantini M.; 3. de s. Martini turo-nensis temporum ratione, Parisiis 1676. in 12°; *Opuscula quatuor*: 1. de Dionysii aetate totaque chronologia, quo et suis parisiensibus confirmatur Areopagita et huic sui libri vindicantur; 2. de una sancta Syra seu Syria virgine; 3. origo prima comitum valentiniensium ex pictaviensibus; 4. excerpta singularia ex collectaneis de vita et gestis s. Bernardi claraevall. abbatis, auctore Gaufrido ab. quondam illi ab epistolis. Accessit appendix de concilio niomagensi a. 821., ib. 1679. in 8°.; *Histoire de l'Abbaye royale et de la ville de Tournus* etc., Divoine 1664. in 4°, opus rarum, quod magni aestimatur.

337. Jacobus du Frische O. S. Ben. e congregatione s. Mauri natus Sagii 1641 († 1693.) concinnavit cum Nicolao le Nourry novam editionem *operum omnium s. Ambrosii* ep. mediolanensis ad mss. codd. vaticanos, gallicauos, bel-gicos etc. necnon ad veteres editiones exactam addita s. doctoris vita, quae prodiit Parisiis 1686, 1690. v. 2 in f. Haec omnium editionum s. Ambrosii est praestan-

tissima¹⁾, eaque recusa fuit Venetiis 1748—1751. v. 4 in f.; 1781, 1782. v. 8 in 4°. et in Patrol. cursu accurante Migne 1845. De ea ita scribit Caveus²⁾: „Egregiam hanc editionem commendant chartae puritas et typorum pulchritudo; librorum ordo rite dispositus; materiae et temporis ratio accurate habita; libri genuini a spuriiis critico acumine discreti; complures codd. mss. inter se et cum aliis collati, neque sine horum auctoritate quidquam in textum admissum; praeclara editorum fides, integritas et diligentia; tractatum in capita divisio capitumque summaria collecta, praemissa cuivis tractatui admonitio, qua de libri veritate, occasione, argumento, tempore aliisque judicant; praeter notas, quae ad calcem paginae adhiberi solent, ut de variis utilissimisque indicibus nihil dicam.“ Scripsit quoque s. *Augustini vitam* cum Hugone Vaillant, quae reperitur in editione maurina operum hujus s. doctoris. Joannes Garet O. S. Ben. ex eadem congr. natus apud Portum Gratiae in dioecesi rotomagensi († 1694.) edidit *Magni Aurelii Cassiodori senatoris opera omnia* in 2 t. distributa ad fidem mss. codd. emendata et aucta, notis et observationibus illustrata, quibus praemittitur illius vita (auctore le Nourry) cum dissertatione de ejus monachatu, Rotomagi 1679. in f., quae editio est praestantissima³⁾.

¹⁾ Cf. de hac edit. acta erud. lips. 1688. p. 64; et suppl. 2, 209.

²⁾ In hist. liter. Eccl. sec. 4. p. 168. Genevae 1705. Cf. etiam Pez, biblioth. benedictino-mauriana l. 1. p. 62—71; Biogr. univ. 16, 74; Tassin etc.

³⁾ Postmodum repertae sunt in archiviiis veronensibus *Cassiodori complexiones in epistolas, acta apostolorum et apocalypsim*, quae prodierunt Veronae 1720. in 8°; Rotterdami 1738., hinc editio Garetii est incompleta. Cf. Biogr. univ. 16, 471; Tassin, Journ. des Savans 10. Jul. 1679.

Denique huc referri possunt¹⁾: Petrus de Goussanville (Goussanvillaeus † 1683), qui edidit *Petri Blessensis*, bathoniensis in Anglia archidiaconi *opera*, Parisiis 1667. et 1675.; opera s. *Gregorii M.* v. 3 in f., quae editio magnas laudes promeruit; in annotationibus omnia disciplinarum genera, artes omnes delibantur coacervatis tum ex sacris, tum ex profanis, ex graecis et latinis scriptoribus innumeris fere testimoniis. Emericus Bigot rothomagensis, vir vere eruditus²⁾, qui libenter alios eruditos consilio et opera juvabat (n. 1626., † 18. Dec. 1689.), edidit *Palladii episcopi helenopolitani de vita s. J. Chrysostomi dialogus* (primum graece); accedunt homilia s. Joannis Chrysostomi in laudem Diodori tarsensis ep., acta Tarachi, Probi et Andronici, Parisiis 1680. in 4°; Godefridus Hermant bellovacensis n. 6. Febr. 1617., Sorbonae domus prior 1644., universitatis parisiensis rector 1646; doctor s. theologiae et sacerdos ordinatus 1650. (11. Jul. 1699). Versatus erat in historia ecclesiastica et antiqua Ecclesiae disciplina, cujus rigidiorē observantiam affectavit non sine aliqua Jansenismi suspitione. In jesuitas non bene affectus iterum atque iterum stilum acuit, et ne parisinae academiae patres illi incorporarentur, multum diuque lingua et calamo laboravit. Arnaldi partes nimio ardore sectatus³⁾ malam sui existimationem apud

¹⁾ De Moissy edidit *la Méthode dont les Pères se sont servis en traitant des mystères*, Parisiis 1683. in 4°.

²⁾ Cf. Nicéron 8, 86—90; 10. p. 1. pag. 178—180; Du Pin 18, 209; Saxius 5, 283; Feller 2, 478. Ab J. G. Graevio (in praef. ad lectiones hesiodeas p. 18.) dicitur „decus suae Galliae, qui natus est ornandis literis illorumque conatibus, qui in arte aliqua egregia illustranda elaborant“.

³⁾ Ita ex. gr. edidit: *Apologie pour M. Arnauld contre un libelle publié par les Jesuites intitulé: Remarques judicieuses sur le*

plerosque generavit, et ob eam causam etiam canonicatu ad tempus privatus, nec in capituloecclesiae suae locum habere permissus est, nisi rebus compositis sub Clemente IX. a. 1668. Scripsit Hermantius¹⁾ copiose ac plane erudite *la Vie de s. Jean Chrysostôme* (sub nomine Menart), Parisiis 1664. in 4°; 1665. in 8°; Lugduni 1683. pp. 2 in 8°; *la Vie de s. Athanase*, Parisiis 1671. pp. 2 in 4°; *la Vie de s. Basile et de s. Gregoire de Nazianze*, ib. 1674. pp. 2 in 4°; *la Vie de s. Ambroise*, ib. 1674. in 4°; in quibus non solum tantorum praesulum gesta ornate, sed fuse nimis describit, verum et eorum scripta diligenter, nec sine bono critices gustu expendit. Ex his Hermantii lucubrationibus non pauca ad historiam ecclesiasticam sec. 4. pertinentia suae ad Baronium criticae inseruit Ant. Pagius t. praesertim primo; non tamen omnia ab illo tradita absque delectu probat. Prodiit Parisiis 1693. in f. opus Hermantii posthumum: *Clavis ecclesiasticae disciplinae* seu index universalis totius juris ecclesiastici, opera et studio Petri Auger. Scriptio est plane imperfecta, nam ad proprium tantum usum, non ut ederetur, eam composuit, et ab editore improbis notis satis maculata: reperitur in hoc opere summa quaedam conciliorum: nam ejus ope levi negotio inveniri possunt, quae de praecipuis materiis ecclesiasticis conciliorum generalium et

Livre de la fréquente Communion, Parisiis 1644, 1648. in 4°. „Ce livre, inquit Dictionnaire des livres jansén. 1, 91., est l'éloge d'Arnauld, de sa famille, de Saint Cyran, de Duhamel, de Petrus Aurelius, du Livre de la fréquente Communion, de Jansénius et de sa Doctrine. C'est au contraire une Satyre perpétuelle de ceux qui ont attaqué les erreurs pernicieuses de ces quatre Novateurs.“

¹⁾ Cf. plura de eo deque ejus libris apud Nicéron 3, 195; Jos. a s. Michaelē bibl. crit. 2, 395; Biogr. univ. 20, 260; Du Pin 18, 185. In bibliis polyglottis parisiensibus editionem textus graeci ipse curavit.

provincialium canones, necnon pontificum vel imperatorum rescripta et edicta definiverunt¹⁾. Ita etiam ex ejus schediis prodiit l. posthumus: *Tradition de l'Eglise sur le silence chrétien et monastique* contre l'intempérance de la langue et les paroles inutiles en général et en particulier et contre la trop grande fréquentation des Parloirs des Religieuses, ib. 1697. in 4°.

V. Historia ecclesiastica.

338. Historia ecclesiastica, quae periodo praecedenti florere admodum coepit, hac quoque aetate plane insignes cultores numerat, inter quos tres praesertim eminent, Antonius Pagi, Carolus le Cointe et Sebastianus le Nain de Tillemont. Sed eos primum indicemus, qui quaestiones potius praeliminares tractarunt. Ii sunt pauci, nec magnae celebritatis. Joannes Ludovicus Ambianensis O. Cap. composuit²⁾ l. inscriptum: *Atlas temporum* in 4 ll., Parisiis 1685. Primus l. nuncupatur periodus ludovica ex astrorum consideratione et dat chronologiae principia cum omnibus cyclis et annorum characteribus usque ad Christi adventum; 2. inscribitur chronologiae nova methodus calendario ecclesiastico astronomisque regulis sustentata, ubi per cyclos

¹⁾ Cf. Journal des Savans 21, 409.

²⁾ Composuit praeterea *epitomen historiarum omnium a Christo nato ad a. 1680.* cum omnibus characteribus usque ad consummationem seculi, Parisiis 1685. in f. Secundum Alexandrum a s. Joanne de Cruce in contin. historiae eccl. Fleurii l. 212. §. 15. edidit etiam Martialis a Conceptione O. Carm. († 1695.) *opus chronologicum* omnium seculorum, dialogum duplicem *de annis ab orbe condito*, dissertationem chronologicam *de historiae Judith et Esther tempore*, et dissertationem *de Caino juniore*.

atque per festa mobilia praeterita et futura secernitur a ceteris vera chronologia; 3. est chronologia sacra, quae omnes V. T. solvit controversias, ubi tamen et generalis et specialis, et sacra et profana in suis tabulis chronologia exhibetur; 4. dicitur chronologia nova ex textibus canonicis deducta, ubi explicatur computatio annorum omnium seculorum per sabbata, sabbaticas hebdomadas et jubilaes, donec christianorum dominica sabbato judaico succedat. De Geographia ecclesiastica meruerunt Augustinus Lubin et De Commanville, quorum hic collegit *Histoire de tous les Archevêchés et Evêchés de l'univers par Tables Géographiques et Chronologiques*¹⁾, Parisiis 1700. in 8°, ille vero plura ad hoc argumentum spectantia opera reliquit, ut *martyrologium romanum* geographicis tabulis et notis historicis illustratum, Parisiis 1661. in 4°. Chartae geographicae sunt tredecim manu auctoris in aes insculptae, et post quamlibet chartam loca in ea contenta serie alphabetica posita cum eruditis annotationibus; *tabulae sacrae geographicae* sive notitia antiqua, medii temporis et nova nominum utriusque T. ad geographiam pertinentium, ib. 1670. in 4°. et 12°. necnon in bibliis latinis ed. Vitré, ib. 1666. et 1691. in 4°; *tabulae in annales usserianos* et observationes geographicae, ib. 1673. in f. et in recentioribus editionibus annalium Usserii; *Orbis augustinianus sive conventuum O. Erem. s. Aug. chorographica et topographica descriptio*, ib. 1659. in 4°; 1671, 1672; Suite de la Clef du grand Pouillè des Bénéfices de France i. e. continuatio clavis magni registri beneficiorum Galliae continens abbatias cum anno foundationis et nomine fundatorum ac situ earum, ib. 1671. in 4°. Liber est latinus, quamvis titulus praefixus sit gallicus, in quo P.

¹⁾ Cf. Journal des Savans 28, 200; Biogr. univ. 9, 355.

Lubin secutus est auctorem de la Clef du grand Pouillé, cujus haec continuatio v. 2. quodam modo efficit, primum illud ab alio compositum episcopatus Galliae exhibebat ¹⁾. *Italia ecclesiastica* in suas 20 distincta provincias, sive Italiae ecclesiae cum exstantes tum excisae, Romae 1691. in f.; *abbatiarum Italiae brevis notitia* ²⁾, quarum tam excisarum quam exstantium titulus, ordo, dioecesis, fundatio, mutationes, situs etc. exactius exprimuntur, ib. 1693. Natus autem est Augustinus Lubin Parisiis 29. Jan. 1624. et adolescens 15 annorum ordinem amplexus s. Augustini. Mox sublimioribus studiis imbutus theses theologicas a. 1646. praesente clero gallicano, qui tunc Parisiis conventum celebrabat, publice propugnavit. Cum se praesertim historiae sacrae studiis daret, advertit quantum ad hujus plenioris intelligentiam geographiae accurata notitia conducat: quare sibi hanc eruditionis partem exornandam ratus, coepit omne tempus, quod obedientia reliquum faciebat, penitiori rerum geographicarum cognitioni tribuere, ea felicitate, ut haud multo post et regii in patria et generalis in ordine geographi titulum meruerit. Viri docti aut etiam bibliopolae, dum majus aliquod opus typis parabant, P. Lubinum passim conveniebant, ut hoc notis suis vel indicibus geographicis illustraret,

¹⁾ Similis argumenti sunt etiam opera sequentia: *Pouillé général contenant les bénéfices de l'Archevêché de Sens* et des diocèses de Troyes, Auxerre et Nevers, avec les Abbayes, Prieurez, Doyennéz etc., Parisiis 1648. in 4°; *Pouillé général* contenant les bénéfices de l'Archevêché de Tours et des diocèses d'Angers, Dol, Mans, Nantes, Rênes, s. Brieu, s. Malo, s. Pol de Leo, Triguier, Cornonailles, Vanes, avec les Abbayes etc., ib. 1648. in 4°. Praeterea Backer (2, 553.) duo similia opera adscribit Labbeo, quae eodem anno et loco prodierunt, sed tituli differunt, unum titulum magis generalem prae se fert, alterum de aliis agit dioecesisibus.

²⁾ Cf. *Acta erud. lips.* 1694, p. 126.

quod ipse lubens praestitit. Manus quoque ipse applicuit scalpro, mappas et chartas geographicas a se delineatas nitide et accurate in aes incidendo. Praecipuis sui ordinis muneribus functus est magna prudentiae et suavitatis commendatione¹⁾. Decessit Parisiis 7. Martii 1695. a. aetatis 71.

339. Plures de universalis Ecclesiae historia solliciti fuere: sed praetermissis Petro Gaultruche S. J. aurelianensi, viro diffusae eruditionis, mathematico insigni, diu hujus facultatis, dein philosophiae et theologiae professore (n. 1602., † 30. Maji 1681.), cujus exstat *Histoire sainte* avec l'explication des points controversés de la religion chrétienne, Cadomi 1666. in 12°., saepissime edita²⁾, Antonio le Grand O. Min.³⁾ duacensi (1699), David Lenfant O. Praed.⁴⁾

1) Plura de eo deque ejus operibus cf. apud Ossinger in biblioth. augustiniana; Nicéron 31, 148; Du Pin 18, 105; Biogr. univ. 25, 329; Feller 2, 582., qui de eo dicit: „Ses livres ne sont pas écrits avec agrément, mais les recherches en sont utiles;“ Journal des Savans 23, 220.

2) Cf. Backer 1, 2068. Anno 1679. prodiit Parisiis editio jam 12. v. 4 in 12°; 1692. in v. 4 ed. 15. Edidit etiam *scopulos novorum dogmatum* seu synopsis propositionum, quas damnarunt summi pontifices adversus novorum temporum novatores, Cadomi 1673. Cf. Biogr. univ. 16, 605.

3) *Historia sacra ab orbe condito ad Constantinum M. deducta*, Londini 1699. in 8°. Impense deditus erat philosophiae cartesianae, quam ad methodum scholasticam redegit. Cf. Biogr. univ. 71, 292.

4) *Histoire générale de tous les siècles de la nouvelle loi*, laquelle enseigne ce qui est arrivé de plus notable dans l'Eglise et dans le monde tous les jours de l'année depuis la naissance de J. C. jusques à présent, Parisiis 1680. t. 3 in 12°; 1684. t. 6 in 12°. Alia hujus auctoris opera sunt: *Concordantiae augustinianae* sive collectio omnium sententiarum, quae sparsim reperiuntur in omnibus s. Augustini opp. ad instar concordantiarum s. Scripturae, ib. 1656, 1665, t. 2 in f.; *Biblia*

parisino (+ 31. Maji 1688. a. aetatis 85.), et Joan. Dominico Mauro¹⁾: tres praesertim mentione sunt speciali digni. Horum primus est Antonius Pagi O. Min. Conv., qui quo humiliori in Galliae Provincia loco, quem Rognis vocant, natus fuit (31. Martii 1624.), eo majores in literis elegantioribus ac disciplinis difficilioribus, chronologia scil. et historia, progressus fecit; et quamquam per sacrorum tractationem et provinciarum administrationem (quater enim praepositus provincialis fuit) multum a suis studiis avocaretur, historiae tamen culturae, quantum supererat temporis solícite impendere perrexit, ac praesertim in defectibus, quos penes alios historicos observavit, emendandis adlaboravit. Hinc ei nata accurata et erudita *dissertatio hypatica* seu de consulibus caesareis (Lugduni 1682. in 4°.) et *dissertatio de die et anno mortis s. Martini episcopi turonensis*, et *Critica historico-chronologica in annales Baronii*: quamvis haec duo postrema scripta non perfecta ab eo sint et expolita, sed curae et diligentiae Francisci Pagi relicta, qui non magis de patruo suo, quam de orbe erudito praeclarissime meritis est, et quidquid rerum atque ornamenti deerat impigre fideliterque addidit. Antonius Pagi primum quidem non est aggressus Baronium, sed Spondani epitomen; admonitus autem ab amicis et fautoribus, ut ipsos collustraret annales, morem iis

augustiniana sive collectio et explicatio omnium locorum s. Scripturae, quae sparsim reperiuntur in omnibus s. Augustini operibus ordine biblico, ib. 1661. t. 2 in f.; *S. Bernardi ab. biblia* sive collectio etc. 1655. in 4°; *S. Thomae Aq. biblia* sive collectio etc., 1657. t. 3 in 4°, quae tamen V. tantum complectuntur T., tribus aliis voluminibus paraverat N. T. edendum.

¹⁾ *Istoria sacra tratta dal Martirologio romano*, Annali del Card. Baronio ed altri Scrittori ecclesiastici, nella quale si discorre di molto Servi di Dio, Romae 1682, 1683. in 4°.

gerere decrevit, cui labori per 30 annos insudavit eique immortuus est¹⁾ 5. Jun. 1699. (sec. aliquos 1695.), postquam totum laborem secundis curis retractaverat. Prodiit ejus critica hoc titulo: *Critica historico-theologica in universos annales ecclesiasticos em. et rev. Caesaris Card. Baronii*, in qua rerum narratio defenditur, illustratur, suppletur; ordo temporum corrigitur, innovatur et periodo graecoromana nunc primum concinnata munitur . . . Accedunt catalogi decem veterum summorum pontificum hactenus inediti, t. 4 in f. Parisiis 1689. (t. 1.), Antverpiae (proprie Genevae) 1705. (3 t. reliqui); 1727. et una cum Baronii annalibus. Licet hos maximi fecerit, tamen non inutile duxit, eos illustrare atque supplere, facta novis argumentis uberius confirmare, chronotaxin vero multoties emendare, praecipue postquam complura veterum monumenta e latebris tandem prodire, quae Baronius necdum suo tempore vidit²⁾, hinc ingeus utilitas et pretium ex hoc labore in annales redundat. Magno plausu excepta haec critica fuit non solum a catholicis, sed et a protestantibus³⁾. Verumtamen familiarem scriptoribus criticis etiam praestantissimis sortem adeo devitare non potuit Pagius, ut etiam multoties sive in historia ipsa sive

¹⁾ Plura de ipso cf. apud Nicéron 1, 178; 10. p. 1. pag. 13; Feller 2, 587., qui consentientibus aliis, ita de ejus critica scribit: „On y voit un savant profond, un critique sage, un écrivain d'un esprit net et solide, un homme doux et modéré. Cette critique est d'une utilité infinie; elle va jusqu'à l'an 1198., ou finit Baronius;“ Andre 7, 733; Kirchenlex. 8, 42; Du Pin 18, 197; Biogr. un. 32, 368.

²⁾ Cf. plura de hoc opere in Mémoires de Trévoux 1711. pag. 1512—1539; 1903—1931; a. 1712. p. 273—291.

³⁾ Cf. Fabricium in hist. bibl. fabric. 5, 254; Clericum in Bibliothèque universelle t. 15; bibliothèque choisie 8, 258—327; acta erud. lips. 1690. p. 369—381; 1706. p. 110—113; 337—348; 433—438.

in chronologia tam a vero, quam a verisimilitudine desciverit, et subinde immemor sibimetipsi contradixisse sit visus, id quod lectoribus magis attentis et vel solam Pagii criticam vel una cum antverpiensibus sanctorum actis rite collatam inspicientibus persaepe sub oculos cadet¹⁾. Alii Pagii opera sunt: *D. Antonii Paduani O. Min. sermones hactenus inediti de sanctis et diversis*. Accedunt vindiciae regularum coss. caesareorum, Avenione 1685. in 8°. Statuerat Pagius plures regulas ad determinandum imperatorum consulatum in sua dissertatione hypatica, quae tamen non omnibus arriserunt: plura contra illas excepit Norisius in sua epistola consulari; ad haec modo respondet Pagius in hisce vindiciis, sicut etiam in dissertatione gallica *de consulatibus imperatorum*²⁾. Ceterum Norisius tanti fecit Pagium, ut ei tamquam amicorum suorum eruditissimo dedicaret suam editionem fastorum consularium et dissertationem de numismate Herodis Antipae. — Alter est Joannes Cabassutius aquisextiensis, qui 16 annos natus in congregationem Oratorii D. Jesu admissus est. Callebat linguâs orientales; in scientia morali et canonica peritissimus oraculi instar undique consulebatur; ad casus vero propositos conscientiae aliasque difficultates distincte, solide, prudenter modesteque respondebat. Cardinalis Grimaldi, a quo Romam ductus est, conscientiae fuit moderator († 25. Sept. 1685. octogenario major). Vir erat singularis humilitatis et abnegationis, virtutis consummatae integerrimaeque vitae; omnis otii osor, sed admodum

1) Plura, quae emendari possunt ex hac collatione, recenset Schüz in commentario critico de scriptis et scriptoribus historicis p. 321. Juverit etiam Pagii *criticam* in multis quaestionibus contulisse cum doctissimis adnotationibus et disquisitionibus Cennii ad codicem carolinum. Cf. etiam Mich. a s. Joseph bibliogr. crit. 1, 273.

2) Ea habetur in *Journal des Savans* 1688. mense Novembris. Hurter, Theolog.

promptus ad abrumpenda studia in aliorum, etiamsi essent abjectae conditionis, utilitatem¹⁾. Edidit utilem et succinctam *notitiam ecclesiasticam* historiarum, conciliorum et canonum, Lugduni 1681. in f.; 1685. ed. diligenter recognita et aucta, Coloniae 1725. in f. (ed. 4.), Parisiis 1838. v. 3 in 8°, in qua stilo nitido et puro accurata descriptio traditur secundum seculorum seriem praecipuorum eventuum, conciliorum et canonum invicem collatorum, veterum recentiorumque rituum Ecclesiae²⁾ ab ejus incunabulis usque ad sec. 17. Hujus *epitome* prodiit Lovanii 1776. in 8°. Utilius forte est aliud ejusdem opus inscriptum: *Theoria et praxis juris canonici*, in qua de jure agit ad forum tam sacramentale quam contentiosum tum ecclesiasticum tum seculare, Lugduni 1675. in 4°; 1686, 1696. et 1698., quae duae editiones aliis et copia et stilo praestant; Rothomagi 1703. (ed. ceteris mendosior); Lugdini 1758. cura Giberti, qui annotationes adjecit, sed doctrinae et menti auctoris non semper consentaneas. Secundum S. Alph. de Liguori in re morali auctor est perdoctus, imo inter auctores classicos referendus³⁾, quamvis fuerit probabiliorista.

340. Jam accedimus ad tertium omnium celeberrimum Ludovicum Sebastianum Le Nain de Tillemont⁴⁾. Natus

¹⁾ Cf. Du Pin 18, 140; Feller 2, 150; Mich. a s. Joseph 3, 45; Biogr. univ. 6, 437.

²⁾ Plures ejusmodi dissertationes ad ritualement disciplinam spectantes recepit Zacharias in editionem *disciplinae populi Dei* a Claudio Fleury ex scriptoribus sacris et profanis collectae et ab ipso latine redditae, Venetiis 1782.

³⁾ In praef. op. *Moralis* p. IX. Cf. etiam *Nomenclat.* 1, 238. in annot.

⁴⁾ Cf. de eo Mich. Tronchay: *Vie de M. Lenain de Tillemont*, Nanceji 1706; Coloniae 1711. absque auctoris nomine; hujus epitomen exhibet Hefele Tüb. Qtlschr. 1841. p. 243 ss.; Beiträge zur Kirchen-

est Le Nain parentibus nobilibus 30. Nov. Parisiis 1637; de Tillemont, sub quo nomine eruditus innotuit, se appellavit a villa paterna, in qua plures vitae suae annos commoratus est. A parentibus traditus est puer 9 vel 10 annorum instituendus viris illis, qui Portum Regium incolebant, eruditus, quidem certe, sed spiritu janseniano infectis. Ex his prae ceteris Nicole et de Sacy curam de Tillemontii institutione in se susceperunt. Grandior factus illis etiam se adjunxit atque in eorum coetum est receptus. In primis historia delectabatur, sed non contentus nosse facta, sagaci judicio fontes rimabatur, totque propterea movit quaestiones, quas magistris suis proponebat, ut non sine timore illas audiret Nicole, veritus ne illas satis posset solvere. Lectitabat etiam Estii commentaria in libros sententiarum, sed praesertim opera ss. patrum, et vix 18 annos natus diligenter colligebat ex illis quaecunque reperiret de apostolis deque apostolicis viris, quae secundum Usserii methodum in annalibus sacris servatam in ordinem redigebat, quod consilium ex magistrorum suorum sententia ad sequentia quoque secula extendebat; hinc tantam collegit materiam ad illustranda priora sex Ecclesiae secula. Cum vel a magistris propter hanc eruditionem juvenis magni fieret, prae modestia decrevit nemini explicare quaestiones historicas sibi propositas, ut omnis vanitatis occasionem removeret: multumque propterea egit De Sacy, ut eum meliora edoceret. Anno nonnisi 1672. urgente eodem De Sacy subdiaconus et post quadriennium 1676.

geschichte, Archäologie und Liturgik 2, 100—120; Nicéron 15, 308; Du Pin 18, 258—271. Ejus frater Petrus ingressus est rigidissimum trappistarum ordinem, in quo excelluit omnibus virtutibus, in primis humilitate et spiritu poenitentiae († 1713. a aetatis 73.). Praeter alia ascetica scripsit: *Essai de l'histoire de l'ordre de Citeaux* v. 9 in 12°. Cf. *Biogr. univ.* 24, 75.

ordinatus est presbyter. Dissipato Portus Regii coetu se in paternam recepit (1679.) villam prope Parisios, ubi remansit usque ad ultimum vitae suae annum. Hic duxit vitam fere eremiticam atque ordinatissimam totus studio pietatisque exercitiis deditus. Diem dominicam fere totam in ecclesia transigebat, atque domi domesticis evangelium diei exponebat. A multis laudatur propter modestiam animique candorem, unde etiam pacem amabat; et licet intimis amicitiae vinculis jungeretur cum ducibus factionis jansenianae, quod penes haud paucos non immerito nominis sui claritatem obscuravit, non legitur tamen se palam illorum controversiis et turbis immiscuisse. Pauperes libenter eleemosyna juvabat, se dure tractabat, pedes itinera instituebat, consilio et opera amicos, quantum poterat, juvabat¹⁾. Laboribus demum fractus Parisiis 10. Jan. 1698. mortem oppetiit. Haec sunt ejus opera: *Histoire des empereurs et autres princes qui ont régné dans les six premiers siècles de l'Eglise*: des persécutions

¹⁾ Imagini ejus haec, quae sine exceptione subscribere non audeamus, subjecta leguntur :

Exemt de passion, dès sa tendre jeunesse,
Modeste, doux, égal, amis de l'Equité,
Amassant dans une humble e sainte obscurité
Les thrésors de savoir qu'avec tant de largesse
Il offre a la postérité,
Il eut Dieu pour objet, pour guide la Sagesse,
Et pour flambeau la Vérité.

Sed audiatur et altera pars. Feller 2, 594. advertit: „Si aux vertus dont elle (vita a Mich. Tronchai scripta) présente le tableau, on pouvait ajouter la soumission aux décrets de l'Eglise, l'éloge de ce savant homme serait complet.“ Et parum antea: „Quoique l'esprit de partie dont il était animé ne se montre pas à découvert dans cet ouvrage (Mémoires etc.), des lecteurs attentifs en découvrent ça et là quelques allures.“ Cf. etiam infra Schüz. Certe etiam illud non placet, quod in *Calendario janseniano* locum non infimum sit consecutus. Cf. infra annot 2 p. 465.

qu'ils ont faites contre les Juifs; des écrivains profans et des personnes illustres de leur temps, justifiée par les citations des auteurs originaux, avec des notes, Parisiis 1690. t. 1. absque auctoris nomine; 1691. t. 2.; 1692. t. 3.; 1697. t. 4.; 1701. t. 5. et 1738. t. 6. Pertingit usque ad sec. 6. scil. usque ad Anastasium imperatorem. Minus correctata et completa est editio, quae prodiit Bruxellis 1707—1739. v. 16 in 12°. Sed longe majoris pretii sunt *Mémoires pour servir à l'Histoire ecclésiastique* des six premiers siècles justifiées par les citations des auteurs originaux¹⁾: avec une chronologie et des notes, Parisiis 1693. t. 1. in 4°. absque auctoris nomine; 1694. t. 2. cum proluxa dissertatione epistolari ad P. Lamy de ultima coena paschali Domini et de duplici captivitate s. Joannis Baptistae; 1695. t. 3.; 1696. t. 4. Alia 12 volumina reliquit mss., quae prodierunt 1698—1712. Pervenit usque ad a. 513. Hae memoriae unanimi consensu ab eruditis maximi fiunt²⁾,

1) Cf. plura de hoc op. apud auctores citatos, et in Journal des Savans 21, 300—309; 24, 142; 25, 38; 27, 18. et 467; 28, 491; 31, 158; 32, 444; 44, 370; 45, 181. acta erud. lips. 1695. p. 249—263; 1704. p. 121—131; supplement. 3, 88—96; 241—253; 294—300; 433—443; 473—483. et fuse in Mémoires de Trévoux 1703. p. 1521; 1707. p. 440, 601, 2049; 1708. p. 1200; 1709. p. 1; 1710. p. 559; 1711. p. 1121; 1713. p. 1010.

2) Hefele l. c. p. 110: Ueber den Werth der Tillemontischen Mémoires ist in der gelehrten Welt nur eine Stimme, und nur ein einziger Pseudonymus ist mir bekannt, der denselben zu läugnen wagte. "Est autem hic Faydit de Riom, qui sub nomine anagrammatico Dattyfi de Romi edidit Mémoires contre les Mémoires de M. Tillemont, quarum paucae prodierunt; alium quoque librum contra illum scripsit: Eclaircissement sur la doctrine et l'histoire ecclésiastique de deux premiers siècles, sed haec scripta ne minimum quidem detraxerunt pretii Tillemontii operi. Montfaucon in praef. op. s. Joan. Chrysostomi ita de hoc opere judicat: „Certe accuratione ille ac diligentia nemini

nam ex documentis originalibus haustae, imo magna diligentia compositae sunt, paucis tantum verbis pro sententiarum connexione vel animadversionibus ab auctore adjectis, quae scrupulose uncinis includuntur, quo a fontium verbis distinguantur. Subjiciuntur notae criticae, accuratae, doctissimae, in quibus auctor fusius, sed modeste, pacate, nitide et distincte de variis argumentis disserit, quae in textu tan-

concedit: omnia in medium affert, singula discutit, nihil omittit eorum, quae ad rem, de qua agitur, explorandum conferunt, a praejudicata opinione mirum quantum sit alienus. In iudicio tamen ferendo non semper pari felicitate procedit, sed tunc etiam ob diligentiam utilis vel iis, qui adversam tuentur opinionem.“ Hinc antea dixerat: „In hisce monitis (ad opera s. Jo. Chrysostomi) non infrequenter a Tillemontii sententia deflectimus . . . non pauca sunt, in quibus eum a vero aberrasse credimus.“ Mich. a s. Joseph in bibl. crit. 4, 431. post splendidum elogium, advertit tamen: „Nihilominus eorum, qui cum pietate et sobrietate sapiunt, iudicio nonnihil audacior ipsius critica est parumque legitimus et exactus regularum, quas ipse sibi praescripsit, usus.“ Quod fusius exsequitur Schüz in *commentatiuncula critica de Tillemontii monumentis ecclesiasticis* (in commentario critico de scriptis et scriptoribus historicis), ubi ex ordine statuit allatisque factis probare nititur: 1. Tillemontius sui saepe oblitus et regulis assertisque suis contrarius; 2. auctoribus non raro tribuit ea, quae ipsi minime dixerunt; ipse vicissim auctores infideliter refert et corrumpit; 3. scriptores etiam gravissimos et fide dignos testes saepe temere carpit aut aspernatur et praepostere refutat; 4. acta sanctorum saepe levissimis ex causis repudiat: imo de rebus et documentis nec visis nec examinatis confidentissime iudicat; 5. absque solida ratione antiquissimas traditiones oppugnat atque convellit; 6. in dignoscendis veterum scriptis genuinis aut spurii non satis exercitatus aut in examinandis incurius; 7. tam in sanctos et laudatissimos praesules, quam in romanos pontifices injurius; 8. adversus romanae sedis praecellentiam, auctoritatem atque primatum scriptor malignus; 9. adversus rom. catholicaeque Ecclesiae identitatem erronarum propositionum ac distinctionum patronus ac theologaster semicatholicus vel jansenianus.

tum attigerat. Stilus quibusdam videtur nimis jejunos, aridus et omni ornatu rhetorico carens: etiam dispositionem, qua facta recensentur, carpunt, vellent enim illa ad annales redacta: sed haud immerito alii methodum a Tillemontio servatam laudant, secundum quam ejus historia plurimis constat biographiis et monographiis. Ceterum singulis tomis subjicitur chronologia eorum factorum, quae in eodem tomo tractantur. Mox prodiiit secunda editio Parisiis 1700—1713. t. 16 in 4°. Duae editiones prodierunt Bruxellis 1732., sed utraque imperfecta, nam alia complectitur in 10 v. in 4°. tantum 10 t. priores, alia in 24 v. in 12°. solum 8 priores tomos operis Tillemontii. Praeterea multum adjuvit Tillemontius alios in edendis operibus, ut Filleau de la Chaise († 1693.) in edenda vita s. Ludovici (rara, Parisiis 1688. t. 2 in 4°.); Hermant in scribendis vitis ss. Athanasii, Basilii etc. (cf. supra n. 337.), Du Fossé in scribendis vitis s. Cypriani et Tertulliani (n. 330.), Petrum Lambert in editione gallica operum s. Cypriani, cui praemissa est hujus sancti vita; editores maurinos in adornanda vita s. Augustini. Manuscripta ejus, quae reliquit, in monasterium s. Germani de Pratis perlata fuerunt adjectis precibus, ut praepositus generalis congr. s. Mauri Petrum Coustantium ea prosequi juberet. At hic postquam ea per aliquot dies excussit, perlustravit atque examinavit, tanta tamque recondita eruditione referta esse perspexit, ut qua erat modestia, iis proseguendis calamum addicere recusavit¹⁾.

341. His addatur Ludovicus Maimbourg, auctoritate tamen iis longe inferior qui eatenus huc referri potest,

1) Cf. Ziegelbauer in hist. rei literariae O. S. Ben. t. 2. c. 4. sect. 1. pag. 368.

quatenus historiam magnorum quorundam eventuum descripsit, qui ad universalem Ecclesiae historiam spectant. Natus est Nancaei a. 1610. nobilibus parentibus. Annos natus sexdecim societatem Jesu ingressus est, in qua prius rhetoricam docuit, dein diu plurimis in civitatibus magno cum plausu, sed haud imitanda libertate, concionatorem egit. Postea historiae ecclesiasticae studio totum se impendit pari libertate pontificum, principum aliorumque mōres carpens. Fervente regaliū causa audacius adversus pontificem gallicanos praesules defendit, quare ex Innocentii XI. jussu e societate dimissus est. Hujus mandati exsecutio potuisset utique impediri, si ipsemet Maimbourg voluisset: qui tamen id noluit, ne majores societati suae molestias crearet, et ut multo quam hactenus majori zelo, ardore ac libertate regis beneplacito, ut ipsemet fatebatur, deservire posset; hinc a societate dimissus (1682.) in abbatia ad s. Victorem pingui stipendio a rege donatus reliquum vitae transegit. Die 13. Aug. Parisiis repentino apoplexiae tactu correptus, dum historiam schismatis ecclesiae anglicanae concinnaret, vitam finivit a. 1686. Plurima reliquit opera: praetermissis vero ejus concionibus aliisque minoris momenti¹⁾ potiora sunt: *Histoire de l'Arianisme* depuis sa naissance jusqu'à sa fin, avec l'origine et le progrès de l'hérésie des Sociniens, Parisiis 1673. in 4°; 1682. v. 3 in 12°; *histoire de l'Hérésie des Iconoclastes et de la Translation de l'Empire aux Francois*, ib. 1674. in 4°; 1675. v. 2 in 12°; *histoire du schisme des Grecs* depuis l'an 834. jusqu'en 1453., ib. 1677. in 4°; 1678. in 8°; *histoire des Croisades* pour la délivrance de la Terre Sainte, ib. 1675. v. 2 in 4°; 1682. v. 4 in 12°., praecipuum inter ejus opera; *histoire de la décadence de l'empire*

¹⁾ Cf. Backer 2, 999.

depuis Charlemagne et des différends des Empereurs avec les Papes au sujet des investitures et de l'indépendance depuis la mort de Charlemagne en 814. jusqu' en 1356., ib. 1676. in 4°; 1681. v. 2 in 12°. (in indice cum sequenti decr. 23. Maji 1680.); *histoire du grand schisme d'Occident* ou des Antipapes, depuis 1378. jusqu'en 1429., ib. 1678. in 4°; 1681. v. 2 in 12°; *histoire du Lutheranisme*, ib. 1680. in 4°; 1681. v. 2 in 12°. (in indice decr. 12. Dec. 1680); *histoire du Calvinisme*, ib. 1682. in 4°; et iterum in 12°; *histoire de la Ligue*, ib. 1683. v. 2 in 12°; *traité historique de l'établissement et des prérogatives de l'église de Rome et de ses Evêques*, ib. 1685. in 4°. (in indice decr. 14. Jun. 1685.). Contra hunc l. scripserunt Sfondrati¹⁾ (supra n. 315.) et Schelstrate (cf. infra n. 347.). Prodigierunt haec opera simul sub titulo: *Les histoires du sieur Maimbourg*, ib. 1686. t. 12 in 4°; *histoire du Pontificat de s. Leon le Grand*, ib. 1687. in 4°; *histoire du Pontificat de s. Gregoire le Grand*, ib. 1686. in 4°. (in indice brevi Innocentii XI. a. 1687.). Opera haec scripta sunt stilo admodum florido, amoeno atque vivaci²⁾: ex-

¹⁾ Hinc in praef. ad Galliam vindicatam inter alia de eo scribit: „Scripsit Maimburgius calamo catholicis aequae ac calvinistis infesto medium quandam viam inter utrosque molitus, quo efficit, ut odia ab utrisque mereretur; constabat enim eum non veritati, sed regi scribere . . . Sed demus hoc animi gratitudini in Galliae regem: laudes pretio reddidit; illud saltem nulla aetas ignoscet, quod singulis fere paginis tantoque compulsu verborum fidem, veritatem candoremque professus, nihil minus tamen, quam haec omnia cordi habuit, quoties occasio fuit causam suam promovendi nulla veritatis cura; exempla passim occurrunt . . . Pauca libabo, ut ex fimbria pannum agnoscas“ etc. Aliorum in eundem sensu effata cf. apud Schüz comment. crit. p. 273 ss. Cf. etiam Mich. a s. Joseph 3, 239.

²⁾ Bayle de operibus ejus historicis scribit: „Il y répand beaucoup d'agréments, plusieurs traits vifs et quantité d'instructions inci-

aggerationibus delectatur, adeo ut narrationis sinceritas haud semel in discrimen vocetur, ac dubia excitentur contra scriptoris fidem: plura tamen ex illius scriptis erudita sunt scituque digna complectuntur. Initio ejus opera magna lectitabantur aviditate, sed temporis lapsu minoris facta sunt. Acer etiam jansenianorum erat adversarius, quorum versionem montensem impugnavit, et alia quoque opuscula reliquit ad revocandos ad unitatem catholicam protestantes, quae simul prodierunt hoc titulo: *Trois traités de controverse pour ramener les protestantes et toutes les sociétés chrétiennes à la créance catholique*, Parisiis 1682. in 12°.

Praeter Maimbourg nonnulli alii variarum haeresum origines et fata exponunt. Joannes Klein S. J. silesius (n. 4. Jun. 1638., † 14. Apr. 1685.) secundis curis retractavit versionem l. Florimundi Raemon d *de origine haeresum* (cf. t. 1. n. 108.) ab Aegidio Albertino adornatam (Monachii 1614. in 4°. incomplete) eamque edidit Grossgloviae 1676. v. 2 in f. Antonius Varillas gallus n. Guereti a. 1624., historicus diligens († 9. Jun. 1696.), praeter historiam regum Galliae (ab a. 1423—1589; Parisiis 1683—1694. v. 15 in 4°) aliaque¹⁾ scripsit *Histoire des Révolutions arrivées en Europe en matière de Religion* (ab a. 1374—1590.), Parisiis 1686—1690. v. 6 in 4°; et 1687—1690. v. 12 in 12°. Ex 95 ll. quos cogitaverat, 30 tantum prodierunt. Magno zelo pro fide catholica hanc historiam est aggressus, sed quia illam fere ex memoria eorum,

dentes; il y a peu d'historiens, même parmi ceux qui écrivent mieux que lui, qui ont plus de savoir, qui aient l'adresse d'attacher le lecteur comme il le fait." Cf. Feller 2, 179; Du Pin 18, 238; Journal des Savans 5, 155; 6, 301; 14, 87; act. erud. lips. 1685. p. 216—227; 1686. p. 343—356; 1687. p. 610—617; suppl. 1, 30—36.

²⁾ Cf. Nicéron t. 5, pag. 61. ss.; t. 10. p. 2. pag. 149. ss.

quae legerat, scripsit, assidua enim librorum lectione ad coecitatem fere est redactus, mirum esse non debet, si scateat erroribus historicis in assignandis annis, in allegationibus, si nomina persaepe sint mutilata, facta minus accurate vel etiam falso relata. Exaggerant tamen nonnulli haec errata¹⁾. Plures hanc historiam impugnarunt, ut de Larroque, Burnet (cui respondit Varillas, Parisiis 1687. in 8°; Amstelodami, 1687. in 12°), Brunsmann, Puffendorf, Seckendorf etc. — Petrus Soulier vivariensis (n. c. 1640) praeter alia²⁾ reliquit *Histoire du Calvinisme*³⁾, Parisiis 1686. in 4°, in qua plura documenta utilia ad hujus sectae historiam illustrandam reperiuntur.

342. Joannes Ludovicus a s. Joseph O. Carm. Excalc. audomarensis († 1690.) descripsit (gallice) *praelia militantis Ecclesiae*, Duaci 1679. in 4°, in quo opere brevem sed nervosam texuit omnium conciliorum generalium historiam, quid in illis gestum, quid circa fidem statutum, qui errores proscripti, locum, tempus, pontifices, imperatores, sub quibus celebrata sunt, recensens. Felix Buy (Bhuis, Buhy) O. Carm. lugdunensis (n. 1637., † 1687.) edidit *L'Histoire en*

¹⁾ Cf. Feller 2, 590., qui praeterea addit: Lorsque cet ouvrage parut, on y trouva beaucoup de fautes. Ménage ayant rencontré l'auteur, lui dit: „Vous avez donné une Histoire des hérésies plein d'hérésies.“ Cela n'empêche pas que ce ne soit essentiellement un bon ouvrage; on y reconnaît le savant aussi bien que l'écrivain religieux et foncièrement catholique.“ Agunt de hoc opere Act. erud. lips. 1686. p. 506—516; 1687. p. 455—464; 492—500; 1691. p. 25—36.

²⁾ Cf. Feller 2, 599. De ejus opere, cujus mentionem facimus, agunt act. erud. lips. suppl. 1, 268—278

³⁾ Comparationem inter haeresim albigensium et calvinismum instituit De la Valette in l.: *Parallèle de l'Hérésie des Albigeois et de celle du Calvinisme*, Parisiis 1686. in 4°, de quo opere agunt acta erud. lips. 1688. p. 226.

abregé des 4 conciles généraux, Parisiis 1676. t. 3 in 12°. 1699; quam nonnulli laudant. Hic primus propositiones cleri gallicani publice defendit 4. Dec. 1681., unde in se arcessivit pontificias censuras. Joannes Stoz S. J. succinctam relationem historicam de gestis in sacrosancto generali concilio tridentino ex variis auctoribus, Pallavicino praesertim, concinnavit, Dilingae 1695. in 4°; Andreas Chevillier († 8. Apr. 1700.) doctor sorbonicus reliquit in synodum chalcedonensem dissertationem *de formulis fidei subscribendis*, Parisiis 1664. in 4°; sed conciliorum acta in primis illustravit Christianus Lupus (Wolf) O. Erem. s. Aug. Natus est hic immensae eruditionis vir 12. Jun. 1612. Ipris in Flandria¹). Erat jam in puero praeter docilitatem ingenii incredibilis memoria, ut non solum celeriter arriperet quae tradebantur, sed et quae acceperat, firmissime sepiret. In parvulo etiam summa cum oris modestia candidissimi mores exsplendescabant, quo fiebat, ut aequalibus omnibus juxta esset sine aemulatione carissimus. Jugum Domini ab adolescentia portans 15. aetatis a. rerum humanarum pertaesus, augustinianae familiae adscribi voluit. Vix exacto cum felici exitu studiorum curriculo, a superioribus in coloniensi coenobio philosophiae aliis tradendae adolescentulus ferme prae-positus fuit: qua occasione gratiam sibi conciliavit Fabii Chigii tunc ad Rhenum legati apostolici, postmodum Alexandri VII., qui magni deinde illum semper fecit. Inde vocatus est Lovanium ad primam theologiae cathedram sui ordinis moderandam. Indefessum erat studium: cum auctorem legeret, non obiter tantum illum pervolvebat, sed si quid

¹) Plura de eo cf. in *vita* a Josepho Sabatini praemissa edit. operum omnium; Ossinger, bibl. augustin.; Nicéron 7, 204—211; t. 10. p. 2. pag. 236; Biogr. univ. 25, 439; Du Pin 18, 131.

notatu dignum occurreret, excerpebat atque in adversariis adnotabat, ex quibus postea electa faciebat. Ita cum Romae esset, ultra 20 praegrandes et quidem minutissime scriptos electorum codices penes se habebat; hinc belle de eo dicit Foppens, eum instar *lupi* rapacis sacratae doctrinae praedam undique rapuisse et in prodigiosae memoriae ventrem recondidisse. Hac ergo animi contentione in 15 horarum spatium omni propemodum die in arcaniora altioris studii vada viritim impensa et expensa ad illud ecclesiasticae et profanae eruditionis culmen pervenit, ut de quacunque re proposita et quidem ex tempore, tanta cum exemplorum tum argumentorum copia disputaret, referret omnemque solveret nodum, ut in admirationem sui auditores converteret. Aliquamdiu Duaci theologiam professus, sed dein iterum Lovanium revocatus est, ibique ad promerendam lauream doctorem se paravit. Verum tunc jam Jansenii doctrina turbas moverat, atque nonnulli apud legatum pontificium Lupum insinularunt jansenismi¹⁾, qui delationi credens, ne Lupus lauream consequeretur, severe interdixit. Ipse Lupus rem patienter tulit, sed amici ejus Phil. Vicecomitem ordinis tum praepositum generalem per literas rogarunt, ut pontifici maximo Lupi erga sedem apostolicam obsequium testaretur, atque ut una simul doctoratus insignibus ornari posset, ab eo veniam impetraret: quae facile obtenta fuit, hinc magna solemnitate doctor inauguratus est 4. Febr. 1653. Sed novae ortae sunt turbae adversus Lupum, adeo ut agente internuncio Alexander VII. Generali in mandatis dederit, ut Lupum ad Urbem suo nomine vocaret (1655.). Hic bene exceptus est ab Alexandro VII., sibi que mox cardinalium et

¹⁾ Feller 2, 180. scribit: „Il fut pendant quelque temps favorable au jansénisme, mais il se détacha de ce partie.“

virorum eruditorum favorem et amorem conciliavit: praesertim familiari amicitia junctus est cum Henr. Norisio, qui ex ejus in primis colloquiis ad amplectenda historiae ecclesiasticae studia incensus est, et Luca Holstenio, qui tanti ejus eruditionem fecit, ut dicere soleret, in ecclesiastica praesertim historia neminem a se Lupo peritiorem haberi. Dum Romae degeret, ipse summus pontifex et Franciscus cardinalis Barberinus, magnus ingeniorum fautor, sumptus singulo quoque mense pro ejus sustentatione suppeditabant. Romam a. 1660. relinquens Lovanium reversus est secum ferens pontificium quod impetraverat diploma, quo ss. Augustini et Thomae dogmata inconcussa tutissimaque declarantur. Exinde coepit ardentius historiam ecclesiasticam, sacros canones et decreta synodorum generalium scholiis et notis doctissimis illustrare pluresque libros typis evulgare. Anno 1676. omnium votis invitatus et reluctans regendae provinciae praepositus est, quo in munere prodesse potius omnibus quam praeesse cupiebat. Oblatam sibi a Clemente IX. sacristiae pontificiae curam et episcopatus tagastensis dignitatem, ut fama est, religiose et humiliter respuit; lectionem insuper in romana Sapientia recusavit, uti et ampliores honores, quos magnus Hetruriae dux, modo studia sua illi addiceret, sponte detulerat: cui pingue stipendium per Norisium offerenti respondit Lupus: „Pauper sum, pauper vixi, pauper mori volo“. Post haec Romam a. 1677. profectus est unacum Martino Steyartio, Francisco van Vianen ac Petro Lamberto le Drou doctoribus lovaniensibus nomine facultatis, ut damnationem plurimarum propositionum in praxi perniciosarum impetraret. Voti compotes effecti damnatisque per Innocentium XI. propositionibus 65 die 2. Martii a. 1679. sub finem istius anni in Belgium reversi sunt. Interea in locum demortui Gerardi van Werm s. theologiae doctoris ac regii publicique profes-

oris sufficitur a Belgii gubernatore favore prorsus singulari, cum visum antea non fuerit, cathedram hanc doctori regulari esse concessam. Nonnulli quidem hanc promotionem impedire nitebantur eum tamquam turbarum incentorem et jansenianismi fautorem calumniantes, sed incassum. Eam tamen diu non tenuit, nam senio laboribusque confectus in letalem incidit morbum. Per quatuor et amplius menses lectulo doloris affixus, nullas pene alias voces emisit quam „Laus Deo; utinam sponsus hac nocte veniat; cupio dissolvi et esse cum Christo. O divina gratia! usquequo? o divina clementia! usquequo? O Deus meus, bonorum meorum non eges, veni Domine.“ Nec verbum impatientiae ex ore ejus erupit. Nunc sibi praelegi mandans de poenitentia psalmos; nunc viva sibi voce recitare ferventissimas ad Deum, Dei matrem ac omnes sanctos preces, omnes ad poenitentiam vitaeque integritatem et verbo et opere instituens. Ipso autem die, quo mortalitatem exiit, monitus a medico supremam illi horam imminere, *laus Deo* infracto animo respondit. Cumque medicum ipse interrogasset, quantum temporis vitae sibi adhuc superesset, et ille respondisset, ultra duodecimam meridianam non esse supervicturum, iterum *laus Deo* laetus exclamavit. Superiorem accersiri petiit, quem ut venisse vidit, ad eum conversus: „Ego inquit, R. P., contra Deum et proximum in multis me deliquisse certe scio, homo enim sum et vitiis mortalitatis nequaquam expers: proinde quidquid peccavi sive in te, sive in sodales meos, per viscera Christi Domini etiam atque etiam vos omnes ut dimittatis rogo. Praeterea si quid alienum a caritate mihi de caritate scribenti forte excidit, ab iis, qui se laesos cogitant, veniam deprecor. Denique illud abs te peto, pater amantissime, nempe ubi e mortali isto carcere exsolutus fuero, ut mortalitatis hoc exuvium sepeliri facias inter

fratres laicos, quorum meritis divina clementia me indignum dignetur adjungere. Tum solitas Ecclesiae preces, quibus exeuntium animae juvantur, recitari coram se postulavit. Cum e campanili signum salutationis angelicae de more daretur eaque a circumstantibus ter recitata esset, clara ipse voce *Amen* ad singula respondit, atque in iis placidissime animam efflavit 10. Jul. 1681. a. aetatis 70. Hoc sibi posuit vivus epitaphium:

Heres peccati, natura filius irae

Hic jaceo, dignus nomine reque Lupus.

Indignus, non re sed solum nomine doctor,

Verbis non factis me docuisse fleo.

Perdocuisse alios et non docuisse seipsum

Quid juvat? O mundi fumus, inane nihil!

Agne Deus, Patris doctrina, Redemptio mundi

Nunc tibi prostratum commiserare reum.

Et latro et meretrix gratis tua regna subintrant;

Gratia peccatis fiat et ista meis.

Ejus opera¹⁾ collecta prodierunt Venetiis t. 12 in f. 1724—1729, quorum 6 priores complectuntur praecipuum ejusdem opus: *Synodorum generalium et provincialium statuta et canones cum notis et historicis dissertationibus*, t. 1. et 2. Lovanii 1665. in 4°, t. 3, 4, 5. Bruxellis 1673. in 4°. Opus hoc historia conciliorum et introductio quaedam in eorundem canones immensae eruditionis ecclesiasticae est repertorium, cujus tanta est copia, ut vix non obruat lectorem, et hinc etiam ipse non valuit ad minutiora quaedam atten-

¹⁾ Cf. praeter auctores jam citatos Foppens bibl. belgicae p. 1. pag. 170. Opera quaedam minoris momenti praetermittimus.

dere¹⁾. Data occasione prolixas doctasque inserit dissertationes, ut de diaconissis; utrum de valore consecrationis episcopalis sit assistentia trium episcoporum (negative respondet), de confirmatione, utrum valide ab haereticis conferatur (affirmative respondet); simul vero primatum atque jura romani pontificis ex conciliis valide docteqque comprobat²⁾. T. 7. complectitur *ad ephesinum concilium variorum patrum epistolas* ex ms. cassinensis bibliothecae cod. desumptas, item ex vaticanae biblioth. ms. commonitorium Coelestini papae, titulos decretorum Hilarii papae, neapolitanum concilium, epistolas Anacleti antipapae nunc primum in lucem editas, cum scholiis et notis ad epistolas et acta conc. ephesini et chalcedonensis (Lovanii 1682. t. 2 in 4°). T. 8. continetur *divinum ac immobile s. Petri apostolorum principis circa omnium sub coelo fidelium ad romanam ejus cathedram appellationes adversus profanas hodie vocum novitates assertum privilegium*, Moguntiae 1681. in 4°. Occasionem huic operi praebeuit Paschasius Quesnellus, qui Leonis M. opera edidit adjectis notis et dissertationibus. Cum enim is in causa Hilarii arelatensis discutienda Leonem M. nimio sedis suae amplificandae studio contra canones et synodorum provincialium jura praevaricatum, potestatem insuper romani episcopi suburbicariis limitibus circumscriptam et non modo a gallicanis synodis ante Hilarii tempora nullas omnino appellationes ad romanae ecclesiae tribunal delatas, verum etiam afrorum et orientalium patrum ecclesiastica judicia appellationis jure nunquam a romanis episcopis retractata fuisse asserat, Lupus adversus illum calamum distrinxit, et

¹⁾ Cf. Garnerium in praef. historiae nestorian. in p. 2. op. Marii Merc., et in diss. 2. habita in causa Nestorii.

²⁾ Cf. Journal des Savans 1, 458., ubi multum hujus operis eruditio commendatur.

appellationes romanae sedis non esse privilegium ipsi a concilio sardicensi, ut Quesnello visum fuerat, collatum, sed jus divinitus concessum et perpetuae Ecclesiae usu roboratum magna eruditione comprobatur quinque dissertationibus, quarum 1. de ecclesiae gallicanae, 2. de africanae, 3. de Eutychetis, 4. de Flaviani, 5. de Theodoreti ad sedem romanam provocationibus tractat. Agitur etiam in hoc opere contra P. de Marca, Boileau et Gerbais¹⁾. Tomus 9. exhibet librum Tertulliani *de praescriptionibus contra haereticos* scholiis (proximis et eruditis) illustratum, Bruxellis 1675. in 4°. T. 10. continet *epistolas et vitam d. Thomae M.* et archiepiscopi cantuariensis, necnon epistolas Alexandri III., Galliae regis Ludovici VII., Angliae regis Henrici II. aliarumque plurimum sublimium ex utroque foro personarum concernentes sacerdotii et imperii concordiam in lucem productas ex ms. vaticano, b. 1682. in 4°. Duo reliqui tomi continent *opuscula posthuma* (9), quae cura et opera Guillelmi Winants ibi jam prodierant 1690. in 4°.; inter haec continentur dissertationes de antiquitate et legitimo usu sententiae probabilis; de antiqua disciplina militiae christianae, canones circa jus regularium praedicandi verbum Dei (contra Steyart), de ss. sacramenti expositione et in processionibus cum sacris reliquiis delatione (Leodii 1681.); de germano ac avito sensu ss. patrum, universae Ecclesiae et praesertim tridentinae synodi circa christianam contritionem et attritionem (Lovanii 1666. in 12°.), cum epistola familiari ad Henr. Norisium, qua Lupus quibusdam ad nonnulla suae de christiana contritione dissertationis capita haesitantibus respondet. Horum omnium operum propria est solida eruditio, sed „clarissimus

¹⁾ Contra Lupum scripsit Du Pin *de antiqua Ecclesiae disciplina* diss. 2. p. 95. ss.

auctor majorem sibi peperisset laudem, si comptius dicendi genus sequens expeditiore ordine processisset majorique arte sua scripta, quae magna eruditione sunt referta, limasset¹⁾.”

343. Hispaniae concilia collegit Josephus Saenz de Aguirre O. S. Ben. Patria fuit doctissimus hic vir lucronensis, natione hispanus, natus proditur 24. Martii 1630. Abbas assumptus s. Vincentii in civitate Salamantiae bis praefuit ea lege, ut imperium exordiretur primo contra seipsum. Annos 15 studiorum egit praefectum in collegio dicti monasterii; inde ad salmanticensem cathedram evocatus theologiam primo speculativam, tum s. Scripturam explanavit magni ac eruditi theologi famam ex eo assecutus. Exactis hoc modo pluribus annis diffusaque quaquaversum virtutis ejus ac doctrinae fama praesidens generalis hispanae congregationis s. Ben. creatus est. Opere suo de cathedra Petri favorem ac gratiam Innocentii XI. adeo sibi conciliavit, ut die 2. Sept. 1686. inter presbyteros cardinales adlegi meruerit. Exinde variis patrum coetibus, concilii nimirum tridentini, indicis librorum prohibitorum, s. Officii adscriptus eruditione, justitia ac dicendi libertate refulsit. Ipse quoque gliscente Romae quietistarum haeresi Innocentio XI. cum aliis quibusdam purpura et eruditione conspicuis viris (incitante eos Paulo Segneri S. J. clarissimo ea aetate theologo et oratore) praecipuus auctor fuit inquirendi in foedissimos Mich. Ludovici Molinos errores eosque damnandi († 16. Aug. 1699.). Hoc vivens sibi posuit epitaphium:

Joseph Saenz de Aguirre natione
Hispanus, patria lucronensis, vita
Peccator, appellatione monachus
S. Benedicti, studio theologus,

¹⁾ Antonius de Simeonibus in op. de rom. pontificis judiciaria potestate, Romae 1717.

Miseratione divina

S. R. E. cardinalis tit. s. Mariae super

Minervam,

Protector regni Siciliae,

Orate Deum pro eo.

Obiit die XIX. Aug. anno Domini MDCXCIX.

Miserere mei Domine, quia peccavi

Super numerum arenae maris.

Huic epitaphio aliud superadditum fuit¹⁾:

Mirare, qui legis, eruditissimi viri

Pietatem et virtutem,

Disceque de te humiliter sentire.

Transcribendus coelo inscribi terram

Sic vivens voluit et tumulari.

Imitare modestiam, sequere vitam,

Ut parem cum eo consequare

Coronam.

Haec ejusdem sunt opera²⁾: *Collectio maxima conciliorum omnium Hispaniae et novi orbis* epistolarumque decretalium, necnon plurium monumentorum ad illa spectantium, Romae 1693, 1694. t. 4 in f. Praemiserat *notitiam conciliorum Hispaniae atque novi orbis*, epistolarum decretalium et aliorum monumentorum sacrae antiquitatis ad ipsam spectantium magna ex parte ineditorum, Salmanticae 1686.

¹⁾ Paucis sed praeclare Bossuet alterius alioquin sententiae patronus hunc cardinalem depingit (apud Feller 2, 195): „Le cardinal d' Aguirre est la lumière de l'Eglise, le modèle des mœurs, l'exemple de la piété.“

²⁾ Cf. de his deque ejus vita Ziegelbauer historiae rei liter. O. S. Ben. p. 3. c. 4. §. 20; Nicéron 3, 219; Du Pin 18, 248; Eggs purpurae doctae l. 6. n. 99; Journal des Savans 21, 536—544; Saxius 5, 140.

in 8°., quae indicis vicem praestat et solos ferme titulorum cortices offert¹⁾. A norma tamen, quam in ea adumbraverat, in ipsa collectione nonnihil recessit. Prolixum praemittit apparatus in tres divisum partes, in quarum priori 9 dissertationibus praefatio Isidori in suam canonum et conciliorum collectionem illustratur. In hisce Isidoro hispalensi etiam Isidori Mercatoris collectionem decretalium rom. pontificum (quas genuinas censet) collectionem tribuit, de canonum collectionibus isidoriana antiquioribus agit; de canonibus apostolorum, excussis in utramque partem argumentis, disceptatur; de numero canonum concilii nicaeni, de judiciis provincialium synodorum contra Petrum de Marca, de conciliis Hispaniae prioribus tribus seculis e Jacobi ap. discipulis congregatis disserit. Altera pars tota est in vindicandis et illustrandis summorum pontificum isidorianae collectionis ad hispanos epistolis, quas una exhibet; tertia vero pars ea, quae spectant ordinem in conciliis Hispaniae servatum, viam item regiam et exhortationem ad regem, quae tria in collectionibus conciliorum tum mss., tum excusis praemitti solent, exhibet atque illustrat. In secundo quoque t. plures sunt eruditae dissertationes, nullae vero in t. 3. (in quo tantum notae paucae) et 4. Prodiit iterum cura Jos. Catalani cum novis additionibus, Romae 1753. t. 6 in f. Haec collectio est pretiosa, sed minus critica. *Ludi salmanticenses* sive theologia florulenta, Salmanticae 1688. in f. Constat ea dissertationibus, quas pro more antequam acciperet lauream (1666.) praemiserat. Porro in eo libro nil invenies eorum, quae ad subtilitatem scholasticam spectant, sed deprehendes

¹⁾ Cf. Acta erudit. lips. 1688. p. 71. De ipsa vero collectione fuse agitur 1696. p. 120—131; 164—174; 214—217; et ex his Michael a s. Joseph in bibliogr. crit. 1, 143 ss.

solum amoenas et floridas dissertationes sacra et profana eruditione refertas circa ss. angelos, praesertim tutelares, et genios sive daemones ipsorum antistrophos¹⁾. *Philosophia novo-antiqua rationalis*, physica et metaphysica, quaecunque in scholis tractari solet ad mentem Aristotelis et d. Thomae adversus recentes utriusque impugnatores, Salmanticae t. 3 in f. 1671., 1672. et 1675; est commentarius in varios Aristotelis libros. *Philosophia morum* sive libri 10 Ethicorum Aristotelis ad Nicomachum commentariis illustrati²⁾, ib. 1675. in f.; *de virtutibus et vitiis morum* sive disputationes variae in philosophiam moralem ab Aristotele traditam, ib. 1677. in f., Romae 1697. ed. auctior et emendatior; s. *Anselmi archiepiscopi cantuariensis theologia commentariis et disputationibus tum dogmaticis tum scholasticis illustrata*, in quibus subtilitas theologiae scholasticae conjungitur cum eruditione sacra eruta ex Scriptura, conciliis et patribus contra atheos, ethnicos, judaeos, haereticos et schismaticos, ut propterea totum opus pentateuchum fidei appellari possit, Salmanticae 1678—1681. v. 3 in f.; Romae 1690. ed. auctior, sed nonnihil mendosa. Duo priora conti-

1) Ita ipse auctor in scriptorum suorum syllabo apud Ziegelerbauer 3, 421., et ib. plura in illis reprehendit, ut quod minus graviter, quam oporteret, nonnulla scripserit, quod viventes quosdam nimis laudaverit, saepe fidem detulerit pseudohistoricis et plane confictis sub nomine Dextri, Maximi, Luitprandi etc., quod plura menda irreperierint in textum graecum etc. Hunc vero syllabum ita absolvit: „Haec sunt, christiane lector, de quibus te monere visum. Rogo autem, ut lapsus et errata, quae inveneris, benigne corrigas aut patienter feras; et hanc vigiliarum mercedem reddas tum superstiti tum vita functo, ut me nimis peccatorem orationibus tuis Deo commendes.“

2) „In iis 4 t., inquit auctor l. c., displicent mihi [nonnullae aliquorum laudes justo majores et quarum aliquae fortassis jure notari possint velut adulatoriae.“

nent commentarium in Monologium s. Anselmi, sed tantum usque ad c. 66., reliqua commentarii pars non prodiit. Cum vero s. Anselmus in Monologio de Deo uno et trino disse- rat, hinc commentarius insignem atque eruditum exhibet de hoc argumento tractatum. Tomus tertius est de natura ho- minis pura et lapsa, praesertim adversus janseniana dogmata et eorum reliquias. In ed. 2. est hic tractatus longe auctior et ex judicio auctoris (quoad opiniones nonnullas) accurate limatus¹⁾. *Defensio cathedrae s. Petri adversus declaratio- nem cleri gallicani editam a. 1682. die 19. Mart.*, Sal- manticae 1683. in f., de qua ipse ita scribit: „Nullum hac- tenus volumen ita festinanter a me scriptum et praelo datum fuit ac praedictum, neque ratione adeo urgenti ad deprope- randam editionem: ut proinde si qua in eo peccavi, mihi facilius condonentur. Cum enim declaratio prodiisset incli- nante Martio, et quoddam illius exemplar casu Salmanticam pervenisset mense Julii aut circiter, vix legi illam, cum visa mihi fuerit alienissima a sensu antiquitatis christianae et no- minatim vener. ecclesiae gallicanae, cujus nomine illa pro- ferebatur. Coepi itaque statim evolvere sacra monumenta pontificum, conciliorum, patrum et historicorum, praesertim Galliae ipsius per secula singula, nulli parcens labori ac sex fere mensium spatio librum illum scripsi et totidem aliis Sal- manticae palam edidi.“ Ipse praeterea amici sui Nicolai Antonii²⁾ posthumum opus *bibliothecam hispanam veterem*

¹⁾ Si fides Bibliothèque générale des Ecrivains de l'ordre de s. Benoît, Bouillon 1777. t. 2. p. 417. eodem hoc fere tempore Josephus Porta O. S. Ben. casinensis prior (1690) *theologiam scholasticam* secundum principia s. Anselmi edidit.

²⁾ Huic eruditissimo scriptori debemus etiam *bibliothecam hispa- nam novam* sive hispanorum scriptorum, qui ab a. 1500. ad 1684. florere, notitia, Matriti 1683, 1688. t. 2 in f. Fuit autem ipse patria

2 t., quorum prior scriptores ab Octaviani Augusti imperio usque ad a. Christi 1000., posterior reliquos ad a. usque Chr. 1500. comprehendit, brevibus notis ad marginem adjectis illustravit, ac typis Romae edi curavit 1696. in f. Prodiit hoc opus simul cum bibliotheca nova curantibus Fr. Per. Bayerio, A. Sanchez et A. Pellizer, Matriti 1788. v. 4 in f. Romanorum pontificum¹⁾ vitas et gesta synoptice refert Guilelmus de Burry bruxellensis (n. 1618., † 1700), in antiquitate ecclesiastica haud parum versatus²⁾, in *romano-rum pontificum brevi notitia*, Mechliniae 1675; Patavi; 1726, 1747, 1753., Augustae Vindelicorum 1734., Bassani 1779. etc., cui adjecit utilissimum ex Macri Hierolexico *onomasticon* vocum obscuriorum, quae in missali, breviario, martyrologio continentur. *Historiam pontificum a Martino V. ad Innocentium XI.* per numismata descripsit (Lutetiae 1679. in f.) Claudius Molinetus (Du Molinet) O. S. Aug. canonicus s. Genovefae, cabillonensis (1620—1687.) historicus et archaeologus admodum doctus³⁾.

hispalensis, ord. s. Jac. eques, patriae ecclesiae canonicus, regionum negotiorum in Urbe et romana curia procurator generalis et consiliarius regius († 1684.). Cf. Michael a s. Joseph bibliogr. crit. 3, 357. Duae quoque card. d'Aguirre dissertationes eruditae de conc. tolet. III. can 11, 12. et de poenitentia clericorum secundum antiquam praxim reperiuntur in *doctrina de administrando sacramento poenitentiae* collectis tum emin. cardinalium, tum illustr. episcoporum dissertationibus et decretis, Rotomagi 1704. in 8°. Cf. Journal des Savans 33, 78. ss.

1) *Cardinalium historiam* a Leone IX. digessit et composuit Antonius Ambry t. 5 a. 1642. Decessit 24. Jan. 1695. a. aetatis 78. Cf. Du Pin 18, 140.

2) Cf. Feller 2, 585; Biogr. univ. 6, 35.

3) Cf. Feller 2, 588; Saxius 5, 263. Biogr. univ. 12, 226, et ejus elogium in Journal des Savans 15, 36. Edidit praeterea *Stephani tornacensis episcopi* († 1203.) *epistolas*, Lutetiae Parisiorum 1682. in 8°, quas doctis annotationibus illustravit.

344. De historia ecclesiastica particulari integrarum gentium¹⁾ plures solliciti fuere, inter quos excellit Carolus le Cointe congr. Orat. trecensis n. 4. Nov. 1611. A prima pueritia²⁾ emicuit inter aequales ingenio vivaci, tenaci memoria, iudicii sagacitate. Septennio variis in locis professus est rhetoricam simulque tamen diligenter incubuit studio geographiae, chronologiae et historiae, praesertim patriae: magnam quoque adeptus est peritiam in re diplomatica, hinc multum juvit Galliae legatum, cum ageretur de pace westphalica, cujus actis interfuit tamquam capellanus uxoris legati galli: quare etiam a cardinali Mazarin stipendio sat pingui donatus fuit: postmodum etiam a rege et ejusdem ministro Colbert propter insignem eruditionem. Haec ipsi promeruit gratiam et amicitiam virorum doctissimorum Dacherii, Mabillonii, Henschenii, Baluzii, card. Bona etc., atque etiam virorum e prima nobilitate vel summae auctoritatis, imo et Ludovici XIV. atque Alexandri VII. In conversatione admodum erat affabilis, comis, urbanus; quoscunque poterat juvabat consilio et libris, quibus indigebant: diem integrum orationi et studio dicabat († 18. Jan. 1681. a. aetatis 70). Scripsit *annales ecclesiasticos francorum*³⁾, Parisiis t. 8 in f. 1665—1683. ab anno 417—845. Idcirco

¹⁾ Huc forte referri potest etiam *Syria sacra*, quam Romae 1695. in f. edidit Blasius Terzi di Lauria.

²⁾ Cf. plura de ipso in *elogio* praemisso t. 8. annalium ipsius; Nicéron 4, 269; Du Pin 18, 182; Journal des Savans 9, 70; Biogr. univ. 9, 194.

³⁾ Cf. de hoc opere acta erud. lips. 1685. p. 338. Idcirco autem alii aliud horum annalium initium assignant, quod le Cointe priores 261 annos paucis expediat propter monumentorum defectum, quae nonnisi a Clodovei temporibus abundare incipiunt. Ultimus t. prodit cura Gerardi Du Bois. In t. 2. reperitur exacta crisis ll. 6 priorum historiae s. Gregorii turonensis.

autem incepit ab initio monarchiae gallicae, quod cognovisset Fr. Bosquet (cf. supra n. 278.) opus moliri de origine ecclesiae gallicanae. Hi annales secundum Baronii methodum conscripti opus sunt immensae eruditionis, industriae diligentiaeque: complectuntur enim quam plurima antiquitatis monumenta ut conciliorum acta, diplomata, vitas, epistolas etc., omniaque expendit auctor sagaci plane solidoque judicio critico: hinc factum quoque est, ut subinde ab aliorum virorum eruditorum sententia discederet, unde ortae sunt controversiae cum Dacherio, Mabillonio, Chifflet, quas magna dignitate tractavit. Eo ipso vero, quod hi annales contexti fere sint ex documentis vel controversiis criticis, scriptionis forma minus est elegans, aequabilis et grata. Eodem hoc tempore¹⁾ Joannes de Freine canonicus claremontanus scripsit *l'origine des églises de France* prouvée par la succession de ses évêques avec la vie de s. Austremonne premier apôtre et primat des Aquitaines, Parisiis 1688. in 8°. Casimirus Freschott O. S. Ben. congr. casin. burgundus edidit l. inscriptum: *Successi della fede in Inghilterra* colla storia dell'ultime Eresie sino alla felice libertà data alla Religione cattolica dal regnante Giacomo II., Bononiae 1685., in quo omnem christianae religionis in magna Britannia historiam enarrat; initium autem ducit a Josepho ab Arimathea, qui non diu post Christi resurrectionem in hanc insulam appulisse sacrumque evangelium ibidem annunciasse fertur²⁾.

¹⁾ Etiam Simon Gueulette O. S. Ben, († 1699) scripsit *Méthode pour apprendre l'histoire de l'Eglise*, Parisiis 1693. v. 3 in 12°; tomus 3., qui complectitur *Histoire de l'Eglise gallicane*, prodiit seorsim 1699. Prodierunt haec opera absque auctoris nomine, solum signata litera D., qua incipit nomen ipsius matris Desmay. Cf. Biogr. univ. 19, 37.

²⁾ Cf. Ziegelbauer 4, 373; Bibliothecae benedicticasinensis p. 113., ubi plurima ejusdem scripta enumerantur.

Gabriel Bucelinus O. S. Ben. in monasterio weingartensi, n. in oppido Diessenhofen 20. Dec. a. 1599., vir vastae lectionis et eruditionis († 9. Junii 1691.), plurium operum¹⁾ est auctor. Ex his nonnulla referri possunt ad historiam ecclesiasticam Germaniae illustrandam: *Germaniae topo-chrono-stemmatographia sacra et profana*, in qua germanae nobilitatis eminentia commendatur, et tabulis variis stemmatographicis contra receptissimam multorum opinionem ex vetustissimis monumentis familiarum praecipuarum origines docentur et generationes deducuntur. Ulmae et Augustae Vindelicorum 1655. t. 1 in f., t. 2. Ulmae 1662.; t. 3. Francofurti 1672. et 4. Ulmae 1678. in f. *Constantia sacra et profana* Francofurti 1667.; *Rhaetia sacra et profana topo-chrono-stemmatographica*, Ulmae 1666. in 4°. Viro diligentissimo gratiae sunt agenda, quod si non omnium primus, saltem inter primos Germaniam ecclesiasticam suis scriptis illustravit, licet a sodalibus non pro merito fuerit adjutus. Ex eruditorum vero judicio non raro velocior quam felicius aut veracior in scriptionibus suis fuit Bucelinus, multa

²⁾ De quibus cf. Ziegelbauer 2, 372; 4, 180; 320, 335, 374, 423, 430, 440, 485, 528, 530. etc., Biogr. univ. 6, 194. Ex his mentione adhuc digna: *Nucleus historiae universalis* tum sacrae tum profanae, Ulmae 1654. pp. 3 in 12°.; Augustae Vindelicorum 1658. etc., receptus quoque a Bened. Schmier in *apparatum ad theologiam scholastico-polemico-practicam*, et ab a. 1650., quo Bucelinus desinit, ad a. 1735. deductus. Opus eruditis perutile, maxime illis, qui antiquas chartas, instrumenta, bullas et diplomata excutiunt. *Annales benedictini*, quibus potiora monachorum ejusdem ord. merita ad compendium referuntur, Augustae Vindelicorum 1656. in f. In compendium redegit *chronicon generale* Ant. Yepesii, illudque ad a. 1631. continuavit. *Chronologiae benedictinae compendium*, ib. 1679. in f.; *Menologium benedictinum*, Veldkirchii 1655. in f. Cf. Feller 2. 576, qui ejus eruditionem et diligentiam laudat.

scil. praepropera fide admittens absque legitimo monumentorum examine, absque [testium synchronorum delectu, solis potissimum sive nobilium tabulis commentitiis atque traditiunculis sive recentiorum conjecturis sive suo criterio plus aequae innixus¹⁾. *Sueviam ecclesiasticam* sive clericalia collegia tum secularia tum regularia (528) exhibuit²⁾ Franciscus Petrus can. reg. vattenhusinus, Augustae et Dilingae 1699. in f. Bohuslaus Balbinus S. J. reginohradecensis (n. 1621., † 29. Nov. 1688.) pluribus operibus meruit de Bohemia³⁾, praesertim per *miscellanea historica regni Bohemiae* v. 10 in f. Pragae 1679—1687., cuius t. 4. est *hagiographicus* seu Bohemia sancta continens sanctos et beatos Bohemiae, Moraviae, Silesiae, Lusatiae; t. 5. *parochialis et sacerdotalis*; t. 6. *archiepiscopalis* etc. Prodierat jam ib. *epitome historica rerum bohemicarum*, ib. 1677. in f. Opus posthumum est *Bohemia docta* edita notisque illustrata a Raph. Ungar canonico praemonstratensi, Pragae 1776—1780. pp. 3 in 8°. Balbini ingens erat studendi ardor: hinc totam fere Bohemiam studiose susceptis itineribus peragravit; vetusta monumenta attente contemplatus est, bibliothecas et urbium procerumque tabularia excussit, tantamque undique veterum memoriarum, diplomatum atque historicae supellectilis conquisivit vim, ut praeter numerosa, quae typis edidit, inde concinnata volumina, ingentem rerum istius modi reliquerit apparatus. Nec minor erat probitatis ac religionis cultus. Ut ingenio erat miti, aperto ac simplici, ita modestissime de se sentiebat, alios summa comitate affabilitateque tractabat, quo factum

¹⁾ Cf. Schüz in commentario critico de scripto et scriptoribus historicis p. 111.

²⁾ Cf. de hoc opere Mémoires de Trévoux 1712, t. 2. p. 982—989.

³⁾ Cf. Backer 1, 373.

est, ut omnium sibi amorem et studium conciliaret¹⁾. Quaecunque Balbinus de regno Bohemiae literis commendavit magna sunt accuratione conscripta, hinc qui cognoscendae antiquioris historiae hujus regni studio flagrat, is fere solo Balbino legendo sitim suam explere poterit. Gregorius de Argaiz O. S. Ben. Lucronio Castellae veteris urbe (Logrono) oriundus († 1683), vir fabularum si quisquam alius amantissimus et auctorum suppositiorum ex simplicitate patronus studiosus, coacervavit inepta plurima figmenta in operoso 8 v. opere, cui magnificum praefixit titulum: *Poblacian Ecclesiastica de Espanna* y notitia de sus prime-ras honrras hallada en los escritos de S. Gregorio Obispo de Granada y en el Chronicon de Hauberto monge de S. Benito y continuada en los escritos y Chronicon de Hauberto Hispalense, Matriti 1667. ss. in f. *Annales* quoque *ordinis s. Benedicti* continuavit fabellisque complevit, ib. 1675. v. 2 in f. aliaque plura edidit insanabili praeditis pruritu scripturiendi mira ac rara, undecunque ea accepisset²⁾.

345. Alii solliciti fuere de historia ecclesiarum particularium. De Jacobo Masenio S. J. († 1681.), qui Broweri antiquitates trevirenses edidit, jam egimus n. 107. et supra n. 320. Joannes Lindeborn daventriensis, parochus ultrajectensis et provicarius episcopatus daventriensis († 5. Aug. 1696), scripsit³⁾ accuratam historiam seu *notitiam epi-*

¹⁾ Plura cf. in dissertat. praevia de ejus vita in *Bohemia docta* p. 2. pag. 8—32. ubi etiam cujusdam de ipso elogium legitur, quod ita habet. „Bohuslaus Balbinus, musarum mansuetiorum delictum, alter Bohemiae Plinius, in se uno dedit patriae Livium, gymnasiis Quintilianum, regibus et nobilitati Suetonium, Mariae et divis Bohemiae Florum.“

²⁾ Cf. Nic. Antonium in bibl. hisp. novae 1, 542; Ziegelbauer hist. rei literariae O. S. Ben. 2, 376; 4, 352.

³⁾ Reliquit praeterea tractatum *de efficacia sacrificiorum*, quae ob-

scopatus daventriensis, Coloniae 1670. in 12°; Alexander de Wiltheim S. J. luxemburgensis¹⁾ de patria historia bene meritus, archaeologus insignis, auctor admodum laboriosus (n. 3. Oct. 1604., † 1694.), qui inter primos fuisse videtur, qui scientiam diplomaticam excoluerit, qua in disciplina celebrem Papebrochium discipulum habuit. Edidit *Diptychon leodiense* ex consulari factum episcopale et in illud commentarius, Leodii 1659. in f.; cum *appendice*, ib. 1660; *ad Diptycha leodiensia antehac* (ab ipso) *edita annotationes*, ib. 1677. in f., opus eruditum et rarum, receptum in thesaurum veterum diptychorum collectum ab Ant. Francisco Gori, Florentiae 1759. *Catalogus abbatum coenobii munsteriensis*, Treviris 1664. in f. Ex aliis scriptis notatu digna propter eruditionem archaeologicam est *de phiala reliquiarum s. Agathae V. et M. dissertatio*, Augustae Trevirorum 1656. in 4°. Joannes Michael Wanslebius edidit *Histoire de l'Eglise d'Alexandrie*²⁾ fondée par s Marc que nous appellons celle des Jacobites-Coptes d'Egypte, écrite au Caire même en 1672. et 1673., Parisiis 1677. in

tulit lex divino-mosaica, Antverpiae 1677. in 12°.; *notas catecheticas* in baptismatis, poenitentiae, extremae unctionis, ordinis et matrimonii sacramenta, Coloniae 1675, 1684. v. 5 in 12°.; *Jesus sub Pontio Pilato passus* sive ea passionis dominicae pars, in qua de actis in praetorio Pilati, secundum literam explicata et moralibus documentis augmentata, Coloniae 1689. in 12°.; *Jesus mortuus*, ib. 1690. in 12°.; *Jesus sepultus*, ib. 1684. in 12°.

¹⁾ Plura de ipso deque ejus operibus editis (8) et ineditis (31) cf. apud Neyen Biographie luxembourgeoise 2, 247; Biogr. univ. 50, 609. Feller 2, 577; Müller, Programme de l'Athénée de Luxembourg 1838. p. 14—21.; Backer 6, 751. ed. 1. (secundum quem † 1684).

²⁾ Cf. Journal des Savans 6, 116.; de ipso autem Quetif. 2, 693; Feller 2, 588.

12°. Natus est Wansleben Erfordiae 1. Nov. 1635. parentibus lutheranis. Studiorum causa a. 1654. Regiomontem missus triennium philosophiae et theologiae lutheranae operam dedit. Ut vero illi erat linguarum praesertim orientalium addiscendarum innatus amor et ingenita facilitas, Jobo Ludolfo adhaesit, ac in ejus amicitiam adlectus brevi etiam linguam sibi comparavit aethiopicam. Hinc cum Ludolphus de Lexico suo aethiopico ejusdemque linguae grammatica in Anglia edendis cogitaret, curam hanc Wanslebio commisit, qui Londinum pergens Edmundo Castello junctus est, quem in edendo suo lexico heptaglotto haud parum juvit. Ab Ernesto Saxoniae duce Gothae principe in Aegyptum et Aethiopiam missus est (1663.), qui regiones illas et populorum ac cleri exploraret dogmata et ritus, consensionemque illorum aut dissensionem cum protestantium ac romanae Ecclesiae fide, moribus atque usibus testis oculatus annotaret. Praestitit hoc toto anno 1664., inde rediens in Italiam appulit, Romamque progressus divina collustrante gratia fidem catholicam est amplexus 1665. et ordinem praedicatorum ingressus. Post aliquot annos (1670.) Parisios profectus, a Colberto pingui donatur stipendio atque iterum in Aegyptum mittitur (1671.) majorem et accuratorem rerum hujus regionis cognitionem accepturus, et codices quos posset alicujus momenti collecturus in bibliothecam regiam inferendos. Ditavit autem hanc bibliothecam codd. 217 arabicis et copticis (secundum alios 334). Post plurium annorum peregrinationem Parisios redux (1676.) gestorum rationem ministro regio reddidit, a quo deinceps quod res non ita ex voto successissent negligitur. Ordinem, quem professus est, bis reliquit, ac decessit vicarium ruralem agens ad Fontembellaqueum (1681.) non parum dolens, labores suos contemni, nec in editionem operum aethiopicorum, quae praelo parata habebat

erudita plane et ad illustrandam ecclesiam aethiopicam utilia, sumptus necessarios non suppeditari. — *Annalium proto-metropolitanae messanensis ecclesiae* t. 1. collegit Carolus Morabitus messanensis († c. 1688.) Messanae 1669. in f.; Petrus Joffredus¹⁾ sacerdos niciensis (n. 1629. † 1692.) in lucem emisit l.: *Nicaea civitas sacris monumentis illustrata*, opus in quo praeter antiquitatum notitiam sanctorum et sanctitate illustrium, qui inibi nati sunt, gesta describuntur, notationibus illustrantur episcoporum cemelio-nicensium, necnon abbatum monasterii s. Pontii successiones aliaque ecclesiastica decora recensentur, Taurini 1658. in f.; etiam in Thes. histor. Ital. ed. Burmann. Opus hoc excellit eruditione, judicio critico et stilo. De ecclesia mediolanensi tres meruerunt: Placidus Pucinelli O. S. Ben. († 1685), cujus praeter alia, quae ad historiam sui ordinis spectant, exstat: *Il Zodiaco della Chiesa Mediolanese* continente le Vite dei primi dodici Santi Arcivescovi suoi Pastori, Mediolani 1650. in 4°.; Petrus Paulus Bosca († 1699.) et Eustachius a s. Ubaldo O. S. Aug. († 1700.) in dissertatione *de metropoli mediolanensi*, in qua ejus origo et antiquae praesertim amplitudo ac dignitas aliaque plura ad historiam ecclesiasticam spectantia illustrantur, Mediolani 1699. in 4°. cum erudita praefatione A. Muratorii. Idem auctor praeter alia²⁾ vulgavit *de Dei benedictione* opus eruditum, ib. 1695. in 4°., cui subjectae sunt duae disquisitiones, altera de hymni *Te Deum* auctoribus, altera de cantu a d. Ambrosio in mediolanensem ecclesiam inducto; *de praecipuis juris et justitiae partibus* scil. restitutione et contractibus, ib. 1681. — Marcus Antonius Guerrini collegit *synopsim rerum ecclesiasticarum*

¹⁾ Cf. Biogr. univ. 17, 402.

²⁾ Cf. Ossinger, biblioth. augustinianae p. 916. Ante professionem religiosam vocabatur Alexander Cacciator.

bergomensium, Bergomi 1696. in 4°; 1734.; Irenaeus a Cruce O. Carm. scripsit: *Historia antica e moderna, sacra e profana della città di Trieste*, in qua recensentur multa arcana antiquitatis, praerogativae nobilium, gesta hominum illustrium, privilegia civitatis, varietas eruditionis, inscriptiones, mausolea, successus, mutatio rituum et divinorum usque ad a. 1698., Venetiis 1698. in f. Opus singulari accuratione nec minori diligentia elaboratum¹⁾. — *Historiam salisburgensem* h. e. vitas episcoporum et archiepiscoporum salisburgensium et abbatum monasterii s. Petri descripsit²⁾ ab a. 582. Josephus Mezger O. S. Ben., sed pervenit tantum ad finem l. 4. (a. 1555.) morte praeventus († 26. Oct. 1683.); reliquam operis partem ad finem (ad a. 1687.) perduxerunt germani fratres Franciscus³⁾ et Paulus Mezger, doctissimi pariter monachi ad s. Petrum. Docuit Josephus Mezger in universitate salisburgensi philosophiam 1662., jus canonicum 1664., controversias fidei 1673., et simul exegesim; munere procancellarii functus est ab a. 1674. ad mortem usque.

346. In *Gallia* Vincentius Sablon *historiam carno-*

¹⁾ Cf. Act. erud. lips. suppl. 3, 307—311.

²⁾ Cf. de hoc opere act. erud. lips. l. c. p. 1—7. Scripsit alia quoque ut *cornu parvulum Danielis* disputatione scripturistico-controversistica ventilatum, Salisburgi 1677, 1682. in 12°; *Panaceae juris* sive remedium universale restitutionis in integrum in utroque jure receptissimum 1673. in 8°; *institutiones in s. Scripturam*, ib. 1680. in 12° *assertio antiquitatis Ecclesiae metropolitanae salisburgensis et monasterii s. Petri* O. S. Ben. seu dissertatio historico-chronica de tempore adventus s. Ruperti primi episcopi salisburgensis et abbatis s. Petri et foundationis per eum factae, ib. 1682. in f.

³⁾ Obiit hic 11. Dec. 1701. relictis pluribus libris asceticis et philosophicis. Frater vero Paulus obiit 12. Apr. 1702.

*tensis ecclesiae*¹⁾, *aquensis ecclesiae*²⁾ Joannes Scholasticus Pitton († 1690.), *ecclesiae arelatensis*³⁾ Aegidius du Port, quondam e congr. Orat., utriusque juris doctor et protonotarius apostolicus (21. Dec. 1691.), *ecclesiae bisuntinae* Andreas a s. Nicolao O. Carm., *ecclesiae rotomagensis* Joannes Franciscus de Pommeraye O. S. Ben. congr. maurinae rotomagensis n. 1617., vir vere doctus et studio deditus († 1687.), in pluribus operibus: *Histoire des Archevêques de Rouen*, Rotomagi 1667. in f. cum pluribus epistolis romanorum pontificum, regum Galliae et Angliae, ducum Normanniae etc.; *Histoire de l'Eglise Cathédrale de Rouen*, ib. 1687. in 4°; *concilia dioecesis rotomagensis*, quam collectionem Joan. Angelus Godinus inchoaverat et doctissimis notis (sed tantum ad concilium [Juliobonense a. 1080. instruxerat), ib. 1677. in 4°; et in historia quorundam monasteriorum ejusdem dioecesis⁴⁾. De ecclesia lemovicensi sollicitus fuit Bonaventura a s. Amabili O. Carm. thesianae reformationis, burdigalensis, qui in sanctitatis odore decessit 1691. Solitudinis silentiique fuit amans, atque exacte observans quae sibi proposuerat: 1. vivat ut rigidus eremi cultor; 2. quae in eremo Deo inspirante concepit, exsequatur strenue usque ad mortem; 3. de iis, quae in eremo aguntur, solummodo loquatur, cum prodesse poterit; 4. ponderet, quod cum exit ab eremo, majora exempla virtutum aliis praebere

¹⁾ *Histoire de l'Eglise de Chartres*, Parisiis 1677. in 12°, 1707, 1714, 1715.

²⁾ *Annales de la sainte église d'Aix*, Lugduni 1668. in 4°.

³⁾ *Histoire de l'Eglise d'Arles* tirée des meilleurs auteurs anciens et modernes, Parisiis 1690. in 12°. Cf. de hoc opere Journal des Savans 18, 314.

⁴⁾ Cf. Ziegelbauer 4, 560; Journal des Savans 2, 200; 15, 27—36; Feller 2, 585; Biogr. univ. 35, 280; Tassin etc.

tenetur; ad contrahendum orationis mentalis habitum omnes conatus adhibeat, ut continuam quantum fieri potest Dei praesentiam acquirat; 5. orationi superaddat poenitentiam ac mortificationis exercitia: ciborum lautitiam ac superfluitatem maxime vitet¹⁾; 6. defectus minimos in seipsum quam in alios severior accurate vitet; 7. fratres suos, superiores praecipue, in stabilienda ac conservanda regulari observantia semper adjuvare satagat; 8. graviter a Deo puniri timeat, nisi in aliis coenobiis bonum exemplum praebuerit; 9. nihil novi praetextu etiam majoris perfectionis introducere ex seipso tentet; 10. si quando collationum spiritualium tempore ad rem minus pertinens aliquid adverterit, id nec gestis nec verbis corrigat, sed ab eo mentem avertat; 11. nemini se moestum ostendat, aliis in exercitiis coenobii se conformet; nihil agat, audeat, cupiat, quod a Dei praesentia divertat; 12. nihil in ipso alii videant nisi obedientiae, patientiae et caritatis exempla. Scripsit *vitam s. Martialis*, Claromonti 1676. t. 1. in f.; t. 2. Lemovicis 1683; t. 3. ib. 1685. In 1. disserit de s. Martialis, discipuli s. Petri, aetate deque aliis apostolorum discipulis, per quos fides propagata fuit per Galliam, Angliam, Hispaniam, Germaniam; qua occasione lapsus historicos et Severi Sulpitii et Gregorii turonensis reprae-

1) „Sensum gustus ita represserat, imo exstinxerat, ut inter crudum et coctum, calidum et frigidum, sapidum et insipidum, dulce et amarum vix discerneret, sic parum ad ea, quae ministrabantur attendens, ut aliquando butyrum pro lacte liquido et acetum pro vino hauserit sive ob continuam mentis et cordis ad Deum elevationem, sive ad mortificationem cordis in corpore suo circumferendam usque ad mortem. Cum ob morbos, dolores et pedum ulcera non posset incedere, infirmarium enixe rogabat, ut eum in cellam superioris duceret ab eo facultatem in pane et aqua jejunandi in praecipuarum festivitatum pervigiis petiturus.“ Martialis a s. Joan. Baptista in bibl. script. utriusque congr. O. Carm. p. 56. ss.

sentat. In 2. de s. Martialis vita, virtutibus etc., epistolis, quas genuinas censet. Tomus 3. recenset gesta ecclesiastica et civilia superioris et inferioris Lemovicini a sec. 1. usque ad a. 1682., lemovicenses et tudelenses episcopos eorumque gesta etc. Historiam ecclesiae parisiensis (Parisiis 1690. in f.) narravit Gerardus du Bois congr. Orat. aurelianensis n. 1629., quem magni fecit Carolus le Cointe ac idcirco Francisco du Harlay archiepiscopo parisiensi prae ceteris commendavit, cum hic virum industrium postulasset, qui suae ecclesiae conscriberet historiam. Hanc descripsit magna eruditione et sagaci iudicio critico usque ad a. 1108. t. 2. prodiit nonnisi 1710. cura praesertim PP. de la Ripe et Desmolets, atque pertingit usque ad a. 1364. Defuncto Carolo le Cointe curavit du Bois editionem t. 8. annalium ecclesiasticorum, quos hic composuerat¹). Diuturnis morbis afflictus decessit 15. Jul. a. 1696. — De *initio ecclesiae forojuliensi* (Frejus) dissertationem chronologicam, criticam, profano-sacram edidit Aquis Sextiis 1680. in 4°. Josephus Anthelmi forojuliensis (n. 25. Jul. 1648., † 21. Jun. 1697.), episcopi pamiensis vicarius generalis²). Accesserunt huic dissertationi 1. praesulum forojuliensium nomenclatura chronologica; 2. diatriba de ecclesia rejensi et de monasterio lirinensi. Cogitaverat integram ecclesiae forojuliensis conscribere historiam. In hac dissertatione egit tantum de ejus funda-

¹) Plura de eo cf. apud Nicéron 5, 151; Du Pin 18, 253; acta erud. lips. suppl. 3, 114—128.

²) Cf. Nicéron 5, 145; Feller 2, 193; Du Pin 18, 271. Biogr. univ. 2, 243. et vitam a Carolo Leontio Octav. Anthelmi episcopo grassensi († 1752.) praemissam operi posthumo, quod inscribitur: *Assertio pro unico s. Eucherio lugdunensi episcopo*: accedit concilium regiense sub Rostagno metropol. aquensi a. 1285. habitum, Parisiis 1726. in 4°.

tione et antiquitate. Sed historia ipsa nunquam prodit. Plura alia opera reliquit vir hic vere doctus; praeter alia: *De veris operibus ss. patrum Leonis M. et Prosperi aquitani dissertationes criticae* (9), quibus capitula de gratia Dei, epistolam ad Demetriadem, necnon duos de vocatione omnium gentium ll. Leoni nuper (a Quesnello) adscriptos adjudicat et Prospero postliminio restituit¹⁾, Parisiis 1689. in 4°. In his plura alia opera sive s. Leonis, sive s. Prosperi, sive aliorum critice expendit. Responsioni, quam opposuit Quesnellus (Journal des Savans 8. et 15. Aug. 1689.), duabus epistolis (gallice) occurrit, Parisiis 1690. in 4°. *Nova de symbolo athanasiano disquisitio*, ib. 1693. in 8°, in qua hoc symbolum adversus Quesnellum, qui Vigilio tapsensi illud tribuerat, vindicat Vincentio lirinensi²⁾. Denique huc referri potest Petrus Josephus Cantel S. J. gallus, propter eruditionem selectus ad continuandum Petavii opus de dogmatibus theologicis, sed studii ardore et contentione praematura morte abreptus est (n. 1645., † 1684.). Praeter alia³⁾ reliquit *metropolitanarum urbium historiam civilem et ecclesiasticam*, in qua romanae sedis dignitas et imperatorum ac regum maxime francorum in eam merita explicantur, Parisiis 1684. in 4°. tomus primus. Reliqui tomi non prodierunt. Dividitur hic tomus in partes tres: in earum 1. agit de vocibus, quae ad Ecclesiae administrationem pertinent; de vocibus, quae spectant ad imperii administrationem; de pallio et cruce archiepiscoporum; de vicariis et legatis rom. pontificis; de synodis provincialibus et oecumenicis; de

¹⁾ Fuse de his dissertationibus agunt Mich. a s. Joseph Bibliogr. crit. 1, 242; acta erud. lips. suppl. 1, 431. et Schoenemann Bibl. hist. lit. patrum latin. t. 2. Prosper §. 2.

²⁾ Cf. acta erudit. lips. 1695. p. 412.

³⁾ Cf. Backer 1, 1068.

ratione subscribendi et considendi in conciliis. In 2. p. disserit de inscriptionibus et clausulis, quae rom. pontificum epistolis et praemitti et subjungi solent; de provinciis et urbibus ditionis pontificiae; de provinciis sedi romanae olim vectigalibus; de electione rom. pontificis, de cardinalibus, de provincia romani metropolitani. In 3. p. disserit de Neapoli, Capua, Bario, Sicilia, Sardinia etc.

347. Varia argumenta historiae ecclesiasticae dissertationibus illustrarunt: Joseph Perez O. S. Ben., sacrarum linguarum in academia salmanticensi professor († 1697.), in *dissertationibus ecclesiasticis*, in quibus pleraque ad historiam ecclesiasticam et politicam Hispaniae remque diplomaticam spectantia accurate discutiuntur, Salmanticae 1688. in 4°. Maxima tamen scriptionis pars s. Benedictum et benedictinos spectat¹). Angelus de Nuce (della Noce, prius Josephus dictus) O. S. Ben. neapolitanus, n. 1600. Massae Lubrensis, quae est civitas episcopalis prope Surrentum, in romana Sapientia 23 annis philosophiae atque theologiae professor, abbas casinensis, demum (1671.) archiepiscopus rossanensis (†. Jul. 1691.). Ab Innocentio XI. inter alios viros doctos adlectus fuit ad refellendas quatuor propositiones cleri gallicani. Tanta vero vi doctrinaque Ecclesiae partes asseruit, ut omnium iudicio ejus concertatio et brevior et validior sit habita: ea asservata fuit ms. apud Casinates²). Ejus amicitia expetita semperque culta fuit a doctissimis cardinalibus de Lugo, Stortia Pallavicino et D'Aguirre. Edidit *chronica s. Monasterii cassinensis* auctore Leone cardinali, episcopo

¹) Cf. Acta erud. lips. suppl. 2, 201—209.

²) Cf. Ziegelbauer 3, 409., ubi vita ejus habetur; Tiraboschi t. 8. l. 2. c. 1. n, 23; Bibliotheca benedictino-casinensis pag. 37. ss.; Jo. Marius Crescimbeni inter vitas illustrium Arcadiae academicorum Romae 1708. in 4°.

ostiensi, et continuatore Petro diacono ejusdem coenobii monachis ex mss. codd. cura et fide, notis illustrata¹⁾, Parisiis 1668. in f.; Mediolani 1724. In notis erudite de pluribus ad historiam ecclesiasticam spectantibus disputat. — Sed prae ceteris mentione dignus est Emanuel Schelstrate (Scheelstrate) antverpiensis, ab Innocentio XI. Romam vocatus atque bibliothecae vaticanae custos (n. 1649.; † 6. Apr. 1692.), vir admodum eruditus, in antiquitate ecclesiastica versatissimus, jurium primatus strenuus vindex. Haec ejusdem opera²⁾: *Antiquitas illustrata circa concilia generalia et provincialia*, decreta et gesta pontificum et praecipua totius historiae ecclesiasticae capita, Antverpiae 1678. in 4°. adversus Launoji de primatu errores. Postea hoc opus secundis curis augendum et in plures (6) tomos dividendum duxit, ut primum conciliorum et pontificum decreta in opere *synodico* elucidaret; deinde sacramentaria, nec non canonum poenitentialium et ordinationum libros in opere *rituali* examinaret; tum martyrologia et patrum scripta in opere *de sanctorum actis* et scriptoribus ecclesiasticis expenderet, et denique difficiliora historiae ecclesiasticae capita speciali quodam opere complecteretur. Operibus autem istis opus chronographicum et geographicum praemittere ipsi placuit, quorum illud prodiit inscriptum: *Antiquitas Ecclesiae dissertationibus, monumentis ac notis illustrata* t. 1. continens opus chronologicum a Caesaris imperio usque ad Justiniani obitum, Romae 1692. in f.; alterum vero inscriptum: *Tomus 2. continens opus geographico-hierarchicum de institutione ecclesiarum per orbem universum* a Christo ac apostolis, apo-

¹⁾ Etiam ap. Muratori, *Scriptores rerum ital.* 4, 153 ss.

²⁾ Cf. *Niceron* 21, 264; *Du Pin* 17, 232; *Biogr. univ.* 41, 105; *Feller* 2, 190.

stolorum principe Petro ejus successoribus rom. pontificibus facta, in quo episcopatum et metropolitanarum totius orbis ecclesiarum, trium exarchatum et quinque patriarchatum sedium ac romanae in primis cathedrae institutio, jura et privilegia dilucide explicantur, provinciarum, dioecesium orientalium et occidentalium notitiae a primae nascentis Ecclesiae exordiis usque ad haec ferme tempora ex mss. codd. pro magna parte nunc primum erutae dissertationibus, appendice et monumentis geographicis illustrantur, ib. 1697. in f., opus posthumum. Reliqui tomi non prodire. Prior t. complectitur dissertationes de chronotaxi vitae Christi, de chronotaxi rom. pontificum, de antiquis rom. pontificum catalogis et de libri pontificalis auctore et praestantia, et appendicem, quae varia antiquitatis monumenta nunc primum vel correctiora edita notisque illustrata continet. In altero disserit de locis, ubi Christus et apostoli fidem praedicarunt; de apostolorum auctoritate; de ecclesia, in qua Petrus suam cathedram instituerit; de episcopis et metropolitanis ab apostolis institutis; de exarchis et patriarchis; de patriarchatu romano. In appendice antiquas imperii et Ecclesiae et in hac patriarchatum, metropoleon et episcopatum orbis catholici notitias ex variis mss. codd. tum graecis tum latinis maximam partem nunc primam editas comprehendit¹⁾. *Ecclesia africana sub primatu carthaginensi*, Parisiis (i. e. Antverpiae) 1679. in 4°, in quo l. ostendit, ecclesiam africanam agnovisse romani episcopi primatum. *Sacrum antiochenum concilium* pro arianorum conciliabulo passim habitum, nunc vero primum ex omni antiquitate auctoritati suae restitutum, Antverpiae 1681. in 4°. Opus, in quo nomina episcoporum cum actis syno-

¹⁾ Cf. *Acta erud. lips.* 1693. p. 195—205; 1698. p. 322—329; *Journal des Savans* 26, 303 ss.

dicis ex editis et mss. codd. eruuntur, tota synodi a. 341. in Orientis metropoli habitae historia contra recentiorum opinionem illustratur, quin etiam occasione 25 canonum ibidem constitutorum exponuntur prisca episcoporum jura cum metropolium orbis notitia, antiqui christianorum ritus cum orientalis ecclesiae disciplina, praecipua demum fidei mysteria, et inter illa confessio auricularis a Christo ad haec usque tempora per Orientis universi, Aegypti, Africae, Italiae et Angliae regiones posteritati tradita. Additur pro coronide de schismatico eutychianorum conventiculo Antiochiae post veram ibi synodum celebrato dissertatio historica¹⁾. Cum a. 1682. clerus gallicanus ex sess. 4. et 5. concilii constantiensis auctoritatem conciliorum generalium pontificis romani decretis anteferendam probare niteretur, Schelstrate contra, ut pontificum supra concilia auctoritatem vindicaret, haud spernendam illorum esse sententiam contendit, qui decreta ista constantiensia indubitatae auctoritatis esse negant aut justo valore ac robore destitui asserunt, in op.: *Acta constantiensis concilii ad expositionem decretorum ejus sess. 4. et 5. facientia*, nunc primum ex codd. mss. in lucem eruta et dissertatione illustrata, Antverpiae 1683. in 4°. Opposuit illi Ludov. Maimbourg *Traité historique de l'établissement et des prérogatives de l'église de Rome* (cf. n. 341.), sed nec impiger Schelstrate²⁾ respondit tractatu *de sensu et auctoritate decretorum conc. constantiensis sess. 4. et 5. circa potestatem ecclesiasticam editorum cum actis et gestis*

¹⁾ Cf. *Acta erud. lips.* 1682. p. 4.

²⁾ Adversus declarationem cleri gallicani scripsit quoque *de l'usage des actis cleri gallicani congregati a. 1682.* dissertationem, 1740. ed. 2°. admodum rara et ad mss. auctoris expressa; eas reperitur etiam in tr. Laurentii Fr. Xav. Veith. *de primatu et infallibilitate romani pontificis*, Mechliniae 1824. in 12°.

ad illa spectantibus et ex mss. italicis, germanicis et gallicis nunc primum in lucem erutis¹⁾, Romae 1686. in 4°. De *disciplina arcani* contra disputationem Ernesti Tentzelii (Witembergae 1683.) dissertatio apologetica², in qua agitur de disciplina primitivae Ecclesiae in occultandis praecipuis catholicae religionis mysteriis, ostenditurque quo tempore coeperit, circa quae et pro quibus observata fuerit etc., pro solvendis quam pluribus quaestionibus circa fidei dogmata ab haereticis praeterito seculo motis et circa disciplinam ac historiam ecclesiasticam hoc tempore controversis ib. 1685. in 4°.; dissertatio *de auctoritate patriarchali et metropolitana* adversus ea, quae scripsit Ed. Stillingfleet decanus londinensis in l. de originibus britannicis, Romae 1687. in 4°., in qua ostendit romani episcopi patriarchatum amplexum esse universam ecclesiam occidentalem seu latinam, multumque disputat de britannicae ecclesiae originibus³). *Acta orientalis Ecclesiae* contra Lutheri haeresim monumentis, notis ac dissertationibus illustrata una cum epistola Christiani Ranzovii adversus lutheranorum errores, Romae 1739. t. 2 in 1 v. in f., opus rarum et carum, in quo exstant etiam dissertationes de indulgentiis, de communione sub unica specie, de missis privatis, de jejuniis et delectu ciborum.

348. De iis, quae ad historiam ordinum religiosorum spectant, scripserunt: Ludovicus Bulteau (Bultellus) rotomagensis (n. 1625.), regi Galliae a secretis, qui aulae dein (1661.) mundoque valedicens congregationem s. Mauri est ingressus³),

¹⁾ De his duobus operibus agitur in actis erud. lips. 1683. p. 501. et 1686. p. 307. ss.; de sequenti ib. 1685. p. 541—547. et *Journal des Savans* 21, 186—193.

²⁾ Cf. acta erud. lips. 1688. p. 31—35.

³⁾ Cf. Tassin, *Niceron* t. 11. p. 212; t. 20. p. 30; Ziegelbauer passim in *hist. lit. O. S. Ben.* t. 4; Pez, *bibliothecae bene-*

in qua tamen sola tonsura contentus inter eos, quos *commissos*¹⁾ vocant, magno humilitatis exemplo Deo servire decrevit. Ast receptus in familiam praeter morem legesque congregationis a vilioribus muniis abstractus in studia literarum incumbere permissus est. Quae gratia insignia quaedam monumenta peperit, in quibus eruditi omnes acquieverunt, si unum excipias Bultellum, qui omnia sua nihili aestimari, occultari, negligi volebat († 21. Apr. 1693.). Praeter alia edidit: *Essai de l'histoire monastique d'Orient*, Parisiis 1678. in 8°. l. accuratus et exactus, minus tamen notus. *Abregé de l'histoire de l'Ordre de S. Benoît*, où il est parlé des Saints, des hommes illustres, de la fondation et des principaux événemens des monastères de cet ordre, ib. 1684. t. 2 in 4°., 1694. Haec historia pertingit usque ad sec. 10.; *Défense des Sentiments de Lactance sur l'usure*, ib. 1670. contra Gallaeum calvinianum²⁾; ejus *cura clericalis* t. 3 in 12°. (ib. 1670.) saepius prodiit, atque a Mabillonio commendatur in suis studiis monasticis. Pariter Claudius Delle O. Praed. († 14. Oct. 1699.) scripsit³⁾ *Histoire ou Antiquitez*

dictino-maurianae l. 1. p. 58; Du Pin 18, 249; Biogr. univ. 6, 262. Feller 2, 582. Ejus frater Carolus († 1710. a. aetatis 84.) edidit *annales francicos* ex Gregorio turonensi (ab a. 458—591.), qui dicuntur etiam *annales Bultellani*.

¹⁾ Comissi, quos alii *oblato*s dicunt, in congregatione s. Mauri certum hominum genus sunt, quod retenta veste seculari, nullo voto solemniter tenetur, sed pacto quodam civili se in congregatione perstaturum spondet, ceterum servilibus coenobii ministeriis ac coenobitarum obsequiis addictum. Admittebantur autem ejusmodi candidati post exactum novitiatu s biennium.

²⁾ Cf. Journal des Savans 1672. p. 11.; aliud quoque opus *de usura* edidit gallice, Lugduni 1674. in 12°. etc.

³⁾ Prolixum hujus operis synopsis habes in actis erud. lips. a. 1700. p. 64—77. Cf. Biogr. univ. 11, 11.

de l'état monastique et religieux, Parisiis 1699. t. 4 in 12°, quae quamvis minus critica, non omni caret pretio propter eruditionem. Raymundus Chapponel d'Antescourt canonicus reg. O. S. Aug. ad s. Genovefam et prior s. Eligii († 1700.) edidit *Histoire des chanoines*, Parisiis 1699. in 12°, seu indagaciones historio-criticae de ordine canonico¹⁾. Mellicensis monasterii chronographus Anselmus Schramb O. S. Ben. devixit a. 1700. Edidit *chronicon mellicense*, Viennae 1702. in f., in quo universam historiam austriacam una cum celeberrimi sui monasterii rebus erudito stilo persecutus est²⁾. Naevis tamen suis non caret³⁾.

349. Ad *archaeologiam christianam* nonnihil contulerunt Simoni Boussac in opere inscripto *noctes theologicae* seu dissertationes, ex quibus sublimes alias scientias theologicae ancillari colligere sit, ipsamque illis praelucere Parisiis 1697. in 8°, in quo praeter alia quaedam ad hanc disciplinam et ad ritus ecclesiasticos spectantia continentur⁴⁾. Cornelius Margarinus O. S. Ben. romanus (n. 1605. † 1681.), abbas titularis e congr. casinensi, cui magno eruditorum consensu⁵⁾ tribuuntur *Inscriptiones antiquae basilicae mona-*

1) Cf. de hoc opere act. erud. lips. supplem. 3, 355—379. Hujus operis crisin instituit Carolus Ludovicus Hugo O. Praem. Luxemburgi 1700; alia auctoris nostri opera sunt: *Traité de l'usage de célébrer le service divin dans l'église en langue non vulgaire* et de l'esprit dans lequel il faut lire l'Ecriture sainte, Parisiis 1687. in 12°; *Examen des voies intérieures* 1709. in 12°. adversus quietistarum errores. Cf. Feller 2, 196.

2) Cf. de hoc opere acta erud. lips. suppl. 5, 253. Reliquit alia opera, de quibus cf. Ziegelbauer t. 4. passim, inter quae ethicam seu *philosophiam moralem* sentiis et documentis illustratam, Viennae 1695. in 8°; 1705. ed. auctior.

3) Cf. Kropf in praef. ad biblioth. mellic.

4) Cf. Journal des Savans 26, 254—259.

5) Cf. Saxius in Onomastico t. 5. p. 10.

sterii et horti s. Pauli de Urbe ad viam ostiensem, Romae 1654. in f. Opus est magno labore et eximia diligentia confectum, antiquissima epitaphia tum christianorum tum ethnicorum et obsoletos propemodum characteres dilucide atque enucleate exhibens. Auctor erat a reconditae antiquitatis studiis plurimum celebrer, ab eruditis omnibus et principibus viris magno in honore habitus: in veteribus monumentis nocturna diurnaque manu pervestigandis diligentissimus et adversus studiorum labores infractus; lucubrandi fervidum studium ad extremam usque senectam perduxit, adeo ut plurimas diei horas decrepitis quamvis senex eisdem impenderet¹⁾. Pariter Josephus Malatesta Garuffius, ariminensi urbi a bibliotheca, historicus et archaeologus, inscriptiones veteres collegit in op. *Lucerna lapidaria*²⁾, quae titulos, monumenta, epitaphia, inscriptiones ac sepulcra tum gentilium tum christianorum via Flaminia et Arimini scrutatur, Arimini 1691, 1692. in 4°. (recognita a Sigeberto Haverkamp et inserta thesauro Italiae t. 7. p. 2.). Raphael Fabretti urbinas (n. 1618. † 1700.) Alexandro VIII. a secretis et sub Innocentio XII. praefectus archivi in arce s. Michaelis archangelii, in antiquitatis historiis et monumentis versatissimus, necnon criticus sagax, plura post se reliquit suae eruditionis monumenta, quae quidem magna ex parte ad archaeologiam profanam spectant, sed huc referre possumus ejus *inscriptionum antiquarum explicationem*, Romae 1699. in f., quae verus est antiquitatis thesaurus³⁾. In primis vero hic nomi-

1) Cf. Ziegelbauer 4, 690., qui etiam p. 353. insignis operis archaeologici mentionem facit, quod ms. reliquit; Bibliothecae benedictinocasinensis I. p. 140.

2) Cf. Acta erud. lips. 1693. p. 347—353., ubi alia hujus auctoris opera indicantur.

3) Cf. Mémoires de Trévoux 1701, mensis Jul. p. 49—62; et

nandus est Joannes Justinus Ciampini Romae n. 13. Apr. 1633. († 12. Jul. 1698.), magister brevium gratiae, majoris praesidentiae abbreviator, necnon utriusque signaturae referendarius, cujus eruditionis archaeologicae et historicae plura exstant monumenta¹⁾, e quibus mentione digna: *Vetera monumenta*, in quibus praecipue musiva opera, sacrarum profanarumque aedium structura ac nonnulli antiqui ritus dissertationibus iconibusque illustrantur, Romae 1690—1699. v. 2 in f.; conjecturae *de perpetuo azymorum usu* in Ecclesia latina vel saltem romana, qua occasione vox *Fermenti* in Melchiadis et Siricii decretis ac in epistola Innocentii I. alii-que veteres ecclesiastici ritus declarantur, Romae 1688. in 4°. adversus Sirmondi sententiam²⁾; *examen libri pontificalis* sive vitarum rom. pontificum, quae sub nomine Anastasii bibliothecarii circumferuntur, cum catalogo s. romanae Ecclesiae bibliothecariorum juxta chronologicum ordinem, ib. 1688. in 4°. Contendit autem eruditissimus vir, has vitas diversorum esse auctorum, Anastasio ipsi tribuendas esse tantum quinque pontificum vitas³⁾. *Parergon ad examen libri pontificalis* sive epistola Pii II. ad Carolum VII. ab haereticis depravata et a launojana calumnia vindicata, ib. 1688.

mensis Sept. 16—32, ubi plura de hoc opere deque auctore, qui impense propter eruditionem laudatur: et revera a viris doctissimis omnis regionis meruit laudari. Ita Rossi, *Roma sotterranea* t. 1. praef. c. 10, de eo scribit: „Insigne era la perizia di lui nella profana e nella sacra antichità, e l'epigrafe a lui deve l'essere stata quasi ridotta a forma di scienza.“

¹⁾ Cf. Niceron 4, 193; Feller 2, 583; vitam praemissam editioni romanae a. 1747. op. omnium hujus auctoris; Tiraboschi, *Storia della Letteratura italiana* t. 8. l. 2. c. 1. n. 13; Saxium 5. 364.

²⁾ Cf. acta erud. lips. 1688. p. 658—661.

³⁾ Cf. de hoc et de opere sequenti acta erud. lips. suppl. 1, 167—172.

in 4°.; sacro-historica disquisitio *de duobus emblematis*, quae in cimelio emin. et rever. D. Casp. card. Carpinei asservantur, in quorum altero praecipue disceptatur, an duo Philippi imperatores fuerint christiani¹⁾, ib. 1691. in 4°.; *de sacris aedificiis a Constantino M. constructis* synopsis historica²⁾, ib. 1693. in f.; *explicatio duorum sarcophagorum* sacrum baptismatis ritum indicantium, ib. 1697. in 4°.

350. Tandem nos convertimus ad *hagiographos*. Romualdus a s. Maria O. S. Aug. edidit *Flaviam Papiam sacram*, Ticini regii 1699. in f., Franciscus Carrera S. J. natione siculus, patria siclensis (n. 1629., † 17. Febr. 1683) *Pantheon siculum* sive sanctorum siculorum elogia, Genuae 1679. in 4°., Joachim Sailer O. S. Ben., abbas fischingensis³⁾, *Turgoviam sanctam* (germanice) seu vitas sanctorum, qui in Turgovia vel primam lucem aspexerunt vel aetatem egerunt. Majoris celebritatis et merito quidem est Gode-

¹⁾ Cf. act. erud lips. suppl. 2, 93—98.

²⁾ Cf. de hoc op. Journal des Savans 26, 146—152.

³⁾ Hoc sibi composuit epitaphium:

Hic situm est corpus Joachimi abbatis,

Electi a. 1672. die 9. Septembris.

Vivere et peccare desiit

Anno 1688.

Die 4. Februarii.

Vivant in aeternum Jesus, Maria, Joseph;

Recordentur infimi mancipii sui

Sub hoc lapide resurrectionem exspectantis.

Viator!

In hoc sepulcro latet sepulcrum dealbatum,

Plenum ossibus mortuorum

Et omni spurcitia (Matth. 23, 27.).

Miserere et ora, ut

In sanguine Agni

Vere dealbetur.

fridus Henschenius¹⁾ natus 21. Jan. 1601. in oppido Venray (non Venrad) in Geldria. Magistrum in rhetorica habuit Joan. Bollandum, qua finita Societatem Jesu est ingressus 22. Oct. 1619. Magno exarsit zelo ad missiones in Septemtrionis provinciis, atque sua illuc coepit dirigere studia, ut quam aptissimum se faceret reducendis heterodoxis; cumque vertentibus alio ipsum superioribus, ea spes ipsum postea defecisset, non desiit in nostris ubicunque poterat similem excitare zelum, et eos, qui illuc dirigebantur, consilio auxilioque juvare. Socius additus fuit Bollando (cf. n. 283.) in sanctorum actis edendis, coepitque in diem 7. Januarii (ad hanc enim diem solus Bollandus acta SS. collegerat) suam conferre symbolam²⁾ exorsus a s. Witekindi, westphalorum ducis, vita ex variis auctoribus colligenda. Tanta vero erat Henschenii modestia, ut nomen quoque suum praefigi operibus communibus nollet: satis sibi esse dictitans, si sanctis probaret quem consecraverat iis laborem suum. Magni eum fecit Bollandus, qui ejus sequens consilia plura eorum, quae jam elaboraverat, retractavit. Ad colligenda nova sanctorum acta Romam missus fuit cum Papebrochio, altero Bollandi socio (cf. supra p. 190.), unde copiosissima messi collecta rediit exeunte a. 1661. Totus semper incubuit in

¹⁾ Plura cf. in ejus vita scripta a Papebrochio, quae exstat in fronte t. 7. mensis Maj.; Foppens biblioth. belg. 1, 371; Biogr. univ. 20, 209. Magna quoque cum laude de ejus laboribus seu de actis sanctorum loquuntur acta erud. lips. 1683. p. 3—13; 1689. p. 57—62.

²⁾ Cf. Bollandum in praef. generali c. 4. §. 1. Hoc vero est Papebrochii judicium de utroque (in Henschenii vita §. 2. n. 11): „Elegantia cultioris latinitatis superare forsitan Bollandum dixeris, sed praerogativa acrioris ingenii firmiorisque judicii dubites utri concedere debeas.“

hoc egregio opere prosequendo promovendoque, et quamvis jam octogenarius, imo jam paralyti tactus a studiis non cessavit semperque utiliter laboravit († 11. Sept. 1681.). Memoria pollebat excellenti adeoque tenaci susceptarum semel specierum, ut longo post tempore fideliter repraesentaret quidquid auditus visusve impresserat. Hinc fiebat, ut domesticis fere omnibus pro indice bibliothecario esset; de quacunque interrogaretur materia, prompte suggerere solitus auctores eam tractantes signando insuper librorum colorem, formam, pluteum, quo essent requirendi. Tanta tamen memoriae, quoties allegandus locus quispiam ipsi in suis commentariis erat, fidebat nihil, quin ad librum recurreret indeque immediate transcriberet. Studio incumbere indefessa assiduitate adeo, ut Bollandus saepe diceret, ferreum videri, qui etiam rigidissima hieme ad quinque aut sex horas continuaret studia absque solatio foci: sicuti nec alias ullis iis ponebat intervallum, nisi obedientia vel caritate avocante. Maximam sibi gratiam apud eos, quibuscum vel semel egerat, potissime si viri erant literarum librorumque amantes, conciliabat sincerus quidam animi candor, quo eruditi sui pectoris thesauros aperiebat minime morosus communicator eorum, quae noverat. Contulit ipse suam operam ad acta sanctorum mensium Januarii, Februarii, Martii, Aprilis et ad sex tomos mensis Maji, proinde ad t. 18. Scripsit quoque *exegesis historicam de episcopatu tungrensi ac trajectensi*, Antverpiae 1653. in 4°. et in actis mensis Maji t. 7.; *diatribam in catalogos veteres romanorum pontificum*, quae exstat in fronte t. 1. act. Aprilis, et quasdam alias dissertationes, quae sparsae exstant in sanctorum actis.

VI. Theologia practica.

351. Fervor ille, quem in excolenda promovendaque theologia practica quaquaversus et secundum omnes, in quas dispesci potest, disciplinas in praecedenti periodo merito laudavimus, nullatenus restinctus est. Benedictus Archaimbaud congr. Orat. lugdunensis, variis in locis philosophiae, dein theologiae professor (n. 11. Jul. 1643., † 25. Aug. 1688.), reliquit *Abregé historique du droit canon*, contenant des remarques sur le décret de Gratien avec des dissertations; *introductionem ad jus canonicum* publici juris fecit Hunoldus Plettenberg S. J. Hildesii 1692. in 8°. Ei etiam debemus *notitiam congregationum et tribunalium curiae romanae*, ib. 1693. Raymundus Nidi O. Praed. insuber, soncinas patria, praeter alia¹⁾ scripsit *commentaria perpetua in titulum de regulis juris Sexti decretalium*, Ticini regii 1679. in f. Jus canonicum vel integrum vel majori ex parte dilucidarunt in Italia Antonius Paulutius canonicus patavinus, cujus exstat *jurisprudentia sacra*, Romae 1682. v. 2 in f.; Joannes Bapt. Neri a Petra sancta O. Minim., qui *commentarium* scripsit in 2. l. *institutionum juris canonici*, quas olim ediderat Joan. Paulus Lancellotti (cf. n. 61.), Florentiae 1683.; in 1. librum, ib. 1686. in 4°. Subjecit variis titulis per modum appendicis diversarum conscientiae quaestionum resolutiones, quas nempe in contextu ipso ob excursus prolixiorem pertractare minus congruum reputavit²⁾. Omnem fere juris materiam excussit discussitque Joannes Bapt. de Luca venusinus, inter principes hujus seculi jurisconsultos numeran-

¹⁾ Cf. Quetif 2, 696.

²⁾ Cf. Acta erud. lips. 1687. p. 251.

„Alter aetatis suae Cujacius recte ille existimatur, minor quidem eruditione atque in academica palaestra et in cathedra, sed in foro et in praxi valde utilior; in methodo tamen, qua philosophico solidoque ratiocinio cuncta disponit ac dirigit, certe par. Vivens ab obtreptatoribus suis vexatus fuit, et modo etiam ab iis, qui allegationibus et falsa sapientiae imagine delectantur. traducitur, quod sit in allegandis doctoribus nimis parcus nimisque ingenii sui fidens videatur; sed homo sapiens, qui semper a forensibus rabulis et legulejis abstinuerat, bene noverat has allegationes ad ostentationem congeri atque expiscari, non vero ex necessitate, ideoque onerosam hanc doctorum farraginem neglexit, sed ex penetralibus jurisprudentiae veritatem propositionum indagabat, saepe distinguendo, legali ratione philosophando, aequivoce detegendo¹⁾.“ Natus is est Venusii humilibus quidem, honestis tamen parentibus a. 1614. Neapoli impensam jurisprudentiae navavit operam adeo, ut in adversam inciderit valetudinem et medicorum consilio in patriam remeare coactus sit. Ibi viribus recreatus, quum mors evenerit episcopi venusini, unanimi illorum canonicorum vicarius capitularis annos vix 29 natus electus est. Biennio elapso Romam venit (1645.), ibique advocati munus obire coepit magna celebritatis fama. Postquam diu vitam in studiis attrivit decentesque divitias cumulasset pro sui alimonia, reliquum vitae suae literario otio et mortis cogitationi donare decrevit. Hinc sacris initiari et sacerdos fieri voluit. Verum sibi vivere non est permissus, siquidem Innocentius XI., ne tantus vir curiae deesset romanae, auditoris primum, mox etiam supplicum libellorum secretarii munere eum decoravit, imo et

¹⁾ Cf. Guarnacci, vitae et res gestae pontificum et S. R. E. cardinalium 1, 164.

cardinalem creavit (1681.): et quia insigni excellebat doctrina, prudentia morumque integritate plane irreprehensibili, graviora pontificatus negotia semper cum ipso communicavit. Sed emerita dignitate non diu eum frui licuit, laboribus enim curisque confectus decessit 5. Febr. 1683. Ejus opera collecta prodierunt hoc titulo: *Theatrum veritatis et justitiae* sive decisivi discursus per materias seu titulos distincti et ad veritatem editi in forensibus controversiis canonicis et civilibus, in quibus in Urbe advocatus pro una partium scripsit vel consultus respondit, Romae 1680. v. 15 in f., quibus adjecta sunt supplementa v. 4 et (auctore Nicolao Falconio jurisconsulto spoletano) index generalis rerum notabilium v. 2, editio optima; Coloniae 1689. t. 7 in f.; Venetiis 1690. t. 21 in 17 v. in f. et 1707.; Lugduni 1697. t. 18 in v. 14 in f. *Sacrae rotae romanae decisiones ad theatrum veritatis et justitiae*, Venetiis 1707. v. 4 in f. Horum operum veluti summa exhibetur in opere italice scripto *Doctor vulgaris*, Romae 1679. v. 9 in 4°., quod est veluti compendium juris civilis et canonici, dignum tanti viri iudicio et inexhausta ipsius legali eruditione. Aliud opus italice scriptum est *episcopus practicus*, quod continet varios discursus familiares circa officium episcoporum et aliorum praelatorum et circa bonum regimen ecclesiarum¹⁾. In *Germania* Franciscus Leo, episcopus thelesinus, *thesaurum fori ecclesiastici*, in quo divitiae totius juris canonici continentur, collegit, Coloniae 1682. in 4°.; ita etiam Wenceslaus Steiger S. J. moravus, theologiae, juris canonici et exegesis in academia pragensi professor (n. 11. Jun. 1618., † 17. Nov. 1692.) collegit *repertorium juris canonici ipsa corporis juris medulla* h. e. personarum, rerum, casuum,

¹⁾ Cf. Bibliogr. criticae 3, 226.

controversiarum, litium, causarum propositionibus, resolutionibus, decisionibus refertum, Norimbergae 1713. in f. „Videas hic, inquit acta eruditorum lipsiensium¹⁾“, universum jus canonicum in forulos suos sive locos, ut vocant, communes distributum: quod ita exsecutus est auctor, ut nec industriam nec iudicium in eo desideres. Nam et singula sub specialibus maxime et convenientibus titulis collecta, et verba utique decreti et decretalium servata, ut opellam perquam utilem iis futuram auguremur, qui in quavis materia pontificii juris sancita uno velut obtutu inspicere satagunt.“ Joannes Christophorus Schambogen glacensis, Caesari a consiliis et juris in academia pragensi interpret clarus, qui 30 annorum quibus docuit spatio 10,179 numeravit auditores, inter quos ultra 316 comites, 411 barones et 1375 equites (n. 1636., † 5. Martii 1696.). Praeter alia, quae ad jus spectant civile, scripsit *commentarium in 5 ll. decretalium*, Praegae 1699. in 4°.; *lectiones in institutiones et in jus canonicum*, ib. 1683. et 1701. in 4°. E Gallia huc spectant: Franciscus de Roye (Roya) audegavus, in academia patria juris antecessor (24. Jan. 1686.), qui praeter alia²⁾ scripsit *institutiones juris canonici* in 3 ll. (methode et nitide) digestas, eruditione haud vulgari refertas, Parisiis 1681. in 12°., non semel recusas. Petrus Hallaeus (Hallé) bajocensis (n. 8. Sept. 1611.) in literis humanioribus praecellens, quas tanto cum plausu professus est,

1) Anni 1713. p. 388.

2) Inter haec etiam *de jure patronatus et de juribus honorificis in Ecclesia*, Andegavi 1667., Nanneti 1743. in 4°.; *de vita, haeresi, poenitentia Berengarii* andegavensis archidiaconi; accedit locus Josephi de Jesu Christo vindicatus, Andegavi 1656.; nititur autem probare adversus Baronium, Berengarium errores suos serio abjurasse. Cf. Biogr. univ. 39, 199.

ut ter uno anno auditorium suum mutare debuerit utpote nimis angustum ad tantam discipulorum frequentiam capiendam. Docuit dein jus canonicum (a. 1654.) tantaque valuit auctoritate, ut facultatem juridicam restaurasse dici possit († 27. Dec. 1689.). Haec potiora ejusdem opera¹⁾; *Institutiones canonicae*, Parisiis 1685. in 12°., erudite nitideque conscriptae; dissertationes *de censuris ecclesiasticis* et breves aliquot animadversiones in excerpta quaedam ex tractatibus Joan. Davezan de excommunicatione, Parisiis 1659. in 4°. Joannes Doujat Tolosae 1609. natus, parlamenti tolosani advocatus et academiae gallicae membrum (1650.), in academia parisiensi juris canonici professor (1651., † 27. Oct. 1688.), plura reliquit opera²⁾, quae ad jus canonicum referuntur, inter quae praecipua sunt: *Praenotionum canonicarum* ll. 5, quibus sacri juris principia et adminicula enucleantur³⁾, Parisiis 1687. in 4°.; Venetiis 1717, 1762, opus certe tironibus admodum utile, in quo auctor erudite disserit de libris canonicis et apocryphis, de praecipuis s. Scripturae versionibus et interpretibus, de conciliis in genere et in particulari, de ss. patrum aetate et scriptis, de collectionibus canonum graecis et latinis, de juris canonici partibus et ejusdem interpretibus etc.; *historica juris pontificii synopsis*, ib. 1670. in 12°. (etiam in sua editione *institutionum Pauli Lancelotti*); *Histoire du Droit Canonique* avec l'explication des lieux, qui ont donné le nom aux Conciles et les surnoms aux Auteurs Ecclésiastiques et une chronologie canonique, ib. 1675. in 12°.; *specimen*

¹⁾ Cf. Nicéron 3, 236; Journal des Savans 18, 34—38.

²⁾ Cf. plura apud ipsum in praenotionum canon. l. 5. c. 9. in fine; Nicéron 16, 401—410; Biogr. univ. 11, 616; Journal des Savans 1689. ad diem 21. Febr.

³⁾ Cf. Act. erud. lips. suppl. 1, 20.

*juris canonici apud gallos usu recepti complectens*¹⁾ pragmaticas sanctiones, concordata, indultorum genera varia, legatorum pontificiorum mandata, summam juris regaliae, notitiam episcopatum et abbatiarum Galliae et alia ejusdem argumenti, ib. 1671. in 12°, ed. 2. a priori diversa aliis ejusdem materiae tractatibus et opusculis constans, ib. 1674. v. 2 in 12°; Francisci Florentii (cf. n. 228.) *opera canonica et juridica*; accedunt Nic. Januarii tractatus de officio archidiaconi et Joan. Tournet de absolutione ad cautelam, ib. 1679. v. 2 in 4°; *institutiones juris canonici* a J. P. Lancelotto perusino conscriptae; adjectae sunt notae uberes, ib. 1670, 1685. v. 2 in 12°. Id in primis Donjatius egit, ut in notis synodi tridentinae sanctiones suis locis insereret, rerum dein ecclesiasticarum origines indicaret ac denique ecclesiae gallicanae instituta peculiaria suppleret. Curae etiam ipsi fuit, loca juris canonici, ex quibus ceu fontibus scriptum suum hausit Lancelottus, in margine ubivis allegata, cum mendis antea scaterent, suae integritati restituere. Appendicis tandem loco diversa subjunxit, quae ad commodius addiscendum jus canonicum facere poterant: nimirum brevem ejus juris historiam, rubricas decretalium, adjuncta per modum tabellae sequentium collectionum concordia; porro notarum et abbreviationum utriusque juris explicationem, regulas juris ex VI. Decretalium; seriem, aetatem pontificum romanorum necnon conciliorum omnium; indicem patrum graecorum et latinorum chronologicum ac tandem regulas cancellariae apostolicae, adeo ut certe eo tempore hic liber studiosae juventuti admodum fuerit accommodatus²⁾.

¹⁾ Pars altera complectitur indicem episcopatum, abbatiarum etc., quae dein prodiit seorsim inscripta: *La Clef du grand pouillé de France* Parisiis 1671. in 12°. Cf. supra pag. 456.

²⁾ Cf. acta erudit, lips. 1685. p. 469.

Martini bracarensis episcopi collectio canonum orientalium eruditissime illustrata (in *bibliotheca juris canonici veteris* Voelli et Justelli, de qua cf. supra p. 211.). *De eucharistia, pace spirituali sanctisque nuptiis christianorum*, 1660. Ceterum Doujat vir erat non juris solum consultissimus atque eruditus, sed insigni modestia, animi candore et abstinencia laudabilis, callebatque praeter linguas latinam, graecam et hebraicam, etiam anglicam, hispanam, italicam et turcicam.

352. Quaestiones speciales e jure canonico tractarunt in Gallia praeter Petrum Biarnoy de Merville, Franciscum Pérard Castel normannum¹⁾ († 1687.), qui erudite scripsit *de re beneficiaria*, de qua etiam disseruit Franciscus Pinsson bituricensis (5. Aug. n. 1612., † 10. Oct. 1691.), oraculi instar hac in materia suo tempore habitus²⁾, et Carolum

¹⁾ Feller 2, 265. haec ei tribuit opera tamquam praecipua: *Questions notables sur les matières bénéficiales*, Parisiis 1689. v. 2 in f.; *Définitions du droit canonique*. ib. 1700. in f. (cum annotationibus Du Noyer); *Règles de la Chancellerie romaine*, 1685. in f.

²⁾ Cf. Feller, 2, 263; Nicéron 22, 19—24; Biogr. univ. 34, 479, Doujat praenot. canon. l. 5. c. 9. Praecipua opera sunt: Antonii Bengei (Bengy, biturici) in alma Biturigum academia antecessoris († 1616.) et Fr. Pinssonii parisiensis advocati ejusdem ex filia nepotis *tractatus de beneficiis ecclesiasticis* ex definitione desumptus ad usum fori gallici et libertatem ecclesiae gallicanae accommodatus, Parisiis 1654. in f.; *s. Ludovici Franciae regis pragmatica sanctio* et in eam historica praefatio et commentarius, ib. 1663. in 4°.; *Caroli VII. francorum regis, pragmatica sanctio* cum glossis D. Cosmae Guymier parisini, supremae Galliarum curiae senatoris et inquisitionum praesidis et additionibus Philippi Probi biturici ad pragmaticae sanctionis et concordatorum dissidia componenda: accedunt historia pragmaticae sanctionis et concordatorum annotationes marginales et veterum instrumentorum supplementa, ib. 1666. in f.; *Manuale juris pontificii, caesarei et gallici* compactum ex annotationibus Molinaei ad jus pontificium sive

Emmanuel Borjon advocatum¹⁾, Dadinus Altaserra (Flavius Franciscus de Hauteserre a Salvaizon) et Joannes Gerbais. Ille Cadurci nobili genere natus jurisprudentiam in academia tolosana docuit. Scriptis suis de utraque jurisprudentia deque historia gallica revera optime est meritus († 1682. a. aetatis 80.). Quae ad nostrum institutum spe-

canonicum, adversariis Gabrielis du Pineau senatoris andegavensis ad molinaeanas annotationes animadversionibusque ejusdem Pinssonii ad utrumque, in quibus jus quotidianum et forense exhibetur ex libertatum ecclesiae gallicanae uberiori penu, constitutionum regiarum tum antiquiorum, tum recentiorum inexhausto fonte et superiorum Galliae tribunalium decretorio stilo. Habetur hoc opus t. 4. operum Molinaei, quorum editionem ipse ex parte curavit, ib. 1681.; *dissertation historique de la Régale* pour savoir si elle peut et doit être étendue sur les Abbayes, ib. 1676. in f.; *Traité singulier des Régales* ou des droits du Roi sur les bénéfices ecclésiastiques, ib. 1688. t. 2 in 4°. „Ouvrage rempli, inquit Feller, de savantes recherches et enrichi d'un grand nombre d'Actes originaux qui sont d'une grande utilité pour l'étude du droit.“ Etiam acta eruditorum lips. suppl. 1, 569—574 scribunt: „Opus hoc viri ut satis apparet, juris canonici et civilis peritissimi et in foro diu exercitati . . . inter ea referri debet, quae cum thesauris sive pretiosarum et rararum rerum apothecis comparari solent. Congessit enim auctor multo labore magnum constitutionum et diplomatum pontificiorum et regiorum, tum monumentorum actorumque aliorum in tribunalibus regis numerum, quibus tractatus suos confirmavit; additis etiam insignibus annotationibus ad intellectum et applicationem documentorum quae produxit, apprime utilibus. Stilo quoque utitur plano et gravi . . . Quapropter volumina haec tot singulares parumque hucusque cognitae res exhibentia in magno pretio haberi et in bibliothecis illustrioribus reponi merentur.“

¹⁾ Cf. Biogr. univ. 59, 20. Hic ad synopsim redegit t. 6 actorum cleri gallicani, quae collegerat Joan. le Gentil (1675.) ediditque hanc epitomen hoc titulo inscriptam: *Abrégé des actes concernant les affaires du clergé de France* et tout ce qui s'est fait contre les hérétiques depuis le règne de S. Louis, Parisiis 1680, 1696. in 4°.

ctant, in primis haec sunt¹⁾: *ecclesiasticae jurisdictionis vindiciae* adversus Caroli Feureti et aliorum tractatus de abusu, Parisiis 1783. in 4°, Aureliis 1702. in 4°, quas scripsit hortante clero gallicano²⁾. Liber hic magna refertus est eruditione, sed gallicanis non omnino arrisit. *Dissertationum juris canonici ll. 4*, quorum duo priores de adiutoribus episcoporum, duo posteriores de sacris censibus, 1651. in 4°; earundem l. 5. et 6. de parochiis deque officio et potestate parochi, 1654. in 4°, *Innocentius III. P. M.* seu *commentarius perpetuus* (eruditissimus) in *decretales Innocentii III.*, Lutetiae 1666. in f.; in *ll. Clementinarum commentarii*, ib. 1680. in 4°, *Asceticon* sive originum rei monasticae ll. 10, 1674. in 4°, recensuit C. F. Glück, Halae 1782. in 8°, *notae et observationes in 10 ll. historiae francorum Gregorii turonensis et supplementum Fredegarii*, 1680. in 4°; eruditissimae *annotationes in Anastasium de vitis romanorum pontificum*, 1680. in 4°; *notae et observationes in 12 ll. epistolarum s. Gregorii M.*, quae reconditam juris utriusque peritiam in auctore arguunt, Tolosae 1669. in 4°; *Opera omnia* prodierunt cura et studio Michaelis Marotta Neapoli 1777—1780. v. 10 in t. 14 in 4°. Joannes Gerbais (n. c. 1629.), doctor sorbonicus (1661.) et regius professor eloquentiae (1662.) et etiam universitatis rector († 14. Apr. 1699.), selectus fuit a Galliae clero ad colligendas typisque vulgandos *cleri gallicani ordinationes circa regulares* conditas primum in comitiis generalibus a. 1625.,

1) Cf. Feller 2, 263., qui de eo scribit: „Peu d'hommes ont possédé le droit canon, la discipline de l'Eglise et les libertés gallicanes plus à fond que lui, et ont enseigné avec autant de méthode.“ Biogr. univ. 19, 498.

2) Cf. acta erud. lips. 1703. p. 521—525.; Mémoires de Trévoux 1703. t. 1. p. 270.; Journal des Savans 31, 321—337.

renovatas et promulgatas in comitiis a. 1645. (cum commentario Francisci Hallier), Parisiis 1665. in 4°. Hinc annuo stipendio auctus plura alia composuit opera¹⁾. Ab ejusdem cleri antistitibus id etiam negotii ei datum est, ut tractatum de causis majoribus, quas vocant, conscriberet, et in primis, quid juris apud gallos in hac controversia obtinere debeat, explicaret. Quorum voluntati ille morem gerens, per integrum quinquennium ex monumentis ecclesiasticis collegit et collecta in ordinem redegit, quae ad hoc argumentum facere visa sunt, ac tandem a. 1670. opus illud gallicanis antistitibus, qui eo tempore ad generalia comitia Lutetiae iterum convenerant, obtulit. Oblatam dissertationem Franciscus Harlaeus rotomagensis tum episcopus legit ceterisque episcopis commendavit, qui tamen Gerbasii tractatum interim non edendum, sed in tabulariis cleri gallicani reponendum censuerunt. Auctor vero tandem regem adiit, cujus diplomate munitus opus suum in publicam lucem Parisiis 1679. emisit inscriptum: *dissertatio de causis majoribus* ad caput concordatorum de causis, cum appendice quatuor monumentorum, quibus ecclesiae gallicanae libertas in retinenda antiqua episcopalium judiciorum forma confirmatur. Haec vero sunt quatuor illa monumenta: Epistola Caroli Calvi ad Hadrianum pontificem de causa Hincmari laudunensis; 2. rescriptum concilii duziacensis de eodem negotio; 3. epistola Caroli Calvi ad Joannem VIII. de judiciis ac appellationibus episcoporum, et 4. apologia concilii remensis a Gerberto conscripta²⁾. Haec vero dissertatio damnata fuit ab Innocentio XI. brevi 18. Dec. 1680. tamquam schismaticam atque

1) Cf. plura de ipso apud Nicéron 14, 130 ss.; Biogr. univ. 17, 177 ss.; Feller 2, 166.; Du Pin 18, 201—207.

2) Cf. acta erud. lips. Supplem. 1, 57—61.

sedi apostolicae injuriosam continens doctrinam. Hinc auctor jussu cleri gallicani quaedam immutare debuit; atque ita immutata prodiit Lugduni 1685; Parisiis 1690. in 4°. *Traité pacifique du pouvoir de l'Eglise et des princes sur les empêchemens du mariage* avec la pratique des empêchemens, qui subsistent aujourd'hui, Parisiis 1690. in 4°, 1696., in quo mediam inire tentat viam inter Launojum et Galesium (cf. supra p. 179 s.) tam Ecclesiae quam principibus vindicans jus statuendi impedimenta dirimentia¹⁾. — In *Hispania* Didacus de la Fuente (a Fonte) Hurtado S. J. tolerantus, philosophiae et diu Salmanticae theologiae professor (n. 1615., † 30. Apr. 1688.), disseruit *de potestate episcopi circa excommunicationem canonicorum* absque adjunctis et effectibus appellationis in foro interno, Caesar-augustae 1654. in f.; *de solemnitatibus juris requisitis ad alienationem rei ecclesiasticae litigiosae non possessae*, Matriti 1672. in f.; *an in tractationibus litium locum habeat laesio enormis vel enormissima*, ib. 1672. *Theologia reformata*, qua plures enodantur morales difficultates ex mente SS. D. N. Innocentii Papae XI., Hispali 1689. in f., 1701. in 4°. — Ex *italis* mentione digni sunt Christophorus Bravi bergomas († 1690.), Joannes Franciscus Leonis O. Cap. a Carpo²⁾, qui collegit *flores decretalium regularium*, seu brevem compilationem eorum omnium, quae quoquomodo ex libris decretalium ad statum regularem deduci possunt, Mantuae 1699. in f. Franciscus Albizi³⁾, caesenas, propter

1) Cf. act. erud. lips. Supplem. 1, 625—634; Journal des Savans 19, 89—97; 24, 385—390.

2) Ejus quoque est *enucleatio totius theologiae ex fundamentis* s. Bonaventurae, s. Thomae et Joan. Scoti, Venetiis 1685.

3) Cf. Eggs, Purpurae doctae l. 6. §. 59., Mazzuchelli 1, 341.

eruditionem et prudentiam insignem ab Innocentio X. cardinalis creatus († 5. Octbr. 1684.), Salvator Marchesi¹⁾ cler. reg. theat., messinensis († 1688., secundum Mongitore 1689.), Hieronymus Rocca²⁾ Catacii in Calabria natus, episcopus Aenariae (Ischia) († 1691.), cujus *disputationes juris selectae* cum decisionibus super eis prolatis exstant Neapoli 1686. in f., Genevae 1697; Sanctorus Oliva catanensis, cathedralis ecclesiae canonicus, qui in memorando terraemotu, quo 11. Jan. 1693. Catana eversa est, aedium prolapsu oppressus decessit³⁾; Josephus Pilaja messanen-sis, juris utriusque doctor et juris pontificii in academia messanensi professor († c. 1690.), edidit *institutionum decisiones pontificias ex corpore juris canonici extractas ll. 4*, Messanae 1664—1669. v. 2 in f., et Thomas Rosa cavensis ab episcopatu s. Angeli (1662.) translatus (1679.) ad episcopatum polycastrensem († 7. Oct. 1695.), qui clara methodo et stilo perspicuo tractatum composuit *de exsecutoribus literarum apostolicarum* tam gratiae quam iustitiae, cui accedunt additiones ad quaelibet capita seorsum alias impressa, Romae 1676. in f.; Venetiis 1736. in f.; et tractatum *de exsecutoribus literarum remissorialium* in ordine ad processus pro sanctorum canonizatione, una cum praxi, quae omnia suis locis apprime accommodantur, atque insuper nonnullae decisiones s. Rotae romanae⁴⁾ in materia beneficiaria inseruntur, Venetiis 1697. in f. Auctor praecipuos in

¹⁾ Cf. Vezzosi, J. Scrittori dei cherici regolari 2, 36; Mongitore 2, 206.

²⁾ Cf. Ughelli Italia sacra 6, 237.

³⁾ Cf. Mongitore 2, 208.

⁴⁾ Angelus Celsus romanus, cardinalis renunciatus ab Alexandro VII. (1664., † 6. Febr. 1682.), edidit quoque *decisiones s. Rotae romanae* cum argumentis et summariis, Romae 1673. in f.

scribendo duces habuit Corradum Pyrrhum (de quo supra t. 1. p. 895) in praxi dispensationum et Theodorum Amaydem de stilo Datariae. Et quod attinet ad literas pro beatificandis et canonizandis potissimum secutus est Felicem Cantelorum et Car. Felicem de Matha, s. Severi antistitem († 1701.), qui non solum de requisitis ad canonizationem copiosissime post Troilum Malvetium, Jac. Castellanum, Lucam Castellinum, Angelum de Rocca, ipsum Cantelorum et Fortunatum Schaccum egit, sed et fere omnia ad securam hac in re praxim diligentissime annotavit¹⁾. Scripsit Rosa²⁾ praeterea *de vera residentia episcoporum* opus mixtum episcopis bene praeesse volentibus necessarium, Neapoli 1679. in f. Ex germanis memorandus hic est Aegidius Rambeck O. S. Ben. monasterii schyrensis in Bavaria, ss. canonum in universitate salisburgensi ab a. 1642—1651. professor († 1692.), qui plura reliquit opera³⁾, e quibus in primis laudatur *Panoplia immunitatis et libertatis ecclesiasticae*, Augustae Vindelico-rum 1666. in 4°., opus juridica doctrina refertum ac in romana etiam Rota laudibus celebratum.

353. *Theologiam moralem* universam⁴⁾ vel fere uni-

1) In tractatu novissimo *de canonizatione sanctorum*, Romae 1678. in f. Cf. Arisius, Cremona literata 3, 35.

2) Cf. Ughelli 6, 835; 7, 568; Bibliogr. crit. 4, 420.

3) Cf. Ziegelbauer 4, 237.

4) De Antonio Cotonio tertii O. S. Franc., qui Dianae *resolutions morales* in summam redegit locuti sumus t. 1. pag. 906. Magni nominis fuit suo tempore theologus, qui adhuc clericus philosophiam ac theologiam sodales docuit Romae, metaphysicam per a. 18 in academia patavina († 14. Maji 1682. a. aetatis 69.). Cf. plura apud Mongitore 1, 61. Hic mentionem tantum faciemus operis sat rari, quod inscribitur: *Controversiarum celebrium ad statum et mores christianae reipublicae pertinentium* ll. 10, t. prior 5 ll. complectens de legibus, de sacramentis et sacrificiis, de clericis, de religiosis, de laicis, Venetiis

versam excoluerunt plures, e quibus praecipui videntur: *Ex italīs* Raphael Bonherba O. S. Aug., patria argirensis, vel ut modo vocant, e civitate s. Philippi († 5. Apr. 1681.), qui praeter *disputationes totius philosophiae* per 4 tractatus distributas, in quibus omnes philosophicae inter d. Thomam et Scotum controversiae principaliter cum doctrina Aegidii Columnae illustrantur, Panormi 1671. in 4°; pars secunda, ib., composuit *viridarium* in plures pp. divisum, in quibus per plura quodlibeta florescit theologia moralis, 1671—1674. t. 2 in 4°, deest p. 3. de jure et justitia. Carolus Casalicchius S. J., patria e s. Angelo in Campania, grassante lue pestifera Neapoli devovit se ultro infectorum ministerio, unusque ipse remansit e sociis superstes atque universae fere civitati in nosocomium propemodum redactae praesens adfuit. Praeter plura opera ascetica, resolutiones morales selectorum casuum conscientiae (Neapoli 1686. in f.), reliquit opus inscriptum: *Tuta conscientia* seu theologia moralis, in qua quid possit vel non possit fieri tuta conscientia in quibusdam selectissimis et frequentius accidentibus conscientiae casibus dilucide et breviter statuitur ac decernitur juxta doctrinam et auctoritatem (ut plurimum) primae classis doctorum, necnon (in multis) juxta sanctiones et decreta summorum pontificum et s. em. cardinalium congregationis ad ostendenda confessariis et poenitentibus secura pascua innoxiarum doctrinarum et minime adhuc prohibitarum, necnon ad eos ab illis praecipue avertendos, quae ultimis hisce temporibus SS. D. N. Innocentius XI. et Alexander VII.

1661. in f. Caspar Biesman S. J. dusseldorpiensis pariter composuit praeter alios tractatulos de variis argumentis brevissimum compendium *doctrinae moralis* ex variis prabatisque auctoribus, saepius editum, Coloniae Agrippinae 1689. in 12°. etc. Cf. Backer 1, 629.

suis ovibus iuterdixerunt, Neapoli 1681. in f. Petrus Martyr Petrucci viterbiensis O. Praed. scripsit *lucernam moralis* aquinatici solis illustratam splendoribus seu generalia totius moralis doctrinae praecepta juxta mentem angelici Ecclesiae doctoris d. Thomae Aq., Romae 1698. in 4°., quo in l. probabilismum acriter impugnat; Bonaventura Bontempius O. Min. Conv. († 1700.), umber, excerpsit *fasciculum florum moralium* ex nobili viridario juris utriusque praesertim pontificii seniorumque doctrina t. 1. Romae 1688. in f. Tomus secundus non prodiit. — Germanus fuit Jacobus Illsung S. J. n. Halae in Tirol, per novennium theologiae moralis professor in academia ingolstadiensi, universitatis dilinganae cancellarius († 19. Sept. 1695.), qui edidit opus inscriptum: *Arbor scientiae boni et mali* sive theologia practica universa de bono et malo morali in viridario academico universitatis dilinganae juxta decreta ss. pontificum Alexandri VII., Innocentii XI. et Alexandri VIII. a prohibitarum 141 propositionum suis ubique locis singillatim relatarum noxiis fructibus putata et culta, Dilingae 1693. in f., Venetiis 1700., quo in opere probabilismum sequitur. In laudum compendio, quo a facultate ingolstadiensi theologica exornatus fuit, haec inter alia legimus¹⁾: „Pulchro conjugio religiosam simplicitatem prudentiae ita sociavit, ut suis ex aequo venerabilis et carus esset Dubites tamen scholasticis disciplinis anne ascesi, cujus scientissimus erat, melior fuerit. Mortuus est tandem, cum non tam editis in lucem libris, quam singulari morum innocentia et eximia vitae sanctimonia nomen suum immortalitati consecrasset, Ingolstadii a. 1695. d. 19. Sept., dignus non mori, nisi coelo longe fuisset dignissimus.“ — Florentius de Coccy can. O. Praemonstr. belga († 1691.)

1) Cf. Mederer, annales academiae ingolstad. 3, 83.

compendiose collegit principia totius theologiae moralis et speculativae ex s. Scriptura, ss. patribus, maxime s. Augustino et aliis probatis auctoribus, Coloniae 1682. v. 5 in 8°.; edidit quoque de jure, justitia et annexis tractatus quatuor theologico-canonicè expositos, Bruxellis 1687. in 4°. quo in opere generaliora e theologiae et juris communis principiis asserta juri in Belgio servato ac praxi gallicae accommodat¹⁾. — E *gallis* huc spectant: Joan. Baptista Taberna S. J. (Taverne) ab Insulis (Lille), charitatis victima, dum Duaci lues pestifera grassaretur (n. 1622., † 1686.), cujus *synopsis theologiae practicae* complectens et explicans principia generalia ad resolvendos conscientiae casus scitu necessaria, Duaci 1698. v. 3 in 8°. saepius recusa fuit propter concinnam brevitem, claritatem et soliditatem, nonobstante censura Guidonis de Seve de Rochechouart, episcopi atrebatensis (1703.). Ludovicus Bancel O. Praed. valentinus, qui inter suos sodales sic eminuit, ut mox ac studiorum cursu peracto ad philosophiam nondum sacerdos, tum et aetatis 24. ad theologiam profitendam Avenione fuerit admotus. Vir fuit ingenio acri, memoria facillima, qui lectiones suas nunquam ex scripto sed ingenio tenus et ore dictavit, in theologia morali auctor est gravis et probabilista († 22. Dec. 1685). Edidit *brevem universae theologiae tam moralis quam scholasticae cursum* juxta inconcussa tutissimaque doctoris angelici d. Thomae dogmata, Avenione 1684—1692. t. 7 in 12°. Dum ederetur t. 3. mortuus est auctor, hinc ex ejus scriptis hanc editionem absolvit Jos. Patin, qui Bancelli quasdam opiniones novas et a communi thomistarum sententia recedentes excusare et emollire conatur, vel resecavit, ut ex. gr. hanc, quae in ejus schedis re-

¹⁾ Cf. acta erud. lips. 1688. p. 270.

periebatur: „Conclusio. Probabile est, quod parvuli, qui baptizari non possunt, salvantur in fide parentum, ita ut in supplementum baptismi fluminis prosit eis baptismus flaminis. Item est communis opinio doctorum, parvulos, qui non poterant circumcidi, fuisse salvatos in fide parentum, non excludendo etiam eos, qui in utero materno moriebantur: et idem etiam nunc dicendum est de omnibus parvulis sive jam natis sive nondum natis, quod nempe si antequam moriantur, baptizari non possunt, non sunt tamen sine remedio salutis, quia salvari possunt in fide parentum¹⁾.“ *Moralis d. Thomae* doctoris angelici O. Praed.²⁾ ex omnibus ipsius operibus ita exacte deprompta, ut censeri possit opus novum . . . in eo nedum casus conscientiae resolvuntur, sed omnia etiam, quae ad mores spectant, mirum in modum explicantur: adjecta sunt variis in locis decreta ss. pontificum, quibus juxta doctrinam s. doctoris plures opiniones morales damnatae fuerunt: accedit quoque opusculum de castitate etc., Avenione 1677. t. 2 in 4°. Inchoaverat hoc lexicon alphabeticum Franc. Ghetius (cf. t. 1. p. 681.), sed illud retractavit auxitque Bancel; saepius dein prodiit ut Vene-

¹⁾ Cf. Quetif 2, 705.

²⁾ Michael Bourdaille doctor sorbonicus, vicarius generalis et canonicus rupellensis († 26. Martii 1694.) composuit l. inscriptum: *Théologie morale de S. Augustin*: où le précepte de l'amour de Dieu est traité à fond et les autres maximes de l'Evangile se trouvent expliquées et démontrées, Parisiis 1686. in 12°., opus certe non commendandum (cf. Dictionnaire des livres jansénistes 4, 92—99). Aliud ejusdem opus est: *Théologie morale de l'Evangile*, comprise dans les huit béatitudes et dans les commandements d'aimer Dieu et le prochain, Parisiis 1691. in 12°. *Défense de la foi de l'Eglise touchant l'Eucharistie*, 1676. in 12°.; *Défense de la doctrine de l'Eglise touchant le culte des Saints*, 1677. in 12°.; *de la part que Dieu a dans la conduite des hommes* in t. 2. operis Nicolii *Traité de la grace générale*.

tiis 1723, 1757, 1780. Multum innotuit Ludovicus Abelly n. 1604, vicarius generalis bajonensis, parochus parisiensis, demum episcopus Segodunensis (Rodez). Verum vix triennio expleto munere pastoralis se abdixit (1666.) seque abdidit Parisiis in domum s. Lazari tanquam in solitudinem. Vir erat piissimus, ut opera ejus ascetica testantur, acer janse-
nianorum, Sancyrani in primis, adversarius, contra quos tuer-
tur s. Vincentium a Paulo in hujus vita magna unctione
conscripta, quam (gallice) edidit († 4. Oct. 1691.). Utilis
est ejus *medulla theologica* ex sacris scripturis, conciliorum
pontificumque et ss. patrum ac doctorum placitis expressa,
Parisiis 1687. v. 2 in 12°; Augustae 1754; Cunei v. 5
in 8°; Ratisbonae 1839. in 8°, quae se simplicitate et can-
dore commendat. Secundum s. Alphonsum in re morali
est Abelly auctor gravis et probabilista, imo classicus. *Dé-
fense de la Hiérarchie de la Eglise* et de l'Autorité légi-
time de N. S. P. le Pape et des Evêques contre la doctrine
pernicieuse d'un libelle anonyme . . . avec quelques réflexions
sur la rélation des Délibérations de la dernière Assemblée
gén. du Clergé de France touchant la Constitution de N. S.
P. le Pape Innocent X., Parisiis 1659. in 4°. *Episcopalis
solicitudinis enchiridion* ex plurimorum Ecclesiae catholicae
antistitum . . . praesertim d. Car. Borromaei . . . praxi ac-
curate collectum . . . cum appendice de iis, quae ad Vicarii
generalis et Officialis munus pertinent, 1668. in 4°. De l'o-
béissance et soumission due au Pape en ce qui regarde les
choses de la Foi, ib. sine anno cura ab. Chermel. *Traité
des Hérésies* contenant les Causes des Hérésies, les moeurs
et artifices des anciens Hérétiques etc. avec les antidotes
et remèdes, que l'Eglise a employez contre la contagion de
l'Hérésie, ensemble le dénombrement des Hérésies jusqu'au
Siècle present, Parisiis 1661. in 4°. *Enchiridion sollicitu-*

dinis sacerdotalis, Parisiis 1669.; Vesontione 1837. Adversus famosum libellum *Monita salutaria b. V. Mariae* ad cultores suos indiscretos scripsit *Sentimens des ss. Pères touchant les excellences et les prérogatives de la très-sainte Vierge*, Parisiis 1674., cui operi opposuit Gerberon *Lettre à M. Abelly*, Evêque de Rodez touchant son Livre de l'excellence de la Sainte Vierge. — Rigidior est in theologia morali Bon de Merbesius, mondiderensis, aliquandiu Oratorii sodalis († 2. Aug. 1684. a. aetatis 86.), qui composuit stilo nitido quidem sed affectato *summam christianam* e sacris literis, ss. patrum monumentis, conciliorum oraculis, ss. denique pontificum decretis, Parisiis 1682. v. 2 in f.; Venetiis 1770. v. 2 in f.; Taurini 1770—1771. t. 4 in 4°., in qua laxam sentiendi rationem nimium cavere studens subinde accedere videtur ad doctrinam Baji, Jansenii et Quesnelli¹⁾.

354. Praetermisso Raphaelè Guittart O. S. Franc. hispano, qui elaboravit compilationem praecipuarum disputationum et quaestionum cum suis probabilioribus opinionibus theologiae moralis Bartholomaei Mastrii O. Min. (cf. n. 185.), Gerundae 1680—1687. v. 4 in 4°; e Lusitania huc referri potest Benedictus Pereyra S. J., borbensis qui 20 annis theologiam partim Eborae, partim Olisipone professus est († 4. Febr. 1681.). Praeter alia reliquit *promptuarium theologicum morale* secundum jus commune et lusitanum seu alio nomine explicatius *summam* ex universa theologia morali continentem 50 tractatus, Olisipone 1671—1676. v. 2 in f.; Eborae 1705—7; *elucidarium s. theologiae moralis* et juris utriusque exponens universum idioma i. e. proprietatem sermonis theologici, canonici et civilis, Olisipone 1668. in f.;

¹⁾ Cf. Feller 2, 203.

promptuarium juridicum, quod scil. in promptu exhibet quaerentibus omnes resolutiones circa universum jus pontificium, imperiale ac regium, secundum quod in tribunalibus Lusitaniae causae decidi solent, ib. 1664. in f.; Eborae 1690. Sed specialem mentionem meretur Joannes Caramuel de Lobkowicz¹⁾. Natus is est Laurentio Caramuele nobili Luxemburgensi et Catharina Frissaea, Lobkowicziae domus propagine 23. Maji 1606. A prima pueritia mathematicae studio exarsit, et nondum latine sciens de planetarum motibus theses ex Joannis Sacrobusti sphaera propugnavit, annumque decimum agens tabulas astronomicas de motibus planetarum typis edidit; intra unius anni cursum grammaticam, rhetoricam et poeticam absolvit, in qua ita dexter evasit, ut una hora versuum centena funderet; linguas quoque orientales, sinensem inprimis callebat. Compluti philosophiae aristotelicae operam dedit tanto successu, ut e centum septuaginta duobus baccalaurei titulo donandis primus nominari meruerit. Philosophiae studio absoluto ordinem cisterciensium est ingressus. Salmanticae theologiae incubuit magna sagacissimi ingenii commendatione. Compluti per triennium sodales theologiam docuit, inde jam melrosensis abbas et generalis per Angliam, Scotiam et Hiberniam vicarius dictus Lovanium mittitur ad eandem scientiam profitendam, ibique non diu post cum Liberto Fromondo, ecclesiae s. Petri decano, de tute amplexanda opinionum probabilitate disputavit, et Jansenii l. *Augustinus* per eos dies publicatum aut primus aut e primis unus notavit eumque jure id prae se nomen ferre constanter negavit. A Philippo IV. ad s. Disibodi, vulgo

¹⁾ Plura de eo cf. apud Nic. Antonium in biblioth. hisp. nova 1, 666; Visch in bibl. Script. Ord. cisterc., Biogr. univ. 7, 109; Foppens biblioth. belg. 2, 601.

dissemburgensem, abbatiam in Palatinatu promotus nil antiquius habuit, quam ut perpurgaret monasterii ditionem haeresum ibi radicatis seminibus. Hinc notus et comendatus Anselmo Casimiro Moguntino praesuli in episcopum suffraganeum ascitus est. Mutatis vero in Palatinatu rebus exsulem hujus provinciae vocavit ad se Ferdinandus III., eumque non solum praefecit duobus Benedictinorum monasteriis viennensi et pragensi, quod sine aliqua professionis mutatione pervicit Caramuel fieri posse ac saepe factum esse, sed et annua largaque pensione liberaliter donavit. Ab Ernesto cardinali de Harrach assumptus est in vicarium generalem. Praga interim a suecis obsessa (1648.) ductor ecclesiasticorum Caramuel fortissime adimplevit militis ac ducis partes, adeo ut Caesar remuneraturus liberatae urbis auctores, aureis tribus torquibus Rudolphum Coloredum tridentinum, Innocentium de Comitibus romanum, armorum praefectos, cumque iis Caramuelem ornaverit. Pace restituta de reducendis devitiis a fide sollicitus fuit¹⁾, quorum plusquam triginta millia cum Ecclesia reconciliavit. Inde Romam accitus ab Alexandro VII. dictus est episcopus campaniensis (1657.), dein vero ob aëris inclementiam translatus est (1673.) ad sedem vigevanensem in Insubria. Postremis vitae annis coecitas praesuli seni assiduis studiis, vigiliisque oborta est: mentis tamen vires ferme usque ad mortem integrae, ut plura interim dictaret ab amanuensibus excipienda. Laboribus tandem nunquam intermissis fractus morti succubuit 8. Sept. 1682. Vir erat certe eruditus, a nonnemine phoenix eruditorum sui aevi dictus, portentosi ingenii et per omnes omnino disciplinas exercitati²⁾, cujus omnimoda experimenta

¹⁾ Cf. honorificas literas card. de Harrach ad Caramuelem sub initium ejus *Theologiae praeterintentionalis*.

²⁾ Prodiit tamen l. *Anticaramuel* inscriptus, nomine Humani Er-

literario orbi dedit innumeris prope libris¹⁾, in quibus encyclopediam absolvisse visus est. In metaphysicis abstractisque studiis apprime versatus subtilissima quaeque rimatus est, non minus philologicis, politicis et historicis deditus, de quibus etiam scripta edidit. Sed propterea minus laudandus, quod in rebus ad ethicam christianam pertinentibus liberius senserit, multis editis et approbatis opinionibus laxis, unde s. Alphonsus eum principem laxistarum appellat: auctor quoque esse dicitur propos. 24. et 25. ab Alexandro VII., et 48. et 49. ab Innocentio XI. damnatarum, asseruitque „non inde Ecclesia infelix, quod doctores opinantur passim, sed inde felicior, quod facilius et benignius suos possit ad lauream empyream promovere. — Si jam sunt probabiles (opiniones), quae antea non erant, jam non peccant homines, cum antea peccarent, cum probabile omne a peccato excuset²⁾.“ Quo fervore studiis jugiter incubuerit, licet tot munera obiverit variasque regiones peragraverit, inde patet, quod de se

demanni, cujus hoc de scriptore iudicium est: „Caramuel, inquit, habet ingenium ut octo, eloquentiam ut quinque, iudicium ut duo.“ Quam censuram justam appellat auctor (Muratori): *Reflexionum super bono gustu artium et scientiarum* italice editi Venetiis 1723. p. 2. pag. 181, de suoque adjungit, Caramuelem ex illis fuisse rari ingenii viris, qui magni sunt in rebus exiguis, exigui in rebus magnis. Quod potissimum confirmat ex l. a Caramuele *Leptotatos* h. e. subtilissimus inscripto, in quo auctor ineptire ac nugari critico plane videtur. In *Critica* quoque *philosophica* ea, inquit censor, ore eructavit, quae vix mente concepit.

¹⁾ Cf. eorum nonnulla in Bibliogr. crit. 3, 47, et catalogum, quem ipse composuit adnexum *theologiae morali fundamentali*, qui tamen complectitur opera tam edita quam nondum edita, imo et ea, de quibus cogitaverat tantum, ut ea quondam scriberet; Nicéron 29, 259 ss.; Pacquot in suis Mémoires pour servir à l'histoire littéraire des Pays-Bas praeter mss. recenset 262.

²⁾ Cf. Müller, theologiae mor. l. 1. t. 3. § 78.

scribere potuerit¹⁾: „A prima pueritia praeter legere et scribere nihil ago. Sive in via sim, sive in lecto, semper meditator quae sim dicturus. Quotidie ingenium 14 horis exerceo etc.“ Plurima ejusdem sunt opera (scripsit 77 v. in f.), sed jam oblivioni penitus tradita, quae ipse secundum argumentorum diversitatem in novem distribuit classes; ea vero spectant ad grammaticam²⁾, metricam, stenographiam, philosophiam, mathematicam³⁾, jus civile, historiam profanam et ad varias artes, quae manu excercentur. Quae ad hanc classem spectant constituunt cursum chirosophicum, quem distinguit in chirologiam, chirographiam, chirorhetoricam, chirodialecticam, chiroarithmeticam, chirometriad, chiromusicam, chirochronicam, chiromanticam, chiromnemonicam⁴⁾. In hisce suis libris magna jactantia promittit nova, stupenda, inaudita: carpit methodum in variis disciplinis antea servatum. Ad theologiam praeter alia⁵⁾ referri possunt: *Ber-*

¹⁾ In ep. dedicatoria in *theol. morali fundamentali* t. 1. p. 12.

²⁾ Inter alia huc spectat *grammatica audax*, pro juvandis grammaticis, qui ad scholam transeunt philosophicam, docens exempla hujus artis ex grammaticis mutuare, Francofurti 1651. in f., ea tamen quadruplo auctior est apud auctorem.

³⁾ Ad haec spectat ejus *mathematica audax*, Lovanii 1642. in 4°. (bis eodem anno), quae graviores difficultates, quae in logica, physica et theologia et praecipue de gratia et libero arbitrio controvertuntur, sola regula et circino dilucidantur.

⁴⁾ Hujus cursus scopum et fructum hisce expressit versibus:

Ne possis docto librum splendore carere,

Sit tibi chirosopho bibliotheca manus.

Haec tamen opera chirosophica non videntur prodiisse.

⁵⁾ Ex. gr. opera quae spectant ad *philosophiam moralem*, in qua agit de orthographia morali, de grammatica morali, de grammatica sacramentali, de re nummaria etc. Quare de hac ultima agat, hanc reddit, rationem: „Ut viam aperiarn disputationibus de redemptione, satisfactione merito, praemio et poena in cursu theologico instituendis, quarum om-

nardus triumphans, in quo de Petri Abaelardi et Gilberti Porretani doctrina disserit, et multas quaestiones difficiles et obscuras expendit, Lovanii 1639. in 4°; *theologia moralis* ad prima eaque clarissima principia reducta, Lovanii 1641, 1643, 1645. in f.; *theologia moralis fundamentalis*, Francofurti 1651. in 4°.¹, Romae 1656. in f., Lugduni 1657. multum aucta, quae demum excrevit ad 4 v. in f., ac prodiit inscripta *Theologia moralis fundamentalis, decalogica, canonica, civilis, praeterintentionalis, sacramentalis, regularis, militaris*, ib. 1686. Liber 1. disserit de principiis universalibus; 2. de Decalogo; 3. de sacramentis; 4. continet dialexim de non certitudine. Contra hujus operis doctrinam scripsit Ludovicus Crespi et Borja (n. 183.) *quaestiones selectas morales*, in quibus novae aliquae doctrinae R. P. Caramuelis confutantur, aliquot dissolvuntur, disparitates pro multis casibus assignantur, Lugduni 1658. in 4°. Sed pro Caramuele scripsit Franc. Verde († 1706.) *theologiae fundamentalis Caramuelis positiones selectas* novitatis, singularitatis et improbilitatis frustra appellatas a Ludovico Crespino episcopo placentino, nunc esse antiquas, probabiles et securas demonstratas, Lugduni 1662. in f. *Theologia intentionalis* de reali, morali et virtuali; de angelico et humano proprietatis et jurisdictionis dominio, Lugduni 1664. in f.; *theologia praeterintentionalis* de effectibus, qui licet certo futuri praenoscantur, nihilominus praeter aut etiam contra

nium solutio a rei nummariae cognitione penitior dependet.“ — *Cabalaes theologiae excidium*, sive contra cabalistas rabbinos, qui ne unum quidem de Deo verbum in ss. bibliis contineri somniarunt, una cum commentario angelici doctoris contra gentes, quem Jos. Ciantes (n. 264.) hebraicum ex latino dedit, 1656. in f.; *theologia dubia*, in quae cuncta atheistarum et libertinorum dubia collegit, propter quam accusatus fuit Romae; orthodoxiam tamen suam strenue defendit.

voluntatem evenire adeoque homini non posse imputari dicuntur, ib. 1664. in f.; *theologia regularis* h. e. in ss. Basilii, Augustini, Benedicti, Francisci etc. regulas commentarius Francofurti 1646. in 4°; Venetiis 1651; *hierarchia ecclesiastica* de summi pontificis, patriarcharum, archiepiscoporum, episcoporum, sacerdotum, diaconorum, hypodiaconorum, clericorumque inferiorum ordinum electione, promotione, necessitate et honestate, Pragae 1653. in f.; *Haplotēs de restrictionibus mentalibus disputans*, Lugduni 1672. in 4°; *theologia rationalis* sive in auream s. Thomae summam meditationes et observationes philosophico-scholasticae, Francofurti 1654. t. 2 in 1 v. opus sat rarum; *Trismegistus theologicus* latine ter maximus, Viglevani 1679. v. 4 in f. *Apologema pro antiquissima et universalissima doctrina de probabilitate* contra singularem Prosperi Fagnani opinionem, Lugduni 1663. in 4°, prohibitum tamen decr. 15. Jan. 1664. Hac in controversia laxarum propositionum patronum egit.

355. Ceterum in hac de *probabilismo* controversia, quae jam praecedenti epocha admodum exarsit (cf. n. 295 s.) nonnulli alii calamum strinxerunt¹⁾. Probabilismum vindicavit Honoratus Fabri S. J. patria sebusianus in dioecesi bellicensi (n. 1607.), nonnullis libris, minori, qui inscribitur *Tithanophilus* seu dialogus vel opusculum de opinione probabili, in quo proxima morum regula scil. conscientia ad sua

¹⁾ Huc spectant quoque nonnulli ex iis, quorum jam supra mentionem fecimus. Contra probabilismum steterunt Joan. Bapt. Gonet, O. Praed. (n. 302.), Adam. Ehrenreich S. J. (n. 307.), Coel. Sfondrati (n. 315.), Petrucci (n. 353.); probabilismum professi sunt Augustinus Laurencio S. J. (n. 311.) et Illsung (n. 353.); mediam viam inire nisus est Augustinus ab Angelis congr. Somaschae (n. 310.).

principia reducitur, Romae 1659. in 8°, et majori, cui titulus *apologeticus doctrinae moralis Soc. Jesu*, in quo variis tractatibus diversorum auctorum opuscula confutantur, Lugduni 1670. in f. In hoc fuse de opinione probabili disserit et accusationes, criminationes, calumnias hoc in argumento in societatem Jesu propositas strenue diluit atque refellit; agit autem contra Augustinum de Angelis, Vincentium Baro O. Praed., Ant. Marinarium, Prosp. Fagnani aliosque: continentur quoque hoc opere aliorum opuscula et dissertationes, praesertim Maximiliani le Dent¹⁾ S. J. de *attritione* ex metu gehennae ejusque cum sacramento poenitentiae sufficientia juxta mentem s. concilii tridentini adversus Christiani Lupi dissertationem dogmaticam et quaestionem quodlibeticam Francisci Farvacques O. Erem. s. Aug. Prodiit iterum Coloniae Agrippinae 1672. in f., nonnullis additamentis aucta, sed pars 1. et 2. prohibita fuit 23. Martii et 2. Oct. 1673. Erat Honoratus Fabri vir laboriosissimus et in omni disciplinarum genere, praesertim in mathematicis et physicis versatus, controversiarum et disputationum amans: philosophiam docuit Lugduni octeunio, sexennio mathesim magno discipulorum concursu. Romam vocatus munus poenitentiarii pontificii in basilica vaticana ultra 30 annos obiit († 1688.). Ex plurimis ejusdem operibus²⁾ huc adhuc

¹⁾ Maximilianus le Dent S. J. patria winocibergensis, gente flander (n. 1619.) professus est Lovanii theologiam scholasticam septennio, et moralem triennio († 1688.). Edidit hanc dissertationem Lovanii 1667. in 4°. et ejus defensionem adversus epistolam familiarem Chr. Lupi, Mechliniae 1668; et ad xenium theologicum P. Francisci Farvacques, ib. 1669. cum responsione ad ejusdem apologiam, 1669. in 4°. Cf. Backer I, 1561., qui etiam refert plura scripta, quae occasione hujus controversiae prodierunt.

²⁾ Cf. Backer I, 1776. Scripsit quoque I., cui titulus: *Euphander* seu vir ingeniosus, opusculum omnibus omnigenae literaturae can-

spectat praeter philosophica et polemica pro fide catholica adversus protestantes, *Summula theologica*, in qua quaestiones omnes alicujus momenti, quae a scholasticis agitari solent, breviter discutiuntur ac definiuntur, Lugduni 1669. in 4°, in qua theologiam tradit principiis innixam longo tramite distantibus ab aristotelicis. Andreas Mendo S. J. natione hispanus, lucroniensis (n. 1608.) philosophiam, theologiam scholasticam et moralem necnon ss. literas Salmanticae explicuit duodecim annis. Hinc in concionatorem regium est adscitus et in censorem seu qualificatorem a sacro senatu supremae inquisitionis in Hispania († 11. Maji 1684.). Praeter alia¹⁾ edidit *stateram opinionum benignarum* in controversiis moralibus circa sacramenta ac praecepta decalogi et Ecclesiae cum tractatu miscellaneo ad bullam Cruciatæ (in quam proluxam ediderat dilucidationem Matriti 1651. in 8°), Lugduni 1666. in f.; *epitome opinionum moralium* tum earum, quae certae sunt, tum quae certo probabiles et in praxi tuto teneri possunt cum discursu circa opiniones probabiles et appendice casuum valde notabilium, Lugduni 1674. in 8°; Venetiis 1676, 1689. in 8°. Probabilismum expugnare nisus est Genesius de Barrientos O. Praed. aliquandiu regius concionator, dein missionarius in insulis philippinis, in l. *Expugnacion de el probabilismo*, in insula manilensi 1685. in 4°. Decessit auctor a. 1694. vel 1695. episcopus titularis trojanus et archiepiscopus manilensi suffra-

didatis non prorsus inutile, in quo scil. brevissime et clarissime adolescentis ingeniosi partes ac dotes tum corporis tum animi describuntur, officia explanantur accuratissime et omnes ac singulae disciplinae, quas ille sibi comparare debet, diligentissime recensentur, Lugduni 1669. in 12°, alias quoque editum. Cf. etiam Biogr. univ. 14, 35., ubi ejus opera et ingenium minus commendantur.

¹⁾ Cf. Backer 2, 1207.

ganeus. Contra probabilismum etiam agit Hyacinthus Parpera Congr. Orat. in opere inscripto: *Fundamenta, axiomata theologorum, dogmata recentiorum, deductiones ex istis generales ac particulares determinationes sanae doctrinae moralis* etc., Venetiis 1686. in 4°, in cujus p. 3. ostendit, non quamlibet probabilitatem sufficere, ut quis prudenter operetur, sed probabilitatem certo probabilem requiri et concurrentibus probabilitatibus eligendam esse probabiliorum et non solum probabiliorum, sed et tutiorum¹⁾. Edidit quoque *theologicam lucernam*, Genuae 1697. in 4°.

356. Plurimi vero quaestiones et argumenta singularia e theologia morali tractarunt²⁾. Ita in Gallia Serge in opere *Dogmes orthodoxes* ou Sentimens de Théologie morale selon l'Ecriture sainte, la Tradition, la doctrine des Pères, les oracles des Concils, la discipline de l'Eglise et les decrets des souverains Pontifs, Parisiis 1700. in 12°; in quo rigidioris videtur esse sententiae³⁾; Antonius Bonnet S. J. lemovicensis († 22. Maj. 1700.), cujus sunt⁴⁾: quaestio moralis, *an ignorantia invincibilis licitum reddat usum opinionis minus probabilis in concursu probabilioris et tutioris*, Posnaniae (Tolosae) 1697. in 8°. sub nomine Natalis Beton, in qua probabiliorismum tuetur; dissertatio *de timore poenitente* sen de sufficientia attritionis in sacramento poenitentiae sine amore initiali, Tolosae 1694. in 8°;

1) Cf. Act. erud. lips. Supplem. 1, 200.

2) Eustachius a Conceptione O. Carm. proposuit *jus primi principii theologiae positivae, canonicae, ecclesiasticae et moralis*, per quod quidquid praecipuum et difficile in iis scientiis occurrere potest, facili ac claro methodo explicatur, Avenione 1697. in 4°.

3) Cf. Journal des Savans 29, 230.

4) Cf. ejus elogium in Mémoires de Trévoux 1703. t. 3. p. 2144—2147.

Passavii 1724; Augustae Vindelicorum 1757. in 12°, etiam in thesauro Zachariae t. 11.; *de cultu religioso* dissertationes quinque (scil. de cultu religioso eucharistiae, crucis et imaginum J. Christi, sanctorum, eorumque imaginum et reliquiarum), in quibus Ecclesia romana ab idololatriae crimine vindicatur, Tolosae 1691. in 8°; prius gallice ib. 1688. in 8°; haec simul prodierunt ib. 1701. in 4°. inscripta R. P. Ant. Bonnet S. J. *opuscula*. Tractatum *de usura et foenore*, item de usuraria trium contractuum pravitate scripsit¹⁾ Jacobus Gaitte, s. facultatis parisiensis doctor et canonicus lucionensis, Parisiis 1688. in 4°; Petrus de Floriot, monialibus Portus regii a confessionibus († 1691. anno aetatis 87.) reliquit²⁾ *Traité de la Messe de Paroisse*, Parisiis 1691. in 8°; Tiburtius Navarro O. S. Franc. dedit *manuductionem ad praxim executionis literarum s. poenitentiarum* una cum modo scribendi et recurrendi ad s. poenitentiarum in casibus s. sedi reservatis, praesertim occultis, Romae 1688. in 8°.

In *Belgio* Joannes Pollenter S. J. antverpiensis, Lovanii theologiae professor (n. 14. Jan. 1637, † 22. Martii 1695.) ostendit *sexaginta quinque propositiones* nuper a SS. D. N. Innocentio XI. proscriptas a Societatis Jesu theologis diu ante SS. Domini decretum consensu communissimo rejectas, Lovanii 1689. in 4°; Joannes Bosco O. Min. Recoll. antverpiensis (n. 1613.) *theologus profundissimus* communi

¹⁾ Cf. *Journal des Savans* 17, 38—43.

²⁾ Auctor quoque est l. *Morale chrétienne* rapportée aux Instructions que J. Christ nous a données dans l'Oraison Dominicale, Rothomagi 1672. in 4°. (ed. jam 5.). Hoc opus damnavit cardinalis Tencin archiepiscopus embroicensis l. Maj. 1742. tamquam complectens plures errores damnatos in Luthero, Calvino, Bajo, Jansenio et in Quesnello.

calculo dictus, in rebus summe arduis saepe consultus († 1684.) reliquit *theologiam sacramentalem* ad mentem doctoris subtilis Joan. Duns Scoti d. Augustino conformem, Lovanii et Antverpiae 1665—1685. v. 6 in f.; *theologiam spirituales scholasticam et moralem* ad mentem ejusdem Scoti s. Augustino conformem, Antverpiae 1686. t. 2 in f. Agit in primo de intellectu et scientia Dei ejusque objecto: in secundo de providentia divina, praedestinatione et reprobatione: item de fide divina, ejus veritate, obscuritate et credibilitate. Joannes Diertins S. J. notus asceta († 4. Oct. 1700.) edidit l. *de peccatis ignorantiae* sive quaestionem theologicam, an insuperabilis ignoratio juris naturae liberet a peccato, distributam in 3 pp., Coloniae 1681. in 8°. sub nomine Christiani Alethini R. S. J. T. *De simonia* et speciatim de praetextibus, quibus illa velari et excusari solet disseruit B. Moreau canonicus ad s. Crucem leodiensis ¹⁾, Leodii 1689. in 8°; *de ordine amoris* tractatum triplicem scripsit Franciscus van Viane bruxellensis (n. 1615, † 1693.) doctor lovaniensis, praeses collegii Hadriani VI. et unus deputatorum, quos academia lovaniensis ad urgendam propositionum laxarum damnationem Romam misit ²⁾.

Joannes Maria Sbogar cler. reg. congr. s. Pauli salcanensis elaboravit *theologiam radicalem*, in qua fundamentaliter veritas propugnatur contra omnes propositiones olim ab aliquibus auctoribus temere doctas, ab Alexandro VII. Innocentio XI. et Alexandro VIII. proscriptas ac ordine alphabetico in 162 tractatibus, selectissimis casibus adornatis, serio examinatas et discussas, Neopragae 1698. in f.,

¹⁾ Cf. Acta erud. lips. suppl. 2, 26—33.

²⁾ Cf. Feller 2, 194. Ejus frater Matthaeus decessit a. 1663. Cf. de eo Feller 2, 159.

1708, 1725. Gregorius Kimpfler¹⁾ O. S. Ben. juris pontificii in universitate salisburgensi professor (1653—1658.), abbas dein per 35 annos schyrensis († 1693), praeter alia edidit: *Confoederatio inter jus canonicum et civile* ex c. 1. de novi operis nunciatione, Salisburgi 1654. in 4°; *disputatio de sponsalibus et matrimonio* ex l. 4. Decretalium, ib. 1655. in 4°; *tractatus theologico-moralis in decem decalogi et quinque Ecclesiae praecepta* per sesquicentum casus elucubratus, Ratisbonae 1734. partes 2 in 8°., opus posthumum. Hujus sodalis Desiderius Schapperger e seonensi in Bavaria monasterio, atque in munere docendi Salisburgi collega, professus enim est ibidem philosophiam 1656., theologiam moralem 1659—1665. ac dein scholasticam († 1698), inter alia scripsit *speculum theologicum* circa varia praeceptorum genera selectis et perutilibus quaestionibus illustratum, Salisburgi 1663. in 12°; *florilegium* ex universa theologia, ib. 1673. in 4°; *amara dulcis* h. e. poenitentia theologicis illustrata controversiis, ib. 1672. in 8°. Controversias *de justitia et jure privatorum universo* nova et theoretica methodo in 10 tractatus et t. 4 digessit (Ingolstadii 1671—1672. in f.), duobusque t. *de jurisprudentia judiciaria* auxit (ib. 1674. in f.) Christophorus Haunold S. J., cui facultas theologica ingolstadiensis hoc elogium in auditorio posuit²⁾: „Chr. Haunoldus S. J. altenthannensis bojus, non tam a natalium claritate, quae etiamnum adolescentem inter nobiles aulae monacensis ephebos adlegerat, quam scientia-

¹⁾ Alius a Ruperto Kimpfler, qui fuit pariter O. S. Ben., juris canonici in academia salisburgensi professor et abbas glunicensis (Gleink) in Austria (1678—1708.). Edidit disputationem juridicam *de consuetudine ejusdemque praecipuis in utroque jure et foro effectibus*, Salisburgi 1675. in 4°.

²⁾ Cf. Mederer annales ingolstad. 3, 66.

rum fama, quam postmodum qua ore qua calamo ab erudito sibi orbe comparavit, in paucis memorandus. Sex annis philosophiam, quindecim theologiam partim in friburgo-brisgoica, partim in ingolstadiana academia tradidit ea cum ingenii profunditate, maturitate iudicii docendique claritate, ut merito inter summos sui temporis doctores sit computatus. Loquuntur viri praestantiam complura in lucem edita librorum monumenta, quae cum subinde per octennium praefectum studiorum ageret, cum ex universa theologia¹⁾ potissimum, tum etiam de jure et justitia mira facilitate doctissime elucubravit. Obiit Ingolstadii meritorum et dierum plenus a. 1688. 22. Jun. aetatis 79. " *De jure et justitia* pariter disputavit (Graecii 1663. in 8°.) Georgius Puettner S. J. purstallensis, gente austriacus, qui theologiam moralem bienio, speculativam sexennio et jus canonicum quadriennio professus est in academia graecensi, cujus etiam cancellarium egit (n. 1619, † 1686).

357. In *Italia* Carolus de Baccis O. S. Ben. aretinus (n. 25. Apr. 1625.), diu Florentiae s. theologiae lector, qui cum aliis sodalibus c. 1670. in Poloniam missus ibidem congregationem casinensem induxit († 1683), disseruit *de principiis universae theologiae moralis* seu de actibus humanis, Florentiae 1667. in f., quod opus magni facit Mabilonius in bibliotheca ecclesiastica ad calcem l. de studiis monasticis. Disserit in eo de conscientia, de voluntario et involuntario ac ejus effectibus, de actione humana et ejus

¹⁾ Huc spectant: *Theologiae speculativae* scholasticis praelectionibus et exercitiis accommodatae ll. 4 partibus Summae de Thomae respondentes, quibus selecta recentiorum theologorum placita ad praecipuas difficultates expediendas assumpta controvertuntur, Ingolstadii 1670. in f., 1678.; *Institutionum theologicarum* ll. 4., ib. 1659. in 8°. Alia opera cf. apud Backer 2, 60.

circumstantiis, necnon de una specie ipsius h. e. de bonitate morali fere omnes praecipuas controversias tractans¹⁾. Josephus Maria Requesens S. J. ex nobilissimis Cosyrae vulgo Pantellaria principibus ortus a. 1612., excellens plane in theologia evasit, quam etiam diu magna nominis celebritate docuit († 1690). Scripsit *selectarum disputationum in 1, 2. p. d. Thomae ll. 4.*, Panormi 1659. in f. cum additione, Romae 1675. in 12°; brevem disputationem theologicam *de honestate contritionis et attritionis earumque sufficientia ad remissionem culpae in sacramento vel extra sacramentum poenitentiae*, ib. 1679. in 4°; *opuscula theologica* (10), ib. 1684. in 4°; in quibus disserit de statu parvulorum decedentium cum solo originali, de contritione et attritione, de potentia obedienciali, de visione beata et substantia supernaturali, de concursu luminis gloriae et divinae essentiae ad visionem beatificam, de infinitate Dei et rerum creatarum, de potentia hominis viatoris ad merendum et demerendum, de effectibus peccati originalis, de praedestinatione seu electione hominum ad gloriam, de justitia Dei. Laurentius Maria Pisani O. Praed. Mylae Siciliae municipio 13. Apr. 1650. natus († 30. Maji 1690), praeter alia²⁾ reliquit opus inscriptum: *Gedeonis gladius* propositiones a SS. D. N. Innocentio XI. damnatas angelici doctoris ope penitus profligans radicitusque evellens, opus . . . ubi verus sensus, in quo praedictae propositiones damnantur, explanatur variique conscientiae casus resolvuntur: addita appendice circa observationes supra easdem propositiones editas a Raym. Lumbier O. Carm., in qua nonnullae controversiae iterum dirimuntur, Panormi 1683. in 4°; Dominicus Maria Marchese

1) Cf. Bibliotheca benedictino-casinensis p. 110.

2) Cf. Quetif. 2, 727.

sub celebri magistro Petro Godoy (supra pag. 6) Salmanticae theologiam audivit magno profectu, ut hinc ad suos redux ad docendos alios fuerit adhibitus. Vir fuit disciplinae regularis tenax, orationi addictus et hominis interioris curam gerens atque ad anteriora semper extendens seipsum. A rege Carolo II. praesentatus est ad sedem Puteolanam et ab Innocentio XI. confirmatus (1688.): Ecclesiam suam optimis legibus ornare studuit, synodos regulariter coegit, visitationem suae dioecesis quotannis obivit, verbo et exemplo gregem suum sollicite pavit († 11. Febr. 1692). Scripsit praeter ascetica etiam *theologiam bipartitam* in dogmaticam et moralem, Neapoli 1685. t. 2 in f.; in priori (dogmatico) agit de supremo legislatore et capite Ecclesiae romanae; in altero (morali) de legibus. Singulare opus condidit Joannes Chrysostomus Filippini cler. reg. ord. theat. veronensis scil. *de privilegiis ignorantiae* (Mantuae 1688, 1696. in f. ed. 2.), quorum recenset tantum 234. Opus ad s. indicis congregationem delatum a prohibitione vel censura immune abiit. Disquirat autem in eo, quando quibusve in casibus per ignorantiam a peccato quis excusetur, necnon a censuris, a poenis ecclesiasticis aut a gravamine alio spirituali vel temporali (causa ejusdem) liberetur. Ex plurimis operibus, quae reliquit alter sodalis Josephus Maria Maraviglia mediolanensis¹⁾ (n. 1617), philosophiae professor Patavii, ordinis sui praepositus generalis (1665.) et episcopus novariensis (1667., † 18. Sept. 1684), huc forte referri potest *Pseudomantia veterum et recentiorum explosa* sive de fide divinationibus non adhibenda tractatus absolutissimus ad tollendam falsae divinationis superstitionem²⁾ cum animad-

¹⁾ Cf. Vezzosi 2, 31. Scripsit etiam l., cui titulus: *Leges prudentiae episcopalis*, Augustae Taurinorum 1678. in 4°.

²⁾ Ad veras revelationes dignoscendas a falsis scripsit Franciscus

versionibus philosophicis, astrologicis, theologicis, Venetiis 1662. t. 2 in f. Tertius ejusdem instituti Angelus Pistacchi Castelli neapolitanus († 1681.) pariter praepositus generalis, Josephi Mariae Maraviglia praedecessor electus a. 1662. (postquam jam vitam religiosam ab a. 1609. esset professus), edidit tractatum *de superstitione reorumque judicio* 2 pp. complectentem; in 1. singulares superstitionis species ex suis principiis ac ss. pontificum sacrorumque canonum auctoritate et communi theologorum doctrina sedulo pertractantur: in altera administrorum s. Officii requisita, privilegia et jurisdictio, mos item procedendi in causis ad s. inquisitionis tribunal deductis ac spectantibus usque ad sententiam ejusque executionem inclusive dilucide explicantur, Neapoli 1678. in f.; tractatum *de votis quibuscunque secularium regulariumque ac de illorum transgressionibus*, Neapoli t. 2 in f.; tractatum *de juramento ac perjurio*, ib. 1678. in f. Quartus ex eodem sodalitis fuit Clemens la Ficarra, panormitanus, primum advocatus, insignis dein religiosus († 1683), qui in forma dialogi disputavit *de fama*, Romae 1671. in f., sed hujus tractatus theologici moralis de fama prodiit solum pars prima, in qua in genere tantum de eadem disserit¹⁾. Gregorius Rosignoli novariensis cler.

Maria Philamarinus O. Cap. neapolitanus († 7. Martii 1683.) *de divinis revelationibus* tractatus duos, in quorum primo in genere prophetias, oracula, inspirationes, instinctus, somnia, visiones et alia hujusmodi examinat et exponit; in altero revelationes quasdam sibi propositas expendit atque reprobatur, Neapoli 1675. in 4°.

¹⁾ His addemus quintum scil. Franciscum Mariam Maggio panormitanum († 12. Jun. 1686.), diu in Oriente, in Georgia praesertim, missionarium, qui plurima opera fere ascetica (ad 70 edita et 45 inedita) reliquit. Cf. Vezzosi 2, 6 ss. Huc referri possunt ejus *de sacris caeremoniis* obiri solitis in Dei templis ac monasteriis, praesertim circa salutationem angelicam, domus Dei decorem et ecclesiasticam ho-

reg. congr. s. Pauli *theoremata theologico-juridica de restitutione* collegit¹⁾, Mediolani 1688. De hoc eodem argumento egit tractatibus sex in 3 tomos distributis Emmanuel Pereira S. J. arrudensis (lusitanus) olim in eborensi academia philosophiae magister, postea Olisipone in regali collegio M. Antonii s. theologiae moralis primarius professor, et iterum in eadem academia eborensi s. theologiae primarius lector, cancellarius et academiae rector († 14. Dec. 1683), Olisipone 1724. v. 2 in f., opus posthumum. *De causis piis* in genere et in specie disserit ll. 13 Franciscus Amostazo, Lugduni 1698—1700. v. 2 in f.; 1732; denique Ludovicus Nogueira S. J. lusitanus theologiae moralis professor († 1696), praeter *bullae cruciatae expositionem* prolixam Coloniae Agrippinae 1691; 1714; Antverpiae 1716. et 1735. edidit *quaestiones singulares, experimentales et practicas* per 4 disputationes distributas, scil. 1. de sacramentis, 2. de missis, capellaniis et legatis; 3. de censuris, irregularitatibus et simoniis; 4. de restitutione et iustitia, Conimbricae 1698. in f.; Venetiis 1702.

358. Ex his plerique theologiam moralem ita tractarunt, ut merito inter *theologiae pastoralis* cultores referri possint et debeant; tamen de hac praeterea nonnulli alii solliciti fuere. Ita Adalbertus Tylkowski S. J. († 14. Jan.

nestatem *disquisitiones rituales, morales, asceticae* et ut plurimum novae, Panormi 1654. in f.; *de sacris caeremoniis* etc. . . . praesertim in divino officio et choro *disquisitiones* etc., ib. 1666. in f. Cf. Mongitore 1, 219. et Bibl. univ. 26, 125. Hujus frater secundum carnem et spiritum Hieronymus (n. 13. Sept. 1625; † 12. Aug. 1691.) reliquit *allegationes de irregularitate pro D. Franc. Catalano*, Matriti 1680. in f. Cf. Vezzosi 2, 23; Mongitore 1, 280; Biogr. univers. 26, 125.

¹⁾ Cf. Acta erud. lips. suppl. 1, 267.

1695.) polonus, Franciscus Nuñez de Cepeda S. J. toletanus († 19. Sept. 1690) in opere inscripto: *Idea de el buon Pastor* coprada por los ss. Doctores representada em empresas sacras con avisos espirituales, morales, politicos, y economicos para el governo de un Principe Ecclesiastico, Legione 1682. in 4°, saepe alibi, quod et in alias linguas versum fuit. Jacobus a Corella O. Cap. zelantissimus concionator seraphico imbutus spiritu (n. 1657., † 1699.) in Summa de la Theologie moral su materia, los tratados mas principales de casos de Conciencia, Matriti v. 3 in f. saepius edita; et in *praxi confessarii* cum explicatione propositionum ab Alexandro VII. et Innocentio damnatarum (hispanice), qui liber vigesies quater impressus est Matriti et alibi, ita Pampelonae 1742. in f.; Veronae 1733. in 4°. (italice). Ex *italis* Paulus Segneri¹⁾ S. J. patria Antias in Latio (n. 22. Martii 1624), Sfortia Pallavicini dignus discipulus, excellens plane orator atque missionarius per annos 27 strenuus, licet ex morbo surdaster († 9. Dec. 1694.), cujus opera et opuscula saepissime seorsim atque in plures linguas versa, dein etiam collecta (cum ejusdem vita auctore Josepho Massei Venetiis 1717. in 12°.) prodire²⁾ Venetiis 1712, 1716, 1733, 1742, 1758, 1773. t. 4; Parmae 1716, 1720. v. 3 in f.; Neapoli 1854. v. 4 in 8°. etc. — Ex hisce operibus mentione digna praecipue sunt: *Il christiano istruito nella sua legge* raggionamenti morali, Florentiae 1686. v. 3 in 4°. etc.; *Il parroco istruito*, opera

¹⁾ Senior dictus, ut distingueretur a suo ex fratre nepote Paulo Segneri juniore, qui celeberrimus quoque fuit missionarius († 1713.). Plures nostri auctoris scripserunt vitam, quos cf. apud Backer 3, 701. ed. primae. Cf. de utroque Josephi Mariani Parthenii *commentarii et elogia*, Romae 1855. (ed. P. Boero) p. 11—46.

²⁾ Cf. de his Backer 3, 688. ed. primae.

in cui si dimostra a qualsisia Curato novello il debito che lo strigne e la via da tenersi nell'adempirlo, ib. 1692. in 12°. etc. *Lettere sulla materia del probabile*, Coloniae 1732. in 12°. sub nomine Massimo degli Afflitti; *il Confessore istruito*, Brixiae 1672. in 12°; *il penitente istruito*, Bononiae 1669. in 12°; *l'Incredulo senza scusa*, opera dove si mostra che non può non conoscere quale sia la vera Religione, chi vuol conoscerla, Venetiis 1690. in 4°. *Adversus Michaelis de Molinos errores nonnulla etiam reliquit scripta*, ut *concordia tra la Fatica e la Quiete nell'Orazione* espressa ad un Religioso in Risposta, Florentiae 1680. in 12°; *I sette principii su cui si fonda la nuova orazione di Quiete*, riconosciuti da Franc. Pace Canonico della Cathedrale di Monte Polciano per poco saldi nella pratica facile che ne dà un Direttore moderno alla sua Filotea, Venetiis 1682. in 12°. etc. Joannes Carolus Antonelli velitrensis, philosophiae, theologiae et juris doctor, episcopus ferentinus († 1694.) scripsit praeter alia¹⁾ *de regimine ecclesiae episcopalis*, Velitris 1650; Venetiis 1672, 1705, 1723. In Belgio²⁾ Henricus Scaille dionantinus, ad s. Petrum Lovanii decanus et majoris collegii theologorum praeses, magna ex parte s. Carolum Borromaeum ducem sequens exposuit obligatio-

¹⁾ Cf. Mazzuchelli 1, 851. Ughelli 1, 852. Alia ejusdem opera sunt: *Tractatus de juribus et oneribus clericorum*, in quo utriusque juris controversiae singulariter dilucidantur, Venetiis 1716. in 4°; *de tempore legali*, Romae 1660. in f.; Venetiis 1670, 1692; *de loco legali*, Velitris 1671 in f.; Venetiis 1687, 1707. in 4°.

²⁾ Ne Henricum de Barillon gallum, episcopum luxoniensem († 6. Maji 1699) penitus praetermittamus, saltem hic ejus faciemus mentionem. Scripsit enim stilo ad vulgi captum accommodato *Conférences ecclésiastiques* t. 15, quorum 6 explicant epistolas s. Pauli, 2 agunt de praeceptis Dei, reliqui de sacramentis, horum duo postremi prodierunt Parisiis 1701. in 12°. Cf. *Journal des Savans* 30, 85.

*nem ac modum administrandi sacramenta tempore pestis*¹⁾, Lovanii 1704. in 12°.

Casus conscientiae collegerunt et solverunt²⁾ Josephus Drescher O. S. Ben. e monasterio ad s. Lambertum, theologiae moralis in academia salisburgensi professor (1669—1677., † 1698.), Salisburgi 1675; Ludovicus a Conceptione O. SS. Trin. de Red. Capt. lusitanus, pluribus annis Compluti theologiae lector, a sanctitate et humilitate³⁾ illustris († 1681.) in opere inscripto: *Examen veritatis theologiae moralis* per singulares casus et quaestiones, Matriti 1655, 1666, 1676. v. 3 in f. Hadrianus Augustinus de Bussy de Lamet Saint-Beuve familiaris et in solvendis casibus socius⁴⁾ († 1691.) et Antonius Maria Piccolomini cler. reg. theat. neapolitanus, qui edidit *dubia moralia selecta* (50) reflexe elucubrata, Neapoli 1700. in 8°.

Denique ad s. *Liturgiam* spectat opus Antonii Balt-

¹⁾ Cf. Mémoires de Trévoux 1704. t. 2. p. 599—603.

²⁾ Mentione dignus hic est Michael Boudewyns antverpiensis, medicinae et philosophiae doctor, anatomiae et chirurgiae professor († 29. Oct. 1681.), qui nova sed docta methodo theologiam medice seu medicinam theologicè pertractavit edito ad normam summae d. Thomae opere cum theologis et confessariis, tum medicis perutili, cui titulus: *Ventilabrum medico-theologicum*, quo omnes casus tum medicos cum aegros aliosque concernentes eventilantur, et quod ss. patribus conformius, scholasticis probabilius et in conscientiae tutius est, decernitur, Antverpiae 1666. in 4°.

³⁾ Cf. Bibliogr. crit. 3, 237. Propter singulare suum in daemones dominium dicebatur „malignorum triumphator et hostium humani generis debellator fortissimus.“

⁴⁾ Cf. plura de hoc viro vere pio et misericordi in Bibl. univ. 23, 283. Ejus casus prodierunt 1724. in 8°.; secundis curis inscripti: *Dictionnaire des cas de conscience par De Lamet et Fromageau*, Parisiis 1733. v. 2 in f. et iterum cum casibus Joannis Pontas, Basileae 1741. v. 5 ni f.

dassari S. J. recinetensis La sacra Liturgia dilucidata, Forolivii 1697. p. 1. et 2; Urbini 1698. p. 3; Romae 1700. p. 4. in 12°; Venetiis 1717, 1723. Laudantur et alia ejusdem opera¹⁾: *I Pontifici Agnus Dei dilucidati*, Romae 1701, 1703. in 12; Venetiis 1714. in 8°; *il Pallio apostolico*, ib. 1719. in 12°; *la Rosa d'oro* che si benedice nella quarta Domenica di Quaresima dal sommo Pontefice, ib. 1709. in 8°. et cum alterius additionibus, ib. 1759; *Istoria compendiosa de' Concili Ecumenici dell'Oriente et dell'Occidente* con la scelta d'alcuni Concili Nazionali e Provinciali, ib. 1708. t. 2 in 12°; p. 3. ib. 1713.

¹⁾ Backer 1, 379. De Joanne Deslyons viro nonnihil singulari gallo (n. 1615, † 1700.), cujus aliqua forte huc referri possent cf. Feller 2, 504; Jöcher Gelehrtenlex. 2, 2458.

I. TABULÆ CHRONOLOGICÆ

SECUNDUM DISCIPLINAS

	Theologia scholastica.	Theologia positiva et polemica.	Disciplinae ad ss. literas spectantes.
1681	Joannes Bapt. Gonet O. Praed. Jac. Platel S. J. Franc. a s. Augustino Macedo O. Min. Joan. Ludov. Schönlleben. August. de Angelis cler. reg. Som. Joan. Everhard Nidhard S. J. Joan. Gabriel Boyvin O. Min.* Franc. Fourmestraux S. J.* Laur. Gerwig S. J.* Melchior Fuster.*	Joan. Stalenus. Jac. Masen S. J. Thomas Godden* Jac. Gaffarel. Aloys. Reichards S. J. Alex. d' Yse.* <i>Franc. a s. Augustino Macedo. O. Min.</i>	Franciscus Vavasseur S. J. Casp. Navarro O. Carm.* Mich. de Marolles. Caesar d' Arcons.

THEOLOGORUM

DISPOSITÆ AB A. 1681—1700.

Patrologia.	Historia ecclesiastica.	Theologia practica.	
Joannes Garne- rius S. J.	Christian. Lupus O. S. Aug. Carol. le Cointe congr. Orat. Godefridus Hen- schenius S. J. Corn. Margarinus O. S. Ben. Petrus Gaultruche S. J. Joan. Mich. Wans- lebius. Vinc. Sablon.* <i>Jac. Masen S. J.</i>	Angelus Pistacchi Castelli cler. reg. Bened. Pereyra S. J. Mich. Boudewyns. Ludov. a Concep- tione O. SS. Trin. Raph. Bonherba O. S. Aug.	1681.

	Theologia scholastica.	Theologia positiva et polemica.	Disciplinae ad ss. literas spectantes.
1682	Steph. Spinula Congr. Som. Vinc. Ferre O. Pr. Thom. Frances de Urrutigoyti O. Min. Jos. Leali O. Min.* Henr. Hilden O. Prad. <i>Jean. Caramuel de Lob- kowitz O. Cist.</i>	Joan. Leon. de Fenis S. J.* Paul. Bruzeau.* Maurus Corker O. S. Ben.*	Thomas Elias Ardizzoni O. Praed. Maximinus Aquensis O. Cap.*
1683	Alb. Fardella cler. reg. Petrus Oxera S. J. Alph. Stadelmayer O. S. Ben. Hyacinthus Chalvet O. Pr. Ant. Brandsack O. S. Franc.	Anselmus Paris. Georg. Heidelberger S. J. Emericus Kis S. J. Petrus a Matre Dei O. Carm. Mich. Nau S. J. Alph. Belin O. S. Ben.* Franc. de Sequeiros et Sotomajor O. S. Aug.*	
1684	Raym. Lumbier O. Carm. Aug. de Herrera S. J. Modestus a s. Ama- bili O. Carm.* Heliodorus Parisiensis O. Cap.* <i>Joan. Bosco O. Min.</i>	Christoph. Ott S. J. Joan. Adam S. J. Lambert Mosburgensis O. Cap.*	Isaac le Maistre de Saci.

Patrologia.	Historia ecclesiastica cum disciplinis adnexis.	Theologia practica.	
Petrus Franc. Chifflet S. J. Renat. Ambrosius Janvier O. S. Ben.	Joan. Filleau.	Dadinus Alta- serra. Joan. Caramuel de Lobkowitz O. Cist. Ant. Cotonius O. S. Franc. Raym. Nidi O. Pr.* Ant. Paulutius.* Franc. Leo.* Angelus Celsus.	1682
Petrus de Goussan- ville. De Moissy.*	Jos. Mezger O. S. Ben. Franc. Carrera S. J. Gregor. de Argaiz O. S. Ben. Joan. Dominic. Mauri.*	Joan. Bapt. de Luca. Emman. Pereira S. J. Car. de Baccis O. S. Ben. Clemens la Ficarra cler. reg. theat. Franc. Maria Philama- rinus O. Cap.	1683
	Nicol. Antonius. Petrus Jos. Cantel S. J.	Joan. Cardenas S. J. Joan. Bosco O. Min. Andreas Mendo S. J. Jos. Maria Maravi- glia cler. reg. theat. Bonus Merbesius. Matth. de Moya S. J. Franc. Albizi.	1684

[illegible]

Patrologia.	Historia ecclesiastica cum disciplinis adnexis.	Theologia practica.	
Lucas [D'Achery O. S. Ben.	Joannes Cabassutius congr. Orat. Placidus Puccinellus O. S. Ben. Joan. Ludov. Ambia- nensis O. Cap.* Joan. Klein S. J.	Ludov. Bancel O. Pr. Petrus Biarnoy de Mer- ville.* <i>Joannes Cabassutius congr. Orat.</i>	1685
Joan. Baptista Cotelier. Petrus Possinus S. J.	Ludov. Maimbourg. Petrus Soulier.* De la Valette.* <i>Petr. Possinus S. J.</i>	Franc. Maria Maggio cler. reg. Franc. de Roye. Car. Casalicchio S.J.* Joan. Bapt. Neri a Petra Sancta O. Minim.* Georg. Puettner S. J. Joan. Bapt. Taberna S. J.	1686
	Joan. Franc. de Pom- meraye O. S. Ben. Claudius Molinetus. Felix Buhy O. Carm.	Franc. Pérard Castel. Raph. Guittart O. S. Franc.* Gregorius Rosignoli O. Barn.*	1687

	Theologia scholastica.	Theologia positiva 'et polemica.	Disciplinae ad ss. literas spectantes.
1688	Magnus Agricola O. S. Ben. Joan. Bapt. Fonius O. S. Franc. <i>Honorat. Fabri S. J.</i>	Corn. Hazart S. J. Thomas Waid. Philip. de Vos S. J. Rich. Holdeston O. S. Ben.* Greg. Lugdunensis O. Cap.* <i>Honorat. Fabri S. J.</i>	Protas. Henriet O. S. Franc.
1689	August. a Virgine Maria O. Carm. Clem. Bascetti O. Min. <i>Christophus Haunold S. J.</i>	Anton. Marinari O. Carm. Gilb. de Choiseul du Plessy-Praslain.	Petr. Paul. Ponticelli,* Franc. Aurat.*
1690	Bernard. Sannig O. Min.* Thomas Llamazares O. S. Franc.* Gervasius Brisacen- sis O. Cap.* Jos. Porta O. S. Ben.* <i>Jos. Mar. Requesens S. J.</i>	Ivo Parisiensis O. Cap. <i>Bern. Sannig O. Min.*</i>	Innoc. Pencini O. Pr. Laur. a s. Francisca romana O. S. Aug.* Matth. Honcamp.*

Patrologia.	Historia ecclesiastica cum disciplinis adnexis.	Theologia practica.	
Carol. du Fresne du Cange.	Bohuslaus Balbinus S. J. David Lenfant O. Pr. Car. Morabitus. Joan. de Freine.* Joach. Sailer O. S. Ben. <i>Carol. du Fresne du Cange.</i>	Joan. Doujat. Didac. a Fonte Hur- tado S. J. Honor. Fabri S. J. Jac. Gaitte.* Benedict. Archaimbaud Orat. Salvator Marchesi cler. reg. theat. Tiburt. Navarro O. S. Franc.* Maxim. le Dent S. J.	1688
Emericus Bigot.	Casimirus Freschott O. S. Ben.*	Christoph. Haunold S. J. Petrus Hallé. B. Moreau.	1689
Godefridus Hermant.	Joan. Scholasticus Pitton. Joan. Ludovicus a s. Joseph O. Carm.	Corradus Pyrrhus. Jos. Pilaja. J. Maria Requesens S. J. Laur. Maria Pisani O. Pr. Franc. Nuñez de Cepeda S. J. Christoph. Bravi. <i>Ivo Parisiensis O. Cap. Bernard. Sannig O. Min.* Godefrid. Hermant.</i>	1690

	Theologia scholastica.	Theologia positiva et polemica.	Disciplinae ad ss. literas spectantes.
1691	Mart. Grandin. Raim. Capisucchi O. Praed. Paul. Fasseau O. Praed.	Carol. Jos. Tri- cassinus O. Cap.* Franc. Diroys. Emman. Sanz S. J.*	Nic. Talon S. J. Ant. Jos. Mege O. S. Ben.
1692	August. Reding O. S. Ben. Nicol. Arnü O. Pr. Bonif. Maria Grandi O. Praed. Nic. a s. Joan. Bapt. O. S. Aug. Sebast. de Novaes S. J.	Nic. Maria Pallavi- cino S. J. Petrus Courcier. Joan. Warner S. J. Basilus Sessionensis O. Cap.* Joan. a s. Thoma O. ss. Trin.* <i>Em. Schelstrate.</i> <i>Aug. Reding O. S. Ben.</i>	Ambr. Lalouette.*
1693	Laurent. Bran- cati de Laurea O. Conv. Marian. Unczovski O. Min.*	Rich. Archdekin S. J. Basil. Finkeneis O. S. Ben. Paul. Pelisson. Joan. Jac. Rüegg. Ant. Macedo. Joan. Dom. Nicoluccius O. Pr.*	Nicol. Cocquelin.

Patrologia.	Historia ecclesiastica cum disciplinis adnexis.	Theologia practica.	
	Gabr. Bucelinus O. S. Ben. Bonav. a s. Amabili O. Carm. Angel. de Nuce O. S. Ben. Jos. Malatesta Ga- ruffi.* Aegid. du Port.	Ludov. Abelly. Franc. Pinsson. Florentius de Cocq. O. Praem. Hadr. August. de Bussy de Lamet. Hier. Maggio cler. reg. theat. Petrus de Floriot. Hier. Rocca. <i>R. Capisucchi O. Pr.</i>	1691
	Emman. Schel- strate. Petrus Joffredus.	Wenceslaus Steiger S. J. Aegid. Rambeck O. S. Ben. Dominicus Maria Marchese O. Pr. Car. Emman. Borjon.*	1692
Jacobus du Frische O. S. Ben. Jacobus Lopinus O. S. Ben.	Ludov. Bulteau O. S. Ben.	Joan. Chrysostomus Filippini cler. reg. theat.* Sanctorus Oliva. Hunoldus Plettenberg S. J.* Franc. van Viane.	1693

	Theologia scholastica.	Theologia positiva et polemica.	Disciplinae ad ss. literas spectantes.
1694	Aegid. Estrix S. J. Blasius a Conceptione O. Carm.	Ignat. Fiume O. Pr. Mart. Grosteste. Raimund. de Puteo. Mart. Albrichius. Anton. Guarnerius O. Conv.* (Ant. Arnaldus.) <i>Aegid. Estrix S. J.</i>	Dan. Herveus Orat. Carol. Jos. Imbonati O. Cist.*
	Hier. Ebenauer O. S. Aug.		
1695	Phil. de Aranda S. J. Seraph. Piccinardi O. Praed. Matth. Orlandus O. Carm. Hyacinthus Hernan- dez de la Torre O. S. Franc. August. Laurentius S. J. Ant. Goudin O. Pr. Franc. A. de Zam- brana Davalos O. ss. Trin.*	Ludovicus Tho- massini Orat. Ant. Paul. le Gallois O. S. Ben. Joan. Phil. Pfeiffer. Jac. Gaudin. (Petrus Nicole.)	Petrus Vecchia O. S. Ben. Claud. Lancelot O. S. Ben.
1696	Thom. Muniessa S. J.	Coel. Sfondrati O. S. Ben. Nicol. du Bois. Nicol. Gastineau.	

Patrologia.	Historia ecclesiastica cum disciplinis adnexis.	Theologia practica.	
Joannes Garet O. S. Ben. Phil. Goibaud du Bois.	Alex. de Wiltheim S. J. Mich. Germain O. S. Ben.	Paul. Segneri S. J. Joan. Carolus An- tonelli. Genesius de Barrientos O. Pr. Mich. Bourdaille. <i>Aegid. Estrix S. J.</i>	1694
	Augustin. Lubin O. S. Aug. Anton. Aubry. Martialis a Conce- ptione O. Carm. Blasius Terzi.* Joan Stoz S. J.*	Jac. Illsung S. J. Thomas Rosa. Adalbert Tylkowski S. J. Joan. Pollenter S. J. Caspar Biesmann S. J.* <i>Ludovic. Thomassini Orat. Phil. de Aranda S. J. (Petrus Nicole.)</i>	1695
	Ant. Varillas. Joan. Lindeborn. Gerard. du Bois Orat. Marc. Ant. Guerrini.*	Joannes Christoph. Schambogen. Ludov. Nogueira S. J.	1696

[illegible]

Patrologia.	Historia ecclesiastica cum disciplinis adnexis.	Theologia practica.	
Franc. Sparaverius. Bernardus Borghi O. Praed. Anton. Constantini O. Minim.*	Jos. Antelmi. Franciscus Petrus.* Jos. Perez O. S. Ben. Andreas a s. Nicolao O. Carm.* Simon Boussac.*	Hyac. Parpera Orat.* Eustachius a Concepti- one O. Carm.*	1697
	Ludov. Sebast. Le Nain de Tille- mont. Joan. Justinus Ciampini. Iren. a Cruce O. Carm.*	Desiderius Schap- perger O. S. Ben. Joan. Maria Sbogar.* Petrus Martyr Pe- trucci O. Pr.* Franc. Amostazo.* Jos. Drescher O. S. Ben.	1698
Franc. Salcedon O. S. Ben.*	Anton. Pagi O. Min. Conv. J. Saenz De Agu- irre O. S. Ben. Ant. le Grand O. Min. Claudius Delle O. Pr. Romuald. a s. Maria O. S. Aug.* Petrus Paulus Bosca. Simon Gueulette.	Jac. Corella O. Cap. Henr. de Barillon. Joan. Gerbais.	1699

[illegible]

Patrologia.	Historia ecclesiastica cum disciplinis adnexis.	Theologia practica.	1700
	Raph. Fabretti. Andreas Chevillier. Anselm. Schramb O. S. Ben. Raym. Chapponel O. can. reg. s. Aug. Eustach. a s. Ubaldo O. S. Aug. Gail. de Bury. De Commanville.*	Bonav. Bontempius O. Min. Conv. Ant. Bonnet S. J. Joan. Deslyons. Ant. Baldassari S. J.* Joan. Diertins S. J. Ant. Maria Piccolomini cler. reg. theat.* Henr. Scaille*. Serge.* <i>Claud. Joly.</i> <i>Amand. Hermann O.</i> <i>S. Franc.</i>	

II. TABULAE CHRONOLOGICAE

SECUNDUM NATIONES

	Italia.	Hispania et Lusitania.	Gallia.
1681	Corn. Margarinus O. S. Ben. Aug. de Angelis congr. Som. Car. Casalicchio S. J. Raph. Bonherba O. S. Aug. Aug. Pistacchi Castelli theat.	Franc. a s. Augustino Macedo O. Min. Bened. Pereyra S. J. Lud. a Conceptione O. SS. Trin. Casp. Navarro O. Carm.* Melchior Fuster.*	Carol. le Cointe Orat. Joan. Garnerius S. J. Joan. Bapt. Gonet O. Praed. Franc. Vavasseur S. J. Petr. Gaultruche S. J. Joan. Gabr. Boyvin O. Min.* Caes. d' Arcons. Jac. Gaffarel. Mich. de Marolles. Alex. d' Yse.* Vinc. Sablon.*
1682	Steph. Spinula congr. Somasch. Ant. Cottonius O. S. Franc. Anton. Paulutius.* Raym. Nidi O. Pr.* Jos. Leali O. Min.* Thom. Elias Adrizzoni O. Pr. Angelus Celsus.	Joan. Caramuel de Lobkowicz O. Cist. Vinc. Ferre O. Praed. Thomas Frances de Urrutigoyti O. Min.	Dad. Altaserra. Pet. Franc. Chifflet S. J. Renatus Ambrosius Janvier O. S. Ben. Paul. Bruzeau.* Joan. Leonardus de Fenis S. J.* Joan. Filleau. Maximinus Aquensis O. Cap.*

THEOLOGORUM

DISPOSITAE AB A. 1681—1700.

Belgium.	Germania et Helvetia.	Anglia Hibernia et Scotia.	Polonia et Hungaria.
Christ. Lupus O. S. Aug. Godefr. Henschenius S. J. Jac. Platelius S. J. Jac. Masen S. J. Mich. Boudewyns. Franc. de Fourmestreaux S. J.*	Joannes Ludov. Schoenleben. Joannes Stalenus Orat. Joan. Everardus Nidhardus S. J. Mich. Wansleben. Laur. Gerwig S. J. Aloys. Reichards S. J.	Thomas Godden.*	
	Henr. Hilden O. Pr. Franc. Leo.*	Maurus Corker O. S. Ben.	

	Italia.	Hispania et Lusitania.	Gallia.
1683	Joan. Bapt. de Luca. Alb. Fardella cler. reg. Car. de Baccis O. S. Ben. Clem. la Ficarra theat. Franc. Carrera S. J. Franc. Maria Philamarinus O. Cap. Joan. Dominicus Mauri.*	Petrus Oxea S. J. Emman. Pereira S. J. Gregor. de Argaiz O. S. Ben. Franc. de Sequeiros et et Sotomajor O. S. Aug.*	Petrus de Goussanville. Ans. Paris. Hyac. Chalvet O. Pr. Mich. Nau S. J. Alph. Belin O. S. Ben.* De Moissy.*
1684	Jos. Maria Maraviglia theat. Franc. Albizi.	Joan. Cardenas S. J. Aug. de Herrera S. J. Raym. Lumbier O. Carm. Nicol. Antonius. Andr. Mendo S. J.	Lud. Isaac le Maistre de Sacy. Jos. Cantel S. J. Joan. Adam S. J. Bon de Merbesius. Matth. de Moya S. J. Modestus a s. Amabili O. Carm.* Heliodorus Parisiensis O. Cap.*
1685	Blas. de Comitibus O. Conv. Alex. Madernus O. Min. Jos. Cachéranus O. Barn.* Placidus Pucinelli O. S. Ben.		Lucas D'Achery O. S. Ben. Joan. Cabassutius Or. Lud. Bancel O. Pr. Jos. de Voisin. Felic. a s. Magdalena O. Carm. B. Laugeois O. Cap.* Joan. Lud. Ambianensis O. Cap.* Petrus Biarnoy de Mer-ville.*

Belgium.	Germania et Helvetia.	Anglia Hiberna et Scotia.	Polonia et Hugaria.
Petrus a Matre Dei O. Carm.	Jos. Mezger O. S. Ben. Alph. Stadlmayer O. S. Ben. Ant. Brandsack O. S. Franc. Georg. Heidel- berger S. J.		Emer. Kis S. J.
Joan. Bosco O. Min.	Christ. Ott S. J. Lambertus Mosbur- gensis O. Cap.*		
Dorothea Loeffs S. J.	Joan. Klein S. J. Andreas Fromm.		Joan. Hostynski S. J. Mathias Sambar S. J.

	Italia.	Hispania et Lusitania.	Gallia.
1686	Franc. Maria Mag- gio theat. Carol. Casalicchio S. J. Joannes Bapt. Neri a Petrasancta O. Min.* Hieron. Brambila O. Min.	Christ. Ortega S. J.	Joan. Baptista Cotelier. Petrus Possinus S. J. Car. ab Assumptione O. Carm. Franc. de Roye. Lud. Maimbourg. Petrus Soulier.* A. Vigne.* De la Valette.* Joannes Bapt. Taberna S. J. (Joan. Richard.) (Nicol. le Tourneux.)
1687	Silvest. Maurus S. J. Jul. Bartolucci O. Cist. Mich. Pius Torrez O. Pr.* Gregorius Rosignoli O. Barn.	Joan. de Sylveira O. Carm. Raph. Guittart O. S. Franc.*	Dom. de ss. Tri- nitate O. Carm. Joannes Franc. de Pommeraye O. S. Ben. Franc. Perard Castel. Claud. Molinetus O. S. Aug. Le Maire.* Arn. Milhet.* (Toussaint Desmares Orat.) (Joan. Hamon.)

Belgium.	Germania et Helvetia.	Anglia Hiberna et Scotia.	Polonia et Hungaria.
Alex. a s. Theresia O. Carm. Joan. Ant. d'Aubermont O. Pr. Martin. Henr. de Swaen.* Joan. Neercassel.	Nicol. Avancini S. J. Joan. Adam. Weber can. reg. Georg. Puettner S.J. Carol. Hildesiensis O. Cap.*		Thom. Mlodzianowski S. J.
Felix Buhy O. Carm.	Nicol. Steno. Adam Burghaber S. J.		

	Italia.	Hispania et Lusitania.	Gallia.
1688	Honor. Fabri S. J. Car. Morabitus. Joan. Bapt. Fonius O. S. Franc.* Salvator Marchesi theat.	Didacus de la Fuente Hurtado S. J.	Car. du Fresne du Cange. Joan. Doujat. Dav. Lenfant O. Pr. Joan. de Freine.* Jac. Gaitte.* Protas. Henriet O. S. Franc. Benedict. Archaimbaud Orat. Tiburt. Navarro O. S. Franc.* Gregor. Lugdunensis O. Cap.*
1689	Anton. Marinari O. Carm. Clem. Bascetti O. Min.* Petr. Paul Ponticelli.*		Gilbert. de Choiseul du Plessis-Praslain. Emericus Bigot. Petrus Hallaeus. Augustus a Virgine Maria O. Carm. Casimirus Freschott O. S. Ben. Franc. Aurat.*
1690	Jos. Maria Reque- sens S. J. Laur. Maria Pisani O. Pr. Innoc. Pencini O. Pr. Corradus Pyrrhus. Jos. Pilaja. Christoph. Bravi. Laur. a s. Francisca romana O. S. Aug.* Jos. Porta O. S. Ben.*	Thomas Llamazares O. S. Franc.* Franc. Nuñez de Cepeda S. J.	Ivo Parisiensis O. Cap. Godefr. Hermant. Joannes Scholasticus Pitton.

Belgium.	Germania et Helvetia.	Anglia Hibernia et Scotia.	Polonia et Hungaria.
Corn. Hazart S. J. Max. le Dent S. J. Philip. de Vos S. J.	Bohuslaus Balbi- nus S. J. Magnus Agricola O. S. Ben. Joach. Sailer O. S. Ben.	Thomas Ward. Rich. Holdeston O. S. Ben.*	
B. Moreau.*	Christ. Haunold S. J.		
Jean. Ludov. a s. Joseph. O. Carm.	Bern. Sannig O. Min.* Gerv. Brisacien- sis O. Cap.* Matth. Honcamp.*		Ludov. Kolics.

	Italia.	Hispania et Lusitania.	Gallia.
1691	Raymun. Capisucchi O. Pr. Angelus de Nuce O. S. Ben. J. Malatesta Garuffi.* Emman. Sanz S. J.* Hier. Rocca. Hier. Maggio theat.		Carol. Josephus Tricassinus O. Cap.* Ludov. Abelly. Mart. Grandin. Nicol. Talon S. J. Franc. Pinsson. Franc. Diroys. Bonav. a s. Ama- bili O. Carm. Hadr. Aug. de Bussy de Lamet. Ant. Jos. Mege O. S. Ben. Aegid. du Port. Petrus de Floriot.
1692	Nic. Maria Pallavi- cino S. J. Bonif. Maria Grandi O. Pr. Nicol. a s. Joanne Bapt. O. S. Aug. Petr. Joffredus. Domin. Maria Mar- chese O. Pr.	Joan. a s. Thoma O. ss. Trin.* Sebast. Novaes S. J.	Nicol. Arnau O. Pr. Petr. Courcier S. J. Basil. Suessionensis O. Cap.* Carol. Emman. Borjon.* Ambr. Lalouette.*
1693	Laur. Brancatius de Lauria Conv. Joan. Chrys. Filip- pini theat.* Sanctorus Oliva. Joan. Dominicus Nico- luccius C. Pr.*	Ant. Macedo S. J.	Jacob du Frische O. S. Ben. Ludov. Bulteau O. S. Ben. Paul. Pelisson-Fon- tanier. Joan. Filleau de la Chaise. Jac. Lopinus O. S. Ben. Nic. Cocquelin.

Belgium.	Germania et Helvetia.	Anglia Hiberna et Scotia.	Polonia et Hungaria.
Florent. de Cocq O. Praem. Paul. Fasseau O. Pr.	Gabriel Bucelinus O. S. Ben.		
Emman. Schel- strate.	Aug. Reding O. S. Ben. Wencesl. Steiger S. J. Aegid. Rambeck O. S. Ben.	Joannes Warner S. J.	
Franc. van Viane.	Basil. Finkeneis O. S. Ben. Gregor. Kimpfler O. S. Ben. Joan. Jac. Rüegg. Hunold Plettenberg S. J.*	Rich. Archdekin S. J.	Mar. Unczovski O. Min.*

	Italia.	Hispania et Lusitania.	Gallia.
1694	Paul. Segneri S. J. Ignat. Fiume O Pr. Joan. Carol. Antonelli. Carol. Jos. Imbonati O. Cist.* Ant. Guarnerius O. Conv.* Raymund. de Puteo.	Genesius de Barrientos O. Pr.	Joan. Garet O. S. Ben. Blas. a Conceptione O. Carm. Mart. Grosteste de Mahis. Mich. Germain O. S. Ben. Philip. Goibaud du Bois. Dan. Herveus Orat. Mich. Bourdaille. (Ant. Arnaldus.)
1695	Seraphin. Piccinardi O. Pr. Matth. Orlandus O. Carm. Thomas Rosa. Blas. Terzi di Lauria.* Petr. Vecchia O. S. Ben.	Phil. de Aranda S. J. Aug. Laureço S. J. Hyac. Hernandez de la Torre O. S. Franc. Franc. Ant. de Zambrana Davalos O. SS. Trin.*	Ludov. Thomasinus Orat. Aug. Lubin O. S. Aug. Ant. Goudin O. Pr. Ant. Aubry. Jac. Gaudin. Ant. Paul, le Gallois O. S. Ben. Claud. Lancelot O. S. Ben. (Petrus Nicole.) (Andreas Martin Orat.)
1696	Coel. Sfondrati O. S. Ben. Marc. Ant. Guerrini.*	Thom. Muniessa S. J. Lud. Nogueira S. J.	Ant. Varillas. Gerard. du Bois Orat. Nico. Gastinau.

Belgium.	Germania et Helvetia.	Anglia et Hibernia.	Polonia et Hungaria.
Aeg. Estrix S. J. Alex. de Wiltheim S. J.	Hier. Ebenauer O. S. Aug.		Mart. Albrichius.
Joan. Pollenter S. J.	Jac. Illsung S. J. Joan. Philippus Pfeiffer. Casp. Biesmann S. J.* Joan. Stoz S. J.*		Ad. Tylkowski S. J.
Joan. Lindeborn. Nic. du Bois.	Joan. Christoph. Schambogen.		

	Italia.	Hispania et Lusitania.	Gallia.
1697	Petrus Martyr Ber- tagna O. Pr. Franc. Spärauerius. Franc. Petronius a s. Anna O. S. Franc. Hyac. Parpera Orat.* Bern. Borghi O. Praed. Ant. Constantini a Ca- strovillare O. Min.*	Jos. Perez O. S. Ben. Jos. a s. Theresia O. Carm.	Jos. Antelmi. Paulus Philip. de Chau- mont. Franc. Lud. Lalouette. Armand. de Gerard. A. Nicol. du Bois O. Pr. Eust. a Conceptione O. Carm*. Andreas a s. Nicolao O. Carm.* Simon Boussac.*
1698	Joan. Justinus Ciampini. Petrus Martyr Pe- trueci O. Pr.* Iren. a Cruce O. Carm.* Bonif. Agostini O. Min.	Franc. Amostazo.*	Seb. Le Nain de Tillemont. Jac. Quetif. O. Pr. Car. Boucquin O. Pr. Ant. Charlas. Car. Rapine O. Min. Serre.* (Petrus Thomas du Fossé.)
1699	Emman. Fernandez de Santa Cruz. Romuald. a s. Maria O. S. Aug.* Petrus Paul. Bosca.	Josef Saenz de Aguirre O. S. Ben. Thom. de Roca- berti O. Pr. Jac. Corella O. Cap. Franc. Carasco O. Praed.* Anton. a s. Joanne Bapt. O. Carm.* Car. Felix de Echever- ria S. J. Franc. Sacedon O. S. Ben.*	Antonius Pagi O. Min. Franc. Feu. Lud. Ferrand. Henr. Barillon. Claud. Delle O. Pr. Joan. Gerbais. Joan. Pollinier.

Belgium.	Germania et Helvetia.	Anglia et Hibernia.	Polonia et Hungaria.
	Maurus Ober- ascher O. S. Ben. Placid. Renz O. S. Ben.* Franc. Petrus.*	Joan. Keynes S. J.	
	Desid. Schapper- ger O. S. Ben. Franc. Mar. Kam- perger S. J. J. Maria Sbogar.* Jos. Drescher O. S. Ben.		
Leon van Roy O. S. Aug. Ant. le Grand O. Min. Math. Keul O. Min.*	Bern. Weibel O. S. Ben. Frider. Pable S. J.		Malach. Kramski S. J.*

	Italia.	Hispania et Lusitania.	Gallia.
1700	Ludov. Marracci cler. reg. Raph. Fabretti. Bonav. Bontempius O. Min. Conv. Eustach. a s. Ubaldo O. S. Aug. Thom. Strozzi S. J.* Ant. Baldassari S. J.* Ant. Maria Piccolomini theat.*	Joan. B. Lardito O. S. Ben.*	Claudius Joly. Raymund. Chapponel d'Antescourt. Ant. Bonnet S. J. Andreas Chevillier. Joan. Deslyons. Ant. Masson O. Min. Paul. Graviset. Hilar. du Mas.* De Commanville*. Serge.*

Belgium.	Germania et Helvetia.	Anglia et Hibernia.	Polonia et Hungaria.
Joan. Diertins S. J. Guil. de Bury. Bonav. Moors O. S. Aug.* Henr. Scaille.*	Amand. Hermann O. S. Franc. Ans. Schramb O. S. Ben. Emman. Boye S. J. Sebast Knippenberg O. Praed.* Adam. Ehrentreich S. J.* Robert. Kols O. S. Ben.*		Joan. Morawski S. J. Theoph. Rutka S. J.

III. TABULÆ CHRONOLOGICÆ

SECUNDUM DISCIPLINAS

	Theologia scholastica.	Theologia positiva et polemica.	Disciplinae ad ss. literas spectantes.
1701	Joannes ab An- nunciatione O. Carm. Emman. a Concep- tione O. SS. Trin. Bened. Pettschacher O. S. Ben. Georg. Soggia O. Serv. b. M. V. Fulg. Schautheet O. S. Aug. Franc. Garau S. J.	Stephanus De Champs S. J. Martin. Steyaert. Savus Mellinius. Philip. Schouville S. J. M. de Flamare.* Frid. Niviandts.* Caspar Senkler.* Gerard. Hagemann O. S. Ben.* Oliverius Desbors des Doires.*	Franc. Mezger O. S. Ben. Josephus ab Osseria O. Cap.* Nic. Garcia de Lon- dogno.* Honorat Jos. Brunet O. Carm.*
1702	Paulus Mezger O. S. Ben. Max. Xanthori.* Petrus de Medrano S. J.*	Franc. Porter O. Min. Quirin. Kunckel.* Juvenalis Annanien- sis O. Cap.* C. G. de la Feuille.* Candidus Rotenheusler O. S. Ben.* (Gomar. Huygens.)	Rich. Simon. Vinc. Maria Ferri O. Pr.* Hier. Monterde O. b. M. V. de Merc.* Jac. Parain de Cou- stures.

THEOLOGORUM

DISPOSITORUM AB A. 1701—1720.

Patrologia.	Historia ecclesiastica.	Theologia practica.	
	Joan. Dominicus Mu- santi S. J.* Franc. Verhoven S. J.	Car. Felix de Matha. Hier. a s. Helena O. Carm.* Apollon. Holzmänn.* Franc. Xav. Faber O. Min.* Hyac. Scarpelli.* <i>Emman. a Conceptione</i> <i>O. SS. Trin.</i> <i>Bened. Pettschacher O.</i> <i>S. Ben.</i>	1701
	Laurent. Cozzandus O. serv. b. M. V. Xav. Acciarelli S. J.	Jos. Maria Paltenerio O. Praed. Franc. Privitera O. S. Franc. Franc. Genet. Jac. Wex S. J.* Felix Potestas O. Min. Jos. Ricci S. J.*	1702

[illegible]

Patrologia.	Historia ecclesiastica cum disciplinis adnexis.	Theologia practica.	
Nic du Mortier cler. reg.*	Joan. Bapt. Thiers. Joan. Palazzi. Joan. Kwiatkiewicz S. J.	Anacletus Reif- fenstuel O. S. Franc. Ferd. Krimer S. J. Jac. Lalanda. Joan. ab Assumpti- one Villalobos O. S. Franc.* Mart. Wigandt O. Praed.* Herrmann Damen.* Quintilius Balista.*	1703
Bonavent.d'Argonne O. Carth.	Henr. Norisius O. S. Aug. Mart. Cseles S. J.	Ludovic. Pueyo et Abadia O. Carm. Honorius Aigner O. S. Ben. Philip. Maria Grossi O. Praed.* Jos. Mayol O. Praed.* Nic. Zalasowski.* Vatar.*	1704

	Theologia scholastica.	Theologia positiva et polemica.	Disciplinae ad ss. literas spectantes.
1705	Greg. Wibmberger O. S. Ben. Joannes a Nativitate O. S. Franc. Joannes a Trinitate O. S. Franc.* Joan. Bernique O. S. Franc.* Melch. Eust. a s. Ant. patav. Leinkor O. Schol. piar. <i>Thyrsus Gonzalez de Santalla S. J.</i>	Mart. Szentivany S. J. Franc. Gesures O. S. Ben. Mich. le Vasseur.* Jos. Amendola.* <i>Thyrsus Gonzalez de Santalla S. J.</i>	De Bos.* Leon O. S. Aug.*
1706	Joannes Bapt. du Hamel. Sebast. Dupasquier O. Min. Conv.* Ant. Massoulié O. Pr. Joan. Bapt. de Be- neditis S. J.	Barthol. Ferro theat. J. Aloys. Kulesza S. J. Barth. Fibus S. J. Ant. Verjus S. J. Petr. Annatus congr doctr. christ.* A. Celestris O. S. Franc. Rudolphus Svitensis O. Cap.*	Paulus Pezron O. Cist. Nicol. Toisnard. Caspar Kuemmet S. J. Bonif. Maes O. Min.* <i>Joan. Bapt. du Hamel.</i>
1707	Marian. Lendelmayer O. S. Ben. Ferdin. Waldhauser S. J. Jac. Solier O. Minim. Paul Casati S. J. Isid. de Torres O. SS. Trin.* Ant. Maria Sieripepoli S. J.*	Eleon. Anton. Lan- guevin. Petrus Thomas Pu- gliesse O. Carm.* Joan. Sergeant. Matth. Praetorius.* Alex. Gaudin O. Carth.* Hilarion Monnier O. S. Ben. Rouxelin.*	Nicol. Albertus. Jos. Pergolinus O. Min. Conv.*

Patrologia.	Historia ecclesiastica cum disciplinis adnexis.	Theologia practica.	
Claud. David O. S. Ben.	Claud. Hugo Mathoud O. S. Ben. Otto Aicher O. S. Ben. Joan. Benoist O. Praed. Henr. Lebret.* Simon. Mothier S. J.*	Thyrsus Gonzalez de Santalla S. J. Blasius a Purificatione O. Carm. Marius Diana O. Praed. Franc. Ant. Phoebus S. J. Jac. Wiestner S. J.* Ans. Dandini.* Germ. Fromageau. Guil. Prousteau. Nic. Petitpied. Joan. Georg. Herlet.* Hippol. a Portu S. J.*	1705
	Simon Rettenbacher O. S. Ben. Hadr. Baillet. Joan. Bapt. Langlois S. J.	Franc. Ducasse. Franc. Verde. Antonin. Condomitti O. Praed.* Marc. Zerbi.* Th. Amendiosa O. Praed.*	1706
Joan. Mabillon O. S. Ben.	Joannes Mabillon O. S. Ben. Rom. Calame O. S. Ben. Deodatus de Sem.*	Silv. Giribaldi O. Barn.* Franc. Maria Rotarius O. Barn.* Ant. Carol. de Manentibus.* Joan. Giuliani S. J.* Max. de Sauvis O. S. Ben.*	1707

	Theologia scholastica.	Theologia positiva et polemica.	Disciplinae ad ss. literas spectantes.
1708	Joan. Bapt. Gormaz S. J. Joan. Schweitzer O. S. Aug. Columb. Humpel O. S. Aug. Emman. Navarro O. S. Ben.* Georg. Berzeviczi S. J. Simeon a s. Cruce O. Carm.* Balth. Alf S. J.*	C. G. de la Feuille.* Joan. Theod. Godofr. Sonnemann.*	Joan. Petr. Verhorst. Mich. Perez O. S. Bas.*
1709	Alex. Piny O. Pr. Maurus Lichtenstein O. S. Ben. Petrus Caly. Joan. Ant. Sessa O. S. Franc.*	Isaac Papin. Dionysius Werlensis O. Cap. Franc. Freytag S. J. Alex. Liscutin S. J.	Bernardin. a Piconio O. Cap. Mich. Mauduit congr. Orat. Ludov. Alvarez S. J. Joan. Matth. a s. Ste- phano O. Min.* (Nicol. Fontaine.)
1710	Anton. Perez O. S. Franc. Joan. Bolivar O. Pr. Elisaeus a Garcia O. Carm.* Angel. Titonus O. S. Fr.	Placidus Siess S. J. Isidorus Niostensis O. Cap.* Guil. Felle O. Praed.	Henr. Bukentop O. Min.* Menard. Sebast. le Rouz.*
	<i>Domin. Viva S. J.*</i>	<i>Joan. Gisbert S. J.</i>	

	Theologia scholastica.	Theologia positiva et polemica.	Disciplinae ad ss. literas spectantes.
1711	Claud. Frassen O. Min. Hier. Sousa O. S. Franc. J. Zagaglia O. Carm. Coel. Pley O. S. Ben.* Lud. Simonzin S. J.* Matth. Drattenberger S. J. Petrus Kirsch S. J. Griffon.*	Faust. Naironus. Francisc. Lami O. S. Ben. Joan. Maria Gabrieli O. Cist. Guil. Cotel S. J.	Joan. le Pelletier. <i>Claud. Frassen O. Min.</i>
1712	Hieron. Henneguier O. Pr. Jos. Zoller O. S. Ben.* Aug. Arpe O. S. Aug.*	Joan. Dez S. J. Anton. Lambert O. Cap. Rupert. a s. Casparo O. Carm. Ludov. Bastide.* Anacl. a Portu-Gratieae O. Cap.*	Richard. Simon. Christoph. Grangel S. J. Petr. Franc. a Conc. b. M. V. Zanoni schol. piar.
1713	Cajet. Felix Verani theat. Franc. Maria Bruxelensis O. Cap. Aug. Höfler O. S. Aug. Christ. Rassler S. J.* Christ. O'Connell O. Pr.* Christ. Frenzz O. Pr.* Placidus. Erkens O. S.*	Mich. Morgues S. J. Hyac. Tonti O. S. Aug.* Casp. Juenin. <i>Jos. Mar. Thomasi O. Theat.</i> <i>Caj. Felix Verani O. Theat.</i>	Gabr. Alvarez.* Le Masson.* Joan. O'Donelly O. Pr.*

Patrologia.	Historia ecclesiastica cum disciplinis adnexis.	Theologia practica.	
Gabriel Gerberon O. S. Ben.	Joan. Georg. Stre- dowsky.* Edm. Maclot O. Praem.*	Steph. Mira. Joan. Paulus Para- vicini. Claud. le Pelletier. Christ. a s. Joseph O. Carm.* Philip. Gruther cler. reg.*	1711
Laur. Alex. Zaccagni.	Claud. Chastelain. Mich. Jos. Fibiger. Mart. Cochemensis O. Cap.	Emm. Correa S. J. Jos. Coco.* Prosper Domin. Maroni O. Praed. Claud. J. de Ferrieres.* Didac. Duarte O. S. Franc.* Petrus Conti S. J.*	1712
	Car. Barth. Piazza.*	Jos. Maria Tho- masius O. Theat. Franc. Ant. Begnu- delli Basso. Robert. Koenig O. S. Ben. Nic. Pauwels. Jac. Besombes.* Dominic. Nuñez S. J. Jac. Thorentier Orat. Aug. Magy O. S. Ben.* <i>Franc. Maria Bruwel- liensis O. Cap. Casp. Juenin. Caj. Felio Verani theat. Christ. Rassler S. J.</i>	1713

	Theologia scholastica.	Theologia positiva et polemica.	Disciplinae ad ss. literas spectantes.
1714	Franc. Woelker S. J. Edmund. de Burgo O. Pr.*	Natalis Aubert de Versé. Ludov. de Reyn O. Cap.* Ludov. Andry.* Mart. Kreyssel S. J. Humilis Verhaven O. Cap.*	Guil. Bonjour O. S. Aug. Joach. Trotti de la Chétardie. Emman. ab Incar- natione O. Pr.* Ludov. Roger.*
1715	Nic. Frid. Gavardi O. S. Aug. Franc. Maria Asser- met O. S. Franc.* Nic. Rayé S. J.	Franc. Leytam S. J. Franc. de Salignac de la Mothe Fénelon. Fr. Janssens Elinga O. Praed. Mich. Aug. Farolfus O. Min. N. Malebranche Orat. L' Oiseleur.* Geoffroy. Car. Franc. Mangoni Olivet.	Bernard. Lamy Orat. Cherub. a s. Joseph O. Carm. Hier. Ragusa S. J. Rob. Guerard O. S. Ben.

Patrologia.	Historia ecclesiastica cum disciplinis adnexis.	Theologia practica.	
	Daniel Papebrochius S. J.	Claud. Lacroix S. J. Patritius Sporer O. Min. Cassianus a s. Elia O. Carm. Sebast. a s. Joachimo O. Carm. Norbert. Delbecque O. Praed. Ant. ab Annunciatione O. Carm. Nic. Maria Gennaro O. Prad.* Benedict. Chiavetta S. J.* Gregorius Mertzenfeld O. S. Ben.* Mich. Mac. Quilin O. Praed. <i>Franc. Woelker S. J.</i>	1714
	Ambr. Gardebosc O. Carm.* Christoph. Müller can. reg. O. S. Aug.	Greg. Rossignoli O. Barn. Clemens Piselli cler. reg. min. Anno Schnorrenberg O. Praem. Franc. M. Pisanus.* Albert. Castellani O. Praed. Blisson.* Joan. Christ. Prantl.* Henr. Pisart.* Franc. Larraga O. Praed.*	1715

	Theologia scholastica.	Theologia positiva et polemica.	Disciplinae ad ss. literas spectantes.
1716	Paulus Maria Can- ninus O. Pr. Ant. Maria Castelli O. Serv. b. M. V. Franciscus Perrin S. J.	Joan. Laur. Lucche- sini S. J. Jac. Lefèvre. Car. Witasse. Eduard Barlow. Jac. Boileau. Lucianus Montifon- tanus O. Cap. Paul. Usleber S. J.* Bern. a s. Theresia O. S. Aug.* (Guido Drapier.)	Jac. Felibien. Jos. Maria de Turre- O. Pr.* Anquetin.*
1717	Ant. Castel O. S. Franc. Nic. Girken O. S. Aug. Wolterus Schopen O. Min.	Ant. de Simeonibus.* Andreas Semery S. J. Leon. Massiot O. S. Ben.	Lud. Carrières Orat. Carol. Huré. Joan. Laur. Helbig.* Mich. Pinart. <i>Joan. Martianay O. S. Ben.</i>
1718	Joan. Claud. Pozzo- bonelli O. Barn. Franc. Carol. de Va- risio O. S. Franc. Joan. Saguens O. Minim.* Franc. Henno O. S. Franc.* Aemil. Schaumburger O. S. Ben.* <i>Ant. Boucat O. Min.*</i>	Franc. Otroktsiforis. Dan. Lossius. Ludov. Habert. Ant. Boucat O. Min.* Joan. Bapt. Dantecourt.	

[illegible]

Patrologia.	Historia ecclesiastica cum disciplinis adnexis.	Theologia practica.	
Ludov. Ellies du Pin. (Pasch. Quesnellus.)	Franc. Baert S. J. Franc. Maria d'Aste theat. Hyacinth. Robillard d'Avrigny S. J. M. Felibien O. S. Ben. Joan. Jac. Ketteler.* Cajet. Fontana theat. Eduard. Ambr. Burgis O. Praed.* Alex. Szoerenyi S. J. (Hugo Franc. van Heussen.) <i>Lud. Ellies du Pin.</i>	Henr. a s. Ignatio O. Carm. Raym. Recrosius O. Barn.* Franc. van Ranst O. Praed.* Valent. a Matre Dei O. Carm.* Jos. Gillis O. Praed.* Steph. Milunski S. J. <i>Lud. Ellies du Pin.</i>	1719
	Bened. a Tullo O. Cap. Thomas Maria Minorelli O. Praed.* <i>Franc. Dom. Bencini.*</i>	Eusebius Re- naudot. Joan. Franc. Malatra S. J. Steph. Lochon O. Carth. Honorat. Vincentius Laget O. Praed.* Ant. Bardon O. Praed.* Thomas de Jardin O. Praed.* Elis. Sargar.* Phil. Hofstetter S. J. Nicol. Tombeur O. S. Aug.* Placidus Steinbacher O. S. Ben. <i>Jul. Ant. Roboredo O. serv. b. M. V.* Barth. Durand O. Min.</i>	1720

IV. TABULAE CHRONOLOGICAE

SECUNDUM NATIONES

	Italia.	Hispania et Lusitania.	Gallia.
1701	Georg. Soggia O. Serv. b. M. V. Car. Felix de Matha. Joan. Dom. Musanti S. J.* Hieron. a s. Helena O. Carm.* Savus Mellinius. Hyac. Scarpelli.*	Joan. ab Annun- ciatione O. Carm. Emman. a Concepti- one O. SS. Trin. Jos. ab Osseria O. Cap.* Nic. Garcia de Lo- dogno.* Franc. Garau S. J.	Steph. Dechamps S. J. M. de Flamare.* Oliverius Desbors des Doires.* Honorat. Jos. Brunet O. Carm.*
1702	Franc. Privitera O. S. Franc. Jos. Maria Palteniero. Vinc. Maria Ferri O. Praed.* Maxim. Xanthori.* Leon. Cozzandus O. Serv. b. M. V. Xav. Acciarello S. J. Felix Potestas O. Min.* Jos. Ricci S. J.*	Petrus de Medrano S. J.* Hier. Monverde O. Merc.*	Franc. Genet. Rich. Simon. Jacob. Parain de Cou- stures.

THEOLOGORUM

DISPOSITORUM AB A. 1701—1720.

Belgium.	Germania et Helvetia.	Anglia et Hibernia.	Polonia et Hungaria.
Mart. Steyaert. Fulg. Schantheet O. S. Aug. Franc. Verhoven S.J.	Ben. Pettschacher O. S. Ben. Jos. Mezger O. S. Ben. Philip. Schouville S. J. Caspar Senkler.* Frider. Nivindts.* Gerard. Hagemann O. S. Ben.* Joan. Bapt. Holz- mann O. S. Ben.* Franc. Xav. Faber O. Min.*		
(Gommarus Huy- gens.)	Paul. Mezger O. S. Ben. Aug. Kneutgen O. S. Aug. Jac. Wex S. J.* Quir. Kunckel.* Juvenalis Anna- niensis O. Cap.* Cand. Rotenheuser O. S. Ben.*	Franc. Porter O. Min.	

	Italia.	Hispania et Lusitania.	Gallia.
1703	Joan. Palazzi. Petrus Elias Astorini O. Carm. Quintilius Balista.*	Joan. ab Assumpti- one Villalobos O. S. Franc.*	Joan. Bapt. Thiers. Jac. de la Lande. Jac. Casim. Gueri- nois O. Praed. Nicol. du Mortier cler. reg.* David Huguenin.* Doroth. a s. Renato O. Carm. Philip. Innoc. le Masson O. Carth. Hier. a s. Paulo O. S. Aug.*
1704	Henr. Norisius O. S. Aug. Phil. Maria Grossi O. Praed.* Isid. a s. Michaelis O. Min.*	Gabr. Henao S. J. Lud. Pueyo et Aba- dia O. Carm. Joan. Martinez de Ripalda S. J.*	Jacob. Benignus Bossuet. Bonav. d'Argonne O. Carth. Jac. a s. Dominico O. Praed. Jos. Mayol O. Pr.* Edm. Imbert. D'Espineul S. J.* Vatar.* De Bos.*

Belgium.	Germania et Helvetia.	Anglia et Hibernia.	Polonia et Hungaria.
Herm. Damen.*	Anaclet. Reif- fenstuel O. S. Franc. Ferd. Krimer S. J. Mart. Wigandt O. Pr.*		Joan. Kwiatkiewicz S. J.
Martin. Harney O. Pr.	Carol. Schrenck O. S. Ben. Henr. Aigner O. S. Ben. Georg. Goeppert S. J. Wolfgang Eder O. S. Aug.*	Joan. Goter.	Martin. Cseles S. J. Nicol. Zales- zowski.*

	Italia.	Hispania et Lusitania.	Gallia.
1705	Franc. Ant. Phoebeus S. J. Ans. Dandini.* Marias Diana O. Praed. Blasius a Purificatione O. Carm. Hippol. a Portu S. J.* Jos. Amendola.*	Thyrsus Gonzalez de Santalla S. J. Joan. a Nativitate O. S. Franc. Joan. a Trinitate O. S. Franc.* Joan. Bernique O. S. Franc.*	Claud. Hugo Malthoud O. S. Ben. Franc. Gesures O. S. Ben. Joan. Benoist O. Praed. Nic. Petitpied. Guil. Prousteau. Germ. Fromageau. Claud. David O. S. Ben. Mich. le Vasseur.* Leon O. S. Aug.* Henr. Lebre.* Sim. Mothier S. J.*
1706	Joan. Bapt. de Benedictis S. J. Barth. Ferro theat. Franc. Verde. Marc. Zerbi.* Antonin. Condomitti O. Praed.* Anton. Celestris O. S. Franc. Thomas Amendiosa O. Praed.*		Joan. Bapt. du Hamel. Sebast. Dupasquier O. Min.* Anton. Massoulié O. Praed. Yvo Paulus Pezron O. Cist. Hadr. Baillet. Ant. Verjus S. J. Joan. Bapt. Langlois S. J. Franc. Ducasse. Nic. Toisnard. Petr. Annatus congr. doct. christ.*

Belgium.	Germania et Helvetia.	Anglia et Hibernia.	Polonia et Hungaria.
	Gregor. Wibm- berger O. S. Ben. Otto Aicher O. S. Ben. Jacob. Wiestner S. J.* Joan. Georg. Herlet.* Melch. Eustach. a s. Ant. patav. Lein- kor schol. piar.		Mart. Szen- tivany S. J.
Bonifac. Maes O. Min.*	Barth. Fibus S. J. Sim. Rettenba- cher O. S. Ben. Joan. Bapt. Eb- bert O. S. Ben.* Rudolph. Svitensis O. Cap.* Casp. Kuemmet S. J.		Joan. Kulesza S. J.

	Italia.	Hispania et Lusitania.	Gallia.
1707	Petrus Thomas Pugliesse O. Carm. Roman. Calame O. S. Ben. Paul. Casati S. J. Silv. Giribaldi Barn.* Franc. Maria Rotarius O. Barn.* Nic. Alberti. Car. Anton. de Manentibus.* Ant. Maria Sieripepoli S. J.* Jos. Pergolinus Conv.* Deodatus de Sem.* Joan. Giuliani S. J.*	Isid. de Torres O. SS. Trin.*	Joan. Mabillon O. S. Ben. Eleon. Ant. Languevin. Jac. Salier. O. Minim. Alex. Gaudin O. Carth. Rouxelin.* Hilarion Monnier O. S. Ben.
1708	Petrus Barugi. Petr. Mar. Grassi.* Philip. Rondinini.* Simeon a s. Cruce O. Carm.* Bonav. a s. Elia O. S. Franc.* Franc. Marchesi.* Octav. Maria a s. Joseph O. S. Aug.*	Joan. Bapt. Gormaz S. J. Emman. Navarro O. S. Ben. Mich. Perez O. S. Bas.*	Claud. de Vert. O. S. Ben. Ant. Baugendre O. S. Ben. C. G. de la Feuille.* Car. Gobien S. J. Joan. de Phelippeaux. Guil. Marcel.* De la Font.*

Belgium.	Germania et Helvetia.	Anglia et Hibernia.	Polonia et Hungaria.
	Marianus Lendel- mayer O. S. Ben. Ferd. Waldhau- ser S. J. Matthæus Præ- torius.* Max. de Sanvis O. S. Ben.*	Joan. Sergeant.	
	Joan. Petr. Ver- horst. Joan. Schweitzer O. S. Aug. Jos. Vogler S. J. Columb. Humpel O. S. Aug. Rupert. Kimpfler O. S. Ben. J. Theod. Godfr. Sonnemann.* Balth. Alf S. J.* Jos. Inderstorffer O. S. Ben.		Georg. Berzeviczi S. J.

	Italia.	Hispania et Lusitania.	Gallia.
1709	Balthas. Francolini S. J. Joan. Ant. Sessa O. S. Franc.* Dominicus Bernini,* Jos. Matth. a s. Ste- phano O. Min.* Dominic. Ricci O. Praed.*	Mart. de Torrecilla O. Cap. Anton. Iribarren O. Praed. Ludov Alvarez S. J. Ildeph. Manrique O. Praed.*	Theod. Ruinart O. S. Ben. Bernardin. a Piconio O. Cap. Isaac Papin. Alex. Piny O. Praed. Ant. Pouget O. S. Ben. Mich. Mauduit Orat. Petrus Cally. Mich. Fouqueré O. S. Ben. Joliot.* Nicol. Foutaire.
1710	Dominicus Viva S. J.* Thomas Luccioni de Bonifacio O. Praed. Angelus Titonus. Elis. a Garcia O. Carm.*	Ant. Perez O. S. Franc. J. Bolivar O. Praed. Emman. Gonzalez et Virtus.	Thom. Blampin O. S. Ben. Joan. Gisbert S. J. Joan. le Lorrain. Nicol. Jos. Poisson Orat. Ludov. Ant. Boyer O. Praed.* Isidorus Niostensis O. Cap.* Menard. Guil. Felle O. Praed. Jouet.* Sebast. le Roux.*

Belgium.	Germania et Helvetia.	Anglia Hibernia et Scotia.	Polonia et Hungaria.
	Maurus Lichten- stein O. S. Ben. Dionysius Wer- lensis O. Cap. Melch. Friderich Franc. Freytag S. J. Alex. Liscutin S. J. Joan. Steinbach S. J. Adalricus Schwarz O. S. Ben.*		
Henr. Bukentop O. Min.* Marcel Claes.	Placid. Siess S. J.		

	Italia.	Hispania et Lusitania.	Gallia.
1711	Joseph. Zagaglia O. Carm. Joan. Maria Gabrieli O. Cist. Steph. Mira. Joan. Paul. Paravicini O. Barn. Philip. Grütter cler. reg.* (<i>Faustus Naironus.</i>)	Hieron. de Sousa O. S. Franc. Christoph a s. Joseph O. Carm.*	Claud. Frassen O. Min. Franc. Lami O. S. Ben. Joan. le Pelletier. Claud. le Pelletier. Edm. Maclot O. Praed. Griffon.* Gabr. Gerberon O. S. Ben.
1712	Laur. Alex. Zaccagni. Petr. Franc. a Concept. b. M. V. Zannoni schol. piar. Jos. Coco.* August Arpe O. S. Aug.* Prosp. Domin. Maroni O. Praed. Petrus Conti S. J.* Didacus Duarte O. S. Franc.*	Emman. Correa S. J. Christoph. Grangel S. J.	Rich. Simon. Joan. Dez S. J. Hieron. Henneguiet O. Praed. Claud. Chastellain. Ludov. Bastide.* Anacl. a Portu Gratiae O. Cap.* Claud. Jos de Ferrieres.* Jos. André de la Palnelle.*
1713	J. Maria Thomasius O. Theat. Cajet. Felix Verano theat. Franc. Ant. Begnuddelli Basso. Car. Barth. Piazza.* Hyac. Tonti O. S. Aug.*	Dominicus Nuñez S. J. Gabr. Alvarez.*	Mich. Mourgues S. J. Jac. Besombes.* Jac. Thorentier Orat. Le Masson.* Casp. Juenin.

Belgium.	Germania et Helvetia.	Anglia et Hibernia.	Polonia et Hungaria.
Guil. Cotel S. J.	Matth. Dratten- berger S. J. Joan. Maria Stre- dowsky.* Coelest. Pley O. S. Ben.* Ludov. Simonzin S. J.* Petr. Kirsch S. J.		
Rup. a s. Casparo O. Carm.	Ant. Lambert O. Cap. Mich. Jos. Fibiger. Jos. Zoller O. S. Ben.* Mart. Cochemensis O. Cap.		
Franc. Maria Bru- xellensis O. Cap. Nic. Pauwels.	Robert Koenig O. S. Ben. August. Höfler O. S. Aug. Christoph. Rassler S. J.* Placid. Erkens O. S. Ben*. Aug. Magg O. S. Ben.*	Christoph. O'Connell O. Praed.* Christoph. Frenzz O. Praed.* Joan. O'Donelly O. Praed.*	

	Italia.	Hispania et Lusitania.	Gallia.
1714	Cassianus a s. Elia O. Carm. Jos. Maria de Turre O. Praed.* Joach. Fr. Minutoli.* Ben. Chiavetta S. J.* Nic. Mar. Gennaro O. Praed.*	Seb. a s. Joachim O. Carm. Ant. ab Annuncia- tione O. Carm. Emman. de Incarna- tione O. Praed.*	Aubert de Verse. Guil. Bonjour O. S. Aug. Joach. Trotti de la Chetardie. Ludov. Andry.* Ludov. Roger.*
1715	Greg. Rossignoli O. Barn. Frid. Nic. Gavardi O. S. Aug. Clem. Piselli cler. reg. Albert. Castellani O. Praed. Franc. Mangoni Olivet. Hier. Ragusa S. J. <i>(Mich. Aug. Farolfus Conv.)</i>	Franc. Leytam S. J. Franc. Larraga.*	Bern. Lamy Orat. Cherub. a s. Joseph O. Carm. Franc. de Salignac de la Mothe Fenelon. Nicol. Malebranche Orat. Fr. Maria Assermet O. S. Franc.* L'Oiseleur.* Ambros. Gardebosc O. Carm.* Rob. Guerardus O. S. Ben. Geoffroy. Blisson.*

Belgium.	Germania et Helvetia.	Anglia et Hibernia.	Polonia et Hungaria.
Dan. Papebrochius S. J. Claud. Lacroix S. J. Norb. Delbecque O. Praed. Humilis Verhaven O. Cap.*	Patrit. Sporer O. Min. Franc. Woelker S. J. Greg. Mertzenfeld O. S. Ben.* Mart. Kreyszel S. J.	Edm. de Burgo O. Praed.* Mich. Mac Quilin O. Praed.	
Franc. Janssens Elinga O. Pr. Nicol. Rayé S. J. Henr. Pisart.*	Anno Schnorrenberg O. Praem. Christ. Müller can. reg. O. S. Aug. Joan. Pirkling S. J.* Christoph. Prantl.*		

	Italia.	Hispania et Lusitania.	Gallia.
1716	Joan. Laur. Lucchesini S. J. Paul. Maria Canninus O. Praed. Ant. Maria Castelli O. Serv. b. M. V. Fr. Jacques O. Min. Joan. Fontana. Bern. Bissus O. S. Ben.		Renat. Massuet O. S. Ben. Petr. Helyot O. S. Franc. Jac. Boileau. Car. Witasse. Jac. Felibien. Jac. Lefevre. Franc. Perrin S. J. Genet. Anquetin.* (Guido Drapier.)
1717	Joan. Clericatus. Marcus Battaglini. Ant. de Simeonibus.* Steph. Abbati.*	Anton. Castel O. S. Franc.	Joan. Martianay O. S. Ben. Lud. Carrières Orat. Car. Huré. Jos. de la Verdure. Leon. Massiot O. S. Ben. Andreas Semery S. J. Mich. Pinart. Spir. André O. Praed.*
1718	Joan. Claud. Pozzobonelli O. Barn. Thom. Ant. Schiara O. Theat. Vinc. Maria Coronelli O. Min. Car. Franc. de Varisio O. S. Franc. Joan. Vinc. Gravina. A. Seraph. Camarda O. Praed.* Joan. Bapt. Broschi.*		Steph. Baluze. Aug. Touttée O. S. Ben. Barth. Germon S. J. Anton. Boucat O. Minim.* Joan. Saguens O. Minim.* Ludov. Habert. Philib. Collet. Franc. Paris. Joan. Bapt. Dantecourt.

Belgium.	Germania et Helvetia.	Anglia Hibernia et Scotia.	Polonia et Hungaria.
Ludov. de Reyn O. Cap.*	Franc. Peter can. reg. s. Aug. Simon Rettenba- cher O. S. Ben. Lucian. Montifon- tanus O. Cap. Ign. Reutlinger S. J.* Bern. a s. Theresia O. S. Aug.* Paul. Usleber S J.*	Eduard. Barlow.	
	Nic. Girken O. S. Aug. Wolt. Schopen O Min. Conv. J. Laur. Helbig.*		
Ernest. a s. Joseph O. Carm.*	Dan. Lossius. Franc. Henno O. Min.* Aemil. Schaumbur- ger O. S. Ben.* Joan. Jac. Ketteler.*		Franc. Otrok- tsiforis.

	Italia.	Hispania et Lusitania.	Gallia.
1719	Liber. a Jesu O. Carm. Franc. Maria d'Aste theat. Raym. Recrosius O. Barn.* Franc. Maria Pisa- nus.* Cajet. Fontana theat. Eduard. Ambr. Burgis O. Praed.*	Valent. a Matre Dei O. Carm.* Joan. Ulloa S. J.*	Mich. le Tellier S. J. Mich. Felibien O. S. Ben. Hyacinth. Robillard d'Arigny S. J. Mart. Humblot. Ludov. Ellies du Pin. Paschas. Quesnel.
1720	Ferd. Zucconi S. J. Raph. Jacobatius O. Praed.* Franc. Dominicus Bencini.* Jul. Ant. Roboredo O. S. b. M. V.* Joach. Frid. Minutoli.* Thom. Maria Minorelli O. Praed.*	Franc. Palanco O. Minim. Vinc. Ramirez S. J. Emman. Perez de Quiroga O. S. Franc.* Emman. Naxera O. Minim.* Em. a s. Hieronymo O. Carm.*	Eus. Renaudot. Bened. a Tullo O. Cap. Barthol. Durand O. Min. Joan. Franc. Mala- tra S. J. Honorat. Vinc. Laget O Praed.* Steph. Lochon O. Car- thus. Ant. Bardon O. Praed.* Lud. Daures O. Praed.* Jos. Patin O. Praed.*

Belgium.	Germania et Helvetia.	Anglia et Hibernia.	Polonia et Hungaria.
Franc. Baertius S. J. Phil. van Wawre O. S. Aug. Franc. d' Enghien O. Pr.* Henr. a s. Ignatio O. Carm. Franc. van Ranst O. Praed.* Jos. Gillis O. Praed.* (Hugo Franc. van Heussen Orat.)	Aug. Erath can. reg. O. S. Aug. Joan. Frid. Karg. Romuald, Freher O. S. Ben.* Joan. Ev. Rassler S. J.* Modestus a s. Joan. Evang. O. Carm.*		Alex. Szoerenyi S. J. Math. Milunski S. J.
Thom. de Jardin O. Praed.* Joan. Bapt. van Ketwig O. Pr.* Nic. Tombeur O. S. Aug.* (Joan. Opstraet.)	Georg. Christoph. Ferdin. a Rae- sewiz. Alanus Pfeiffer O. S. Ben.* Felix Egger O. S. Ben. Coelest. Hermann O. S. Ben.* Philip. Hofstetter S. J. Placid. Steinbacher O. S. Ben. Odilo Neumann O. S. Ben. Elis. Sargar.*		

I. Theologia scholastica.

ab. a. 1701—1720.

359. Negari nequit theologiam *scholasticam* seculo 17. ad finem vergente, multo vero magis seculo 18., haud parum defecisse ab illo splendore et perfectione, quam sec. 16. in primis iterum attigerat; hinc merito Gener in hac disciplina si quis alius versatus in sua scholasticæ historia ita scribit¹⁾: „Nostrum VII. scholasticum aevum ab anno Christi 1701. usque modo (scribebat autem c. a. 1765.) parum scholæ theologiæ felix faustumque fuit. Hoc quippe seculum alioqui omnigena eruditione, severiori criterio, stilo elegantiori nitidissimaque methodo excultissimum, cum nonnisi amoenioribus juxta ac facilioribus scientiis delectetur, perdifficilem subtilemque scholasticen et ejusdem cultores ubique ferme jam minimi pendit ac vix non omnino despicit.“ Quæ non sunt ita intelligenda, ac si desint, qui secundum hanc methodum theologiam tractaverint, plurimos enim reperiemus: sed multis, si non plerisque, deest illa disserendi soliditas et gravitas, illa speculationis profunditas conceptuumque nobilitas, quam in auctoribus sec. 13. et 16. classicis admiramur. Vel enim theologi hujus seculi leviter obiterque nimis gravissimas attingunt quaestiones, vel contra ad fastidium usque se immergunt subtilitatibus spinosis sine magno fructu. Quod

¹⁾ Theologiæ dogmatico-scholasticæ t. I. Prodomi l. c. l. n. 36.

tamen non de omnibus dictum velimus, cum et hoc seculo non desint aliqui, qui in disciplina hac laudem mereantur.

Et quidem in *Germania* magis quam alias theologia scholastica exulta fuit. Bono exemplo praeivere *ordinis s. Benedicti* sodales, qui hac aetate admodum florentem reddiderunt academiam salisburgensem, quam moderabantur et scientiae splendore illustrabant. Hic docebat praeter alios Benedictus Pettschacher e. s. Lamberto in Styria, qui juvenis ita animum studiis applicuit, ut a professore suo in publica thesium defensione eam laudem audire sit meritus: „Hic vir dignus est, qui mox cathedram docturus ascendat.“ Et eam revera conscendit Salisburgi, ubi theologiam scholasticam docuit (1667—1673). Omnium suffragiis postulatus est rector magnificus (1673—1681). Magna auctoritate fruebatur apud omnes sui ordinis praelatos Austriae, Bavariae, Sueviae et Helvetiae. Decessit hic vir doctrina juxta ac virtute eximius ipso Parasceves die a. 1701. Plures edidit tractatus theologicos, *de incarnatione*, Salisburgi 1673. in 8°; *de sacramentis in genere* et de baptismo et confirmatione et eucharistia in specie, 1675.; *de restitutione* 1676. in 8°. etc. Propter claritatem et doctrinae soliditatem academia salisburgensis sodali Odoni Guetrath id operis imposuit, ut nostri auctoris tractatus editos et ineditos colligeret, et si qua deessent suppleret: hinc prodiit *theologia universa speculativo-practica*, Salisburgi 1743. v. 3 in f. Hanc prae-cellit *theologia scholastica* secundum viam et doctrinam s. Thomae, Augustae Vindelicorum 1695. t. 2; 1719. t. 4 in f., quam composuit Paulus Mezger¹⁾ eichstaettensis n.

¹⁾ De fratre Josepho Mezger egimus n. 345, cujus *historiam salisburgensem* ipse absolvit cum altero fratre Francisco (n. 25. Oct. 1632.) monacho pariter petrensi et in academia salisburgensi collega, qui

23. Nov. 1637., e monasterio s. Petri. Philosophiam docuit in academia salisburgensi 1668—1670, theologiam speculativam 1673—1688, polemicam 1688—1692, et ss. literas interpretatus est 1688—1700. A morte fratris sui Josephi 1683. procancellarium egit usque ad obitum suum († 12. Apr. 1702). Hic theologiae cursus minor quidem est eo, quem elaboraverat Reding (n. 306.), sed majori concinnitate, integritate, ordine et claritate se commendat, adeo ut praestantissimus inter omnes censi debeat, quos unquam sodales benedictini in Germania protulerint¹⁾. Praeter opera philosophica reliquit etiam *sacram historiam de gentis hebraicae ortu*, progressu, bene et male gestis variaque fortuna sub patriarchis, ducibus, iudicibus, regibus ab Abrahamo et c. 11. Genesis usque ad ultimum regem et captivitatem babyloniam, in sensu tam literali quam spirituali expositam et annotationibus moralibus excultam, Augustae Vindelicorum et Dilingae 1700. in f., Augustae 1715., in qua plures quaestiones attingit, quae sensum spectant spirituales seu mysticum atque concionatoribus concionum argumenta suppeditare intendit. „Methodus ubique regnat exquisita, inquit Calmet²⁾

docuit philosophiam (1659—1665), theologiam moralem (1665—1668), dein ab a. 1681—1688. interpretatus est ss. literas et canones. Obiit magister novitiorum 11. Dec. 1701. Reliquit scripta philosophica, ascetica, casum theologicum *de conscientia erronea et dubia*, Salisburgi 1688; dissertationem geminam *de Christo rege et ejus regno*, ecclesia et romano pontifice, 1682. in 12°; *institutiones s. Scripturae* sive principia, regulas et instructiones de modo rite intelligendi et interpretandi s. Scripturam, ib. 1680. in 12°. Cf. de his tribus fratribus Kobolt Baierisches Gelehrtenlexikon. De iis scribit Mabillon, qui eos viderat in suo itinere germanico, in suis *analectis* (Parisiis 1723. p. 12): „Animae, quales neque candidiores terra tulit.“

¹⁾ Cf. historisch-politische Blätter 1873. v. 72, 496.

²⁾ In biblioth. sacra. Cf. de hoc opere Mémoires de Trévoux

et quicumque ad ejus lectionem se conferent, operis suscepti eos certe non poenitebit, ac sacram historiam discent perquam facillime.“ Tertius qui reliquit fere integram *theologiam dogmatico-scholasticam* (Salisburgi 1696—1702. partes 8 in 8°) fuit Carolus Schrenck de Notzing (n. 24. Nov. 1659), philosophiae (1688.), dein theologiae dogmaticae professor (1694.), demum (1702.) monasterii s. Petri abbas († 30. Jul. 1704). Aliquot tractatus typis mandarunt Gregorius Wibmberger e monasterio cremifanensi n. 1640., qui in academia salisburgensi professus est¹⁾ philosophiam 1669., theologiam polemicam 1672. et scholasticam 1673; ipsique academiae praefuit rector magnificus ab a. 1681. ad mortem usque 20. Jul. 1705; Marianus Lendelmayer linciensis²⁾, prius philosophiae 1693. et theologiae speculativae 1696. professor, demum 1702. abbas admontensis († 1707); Maurus Lichtenstein e monasterio s. Lamberti³⁾, philosophiae 1673., theologiae moralis 1680., speculativae 1681. et polemicae 1689. professor († 23. Mart. 1709); Coelestinus Pley e monasterio seittenstettensi, philosophiae 1691., theologiae polemicae 1700., moralis 1702., specula-

1702. Febr. 122—136., ubi tamen advertitur: „Il seroit à souhaiter qu'il eût lu les ouvrages critiques qu'on a fait de nos jours, son livre en seroit beaucoup plus curieux, peut être qu'on y trouveroit de quoy décider la plus part des questions qu'il propose et quelques autres encore dont il ne parle point.“

¹⁾ Cf. Kobolt l. c., qui recenset ejusdem scripta, quibus magnam theologiae partem illustrat.

²⁾ Cf. historiam universit. salisb. p. 246. et 385. Reliquit 7 tractatus de variis theologiae argumentis, in quibus strenuum se probat thomistam.

³⁾ Ibid. l. 2. c. 7. n. 346., ubi praeter philosophica opera, septem ejusdem tractatus theologici recensentur.

tivae 1703. usque ad a. 1710. professor¹⁾; Alanus Pfeiffer²⁾ e monasterio admontensi n. 20. Dec. 1669., philosophiae 1703. et theologiae scholasticae 1710. professor. Quibus addi debent alii quidam benedictini, ut Josephus Zoller³⁾, Felix Egger e domo s. Petri Constantiae⁴⁾ (Peterhausen) Rosachii natus 1659. († 1720); Aemilianus Schauburger in monasterio s. Lamberti prior, Romualdus Freheretalensis⁵⁾, et praesertim Coelestinus Hermann abbas monasterii ad s. Trudbertum in Brisgoja, cujus sunt: *theologia selecta secundum Scoti principia scholastica*, Augustae Vindel. 1720. t. 3 in 4°; *idea exacta de bono principe* . . . divisa in 5 partes, scil. de curâ religionis, de cura regni, de religione controversistica bono principi necessaria (integer tractatus theologiae polemicae), de jure belli et obligatione subditorum, de lege aeterna, jure naturali et gen-

¹⁾ Ibid. n. 266. Inter ejus opera sunt etiam *erotemata theologiae angelicae benedictino-thomisticae*, Salisburgi 1711. in f.

²⁾ Ibid. n. 219. Ex ejusdem operibus duo tantum indicabimus: Tractatus *de charactere sacramentali* Christi Domini, et satanico antichristi et utriusque sequacium, Salisburgi 1713. in 8°; *quodlibetum theologico-thomisticum* continens primarias quaestiones ex universa theologia, 1717. in 4°.

³⁾ Cujus est *Conceptus chronographicus de concepta sacra Deipara* septingentis s. Scripturae, ss. patrum ac rationum, necnon historiarum, symbolorum, antiquitatum et anagrammatum suffragiis roboratus etc., Augustae Vindel. 1712. in f.

⁴⁾ Auctor est praeter alia l. inscripti: *Pietas benedictina erga b. V. Mariam* exhibens triumphum immaculatae ex principiis philosophicis adornatam, Campidonae 1698. Balthasar Alff S. J. de hoc argumento edidit: *Ἀναμνησις τῆς Θεοτόκου* sive Maria peccati immunis, Hildesii 1707. in 12°. et *apologiam* pro b. V. Maria contra tres libellos Hennengi Bernardi Witteri praedicantis lutherani, ib. 1708. in 12°.

⁵⁾ Edidit Augustae Vind. 1719 opus inscriptum: *Fides divina* in suis principiis intrinsecis et extrinsecis examinata.

tium, Friburgi Brisgojae 1740. in 8°. Joannes Baptista Hemm O. S. Ben., Salisburgi philosophiae professor et abbas ad S. Emmeranum Ratisbonae (1694., † 14. Sept. 1719.), plures reliquit disputationes theologicas *de visione Dei*, Ratisbonae 1676. in 4°; *de incarnatione*, Stadtamhof 1678. in 8°; *de ss. Trinitate*, Pedeponti 1677. in 12°., *de scientia Dei*, Ratisbonae 1682. in 4°; *de voluntate Dei*, Pedeponti 1688. in 12°; *de vitiis et peccatis*, Ratisbonae 1683. in 8°.

360. Praeter benedictinos ex *augustiniana* familia huc spectant Nicol. Girken eyberdinganus, s. theologiae doctor et professor in universitate coloniensi († 1. Jul. 1717), qui composuit *summam theologiae scholasticae* juxta tuta et inconcussa dogmata ss. Augustini et Thomae 4 tomulis comprehensam, Coloniae 1704, 1716, 1719, 1734, 1736. in 8°; Joannes Schweitzer juliacensis, pariter in coloniensi academia professor et facultatis theologiae decanus, ter suae provinciae praepositus († 23. Jan. 1708. a. aetatis 85.), aliquot dissertationum auctor, ex. gr. *de radice intolerabilium scandalosarum propositionum* ab Alexandro VII. et Innocentio XI. damnatarum, Coloniae 1679. in 8°; *de praedestinatione et reprobatione*, ib. 1681.; *de incertitudine sententiae probabilisticae* et periculo dictaminis practici, ib. 1682. in 8°; *de statu innocentiae*, de primorum hominum lapsu et poenis inde derivatis, ib. 1682. in 8°; *justae querelae de responsione benigna*, 1682. in 8°. etc.; Columbanus Humpl wolfertshusanus († 2. Maj. 1708), cujus exstat praeter alia tractatus *de fide, spe et caritate*, Ingolstadii 1677. in 4°. et Augustinus Höfler monacensis, bis suae provinciae praepositus († 28. Sept. 1713.), qui *controversias ex universa theologia scholastica* discussit, Monachii 1688. in 4°. — Er ordine *Minorum* mentione in primis dignus est Franciscus Henno, qui elaboravit *theologiam*

dogmaticam, moralem (in qua auctor est rigidus) in 8°. etc.; et *scholasticam*, opus principiis thomisticis et scotisticis quantum licuit accommodatum, Duaci 1713. v. 8 in 12°; 1718, 1720; Coloniae 1718. v. 2 in f.; Venetiis 1719. v. 2 in f.; 1768. v. 9 in 18°; cui adde Wolterum Schopen O. Min. Conv. juliacensem, in conventu wratislaviensi studiorum regentem ac ss. canonum professorem, demum episcopum makariensem et suffraganeum wratislaviensem († 1717), qui praeter philosophiam (Nissae 1696.) *theologiam* ad mentem Scoti 4 t. comprehensam edidit, Nissae 1698; „in multis tamen, inquit Vincentius von Berg¹⁾, exorbitat tam a scotistarum, quam etiam a d. Thomae sententia velut auctor singularis.“ E *societate Jesu* plures numerantur, scil. Christophorus Ressler²⁾ e dioecesi constantiensi, philosophiae, tum theologiae in academia dilingana, dein ingolstadiensi professor, cujus exstant *controversiae philosophicae* et *controversiae theologicae de ultima resolutione fidei divinae*, Dilingae 1696. in 8°; *de regula externa fidei divinae*, Ingolstadii 1701. in 8°, in qua agit adversus idololatrias, philosophos religionis naturalis sectatores, judaeos, mohamedanos, haereticos, et adversus declarationem cleri gallicani a. 1682. romani pontificis infallibilitatem tuetur³⁾. *Controversia theologica de phy-*

¹⁾ In ratiocinio juventutis franciscanae p. 311. Cf. Harzheim, biblioth. coloniensem.

²⁾ Ejus forte fratres fuere Franciscus et Joannes Evang. Ressler, qui eodem floruerunt tempore, atque professores in academia dilingana et ejusdem societatis Jesu sodales fuerunt, quorum ille († 25. Nov. 1734) quaedam philosophica scripta edidit, hic l. inscriptum: *Pallas sagata et togata Hungariae servatrix, Serviae liberatrix sive concordia praedeterminationis physicae vere thomisticae cum libertate*, Dilingae 1719. in f. (constans tantum pag. 86).

³⁾ Cf. Journal des Savans 31, 505—510.

*sica praedeterminatione*¹⁾, ib. 1697; *de recto usu opinionum probabilium*, 1694. in 4°.; *norma recti* seu tractatus theologicus, in quo tum de objectiva tum etiam de formali regula honestatis ac praecipue de recto usu opinionum probabilium magna accuratione ita disseritur, ut et rigore lenitas et lenitate rigor salubriter temperetur, ostendendo scil., quod in concursu opinionum utrinque probabilium circa honestatem vel licentiam alicujus actionis partem minus tutam seu faventem libertati fas sit in operando sequi non tunc solum, cum eadem operanti magis probabilis apparet, sed etiam quando aequalem prae se fert probabilitatem cum opposita tutiore stante pro lege, non tamen etiam quando habere videtur notabiliter minorem²⁾, ib. 1713. in f. Franciscus Woelker³⁾ pragensis (n. 4. Oct. 1654; † 2. Sept.

¹⁾ Hanc impugnavit Petrus Kirsch S. J. trevirensis in libello *Deus movens ex mente s. Thomae* absque praedeterminatione physica, Coloniae 1708. in 12°. Pars altera ad intelligendum divinae motionis modum necessaria, in qua natura motus, actionis et passionis, actionis cum motu et sine motu, actionis transeuntis et immanentis, tum in genere tum in specie intellectionis et volitionis ex mente s. Thomae explicantur, ac inter multiplices auctoris Funiculi (Placidi Erken s O. S. Ben. Coloniae 1713. in 12°) errores modus divinae motionis absque praedeterminatione physica stabilitur et argumenta ex d. Thoma petita dissolvuntur, s. d. in 12°. Contra quem libellum Sebast. Knippenberg O. Pr. calamum strinxit, Coloniae 1708. in 12°. Praemotionem physicam propugnavit etiam Augustinus Erath Buchloae in oppido Sueviae prope Augustam n. 25. Jan. 1648. Fuit is canonicus regularis O. S. Aug., doctor s. theologiae (1679), protonotarius apostolicus (1680.) et comes palatinus, qui post alia munera decessit abbas 5. Sept. 1719. Cf. Biogr. univ. 13, 235.

²⁾ Ipsius quoque sunt *vindiciae gobatianae*, de quibus egimus supra p. 226.

³⁾ Hujus forte frater fuit Joannes Woelker S. J. pragensis n. 22. Febr. 1657., † 20. Maji 1723, cujus inter alia exstat *amussis vitae*

1714), philosophiae et theologiae professor, reliquit praeter *analecta et conclusiones theologicas* (seu ut alii habent quaestiones et resolutiones ex theologia scholastica) *de sacramentis* (illas Pragae 1702. in f., has ib. 1703. in 8°, secundum alios 1708. in f.), tractatum et conclusiones theologicas *de Deo et angelis* (illum ib. 1705. in 8°, has 1706. in 8°), *epitomen theologicam* seu quaestiones ac resolutiones ex universa theologia selectas, praecipue de fide, spe et caritate, jure et iustitia, incarnatione (de *iustitia et incarnatione* exstat etiam tractatus ejusdem, ib. 1707. in f.), Pragae 1702. in f., et *theologicae epitomes analecta* seu quaestiones ac resolutiones ex theologia scholastica selectas de fine ultimo hominis, actibus humanis, virtutibus, vitiis, gratia et merito, ib. 1708. in f., necnon *legitimi probabilismi vindicias* seu fundamentum theologiae moralis Scripturae, patrum, pontificum, theologorum et rationis amussi examinatum, ib. 1707. in f. Matthaeus Drattenberger natus Brunopoli in Tirol, professor theologiae moralis Ingolstadii et scholasticae in academia dilingana, cujus etiam fuit cancellarius († 1711), reliquit plures (8) disputationes philosophicas et theologicas¹⁾ et *regulam liciti et illiciti* examinatam, Dilingae 1699. in 8°; Ludovicus Simonzin theologiae professor in academia dilingana disputavit *de ineffabili ss. Trinitatis mysterio*, Dilingae 1709. in 4°. et *de libertate creata*, quam cum praecipuis theologiae difficultatibus conciliavit et contra hostes propugnavit, ib. 1711. in 4°; *de Verbo incarnato ex b. V. Maria nato*, Bambergae 1698. in 8°; Georgius Goeppert (n. 8. Sept. 1635., † 14. Dec. 1704.), diu philosophiae et theologiae professor Heiligenstadii, Wir-
humanas seu saluberrima morum scientia tergemina dissertatione exposita, Olomucii 1698. in 8°.

¹⁾ Cf. Backer 1, 1644.

ceburgi et Bambergae; Ferdinandus Waldhauser iglavien-
sis (n. 28. Dec. 1641., † 27. Jun. 1707) theologiae et ex-
egesis professor *theologiam universam* brevi et succincta me-
thodo in 50 conclusiones resolutam, Olomucii 1681. in f., et
iterum fusioribus thesibus, etiam controversisticis et scriptu-
risticis explicatam, Glacii 1681. in f. typis dedit. His adde
Melchiorem Eustachium a s. Antonio patavino Leinker O.
Schol. piar., natum Hornae in Austria a. 1648., qui sodales
docuit philosophiam et theologiam († 1705) ediditque *coro-
nam stellarum duodecim* seu illustrium duodecim tractatum
theologicorum synopsim, 1699. in 12°.

361. In *Hungaria* Georgius Berzevitzi (Berzeviczi)
S. J. († 12. Dec. 1708.) tractatus edidit *de Deo uno et
trino*, Tyrnaviae 1701. in 8°; *de incarnatione*, ib. 1701.
in 8°. Ex *hibernis* hoc tempore floruerunt Christophorus
O'Connell O. Pr., et hujus sodalis Edmundus de Burgo,
qui studiis in Hispania peractis Lovanii lauream consecutus
et in gymnasio hibernorum s. Crucis dicto regens primarius
institutus est: inde vero post quadriennium in Hiberniam se
contulit (1710.), ubi catholicis in fide confirmandis ac haere-
ticis convertendis toto studio desudavit. Plures *theses* edidit
ut in summam s. Thomae, Lovanii 1707, 1708. in 4°. et
responsionem ad dissertationem primam Liberii Gratiani (cf.
supra p. 46. annot. 1.), qua opus P. F. Ant. Reginaldi de
mente tridentini concilii etc. et gratia seipsa efficax a calvi-
nismo, jansenismo aliisque calumniis vindicatur, Lovanii 1708.
in 4°. *Theses theologicas* de scientia, voluntate, providen-
tia, praedestinatione et gratia Dei cum justa refutatione ap-
pendicis Joan. Bapt. Vander Voestyn S. J. et depulsione
querelae publice excitatae per Livinum de Meyer S. J., Lo-
vanii 1703. in 4°. publicavit Christophorus Frenzz pariter
O. Pr., Romae s. Scripturae apud s. Sixtum interpres et

Lovanii in hibernorum collegio studii generalis regens. — In *Belgio* Franciscus Maria Bruxellensis O. Cap. († 1713) edidit *Theologiam capuccino-seraphicam, scholasticam et moralem*, Gandavi 1705. t. 3 in 4°; *synopsim apocalyplice cantatricem eventuum praecipuorum Ecclesiae* cum propugnaculo auctoritatis pontificiae adversus persecutiones et haereses sive panopliam theologiae capuccino-seraphicae, ib. 1710. in 4°. Fulgentius Schauthet O. S. Aug. († 1701.) praeter philosophiam seu *controversias philosophicas* inter scholasticorum principes d. Thomam, Scotum et Gregorium ariminensem, Antverpiae 1660., luci publicae dedit *primam partem theologiae ad difficiliore quæstiones contractam*, Bruxellis 1700. Acri controversiae occasionem praebuit Nicolaus Rayé S. J. bruxellensis (n. 7. Febr. 1660., † 14. Sept. 1715.), diu Lovanii theologiae dogmaticae professor, cum in suis thesibus theologicis Lovanii 18. Jul. 1714. propugnatis tueretur, Christo non fuisse datum rigorosum moriendi mandatum. Has aggressi sunt P. Joan. Libens O. S. Aug. et Didacus a s. Augustino O. Carm. Hinc plures theses ultro citroque editae fuere¹⁾ hoc et sequenti anno, donec mors P. Nicolai Rayé controversiae finem imposuerit.

362. In *Gallia* nomen celebre adeptus est Claudius Frassen O. Min. Natus is est Perronae a. 1620. A prima juventute non minus virtutis quam solidae scientiae studio se dedit. Vehemens in eo tuendae virginitatis desiderium exstitit, quam Deiparae enixis precibus diebus vovere singulis solebat. Tanto in Deum exarsit amore, ut nullum fere periculum, nullum vitae discrimen diceret esse, cujus declinandi causa aliquam sibi oblatam exercendae caritatis opportunitatem omitteret. Omnibus promptissime consilio

¹⁾ Cf. Backer 6, 600.

praesto erat, et si poterat etiam stipe egenis. Propter egregias animi dotes peracceptus fuit Ludovico XIV. ejusque conjugī Mariae Theresiae. Excelluit enim insigni prudentia, inflexibili amore recti, morum candore, modestia, qua omnem fugiebat honorem, animi constantia et serenitate, quae nulla calamitate turbabatur. Hinc cum annum ageret 83. (vel 86.) et apoplexia tactus utroque captus esset oculo, nullum turbati animi dedit signum, sed s. Scripturae verbis respondebat iis, qui eum in tanta afflictione solabantur: et quamvis vix incedere posset, confratri alicui et baculo innixus corpus fere emortuum laboriose in Ecclesiam trahebat, ibique quamdiu poterat sacrum dicebat excipiebatque confessiones. Cum non-nemo misericordia motus eum a tanto fervore retinere vellet, provocabat ad milites, qui nec graviter vulnerati locum deserunt, honori sibi ducens si mori posset ad aram. Ultimo jam morbo affectus piissime se ad mortem paravit; veniam ab omnibus petiit, si quem offendisset; quotidie adhuc conabatur cum sodali recitare breviarium adjecto parvo officio b. Mariae V., quod nunquam intermisit, imo ipsa die mortis primo mane recitavit horas illius officii minores, ne antequam illas absolvisset mors eum invaderet. Ita demum omnibus relinquens praeclara virtutum exempla obdormivit in Domino 26. Febr. 1711. anno aetatis 91., religionis 74. Magna fuerat auctoritate non solum penes suos, qui saepius ipsum ad munera honorata eligebant (quae tamen quantum poterat modeste defugiebat): sed etiam penes externos, nobiles atque principes. Sorbonae doctor creatus est a. 1662. ac per triginta circiter annos theologiam docuit¹⁾. Insignia plane opera reliquit, scil. *cursum philosophiae* seu philosophiam academicam ad mentem subtilis doctoris, cujus fidelis ac ingenio-

¹⁾ Plura cf. de ipso in elogio, quod exstat in *Mémoires de Trévoux* 1712. p. 104—115; *Biogr. univ.* 15, 535.

sus interpres communiter a suis judicatur; Parisiis 1668. v. 4 in 4°. (ed. 2); Tolosae 1686; Venetiis 1767. v. 4 in 4°; *Scotum academicum* seu universa doctoris subtilis dogmata, Parisiis 1672—1677. t. 4 in f.; Romae 1721, 1722. t. 12 in 4°. Venetiis 1744. v. 6 in 4°. opus modo etiam admodum carum, in quo doctoris subtilis doctrinam selectissimis patrum effatis firmat et illustrat, necnon explanatione graviorum controversiarum, quae in scholis agitari solent, ditat et ampliat, ut eodem tempore theologum subtilitate, concionatorem facundia, et ecclesiasticae historiae studiosum omni delectatione reficiat et illustret. Post splendidum scholae Duns Scoti elogium praemittit copiosum satisque accuratum indicem haeticorum, qui veritates catholicas et theologicas seculo quovis impugnarunt, nec illis praetermissis, qui ante Christi Domini adventum verae religioni se opposuerunt. *Disquisitiones biblicas* notis et additionibus illustratas, t. 1. Parisiis 1682. in 4°. 1711. auctas; t. 2. seu *disquisitiones in Pentateuchum*, Rothomagi 1705. in 4°; Lucae 1764. v. 2 in f. additionibus criticis, historicis et chronologicis illustratas, Venetiis 1781. v. 2 in f., in qua tamen editione mutata fuit nonnihil operis dispositio. Agit autem in hujus operis t. priori de Scripturae divinae origine, antiquitate et excellentia, variisque linguis et scribendi arte et inventoribus ejus; de variis s. Scripturae editionibus et versionibus orientalibus et occidentalibus, de variis ss. librorum canonibus, eorumque integritate, auctoritate, auctoribus, deque s. Scripturae obscuritate et variis sensibus. In ultima operis parte praecipui textus biblici specie tenus pugnantes conciliantur, nullamque in libris sacris dissonantiam esse probatur. Haec pars multum aucta rejecta est in edit. veneta in t. 2. Opus hoc utile ex Huetii in primis eruditione est locupletatum: stilus purus et perspicuus. In altero t. commentarium exhibet Pen-

tateuchi, in quo quatuor in primis prae oculis habet: Locorum scil. obscurorum sensum literalem determinare: hinc singulos libri textus non commentatur; locos, qui sibi adversari videntur, ad harmoniam revocare; quaestiones chronologicas et genealogicas discutere atque mysteria sub literae cortice latentia eruere¹⁾. Utrumque opus, seculo praecedenti saltem, exquisitum erat magnique fiebat. „Sane dici non potest, inquit acta eruditorum lips.²⁾ a. 1706. p. 380., quanta voluptate animus legentis in perlustratione hujus operis perfundatur, cum eruditissima rerum varietas, quas auctor ex scriptis tum veterum tum recentiorum collegit, necnon elegantior stilus omne taedium nullo negotio abstergant, adeo ut optimo jure cum Paschasio Ratherto dicere possit, ea, quae hic proponuntur, multorum quidem esse eruditissimorum, quos antiquior tulit aetas et firmavit auctoritas veritatis: sed proprio commendatam stilo novitatem facere, ut haec ipsa tamquam sua sibi vindicare possit.“ Editioni venetae praeter alia prolixa adjecta est apologia pro vulgata biblicorum versione. Huic adjungi meretur Bartholomaeus Durand O. Min. antipolensis († 1720), cujus sunt *Clypeus scotisticae theologiae* contra novosejus impugnatores, Massiliae 1685. v. 5 in 12°.; 1700 v. 5 in 16°.; Venetiis 1709; 1746. v. 5 in 12°.; *fides vindicata* ll. 4., in quibus docte refutantur haereses, Avenione 1709. in f.; *dissertationes ecclesiasticae* pro foro tam sacramentali quam contentioso, seu opus morale ad normam universi juris canonici exactum, ib. 1703. in 4°.; opus ex variis casuistis utiliter et non sine delectu compilatum³⁾.

1) Cf. Mémoires de Trévoux 1706. t. 4. p. 1685—1696; acta erud. lips. 1682. p. 354.

2) Cf. etiam a. 1706. p. 379.

3) Cf. Journal des Savans 36, 138—146.

363. Sebastianus Du Pasquier O. Min. Conv. pariter edidit tum *summam philosophiae scholasticae* Lugduni 1692. t. 4 in 8°; Patavii 1718, 1732. v. 4 in 12°; tum *summam theologiae scotisticae*, Camberii 1698, 1708. t. 8 in 8°; Patavii 1706. v. 8 in 12°; 1719—20. t. 8 in 16°; 1743; *l'attrition suffisante* pour la rémission des péchés dans le sacrement de Pénitence, 1687. v. 2 in 4°. Utramque facultatem non absque laude excoluit quoque Joannes Baptista du Hamel¹⁾ natus 1624. Viriae in Normannia. In juventute admodum mathematicis et physicis delectabatur studiis, quorum fructum anno 1642. opere insigni edito exhibuit. Decem et novem annos natus Oratorii congregationem est ingressus, obtenta vero parochia eam reliquit. Non obstante hoc munere pastorali indefessa diligentia incubuit studiis: sed post decennium (1663.) eo se abdicavit. Colberto auctor exstitit instituendae doctrinarum academiae (1666.), cui diu (usque ad a. 1697.) a secretis fuit. Non solum propter insignem scientiam vastamque eruditionem, sed etiam propter eximiam virtutis culturam magna floruit auctoritate penes Ecclesiae praesules. Studiis semper deditus decessit non tam morbo quam senio confectus 6. Aug. 1706. anno aetatis 83. Haec potiora ejusdem opera²⁾: *De con-*

¹⁾ Alius a Bardon du Hamel quondam S. J., dein advocato, qui edidit opus haud inutile: *Traité sur la manière de lire les auteurs avec utilité*, Parisiis 1748—51. v. 3 in f.

²⁾ Cf. Nicéron, *Mémoires* 1, 265—274; *Biogr. univ.* 12, 183; *Mémoires de Trévoux* 1706. t. 2. p. 618 ss. Opera ejus *philosophica* (excepta tamen *philosophia nova et vetere*) et *astronomica* prodierunt Norimbergae 1681. t. 4 in 4°. Mentione digna est et *regiae scientiarum academiae historia*, in qua praeter ipsius academiae originem et progressus variasque dissertationes et observationes per 34 a. factas quamplurima experimenta et inventa cum physica tum mathematica in certum ordinem redacta exhibentur, Parisiis 1698; 1701. ed. 2. II. 5.

*sensu veteris et novae philosophiae*¹⁾, Parisiis 1663. in 4°; Oxonii 1668; Rothomagi 1675., quae est physicae generalis specimen seu tractatus de primis principiis; *philosophia vetus et nova ad usum scholae accommodata*, Parisiis 1678. pp. 4 in 12°; 1681. aucta pp. 6 in 12°; 1684; Norimbergae 1682. t. 2 in 4°; Amstelodami 1700. etc. Editio parisiensis a. 1705. hunc prae se fert titulum: *Philosophia universalis* sive commentarius in universam Aristotelis philosophiam ad usum scholarum comparatam t. 5 in 12°. Haec philosophia impense laudatur ab aequalibus, lateque diffusa fuit per Galliae scholas, quod sagaci judicio cum veteris philosophiae placitis conciliaverit plures recentiorum sententias et inventa. *Theologia speculativæ et practica* juxta

et 6. aucta, de qua cf. Journal des Savans 30, 375—383. Ibidem 35, 395—406. ejus elogium reperies.

1) Non sine encomio ipsius meminit Brucker in historia critica philosophiae t. 4. pag. 760. ed. Lipsiae 1743., qui inter alia de eo scribit: „Nihil enim erat, quod vel antiquitas commendaret, vel ingenio placeret, vel per omnem artium et disciplinarum circulum culturam prae se ferret, nihil ex omni literatura antiquum et novum, quod non accurate perspiceret, et ex quo animi divitias non auget. Usus autem bibliothecarum praestantissimarum auxilio et amicitia cum viris summis inita, adeo excelluit, ut inter summa Galliae ornamenta referretur: praecipue cum praeter disciplinarum praestantissimarum notitiam prorsus singularem morum eum candor et amicitiae fides redderet jucundissimum, quo nomine vehementer eum laudavit Petrus Dan. Huetius (de rebus ad eum pertinentibus l. 4. p. 88) . . . Nec negamus eum et eleganter et perspicue scripsisse, pugnas verborum multas sustulisse, observationibus recentiorum veterum placita mire illustravisse, et ita haud inutiliter operam locavisse suam. Ast fatendum quoque est, nimium pacis et concordiae inter veteres et recentiores studium virum optimum haud raro in praeceptis egisse, ut mentem veterum philosophorum everteret, et saniores haud raro sensus illis tribueret, quam systematum patitur connexio etc.“

ss. patrum dogmata pertractata et ad usum scholae accommodata, Parisiis 1691. t. 7 in 8°; Venetiis 1734. v. 2 in f., stilo nitido, eleganti et puro conscripta¹⁾, in qua methodum scholasticam cum positiva conjungit et ordinem fere sequitur summae s. Thomae. Hujus operis confecit *summarium*²⁾, Parisiis 1694. v. 5 in 12°. *Institutiones biblicae* seu Scripturae sacrae prolegomena una cum selectis annotationibus in Pentateuchum sine textu, ib. 1698. t. 2 in 12°. Disserit vero in his prolegomenis de Scriptura in se spectata ejusdemque auctoritate, integritate, inspiratione; de textus hebraici antiquitate et auctoritate, de versionibus cum graecis ac potissimum LXX seniorum, tum latinis ac de Vulgata inprimis; de multiplici s. Scripturae sensu et variis illius expositionibus: denique e chronologia et geographia ea, quae ad intelligentiam s. Scripturae faciunt, adducuntur. Postquam plures Scripturae libros cum annotationibus seorsim edidit, demum hos collegit reliquisque annotationes adjecit atque ita prodierunt *Biblia sacra vulgatae editionis* una cum selectis annotationibus ex optimis quibusque interpretibus excerptis, prolegominis, novis tabulis chronologicis³⁾, historicis et geo-

¹⁾ Constans haec laus ei tribuitur, quod elegantissime scripserit latine suaque aetate vix parem habuerit in stili puritate et nitore.

²⁾ *Manuale theologicum* sive theologiam dogmaticam et historicam vulgavit ad usum Seminariorum etiam Franciscus Perrin S. J. Rutenis natus, theologiae professor in academia tolosana et argentoratensi († 14. Dec. 1716.) Tolosae 1710. t. 2 in 12°, Parisiis 1714., cujus brevitatem et concinnitatem laudant Mémoires de Trévoux 1711. t. 1. p. 453—59; cf. etiam Journal des Savans 48, 621. Qua occasione mentio etiam fieri potest Griffon presbyteri e congregatione doctrinae christianae, qui composuit *Abrégé de la théologie de s. Thomas* contenue dans sa Somme, avec la résolution des principaux difficultés, Parisiis 1707; 1711. v. 2 in 12°. Cf. Journal des Savans 39, 435.

³⁾ Hae tabulae chronologicae sunt epitome systematis chronologiae,

graphicis, Parisiis 1706. in f., Lovanii 1740. Hae annotationes a Richardo Simon et Calmeto non magni fiunt, sed pluribus propter brevitatem, perspicuitatem, utilitatem admodum commendantur¹⁾. *Summae angelicae s. Thomae Aq. compendium resolutorium* (rarum et carum), Lugduni 1680. t. 4 in 12; Parisiis 1682. t. 5 composuit Alexander Piny O. Praed. in comitatu niciensi natus, vir et ingenii et eruditionis et pietatis et disciplinae regularis laude admodum commendandus²⁾, Dei gloriae, animarum salutis perfectionisque studiosus, quam etiam innumeris opusculis et foliis volantibus asceticis promovere nitebatur († 20. Jan. 1709). Rarior forte adhuc est ejus *cursus philosophicus thomisticus*³⁾, ubi conclusiones singulae ex principiis tribus expositis

cui componendo P. Tournemine annos 18 impendit. Cf. de illis Mémoires de Trévoux 1706. t. 2. p. 807—822.

¹⁾ Cf. Feller 2, 342; Du Pin 18, 299., qui ita judicat: „Il y apporte les différences du Texte Hebreu, y explique en peu de mots le sens des endroits difficiles qui pourroient arrêter un Lecteur médiocrement savant; y cite les explications des Pères et des nouveaux Interpretes, éclaircit les difficultés qui peuvent venir tant des choses que des termes, ou de la construction. En un mot il y rend les Livres sacrés intelligibles à tous ceux qui peuvent entendre le Latin. Elles sont écrites avec la pureté de stile, la netteté, la clarté et la justesse ordinaire de l'Auteur.“ Mémoires de Trévoux 1706. t. 2. p. 618—629; ubi inter alia legimus: „Il a parfaitement rempli son titre, il a recueilli, digéré, épuré ce qu'il a trouvé de plus raisonnable dans les meilleurs Commentateurs. On connaît par ses autres Ouvrages son talent pour abrégé, et son goût pour le choix des Auteurs qu'il abrège. Ainse le public peut s'assurer d'avoir dans le volume, dont nous parlons, un chef d'oeuvre d'impression, et le précis de ce qui a paru de meilleur sur l'Ecriture Sainte.“ Quibus consentit Journal des Savans 27, 3—10; 30, 230; 31, 501; 34. 280—288.

²⁾ Cf. historisch-polit. Blätter t. 69. p. 730.

³⁾ Alius ejusdem ordinis sodalis Jacobus Casimirus Guerinois cenomanensis Lavalli a. 1640. natus, Burdigalae theologiae professor

deductae syllogistice et reductae, Lugduni 1670. t. 5 in 12°. *Quaestiones agitatae inter thomistas et molinistas* modo resolutae scholastico rhythmicis versibus decantavit, Lugduni 1666. in 12°. *Cursum theologiae scholastico-positivae* aggreſsus est Franciscus Maria Assermet O. S. Franc. doctor parisiensis, cujus prodierunt *de Deo uno et trino* t. 2 in 8°. Parisiis 1723.; *de gratia* 1715. t. 2 in 8°, in quibus refelluntur jansenianorum et aliorum dogmata, vindicatur bulla *Unigenitus* et confutatur libellus expostulationum Quesnelli. Utrum alii tomi prodierint nos latet.

364. Duplex vero controversia pluribus libris occasionem praebuit: alia *de praemotione physica*, alia *de speciebus eucharisticis*. Illam propugnavit: Jacobus a s. Dominico O. Praed. lingonensis n. 1617., Carolus Maison quondam dictus, philosophiae, dein theologiae Lingonis professor, congregationis in provinciae Franciae vicarius et commissarius generalis, vir disciplinae regularis apprime tenax, confessionibus audiendis assiduus, qui quidquid a chori noctu diuque

(† 24. Sept. 1703) edidit *clypeum philosophiae thomisticae* contra veteres ac novos ejus impugnatores, in quo veterum philosophorum dogmata adversus Cartesii aliorumque modernorum inventa stabiliuntur, Tolosae 1703. t. 4 in 8°, de quo cf. *Journal des Savans* 36, 109—121. — Fasciculo praecedenti (p. 306. in annot.) laudavimus *philosophiam* Antonii Goudin O. Praed., quae iterum prodiiit Parisiis 1850. t. 4, sed laudandi quoque fuissent ejus *tractatus theologici juxta inconcussa tutissimaque dogmata d. Thomae Aq.*, Coloniae 1723., qui postquam facti sunt rarissimi, iterum prodierunt cura et studio P. F. A. M. Dummermuth O. Pr., Lovanii 1874. t. 2. Hi tractatus impense propter claritatem, soliditatem et fidelitatem, qua doctorem angelicum praeaeuntem sequuntur, impense commendantur a Dr. Morgott in fasc. lit. *Katholik* 1875. II. p. 426. Disputat ib. Goudin de scientia et ideis, de voluntate et libertate Dei; de providentia, praedestinatione et reprobatione; denique de gratia.

sequela continua reliquum erat, legendo scribendoque insumebat († 28. Jul. 1704. a. aetatis 88.). Praeter plura alia, praesertim ascetica¹⁾, haec ex ejus calamo prodierunt: *Nova Cassiopeae stella* antiquum praedeterminationis thomisticae negotium, originem, progressum ac necessitatem illustrans, qua praecipuis hujus temporis disputationibus sopitis juxta ss. patrum, ss. pontificum, conciliorum oecumenicorum placita ipsa libertatis creatae indifferentia tam facile demonstratur quam aperte traducitur a R. P. Petro a s. Joseph (cf. n. 197.) fuliensi in l., cui haec speciosa frons est ab ipso immeritissime praefixa: *Defensio s. Thomae* doctoris ang. adversus physicae praedeterminationis propugnatores etc., Lingonis 1667. in f.; Parisiis 1676, 1679. in 12°; Rotomagi 1695. in 12°. (sed titulo nonnihil immutato); et alio titulo iterum Parisiis; *securiores semitae moralis theologiae* seu tractatus de divinis et humanis legibus, aeterna ac ceteris ab ea derivatis, Lingonis 1669. in 12°.; Parisiis 1679. in 12°. dissertatio thomistica *de opinionum delectu apprimè necessaria*, ib. 1679. in 12°; *compendiaria theologiae moralis explicatio* ad sensum ss. patrum Augustini, Leonis P., Gregorii M., doctoris angelici ac aliorum, praesertim circa doctrinam de sententia probabili. Accedit praevius Dei in omnes causas secundas influxus a d. Thoma et s. Augustino etiam in statu innocentiae assertus (altera editio Cassiopeae), Parisiis 1676. in 4°.; *Eclaircissemens apologétiques de la morale chrétienne touchant le choix de opinions qu'on peut suivre en conscience conformément à l'écriture sainte*, à s. Augustin, à s. Thomas, à s. Antonin etc., ib. 1680. in 12°. Majori adhuc doctrinae apparatu pro praemotione physica stetit ejus sodalis Antoninus (antea Antonius dictus) Mas-

¹⁾ Cf. Quetif 2, 764; Biogr. univ. 11, 524.

soulié tolosanus n. 28. Oct. 1632., qui acris ingenii adollescens literisque humanioribus egregie instructus, vix annum 14. aetatis egressus cum germano natu majore Joanne 21. Apr. 1647. habitum ordinis Praedicatorum induit. Virtutum et eruditionis laude plurimum emicuit, vir non doctrinae solum scholasticae sed et linguarum, graecae hebraicaeque peritus in primis, quas et prompte loquebatur. Rabbinum famosum, synagogae in Tuscia fulcrum et columnam, ad veram fidem convertit: unde tantam sibi conciliavit apud magnum ducem gratiam, ut hic eum episcopatu donare vulerit, quem tamen constanter recusavit. Theologiam pluribus annis legit apud suos, variisque muneribus ordinis primariis, invitus quidem, fungi coactus est. Romam accitus a magistro generali ordinis a. 1687., ab eodem in partem laborum ac regiminis seu socius pro Galliis assumptus est: atque a romanis pontificibus Innocentio XI., Alexandro VIII., Innocentio XII. et Clemente XI. inter theologos illarum congregationum selectus fuit, quae institutae fuere ad ferendam sententiam de quietistarum erroribus¹⁾, de peccato philo-

1) Contra hos scripsit *Traité de la véritable oraison*, où les erreurs des Quiétistes sont réfutées et les maximes des saintes sur la vie intérieure sont expliquées selon les principes de S. Thomas, Parisiis 1699. in 12°; *Traité de l'amour de Dieu*, où la nature, la pureté et la perfection de la charité sont expliquées selon les principes des Pères, sur tout de s. Thomas, ib. 1703. in 12°, ejus prolixam recensionem habes in *Mémoires de Trévoux* 1704. t. 1. p. 268—289., quae hac censura absolvitur: „On ne peut s'empêcher de faire justice au zèle qui anime l'Auteur contre les erreurs des Quiétistes. Il fait paroître pour eux une aversion qui ne peut être assez louée; mais en voulant s'éloigner des nouvelles erreurs, il prend, ce semble, une route un peu écartée etc.“ Ejus quoque sunt *Méditations de s. Thomas* sur les trois vies purgative, illuminative et unitive pour les exercices de dix jours avec la pratique des méditations du même s. Thomas ou *Traité des vertus*,

sophico, de praecepto amoris Dei, de sinensium ritibus. In Urbe etiam s. Thomae summam ad literam publice exposuit magna in auditorum frequentia († 23. Jan. 1706). Praecipuum ejus opus inscribitur: *D. Thomas sui interpres* de divina motione et libertate creata t. 1.; de divina motione in ordine supernaturali seu de divinis auxiliis, t. 2. Romae 1692. in f.; 1707., in quo opere praemotionem physicam undique illustrare et confirmare nititur, atque demonstrare, eam non esse Bannesii inventum, sed genuinam s. Thomae doctrinam: ostendit etiam, quantum sit discriminis inter genuinos thomistas et Jansenii assecclas¹⁾. In suo argumento est uber atque subtilis, in conatibus pius, in stilo, proprietate et elegantia bene temperatus, gravitate et modestia non vulgaris. Verumtamen videtur hic auctor jam mente praetulis conceptum atque praefixum, quod ex s. Thoma erat eliciturus, ita ut quae erant sua et suorum placita in doctore angelico quaeritaret: hinc germanam ejus mentem, licet forte nemo alius prae ipso intensius s. doctoris opera volutarit, non ubivis est assecutus: sed verbis vim inferens, cogit eum dicere, quae ipsius nullatenus videntur esse²⁾. Tertius ex eadem familia fuit Hieronymus Henneguiér Audomarifani natus. Studia philosophiae et theologiae Duaci persolvit, easdemque disciplinas ibidem publice docuit primarius regens 1669—1672. Doctrinae thomisticae contra recentiores theologos acerrimus fuit propugnator. Anno 1675. Cameracum missus est, qui scholas theologiae primus aperiret et institueret publicas. Varia etiam cum laude in ordine obivit

Tolosae 1678. in 12°. et saepius deinceps, Parisiis 1852. Cf. Biogr. univ. 27, 432.

1) Cf. Acta erud. lips. Supplem. 4, 267; Mémoires de Trévoux 1712. t. 3. p. 1536—1569; Du Pin 18, 309—313.

2) Cf. Mich. a s. Joseph in bibliogr. crit. 1, 270.

munera exemplum se praebens innocentiae et omnis virtutis (+ 13. Martii 1712. a. aetatis 79., religionis 62.). Huc spectat¹⁾ opus inscriptum: *Vanitas triumphorum*, quos ab auctoritate adversus praedeterminationes physicas pro scientia media erigere nititur Germanus Philalethes Eupistinus, auctore amico Philalethi consentaneo, Duaci 1670. in 12°. Nomen autem suum consulto reticuit Henneguier, quia Philalethes ille Eupistinus larvatus vir erat ill. D. de Brias archiepiscopi cammeracensis frater germanus, dux alias cohortis hispanae, qui a. 1648. in praelio contra gallos ad Lentium captus, Parisios adductus solutusque, reversus in patriam factus est carmelita dictus Carolus ab Assumptione (cf. n. 304.), qui quidem prius defenderat scientiam mediam, sed dein Hieronymi nostri rationibus permotus praedeterminationes physicas propugnavit in opere, cui fecit titulum *Thomistarum triumphus* etc. *Ad Liberium Gratianum* super dissertatione prima ipsius de mente conc. tridentini circa gratiam physice praedeterminantem *epistolae quatuor*; disputatio theologica *de absolutione sacramentali percipienda et impertienda* ad sacrosancti conc. tridentini necnon scholarum Angeli sensum expressa, Audomari 1682. in 8°.

365. Quod alteram controversiam de eucharistia et speciatim de *speciebus eucharisticis* ex recentiorum philosophorum placitis obortam spectat¹⁾, versati in ea sunt:

¹⁾ Petrus Cally philosophiae professor in academia cadomensi, qui primus in Gallia Cartesii professus est philosophiam, unde a pluribus fuit impugnatus, Durandum edidit commentariis illustratum, seu *concordiam philosophiae cum theologia de transsubstantiatione* 1700. in 12°. in qua Durandi tuetur sententiam et pro transsubstantiatione *transformationem* tantum in eucharistia admittit manente panis materia. Episcopus bajocensis hanc damnavit opinionem, eamque auctor humilis in concione coram suis parochianis retractavit, atque pro viribus quot-

Jacobus Salier O. Minim. theologiae professor († 1707 a. aetatis 92.) in *historia scholastica de speciebus eucharisticis*, Lugduni 1687. v. 3 in 4°; Divione 1692. et 1704. et hujus sodalis Joannes Saguens¹⁾ insignis theologiae professor, discipulus Maignani (cf. n. 275.), cujus principia philosophica prae ceteris idonea existimat ad universas res theologicas illustrandas et ad componendas omnes, quas circa illas schola excitat, controversias. Hinc edidit *philosophiam Maignani scholasticam*, Tolosae 1703. t. 4 in 4°; Coloniae 1718. t. 2 in 4°. (sed prohib. decr. 4. Martii 1709.); *Atomismum demonstratum et vindicatum* ab impugnationibus philosophico-theologicis Rev. P. Francisci Palanco ejusdem ord., Tolosae 1715. in 4°; *opuscula varia*, ut accidentia profligata, species instauratae sive de speciebus panis et vini post consecrationem eucharistiae dumtaxat manentibus²⁾, systema gratiae philosophico-theologicum, in quo omnis vera gratia tum actualis tum habitualis explanatur: accessit appendix, in qua exponitur, quid rei physicae sint virtutes infusae, gratiae gratis datae, fructus Spiritus sancti ac characteres sacramentales, Coloniae 1721. v. 2 in 4°. Hic tamen posterior l. jam prius editus damnatus fuit decr. 4. Martii 1709. *De perfectionibus divinis* opus theologico-positivo-scholasticum, ib. 1718. v. 2 in 4°. Ex *hispanis* addimus his tertium ex eodem ordine Emmanuelem Naxera philo-

quot poterat delere curavit operis sui exemplaria. Edidit quoque Boëthii opus *de consolatione philosophiae* ad usum Delphini prolixo instructum commentario, et *universae philosophiae institutiones*, Cadomi 1695. t. 4 in 4°. Decessit a. 1709. Cf. Feller 2, 168; Werner, der h. Thomas von Aquin 3, 555.

¹⁾ Cf. Werner l. c. 3, 546. ss., 568. ss., 692.

²⁾ Hoc opusculum prodierat jam Mediolani 1700. in 12°. absque auctoris nomine. Cf. Mémoires de Trévoux 1702. Sept. p. 51—60.

sophum et theologum, ut inquit Michael a s. Joseph ¹⁾, „vere magnum, qui edidit Tolosae a. 1720. opus in suo genere satis absolutum, cui nomen imposuit: *Maignanus redivivus* sive de vera quidditate accidentium manentium in eucharistia juxta novo-antiquam Maignani doctrinam.“ In eo auctor nititur sive ex philosophiae sive ex theologiae principiis conciliare systema atomisticum, quod Maignanus operose excoluit, cum dogmate de s. eucharistia. Porro dividitur hoc opus in tres partes. Prima pars sex absolvitur prolegomenis, tribus nempe physicis et tribus theologicis. Agit scil. auctor de natura accidentium, de quidditate specierum, nominatim specierum manentium in eucharistia: negat autem species eucharisticas esse accidentia entitativa secundum Aristotelis theoriam, sed contendit esse actiones objectivas, quae ante consecrationem erant a pane et vino velut a principio effectivo simul et subjectivo denominationis, post consecrationem vera esse a Deo etc. Disputat dein de subjecto significato per praenomen *hoc*, de Berengarii confessione deque constitutione sacramenti secundum patrum doctrinam. Post jacta in prolegomenis operis fundamenta accedit auctor ad alteram operis partem eamque disputativam vocat et in duas satis prolixas disputationes dividit, quarum prima agit de accidentibus eucharisticis in communi, ubi sex diversa philosophorum systemata distinguit; altera de mutationibus sensibilibus circa hostias consecratas accidentibus, ubi discutit an sit de fide, quod maneat post consecrationem aliquid accidentale, atque praeter alia respondet, non esse de fide neque directe neque indirecte, nec per se nec per accidens, quod illud accidentale, quod manet post consecrationem, sit quantitas, qualitas aliave entitas aristotelica. In tertia operis

¹⁾ Bibliogr. crit. 3, 335, qui fuse de hoc opere ib. disserit.

parte duplex continetur apologia. In altera auctor respondet argumentis, quae proposuit Palanco in suis dialogis: in altera conatur solvere objectiones, quas proposuit Lessaca. Accedit quaestio principalis apologetica, qua inquiritur, an sententia Maignani juste inuratur aliqua censura. Verum postquam auctor noster per 20 annos summis conatibus pro Maignani sententia pugnaverat, eandem demum retractavit ejusque retractationem hispanica lingua vulgavit D. Joannes Vazquez de Cortes, hispalensis medicus, Hispali 1737. in 4°. Sed etiam in propugnanda minus probabili causa se praestitit theologum scholasticum perinsignem. Jam de ejus sodali, sed adversario in hac controversia, agamus scil. de Francisco Palanco, qui natus est in oppido prope Madritum Campo Real nuncupato. Vir erat et doctrinae fama clarus et religiosis moribus ornatissimus, qui in ordine Minorum velut novum theologiae sidus satis singulariter refulsit. S. Thomae Aqu. doctrinae addictissimus fuit, eam tamen minime interpretatus est ad gustum recentiorum thomistarum, qui propterea ejus placita minus probavere. In expendendis scholae societatis Jesu doctrinis minime fuit accuratus, nec tam felix quam vehemens in eis expugnandis. Hinc satis incaute scripsit, quod postea retractare debuit. Scripsit *cursum philosophicum* juxta miram s. Thomae doctrinam digestum, partim Salmanticae a. 1695., partim Matriti 1696. et 1697.; accessit t. 4. scil. dialogus physico-theologicus contra philosophiae novatores sive thomista contra atomistas, ib. 1714., ubi auctor aliquantulum praeceps visus est in ferendis censuris contra opiniones antiperipateticas, quas non satis cognitae habebat, contra quem l. scripsit Joannes Saguens, ut supra vidimus. Reliquit praeterea *opera theologica* ad mentem s. Thomae v. 10 Matriti 1706—1731. in f., scil. de Deo uno, de peccabilitate et

impeccabilitate creaturae intellectualis, de divino Verbo incarnato, de fide¹⁾, spe et caritate, de providentia Dei concordata cum humana libertate et sanctitate divina (Salmanticae 1692., Matriti 1749.), in quo tractatu scientiam mediam reprobatur, neque tamen praedeterminationes physicas amplectitur; de conscientia humana (Salmanticae 1694.), in quo tractatu probabiliorismum sectatur. Decessit Palanco episcopus jaccensis 1. Oct. 1720. Cum vero de iis agimus, qui de eucharistia scripserint, addemus his Gabrielem Henao S. J. vallisoletanum, qui eruditissimis sui aevi theologis accensetur. Docuit philosophiam, dein theologiam dogmaticam et moralem Oveti et Vallisoleti, demum ss. literas est interpretatus. Nonagenarius adhuc cathedram moderabatur (n. 1612., † 1704). Haec potiora ejus opera²⁾: *de eucharistiae sacramento venerabili atque ss. tractatio theologica* scholaris diffusa et moralis concisior juxta methodum angelici doctoris d. Thomae Aq. 3. p. summae theol. a q. 73—82., Lugduni 1655. in f.; *de missae sacrificio divino atque tremendo* tractatio theologica scholastica, moralis, expositiva et canonica, Salmanticae 1658, 1659, 1661. t. 3 in f.; *scientia media historice propugnata* seu ventilabrum repurgans veras a falsis novellis narrationibus circa disputationes celeberrimas de ea scientia, Lugduni 1655. in f., Salmanticae 1665. ed. multum aucta cum Parergis 39 pro defensione sive soc. Jesu, sive auctoris in aliis suis libris et quibusdam quaestionibus selectis de sacrificio missae praetermissis; Dilingae 1687. in 4⁰; *scientia media theologice defensa*, pars prima, quae continet probationes scientiae mediae, Lugduni 1674. in f.;

¹⁾ Cf. Mémoires de Trévoux 1702. t. 3. mensis Nov. et Dec. p. 163—168.

²⁾ Cf. Backer 2, 112; Biogr. univ. 20, 48.

p. secunda continens responsiones ad argumenta contra eandem scientiam a novis ejus impugnatoribus efformata, ib. 1676. in f.; *empyreologiae* seu philosophia christiana de empyreo coelo, ib. 1652. in f., in qua omnes quaestiones, quae de coelo institui possunt a philosopho christiano, expendit discutitque.

366. De *scientia Dei* alius quoque acutissimus theologus disputavit (Matriti 1708. t. 2 in f.) scil. Vincentius Ramirez S. J. matritanus, per 28 annos Compluti theologiae professor (n. 9. Aug. 1652., † 6. Junii 1620.), cujus quoque exstant *de praedestinatione sanctorum et impiorum reprobatione*, Compluti 1702. t. 2 in f. Auctor est vere ingeniosus et in doctrina ss. patrum versatissimus, peculiariesque suas opiniones ut ex. gr. praedestinationem ante praevisa merita modeste propugnat subtilioribusque ratiociniis corroborat¹⁾. Etiam Joannes Bernique O. S. Franc. praelo dedit tractatum theologicum *de divina scientia ad creaturas terminata* juxta mentem Mariani subtilisque Joan. Duns Scoti, Compluti 1705. in 4°. Praeter hos, qui de singularibus argumentis disputarunt, mentione adhuc sunt digni: Emmanuel a Conceptione O. SS. Trinit., qui natale solum habuit in oppido de Villafranca Navarraei regni²⁾. A parentibus pietate conspicuis ad virtutem efformatus optimaque a natura indole ad honestiora quaeque compositus, facile respuit mundi illecebras atque veras expetivit delicias. Religiosus

¹⁾ Cf. Mémoires de Trévoux 1703. t. 1. p. 562—574. et 1710., t. 3. p. 1632—1641., ubi haec opera cum magno auctoris encomio recensentur. Laudantur enim ejus ingenium et doctrinae profunditas juncta cum expositionis perspicuitate. Sed nescio quo jure Werner, Franz Suarez 1, 474. annot. 1. Vinc. Ramirez dicit adversarium acerrimum scientiae mediae, quam tamen fuse defendit et tuetur.

²⁾ Cf. Mich. a s. Joseph, Bibl. crit. 2, 16.

non tam veste quam moribus factus adeo in scientia profecit, ut eam postea magno omnium plausu in cathedra Salmanticae tradiderit († 1701). Magni suo tempore aestimabantur quae in philosophia ac theologia elaboravit. Integrum philosophiae cursum, quem *Trinitarium* nuncupare voluit, in 3 t. digessit et praelo commisit Salmanticae 1681, 1682, 1683. Eminent in eo singularis quaedam subtilitas cum perspicuitate magna conjuncta. Atque idcirco nobiles aliquae academiae Emmanuelis cursum Trinitarium addiscendum tradere solebant tironibus. E theologia tractatus quosdam selegit, quos compendiosa brevitae dilucidaret. Ex quibus in lucem dedit primum *de inscrutabili scientia Dei* ad q. 14. p. 1. s. Thomae, Bajonae 1698. in 12°, secundum *de voluntate Dei*, ib. 1699.; tertium *de ineffabili mysterio Trinitatis*, Pampelonae 1700. Sed etiam in theologia morali praestans erat. Et initio quidem avunculi sui Leandri a ss. Sacramento (cf. n. 232.) opera moralia in compendium redegit ac Salmanticae 1677. t. 2 in 8°. evulgavit. Quia vero Leander in exponendis decalogi praeceptis nonnisi quartum absolvit, doctissimus consobrinus nonum volumen avunculi operibus addidit, in eoque eodem ordine ac methodo simili, licet fusiori aliquantulum stilo, de spectantibus ad quintum praeceptum plenissime disseruit. Prodiit tomus iste cum additionibus ad tractatum de poenitentia, de quo mox, et miscellaneis quaestionibus, Avenione 1692. in f. Nec multo post omnium novem voluminum confecit summam, quam sub hac inscriptione publicavit: *Summa novem partium Leandri a ss. Sacramento*, adjecta explicatione 110 propositionum a ss. pontificibus Alexandro VII. et Innocentio XI. damnatarum. Pro complemento tandem adjecta est decima pars summae, in qua explicantur quinque postrema decalogi praecepta, Pampelonae 1696. in f. Tandem exstat ejusdem

auctoris tractatus *de poenitentia* accuratissima atque scholastica methodo concinnatus, Pampelonae 1687. Emmanuel Navarro congregationis benedictinae hispano-anglae quondam generalis magister et in salmanticensi academia laureatus doctor ac primarius theologiae professor, vir omni poliori et amoeniori literatura ornatissimus, scripsit insignem tractatum *de sacrosancto Trinitatis mysterio* controversiis dogmaticis atque scholasticis absolutum, ubi omnia, quae ad mysterii dogmata spectant, ex antiquis et recentibus historiae ecclesiasticae monumentis (nec prorsus sine crisi recognitis) collecta inveniuntur, haereticorum errores fidem Trinitatis quoquomodo impugnantes chronologice recensentur: concilia, in quibus damnati fuere, collustrantur, Salmanticae 1701. in f.; prolegomena *de angelis*, ib. 1708.; in iis auctor copiose ac plane erudite disserit de cognitione spirituum, quam habuerunt philosophi ethnici, atque ex illorum sectarum ac dogmatum collustratione nova quadam cogitatione conatur demonstrare, nunquam ethnicos aut suae philosophiae naturalis aut ethices suae statutis angelos designavisse, neque notionibus, nominibus et errante sua religione circa daemones, genios, heroas, lares, penates, lemures et larvas voluisse angelos velut ipsorum suspicionem saltem habentes indicare, quibus animum dumtaxat humanum pro diversis statibus et vitae meritis significarunt¹⁾. Tractatus *de virtutibus theologicis* fide, spe et caritate, ib. 1706. in f. Scripsit quoque pro bulla *Unigenitus* adversus l. anonymum. Cum vero in hoc opere dissentiret a sententia card. Norisii de infidelium virtutibus, ipsum aggressus est Norisii vindex, Petrus Manso, multa probra et scommata multa congerens in l. *Responsiones ad capitula quarundam objectionum mansuetarum*

¹⁾ Michael a s. Joseph, Bibliogr. crit. 2, 218.

spectantium ad controversiam de virtutibus infidelium inter theologos et quesnellistas, cui respondit strenue, sed etiam nonnihil acerbe, auctor noster in opere, quod prodiit Matrity v. 2 in 12°. Hieronymus de Sousa O. S. Franc. († 20. Febr. 1711.) reliquit *scalam theologicam*, per quam ascendit creatura de non esse ad esse et descendit a Deo in mundum, cum tractatu de praedestinatione ac etiam futurorum contingentium polysophia, Matrity 1706. in f.; haec seorsim jam prodierant Parisiis 1680. in 4°. Scoti sententiam circa illud theologicum quaesitum, an si Spiritus s. a Filio non procederet, ab eo distingueretur, pro viribus nititur tueri in apposito opusculo, de cuius occasione ita scribit cuius mox meminimus Emmanuel Navarro¹⁾: „Ex instituto occurrit (exceptionibus), satis ac me iudice nervose Fr. Hieron. de Sousa franciscanus in libello de eo assumpto edito Neapoli a 1679., cui titulus *interrupti certaminis instauratio*; prodiit enim in lucem libellus iste occasione cujusdam publicae disputationis, in qua arguens pro nostra sententia eo telo invectus, lite incompressa et non expectata solutione, e congressu abscessit, sponsione tamen facta adducendi loca conc. florentini, Gregorii nysseni et Bessarionis, quibus innixum ostentabat suum argumentum: quibus non adductis, ne ideo sibi arguens victoriam decantasset, publica ac satis probabilis argumenti satisfactio et solutio, auctoritatibus hinc inde allegatis et perpensis in praefato libello luci data fuit.“ Isidorus de Torres O. SS. Trin., complutensis doctor et publicus theologiae professor, auctor fuit *theologiae selectae de peccato et gratia*, Compluti 1707. in 4°. — *Salmanticas lecturas*, in quibus praecipuae frequentioresque thomisticae scholae controversiae prompte ac perspicue enodantur²⁾,

¹⁾ De ss. Trinitatis mysterio disp. 6. dub. 1. §. 9. n. 367.

²⁾ Cf. Mémoires de Trévoux 1702. Jan. p. 187, ubi vocatur

prelo commisit (Salmanticae 1701. v. 2 in f.) Joan. Bolivar O. Praed., qui primariam in academia salmantina cathedram egregie sustinuit illustravitque magna per universam Hispaniam sui nominis fama. Disserit in t. 1. tractatibus sex de visione, scientia, voluntate et providentia Dei, de ratione hanc conciliandi cum nostra voluntate, deque voluntario et involuntario; in 2. t. de bonitate et malitia actionum, de gratia Dei, de justificatione, de spe, deque gratia Christi ejusque impeccabilitate. Franciscus Garau S. J. (n. 1640., † 10. Jul. 1701.) reliquit Deiparae elucidatae ex utriusque theologiae ac sacrae paginae luminibus ad splendorem, partem priorem, in qua nonnulla ad scholasticam trutinam adducuntur, quaedam ventilantur ad honores, plurima pro concionibus panegyricis congeruntur, Barcinone 1686. in f. Altera pars non prodiit. Petri de Medrano S. J. peruani, in cuzcopolitana et limana academiis cancellarii, exstat *Rosetum theologicum, scholasticum, marianum*, Matriti 1702. in f.

367. *Integrum cursum theologicum* reliquerunt Joannes Baptista Gormaz S. J., Romae et in pluribus Hispaniae academiis professor theologiae (n. 1650., † 1708), Augustae Vindelicorum 1707. v. 2 in f., qui proluxa eximii Suarez commentaria theologica nititur ad theologiam scholis accommodatam haud infeliciter contrahere¹⁾, et ejus sodalis Joannes Ulloa matritensis, Compluti et Alcalae professor theologiae acutissimus, ib. et Graecii 1719. v. 5 in f., qui praeter opera philosophica edidit quoque *decades quinque principiorum* seu regularum pro intelligentia s. Scripturae, Tyrnaviae 1717. in 4°; Graecii 1746. in 12°; *de primis*

Volibar, ejusque opus dicitur posthumum, cum tamen secundum Quetif vixerit auctor noster ad a. 1710.

¹⁾ Cf. Mémoires de Trévoux 1710. t. 2. p. 1191—1204.

et ultimis temporibus seu de principio et fine mundi disputationes quinque, Augustae Vindelicorum et Graecii 1719. in f. Joannes ab Annunciatione O. Carm. in seculo dictus Joannes Llanes, congregationis hispanicae quondam generalis, eximiae famae theologus, cujus velocitatem calami, doctrinae profunditatem ac perspicuitatem mirati sunt aequales, et qui, quod fere inauditum est, pro cunctis quae scripsit nunquam fecit adversaria, *cursum philosophicum collegii complutensis* ad formam clariorem redegit t. 4 in 4°, quibus adjecit quintum de coelo et meteoris et 3 disputationes de individuatione materiae, de essentia, subsistentia et existentia¹⁾; et quod majoris est momenti, celeberrimum *cursum theologicum salmanticensem* ab Antonio a Matre Dei (cf. n. 179.) inchoatum condigne continuavit adjectis t. 5. p. 1. *de gratia habituali*; p. 2. *de gratia actuali*, justificatione et merito; t. 6. p. 1. *de fide et spe*; p. 2. *de caritate et statu religioso* (1687.); t. 7. et 8. *de incarnatione* (1691.); t. 9. *de sacramentis* in communi et eucharistia; t. 10. *de poenitentia* copiose admodum; sed hunc *cursum* ad finem perducere non potuit morte praepeditus († 1701). Eum adjecta t. ultimi parte altera, sicut et *cursum salmaticensium moralem* absolvit Ildephonsus ab Angelis, de quo alias. *De usu et abusu doctrinae d. Thomae* disseruit Joannes Martinez de Ripalda S. J. navarrus²⁾ ex urbe olettensi et in academia collegii sanctaefidensis in novo regno grana-tensi theologiae professor, Leodii 1704. t. 2 in f. Antonius Perez O. S. Franc. vir egregie doctus et sermone scholasticus († 15. Jul. 1710.) vulgavit *controversias super 1. l.*

¹⁾ Cf. de hoc cursu ejusque continuatione supra annotat. 1. t. 1. pag. 697.

²⁾ Distingui debet a celebriori Joanne Marhinez de Ripaldo S. S., de quo egimus n. 182.

sententiarum juxta vener. et mariani doctoris Duns Scoti mentem, Caesaraugustae 1700. v. 2 in f., necnon apologeticum inscriptum *Astraea theologica* stateras et dispondia Joannis Perez Lopez convocans ad crisim ib. 1703. in 4°. In eundem *1. l. sententiarum* pariter ad mentem doctoris subtilis commentaria emisit Emmanuel Perez de Quiroga ejusdem ord. vallisoletanus, vir ob doctrinae praestantiam merito commendabilis, Segoviae 1704, 1705. et 1708. v. 3 in f.; in *l. 2. sententiarum* v. 2, Vallisoleti 1715; in *l. 3. sententiarum* v. 3, Vallisoleti 1709. et 1714. in f.; *quaestiones selectas theologicas* ad mentem Joan. Duns Scoti, Vallisoleti 1716. in f.; haec opera sunt sat rara. His addantur: *Bellum de sanguine Christi*, ib. 1721. in 4°.; ejus in calce exstat appendix, in qua examinantur responsiones et objectiones cujusdem recentioris contra Scoti doctrinam circa adaequatam rationem distinguendi Spiritum s. a Filio; varia argumenta theologica, ib. 1721. in 4°; *domestica bella philosophica*, ib. 1721. in 4°; *vera axiomatum explicatio*, ib. 1723. in 4°. Tertius ex eadem familia¹⁾, qui versatus sit in interpretandis sententiarum libris, est Anton. Castel bilbilitanus, vir ingenio clarus et in quaestionibus et dubiis solvendis subtilis et promptus († 15. Febr. 1717.). Prodierrunt ejus praeclara *commentaria* Caesaraugustae 1698—1703. v. 5 in 4°.: ad t. ultimi calcem reperitur ejus expositio seu parergon de sacrosancto oecumenico concilio accuratissime locupletata, ut aptius quaestiones universae in concursum promovendis in ipsum excitari valeant pro literariis exercitiis; *athenaeum minoriticum* novum et vetus schola-

¹⁾ Joannes a Nativitate O. S. Franc. villacastinensis († 1705.) una cum sodali Joanne a Trinitate salmanticensi, s. theologiae lectore ad mentem ejusdem subtilis et mariani doctoris elaboravit *cursum* integrum *philosophiae*, Segobiae 1711—1713. t. 5 in 8°.

rum subtilis, seraphicae et nominalium nonnullas exambiens quaestiones, ib. 1697. in 4°.

368. In *Italia* Carolus Franciscus de Varisio, quod oppidum erat in ducatu mediolanensi, pariter O. S. Franc. in illustrando Scoto versatus est¹⁾ edito *promptuario scotico*, quod exhibet, quidquid in 4 sententiarum libris et quodlibeto doctoris subtilis continetur, suos in titulos digestum atque ordine alphabetico digestum, Venetiis 1690. v. 2 in f. Inchoaverat illud Stephanus de Galvia, sed in meliorem ordinem redegit atque absolvit auctor noster. Fuit is insigniter versatus in Scoti doctrina, hinc opus sat est rarum et carum Inter primos ipse Molinos errores persentit; episcopatum ameliensem in Umbria humilitate constanter respuat sua contentus sorte. Maximi factus est Romae, praesertim a Clemente XI., qui eo defuncto (1718.) mandavit, ut ei exsequiae persolverentur eo more, quo cardinalibus²⁾. *Cursum philosophicum* juxta mentem Jo. Baconii, Romae 1701. v. 2 in f., et *quaestiones theologico-morales* in 4. l. sententiarum Joannis Baconii reliquit Elisaeus a Garcia O. Carm.; *cursum* vero *theologicum* secundum mentem ac germanam doctrinam ejusdem Joan. Baconii Jos. Zagaglia O. Carm. magister generalis († 1711.), Ferrariae et Parmae 1696—1706. v. 7 in f. (opus admodum rarum); Georgius Soggia O. Serv. b. Mariae V. e Sardinia turritanus seu

¹⁾ Plures philosophiae ac theologiae tractatus juxta Scoti mentem reliquit mss. Angelus Titonus panormitanus tertii ord. s. Franc., ex quibus opera fratris Ferdinandi prodiit *clipeus distinctionis scoticae sive formalis*, opus posthumum, Panormi 1712. in 4°. Angelus noster juvenis admodum sodales suos etiam Romae philosophiam docuit, theologiam Panormi, maximaeque auctoritatis apud suos fuit († 27. Apr. 1710.), de quo plura cf. apud Mongitore biblioth. sic. append. 1. pag. 2.

²⁾ Cf. Argellati, biblioth. script. mediol. t. 2. p. 1. p. 1570.

sacerensis, vir ingenio solers, Pisis primum in universitate juvenis sacram theologiam explicabat; Romae dein per annos triginta Henrici Gandavensis doctrinam sodalibus exposuit atque publici juris fecit editis pluribus operibus, uti sunt: *In prologum sententiarum Henrici a Gandavo quaestiones disputatae* de s. theologia ejusque locis et argumentis, ubi de auctoritate et infallibilitate summi pontificis et conciliorum, de s. Scriptura et ejus sensibus deque censuris propositionum ei oppositarum Romae 1691. in f., opus sat rarum; *in 4 ll. sententiarum quaestiones disputatae*, Saceri 1697. v. 2 in f.; *opuscula tria theologica*, de sacrosancta Trinitate, de generatione Verbi divini et de processione Spiritus sancti (videntur Romae 1689. prodiisse). Propter eximiam doctrinam aliasque animi dotes a. 1678. electus est in priorem generalem sui ordinis, et a. 1681. ab Hispaniarum rege in episcopum bosaniensem ac tandem in archiepiscopum turritanum, sed morte praeventus (19. Nov. 1701.) cathedram hanc adeptus non est. *Summam totius theologiae Aegidii Columnae* tomulis quinque exhibuit Augustinus Arpe O. S. Aug., Bononiae 1071. et Genuae 1704., fusius vero magnaeque doctrinae commendatione ejus sodalis Fridericus Nicolaus Gavardi mediolanensis, inter Aegidii interpretes facile princeps, a summo pontifice Romae designatus s. Scripturae interpres, quam cathedram 25 annis moderatus est († 12. Jun. 1715). Prodiit ejus *theologia exantiquata* juxta orthodoxam s. P. Augustini doctrinam ab Aegidio Columna doctore fundatissimo expositam additis quaestionibus nostro tempore exortis t. 6 in f., et quidem 1—4. Neapoli 1683—1690; t. 5. Romae 1692; t. 6. ib. 1696., opus rarum; *theologia scholastica Aegidio-augustiniana* sex t. in f. nunc in gratiam studentium compendiata et in 19 tractatus a Bened. Sichrowsky ejusd. ord. distributa, Romae 1706. v. 8

in 4°; Norimbergae 1716; *philosophia vindicata* ab erroribus philosophorum gentilium juxta doctrinam s. Augustini et b. Aegidii Columnae, ib. 1701. in f., et iterum v. 4 in 8°; quaestiones quatuor *de hierarchia Ecclesiae militantis*, Neapoli 1690. in 8°. S. Thomam interpretatus est Joan. Claudius Puteobonellus (Pozzobonelli) cler. reg. O. S. Pauli seu Barnabitarum († 1718.) editis *quaestionibus selectis* in 1. p. d. Thomae, Mediolani 1703. in f.; in 1, 2., ib. 1705; in 2, 2., ib. 1707.; in 3. p, ib. 1708; *Moralia de sacramentis in genere et de eucharistia*, ib. 1710. in f.; *de sacramento poenitentiae*, 1714. in f. Primam tantum partem disputationibus theologicis illustravit Paulus Maria Canninus O. Praed. praestans sui aevi theologus († 1716) Romae 1709, 1713, 1717. v. 3 in f. Edidit quoque *cursum philosophico-metaphysicum*, t. 1. Bononiae 1692; t. 2. Mediolani et Placentiae 1692; t. 3. Placentiae 1693. in f.

369. *Theologiam speculativam universam* dogmaticam et moralem t. 8 Monachii 1700—1712. in f. prolixè admodum¹⁾ digessit Cajetanus Felix Verano cler. reg. theat. nicaeensis, operosissimus scriptor atque in omni fere disciplina theologica versatissimus, ut ejus opera abunde testantur. Continet vero hoc opus ejus doctrinam, quam 24 annis tradidit Bononiae, Romae et Monachii, ubi ultra 30 annos magno in honore apud principem electorem commoratus est († 19. Sept. 1713. a. aetatis 65). Hujus veluti complementum est *theologia polemica* seu vindiciae Ecclesiae catholico-romanae, cujus praerogativae, munia, leges, dogmata, ritus asseruntur et propugnantur contra judaeos, schisma-

¹⁾ *Memoriale* tantum *theologicum* seu compendium s. theologiae ex angelica s. Thomae doctrina deprompsit Simeon a s. Cruce O. Carm., Romae 1708. in 4°.

ticos, haereticos, atheos etc., opus posthumum cura sodalis Cajetani Khuen Augustae Vindelicorum 1719. t. 3 in f. editum. Alia quaedam ejusdem opera sunt¹⁾: *Juris canonici universi commentarius paratitularis* seu dilucida explicatio nova methodo exhibita omnium pontificalium decretalium, quae continentur in 5 ll. Gregorii IX. et aliarum Bonifacii in Septimo, Clementinarum Clementis V., extravagantium Joannis XXII. et communium: explicaturque quid jure novo per decreta conciliorum, praesertim tridentini, statuitur. Cuilibet titulo praetexitur summarium exegeticum omnium capitum, quae in eodem continentur cum praecipuis glossae doctrinis: et in calce adjiciuntur plures selectae quaestiones pertinentes ad materiam ejusdem tituli. Opus digestum 5 t. respondentibus 5 ll. Decretalium, ib. 1703—1708. in f. In his tribus operibus strenue et erudite romani pontificis infallibilitatem tuetur atque vindicat; qua in defendenda sententia fatetur „se amplecti rationabilem, prudentem ac vere theologicam probabilitatem consonam pontificiis decretis veraeque sapientiae legibus.“ *Philosophia universa*

1) Cf. Vezzosi, I Scrittori de' cherici regolari detti Teatini 2, 462—470. De ejus opere *Pantheon argutae elocutionis et omnigenae eruditionis* selectiori exstructum Atticismo, omnia politionis literaturae complectens genera, quibus eloquentia, praesertim concionatoria ennitescit etc., Messanae 1670. primum edito, admodum aucto Augustae et Francofurti 1684., 1712. v. 2 in f., cf. acta erud. lips. 1712. pag. 289—296, quae suam recensionem hisce absolvunt verbis: „Ceterum non possumus non quin hoc Verani opus multa ac varia doctrina exornatum sacrae pariter ac profanae eloquentiae studiosis ceu pulcherrimarum rerum compendium commendemus.“ Huic aliud addendum est, si scopum attendas nonnihil affine, *de humanis affectibus ciendis et coercendis*, opus 3 t. digestum, moribus corrigendis, vitiis amovendis, virtutibus promovendis, pietati fovendae, amoliendae impietati accommodatum, Monachii 1710. v. 3 in f.

speculativa peripatetica principiis ac formalitatibus metaphysicis disputata, Monachii 1684—1689. t. 4 in f. Cursum theologicum inchoavit Antonius Maria Sieripepoli S. J. drepanitanus, philosophiae, dein theologiae scholasticae Panormi et Messanae professor; sed videntur tantum prodiisse *de visione Dei* p. 1., Panormi 1700; *de voluntate Dei* p. 2., ib. 1703. in 8°; *de angelis*¹⁾ p. 3. ib. 1707. in 12°. Maximilianus Xanthori composuit *theatrum divinum* opus suavissimis floribus exornatum, Neapoli 1702. in f., in quo disserit De Deo uno et trino, de incarnatione Verbi etc. De sacramentis disputarunt Antonius Maria Castelli O. Serv. b. Mariae V. mantuanus, sui ordinis praepositus generalis († 16. Apr. 1716.), vir in scholis subtilis multaue ornatus eruditione, in opere theologico *de sacramentis in specie*; et Raphael Jacobatius O. Pr. venetus in opere inscripto *doctrina dogmatica de sacramentis*, Venetiis 1711. in f. Opus vero in suo genere plane classicum, sed rarissimum, reliquit Joannes Antonius Sessa O. S. Franc., theologus celeberrimus, ab urbe patria Panormitanus dictus (n. 1640.). Romae in ordinis coenobio lector constitutus philosophiam primum, inde scholasticam theologiam per annos quindecim magna doctrinae opinione docuit. Septennio pontificia jura explanavit inter tresdecim lectores adlectus, quos Romae summus pontifex instituit, ut sacro-

¹⁾ *De angelis disputationes theologicas* edidit Placentiae 1703. quoque Paulus Casati S. J. placentinus (n. 1617., † 22. Dec. 1707), qui plurimum contulit ad Christinae suecorum reginae conversionem, ac plura opera de mathesi et physica reliquit: hinc quandam sua aetate nominis celebritatem meruit. Cf. Backer 1, 1102; Feller 2, 335; Nicéron 1, 169. et Mémoires de Trévoux 1708. t. 3. p. 1453—1460., ubi legitur ejusdem elogium, quod hisce absolvitur verbis: „Enfin le P. Casati a été un modèle que se doivent proposer tous les vrais Philosophes.“

rum canonum doctrinam parochis ac confessariis tum secularibus tum regularibus traderent. In dogmatica scientia et ecclesiastica eruditione versatissimus persaepe ejus consilium in difficillimis quaestionibus implexisque rebus innumeri expetiere. In suo ordine variisque in congregationibus muneribus honorificis est functus atque cum aliis doctissimis theologis designatus est, ut propositiones in Paschasii Quesnelli libris contentas examinaret. Operis titulus est: *Scrutinium doctrinarum qualificandis assertionibus, thesibus atque libris conducentium*, exemplis propositionum a conciliis oecumenicis vel ab apostolica sede reprobatarum ditatum, ac plerisque miscellaneis resolutionibus dogmatico-moralibus ad uberiores censurarum theologiarum notitiam collimantium refertum, Romae 1709. in f., in quo docte et erudite disputat de censuris doctrinalibus, quibus a sede apostolica et conciliis doctrinae fidei catholicae contrariae notari solent. Denique huc referri potest Joan. Baptista de Benedictis S. J. (n. 1622., † 1706), cujus celebre nomen in philosophia peripatetica. Edidit enim *philosophiam peripateticam* t. 5 (sed tomus quintus non prodit) comprehensam, Neapoli 1688—1692. t. 4 in 12°; Venetiis 1723; 1749; Valentiae 1766. v. 4 in 8°; *Lettere apologetiche in difesa della Teologia scholastica e Filosofia peripatetica* sub nomine Benedetto Aletino, Neapoli 1694. in 12°; quae scriptae sunt adversus Cartesii philosophiam; prima prodit cum nonnullis additionibus sub titulo: *Difesa della scholastica Teologia*, Romae 1703. in 12°; pro tertia scripsit apologiam, ib. 1705. in 8°. Pluribus hae epistolae displicuerunt, praesertim eae quae spectant philosophiam peripateticam, hinc illas impugnarunt¹⁾.

¹⁾ Cf. de scriptis contra illas Backer 1, 559.

II. Theologia positiva et polemica.

370. Ingens eorum est numerus, qui in theologia *positiva*, praesertim quatenus simul est *polemica* versati sunt. Ut ab ea regione incipiamus, in qua theologiae scholasticae conspectum absolvimus, occurrit nobis insignis plane theologus, licet forte minus notus, Liberius a Jesu O. Carm. Natus est Bellintiachi in agro novariensi 14. Febr. 1646. et in baptismo dictus Stephanus. Post suum in ordinem ingressum (1670) octennium impendit studio philosophiae et theologiae, ac deinde Romae in seminario ordinis ad s. Pancratium per 36 ferme annos fidei explicuit controversias: ab Innocentio XII. constitutus est in collegio de propaganda fide studiorum praefectus. Cellae infixus ac pluteo nunquam exibat claustris, nisi vel caritas eum urgeret vel munus suum in academiis obeundum evocaret. Succiduum quamque horam insumebat instar aeditui curando ecclesiae nitore et perpoliens odei subsellia. Saepe fando testabatur ipse, in re theologica se ad sanguinem desudare. Nulla tamen hujusmodi studiorum tam vehemens causa unquam obstitit, quominus interesset choro, plerumque insomnis et cibo modico refectus. Labore senioque jam gravis ac demum pene exsuccus ac languens ad orationem tamen matutinam accurrere solebat. Dum morbo extremo langueret, humillimo corde rogabat fratres, ut sibi legerent aliquid ex libris piis, quibus alere spiritum consueverat: veniam quoque de offensis saepius petiit et absolvi identidem voluit a censuris, si quid inter scribendum aut disputandum offendisset. Nemo unquam ipsum vidit moestum aut iratum, tametsi Deo placuerit ipsum in adversis probare fortius. Displicuit enim in t. I. sui operis s. congregationi s. Officii responsio data uni objectioni Ve-

drozii haeretici contrav. 4., scil., „jansenianos cum omni humilitate se subicere rom. pontifici in damnatione quinque propositionum Jansenii prouti sonant et secundum quaestionem juris, sed audiri postulare in quaestione facti: an scil. illae propositiones inveniantur in l. Jansenii et an in eo sensu eas intellexerit Jansenius. At vero in quaestionibus facti apostolicam sedem non esse judicem infallibilem.“ Ideoque opus suspensum fuit *donec corrigeretur*; correctum prodit cum humili auctoris protestatione pag. 192. subjecta, Romae 1710. Obiit plenus meritis 29. Jan. 1719. a. aetatis 73. Eo vivente prodierunt: *Controversiae dogmaticae* adversus haereses utriusque orbis occidentalis et orientalis t. 1. de Ecclesia militante et de praetenso primatu anglicano¹⁾, Romae 1710. in f. *Foedus timoris et amoris Dei* in ministerio sacramentalis reconciliationis hominis ad Deum scholastico-dogmatice propugnatum. Opus praeambulum ad controversias polemicas de sacramento poenitentiae adversus sectarios ib. 1713. in f., in quo fuse disserit de attritione ejusque sufficientia ad sacramentum poenitentiae deque contritione. Dum vero controversiarum cogitaret continuationem morte corripitur: ex ejus tamen scriptis Joannes Franciscus a s. Maria Magdalena, sed stilo subinde in melius immutato, 7 volumina in f. edidit, scil. 1 de Spiritu s., de purgatorio et suffragiis, de statu animarum et corporum; 2. de Christo Domino; in hoc t. reperitur apologia epistolarum Clementis I. usque ad Siricium adversus Blondellum aliosque criticos; 3—6. agunt de sacramentis; 7. tutatur consilia evangelica contra recentiores haereticos. Subjecta est huic tomo apologia pro statu religioso in V. T. quoad substan-

¹⁾ Tomi hujus conspectum cf. in actis erud. lips. 1710. p. 398—402.

tiam scripta adversus Franciscum Galiani Spuchae, Mediolani 1743—1754. Constituunt haec volumina maximum forte qui prostat cursum theologiae polemicae, neque tamen omnes quaestiones controversae in eo tractantur.

371. Postquam edita fuit a clero gallicano 1682. famosa illa declaratio, quā plura jura primatus romani pontificis laeduntur vel negantur, mirum esse non debet, si plures in Italia theologi¹⁾ de his juribus tuendis vindicandisque solliciti fuere. Ita Petrus Elias Astorini O. Carm., n. 5. Jan. 1651. Albedonae in provincia Consentina, in prodromo apologetico *de potestate s. sedis apostolicae*, Senis 1693., etiam in bibliotheca pontificia a Roccaberto collecta t. 11. Auctor tamen noster alia causa inductus fuit ad hoc scribendum opus, sicut etiam ut disputaret *de vera Ecclesia J. Christi* contra lutheranos et caivinianos ll. 3. Neapoli 1700. in 4°. Fuit nimirum vivacis admodum ingenii sciendique avidissimi, studioque illectus recentioris philosophiae, quam etiam diffundere nitebatur, aristotelicam plane aversabatur: linguarum quoque orientalium notitiam sibi comparavit magnamque eruditionis suppellectilem. Hinc a pluribus novator est habitus, imo vel in magiae suspicionem venit. Multos propterea adversarios nactus fuga sibi consulendum imprudenter putavit. Veste ergo sacra deposita, dein et fide catholica abjecta, in partes Helvetiae secessit: inde in Germaniam et Bataviam migrans mathesim Groningae docuit, ubi et medicinae doctor est creatus (1686.). Sed videns theologorum protestantium discordiam ad Ecclesiam rediit, summaque cari-

¹⁾ Huc referri potest etiam Savus Mellinius, romanus. a Clemente X. in Hispaniam nuncius delegatus et ab Innocentio cardinalis creatus († 1701.), cujus *dissertationem* adversus hanc declarationem card. De Aguirre in suum recepit opus inscriptum *Defensio cathedrae s. Petri* etc.

tate a suis receptus (1689.) concionatoris munere functus est (1690). In academia senensi mathesim, dein philosophiam tradidit. Demum vitam sat agitatam Consentiae 4. Apr. 1703. finiit¹⁾. In opere *de vera Ecclesia* mirari licet non modo romani oris elegantiam ac nitorem, verum etiam multiplicem et exoticam, literarum praesertim ss., eruditionem, et quod caput est, ratiocinationes firmissimas atque invictas, et causae quam tractat omnino pares. Josephus Amendola edidit tractatum *de potestate praelatorum*, in quo disputat de Ecclesia et summo pontifice, de auctoritate papae circa Ecclesiae sacramenta, de infallibilitate decretorum romani pontificis, Neapoli 1705. in 4°. Bartholomaeus Ferro cler. reg. ord. theat. comaclensis, qui praeclariores sui ordinis praefecturas gessit († 15. Jun. 1706. a. religionis 56.), reliquit opus inscriptum *La Luce evangelica esposta all' incredulità de' Novatori* tratta dal fonte della grazia, Secolo primo di Christo, in cui si vede l'infalibilità della chiesa romana, l'autorità di Pietro et lo stabilimento de' suoi successori, Venetiis 1699. v. 2 in f., quod opus est historia seculi primi cum adnexis considerationibus theologicis et moralibus. Joannes Maria Gabrielius O. Cist. natus est ex nobilissimis sed tenuis fortunae parentibus Tiferni. Nondum emenso 15. aetatis anno in pluribus disputationibus praeclara eruditionis et industriae specimina edidit, ipsis etiam praeceptoribus suis praecocis ingenii maturitatem admirantibus. Inter suos per 20 annos philosophiam et theologiam polemicam docuit. Licet vero nil amplius in votis haberet, quam ut tranquillam in ordine vitam sibi et literis deditam ageret, meritorum tamen suffragio, etsi invitus, suprema sui ordinis

¹⁾ Cf. Mazzuchelli, Scritt. ital. T. 1. p. 2. p. 1194; Zaveroni bibl. calabrae p. 172.

munia visitator, postea procurator generalis, ac demum supremus congregationis praepositus seu abbas generalis obire coactus est. Innocentius XI. eidem episcopatum obtulit, quem tamen aliasque sibi vix non obtrusas dignitates modesto constantique recusabat animo. Ab Innocentio XII. s. inquisitionis qualificator ac collegii de propaganda fide praefectus studiorum renunciatus est. Moderabatur tum quandam in praefato collegio disputationem, dum nuncius adventat de obtenta purpura, quam idem pontifex urgente Sfondrato cardinale nihil minus ominanti contulit (1697.): ipse vero perinde ac si illum ea res non respiceret, nihil animo turbatus, sed omnino tranquillus inter suas theses sedulam nec interruptam disputando navabat operam et disputationem prosequendam iterum atque iterum praecipiebat, donec gratulantium virorum concursus disputationi imponeret finem. Sex congregationibus adscriptus totum se Ecclesiae obsequio consecravit, donec 17. Sept. 1711. animam Deo redderet a. natus 57. Eruditissimo opere impugnavit Fenelonii doctrinam; edidit de *romano pontifice et de Ecclesia asserta dogmatica* ad mentem d. Bernardi ab., Ecclesiae doctoris melliflui, 1686. in f.; *promptuarium assertionum historicarum, criticarum, dogmaticarum* ex s. Scripturae, historiae ecclesiasticae, summorum pontificum, conciliorum et sanctorum patrum opulentissimo penu depromptarum et per octo priora religionis christianae secula distributarum, 1687. in f. Joannes Laurentius Lucchesini S. J. lucensis in literis humanioribus exegregie excultus, s. congregationis rituum consultor († 28. Febr. 1716.), plurimorum operum est auctor¹⁾, quorum praecipua sunt: *Sacra monarchia s. Leonis M. pont. max.* passim et ubique refulgens in polemica historia

¹⁾ Backer 2, 883; Biogr. univ. 25, 348.

concilii chalcedonensis, ex qua in lucem profertur tota vis, quae latebat in actis et authenticis literis ad eandem synodum pertinentibus, et mendacissima pronunciata Petri Suavis Polani de aristocratica forma regiminis antiquae Ecclesiae perpetua novarum ratiocinationum serie penitus evertuntur, Romae 1693. in 4°.; hinc eruit tractatus duos *de notorietate in antiqua Ecclesia praestantiae pontificis maximi supra generalia concilia et infallibilitatis in declaranda fide* etiam ante synodorum vel Ecclesiae consensum, ib. 1694. in 4°.; *demonstrata impiorum insania* sive nova copia et series centum evidentium signorum verae fidei oculis subijcientium veritatem Ecclesiae rom. sacraeque monarchiae pontificis max., argumentis plus quam mille debellantium schismaticos et haereticos et aliis plus quam ducentis evertentium directe ac singillatim atheos, theistas, judaeos, mohamedanos, ethnicos manifestae dementiae redargutos, ib. 1688. in 4°. Totum hoc opus ll. 5 absolvitur, quorum 1. Ecclesiae unitatem signis 16; 2. sanctitatem 26; 3. universalitatem quodque catholica sit 40; 4. veritatem ejus sive quod pro apostolica haberi mereatur 18 signis adstruit. Quintus denique aliquot paraeneses complectitur ad convincendos atheos etc. directas. *De jansenianorum haeresi* eorumque captiosis effugiis a s. tridentino concilio in antecessum damnatis, neque solum proscriptis famosis quinque propositionibus, sed etiam diruto universo theologico Jansenii systemate enchiridium, ib. 1705. in 8°.; *polemica historia jansenismi* contexta ex bullis et brevibus pontificiis, literis cleri gallicani, Sorbonae decretis aliisque authenticis actis, quae omnia, nullo adempto verbo, dantur in fine voluminis, in quo statuitur judicandum esse infallibili actu fidei divinae, quod in Jansenii l. sensus et doctrina haeretica contineatur: ostenditur vanam esse oblationem silentii et frustra tentari

alias quascunque elusiones a Jansenii asseclis, enchiridii p. 2. et 3., ib. 1711. in 8°.; *de propositionibus 101 nuper damnatis* a ss. P. N. Clemente XI. P. M. ll. 3, in quorum 1. plurimae illae, quae innovant famosas 5 Jansenii haereses, evertuntur auctoritate s. Augustini; in 2. eadem demonstrantur pugnantes apertissime cum Evangelio; in 3. reliquae prorsus omnes ostenduntur execratione dignissimae, enchiridii in jansenianos p. 4., ib. c. 1715. Haec opera collecta prodierunt Romae 1714—16. v. 3 in f., sed haec collectio non est completa, cum desint opera ad literas humaniores spectantia, quorum editio pariter promissa fuit. Antonius de Simeonibus, de literis latinis bene meritus, scripsit *de romani pontificis judiciaria potestate*, Romae 1717. Auctoris scopus est, exemplis ab historia fere primorum sex Ecclesiae seculorum petitis ad oculum demonstrare, rom. pontificem semper usum fuisse suprema et universali judiciaria potestate idque veteres patres pro comperto habuisse. Argumenta contra sentientium scil. Petri de Marca, Launoji, Quesnelli, Gervais, Maimburgi, praesertim vero Du Pinii, qui in eo l., quem *de antiqua Ecclesiae disciplina* inscripsit, universas aliorum argutias collegit, toto nisu refutare conatur.¹⁾

Carolus Franciscus Mangonius O. Montis Oliveti mediolanensis, abbas (n. 3. Jun. 1658., † 7. Martii 1715), proposuit *motiva 50* ad praeferendam et praeeligendam ex omnibus christianam religionem catholico-romanam haereticis ut convertantur²⁾, catholicis ut confirmentur, Papiae 1713.,

¹⁾ Cf. Mich. a s. Joseph, bibliogr. crit. 1, 281.

²⁾ Motiva suae conversionis proposuit Joachim Fridericus Minutoli, origine lucensis, sed Genevae, quo familia ejus religionis calvinianae causa transmigrarat (1555.) natus et ministerio sectae destinatus, in l. *Motifs de la conversion de noble Jo. Frid. Minutoli*, Docteur en droits en l'Université de Valence, Proposant de l'Académie de Ge-

de quo l. Marianus Armellini ita judicat¹⁾: „Opusculum vere aureum, ea sermonis puritate et elegantia, ea doctrinae soliditate ac rationum robore, ea denique evidentia digestum, ut angli haeretici tamquam errorum suum debellatorem acerrimum, obdurati nihilominus ac pervicaces Londini flammis eum devoverint, illud immortalī luce dignissimum vel inviti confitentes.“ Adversus judaeos pugnavit Petrus Thomas Pugliesse O. Carm. († 1707) in suo *lapide angulari historico-theologico* ad confringendam eorum perfidiam; adversus gentiles, hebraeos et sectarios 23 propositionibus Romae 1683. in 12°. Antonius Celestris tertii ord. s. Franc. († 19. Mart. 1706); dogmata catholica adversus protestantium exceptiones propugnavit Hyacinthus Tonti O. S. Aug. in academia patavina s. Scripturae interpres (Patavii 1713. in 4°. italice).

372. In *Lusitania* Franciscus Leytam S. J. castelvidensis, in academia eborensi philosophiae ac theologiae magister primarius († 1715.), excellens plane opus composuit inscriptum: *Impenetrabilis pontificiae dignitatis clypeus*, in quo vera doctrina de potestate summi pontificis rom. indubitata supra omnia concilia etiam generalia et legitime congregata et de ejusdem infallibilitate in rebus ad fidem moresque spectantibus tam intra quam extra concilium definendis demonstratur per argumenta desumpta ex s. Scriptura,

nève etc., avec les caractères de 40 Ministres de la même Académie, des quels sont tirés les susdits Motifs de Conversion, Mutinae 1714., qui l. magnum excitavit rumorem propter notitias ad hos 40 ministros spectantes, hinc altera prodiit editio Friburgi in Helvetia 1720. t. 2 in 12°, in qua tamen hi ministri tantum literis initialibus nominum ipsorum designantur. Cf. Raess, die Convertiten seit der Reformation 9, 235—267.

¹⁾ In bibliotheca benedictino-casinensi p. 42. in append.

ex conciliis universalibus et particularibus, ex ss. canonibus, ex ss. patribus tam graecis quam latinis, et ex rationibus theologicis; item de potestate concilii universalis legitimi supra papam dubium seu antipapam et in casu schismatis juxta veram conc. constantiensis explicationem, Romae 1695. in f.; Dilingae 1697. in 4°. *Synopsis de Ecclesia militante*. p. 1. est de vera Ecclesia et ejus notis ac insignibus, in qua solum regula fidei praesens ac viva reperiri potest: in 2. omnia schismata, quae per defectum conformitatis ad illam regulam ab exordio nascentis Ecclesiae ad nostrum usque tempus nata et per eandem regulam penitus extincta sunt, enarrantur, Romae 1699. in f. *Hebraeus convictus* ll. 4, Romae 1693. in 4°., horum 1. de Messia ut Deo et homine agit; 2. de signis Messiae, qui est Salvator noster b. Mariae V. filius; 3. de dubiis, quae judaei opponunt christianis; 4. de judaeo convicto. — Nonnulla opera polemica vulgavit Franciscus Porter O. Min. hibernus, patria medensis, Romae in collegio s. Isidori s. theologiae professor († 1712.), inter quae *systema decretorum dogmaticorum*¹⁾ ab initio nascentis Ecclesiae per ss. pontifices, concilia generalia et particularia hucusque editorum juxta 17 seculorum ordinem distributum, in quo insuper recensentur praecipui cujuslibet seculi errores adversi, impugnatores orthodoxi, item recursus et appellationes hactenus ad apostolicam sedem habitae cum notis historicis, Avenione 1693. in f.; collecta hic reperies, quae sparsa hac de re habentur apud Baronium, Rainaldum, Binium, Gautier, David etc.; *compendium annalium ecclesiasticorum Hiberniae*, ib. 1690. in 4°. gallice versum a Sebastiano Mambre Cramoisy. Joannes Sergeant alter

¹⁾ Cf. Journal des Savans 24, 204—215., ubi ei quaedam in transcribendo levitas objicitur.

hibernus († 1707. a. natus 86), antea anglicanus, dein episcopo Durhamensi a secretis, qui ei id muneris imposuit, ut potiora e patrum colligeret operibus: quo studio inductus fuit ad amplectendam fidem catholicam¹⁾. Olisipone s. theologiae operam dedit ordinesque sacros recepit. Sacerdotio initiatus in Angliam se recepit ibique per annos 40 missionarium egit atque cum celebrioribus, anglicanis theologis, uti cum Hermando, Stillingfleet, Tillotsono, Bramhall etc. disputavit. *Ex anglis* huc pertinent Joannes Goter²⁾ († 1704.) et Eduardus Barlow, quod nomen assumpsit pro nomine familiae Booth, ut securius lateret in tanta persecutionis procella. Missionarium egit in patria sua etiam cum vitae periculo († 1716). Scripsit *de eucharistia* t. 3 in 4°. — In *Hungaria* causam catholicam adversus lutheranos et protestantes propugnavit Martinus Szentivany S. J. nobilibus parentibus n. 1633. Sacram linguam Viennae et Tyrnaviae quinquennio explicuit, atque ut omnes ejus apices teneret, rabbino celebri Viennae discipulum se tradidit. Triennio mox Aristotelem, sexennio Eucliden est interpretatus. De theologia plus meruit: nam praeter polemicam et eam, quae de ss. legibus est, quam speculativam dicimus, septennio e mente ac sententia s. Thomae praeclara sagacis ingenii ac solidissimae doctrinae commendatione explanavit. Ad haec studiis praefuit cancellarii nomine annis 12 et typographiae academicae Tyrnaviae a. 22 curam gessit († 19. Mart. 1705).

1) Cf. Biogr. univ. 42, 64. Ab archiepiscopo dublinensi Talbot quaedam ipsius perpositiones delatae fuere primum ad facultatem theologicam parisiensem, dein ad congregationem s. Officii, sed frustra. Eae desumptae erant ex l. *Methodus compendiosa*, qua recte investiganda est et certo invenitur fides christiana, Parisiis 1674. in 12°.

2) De hoc plane strenuo missionario, qui reliquit 29 opera, inter quae 17 de controversiis, cf. Biogr. univ. 18, 151.

Propugnator fidei catholicae strenuus, indefessus et validus fuit editis plurimis ingentis in rem catholicam utilitatis opusculis, cujusmodi sunt ¹⁾: *dissertatio haeresiologico-polemica* de haeresiarchis et haeresibus ab a. 1600—1700. noviter exortis et suscitatis aut resuscitatis, Tyrnaviae 1701. in 12°; *lutheranicum nunquam et nusquam* seu intricatissima et insolubilis quaestio, an, ubi et quando exstiterit lutherana ecclesia ante M. Lutherum seu ante a. 1517., ib. 1702. et 1707. in 12°.; *quingenta rationes et motiva*, quare tot inter religiones et fidei confessiones, quae de facto inter christianos vigent catholica praeferenda et eligenda sit, acatholicis in rubrum ovum oblatae, ib. 1702; cum nonnullis additionibus et appendice *de cruce graecorum*, Agriae 1736. in 8°; *dissertatio chronologico-polemica de initio, progressu et decremento graeci schismatis* et de exoptata magno desiderio reunione graecorum cum romana Ecclesia in gratiam valachorum, ruthenorum et rascianorum conscripta ²⁾, Tyrnaviae 1702. in 12°.; *magnum chaos inter confessionem*

¹⁾ Cf. Backer 6, 692. ed. 1.; Feller 2, 348., qui de eo scribit: „Il a donné un grand nombre d'opuscules, où la religion est exposée et défendue avec autant de dignité que de force. Sa latinité est pure et coulante, son style simple et facile sans être négligé.“ Horanyi, Memoria hungarorum et provincialium scriptis notorum 3, 357; Fejer, historia acad. scientiarum, ac pazmaniae archiep. ac M. Theresiae regiae literaria, Budae 1835. p. 27.

²⁾ Conscripta jussu Leopoldi de Kolonicz dignissimi archiepiscopi strigoniensis et S. R. E. cardinalis, qui ex parentibus nobilissimis Lutheri tamen secta infectis natus est 24. Oct. 1631. Vera exstitit imperii et Ecclesiae in Hungaria columna: singulari zelo haereticos et schismaticos ad Ecclesiae gremium reducere erat intentus et conversos inexhausta liberalitate adjuvit. Jöcher Gelehrtenlex. 2, 2145. ei l. anonymum *confessionem augustanam et antiaugustinianam* adscribit, qui forte est l. fere ejusdem tituli a Szentivany jussu probabiliter hujus cardinalis editus cujus mox faciemus mentionem.

augustanam et confessionem augustinianam sive discrimen ac disconvenientia in doctrina fidei confessionis augustanae ac s. Augustini doctrina, ib. 1704. in 12°; *analysis* seu *resolutio 12 praecipuorum erroneorum dogmatum in fide modernorum acatholicorum*, ib. 1703. in 8°., Monasterii 1704. in 12°., Coloniae 1704, 1716. in 12°. etc. Horum opusculorum 22 collecta prodierunt Tyrnaviae 1718. v. 2 in 4°. sub titulo *theologia polemica*. Joannes Aloysius Kulesza S. J. transilvanus, missionarius in Russia († 1706), qui fidem orthodoxam egregio opere illustravit (polonice 1704. in 4°; 1747). Franciscus Otroktsiforis, prius minister helveticae confessionis, dein post varia vitae fata (1694.) catholicus¹⁾, Tyrnaviae jus patrium docuit et capituli strigoniensis archivum in ordinem redegit († 1718.). Adhuc protestans plura ediderat²⁾, quae postmodum refutavit aliis editis operibus: *Examen reformationis Lutheri et sociorum ejus* justum, modestum, pacificum, in animae salutem necessarium, Tyrnaviae 1696. in 8°; *restitutio Israel futura*, Viennae 1712. in 8°. Polonis adnumerari quadentenus potest Martinus Kreyssel S. J., bohemus quidem, sed qui mag-

¹⁾ Qua occasione edidit *Apologeticum bonae conscientiae testimonium de pacifico suo studio*, quo contra sinistre judicantes protestatur, se non aliter quam unice validis e s. Scriptura depromptis argumentis permotum esse a Deo ad dandam ecclesiasticae paci catholicae operam, Tyrnaviae 1694.

²⁾ Inter haec etiam *theologiam propheticam* seu clavem prophetiarum et typorum s. Scripturae ex ipsa Scriptura sacra et ss. patribus aliisque eximiis doctoribus ita adornatam, ut ea recte utentes scopulos novitatum paci et unitati Ecclesiae adversantium evitare, pedes in via veritatis figere magnaue de futuris s. Ecclesiae et mundi nationum rebus arcana in dies intelligere et in vera quoque pietate proficere possint, stilo s. paci et unitati christianorum accommodato Oxonii 1691.; Tyrnaviae 1705. in 4°. Cf. Horanyi l. c. 2, 711. ss.

nam vitae partem in Polonia transegit concionatoris munere insigni nominis fama fungens († 2. Jan. 1714). Praeter plura alia reliquit: *Das unfürsichtige mit seinen Lehr- und Glaubenssätzen die h. Schrift verheerende, die rechte Vernunft und sich selbst umstürzende Lutherthum*, Brunsbergae 1711. in 4°; latine ib. 1712.

373. Ex iis quos protulit *Germania*, illorum primo mentionem faciemus, qui paci studuerunt, ac proinde theologi *irenici* dici solent. Hi sunt: Matthaeus Praetorius¹⁾ memela-prussus (†. 1707), Joannes Fridericus Karg natus in Franconia, s. rom. imperii liber baro de Bebenburg, dominus in Hirschletten, qui post absoluta Romae, Patavii, Parisiis, Pragae et Bambergae s. theologiae, utriusque juris et historiae ecclesiasticae studia publicum arcanioris ministri munus sustinuit apud Petrum Philippum episcopum bambergensem et herbipolensem, et aliis muneribus publicis apud Bavariae electorem Maximilianum Emmanuelem et Josephum Clementem archiepiscopum coloniensem functis decessit²⁾ 31. Dec.

¹⁾ Hic praetermitti posset, quia adhuc pastor lutheranus composuit suam *tubam pacis ad universas dissidentes in Occidente ecclesias* seu discursum theologicum de unione ecclesiarum romanae et protestantium, necnon amica compositione controversiarum fidei inter hosce coetus, Coloniae 1685. in 4°, iterum 1711. et germanice Aquisgrani 1820. in 8°, hanc plures protestantes impugnarunt, et quia non satis correctae, in librorum prohibitorum indicem relata fuit 17. Apr. 1687. Plura tamen opportuna pro causa catholica complectitur. Ipse Praetorius fuit dein Joanni III. Poloniae regi a secretis et regius historiographus; a. 1684. fidem amplexus est catholicam et donatus (1688) parochia atque etiam praepositura. Plura de ipso ejusque opere cf. apud Raess, *die Convertiten seit der Reformation* 9, 342—352.

²⁾ Plura de eo cf. apud Baader *Lex. verstorbener baier. Schriftsteller* 2, 1, 125; Hartzheim *biblioth. colon.* p. 170, 344. Ejus l. *pax religiosa* sive de exemptionibus et subjectionibus religiosorum, Herbipoli 1680. in 16°. relatus est in indicem (decr. 21. Apr. 1693).

1719. a. aetatis 72. Dionysius a loco nativitatis Werlensis dictus O. Capuc., vir pius et multae lectionis pacisque et concordiae perquam studiosus ¹⁾ († 1709. a. aetatis 70.), qui plures edidit libros, inter quos *Viam pacis inter homines per Germaniam in fide dissidentes*, Hildesii Saxonum 1686. Nititur utramque partem sinistris et falsis, quas in materia de fide et justitia fidei de se invicem conceperint, opinionibus liberare atque ostendere, praejudiciis amputatis non esse quod amplius de sequentibus omnium gravissimis fidei controversiis litigent, nimirum de fide justificante, justificatione, justitia imputata et inhaerente, possibilitate legis implendae, peccato veniali, bonorum operum necessitate et merito ac fiducia in iis locanda. Adversus Conringium duos edidit pro *cultu sanctorum* tractatus. Georgius Christophorus Ferdinandus a Raesewiz, alias Passel, n. 18. Dec. 1643. Wratislaviae, ex lectione Thomae Aq., Suaresii, Bellarmini et Becani, necnon ss. patrum lutheranae sectae agnovit errores atque ad veram transiit Ecclesiam. Morte subitanea correptus est 24. Apr. 1720., non tamen improvisa. Jam diu enim vir pius ad eam se paraverat: atque ideo missis omnibus reliquis libris, quorum magnam et selectam habebat copiam, sola sibi servavit ss. biblia cum duobus opusculis devotionem excitantibus atque alentibus. Ei scil., qui per omnem vitam literis et variorum lectioni librorum immersus erat, tandem ubi de aeternitate cogitandum et hinc migrandum esse praevidebat, omnia illa sordebant, quae cum vanitate conjuncta sunt, neque dulcius solatium sapidiusve

Auctor illud correxit et auxit hoc opus, sed correctum non prodit. Recusa fuit prior editio Venetiis 1788. Cf. Feller 2, 211.

¹⁾ Ita Fabricius in hist. bibl. fabric. 4, 266. Alia Dionysii op. cf. ib., et apud Hartzheim bibl. colon. pag. 70.; Bern. a Bononia in bibl. script. O. Min. Capuc. p. 73.

pabulum erat animae excessurae, quam verbum Domini, quod manet in aeternum. Vir erat multae eruditionis magnaeque in jure, politicis, humanioribus, philosophicis et theologicis notitiae, recti et justi amans, candidus et sine fraude, corruptelarum ac vitiorum osor et taxator, antiqua virtute ac fide, ambitionis inimicus, amator autem et cultor pietatis, probitatis et honestatis et singularis prudentiae laude conspicuus¹⁾. Huc spectat ejus l. *Altchristliche Gedanken* sive potius necessaria restitutio primaevae Ecclesiae christianae repraesentata per antiquo-christianas cogitationes super propositionibus ante multos annos in scripto circumlatis tandemque a. 1700. per typos evulgatis *de conciliatione catholicae et protestanticae religionis facienda*, Brunsvigae 1709. p. 1. (altera non videtur prodiisse). Qua occasione aliorum duorum, qui ad Ecclesiam catholicam ex errore redierunt, occurrit memoria, scil. Caspar Senkler (1693.) canonicus et parochus freudenbergensis²⁾ et Fridericus Niviandts (c. 1701.) bibliopola düsseldorpiensis³⁾.

374. Theologis polemicis accensendi sunt: Quirinus Kunckel, theologiae et juris utriusque doctor, praepositus capituli augustani ad s. Mauritii, electoris palatini et episcopi wormatiensis consiliarius ecclesiasticus et provicarius gene-

¹⁾ Cf. plura de eo deque ejus operibus editis et ineditis in hist. biblioth. fabric. 6, 220; Raess 8, 178—193.

²⁾ Cujus exstat *Richtiges Papstthum und nichtiges Lutherthum*, Brunsbergae 1701.

³⁾ Edidit: *Göldenes Schwerd, womit wider jetziger Zeit einreisende Ketzereien bevorab wider den Lutheranismum und Calvinismum die wahre katholische, römisch-apostolische Kirch und derselben allein-seligmachenden Glauben verfehlet* ein vorhin gewesener Unkatholischer, jetzt aber ein sonderlicher Liebhaber der katholischen Wahrheit, Nahmens etc. Coloniae 1708. in 24°.

ralis, decanus heidelbergensis, dein ab a. 1701. obsequiis electoris moguntini addictus, cujus scripta polemica in unum volumen collecta prodierunt sub inscriptione *Lilium inter spinas*, Moguntiae 1694. Liber dispescitur in 4 partes, in quarum 1. traditur infallibilis cognitio verbi divini; in 2. vera notitia Ecclesiae; in 3. quidquid de vera Ecclesia in genere scitu est necessarium; in 4. explicatio specialis articulorum, qui professione fidei catholicae continentur. Nititur autem auctor probare discrimen inter catholicos et protestantes non esse adeo magnum, ostenditque, non omnes hosce ab illis condemnari, multo minus postulari ab illis, qui ad Ecclesiam romanam se recipiunt, ut parentes et majores suos extra ipsam sive viventes sive defunctos exsecrentur et condemnent¹⁾. Franciscus Freytag (Freitag) S. J.²⁾ paderbornensis († 26. Mart. 1709), Humilis Verhaven O. Cap. cliviensis, Placidus Siess S. J. lambacensis, insignis concionator (n. 8. Maji 1642., † 21. Sept. 1710), qui concionibus multa sectariorum centena ad veram reduxit fidem. Reliquit praeter alia *confessionem augustanam et antiaugustanam*, cujus 1. p. ejus mutatio, 2. ab eadem defectio ostenditur, Viennae 1681. in 4°; *de conformitate fidei romanae* ad omnes titulos sive Scripturae s., sive ss. patrum, sive conciliorum, sive juris civilis sive ipsorum centuriatorum et Lutheri editas confessiones (utrumque germanice); Paulus Usleber S. J. ss. canonum in academia heidelbergensi professor, cujus exstant *examinis historiae collatio-*

1) In op. cit. pag. 402, 898. Cf. de hoc op. Fabricium in hist. bibl. fabric. 6, 551., qui advertit „censores, viros in sua Ecclesia conspicuos magnaeque auctoritatis (scil. Leon. Nimis, Petrum Dorn, Guil. Doeppesium et Pancratium Wagner) librum hunc non modo adprobasse, sed praeclaris etiam ornasse encomiis,“ quae dein refert.

2) Cf. Backer 1, 1954.

num heidelbergensium scriptae a Christ. Mieg et Christ. Kirchmayer theol. reform. doct. et professoribus ll. 6, in quibus dictorum auctorum innumeri et graves lapsus, falsificationes Scripturae et scriptorum, fraudes, imposturae, calumniae et crassa sophismata castigantur: religionis praet. reformatae capita de Ecclesia ejusque notis, pontifice rom. ejusque potestate, de ministerio et vocatione, de observatione praeceptorum, concupiscentia, peccato originali, peccatorum distinctione, de baptismo et ejus ministro, de gratiae operatione, inamissibilitate, irresistibilitate, de voluntate salvandi omnes et universalitate redemptionis, de praedestinatione, reprobatione, auctore peccati, de libero arbitrio, desperatione Christi, de fide et ejus natura ac operatione, de eucharistia, praesentia reali, adoratione, sacrificio, communione sub utraque specie ex ss. Scripturis, conciliis, patribus, historia eccl., primis rationis principiis, ex calvinianae doctrinae consequentiis ad pelagianismum, manichaeismum, arianismum, libertinismum, antichristianismum, atheismum via regia deducentibus, confutantur et Ecclesiae dogmata invicte probantur, atque una quaestiones scholasticae intercurrentes perspicue et breviter remotis difficultatibus exponuntur, Heidelbergae 1715. in 8°; partim etiam germanice ib. 1716. in 12°; Gerardus Hagemann O. S. Ben. werthinensis et helmstadiensis monasteriorum professor, qui *defensionem professionis fidei catholicae et expositionis ejusdem doctrinae* Jac. Benigni Bossueti contra Valentinum Alberti edidit¹⁾ Neuhausii 1695; et ex eadem sacra familia Odilo Neumann²⁾ e monasterio Ochsenhausen, Salisburgi (1696.) professor philo-

¹⁾ Cf. de ea Fabricium in historia bibl. fabric. 4, 216.

²⁾ Scripsit *coenam pontificalem stilo lapidario concinnatam*, 1704. in 8°.

sophiae († 1720); Antonius Lambert O. Cap. mosburgensis († 1712), qui scripsit praeter alia¹⁾ *controversiarum contra lutheranos et calvinianos ll. 5*, Monachii 1684.; Bernardus a s. Theresia O. S. Aug., qui proposuit *quingenta causas*, cur nemo bona conscientia ad lutheranismo transire, vel si in hac haeresi est, in ea perseverare possit, Pragae 1716.; Joannes Theodorus Godofredus Sonnemann, ecclesiae s. Andreae in urbe hildesiensi canonicus et sacerdos, necnon theologiae iurumque doctor²⁾, qui *Innocentii Deodati Sinceri* (i. e. Jo. David Schwerdtner, superintendentis pirnensis) *examen concilii tridentini* discutit et professionem fidei catholicae, prout in hoc concilio praescripta est, secundum Ecclesiae sensum explicat, sicut etiam plura, quae a protestantibus sinistre intelliguntur (Hildesiae 1708.); Michael Joseph Fibiger n. 16. Maji 1657. Frankensteini in Silesia, ordinis equestris s. Crucis per Poloniam et Silesiam visitor et 1696. ejusdem magister († 12. Jan. 1712.), qui meruit etiam de historia Silesiae³⁾; Daniel Lossius n. Stadae, episcopus hildesiensis († 1718.), qui scripsit⁴⁾ contra Ulricum Hardingum, et *authenticum pro fide romano-catholica veritatis testimonium ss. patrum*, qui primis 4 aut 5 vixerunt seculis, Hildesii 1690; *discussionem exercitationis Sam. Pufendorffii* de consensu et dissensu protestantium, ib. 1696. sub ficto nomine Pacifici Lugenfeindii. Wolfgang Eder O. S. Aug. bavarus († 3. Jun. 1703.)

¹⁾ Cf. Baader Lexikon verstorbener baierischer Schriftsteller 2, I., 144.

²⁾ De hujus scriptis cf. Fabricium in hist. bibl. fabric. 4, 227. Magni aestimatur propter documentorum copiam quam complectitur ejus *Defensio iurium ecclesiae collegiatae s. Andreae*, Hildesii 1703. in f.

³⁾ Cf. Jöcher Gelehrtenlex. 2, 597.

⁴⁾ Cf. Fabricius hist. bibl. fabric. 4, 216.

collegit *testimonia synagogae et gentilitatis* de divinitate, incarnatione, miraculis, passione quoad singula tormenta, resurrectione, necnon secundo adventu in extremo judicio J. Christi Salvatoris nostri ex prophetiis, historiis, poetis aliisque gentilibus, Monachii 1681. in 4°.; Alexander Liscutin S. J. n. Judenburgi 21. Maji 1635. († 8. Dec. 1709.) reliquit opus inscriptum: *Messias digito demonstratus* seu symbolum apostolorum hebraico-christianum in vetere lege et prophetis necnon in nova lege vetustissimorum rabbinorum et Ecclesiae christianae doctorum testimoniis fundatum, in quo Jesus Nazareus a judaeis crucifixus verus Deus et in lege olim promissus Messias esse et jam advenisse velut digito monstratur, Clagenfurti 1707. in 4°. Bartholomaeus Fibus S. J. aquisgranensis (n. 24. Aug. 1643., † 13. Febr. 1706.) annos 25 theologiam scholasticam magna laude docuit. Vicarius episcopi in lustranda dioecesi illum socium sacri laboris asciscere solebat ob raram prudentiam et peritiam canonum et disciplinae¹⁾. Ex ejus operibus haec sunt potiora: *Via veritatis et vitae* in unitate fidei salvificae per genuinam interpretationem d. Augustini super epistolam ad romanos perque varias deductiones theologico-polemicas contra atheos, paganos, judaeos, mohamedanos, haereticos et infideles quoscunque novissime ac perspicue demonstrata²⁾, Coloniae Agrippinae 1696. in f.; *demonstratio tripartita* Dei adversus atheos et gentiles, Christi adversus judaeos et paganos; Ecclesiae adversus haereticos et schismaticos, suffragante per omnia Augustino, ib. 1700. in 4°.; 1736; *apologia pro conscientia infirmis* seu benigna responsio pro securitate dictaminis practici supra certa probabilitate

¹⁾ Cf. Hartzheim in bibl. colon. pag. 28.; Backer 2, 1854.

²⁾ Cf. Journal des Savans 29, 258.

fundati, ib. 1682. in 12°. *Miraculorum veritatem* defendit adversus Joannem Scheiblerum (Augustae Vindel. 1684. in 4°) Juvenalis Annaniensis O. Cap., qui a prima juventute ad ultimam usque senectutem tanta semper supra aetatem proficiebat pietate, sapientia et gratia apud Deum et homines, ut omnium officiorum et graduum apicem attigerit et sine querela conversatus fuerit. Universitatis oenipontanae testimonio sanctus, vere doctus simul atque humilis publice celebratus est¹⁾. Candidus Rotenheusler O. S. Ben. prior monasterii s. Pauli in Carinthia collegit²⁾ *principales difficultates theologiae de Divinitate* 1687.

¹⁾ Cf. Bern. a Bononia in bibl. script. Capuc. p. 165., ubi alia ejusdem opera recenset. Ex eadem familia religiosa sunt Rudolphus Svitensis acer haeticorum impugnator et Lucianus Montifontanus vir pius aequae et doctus, concionator insignis et strenuus missionarius († 4. Mart. 1716), qui inter alia (ascetica praesertim, ib. p. 172) reliquit opus satis eruditum et commendatum: *Ecclesia inter eclipses nunquam deficiens*, Constantiae 1709. t. 3 in 4°.

²⁾ E ducatu luxemburgensi prodiit Philippus Schonville (Sconville) S. J. vir vere apostolicus, qui concionibus suis ingentem retulit messem innumerosque peccatores reduxit ad meliorem frugem (n. 1622., † 17. Nov. 1701.). Persuasus eo sinceriores fore poenitentiam, stabiliores conversionem, efficacius propositum, ardentius studium per bona opera placandi Deum, quo sublimiori auditores imbuti sunt idea de infinita Dei maiestate, qua sententia nil verius, totus in eo fuit, ut omni ingenii sagacitate hanc infinitam Dei maiestatem exponeret, inculcaret aptisque imaginibus comparationibusque populis ad vivum repraesentaret felicissimo successu. Plura reliquit opera, inter quae *Catechismus R. P. P. Canisii S. J.*, weitläufig, verständlich und Gesprächweis von neuen ausgelegt und gestellet, Coloniae 1676. v. 7 in 8°, qui est theologiae dogmaticae et moralis compendium missionariis et parochis admodum utile. Ejus catechismus brevior melioribus catechismis ad usum populi accensetur propter claritatem, ordinem, expositionis dignitatem omnium captui aptissime accommodatam Cf. plura apud Feller

375. In *Belgio* contra *protestantes* disputarunt: Rupertus a s. Casparo O. Carm. contracensis († 1712.) editis suppresso nomine *controversiarum* t. 3, Bruxellis 1712. in 8°.; Guilelmus Cotel S. J. namurcensis, qui tamen fere totam vitam in Germania transegit et Wirceburgi theologiam docuit († 1711.), et Franciscus Janssens Elinga O. Praed. batavus, professor Lovanii philosophiae et theologiae et 12 annis studii antverpiensis regens primarius († 22. Nov. 1715. octogenario major), qui praeterea disputavit *de s. Thomae doctrina* contra Petrum Alva et Astorga et Mathiam Hauzeur O. Min.; et adversus epistolam episcopi tornacensis, Gilberti de Choiseul, supremam rom. pontificis auctoritatem ejusque extra concilium generale definiientis infallibilitatem propugnavit, Brugis 1689. in 12°.; necnon *summam totius doctrinae de rom. pontificis auctoritate et infallibilitate* 13 articulis comprehendit, ib. 1690. in 4°. Hujus sodalis Joannes Baptista van Ketwig antverpiensis haud spernendam *panopliam* composuit *marianam* ex armentariis ss. patrum et s. Scripturae interpretum adversus antedicomarianitas, Antverpiae 1720. in 4°. Ludovicus de Reyn dunkercanus O. Cap. reliquit *Speculum abominationum* seu epitaphia omnium haeresiarcharum a temporibus apostolorum ad usque modo prosa praeunte, metro expressa. Enucleatur etiam series rom. pontificum, necnon conciliorum tam generalium quam particularium; et haeresiarcharum mores, errores et acta in primis proponuntur, Ipris 1701.; *Antidotum adversus haeresum venena* sive praxis peculiaris multiplex convincendi heterodoxos rom. Ecclesiae adversarios, opus bipartitum, iu quo enucleantur acta M. Lutheri ac J. Calvini:

2, 191; Neyen, Biographie luxemburgeoise 2, 128; Backer 5, 678. ed. 1.; et ejus *elogium*, quod prodiit Confluentiae 1703. in 4°.

insuper anatome sectarum omnium modernarum earumque status hodiernus et tandem systema praesens s. cath. et apost. Ecclesiae rom. per quatuor mundi partes exhibentur, Audomari 1716.

376. Plures adversus *jansenianos*¹⁾ calamum strinxerunt

¹⁾ His e *belgis* accenseri debet Gommarus Huygens brabantinus (n. 1631.) Lovanii praeses collegii Hadriani VI., Arnaldi et Quesnelli familiaris, quorum errores imbiberat et propugnavit. Hisce erroribus inficiuntur etiam ejus opera: *Breves observationes* v. 15 in 12°, quae constituunt theologiae cursum; *compendium theologiae* i. e. theses ex 1. p., 1, 2; et 2, 2. d. Thomae defensae ab a. 1672—1679. (prohibitae decr. 17. Jan. 1691.), *methodus remittendi et retinendi peccata*, Lovanii 1674., damnata ab inquisitione hispana 28. Aug. 1681.; et 1695. ab archiepiscopo mechlinsiensi Humberto Guil. de Precipiano. Propter suos errores aliquamdiu suspensus fuit a munere docendi, concionandi et confessiones excipiendi († 27. Oct. 1702.). Hoc longe notior est Joannes Opstraet n. 3. Oct. 1651. in oppido Beringhen. Theologiam docuit in collegio Hadriani VI. et dein in seminario mechlinsiensi; inde tamen dimissus est ab archiepiscopo Humberto de Precipiano (1690.), quod sectae jansenianae nimis esset addictus. A Philippo V. quoque in exilium pulsus est (1704.); Lovanium tamen rediit, postquam haec civitas in Caesaris transiit ditionem. Licet vero moriturus suam declararet submissionem sub Ecclesiae auctoritate, plures e collegis ejus exsequiis assistere recusarunt (1720.). Dum viveret, jansenistarum in Belgio erat oraculum et etiam post ejus mortem magni fiebant ab illis ejus opera, quorum quidem stilus sat est nitidus, sed quia nimis a forma scholae recedens minus accuratus. Plura ejusdem opera prodierunt collecta Venetiis 1771. v. 9 in 12°, scil. *institutiones theologiae* de actibus humanis 1709. v. 3 in 12°, *theologus christianus* Lovanii 1692. in 12°. sive ratio studii et vitae instituenda a theologo, qui se ad ordines sacros atque ad directionem animarum disponit, Venetiis 1764. in 12°; 1771; *dissertatio theologica de conversione peccatoris*, Lovanii 1687. in 4°; *pastor bonus* seu idea, officium et praxis pastorum 1687., (damn. decr. s. Officii 27. Febr. 1766.), saepe editus, sed secundum correctionem episcopi passaviensis 1704.; *de laborioso baptismo*. Adversus M. Steyaert praeter alia scripsit de *praxi administrandi sacramentum*

runt: Martinus Harney O. Pr. amstelodamensis n. 6. Maji 1634., primarius apud Bruxellas theologiae regens (1670.), dein Lovanii, ubi etiam regiam cathedram publico certamini expositam, cum multi iique egregii viri concurrerent, bravio omnium calculo dignus iudicatus reportavit, quam et ad mortem (22. Apr. 1704.) usque rexit. Praecipua quoque sui ordinis obivit munera, atque dum Romae propterea iteratis degeret vicibus, magna apud pontificem et cardinales fruebatur gratia. Vindicavit¹⁾ adversus A. Arnaldum Ecclesiae de non passim legenda s. Scriptura in lingua vulgari vetitum (flandrice) Antverpiae 1686. in 12°. et latine in l. inscripto: *de s. Scriptura linguis vulgaribus non legenda rationabile obsequium Belgii catholici*, Lovanii 1693. in 12°., cui opposuerunt Arnaldi asseclae 12 epistolas. Suam sententiam iterum propugnavit in dissertatione: *De lectione gallicae translationis N. T. Montibus impressa* etc. Philippus van Wawre O. S. Aug. plura edidit²⁾, inter quae potiora sunt: *Corn. Jansenii iprensis ep. Augustinus euro-*

poenitentiae, 1692. in 4°., cum 5 vel 6 aliis scriptis ad hanc dissertationem defendendam. In suis thesibus theologicis a. 1706. has duas etiam tuetur: „Missae non refrigerant animas in purgatorio, sed in refectorio“; et „Ignoti poenitentes etiamsi levia tantum confiteantur v. gr. leviter mentitos vel distractos fuisse, passim non sunt absolvendi.“ Juratus fuit probabilismi adversarius. Ceteris operibus praeferuntur *de locis theologicis* dissertationes decem, Venetiis 1769. in 4°., quibus adiectus est tractatus theologicus Nicolai le Gros canonici rhemensis *de Scripturae s. sensu multiplici*; ib. 1777. v. 2 in 12°. Negat in hoc opere rom. pontificis infallibilitatem. *Theologiae dogmaticae et moralis* pars. 1. (et unica) Lovanii 1726. v. 3 in 12°. et plurima alia scripta de quaestionibus tunc agitatis adversus Mayer, Daelmann, Steyaërt, Parmentier (contra hunc solum 14), Desirant, Degnys etc.

¹⁾ Cf. Feller 2, 204.

²⁾ Cf. Ossinger, biblioth. augustin. p. 963.

*paeus perperam dictus in ferali famosarum suarum pen-
tade per Augustinum verum maximum Ecclesiae doctorem*
(salva gratia Christi per se efficiente) *triumphatus*, damna-
tus prius quam natus atque apostolico fulmine ictus, Ant-
werpiae 1709. in 8°.; *s. Augustini sensus de appellationi-
bus a Papa ad concilium generale* per scholia historica
contra novas appellantes enubilatus, Lovanii 1719.; *privi-
legium s. Petri ac successorum ejus ex s. Augustino asser-
tum*, ib. 1719. in 8°.; *causa dispar inter oppositionem s.*
Cypriani carthag. ep. contra rescriptum s. Stephani papae
et inter oppositionem quorundam contra novissimam ss.
D. Clementis XI. bullam Unigenitus corde pacifico eluci-
data, ib. 1719. in 8°.; *peremptoria Augustini sententia:*
causa finita est, ab iniquo staterae libramine ex ipso Augu-
stino vindicatur, ib. 1719.; *dissertatio tripartita*, in qua s.
Augustinus docet pastores dominici gregis et principes chri-
stianos catholicos 1. quam sit necessarium episcopis pro
tutela gregis et reducendis ovibus errantibus implorare prin-
cipum auxilium; 2. quam gloriosum sit et vere regium, opem
ferre pastoribus eam postulantibus aut desiderantibus; 3.
quam utile sit sive haereticis sive schismaticis, eos regia
severitate coërceri et compelli ad veritatis et unitatis eccle-
siasticae convivium, ib.; *apologia contra impugnatores con-
stitutionis Unigenitus* signanter pro unigeniti Salvatoris gra-
tia, in qua simul obviatur excursionibus eorum, qui per latus
quesnellianum augustiniana scholae viscera petunt, ib. 1719.
Nomen haud incelebre sibi peperit Martinus Steyaertius¹⁾

¹⁾ „Academiae lovaniensis gloria et ornamentum immortale“, theo-
logorum sui seculi phoenix, et nulli praestantium virorum, qui ab incu-
nabilis facultatis theologiae ad haec usque tempora Lovanii florere,
virtute, ingenio et eruditione secundus.“ Ita Foppens bibl. belg.
2, 861.

somerghemensis n. 16. Apr. 1647. Anno aetatis suae 18. primus inter artium magistros renunciatur, et a. 28. contra scholae statuta, quae 30 annos ad minus exigebant, s. theologiae doctor renunciatus est in Iovaniensi academia, cujus et rector fuit a. 1685., regiusque professor et ecclesiae s. Petri canonicus. Innocentio XI. et Carolo II. aliquando suspectus fuit, quod crederetur jansenistarum partibus favisse. Sed postquam formulae ab Alexandro VII. praescriptae absolute et absque ulla restrictione subscripsit, suspicio omnis evanuit. Magna erat ejus doctrinae opinio, atque cum theologiae studio, quo potissimum excellere videbatur, linguarum cognitionem exactamque historiae cum sacrae tum profanae ac veteris novaeque geometriae peritiam conjungebat. Pro bibliotheca tamen uti tantum voluit s. Scriptura, summa s. Thomae cum commentariis Silvii et Wigandi in eandem. Exornabant viri doctrinam mores spectatae integritatis austeriorque tenor vitae a mundi solitudinibus satis alienae, necnon magna in pauperes caritas. Indefessus erat in studendo paucis somni horis contentus. Romam missus a. 1675. ab universitate cum Fr. Vianaeo et Chr. Lupo, ut damnationem 65 propositionum a sede apostolica obtineret, delicatioris conscientiae et vitae abstractioris specimen exhibuit. Restitit quatuor articulis declarationis gallicanae¹⁾ recusavitque potius

1) Adversus hanc edidit quoque Franciscus d'Enghien O. Pr. philosophiae et theologiae in academia Iovaniensi professor, *responsionem historico-theologicam*, Coloniae 1683. in 8°. Hujus quoque auctoris sunt *Positio faciens satis insolitae oppositioni contra constitutionem sedis apostolicae Unigenitus*, Gandavi 1715. in 8°; *auctoritas sedis apostolicae pro s. Gregorio papa VII. vindicata* adversus R. P. Nat. Alexandrum O. FF. Praed. occasione scil. eorum, quae hic affirmaverat diss. 2. in sec. 11. et 12. Gregorium VII. rom. primum pontificum sibi regum exauctorandorum tribuisse potestatem contra patrum doctrinam

cathedram in academia duacena, quam ut illis subscriberet, forte propterea etiam abdicavit se canonicatu iprensi, capta hac urbe a gallis. Cum Guilelmus de Witte quaedam contra primatum praepostere effutisset ejusque patrocinium in se suscepisset A. Arnaldus, *positiones* edidit Steyaertius *de pontifice ejusque auctoritate apologeticas*, Lovanii 1687. in 4°. Has acrius aggressus est Arnaldus in opusculo vulgato Insulis 1687. pro defensione *judicii aequi*¹⁾ contra theses Steyaertii, quod inimicis primatus summe placuit. Sed hic facile enodatis Arnaldi cavillis ad pugnam integro rediit animo ulterioresque positiones *de pontifice ejusque auctoritate*, Lovanii 1687. in 4°. edidit, cui vicissim Arnaldus Insulis 1687. librum opposuit, in quo fictas ecclesiae gallicanae libertates exponit. Huic respondit anonymus quidam gallus (Antonius Carolus) tractatu *de libertatibus ecclesiae gallicanae*, Leodii 1688. in 4°. Ipse quoque cum collega Harnay (de quo supra) impugnavit opiniones Gommari Huygens (de quo cf. annot. pag.), reprobavit versionem N. T., quae dicitur *montensis*; partem quoque habuit in controversiis excitatis propter Sfondrati librum *praedestinationis modus resolutus*. Ab Innocentio XII. constitutus est vicarius apostolicus silvaducensis (1691.) et jam agebatur de eo promovendo ad cathedram ruremontensem²⁾, cum morte sublatus est 17. Apr. 1701. Opera ejusdem collecta prodire

imo contra verbum Dei, Coloniae 1684. in 8°. Huic l. respondere nititur Nat. Alexander dissertatione fusiori, quae est sexta sec. 15. et 16.

1) Prior Arnaldi libellus inscribatur: *Judicium aequum* de censura lata a parte strictae fac. theol. lovan. adversus 4 propositiones D. de Witte, decani mechlinensis die 3. Nov. 1685. Cf. de hac controversia Mich. a s. Joseph 4, 278.

2) Cf. de eo Foppens 2, 861; Van de Valde synopsis monumentorum archiepiscopatus mechlinensis 3, 853; Biogr. un. 43, 546.

Lovanii 1703. v. 6 in 8°., inter quae praecipua sunt: *Theologiae practicae aphorismi; annotationes in omnes propositiones a ss. pontificibus damnatas* cum earum assertionibus; *obligatio audiendi verbum Dei in parochiis* auctoritate constitutionum ac declarationum pontificiarum, conciliorum generalium, synodorum provincialium et dioecesanarum etc. clare demonstrata una cum responsione adversus Chr. Lupum. Cura Petri Ludov. Danes evulgata sunt a. 1734. *fragmenta Steyaertiana* nondum collecta.

377. Sed longe vehementius efferbuit pugna cum janse-
nians, calvinistis et incredulis in *Gallia*: hinc magnus eorum
numerus, qui contra hos scripserunt. *Religionis christianae*
apologiam in se susceperunt J. Charon senator in opere
Démonstration évangélique ou traité de l'unité et perpé-
tuité de la véritable Religion pour servir d'instruction à la
lecture de l'Evangile, avec l'explication des LXX semaines
de Daniel, Parisiis 1703. in 12°. Multum utitur in hoc
opere veterum judaeorum traditionibus et testimoniis ad sco-
pum suum assequendum¹⁾. D'Espineul S. J. in memoriis
trivultiensibus crisi subiecit Clerici harmoniam evangelicam,
cui subjecta est historia Christi ex quatuor evangeliiis con-
cinnata; accesserunt tres dissertationes de annis Christi,
deque concordia et auctoritate evangeliorum, Amstelodami
1699. in f., qua crisi ostendit, hanc harmoniam religionis
christianae fundamenta subvertere ac nonnisi ex interpreta-
tionibus calvinianis et socinianis esse contextam²⁾. Michael

¹⁾ Cf. de hoc opere Mémoires de Trévoux 1705. t. 2. p. 580—587; Journal des Savans 32, 329—339.

²⁾ Cf. Backer 1, 1577. Tertium responsum ad Clerici apolo-
giam prodiit Parisiis 1704. in 12°., de quo sicut et de prioribus Journal
des Savans 32, 379. ita censet: „On trouve dans tous ces pièces
du P. d'Espineul une grande érudition, dans les langues savantes,

le Vasseur presbyter dioecesis blessensis, cujus exstant *Entretiens de la Religion contre les Athées, les Déistes et tous les autres ennemis de la foi catholique*, Parisiis 1705. in 12°., in quibus summam eorum exhibet, quae tot alii scriptores ante ipsum fusius jam exposuerunt, ad convincendum adversarium veritatis cupidum, sed negligentiori forma; ib. 1721. ed. aucta¹⁾. Alexius Gaudin²⁾ O. Carthus. († 1707.); Michael Mourgues³⁾ S. J. arvernus (n. 17. Jun. 1650.) vir admodum cultus et eruditus, in universitate tolosana professor mathesis. Cecidit caritatis victima, dum lue infectis inserviret 26. Jun. 1713. Reliquit praeter alia: *Plan théologique du Pythagorisme et des autres sectes savantes de la Grèce* pour servir d'éclaircissement aux ouvrages polémiques des Pères contre les payens, avec la traduction de la Thérapeutique de Theodoret, où l'on voit l'abrégé de ces fameuses controverses, Parisiis 1712. v. 2 in 8°. accedit *Lettre apologétique* (a. 1709.) pour justifier le sentiment des Pères de l'Eglise sur les oracles du paganisme contre diverses dissertations de Van Dale; *Paral-*

une critique judicieuse, un discernement fin, beaucoup d'habilité à débrouiller ce qui est embarrassé, et un grand attachement à conserver dans leur pureté les dogmes de la Religion tels que l'Eglise les enseigne."

1) Cf. Mémoires de Trévoux 1706. t. 2. p. 1729—1736; et de altera ed. 1722. t. 2. p. 900—905. Journal des Savans 33, 347—355.

2) Cf. Biogr. univ. 65, 173. scripsit adversus manichaeos novos et veteres absque suo nomine: *La Distinction et la nature du bien et du mal*, Parisiis 1704. in 12°., cui respondere nisus est Bayle.

3) Alius a Matthaeo de Mourgues quondam e S. J., Ludovico XIII. a concionibus, et ab eleemosynis Mariae de Medicis, cujus calamo plurimum usus est cardinalis de Richelieu († 1670. a. aetatis 88.) Reliquit scripta aliqua polemica.

lele de la Morale chrétienne avec celle des anciens philosophes, pour faire voir la supériorité de nos saintes maximes sur celles de la sagesse humaine, Tolosae 1701. in 12°. et eodem adhuc anno Amstelodami et Parisiis, 1702. ib.; adjecta est vetustissima *paraphrasis christiana enchiridii Epicteti* graece composita a solitario Orientis, quae hucusque fuit inedita et bona fortuna in manus incidit hujus auctoris. Hujus sodalis Joannes Dez campanus n. 3. Apr. 1643., s. Scripturae interpres, in controversiis versatus, unde et plurimos calvinianos ad fidem reduxit catholicam, rector magnificus universitatis argentoratensis († 12. Sept. 1712) praeter irenica et polemica¹⁾ edidit *La foy des Chrétiens et des Catholiques* justifiée contre les Déistes, les Juifs, les Mahométans, les Sociniens et les autres Hérétiques. Ouvrage où l'on réduit la foy a ses véritables principes et où l'on montre qu'elle est toujours conforme à la raison, Parisiis 1714. v. 4 in 12°. Praemissa est brevis auctoris vita²⁾. L'Oiseleur juris doctor in universitate parisiensi adversus atheos scripsit *Traité sur l'homme* Paris 1714. in 4°., in quo animae immortalitatem demonstrat, et *Propositions importantes sur la Religion* avec leurs dépendances, Parisiis 1715,

¹⁾ Cf. Backer 1, 1583. Scripsit etiam pro Fenelon. Ejus videntur esse articuli fidei praecipui ad unionem utriusque Ecclesiae romano-catholicae et lutheranae, qui proscripti sunt decr. 30. Apr. 1685. a congregatione indicis. Libelli plurimi horum occasione editi cf. apud Backer l. c. Cf. Feller 2, 220; Nicéron 2, 333—336; Journ. des Savans 30, 440; acta erud. lips. 1687. p. 384—393; Fabricius, hist. bibl. fabric. 6, 512. Adversus Deziium ex protestantibus scripserunt Haeberlin, Alberti, Faustius, Fechtius, Masius, Spener, Schelvigius, Heunisch, Loescher etc., imo senatus ecclesiasticus dresdensis e re esse censuit, ut refelleretur.

²⁾ Cf. Mémoires de Trévoux 1714. t. 3. p. 1738—1766.

quo in opere Dei existentiam et unitatem probat et deistas atheos esse evincit ¹⁾).

378. Praeter hos majoris nominis celebritatem adepti sunt duo in primis, qui religionis christianae apologetis accenseri possunt, scil. Nicolaus Malebranche congr. Orat. parisiensis et Franciscus Lamy O. S. Ben. Ille quidem innotuit ²⁾ magis propter philosophiae cartesianae studium, quam admodum excoluit, promovit atque scriptis plurimum propagavit ³⁾. In hanc toto impetu incubuit, postquam absque fructu in historiae ecclesiasticae studio ex consilio P. le Cointe desudaverat et ex consilio R. Simon in addiscendis linguis orientalibus (n. 6. Aug. 1638., † 13. Oct. 1715.). Vir erat modestus, simplex et moribus plane candidus: pietati deditus virtutisque amator. Ex ejus operibus praetermittimus philosophica et ea, quae scripsit adversus Arnaldum ⁴⁾. Huc spectant: *Conversations chrétiennes*, dans

¹⁾ De priore opere cf. Mémoires de Trévoux 1714. Majo p. 798—810, de altero ib. 1718. Sept. pag. 395—414.

²⁾ Cf. plura apud Nicéron 2, 122—134; Fabricium hist. bibl. fabric. 3, 485; acta erudit. lips. 1716. p. 232; Biogr. univ. 26, 339; Blampignon, Etude sur Malebranche suivie d'une correspondance inédite, Parisiis 1862.

³⁾ Non tamen ita Cartesium secutus est, ut non etiam in pluribus ab eo dissentiat pluresque opiniones novas excogitaverit.

⁴⁾ Praecipuum ejus opus philosophicum inscribitur: *De la recherche de la vérité*. où l'on traite de la nature, de l'esprit, de l'homme et de l'usage qu'il en doit faire pour éviter l'erreur dans les Sciences, Parisiis 1673, 1674. t. 3 in 12°, 1678, 1701; Coloniae 1678; Amstelodami 1688. etc.; Optima editio Parisiis 1712. in 4°. et saepius alibi. Agit in hoc opere l. 1. de erroribus sensuum; l. 2. de imaginatione et fortium imaginationum contagiosa communicatione; l. 3. de intellectu puro; l. 4. de intellectus inclinationibus aut motibus naturalibus; l. 5. de passionibus; l. 6. de methodo. „Il est peu d'ouvrages, inquit Feller 2, 202., où l'on sente plus les derniers efforts de l'esprit humain. Per-

lesquelles on justifie la vérité de la religion et de la morale de J. C. Parisiis 1676. in 12°; Roterodami 1685. in

sonne ne possédait à un plus haut degré que lui l'art si rare de mettre des idées abstraites dans leur jour, de les lier ensemble et de les fortifier par cette liaison. Sa diction pure et châtiée a toute la dignité que les matières demandent, et toute la grâce qu'elles peuvent souffrir. Son imagination forte et brillante y dévoile les erreurs des sens et de cette imagination qu'il decrait sans cesse, quoique la sienne fût fort noble et fort vive." Cf. Journal des Savans 52, 574. ss. In hoc opere magno ingenii conatu ontologismum et etiam occasionalismum tuetur. Quae hac occasione de idearum natura statuit acri diuturnaeque (per 4 annos) disputationi cum Arnaldo occasionem praebuere. Scripsit enim Arnaldus contra Malebranchii theoriam *Des vraies et des fausses idées* contre ce qu'enseigne l'auteur de la Recherche de la vérité, Coloniae 1683. in 8°, cui respondit Malebranche Roterodami 1684. in 8°. et 3 epistolis 1685.; de hisce scriptis cf. acta erud. lips. 1684. p. 236—242. et 1685. p. 416. Alteram occasionem prae-buit Malebranchii *Traité de la nature et de la grâce*, Amstelodami 1680. in 12°, Roterodami 1684. ed. multum aucta, in quo l. satisfacere nititur difficultatibus quorundam philosophorum, qui dogmata christiana conciliari non posse autumant cum bonitate et clementia Dei, sed duritiem et iniquitatem in oeconomia salutis, quam Ecclesia docet, deprehendere sibi videntur. Cf. acta erud. lips. 1685. p. 286—294. et 305—309. Opposuit Arnaldus *dissertationem* de modo, quo Deus tempore V. T. per ministerium angelorum frequentia miracula fecit, responsi loco auctoris de natura et gratia novis cogitationibus in additamento (cui titulus est: Miracula frequentia V. T. nequaquam probant, quod Deus saepe voluntate particulari agat) exhibitis, Coloniae 1685. in 8°, de qua cf. acta erud. lips. ib. 309—313. Huic respondit Malebranche Roterodami 1685. Cf. ib. 1686. p. 179—183., in qua disputatione occasionalismum iterum propugnat. Interim prodiit Arnaldi opus inscriptum *Reflexions philosophiques et théologiques* sur le nouveau système de la Nature et de la Grâce l. l. Coloniae 1685. in 12°. liber secundus ib. 1686.; tertius, ib. cujus dissertatio erat tantum prodromus. Cf. ib. 183—191; 1686. p. 235—242. 336—345. His opposuit Malebranche tres *epistolas* ad amicum, Roterodami 1686. in 12°. de quibus cf. ib. 1687. p. 212—218., alias quatuor ib. 1687., de

12°. ed. aucta; Coloniae 1693. Acta eruditorum lips. post exhibitum operis conspectum (a. 1686. p. 24—31.) ita de eo judicant: Quamvis vero quaedam etiam in his dialogis et meditationibus ex noto systemate auctoris derivata aut paradoxa reperiantur, quae examen et censuram fortasse non effugient, multa tamen sunt, quae insigni acumine et rarae elocutionis efficacia animos legentium ad sinceræ pietatis studium movere poterunt.“ *Méditations chrétiennes et métaphysiques*, Parisiis 1683. in 12°., quas summa accuratione elaboravit; *Entretiens entre un chrétien et un philosophe chinois* sur l'existence et la nature de Dieu, 1708. in 12°; *Entretiens sur la Métaphysique et sur la Religion*, Roterodami 1688. in 12°; Parisiis 1696. v. 2 in 12°., opus pariter magna diligentia conscriptum: et alia, in quibus tamen semper secundum suum systema philosophatur, illudque evolvit et omnibus modis tuetur, quod tamen triplici in primis inficitur errore, scil. ontologismi, optimismi et occasionalismi, quem ultimum errorem usque ad Christi humanitatem extendit. Hinc praecipua ejusdem opera in indicem relata sunt. In suspicionem etiam vocatus est, ac si in doctrina de puriore Dei amore episcopo cameracensi faveret, hinc peculiari scripto se purgavit, quod cum P. Lamy ita

quibus cf. ib. 1687. pag. 478—485. et iterum duas Roterodami 1687., de quibus cf. ib. 1688. p. 129—132. Uterque quidem strenue suam sententiam defendere nisus est, sed neuter tamen ita suam corroborare potuit, ut aliis de ea persuaderet. Contra Malebranche scripsit etiam Fenelon, cujus opus *Réfutation du système de la nature et de la grâce* prodiit nonnisi 1820. inter opera omnia hujus praesulis. Cf. Werner, Geschichte³der apolog. und polemischen Literatur t. 5. §. 814.; Mich. a s. Joseph 3, 239 ss.

¹⁾ Cf. de his dialogis, in quorum ultimo de veritate religionis christianae disserit et contra socinianos disputat, acta erudit. lips. 1689. p. 47—52.

interpretaretur, ac si in eo a semetipso dissentiret, rursus calamum constringere coactus est et huic alium l. *de l'Amour de Dieu* (1698. in 12°.) opposuit, de qua controversia mox¹⁾. Controversias quoque habuit cum Regis, P. Tournemine aliisque viris eruditis.

379. Alter est Franciscus Lami²⁾ (Lamy, de Lamy) Montyrello (vulgo Montyreau) ex carnotensis dioecesis vico nobilibus parentibus profectus a. 1636. Infans decem mensium aegrotavit ad mortem, cumque nulla amplius prodesse remedia humana, ad Dei opem confugit pater votum vovens, quod si filiulus reciperet sanitatem, per biennium indueretur habitu s. Francisci, ipsius patroni. Mortis periculum evasit atque a matre pie admodum educatus est. Juvenis in Ludovici XIV. castris stipendia fecit atque a virtutis calle deflexit. Sed quondam ad duellum provocatus ab adversario jamjam vulnerandus libello regularum O. S. Benedicti, quem secum habuit, ictum declinavit: qua mira protectione divina permotus ordinem hujus sancti est ingressus († 28. Jul. 1658.), genereose contemptis blanditiis et illecebris mundi, parentum, carnis, daemonis. Factus coenobita se totum virtutum studio dedit atque in Dei naturaeque contemplationem abdidit, luculentam difficilium ac maxime reconditarum rerum cognitionem consecuturus. Perpetuo meditandi studio accessit ingenium perquam elegans, oratio tersa ac

¹⁾ Aliud Malebranchii opus est *Réflexions sur la Prémotion Physique*, Parisiis 1715. in 8°. oppositum l. *L'action de Dieu sur les créatures*, in quo modeste, sed solide adversus praemotionem physicam disputat. Cf. *Mémoires de Trévoux* 1715. t. 4. p. 1659—1682. Opus vero illud perniciosum est Domini Boursier († 1748), de quo cf. *Dictionnaires des livres jansen.* 1, 23—31.

²⁾ Distingui hic debet a celebriori Bernardo Lamy Orat., de quo infra.

perpolita, mores candidi ac probi, quibus factum est, ut ab omnibus piis ac doctis, praesertim a Bossueto, subtilis philosophi et integerrimi coenobitae loco haberetur. Prae humilitate sacros noluit suscipere ordines, et quantum potuit munera honorifica declinavit multumque solitudinem amavit. Sodales docuit philosophiam, et cum philosophia delectaretur cartesiana, hanc primus in congregatione s. Mauri e cathedra est professus (1672—1675), tum triennio theologiam Parisiis in celebri abbazia s. Germani de Pratis († 11. Apr. 1711. a. aetatis 75.). Plura literis commendavit¹⁾ et edidit sermone patrio, latino nihil, suntque pleraque philosophica vel philosophicis intertexta. Ad rem nostram sunt: *Vérité évidente de la Religion chrétienne* ou Elite de ses preuves et de celles de sa liaison avec la divinité de J. Christ, Parisiis 1694. in 12°., in quo libello nititur ostendere religionem christianam esse evidenter veram adversus propositionem cujusdam jesuitae Cadomi propugnatam, qua haec evidentia negabatur. *Le nouvel Athéisme renversé* ou réfutation du système de Spinoza tirée pour la plupart de la connaissance de la nature de l'homme, ib. 1696. in 12°; Bruxellis 1711. cum operibus geminis Fenelonii et comitis de Boullainvilliers. Monstrat in hoc libro auctor, intus esse in nobis, quo tuto approbetur summa christianae legis consonantia, nec in minimo primis rationis humanae principiis repugnans. Incarnationis, quam impossibilem pronunciavit Spinoza, possibilitatem ex infinita Dei potentia et hypostaticae unionis non repugnantia pro humano modo ostendit. Opus tamen hoc minus solidum (sed aliis dissentientibus) censet Feller, qui

¹⁾ Plura de ipso ejusque operibus cf. apud Tassin, *Histoire littéraire de la congregation de S. Maur*; *Biogr. un.* 23, 285; Feller 2, 210; *Nicéron* 3, 344.

eo magis commendat alium librum *L'incredule amené à la Religion* par la raison en quelques entretiens, où l'on traite de l'alliance de la raison avec la foi, Parisiis 1710. in 12°. Constat hic liber novem dialogis, in quibus Menander et Arsilas naturalis luminis rationibus diligentissime satagunt veram religionem invenire. Praecipuum ejus opus est (ascticum) *De la connaissance de soi même*, ib. 1694—1698. t. 6 in 12°.; 1700. ed. aucta. In hoc (t. 3.) sub invisio philautiae nomine legitimum sui amorem impugnavit et ad sententiam suam confirmandam quaedam ex Malebranchii scriptis laudavit. Id male habuit Malebranche, a viro alias sibi amico sententiam sibi tribui, quam toties in suis scriptis rejecit, imo calamum a se arripiendum ad mentem explicandum censuit, ne silentio suo rumorem, quod amoris indifferentis esset assertor, confirmare videretur. Scripsit propterea *Traité de l'amour de Dieu* en quel sens il doit être desintéressé, 1698; Lugduni 1707. in 12°. Lami cum hunc legisset, in t. 5. operis de cognitione sui ipsius conquestus est, mentem suam a Malebranchio non recte propositam, quippe quem contra opinionem haeretici, philautiam in amorem Dei commutantis, citasset. Idcirco varia loca ex scriptis Malebranchii adfert, quibus contra philautiam pugnaverit, indeque vult evincere, amorem indifferentem seu expertem omnis ad suam felicitatem intuitus, a Malebranchio fuisse approbatum, ut adeo parum sibi constare videatur. Hinc Malebranchio enata occasio est tres epistolas ad Lamium scribendi. Hic tamen nondum quievit atque itidem epistolis quibusdam suam causam egit, ut se a quietismi errore purgaret (Parisiis 1699. in 8°). Quare Malebranche quartam adjecit epistolam, in qua ostendit, eadem semper oberrare chorda Lamium,tribuendo sibi sententiam, quam pro sua non agnoscat: cuncta redire ad ambiguitatem qua-

rundam vocum, quam licet adhibita explicatione jam centies sustulerit, non tamen hoc agnoscere nec agnoscere velle *Lamium*¹⁾. Habuit auctor noster concertationes literarias etiam cum Arnaldo, Nicole, Duguet, Gibert, Sillery episcopo suessionensi etc.

380. A religionis christianae apologetis ad eos transeamus, qui plus minusve integrum *theologiae positivae* et *polemicae cursum* elaborarunt. Sed in primis memorandus est Petrus Annatus²⁾, congregationis clericorum doctrinae christianae in Gallia generalis, qui edidit librum haud contemnendum, nisi opinionibus minus sanis inficeretur, pro incumbendis studio theologiae positivae, cui titulum praefixit: *Apparatus ad positivam theologiam methodicus*, Parisiis, 1700; iterum 1705. v. 2 in 4°; Venetiis 1725. Dispescitur hic apparatus in ll. 7, in quorum 1. de positivae et scholasticae theologiae natura et utriusque ab invicem discrimine agit; in 2. de s. Scriptura; in 3. de traditionibus; in 4. de sanctis Ecclesiae patribus; in 5. de conciliis; in 6. de romano pontifice, cardinalium collegio et variis congregationibus; in 7. praecipuas haereses strictim percenset³⁾. Relatus est tamen hic apparatus in librorum prohibitorum indicem decr. 12. Sept. 1714. *donec corrigatur*. Anacletus a Portu-Gratae (de Haure) O. Cap. reliquit *sujets des Conférences sur la Théologie positive*, où l'on propose les questions dogmatiques et historiques, qui concernent la Religion tant en général qu'en particulier⁴⁾: avec la citation

1) Cf. de hac controversia acta erud. lips. 1708. p. 358—366.

2) Distingui hic debet a Francisco Annato S. J., de quo egimus n. 255.

3) Cf. acta erud. lips. a. 1700. p. 537; Journal des Savans 28. 686—693; Mémoires de Trévoux 1706. t. 2. p. 676. ss.

4) Hujus sodalis Isidorus Niostensis edidit *Le Missionnaire Con-*

des Auteurs, qui tractent de ces matières, Rotomagi 1712. t. 3 in 4°. Caspar Juenin congr. Orat., variis in domibus suae congregationis theologiae professor¹⁾, vir quidem doctus, sed jansenianis erroribus addictus († 1707), edidit *institutiones theologicas* ad usum seminariorum, Lugduni 1694. v. 4 in 12°. ed. prima; Parisiis 1700. v. 7 in 12°. editio multum aucta, Venetiis 1704, 1705. etc. Quam primum hoc opus publicam lucem aspexit, mox illud plures Galliae episcopi in suis seminariis praelegi jusserunt. Bisuntini vero seminarii professores has institutiones vehementer impugnaverunt ac proscribi petierunt: insuper episcoporum quidam eas tamquam janseniano fermento inquinatas apud Noaillium parisiensem archiepiscopum denunciarunt, qui tamen graviores turbas praeventurus jam a. 1700. declaravit: „quod auctor nec in suis principiis, nec in suis conclusionibus inde deductis errores quinque propositionum stabiliat, nihilque circa facti janseniani decisionem externae submissioni, quae Ecclesiae debetur, contrarium affirmet; cum autem in suo opere quaedam omnino addenda omiserit minusque circumspecte scribendo, quod Jansenismo faveat, suspicandi ansam praeberit; hinc auctor ea, quae omisit adderet, et suspectas expressiones emendaret.“ Nihilominus archiepiscopus Jueninum urgebat, ut scriptotenus se Innocentii X. et Alexandri VII. constitutionibus subjiceret et declararet, paratum se esse emendanda emendare: prohibuit quoque earum usum in praelectionibus theologicis. Morem gessit auctor suasque institutiones recens edendas a Piroto archiepiscopi vicario gene-

troversiste t. 3 in 4°. — C. G. de la Feuille reliquit *Théologie du Cœur et de l'Esprit*, Lingonaeae 1708. t. 6 in 12°, quae complectitur partem dogmaticam, moralem et asceticam. Cf. *Journal des Savans* 44, 135—141.

¹⁾ Cf. *Biogr. un.* 22, 109; *Feller* 2, 237.

rali approbatas plurimum auxit, easque una cum literis submissione plenis Romam misit atque sedis apostolicae iudicio subiecit. Equidem Fabricius Paluccius cardinalis pontificis nomine perhumanam Juenino epistolam scripsit, in qua promptus ejus animus laudatur, sed opus nec approbatur nec reprobat. Interim in Gallia plures episcopi has institutiones non modo ut captiosas, haeresi jansenianae faventes, sed velut haereticas et continentes propositiones falsas, temerarias, erroneas damnarunt easque apud summum pontificem denunciarunt. Quapropter Clemens XI. hunc librum mature examinandum theologis tradidit ac demum 25. Sept. 1708. damnavit¹⁾: Cardinalis vero de Bissy solidae ac plane egregiae crisi illum subiecit. Alia ejusdem opera sunt: Commentarius historicus et dogmaticus *de sacramentis in genere et in specie* in 2 p. distributus: quo defenduntur veritates catholicae contra antiquos et recentiores haereticos, explicantur requisitae a patribus dispositiones ad eadem sacramentum conferenda tum recipienda; proponuntur mutationes, quae ab Ecclesiae exordiis ad haec usque tempora in eorum administratione contingere: propugnantur scholasticae conclusiones, quae ad Scripturam et traditionem propius accedunt. His adduntur dissertationes de censuris, de irregularitatibus et de indulgentiis exactae ad veterem et hodiernam Ecclesiae disciplinam, Lugduni 1696. in f., Venetiis 1778. Utriusque operis confecit etiam *compendium*, Parisiis 1708. in 12°;

¹⁾ Cf. continuat. hist. eccles. Fleurii l. 213. § 101., ubi et damnationis decretum exhibetur, quo hae institutiones absolute damnantur: sed in ll. prohibitorum indice adjectum legimus *donec corrigantur*. Dictionnaires des livres jansen. 2, 266. Cf. variorum episcoporum iudicium in Journal des Savans 49, 162. Mémoires de Trévoux 1709. t. 2. p. 844—881; 1710. t. 1. p. 239—247. De apologia quadam harum institutionum cf. ib. t. 2. p. 771.

theologia moralis, Parisiis 1741. v. 2 in 12°. et resolutiones casuum *de jure et justitia*, v. 4 in 12°. In theologia morali auctor est rigidus. Carolus Witasse, Sorbonae doctor et per annos 18 regius theologiae professor, acer bullae „Unigenitus“ fuit adversarius. Hinc exulare jussus est, sed defuncto Ludovico XIV. ab exilio revocatus pristinaque munera subiturus subita apoplexia tactus morte ereptus est 10. Apr. a. 1716. a. aetatis 56. Series tractatum, quos dictaverat, gradatim post ejus mortem editi fuere, sed expunctis regia censura aliquot capitibus: ita *de Deo uno et trino*, Parisiis 1722. in 12°; *de augustissimo altaris sacramento*, 1720. in 12°; *de sacramento poenitentiae*¹⁾ 1717. in 12°. et Venetiis 1738. in 4°.; *de sacramento ordinis*, Parisiis 1717. in 12°; *de incarnatione* etc. Omnes simul cum tractatu *de confirmatione* theologi ex congregatione Oratorii Venetiis 1738. v. 4 in 4°. sub inscriptione *tractatus theologici*, quos in scholis sorbonicis dictavit etc. et iterum adjectis aliorum dissertationibus, facta etiam diligenti collatione ad meliores conciliorum et patrum editiones²⁾, Lovanii 1776. Dum viveret edidit contra Bern. Lamium (de quo infra) *Traité de la Pâque* ou Lettre d'un Docteur de Sorbonne touchant le système d'un Théologien Espagnol (Lud. de Leon) sur la Pâque, Parisiis 1695. — Ludovicus Habert³⁾ blesensis n. 1635, collegii navarrici doctor, plurium episcoporum vicarius generalis, pariter exulare jussus est, quod bullam „Unigenitus“ nollet acceptare. Rediit tamen mortuo Ludovico XIV. solvendisque casibus vacabat in collegio

¹⁾ Cf. *L'Europe savante* 1718. t. 3. 125—147., ubi nonnulla de ejus vita prostant.

²⁾ Cf. Feller 2, 236; *Kirchenlex.* 12, 1312.

³⁾ Non confundendus cum celebriori et plane orthodoxo Isaaco Habert, de quo egimus n. 254. Cf. de eo *Biogr.* un. 19, 279.

navarrico († 1718. a. aetatis 83). Jansenianis erroribus imbutus hos nonnihil mollebat captiosaque proponebat specie. Hinc ejus *theologia dogmatica et moralis* ad usum seminarii catalaunensis, [Lugduni 1709—1712. v. 7 in 12°, Venetiis 1770. v. 8 in 12°; 1789; Augustae Vindelicorum 1751. t. 2 in f., ab aliquot episcopis, in primis vero a Fenelonio¹⁾, qui illam severae censurae subiecit 1. Mart. 1711., prohibita fuit. *Praxis sacramenti poenitentiae* seu methodus illius utiliter administrandae, Parisiis 1714, 1729; Venetiis 1770, 1784. etc., in qua tamen saepius se jansenistarum rigori accommodat, unde auctor rigidissimus audit. Antonius Boucat O. Minim. bituricensis, theologiae diu professor, edidit *theologiam patrum dogmaticam scholastico-positivam*²⁾ (claram et eruditam), Parisiis 1718. v. 5 in f., Rotomagi 1725; Venetiis 1736. v. 8 in 4°. His addimus Antonium Verjus S. J. parisiensem (n. 24. Jan. 1732., † 16. Maj. 1706.), cujus exstat *Ecclesiae romanae graecaeque vera effigies* ex variis tum recentibus tum antiquis

¹⁾ Cf. ejus instructionem pastorem op. 16, 207 ss. ed. a. 1823. Hanc theologiam damnat „comme renouvelant le système de Jansénius sous une langage [d'autant plus contagieux, qu'il est plus flatteur et comme fournissant au Parti des facilités pour paroître anti-Janséniste en soutenant tout le Jansenisme“. Atque iterum animadvertit: „L'unique différence qu'il y ait entre Jansénius et lui, se réduit aux seuls termes de *morale* et de *moralement*. Jansénius a admis une nécessité et une impuissance qu'il nomme simples: M. Habert admet une nécessité et une impuissance qu'il nomme *morales*“. Cf. Dictionnaires des livres jans. 4, 78. M. Dumas doctor sorbonicus in l. *Lettres d'un Docteur de Sorbonne* à un homme de qualité touchant les hérésies du 17. siècle, impugnavit hanc theologiam (ep. 4.), hinc Habertius opposuit *Réponse à la quatrième Lettre d'un Docteur de Sorbonne* etc. 1714. in 12°.

²⁾ Cf. Mémoires de Trévoux 1726. t. 2. p. 1031; 1728. t. 4. p. 1939 ss. Cf. etiam 1723. t. 2. p. 1004—1007.

monumentis singulari fide expressa romanis graecisque exhibita: quo intelligant admirabilem utriusque consensionem et in tanta matrum concordia nefas esse pugnare et odisse inter sese ingenti damno liberos. Accessit religio christiana contra Alcoranum per Alcoranum pacifice defensa ac probata (auctore Mich. Nau S. J., de quo cf. 323), Lutetiae Parisiorum 1680. in 4°.

381. Jacobus Boileau cursum quidem integrum non elaboravit, sed de pluribus argumentis disseruit atque nonnulla etiam sub alieni nominis larva edidit. Sciebat enim scripta sua non omnibus placitura tum propter argumenti singularitatem, tum propter genus intemperantioris criticae, qua in suis scriptis utitur, tum propter stili mordacitatem, tum etiam propter suam in sententias erroneas propensionem. Natus est Jacobus Boileau Parisiis 1634., doctoris laurea donatus est in Sorbona, decanum ecclesiae metropolitanae et vicarium generalem dioecesis senonensis ultra annos viginti egit; Lutetiam reversus a. 1694. a rege canonicatu sanctae Capellae (de la sainte Chapelle) auctus est: decessit¹⁾ a. natus 82 decanum agens facultatis theologiae 1. Aug. 1716. Haec ejusdem opuscula: *Recueil de diverses pièces* concernant les censures de la faculté de théologie de Paris sur la hiérarchie et la morale avec des remarques sur le 18. tome des annales d'Odericus Raynaldus, Monasterii 1666. in 12°; *Eclaircissement sur un passage de s. Augustin* cité dans le livre de la perpétuité de la foi, Montibus 1667. in 12°; *de antiquis et majoribus episcoporum causis*, Leodii (Lugduni) 1678. in 4°. adversus librum David (de quo cf. n. 291.); Marcelli Ancyрани disquisitio *ad decretalem super specula*

¹⁾ Cf. Biogr. crit. 2, 511—518; Biogr. univ. 5, 4; Feller 2, 199.

de magistris, in qua probare nititur, professores s. theologiae universitatum hac decretali minime comprehendere, nec proinde gaudere privilegio percipiendi fructus praebendarum, nisi resideant, Parisiis 1667. in 8°., et iterum disquisitiones duae *de residentia canonicorum*, quibus accessit tertia *de tactibus impudicis*, an sint peccata mortalia vel venialia cum colloquio critico de sphalmatis virorum in re literaria illustrium¹⁾, ib. 1695. in 8°; *de antiquo jure presbyterorum in regimine ecclesiastico*, Lugduni 1676. sub nomine Claudii Fonteji, 1678., in quo l. ostendere nititur, quod primitus in Ecclesia secundi ordinis sacerdotes soliti erant concurrere cum episcopis ad regimen Ecclesiae: qua occasione Richerii systema tuetur, unde relatus fuit 29. Mart. 1690. in ll. prohibitorum indicem. Disquisitio theologica *de sanguine corporis Christi post resurrectionem* ad ep. 146. (nunc 205.) s. Augustini Parisiis 1681. in 8°. adversus ministrum Allix, qui ex Augustini dubio de sanguine Christi redivivi inferebat, incredibile videri, quod hipponensis praesul et Consentius, qui quaestionem de sanguine Christi Augustino proposuit, realem sanguinis Christi in eucharistia crediderint praesentiam, cum, si illam firmiter credidissent, neque Consentius quaestionem hanc tam dubitanter proponere, nec Augustinus tam trepide ad eam respondere potuisset. Cui argumento ut pondus addat aliorum quoque patrum, quos de sanguine Christi redivivi dubitasse censuit, adducit effata. Huic difficultati Boileau in hoc tractatu occurrit, sententiam Augustini aliorumque patrum exponit, ostenditque de sanguine Christi redivivi dubitari non posse²⁾. *Historia confessionis auricularis* ex antiquis Scripturae, patrum, pontificum et con-

1) Cf. Journal des Savans 24, 46.

2) Cf. acta erudit. lips. 1682. p. 331.

ciliorum monumentis cum cura et fide expressa, Parisiis 1683. in 8°, contra Dallaeum ministrum calvinianum¹⁾; *de adoratione eucharistiae* ll. 2, quibus accedit disquisitio theologica de praecepto divino communionis sub utraque specie, Parisiis 1685. in 8°. In priori l. ostendit auctoritate patrum quovis seculo eucharistiae adorationis cultum fuisse exhibitum: in altero vero l. respondet Dallaei exceptionibus, quas proponit opere *de objecto cultus religiosi. De corpore et sanguine Domini liber*, Ratramno seu Bertramo presbytero monacho abbatae corbejensis assertus et ab omni novitatis aut haeresis calvinianae inventione aut suspicione vindicatus²⁾ cum praefatione et annotationibus, Parisiis 1686., iterum cum dissertatione adversus Harduinum 1712. *Traité des empêchements dirimants du mariage*, Coloniae (Senonibus) 1691., in quo auctor adversus Gerbais et Galesium propugnat Launoyi opiniones (cf. n. 282.). Historica disquisitio *de re vestiaria hominis sacri* vitam communem more civili traduentis, Amstelodami (Rotomagi) 1704. in 12°., in qua ecclesiasticos penitus absolvit ab obligatione portandi vestes longas seu talaris: *Historia flagellantium* seu de recto vel perverso flagrorum usu apud christianos, sine auctoris nomine Parisiis 1700. (in indice), 1732., in quo l. haud commendando hunc usum improbat, adductis nonnullis obscenis historiis, quae fabulas olent, et a quibus referendis propter pudorem abstinere debuisset³⁾. *De pluralitate bene-*

¹⁾ Cf. Journal des Savans 11, 297—300. In hoc opere haec propositio certe male sonans occurrit p. 55. „Raro jam, Ecclesiae aetate jam propecta et ad senium vergente, malas cogitationes esse letales.“

²⁾ Cf. Acta erud. lips. 1687. p. 43—46; Mémoires de Trévoux 1713. t. 1. p. 622—639; Journal des Savans 51, 646.

³⁾ Contra hanc scripsit Jo. Bapt. Thiers, de quo infra n. 417. *Critique de l'Histoire des flagellans* et justification de l'usage des disci-

ficiorum 1709, 1710, 1711. Δοκιμαστὴς sive *de librorum circa res theologicas approbatione* disquisitio historica, Antverpiae 1708. in 16°, quae continet varios errores, falsitates et halucinationes in ll. editis et doctorum approbationibus munitis facile observabiles. *Observationes adversus Gaudini l. pro corporea ss. Deiparae assumptione* contra Claudium Jolium (cf. n. 328.). Hujus nimirum incredulitas placuit auctori nostro sicut et Launojo. *Considerationes ad tractatum historicum Maimburgi de fundatione et praerogativis Ecclesiae romanae*, Coloniae 1688. (gallice); dissertatio, in qua adversus Harduinum probandum suscepit, *Cephama a Paulo Antiochiae reprehensum diversum non fuisse a Petro apostolo*, 1713. Aliorum quoque opuscula quaedam vulgatiore reddidit¹⁾.

382. Hos excipiunt qui singularia quaedam argumenta adversus protestantes in primis propugnarunt²⁾. Ita M. de Flamare quondam calvinianus et candidatus ministerii ecclesiastici, dein sacerdos catholicus, fructum illius studii, quo

plines volontaires Parisiis 1703. in 12°. De hac critica cf. *Mémoires de Trévoux* 1703. a. 98., ubi legimus: „Sa critique est pleine de recherches et de citations, et sa justification des disciplines est fondée sur les principes le plus senses et le plus catholiques.“ Cf. etiam *acta erud. lips.* 1703. pag. 511.

¹⁾ Alia quaedam opera ei tribuuntur in *actis erud. lips.* 1715. p. 56 s.

²⁾ Praetermittimus Leonardum de Massiot O. S. Ben. e congr. s. Mauri nobiliacensem († 25. Apr. 1717.), cujus extat *Traité du Sacerdoce et du Sacrifice de J. C.* et de son union avec les fidèles dans ce mystère, Pictavii 1708. in 8°, in quo disserit quidem adversus socinianos et protestantes, sed liber magis est asceticus; cf. *Mémoires de Trévoux* 1709. t. 4. p. 1995—2008; Hieronymum a s. Paulo O. S. Aug., qui edidit: *Traité du s. sacrifice de la Messe* ou le sacrifice de J. C. dans la s. Messe figuré par ceux d'Abel et de Melchisedech, Lugduni 1703. in 8°; Rouxelini, qui stilo simplici et plano scripsit

adductus est ad veram fidem, exhibuit in opere *Conformité de la Créance de l'Eglise catholique avec la Créance de l'Eglise primitive*; et différence de la Créance de l'Eglise protestante d'avec l'une et l'autre¹⁾, Rotomagi 1701. t. 2. in 12°. Idem solide plane et erudite praestitit, sed ex divinis literis, David Huguenin literarum divinarum doctor, earumque quondam in reformata universitate duisburgensi professor p. o. et coetus gallici calviniani pastor, in op. *catholicae religionis veritas*, quam ad suae conversionis apologiam ex solo s. Scripturae rationali usu omnibus christianis communi principio analytice demonstrat et ab adversariorum reformatorum apodictice vindicat²⁾, Coloniae 1703. in 8°., quod Clementis XI. approbationem meruit. Isaac Papin blessensis (n. 27. Martii 1657.) in secta calviniana quidem institutus, propter suam erga aliter sentientes tolerantiam calvinianis academiae salmuriensis professoribus exsuscitus in Angliam secessit, ordinibusque sacris secundum ritum anglicanum initiatus est (1686). Suo opere *Essais de Théologie* sur la providence et sur la Grâce, où l'on tâche de délivrer M. Jurieu de toutes les difficultez accablantes, qu'il rencontre dans son système, Francofurti 1687. in 12°., iram hujus theologi in se concitavit. Hoc eodem anno Angliam

Traité de la Divinité de J. Christ prouvée par des raisonnements tirez des saintes Ecritures de l'Ancien et du N. T., Parisiis 1707. in 12°.

¹⁾ Cf. de hoc opere Raess die Convertiten 9, 1—8. Mémoires de Trévoux 1701. mens. Maji p. 37; Journal des Savans 29, 345.

²⁾ Opposuit Henr. Hulsius theologiae professor detmoldensis l. inscriptum *Pseudo catholicae religionis inanitas*, cui respondit Huguenin l. *Henr. Hulsii inanitas* seu l. pseudocatholicae religionis inanitas ab ipso inscripti dissipatio, Coloniae 1704. in 8°. Cf. Raess 9, 65—98.; Mémoires de Trévoux 1703. t. 2. p. 848.

reliquit, aliquandiu Hamburgi et Dantisci moratus est, ubi concionatoris munus obiit. Propensionem iterum expertus est erga religionem catholicam, quam de die in diem fovit excoluitque, donec redux in patriam a Bossueto receptus est cum uxore sua in Ecclesiam catholicam 14. Jan. 1690. Ab eo tempore strenue promovit causam catholicam scriptis suis, quae omni jure meruerunt collaudari et approbari a Bossueto fidelibusque commendari a Joan. Franc. Paulo de Caumartin episcopo blessensi in epistola pastorali a 1723. Decessit¹⁾ Papin 17. Jun. 1709. Prodierunt haec scripta collecta Leodii (vere Amstelodami) 1713; sed melior est editio parisiensis a. 1723. in 12°. inscripta *Recueil des ouvrages composés par feu M. Papin en faveur de la Religion*, quam curavit ejus uxor, cujus etiam est vita huic editioni adjecta. Haec scripta diriguntur ad protestantes ad eliminanda quibus imbuti sunt adversus religionem catholicam praejudicia et ad hujus veritatem manifestandam. In primis nititur demonstrare 1. protestantes nullam habuisse causam legitimam se ab Ecclesia separandi; 2. absque subjectione Ecclesiae catholicae exhibita regnare tantum incertitudinem et errorem; 3. Ecclesiam catholicam illam, a qua se diviserunt primi protestantes, fuisse tum et modo esse veram Christi Ecclesiam; 4. vel ipsam sanam rationem adigere homines, ut se judicio hujus Ecclesiae tamquam divina praeditae auctoritate subjiciant. Inter ejus opera forte praecipua sunt: *Les deux voies opposées en matière de Religion, l'examen particulier et l'autorité* (ed. 2.), adversus Jurieu²⁾; *Reflexions*

1) Cf. Raess 8, 413—437; Nicéron t. 3; Feller 2, 218; Mémoires de Trévoux 1721. t. 2. p. 665—708.

2) De hoc op. cf. Mémoires de Trévoux 1721. t. 2. p. 790—823. et 1045—1098. Deest quidem huic operi lima, desunt secundae curae. „Malgré cela, legimus ibidem, l'Ouvrage est en son genre un

*sur les justes bornes de la tolérance chrétienne; haereticorum causa juris methodo cognita et judicata; les Fondateurs de la Religion démontrés*¹⁾. Natalis (Noël) Aubert de Versé cenomanus catholicis natus parentibus medicinae operam dedit. In Bataviam secedens ad calvinianos defecit atque ad pastoris munus fuit promotus. Sed cogitandi licentia semel potitus socinianorum inhaesit erroribus. Ipsum quoque acriter insectatus est Petrus Jurieu atque penes ipsos reges et principes detulit tamquam hominem periculosum, blasphemum, impudicum. Verum resipuit de Versé iterumque professus est (a. 1690. vel 1691.) fidem catholicam († 1714), quam propugnavit²⁾ in l. *L'Antisocinien* ou nouvelle Apologie de la Foi Catholique contre les Sociniens et les Calvinistes etc., Parisiis 1692. in 12°. Ludovicus Daures occitanus apud Ameliavum (Milhau) rhutenensis provinciae ad Tarnum versus Gabalos urbem parentibus calvinianis natus et horum erroribus innutritus a puero, ad ministerium

des plus clairs, de plus solides et des plus accomplis qui aient paru jusqu'ici: enfin un chef-d'oeuvre en fait d'abregé de controverses.“

¹⁾ Cf. Mémoires de Trévoux 1724. t. 2. p. 885—897., ubi de his posterioribus scriptis dicitur, ea non posse satis commendari, quod apta sint ad convincendos vel obstinatissimos incredulos: eaque sufficere ad pariendam auctori immortalitatem.

²⁾ Cf. Raess 8, 438—451., qui ejus opera (12) ante conversionem edita ib. recenset. Post suam conversionem edidit iterato sed auctam *La clef de l'Apocalypse de s. Jean* ou histoire de l'Eglise chrétienne sous la quatrième Monarchie Parisiis 1703. v. 2 in 12. (ed. prima et potius specimen a. 1690.). Opus hoc ut falsas Jurieu explicationes refutaret suscepit. Opinatur autem se revera invenisse clavem, qua possit omnia hujus libri arcana pandere: Putat scil. apocalypsi aenigmatice adumbrari originem, progressum et ruinam imperii romani, ut melius intelligatur historia missionis Ecclesiae christianae. Eam scriptam censet adversus sententiam communem sub Nerone. Cf. Journal des Savans 31, 52—58. Cf. Biogr. univ. 48, 187.

in hujus sectae castris aspirabat scholasque eo fine Montis Pessuli frequentabat, cum illustrante divina gratia jam aetate maturus in sinum Ecclesiae catholicae confugit, imo et ordinem Praedicatorum ingredi voluit. Scripsit autem in eorum gratiam, qui iisdem ac ipse olim tenentur erroribus, stilo facili, puro et nervoso librum eruditum *L'Eglise protestante détruite par elle même* ou les Calvinistes ramenés par leurs seuls principes a la véritable foi, Parisiis 1689. in 12°.

383. Adversus Jurieu scripsit hortante Clemente XI. Ludovicus Bastide ecclesiastes regius et juris professor. Scripserat fanaticus ille l. cui titulus: *L'accomplissement des Prophéties* 1686. in 12°., in quo non solum nititur ostendere, romanum pontificem esse secundum Apocalypsim antichristum, sed ut sibi conciliaret in suo vatiniano adversus Romam odio judaeos, recoquit millenariorum errorem reditum propugnans Christi ad illud inchoandum, ad liberandos judaeos atque ad complenda vaticinia messiana. Hac ultima assertione maxime abutebantur deistae adversus religionem christianam, hinc Bastide tria in primis in suo opere *l'incrédulité des Déistes*, Parisiis 1706. v. 2 in 12°. solide praestat: probat scil. 1. in Christo adimpleta fuisse Dei promissa per prophetas facta; 2. refert testimonia a Christi nativitate usque ad Ecclesiae foundationem pro divina ejus missione; 3. explicat illa vaticinia, quae secundum Jurieu nondum per Christum sunt adimpleta et quibus propterea abutebantur rabbini et deistae, ut negarent Christum esse Messiam¹⁾. Hoc praestat in primis in altero hujus operis

¹⁾ Cf. Journal des Savans 36, 47; Mémoires de Trévoux 1707. t. 2. p. 670—693. et 751—784, ubi hoc de ipso opere legimus judicium: „Si l'Auteur a su dresser un beau plan, il a encore mieux su le remplir. Son style est par tout vif, nombreux, éloquent: il rapproche les objets avec art, et les montre dans leur plus beau jour: il

tomo, qui inscribitur: *L'accomplissement des Prophéties* que Ms. Jurieu ne croit pas encore accomplies et l'Apologie de l'Eglise romaine contre les Ecrits de cet Hérétique. Altera editio auctior prodiit Parisiis 1712. t. 2 in 12°. Adversus Masii professoris hafniensis *Défense de la Religion Luthérienne* contre les Docteurs de l'Eglise Romaine propugnavit Ecclesiae infallibilitatem in omnibus doctrinae capitibus Eleonorus Antonius Languevin theologiae doctor in facultate parisiensi († 20. Jul. 1707.) in opere *L'infallibilité de l'Eglise dans tous les articles de sa doctrine* touchant la foi et les moeurs, Parisiis 1701. t. 2 in 12°. Utitur autem methodo generali ostendens Ecclesiae doctrinam nunquam subisse neque subire potuisse ullam mutationem, eamque deinde applicat singulis controversiis, quae vigent inter catholicos et protestantes, quas ad 45 reducit¹⁾. Adversus Benedictum Pictet, praeconem et theologiae professorem genevensem, scripsit Claudius Andry *l'Hérésie des Protestans et la vérité de l'Eglise Catholique mise en évidence*²⁾, Lugduni 1713. t. 2 in 12°. Joannes Baptista

ne traite point son sujet, comme quelques Auteurs, d'une manière superficielle: il creuse, il découvre de nouveaux sens dans les Prophéties: il dissipe par de nouvelles lumières les ténèbres, que les ennemis de la Religion s'efforcent d'y répandre." De altero tomo cf. ib. 1707. t. 4. p. 2077—2083. Hujus auctoris exstat dissertatio *L'explication des Semaines de Daniel* in iisdem memoriis 1708. t. 3. p. 1581—1601.

¹⁾ Cf. Journal des Savans 30, 130—140; Du Pin 18, 315—318; Mémoires de Trévoux 1702. mensis Jan. p. 176—185.

²⁾ Cf. de hoc opere solido, nitido et bene disposito Mémoires de Trévoux 1717. t. 3. p. 1385—1402. Cum Pictet huic operi respondere nisus esset, scripsit Andry *Réplique a Monsieur Pictet*, Lugduni 1716. in 12°, de quo opere cf. ib. 1412—1419. Aliud nostri auctoris opus est: *La Religion prétendue Réformée, dévoilée dans plusieurs entretiens d'un Catholique avec un Protestant*, ib. 1706. in 12°. Ceterum

Dantecourt canonicus regularis s. Genovefae (n. 1643., † 1718.) libro Claudii, ministri famosi calviniani, *Défense de la Réformation*, opposuit l. inscriptum *Défense de l'église*. Jacobum Picenino ministrum calvinianum¹⁾ in Helvetia refutavit Andreas Semery S. J. remensis, theologiae moralis per 30 annos professor (n. 8. Febr. 1630., † 25. Jan. 1717.) op. *Breve difesa della vera religione*, Brixiae 1710. in 4°. Ejus quoque exstat *triennium philosophicum*, Romae 1674. v. 2 in 12°., auctum 1682. v. 3 in 12°; Coloniae 1688. v. 3 in 12°. Jacobus Lefevre lexovio-normannus, doctor theologiae sorbonicus, archidiaconus lexoviensis et tandem vicarius generalis archiepiscopi bituricensis, vir multae lectionis, pacis atque concordiae studiosus († 1. Jul. 1716. a. aetatis 71.), haec in primis reliquit scripta²⁾: *Conférence*

hic alius est a Nicolao Andry medicinae doctore, professore regiocujus exstat: *La régime du Carême*, considéré par rapport à la nature du corps et des alimens en 3 parties, où l'on examine le sentiment de ceux, qui prétendent que les alimens maigres sont plus convenables à l'homme que la viande: où l'on traite à ce sujet de la qualité et de l'usage des légumes, des herbages, des racines, des fruits, des poissons, et où l'on éclaircit plusieurs Questions touchant l'abstinence et le jeûne suivans les principes de la Physique et de la Médecine, entre autres, si l'on doit défendre en Carême l'usage de la Macreuse et du Tabac, Parisiis 1710. in 12°. Cf. de hoc opere Journal des Savans 47, 427—446. Postea edidit etiam *Traité des Alimens de Carême*, t. 2 in 12°. ib. 1713., de quo opere cf. ibid. 53, 482. ss.

1) Ediderat hic: *Apologia per i Reformatori e per la Religione riformata* contro le invettive di F. Panigarolo e P. Segneri (in op. l'incredulo senza scusa), Curiae 1706. in 4°. Nostro auctori respondit in l. *Il trionfo della vera Religione*, Genevae 1712.

2) Contra Maimburgi historiam arianismi et iconoclastarum scripsit *Entretiens d'Eudoxe et d'Euchariste*, Parisiis 1674. in 12°.; Coloniae 1683; Primus horum dialogorum igni addictus fuit. Propter opus admodum satiricum *Antijournal des assemblées de la Sorbonne* irrejussus est in carcerem.

avec un Ministre touchant les choses de la séparation des Protestans, Parisiis 1685. in 12°, opus quondam magni factum; *Motifs invincibles pour convaincre ceux de la religion prétendue réformée*, Parisiis 1682. in 12°. Nititur in hoc opere pacis amore extenuare discrimina inter catholicos et protestantes omnemque controversiam ad pugnam de verbis et loquendi ratione revocare, unde infert, non esse dissensum in articulis fundamentalibus, ac propterea immerito discessisse protestantes ab Ecclesia romana. Haec nimia indulgentia displicuit Arnolde, cui propterea Le Fevre opposuit: *Réplique a Mr. Arnauld pour la Défense du l. des Motifs invincibles*¹⁾, Insulis 1685. in 12°; *Nouvelle conférence avec un ministre* touchant les causes de la séparation des Protestans, Parisiis 1685. in 12°, liber haud spernendus; *Lettres (7) d'un docteur sur ce qui se passe dans les assemblées de la faculté de théologie de Paris*, Coloniae 1700. in 12°; *Animadversions sur l'histoire ecclésiastique du P. Noël Alexandre*, quarum t. primus prodiit, sed mox suppressus fuit, hinc duo tantum hujus operis exemplaria supersunt.

384. Sed jam accedendum est ad eum, quo galli maxime neque immerito gloriantur, quemque propter ingenii sublimitatem aquilam meldensem dicere solent, ad Jacobum Benignum Bossuet¹⁾, qui dum viveret, ecclesiae gallicanae erat oraculum; protestantium docilium doctor, contumacium mal-

¹⁾ Cf. Historiam bibl. fabric. 6, 542; acta erud. lips. 1685. p. 412; Biogr. univ. 71, 160.

²⁾ Alius a Jacobo Benigno Bossueto ejus nepote, episcopo trecentensi (n. 1664., † 12. Jul. 1743.) factioni jansenianae penitus addicto, qui in lucem emisit *Missale s. ecclesiae trecentensis* 1736., quod merito damnavit Languet archiepiscopus senonensis: qua de re cf. Dictionnaire des livres jansén. 3, 126.

leus. Hic Divioduni 27. Sept. 1627. natus, quam primum adolevit, sine mora in ludum literarium est missus, cum praeclari ingenii praestantia emereret; studiis humanioribus operam suam tam assidue dedit, ut *bos suetus* aratro diceretur. Hac necessaria supellectile instructus ad studia academica aspirare coepit; hinc Parisios ablegatus philosophiae ac theologiae tanto profectu operam navavit, ut in facultate theologiae parisiensi annos 25 vix natus doctoratus lauream adipisceretur (16. Maji 1652). Lectione s. Scripturae et ss. patrum, Augustini maxime, delectabatur. Collationibus practicis cleri parisiensis, quas s. Vincentius a Paulo moderabatur, diligens auditor interfuit, postmodum referens sibi visos esse tanti viri sermones veluti coelitus delapsos. Metensis ecclesiae canonicis accensitus ac postea archidiaconus et decanus electus, in obsequium hujus ecclesiae primos ingenii sui fructus impendere statuit; frequenter igitur nec sine maximo auditorum applausu et animarum proventu tam Metis quam Parisiis verbum Dei praedicavit, ac calvinistarum conversioni intentus, eorum errores ore et calamo acriter insectatus est. Ad suas conciones etiam eloquentissimas se parabat brevi tantum praemissa meditatione, hinc plures perierunt. A Ludovico XIV. sacram hujus viri eloquentiam admirante ad condomiensem episcopatum (13. Sept. 1669.) nominatus quamplurimos suae dioecesis calvinistas, etiam quosdam praedicantes, necnon Augustinum Brueys montepesulanum advocatum, qui prius Bossueti expositionem fidei refellere aggressus erat, ad verae fidei semitam reduxit, habitoque colloquio cum Claudio¹⁾ charentoniano praedicante eum

¹⁾ Hinc prodiit l. *conférence avec M. Claude sur la matière de l'Eglise*, Parisiis 1682. in 12°. Huic respondit Claudius Hagae Comitum 1683. in 8°. Cf. acta erud. lips. 1683. p. 2. Bossueti relatio iterum prodiit 1687. aucta, cum responso ad exceptiones.

non semel elinguem reddidit; ab. Dangeau, Turenne, clarum militum ducem, ejusque neptim de Duras ad verae Ecclesiae sinum revocavit. Tot meritis clarus a Galliarum rege Delphini filii sui institutioni praefectus est (1670.), quocirca episcopatum suum ultro dimisit totumque efformando regio huic principi sese dicavit. Qua occasione familiari usus est consuetudine virorum doctorum, qui tunc Lutetiae Parisiorum florebant, quos etiam penes se in modum academiae congregare solebat. Inter praecipuos amicos colebat abbatem de Rancé, rigidissimae congregationis trappistarum institutorem, quem saepius in sua invisebat eremo. In utilitatem principis, quem instituebat, praeclara plane composuit opera: *Discours sur l'histoire universelle*, depuis le commencement du monde jusqu'à l'Empire de Charlemagne avec la suite de la Religion et le changement des Empires, Parisiis 1681. in 4°; 1682. et saepius alibi; editioni tertiae adjecta sunt additamenta praesertim ad tuendam adversus incredulos s. Scripturae inspirationem. Opus magnificum et eloquens, quod complectitur theodiceam ope historiae. Hujus historiae *continuatio* anonyma prodiit Amstelodami (gallice) 1722; sed tomi 2. et 3. erroribus scatent atque ideo in Hispania fuere prohibiti tamquam continentes propositiones jansenismo faventes, sapientes haeresim, proximas haeresi, scandalosas ac etiam formaliter haereticas¹⁾. *De la connaissance de Dieu et de soi-même* secundum principia cartesianae. *Politique tirée des propres paroles de l'Écriture sainte*²⁾, Parisiis 1709. in 4°. et Bruxellis in 12°; 1717; Parisiis 1721. etc. In laboris praemium ab eodem rege meldensis episcopus

¹⁾ Cf. Jos. a s. Michaele bibliogr. crit. 2, 511.

²⁾ Acta erud. lips. 1711. p. 99—103; Journal des Savans 46, 282—295.

dictus est (1681.); etiam Delphinae principi, postea Burgundiae ducissae ab eleemosynis, regi autem ipsi a secretioribus consiliis fuit (1697.). In sui gregis utilitatem egregium composuit *catechismum*; boni pastoris partes fideliter adimplevit, synodos habuit, plebem sibi commissam verbo Dei sedulo pavit: fructus harum instructionum sunt: *Élévation à Dieu* sur tous les mystères de la religion chrétienne, Parisiis 1711, 1727. v. 2 in 12°, opus posthumum. Pro monialibus scripsit *Méditations sur l'Évangile*, ib. 1731. t. 4 in 12°; opus posthumum minori splendore elaboratum. Magna felicitate verbo et calamo agebat cum protestantibus, quorum multos ad veram reduxit Ecclesiam. In horum utilitatem scripsit 1668.: *Exposition de la doctrine catholique*, quae initio per privatas volitabat manus, ac dein 1671. prodiit e theologorum, quorum consilium petierat auctor, sententia secundis curis recognitum et elaboratum; 1679. cum apologia plane egregia, et deinceps saepissime; 1686. ed. 12. quae ceteris praefertur. Hic libellus omnium forte Bossueti operum celeberrimum est, innumerorum episcoporum et ipsius Innocentii XI. encomiis collaudatum et approbatum, et ipso comprobante eventu ad errantium conversionem admodum utile. Nititur in hoc 60 paginarum opusculo non tam doctrinam catholicam probare, quam illam candide, nitide, distincte exponere et proponere seclusis tot protestantium corruptionibus, praeiudiciis, figmentis, quibus illam solebant deformare¹⁾. Innumeri e protestantibus adversus illam calamus strinxerunt.

¹⁾ Cf. plura de hoc libello in op.: *Lebensgeschichte Bossuets von Bausset* übersetzt von Feder t. 1. p. 174 ss. et inde in *Katholik* t. 7. p. 77—84; *Fleurii hist. eccles.* (contin.) l. 206. § 36. ss., ubi etiam prostat approbationis Breve Innocentii XI. De ejus adversariis cf. *Buddeus Isagog. historico-theologicae* l. 2. c. 7. pag. 1258 s.; *Fabricius hist. bibl. fabric.* 6, 535.

runt. Ita in Gallia Brueys (qui tamen postea amplexus est fidem catholicam), de la Bastide, Noguier, Jurieu, Basnage; in Germania Scultet, Spanheim, Müller, Masius, Fecht, Valent. Alberti etc. Multum quoque contulit ad errantium oculos aperiendos aliud ejus opus insigne plane et opportunum: *Histoire des Variations des Eglises Protestantes*, Parisiis 1688. t. 2 in 4°. et saepius, in qua nitide quidem et eloquenter errorum Protestantismi genesim, metamorphoses, inconstantiam et contradictiones ex documentis authenticis aperit et persequitur, sed subinde minus accurate; pacis enim amore ductus totus in id incumbit, ut doctrinarum diversitatem seu oppositionem inter catholicos et protestantes minuat, vel eam aliquoties minus perspicit¹⁾: sed invicte ex visceribus causae protestantismi falsitatem manifestat. Fuse ibidem et erudite waldensium, albigensium, wicleffitarum, hussitarum etc. enarrat historiam. Hoc opus impugnare aggressus est Jac. Basnagius²⁾ in l. *Histoire de la religion des Eglises réformées*, Roterodami a. 1690. t. 2 in 8°. Nec defuit sibi Bossuetus, nam a. 1691. *Défense de l'histoire des variations* in lucem emisit. Hinc Basnagio enata occasio est opus prolixum edendi: *Histoire de l'Eglise depuis J. Christ jusqu'à présent*, Roterodami 1699. v. 2 in f. Bossueto etiam super hocce libro cum Petro Jurieu pugnandum fuit, quippe qui illud in epi-

¹⁾ Cf. de hoc opere Katholik t. 22. pag. 45—75. et 187—201. ubi hujus operis versio germana a Ludov. Ant. Mayer curata recensetur; Werner Geschichte der apolog. und polem. Literatur 4, 695 ss.

²⁾ Cf. Buddeum l. c. p. 1261. Etiam Allixius illud ex parte aggressus est in l. *Some Remarks upon the History of the ancient Churches of Piedmont*, Londini 1690. in 4°., de quo opere cf. acta erud. lips. 1691. p. 254—264; de opere vero Basnagii ib. 1690. p. 392—405; 472—478 et 517—531.

stolis, quas vocavit *pastorales*, acriter perstrinxit. His opposuit Bossuetus *Premier avertissement aux Protestans* sur les Lettres du Ministre Jurieu contre l'Histoire des Variations: Le Christianisme flétri et le socinianisme autorisé par ce Ministre, Parisiis 1689. in 4°., quod scriptum alia quinque secuta sunt ib. 1689, 1690. et 1691. scil. 2. *La Réforme convaincue d'erreur* et d'impiété par M. Jurieu; 3. *Le salut dans l'Eglise Romaine* selon M. Jurieu; le Fanatisme établi dans la Réforme par les M. Claude et Jurieu selon la doctrine des Quakers: tout le parti protestant exclus du titre de l'Eglise par M. Jurieu; 4. *la Sainteté et la concorde du mariage chrétien violées*; 5. *le fondement des Empires renversé* par le M. Jurieu; 6. *l'antiquité éclaircie sur l'immutabilité de l'Etre divin et sur l'égalité des trois personnes divines. L'état présent des controverses* et de la Religion protestante etc. Praeter haec opera plura alia adversus protestantes scripsit, in quibus specialia Ecclesiae dogmata tuetur; aliis praetermissis¹⁾ huc in primis spectant: *Traité de la Communion sous les deux espèces*²⁾, ib. 1682. in 12°; *Lettre Pastorale aux nouveaux catholiques*, 1686. in 4°.; *l'Apocalypse avec une explication* suivie d'un Avertissement aux protestans sur leur prétendu accomplissement des Prophéties, 1689. in 8°. (cui addi debent de excidio Babylonis apud s. Joannem demonstrationes adversus Sam. Verensfeldium, ib. 1772.), ubi pueriles protestantium interpretationes adversus Ecclesiam catholicam refellit. *Instruction pastorale sur les promesses de J. Christ*

¹⁾ Cf. Werner Geschichte de apol. und polem. Literatur 4, 660 ss.; Journal des Savans 30, 182; praef. ed. versaliensis t. 18.

²⁾ Aliud ab hoc opere est *La Tradition défendue sur la matière de la Communion dans une espèce*, opus posthumum Parisiis ed. 1753. in 4°. cum aliis.

à son *Eglise*, ib. 1700. in 12°., quam exceptit altera, in qua respondet Basnagii exceptionibus, 1701. in 12°. *Explication de quelques difficultés sur les prières de la Messe* à un nouveau Catholique, Parisiis 1689. in 12°. In his operibus omnes mirantur nitidam candidamque doctrinae catholicae expositionem, quae vel sola simplicitate mirabili animum bene dispositum veritatisque amantem movet et commovet atque ad assensum pertrahit; eloquii nitorem atque elegantiam, idearum nobilitatem splendoremque, persuadendi vim plane invictam, ac disserendi rationem alienam ab omni acrimonia, quae pacem ubique spirat intenditque. Multum quoque laboravit in negotio reunionis protestantium cum Ecclesia catholica, quod non sine exitus spe diu in Germania agitabatur exeunte seculo 17., hinc plures epistolae ultro citroque datae inter ipsum et Leibnitium atque Molanum, qui ex protestantium parte hoc pacis negotium gerebant, sed quod dolendum, omnes hi conatus optato carebant fructu¹⁾. Quamvis probe catholicus nimis indulgens erat adversus jansenianos, ac potius in propositiones laxistarum, jam antiquatas invehebatur, quam in illorum doctrinas²⁾. In Quesnelli l. *Réflexions morales*, quem initio commendavit, praefationem scripsit, sed simul tamen ultra 120 propositiones emendandas censuit: quae cum non corrigerentur praefationem suam suppressit. Ea non prodiit³⁾ nisi post ejus mortem sub

1) Cf. de hoc negotio Werner l. c. p. 753 ss.; scripta huc spectantia reperiuntur in edit. versal. t. 25, 26.

2) Cf. Rohrbacher hist. univ. l. 88. §. 5.; de Maistre de l'Eglise gallic. l. 2. c. 11.

3) Cf. hac de re episcoporum rupellensis et lucionensis literas pastorales, quibus Bossueti memoria vindicatur et hujus libri suppositio demonstratur, in Fleurii hist. eccl. l. 215. § 77; l. 219. 5, 60. Fontana, Bulla Unigenitus theologice propugnata, Proleg. c. 4.

titulo a jansenianis inscripto: *Justification des réflexions sur le N. T.* Insulis 1700. Dolendum quod plura ex ejus mss. inciderint in manus sui nepotis aliorumque editorum spiritu janseniano infectorum¹⁾, qui etiam nonnulla huic sectae contraria suppresserunt, ut scriptum *de formulario Alexandri VII.* et orationem panegyricam in s. Ignatium Loyola. Aliam controversiam habuit cum piissimo archiepiscopo cambracensi Fenelonio, in qua Bossuetus alioquin adeo pacatus et modestus nimia videtur usus acrimonia²⁾. Damnaverat Bossuetus cum episcopo cabillonensi scripta Joannae Mariae Bouvieres de la Mothe Guyon, piae alioquin feminae, quod continerent doctrinas falsae et periculosae ascesis quietismo Molinosii recens damnato affinis³⁾. Hanc damnationem noluit Fénelon subscribere, imo in illius feminae favorem scripsit l.: *Explication des Maximes des Saints sur la vie intérieure*, Parisiis 1697. in 12°. Contra hanc

1) Hinc subinde dubitare licet, an ejusdem opera posthuma ita ex ejus manibus prodierint, prouti modo edita habentur. Cf. de l. *Élévations a Dieu* sur tous les mystères de la Religion chrétienne, dictionnaire des livres jansén. 2, 24; 19. et 363., ubi pluribus rationibus suadetur libellum inscriptum *Justification des réflexions sur le N. T.* non esse Bossueti; ib. 3, 46. de ejus *meditationibus*, quae pluribus episcopis dicuntur ib. minus probatae, adeo ut illas fidelibus non permiserint. Feller 2, 184. Sed inprimis dubium hoc crescit post ea, quae referuntur in fol. lit. Literarischer Handweiser 1862. c. 122., diligenti scil. inquisitione in Bossueti mss. in archivio imperiali reposita repertum fuisse, vix esse paginam operum Bossueti (posthumorum) non aliqua in re ab originali mss. dissonam, hinc editionem a Vives adornandam primam fore, quae genuinum exhibeat Bossuetum.

2) Cf. Bossueti apologiam de ejus hac in controversia agend. ratione in Laemmer *Meletematum romanorum mantissa* sect. VI.

3) Huc spectat ejus *Instruction sur les Etats d'Oraison*, où sont exposés les erreurs des faux Mystiques de nos jours, avec les Actes de leur condamnation, Parisiis 1697. in 8°.

mox prodiit *Declaratio* ill. et rev. Ecclesiae principum Lud. Antonii de Noailles archiep. paris., J. B. Bossueti ep. meld., et Pauli de Godet des Marais ep. carnot. contra l., cui titulus est: *Explication* etc., Parisiis 1697. in 4°. Fénelon in sui l. defensionem quatuor scripsit *epistolas* ad archiepiscopum parisiensem, Parisiis 1697. in 12°; *responsum* ad hanc declarationem, 1698. in 12°, *instructionem pastoralem*, 1697. in 4°. et *quinque epistolas* ad episcopum meldensem, qui interim scripserat *Sommaire de la doctrine* du livre qui a pour titre: *Explication des Maximes des Saints* etc., des conséquences qui s'ensuivent; des défenses et des explications qui y ont été données, Parisiis 1697. in 12°.; *Relation sur le Quietisme*, ib. 1698. in 8°.¹⁾, opusculum hac in controversia praecipuum, stilo et succincta concinnitate eximium, cum pluribus aliis quae collecta prodierunt sub inscriptione: *Réponse de M. l'Evêque de Meaux aux Lettres et Ecrits de M. l'Archevêque de Cambray* etc., ad quae Fénelon non tacuit, editis saltem adhuc 16 epistolis, responsis etc. adversus scripta Bossueti et aliis 4 adversus episcopum carnotensem. Verum Bossuetus effecit, ut 60 doctores Sorbonae duodecim propositiones ex Fenelonii l. censurae subjicerent, ac ipse liber archiepiscopi cambracensis ab Innocentio XII. damnatus fuerit 12. Martii 1699, cui damnationi piissimus praesul humillime se subiecit. Hinc haec controversia finem accepit. Nominis sui celebritatem obscu-

¹⁾ Cf. de hoc aliisque ad hanc controversiam spectantibus operibus Journ. des Savans 25, 755; 26, 243, 498—517; 688; 27, 243; 28, 737; acta erud. lips. 169, p. 132—153., ubi etiam damnationis sententia ab Innocentio XII. refertur; p. 20—30. Bossueti scripta hoc de argumenta reperiuntur t. 27—30. operum ejusdem. Etiam Guilelmus Felle O. Praed. neustrius († 1710.) contra Quietismum edidit: *La ruina del Quietismo e del amor puro*, Genuae 1702.

ravit Bossuetus, quod ex nimia erga regiam majestatem obsequentia et facilitate famosam cleri gallicani declarationem adversus romani pontificis jura a. 1682. comprobaverit ac prolixo defendere nisus sit opere: *Defensio declarationis celeberrimae*, quam de potestate ecclesiastica sanxit clerus gallicanus 19. Martii 1682¹⁾; ex speciali jussu Ludovici M . . . scripta et elaborata, nunc primum in lucem edita summoque studio ad fidem autographi cod. exacta, Luxemburgi 1730. in 4°. ed. mendis inquinata, Parisiis 1745²⁾. Licet

1) De hoc op. bene (sicut generatim de historia hujus declarationis) scribit Katholik 1866. t. 2. p. 296: „Dass nicht klare, ungeprüfte Ueberzeugung ihn an dieser Doctrin festhielt, das beweist der nicht überwundene Dualismus in seinem Denken und Reden, auf welchen wir früher aufmerksam gemacht haben; das beweist die Schüchternheit und Furchtsamkeit, womit er an seiner defensio zwanzig Jahre lang arbeitete, verbesserte, umarbeitete und dieselbe endlich doch ganz verborgen gehalten wissen wollte, damit sein Ruhm nicht gefährdet würde; das beweist endlich das Verfahren in seiner defensio, welches an vielen Stellen so sophistisch, rabulistisch und protestantisch ist, dass man mit de Maistre ausrufen möchte: *Ich suche Bossuet und finde ihn nicht*. Ein Glück ist es für Bossuet, dass wir sagen können, Vieles, was in seinem Werke steht, sei nicht aus seiner Feder geflossen, oder würde doch in der spätern gänzlichen Umarbeitung desselben, die man unterschlagen hat, anders gelautet haben, und die Aeusserungen, die er auf seinem Todtbette gethan haben soll, seien von seinem nichtswürdigen Neffen erlogen.“

2) Plura de ipso ejusque operibus dabunt Bausset Histoire de Bossuet, Versaliis 1815. v. 4 in 8°; Mémoires de Trévoux 1704. t. 4. p. 1901—1931; Du Pin 18, 158—176; Nicéron t. 2; Biogr. univ. 5, 225—246; Döllinger Kirchenlex. 2, 123 ss.; Tabaraud Supplément aux histoires de Bossuet et Fénelon par de Bausset, où les textes cités dans ces histoires sont rétablis dans leur intégrité et les faits remplacés dans leur ordre convenable, Parisiis 1822. in 8°.; Le Dieu Mémoires et journal sur la vie et les ouvrages de Bossuet, ib. 1856. v. 4 in 8°. Floquet, Etudes sur la vie de Bossuet, Paris 1855.

Bossuetus hac in quaestione constantiam episcopo dignam non exhibuerit, tamen in redarguendis vitiis magnorum, etiam regis, zelus ipsi non defuit, adeo ut huic ejus monita molesta essent. Cursum tandem suum absolvit annos 76 natus 12. Apr. 1704. Necesse non est encomia ipsi undique tributa afferre, cum nemo sit qui ignoret, Bossuetum e gallorum sententia primum forte inter suos theologos locum mereri¹⁾.

385. Bossueti *opera* collecta prodierunt Venetiis 1736—1757. v. 10 in 4°., quae tamen collectio complectitur tantum opera gallice scripta, ac nonnisi quae vivente auctore edita fuere; hinc editio minoris pretii quia incompleta mendisque multis typographicis obnoxia; Parisiis 1743—1753. v. 12 in 4°., quibus accesserunt v. 5, quae defensionem declarationis cleri gallicani complectuntur, et v. 3 opera posthuma proinde v. 20, editio bona, exacta et hinc jam majoris pretii. Sed notandum est, priora 12 v. cum jam omnia exempla fuerint divendita, iterum fuisse impressa 1747—1749, sed mendose; Avenione 1766. et 1768. v. 22 in 8°; horum t. ultimo adjecta est *vita* Bossueti auctore Burigny (quae

v. 3 in 8°. Contra fabellam calumniosam Bossuetum clam uxorem duxisse cf. Bausset in sua historia t. 1. p. 429 ss. et hinc in *Katholik* 1827. t. 2. p. 257—274.

¹⁾ Ita ex. gr. a Massillon in elogio Delphini describitur: L'homme d'un génie vaste et heureux, d'une candeur qui caractérise toujours les grandes âmes et les esprits du premier ordre, l'ornement de l'épiscopat, et dont le clergé de France se fera honneur dans tous les siècles; un évêque au milieu de la cour; l'homme de tous les talents et de toutes les sciences, le docteur de toutes les églises; la terreur de toutes les sectes; le Père du dix-septième siècle, et à qui il n'a manqué que d'être né dans les premiers temps pour avoir été la lumière des conciles, l'ame des Pères assemblés, dicté les canons, e présidé à Nicée et à Ephèse.

non est magni momenti). Aliam editionem inchoavit Carolus le Queux, quam eo defuncto 1768. continuavit Joan. Petrus Déforis atque ad t. 18. continuavit (a. 1788.), sed non absolvit. Eam oneravit prolixis et superfluis praefationibus, annotationibus, tabulis etc.: nimia audacia Bossueti sententias carpit, sectae jansenianae opiniones propugnat, neque debita crisi in edendis hujus praesulis scriptis usus est, unde haec editio (incompleta) communi consensu improbata fuit *Oeuvres de Bossuet évêque de Meaux* revues sur les manuscrites originaux et les éditions les plus correctes, Versaliis t. 43 in 8°.; Parisiis 1845. v. 12 in 4°.; 1862. v. 31 in 8°. omnium optima, integra et fidelis; Barroducti (Bar le Due) 1862—1870. v. 12 in 4°. De pluribus hujus praesulis operibus jam egimus: ex reliquis potiora tantum attingemus: *Liber psalmorum et cantica* cum notis (brevibus, accuratis, perspicuis et plane eximia dissertatione), Parisiis 1690. in 8°. cum *supplemento* quod addidit sequenti operi: *Libri Salomonis, Proverbia, Ecclesiastes, Canticum canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus*; accesserunt ejusdem supplenda in Psalmos, ib. 1693. De notis post longiora e praefationibus in hos sacros libros excerpta, ita scribunt acta eruditorum lips.¹⁾: „De notis ipsis id dicendum venit, quod breviores sint ut plurimum, sententiasque usui accommodent ac Scripturas Scripturis sedulo illustrent. Equidem in Cantico prolixior paulo sese auctor exhibet, cum ubique genuinum adducat sensum, historicum alterum, quem ipse vocat proximum, de Salomonis et sponsae aegyptiacae, alterum allegoricum et mysticum, de Christi et Ecclesiae beato conjugio castisque deliciis. In postremo tamen proseguendo non tam suos quam patrum exponit sensus, quorum non mediocrem

¹⁾ A. 1694. pag. 411.

apparatum cum invenerit, etiam in optimis quibusque seligendis amplum facere segetem inductus est. Sicubi tamen et in reliquis efflagitare necessitatem opinatur, calamo suo frena laxat uberius etc.“ *Explication de la Prophétie d’Isaïe sur l’enfantement de la sainte Vierge et du Psaume 21. sur la Passion et le délaissement de notre Seigneur*¹⁾, 1704. in 4°.; *Instruction sur la Version du N. T.* (Richardi Simon) imprimée a Trévoux, ib. 1702. in 12°.; *seconde Instruction*: sur les passages particuliers du Traducteur avec un dissertation préliminaire sur la doctrine et la critique du Grotius 1703. in 12°. Sed contra R. Simonii *Histoire critique de principaux commentateurs du N. T.* scripsit: *Défense de la Tradition et des ss. Pères*, ib. 1753. in 4°. Prodierrunt ll. tantum duodecim; l. 13. exhibuit Vives 1862. inter Oeuvres inédits de Bossuet. Male habet Richardus Simon Augustinum, quem innovationis accusat in doctrina de gratia et praedestinatione, extolens patrum graecorum doctrinam, quam tamen sensu non sat catholico intelligit: hinc Bossuet Augustinum tuetur, ejus doctrinam exponit et cum praecedenti traditione consensum ostendit, sanam patrum graecorum fidem vindicat, effata minus accurate enunciata excusat²⁾ *De doctrina concilii tridentini circa dilectionem in sacramento poenitentiae requisitam. Mémoire de ce qui est a corriger dans la Bibliothèque des auteurs ecclésiastiques* de M. Dupin (op. t. 30. p. 475—518); *Remarques sur l’histoire des Conciles d’Ephèse et de Chalcédoine* de M. Dupin (ib. 519—636), in quo scripto ostendit Dupinium primatus auctoritatem impugnare, et inexacta narratione mi-

¹⁾ Cf. Mémoires de Trévoux 1704. t. 4. p. 2078; Journal des Savans 32, 483.

²⁾ Cf. Werner l. c. 4, 717.

nuere honorem hisce debitum conciliis; *traité de l'Usure* (ib. 643—698). Sacras ejus orationes hic praetermittimus, quia minus ad nos spectant.

386. A Bossueto separari non debet Fénélon, aliud episcopatus gallici lucidissimum sidus, qui minus operibus theologicis, quam virtutum exemplis claruit. Editus est in lucem Franciscus de Salignac de la Mothe Fénélon in arce patria Fénélon in provincia petrocoricensi die 6. Aug. 1651. Absolutis studiis theologicis in seminario s. Sulpicii et suscepto presbyteratus ordine infirmorum curae triennium consecravit, per decennium curam gessit magno cum zelo atque prudentia illarum feminarum, quae fidem amplexae erant catholicam¹⁾. Hoc tempore familiari consuetudine utebatur Bossueti atque Fleurii. Aliquandiu etiam missionarium egit in Vendea, ubi suo zelo atque apostolica plane caritate plurimos e protestantibus ad veram Ecclesiam reduxit. Ab a. 1689. per plures annos magna solertia²⁾ in instituendis Burgundiae duce aliisque regiis filiis occupatus fuit. In archiepiscopum cameracensem designatus est 4. Febr. 1695. De ejus cum Bossueto circa puram Dei amorem controversia jam supra egimus. Propter hanc (et l. *Aventures de Télémaque*, qui ipso inscio prodiit Hagae 1699.) ita regis excidit gratia, ut ex educatorum principis numero deleteretur, neque unquam amplius cum eodem colloqui posset: grato

¹⁾ Hujus curae fructus fuit libellus egregius et plane utilis: *De l'Education des filles*, Parisiis 1687. in 12°.

²⁾ In horum principum utilitatem plura egregia et utilia condidit opuscula: *Dialogues des Morts* composées pour l'éducation d'un Prince, Parisiis 1712. in 12°.; 1718. t. 2 in 12°.; de quo cf. *Journal des Savans* 51, 208. *Abregé des Vies des anciens Philosophes* avec un Recueil de leurs plus belles Maximes, ib. 1726. in 12°.; Amstelodami cum praecedenti 1727. in 12°., opus non absolutum; *direction pour la conscience d'un roi*, 1734; Parisiis 1774. in 8°.

tamen animo semper praeceptori optimo addictus fuit regius princeps. Cum ab Innocentio XII. ipsius liber *Explication des Maximes des Saints* sur la vie intérieur damnatus fuisset 12. Martii 1699., ipse 25. Martii damnationis decretum publice legit, promulgavit eique se ex corde sincere subjecit, errores suos ore et edita instructione pastorali revocavit et fidelibus sibi concreditae severe prohibuit, ne quis librum suum vel legat vel penes se retineat, quo praeclarum virtutis et filialis subjectionis exemplum praesentibus et absentibus, aequalibus et posteris dedit¹⁾. Non minora virtutum specimina dedit egregius hic pastor in pascendo suo grege. Cum illa in regione grassaretur bellum, tenera pietate vel in palatium suum recepit milites vulneratos, eos invisit, fovit, alimenta iis suppeditavit, quo et hostium adeo promeruit aestimationem, ut a diripiendis ipsius horreis et ditionibus abstinerent. Ecclesiae causam adversus jansenianos egregie curavit. Mortem ejus 7. Jan. 1715. universa luxit Gallia, luxit et Clemens XI. dolens ejusdem merita et virtutem non honorasse purpura²⁾. Hoc ei positum epitaphium:

1) Refert Feller 2, 226: „Pour donner à son diocèse un monument de son repentir il fit faire pour l'exposition du Saint-Sacrement, un Soleil porté par deux Anges, dont l'un foulait aux pieds divers livres hérétiques, sur un desquels était le titre du sien, quoique cette qualification n'eût été donnée à aucune des propositions condamnées.“ Refert etiam summum pontificem scripsisse quibusdam Galliae praelatis: „Peccavit excessu amoris divini: sed vos peccastis defectu amoris proximi.“ Cum nonnulli ei consulerent, ut ad divertendam a se tempestatem vicissim deferret quasdam Bossueti propositiones ad sedem apostolicam, respondit: *Moriamur in simplicitate nostra.*

2) Plura de ipso cf. in Vie de Fénélon par Marq. de Fénélon, 1734; Bausset histoire de Fénélon 1809; Ramsay, vie de Fénélon 1724. in 12°.; St. Simon histoire de Louis XIV.; Lutz Kirchenlex. 4, 7. ss.

Hic jacet sub altari principe
Franciscus de Salignac de la Mothe Fenelon
Cameracensium archiepiscopus et dux,
Ac sancti imperii romani princeps:
Seculi literati decus,
Omnes dicendi lepores virtuti sacravit ac veritati;
Et dum sapientiam Homerus alter spirat,
Se suosque mores inscius retexit.
Bono patriae unice intentus
Regios principes ad utilitatem publicam instituit.
Hinc Religio, Gallia, Europa extincto illacrymant
Delphino.
Veri defensor ut Hipponensis olim fortis et suavis,
Libertatem cum gratia eo felicius conciliavit,
Quo debitum Ecclesiae decretis obsequium firmiter adstruxit.
Asceticae vitae magister
De casto amore ita disseruit,
Ut vaticano obsequens oraculo
Simul sponso et sponsae placuerit.
In utraque fortuna sibi constans.
In prospera aulae favores nedum prensaret adeptos,
Etiam abdicavit,
In adversa Deo magis adhaesit.
Antistitum norma
Gregem sibi creditum assidua fovit praesentia,
Verbo nutrit, erudit exemplo, opibus sublevavit.
Exteris perinde carus ac suis,
Gallos inter et hostes cum esset medius,
Hos et illos ingenii fama et comitate morum sibi devinxit.
Maturus coelo
Vitam laboribus exercitam
Claram virtutibus meliore vita commutavit
Septimo Januarii a. 1715. a. aetatis 64.

Ex ejusdem operibus¹⁾, quae stilo praesertim nitido, nobili, suavi, candido et aperto, verbo, *classico* plane excellent²⁾, huc maxime spectant: *Traité du Ministère des Pasteurs*, Parisiis 1688. in 12°., in quo evincit protestantes legitima carere missione; plures egregiae *instructiones pastorales* adversus jansenistas, inter quas eminent (quatrième) *instruction pastorale*, où l'on prouve que c'est l'Eglise, qui exige la signature au Formulaire et qu'en exigeant cette signature, elle se fonde sur l'infailibilité, qui est promise pour juger des Textes dogmatiques, Valenciennes 1705. in 12°; *instruction pastorale* sur le L. intitulé: Justification du silence respectueux, ib. 1708. in 8., etiam latine ib. 1709. in 12°.; *instruction pastorale* en forme de dialogues, Cameraci 1714. in 12°.; augmentée de quelques dialogues, ib. 1715. in 12°.; *Démonstration de l'existence de Dieu* tirée de la connaissance de la Nature et proportionnée a la faible intelligence des plus simples, Parisiis 1713. in 12°., iterum cum additionibus Tournemini ib. 1713. in 12°., Amstelodami 1713., Parisiis 1719. in collectione *Oeuvres philosophiques* p. 1., cui adjecit: *Démonstration de l'existence de Dieu et de ses Attributs* tirée des preuves intellectuelles

1) Cf. Nicerou 38; biogr. univ. 14, 285—303.

2) Cf. Lutz, Kirchenlex. 4, 7., ubi inter alia scribit: „Schon in diesen ersten Arbeiten erkennt man das Leichte und Schimmernde, das alle seine Werke auszeichnet, die fruchtbare und bezaubernde Einbildungskraft, die Alles beherrscht, ohne ihr Uebergewicht fühlen zu lassen, den natürlichen, sanften, eindringlich feinen, edlen und wohlgeordneten Fluss der Rede, der ihm so eigen ist, den klaren, angenehmen und bestimmten Ausdruck, der über die verwickeltsten Gegenstände Licht verbreitet.“ Voltaire de eo ita habet: „Son imagination s'échauffait par la candeur et par la vertu, comme les autres s'enflamment par leurs passions; sa passion était celle d'aimer Dieu pour lui même“ (histor. polit. Blätter v. 67. p. 888).

et de l'idée de l'infini même; 1726. editio optima¹⁾. *Réfutation de système de la nature et de la Grâce* 1820. (cf. supra pag. 687); *Lettres sur divers sujets concernant la Religion et la Métaphysique*²⁾, scil. de existentia Dei ejusque cultu, de Ecclesia vera, de animi immortalitate et libertate etc., Parisiis 1718. in 8°. *Oeuvres Spirituelles*, quae sublimem complectuntur ascetim, Antverpiae 1725. v. 5 in 8°; Amstelodami 1731. v. 5 in 12°. etc. *Opera omnia collecta* prodierunt Parisiis 1787. v. 9 in 4°; 1810. v. 10 in 8°. et 12; Tolosae 1821—1824. v. 22 in 8°. et Correspondance du même 1827—29. v. 11; Parisiis 1830. t. 27 in v. 14 cum Histoire de Fénélon composées sur les Mss. originaux par de Bausset (Versailles 1817. v. 4); 1851. v. 10 in 4°.

387. Tandem ad eos devenimus, qui in *Gallia* adversus *jansenianos*³⁾ decertarunt. Praeter eos, quorum jam passim fecimus mentionem, nominandus in primis est Stephanus Dechamps S. J. Avaricum, quae Biturigum Cuborum

1) De hoc opere scribit Werner, der h. Thomas von Aquin 3° 615: „Seine Ausführungen lassen sich in einem ähnlichen Tone an, wie Malebranche's Méditations chrétiennes und haben in Augustin's Soliloquien ihr Vorbild; sie sind nicht bloss Meisterwerke des Gedankens, sondern es ist der ganze innere Mensch, der Mensch voll Phantasie und Gemüth, voll erhabener Anmuthungen und ergreifender Regungen, welcher in diesen philosophischen Meditationen forscht, denkt, dichtet und betet.“ Cf. Bibliothèque choisie 26, 226—233.

2) Cf. Bibliothèque ancienne et moderne t. 10. pag. 180—213.

3) His in Gallia accensendus est Nicolaus Fontaine parisinus, alumnus Portus regii, Arnaldi, Nicolii et Sacy familiaris († 1709. a. aetatis 84.), qui collegit *explicationes in N. T. ex s. Augustino* et aliis patribus latinis, Parisiis 1675. v. 2 in 8°. (gallice) et alias deinceps; *vitae ss. patriarcharum V. T.* cum considerationibus ex ss. patribus excerptis (gallice), Parisiis 1683. in 8°; *vitae prophetarum* cum hujusmodi considerationibus (gallice), ib. 1685. etc. cf. Feller 2, 177.

metropolis et Aquitaniae caput est, patria ei fuit 11. Sept. 1613 Missus est puer duodecim annorum ad collegium societatis Jesu bituricense, ut literis imbueretur. Erat in eo ingenium acre et praestans, quod tradita facile caperet; memoria tenax, studium discendi ac proficiendi sincerum, sed et praeclara indoles, domestica nativaeque comitas, integritas morum cum magna pietate conjuncta. Absoluto magno cum profectu rhetorices studio a. 1630. societatem Jesu est ingressus. Ab anno 1635—40 grammaticam et literas humaniores docuit, quo tempore tragoediam composuit pro discipulis tanto cum successu, ut fama pervenerit ad ipsum cardinalem Richelieu, qui propterea voluit, ut ea in suo palatio Parisiis spectanda exhiberetur. Argumentum danicum fuit ex grammatici Saxonis l. 5. sumptum Asmundus et Asvitus perfectae amicitiae specimen. Jam ad studia theologica vocatus magnam sui spem fecit, eaque absolvit publice (1645.) propugnans theses, quibus recens (1642.) editus Jansenii liber *Augustinus* impugnabatur. Jansenii quidem nomine abstinuit, verbis superiores haereticos petens, reipsa Jansenii latus ubique fodicans. Magnus factus est hac occasione disputatorum amicorum et adversariorum concursus, totusque fuit in eo noster theologus, ut evinceret Jansenium sua a prioribus hausisse haereticis, iisdem utrosque niti principiis, easdem deducere conclusiones, iisdem illas argumentis fulcire, iisdem antiquorum testimoniis et eodem modo corruptis aut detortis confirmare. Magnam prodidit hac occasione judicii acrimoniam, disputandi peritiam, doctrinae profunditatem: hinc postulatus est a pluribus, ut quae in disputando dixerat, ea colligeret atque ederet. Ita enatus est liber, in quo tamen non universarum thesium materiam est amplexus, sed in praecipuo capite, unde cetera derivantur, pedem figens Jansenii opinionem de libertatis natura confutandam suscepit

ac propterea l. titulum fecit: *Defensio censurae s. facultatis parisiensis* latae 27. Jun. a. 1560. seu disputatio theologica de libero arbitrio, qua evincitur merito a s. facultate haereseos damnatam esse propositionem hanc: „Libertas et necessitas eidem conveniunt respectu ejusdem, et sola violentia repugnat libertati hominis naturali,“ sub nomine Ant. Ricardi, Parisiis 1645. in 8°. Liber hic tres complectitur partes, in quarum 1. ostendit novum de libertate dogma totum ex recentioribus haereticis insigni plagio acceptum esse: in 2. docet, novum dogma, etsi ab antiquioribus haereticis verbis distet, reipsa tamen consentire, adeoque pariter cum illis a patribus et conciliis damnatum esse. In 3. denique evincit novum dogma condemnatum esse a posterioribus conciliis, rom. pontificibus, s. Thoma etc. Adeo probatum est hoc opus, ut alia necessaria esset editio, et anno sequenti tertia, quae multum aucta prodiit, adjunctis etiam quatuor quaestionibus, scil. de amore Dei in omnes homines, de morte Christi pro omnibus hominibus etc., Coloniae 1650. (ed. 5.) Quanti fieret hic liber Romae, inde patet, quod sacrae inquisitionis nomine scripserit (28. Dec. 1647.) unus cardinalium ad ill. Belgii internuncium, „quod sufficeret ad confutandos adversarios circa novas Jansenii opiniones opus A. Ricardi impressum Parisiis a. proxime elapso.“ Hoc aggredi nisus est Libertus Fromondus (cf. n. 206.), alter Jansenii libri editor, sub Vincentii Lenis nomine edito scripto, cui titulus *Theriaca*. Sed mox occurrit De Champs *responsione ad objectiones vincentianas*, qua Vinc. Lenis theriaca praesentissimum esse venenum demonstratur, Parisiis 1648. in 4°. In eo ostendit ad accusationem furti adhuc nihil omnino responsum: deinde proditam a Fromondo Jansenii causam, substituisse in locum istius sententiae sententiam aliam nihil meliorem, quae esset perinde ac janseniana

a conciliis, patribus ac theologis damnata: modo adversarium facete ac ingeniose irridet; modo acriter perstringit, ubique tam pulchre hominem dedolat, ut merito dubites plusne scriptoris eloquentiam an rationum pondus et perspicuitatem mireris; sitne, quem legis, orator magis an theologus. Non tacuit Fromondus duplex opponens scriptum: uni respondit Dechamps, alterum contempsit. Ut vero pluribus prodesset, quae hactenus latine latius disputaverat, ea compendio gallice contraxit in l. *Le secret du Jansénisme decouvert et réfuté* par un Docteur catholique, Parisiis 1651., ed auctior 1653. cum responso ad jansenianorum exceptiones¹⁾. Cum interim Romae agitaretur Jansenii causa et quinque propositionum damnatio parabatur, majus jam opus moliebatur Dechamps, ut una cum sententia pontificia hujus etiam vindictiae prodirent: hinc primum suum opus, de quo egimus, ad incudem revocavit, auxit, expolivit atque edidit inscriptum *de haeresi janseniana* ab apostolica sede merito proscripta ll. 3, opus a. 1645. sub A. Ricardi nomine inchoatum, exinde bis locupletatum, quinquies (sexies) editum, Parisiis 1654. in f.; ex ipso auctoris autographo auctius et emendatius cura et labore P. Stephani Souciet (cum auctoris vita), Lutetiae Parisiorum 1728. in f. Liber 1. inscribitur Jansenius haereticorum plagiarius; 2. Jansenius cum haereticis damnatus; 3. Jansenius haereticorum exemplo s. Augustini patrumque corruptor²⁾. Eo tempore philosophiae, dein per quinquennium docendae theologiae in collegio claromontano praeficitur, qua occasione orationem habuit *de s.*

¹⁾ Hoc opus iterum recognovit ediditque Parisiis 1688. in 8°. inscriptum: *Tradition de l'Eglise catholique et de la fausse Eglise des hérétiques du dernier siècle sur la doctrine de Jansénius touchant le libre arbitre et la grâce*; Lugduni 1711.

²⁾ Cf. plura apud Werner, Franz Suarez 1, 264 ss.

Augustino theologorum Aristotele sive doctrinae s. Augustini in rebus theologicis auctoritate, Parisiis 1666. in 4°, etiam inter selectas orationes panegyricas PP. S. J., Lugduni 1673. Postquam Wendrockius (i. e. Nicole) suas in Montaltii literas vulgavit notas (1659), in lucem emisit *quaestionem facti*, utrum theologorum S. J. propriae sint istae sententiae: Prima, ex duabus opinionibus probabilibus possumus sequi minus tutam; secunda, ex duabus opinionibus probabilibus licitum est amplecti minus probabilem, Parisiis 1659. in 4°; etiam in supplemento theologiae moralis P. La Croix sub titulo ad tract. V. mantissa seu quaestio facti etc., ed. Coloniae 1752. et in edit. opusculorum P. Viva, quam curavit Zacharias. Ostendit sententias illas plurimos tueri episcopos, doctores parisienses veteres, qui illas etiam solemnī decreto approbarint, thomistas quam plurimos atque ex aliis religiosis ordinibus theologos: unde illas, quamvis a doctissimis Societatis Jesu theologis defendantur, non tamen esse eorum proprias concludit, auctoresque amplius 90 numerat, quorum multi ante natam societatem illas opiniones docuerunt; ac Wendrockium ejusque in explicandis patribus futes cavillationes, in iisdem corrumpendis temeritatem et audaciam identidem probe castigat. Varia deinde obivit societatis munera pluresque rexit domos. Animus illi erat constans et semper aequabilis, vultus semper serenus, sermo comis: prudentia in eo fuit plane admirabilis: nihil unquam dixit aut fecit, quod non deceret maxime. Ne in extrema quidem aetate, cum mens debilior multa ignosci sibi postulat, indiguit indulgentia. Decessit 31. Jul. 1701. a. aetatis 88. Paupertatis admodum erat amans. In victu, vestitu et in omni cultu corporis nihil admisit unquam, ne in extrema quidem senectute, nisi quod passim omnibus dabatur, imo et ex his nonnulla sibi denegabat. In cubiculo lectulus erat

humilis et durus, mensa rudis, sella una et altera e vili palea: candelabrum e ligno simplici, libri aliquot, Christi imago cruci affixi e papyro, praeterea nihil. Nunquam ne ab amicis quidem invitatus induci aut cogi potuit, ut rheda uteretur: etiam cum ingravescente ob aetatem corpore ad amicos in remotissimis urbis amplissimae regionibus habitantes pronus in socium incumbens reptaret, pedes semper ivit. Ex despicientia sui et magna conscientiae integritate pax animi et tranquillitas altissima nascebatur, quam ne summa quidem pericula turbabant¹⁾. Adversus eosdem jansenianos quaedam²⁾ scripsit Michael le Tellier S. J. normannus (n. 16. Dec. 1643.), notus maxime, quod esset a confessionibus Ludovico XIV. (1709—1715), hinc objectum irae et omnis calumniae, praesertim jansenianis, qui ejus auctoritati tribue-

¹⁾ Prodierunt Coloniae 1689. in 12°. *Lettres* (8) *du Prince Conti* ou l'accord du libre arbitre avec la grâce de J. Christ enseigné par son Altesse sérénissime a P. Dechamps Jésuite ci devant premier Professeur en Théologie (ipsius principis) . . . avec plusieurs autres pièces sur la même matière (scil. 9 ep. P. Dechamps, quibus principi respondet). In his princeps († 1666.) doctrinam Societatis Jesu non sine doctrinae et eruditionis laude impugnat seque thomistam profitetur (cf. acta erud. lips. 1689, 428—435); sed P. Souciet harum epistolarum genuinitatem in dubium revocat: eae certe nonnisi diu post principis mortem opera jansenianorum in lucem prodierunt, non Coloniae, ut titulus ementitur, sed furtim in Gallia.

²⁾ Cf. Backer 2, 628. ed. 1. Gams Kirchenlex. 10, 701. praeeunte Biogr. univ. 24, 340. ei adscribit *historiam quinque propositionum Jansenii* (sub nomine de Dumas) 1691. v. 2 in 12°, cujus mentio non occurrit ap. Backer, nisi sit forte l. inscriptus: *Recueil historique des bulles et constitutions, brevets, décrets et autres actes concernant les erreurs de ces deux derniers siècles* tant dans les matières de la foi, que dans celles des mœurs depuis le saint Concile de Trente jusqu'à notre temps, Montibus (Rotomagi) 1697. et 1710. in 8°. Haec vero collectio suppressa fuit a gubernio.

bant, quidquid potentissimus ille rex contra eos decerneret. Hinc etiam post regis mortem Parisiis secedere coactus est († 2. Sept. 1719.). Verus quoque auctor censendus est, teste P. Le Long, *versionis gallicae biblicorum N. T.*, quae sub Dominici Bouhours nomine prodiit. Idem edidit plura scripta et doctas observationes in versionem N. T. montensem contra Ant. Arnaldum, quibus egregie invehitur in damnabilem eorum praesumptionem, qui Scripturae testimonia Ecclesiae auctoritate firmata corrigere vel emendare quovis audent praetextu¹⁾.

388. Ex *Oriente* memoria sunt digni Faustus Naironus maronita, Abr. Ecchelensis (n. 265.) nepos, linguae syriacae in archigymnasio romano professor († 3. Nov. 1711.) et Mich. Aug. Farolfus O. Min. Ille scripsit *Evopliam fidei catholicae romanae historico - dogmaticam* ex vetustissimis syrorum seu chaldaeorum monumentis erutam, Romae 1694. in 8°, 1699. Probat in ea orientalium ecclesiarum cum romana consensum variorum scriptorum editorum pariter

¹⁾ Hilarion Monnier O. S. Ben. insignis concionator († 17. Maj. 1707.) scripsit *Lettres* (7) *adressées a M. Dedan* contre le système de M. Nicole, où il prouve que St. Augustin est la règle, qu'on doit suivre dans les matières de la grâce, 1710. Guido Drapier Bellovacensis per 59 annos parochus († 1716. a. aetatis 91.), Quesnelli fautor, pro quo plura scripsit, reliquit *Traité des oblations*, Parisiis 1685. in 12°; *Tradition de l'Eglise touchant l'Extreme Onction*, où l'on fait voir que les Curez en sont les Ministres ordinaires. Ouvrage rempli d'observations sur la discipline de l'Eglise, Lugduni 1699. in 12°, de quo cf. *Journal des Savans* 27, 735. *Gouvernement des diocèses en commun*, Basileae (Rotomagi) 1707. v. 3 in 12°. Oliverius Desbors des Doires presbyter rotomagensis, aliquamdiu Oratorii sodalis, scripsit *la Science du Salut* ou traité dogmatique sur le nombre des Elus, Rotomagi 1701. in 12°; 1728., retractatum et multum auctum a Troya d'Assigny editum sub titulo: *La Fin du Chretien* ou traité dogmatique et moral sur le petit nombre des Elus, Avenione 1751. t. 3 in 12°.

ac in primis ineditorum testimoniis. Ipsum autem opus tribus constat partibus. Et prima quidem orientalium ecclesiarum differentiam breviter exponit, quarum aliquas haeresum labe infectas, aliquas a fidei catholicae tramite nunquam descivisse memorat. In secunda p. harmoniam romanae Ecclesiae cum orientalibus ostendit et quidem quoad numerum sacramentorum et quoad singula sacramenta. In tertia parte agit de Ecclesia, rom. pontifice, de purgatorio, de crucis adoratione, de reliquiarum et sanctorum cultu, de peregrinationibus, de libero arbitrio et merito bonorum operum, de gratia Dei, de lege aliisque fidei articulis, in quibus omnibus Ecclesiam romanam convenire cum orientalibus demonstrat¹⁾. Michael Angelus Farolfus O. Min. Chandace in urbe Cretae natus est. Sub celebri Franc. a s. Augustino Macedo omnium disciplinarum curriculum absolvit variisque functis muneribus etiam munere concionatoris pontificii, assumptus est (1712.) ad episcopatum traguriensem in Dalmatia († 1715). Scripsisse dicitur *synopsim eorum, quae ad graecorum cum latinis controversias pertinent*. Sed utrum prodierit, non indicatur.

III. Disciplinae ad ss. literas spectantes.

389. Plures hac periodo eas excoluerunt disciplinas, quae *isagogicae* dici possunt viamque sternunt ad solidum ss. literarum interpretationem. Inter hos autem tres prae-

¹⁾ Cf. Acta erud. lips. Suppl. t. 2. p. 545—552. Renaudotus de eo magna contemptus significatione loquitur, ut liturg. orient. coll. t. 2. p. 85. „eum, ait, talem non fuisse, ut istarum rerum idoneus iudex haberi posset“; et p. 161. hominem vocat nihil minus quam theologum. Innotuit etiam, quod primus ediderit discursum *de saluberrima potione cahus* seu *caffée nuncupata*, Romae 1671. Scripsit quoque dissertationem *de origine, nomine, ac religione maronitarum*, Romae 1679. in 8°.

sertim magnam nominis celebritatem sunt adepti, scil. Richard Simon, Bernardus Lamy et Cherubinus a s. Joseph. Horum prior¹⁾ natione gallus in lucem prodiit Dieppae 13. Maji 1638. Adolescens septemdecim annorum congregationem Oratorii est ingressus, quam tamen nondum completo novitiatus anno reliquit (1656.). Theologiae sacrae incumbens quanti sit momenti profundum s. Scripturae studium advertit, hinc magna alacritate addiscendis se dedit linguis originalibus s. textus per quinquennium curriculum sui theologici: quo exacto ad Oratorium rediit (1662), eique permisum fuit, ut fere omne novitiatus tempus literariis impenderet studiis. Harum linguarum nisus est assequi notitiam, hebraicae scil., chaldaicae, arabicae, rabbinicae, graecae, secundum eam praesertim formam, quae penes hellenistas erat in usu. Propter tam insolitum studium librorumque prohibitorum lectionem penes plures e sodalibus in novitatis suspicionem venit, qui de eo penes superiores conquesti sunt, quare de ineunda societate Jesu cogitavit: jamque inter tirones recipiendus erat, cum e consilio superioris sui, qui ejus fovebat studia, sententia destitit. Interim Juliacum missus est ad docendam philosophiam, mox tamen Parisios revocatur ad conscribendum catalogum bibliothecae librorum orientalium, qua congregatio donata fuit. Magna alacritate ad opus se accinxit, occasione hac utens ad diligenter pervolvendos hos codices. Simul etiam frequenter invisit biblio-

¹⁾ Cf. de hoc elogium praemissum ejus ep. selectis, Amstelodami 1730. et in *Journal littér.* 3, 225; Dannecker, *Kirchenlex.* 10, 157 ss.; Nicéron 1, 231. ss. t. 10. p. 1. pag. 21; p. 2. pag. 58. ss.; Grafs in op. *Strassburger Beiträge zu den theol. Wissenschaften*, Jenae 1847. 1, 158—252; Bernus, *Richard Simon et son Histoire Critique du V. T.*, Lausannae 1869. Alius autem est a Richardo Simon, de quo infra n. 393.

thecas regiam et colbertinam. Catalogo composito restituitur cathedrae (1668). Hoc tempore edidit *fidem ecclesiae orientalis* seu Gabrielis metropolitae philadelphiae opuscula cum interpretatione latina et notis, Parisiis 1671. in 4°; 1686. Nititur ostendere consensum ecclesiae orientalis cum occidentali in fide de eucharistia. Plura autem ex coptitarum liturgiis et nestorianis testimonia adducit, nec pauca circa liturgias orientales observavit erudite, quae nemo ante observaverat¹⁾. Anno 1670. presbyter ordinatur. Varia, quae composuit scripta, multarum molestiarum ei fuere causa: et hinc iterum reliquit oratorium (1678), atque Bollvillam primum secessit, dein Dieppam (1682) et post hujus urbis eversionem Parisios (1694). Cum vero hic novas pateretur impugnationes, in patriam rediit, ubi tranquillitatem optatam non invenit: cumque magistratus in scripta sua inquireret, hac postulatione offensus eadem tradidit igni comburenda. Ita fructu tot sudorum et mediis literariis destitutus, tot molestiis exacerbatas ac moerore confectus in febrem incidit letalem, quo consumptus decessit 10. Apr. 1712. Non desunt tamen quibus haec narratio fabula videtur.

390. Haec ejusdem praecipua opera²⁾: *Cérémonies et coùtumes* qui s'observent aujourd'hui parmi les Juifs traduites de l'Italien de Leon de Modène avec un supplément touchant les sectes des Caraites et des Samaritains de notre temps, Parisiis 1674. in 12. sub nomine de Simonville; i. b. 1681. adjecta *Comparaison des Cérémonies des Juifs et de la discipline de l'Eglise*³⁾; Hagae 1682; Lugduni

1) Cf. Renaudot in praefat. coll. liturg. orient. t. 1. De ipso opere *Journal des Savans* 3, 1—5.

2) Cf. praeter scriptores jam citatos Fabricium hist. bibl. fabr. 3, 400—408.

3) Cf. *Acta erudit. lips.* 1683. p. 135—139.

1684. *Voyage du Mont Liban* traduit de l'Italien du R. P. Jérôme Dandini avec des remarques, Parisiis 1675. in 12°., Hagaecomitum 1684. In iis tamen, quae in hisce annotationibus sectas orientales spectant, non adeo feliciter versatus est conjecturisque plus nimio indulsit¹⁾. *Histoire critique du vieux Testament*, Parisiis 1678., sed agente Bosueto cum aliis mox suppressa fuit haec editio. Nitebatur enim in hoc opere ostendere, Moysen esse non posse auctorem omnium eorum, quae leguntur in ll. ipsi tributis, hinc Pentateuchum, prout modo habetur, tribuendum esse scribis temporis Esdrae; Amstelodami 1679. (ed. mendosa); latine per Aub. de Versé, ib. 1681. in 4°. (pariter mendosa ed.); Roterodami 1685. editio ceteris praeferenda, utpote quae non tantum accuratior et ad primam paris. adornata, sed et praefatione apologetica, observationibus criticis et commentationum quarundam, quibus historia haec critica occasionem praebuit, accessione est locupletior, proh. decr. 9. Febr. 1683. In hoc opere nimia libertate versionem carpit vulgatam²⁾. Constat vero tribus ll., quorum 1. tractat de textu hebraeo biblicorum inde a Moyse usque ad nostra tempora; 2. de praecipuis biblicorum versionibus; 3. de modo bene vertendi biblia deque obscuritate Scripturae, cum iudicio de commentatoribus biblicorum tam iudaicis quam christianis. Tandem subiungitur catalogus praecipuarum editionum biblicarum et alius auctorum iudaicorum (in quo tamen, ut Wolfius iudicat bibl. hebr. p. 337., multa sunt emendanda) aliorumque

¹⁾ Cf. Renaudot l. c. Agit copiose in annotationibus praesertim de maronitarum disciplina et ritibus.

²⁾ Cf. Martianaei notas ad s. Hieronymi op. ed. Migne 23, 1560. ss. Ceterum hanc opinandi, iudicandi, carpendi libertatem seu licentiam, unde non sine delectu et cautela legendus est, passim in eo notant auctores.

parum notorum, qui hoc in opere sunt allegati¹⁾. Hanc historiam impugnarunt de Veil et Spanheim, quorum scripta cum Simonii responsione²⁾ recepta fuere in ed. a. 1685. *Histoire critique du Texte du nouveau Testament*, Roterodami 1689. in 4°. In hoc opere initio ll. N. T. defenditur veritas contra haereticos veteres; tum agitur de titulis Evangeliorum ceterorumque ll. N. T.; de ll. suppositis Christo et apostolis, singillatim de ll. N. T., de lingua, qua usi sunt Christus et apostolorum tempore judaei in territorio hierosolymitano habitantes, de nazaraeorum et ebionitarum secta, de loco 1. Joan. V, 7.; de judaeorum aliorumque objectionibus contra religionem christianam, de citationibus locorum V. T. contra Grotium, Spinozam, Perronium et theologos lovanienses et duacenses, de exemplaribus graecis N. T., in specie de Cantabrigiensi, de veterum exemplarium dispositione etc. Hujus veluti supplementum sunt³⁾ *Nouvelles observations sur le texte et les versions du N. T.*, Parisiis 1695. in 4°. *Histoire critique des versions du N. T.*, ib. 1690. Docetur in hoc opere, qui fuerit mos lectionis ll. sacrorum in ecclesiis principalibus: agitur de versionibus N. T. in genere, de usu linguae peregrinae in Ecclesia et loco 1. Cor. 14, 9 ss.; de singulis versionibus in varias linguas, etiam de recentioribus in specie, de exemplaribus vulgatae, de praefationibus sub nomine b. Hieronymi ll. N. T. praemissis, de correcto-

¹⁾ Postea illam impugnavit Mich. le Vassor, quondam Simonii sodalis, dein miser apostata († 1718), adversus quem prodiit: *Apologie pour l'Auteur de l'Histoire critique du V. T. contre les faussetés d'un Libelle publié par M. le Vassor*, 1689. Hujus apologiae auctor est vel ipse Simonius, vel ejus ex sorore nepos.

²⁾ Cf. Acta erud. lips. 1682. p. 94—104; 1686. p. 100—104.

³⁾ Cf. Journal des Savans 23, 593—601. De ipso vero opere cf. acta erudit. lips. 1689. p. 114—120. et de sequenti 166—171.

riis biblicorum, de dispositione lat. biblicorum s. Hieronymi in codd. mss., de melioribus editionibus biblicorum latinorum, de quibusdam recentioribus scriptoribus, qui composuerunt observationes criticas in varias lectiones biblicorum latinorum etc.¹⁾. Haec duo opera prohibita fuere decr. 21. Dec. 1700. *Histoire critique des principaux commentateurs du N. T.* depuis le Christianisme jusqu'à notre temps ib. 1693. in 4°. Hujus libri scopus est regulas sanae hermeneuticae tradere propositis celebriorum interpretum exemplis ac simul indicando sive eorum dotes sive vitia. Hac occasione Augustini doctrinam et auctoritatem multum deprimit, patrum vero graecorum, quasi Augustino contrariam extollit, atque ita explicat, ut haud immerito in semipelagianismi atque negati peccati originalis suspicionem venerit: quare Bossuetus, qui eum hujus duplicis erroris reum palam declarat, in ipsum calamum strinxit²⁾, ut supra jam diximus (pag. 718). In eodem opere Simonius Grotii atque socinianorum de exegesi merita deprædicat. *Novorum Biblicorum polyglottorum synopsis*, Ultrajecti 1684. in 8°., in qua describit Biblia polyglotta parisiensia et londinensia, quidque illis addi posset; quod etiam præstat in *Ambrosii ad Origenem epistola* de

1) Cf. Acta erud. lips. 1690. p. 91—98. et 128—134.

2) Advertit tamen Gener theol. dogmatico-schol. t. 3. p. 2. tr. 2. l. 3. pag. 360. in annot.: „Profecto (nisi mea fallit memoria et diligentia) nusquam Simonius in suo tractatu diserte negavit peccatum originis, aut quidquam ex propria sententia constituit contra veram rationem ejus peccati ipsiusque propagationem; nec usquam Bossuetus in suo vel unum decretorium attulit textum ex Simonio, qui oppositum ad evidentiam concluderet, sed ea duntaxat produxit argumenta, quae id ipsum mea opinione probabiliter utcumque suaderent, minime vero persuaderent ac manifeste convincerent etc.“ Cf. de ipso opere acta erud. lips. 1693. p. 107—113.

novis Bibliis polyglottis, ib. 1685. in 8°. *Disquisitiones criticae de variis per diversa loca et tempora Bibliorum editionibus*, quibus accedunt castigationes theologi cujusdam parisiensis ad opusculum Isaaci Vossii de sibyllinis oraculis et ejusdem responsionem ad objectionem nuperae criticae sacrae, Londini 1684. in 4°., seorsim etiam sub titulo *opuscula critica* adversus Isaacum Vossium, cum excerptis disquisitionibus criticis, Edimburgi 1685. in 4°; prohibita decr. 1. Dec. 1687. Perstrinxerat nimirum Simonius Vossium versioni LXX interpretum plus quam sibi par videbatur tribuentem, hinc Vossius responsionem hanc edidit: atque iterum nunc ad pugnam rediit edita *responsione ad iteratas Simonii objectiones*, cui rursus Simon assumpto Hieronymi le Camus nomine obviam ivit, in *judicio de nupera Isaaci Vossii ad iteratas Simonii objectiones responsione*, Edimburgi 1685. in 4°. Sed ne tum quidem sibi tacendum putavit Vossius, quin potius in responsione ad tertias Simonii objectiones cum hocce adversario congressus est. Simonii adversariis accesserunt etiam auctores l. *Sentimens de quelques théologiens de Hollande sur l'Histoire Critique du V. T.*, Amstelodami 1685. in 4°., qui Jo. Clericus¹⁾ et Nat. Alb. de Versé esse perhibentur, quamquam praecipue Jo. Clerico tribui soleat. Huic responsionem²⁾ opposuit sub nomine prioris de Bolleville (ubi quondam parochum egit), Roterodami 1686. in 4°. (proh. decr. 1. Dec. 1687.), sub quo nomine ib. 1687. pariter edidit *De l'inspiration des*

1) Hic semel atque iterum examini subjecit historiam criticam textus N. T. Rich. Simonii, quod repetitum examen auctum edidit Henr. Majus, Francofurti 1708. in 4°., de quo cf. Journ. des Savans 47, 289. ss.

2) Cf. acta erudit. lips. 1686. p. 432—444. et ib. 1687. 367—372. de opere mox sequenti.

Livres sacrés avec un Réponse au livre intitulé: *Défense des sentimens de quelques théologiens de Hollande* (quam Simonii l. Clericus opposuerat, Amstelodami 1687, in 4°), quo in scripto etiam Spanhemium, Frassenium et Du Pin perstringit. Adversus hunc edidit etiam *Dissertation Critique sur la nouvelle Bibliothèque des Auteurs Ecclésiastiques*¹⁾, où l'on établit en même temps la vérité de quelques principes, que l'on a avancés dans l'Histoire Critique du V. T. sub nomine Joan. Reuchlin, Francofurti 1688, in 12°. *Bibliothèque Critique*²⁾ ou Recueil de diverses pièces critiques, dont la plûpart ne sont point imprimées ou ne se trouvent que très difficilement, publiées par M. de Sainjore, qui y a ajouté quelques Notes, Amstelodami (Nancaei) 1708—10. v. 4 in 12°. prohibita ab auctoritate ecclesiastica (15. Jan. 1715.) et politica propter animum maledicum in ordines religiosos aliasque personas, qui ubique se prodit³⁾. In ea iterum proponit suas opiniones singulares et male securas, quas jam toties in aliis operibus statuerat. Hujus operis veluti continuatio est: *Nouvelle Bibliothèque choisie*, où l'on fait connaitre les bons Livres en divers genres de Littérature et l'usage qu'on en doit faire, Amstelodami (Parisiiis) 1714. t. 2 in 12°. *Histoire de l'origine et du progrès des revenus ecclésiastiques* sub nomine ascititio Hie-

¹⁾ Hoc scriptum admodum auctum et annotationibus illustratum edidit Steph. Souciet S. J. Parisiis 1730, in v. 4 in 8°.

²⁾ Secundum Biogr. univ. 2, 384. titulus est *Bibliothèque choisie*, cujus t. 1. et 2. prodit Basileae 1709., 3. et 4. Amstelodami 1708—10., eaque fere complectitur scripta quae referuntur ad ejus versionem N. T. Mutato titulo eam ad t. 2 redactam iterum edidit Barrat *Nouvelle Bibliothèque choisie*, Amstelodami, Parisiis 1714.

³⁾ Cf. de hoc opere *Bibliothèque choisie* t. 18. a. 3. et *Bibliothèque ancienne et moderne* t. 1, a. 6.

ronymi a Costa, Francofurti 1684. in 12°; Rotomagi 1691; aucta 1709. t. 2 in 12°; hoc opus est fructus animi male affecti in benedictinos¹⁾, proh. decr. 21. Apr. 1693; *Histoire critique de la créance et des coutumes des nations du Levant*, sub nomine de Moni, Francofurti 1684, 1692. in 12°, 1711., proh. decr. 2. Jul. 1686. *La créance de l'Eglise Orientale sur la Transsubstantiation avec une réponse aux nouvelles objections de M. Smith*²⁾, Parisiis 1687. in 12°. *Lettres choisies de M. Simon*, où l'on trouve un grand nombre des faits anecdotes de Littérature, Amstelodami (Trevultii) 1701—1704. t. 3 in 12°; t. 1. admodum est mendosus³⁾, ut Simonius ipse de hac editione conqueratur corruptionisque eam arguat. Prodiit iterum 1702; optima editio Amstelodami 1750. v. 4 in 12°. *Versionem N. T. gallicam*, quam adornaverat, prohibuerunt Noailles cardinalis et archiepiscopus et Bossuetus⁴⁾. In ea ex. gr. negaverat

¹⁾ Cf. Acta erud. lips. 1684. p. 497—505.

²⁾ De quo l. legimus fin praef. t. 4 operis Perpétuité de la foy: „Il réfute M. Smith assez solidement; mais on est fort éloigné de déférer à sa critique sur les attestations, qui se trouvera examinée dans cet ouvrage, et encore moins à plusieurs faits répandus dans ses Lettres, sur lesquels on est très-assuré qu'il s'est trompé.“ Hinc praesertim t. 5. l. 9. c. 9. data opera scripta Simonii, quae orientem spectant, censurae subjiciunt et in pluribus graviter carpunt, ac in genere statim ab initio statuunt; „Dans les autres (ouvrages praeter itinerarium P. Dandini), même dans ceux qui ont paru avec approbation, il a avancé plusieurs choses, qui non seulement sont contraires à la vérité, mais dont les conséquences sont si perilleuses, qu'il est difficile de comprendre qu'elles aient échappé à la diligence des examinateurs.“

³⁾ Cf. Journal des Savans 30, 430—436; Acta erud. lips. 1701. p. 116—126.

⁴⁾ Cf. Journal des Savans 31, 105—120; act. erud. lips. 1704. p. 79—85.

magorum adorationem fuisse religiosam et latreuticam, quam tamen opinionem emollivit in historia critica N. T. Alios textus dogmaticos enervat, locutiones usu ecclesiastico consecratos contemnit etc. Contra eam scripsit Lib. Fassonius diss. *de cultu J. Christo a magis exhibito* adv. R. Simonium et Sam. Basnagium (in thes. theol. Zachariae t. 9. p. 739). Ejus vita Joannis Morini (cum animadversionibus in illius opera), praemissa *antiquitatibus Ecclesiae orientalis* Londini 1682. in 8°. satira potius est in hunc virum universamque Oratorii congregationem. *Lettres critiques* où l'on voit les sentimens de M. Simon sur plusieurs ouvrages nouveaux publiées par un gentilhomme allemand, Basileae (Rotomagi) 1699. in 12°. t. admodum rarus. Epistolae hae crisin continent amarulentam editionis operum s. Hieronymi a Martianay adornatae. Ex his omnibus liquet fuisse Simonium eruditum, laboriosum, sagaci atque critico praeditum judicio, unde et pater scientiae criticae, quatenus ea spectat ss. literas, audit¹⁾, sed negari simul nequit eum fuisse in suis opinionibus satis sin-

1) „Erst der bekannte Oratorianer R. Simon, ita Welte, Kirchenlex. 3, 490., hat das Verdienst, der historisch-kritischen Einleitung ihre Aufgabe klar und bestimmt vorgezeichnet zu haben, indem er sie als eine kritische Geschichte der biblischen Bücher bezeichnete, wohl zu unterscheiden von einer mehr oder weniger summarischen biblischen Geschichte mit beigefügten introductorischen Bemerkungen und Erörterungen über die biblischen Schriften. Mögen immerhin seine gewagten Hypothesen, seine rationalisirende Richtung und extreme Haltung in Behandlung biblischer Bücher wie profaner grossen Tadel verdienen, der biblischen Einleitung hat er doch ihre rechte Bahn gewiesen, und so sehr er auch anfänglich von katholischen und protestantischen Gelehrten bekämpft und verfolgt wurde, so sind doch seine Leistungen später nach Verdienst gewürdigt und für die Behandlung der biblischen Einleitung massgebend geworden.“

gularem nimiaque opinandi, judicandi, carpendi libertate imolentia abreptum, unde non sine delectu et cautela legendus est. Plures graves auctores in hoc Joannis Bapt. Gener¹⁾ conspirant iudicium nonnihil durum: „Ego, si quid assequor, pene dixerim, heic Simonium, sicut et alias in editis commentariis, potius audacem ac summopere intemperantem criticum et ignarum theologum, quam tenacem acatholicum sese ostendere. Compertum quippe est apud eruditos, eum linguarum orientalium peritissimum²⁾ quidem, theologiae vero perparum callentem fuisse: tum in scriptis res theologicas et biblicas concernentibus quaestiones intricare³⁾, inepta dubia in sublimiora mysteria ingerere, horum probationes attenuare vel eludere, traditionis certitudinem infirmare, patres passim reprehendere atque ex tripode judicare, protestantium interpretationibus inhaerere, doctrinae integritatem ac perpetuitatem ambiguam reddere, occidentales patres cum orientalibus pugnantes exhibere. Quare id genus opera a iudicibus romanis nigro theta inusta sunt.“

391. Alter, quem supra nominavimus, est Bernardus Lamy Cenomani a. 1640. mense Junio natus. Annum

¹⁾ Theologiae dogmatico-scholast. 3, 360. annot.

²⁾ Id tamen, si *hebraeam* excipias, in dubium revocant Renaudot et auctores op. *Perpetuité de la foi* l. c.

³⁾ Andres, dell'origine, de' progressi e dello stato attuale d'ogni Letteratura 6, 450. post encomia ita prosequitur: „Egli co' critici suoi dubbi ci lascia incerti della genuinità di molti libri e de' loro veri autori, e della sincerità dell'originale, e delle versioni, senza poter esser sicuri, che ci resti un esemplare della bibbia da potersi riguardare come il vero testo dettato dallo Spirito s., e come l'incontrastabile regola della nostra credenza. Egli non risolve difficoltà che per farne nascere altre più grandi, e stabilisce principi, che conducono a conseguenze pericolose: egli insomma ci ha data un'opera, dove forse si troverà tanto a disapprovare, quanto certamente v'è da lodare.“

agens 18. congregationem Oratorii ingressus totum se Deo et Ecclesiae mancipavit. Peracto Lutetiae novitiatus anno, in quo admodum in virtutibus profecit, in collegio salmuriensi a P. Car. de la Fontenelle philosophiam audiit, inde Vindocinum ad humaniores literas docendas est missus. Tum a. 1664. in juliacensem academiam commigravit ibique humanitatem ac rhetoricam docuit. Post adeptum presbyteratus ordinem (1667.) absolutumque theologiae biennium (1671.) philosophiam Salmurii, mox Andegavi docuit. Verum quod philosophiam cartesianam profiteretur, quorundam incurrit offensionem, quibus agentibus ex aulae praescripto coactus est Andegavo secedere. Hinc jussus est Gratianopolim transire, ubi Cardinalis le Camus gratiam promeruit, qui illum in curarum munerumque partem recepit atque secum in dioecesis visitatione habere voluit socium. Innumeros ille in hoc curriculo exantlavit labores, ubique verbum Dei praedicans, religionis elementa populum docens, nulla non adiens per montes et nives pericula, vixque vel nocte quiescens. Gratianopolim reverso clericorum instituendorum a cardinali provincia demandata est. Hanc impigre administravit: hinc ad comparandam Scripturae s. intelligentiam studium omne convertit, atque in clericorum gratiam evulgavit *Apparatum ad Biblia sacra*, in quo de hebraeorum gente, legibus, ritibus variisque ad bibliorum intelligentiam spectantibus, tabulis 20 dispositum, Gratianopoli 1687. in f. Hujus operis magna ex parte archaeologici studium haud inutiliter praemittitur lectioni s. Scripturae. Gallice illud vertit Franc. Boyer, Lugduni 1689. in 12°. Ceterum posteriores editiones multum auctae prodierunt hoc titulo: *Apparatus biblicus* sive manuductio ad s. Scripturam tum clarius tum facilius intelligendam ¹⁾,

¹⁾ Cf. *Acta erud. lips.* 1710. p. 292—297; *Journ. des Savans* 24, 392—398, ubi haec in fine legimus: „Pour finir un ouvrage si

Lugduni 1696. in 8°; gallice aucta et correcta ib. 1699. in 4°., Jenae 1709; Amstelodami 1710; Lugduni 1723. in 4°. (ceteris auctor), Venetiis 1733. in 12°. Apparatum exceptit *Harmonia* seu *concordia quatuor evangelistarum*, in vera serie actuum ac sermonum D. N. J. Christi h. e. vera vitae ejus historia: adjecta locis novi ordinis ratione, Parisiis 1689. in 12°. In eo opere tres potissimum opiniones probandas suscepit, quae lites illis plurimas peperere. 1. Probare nititur bis in carcerem missum fuisse s. Joan. Baptistam, primum quidem Hierosolymis jussu magni synedrii, denuo Herodis jussu in arce Machoeruntis in Galilaea; 2. negat Christum in ultima coena agnum paschalem cum discipulis manducasse, imo mortuum fuisse affirmat eo ipso die, quo judaei pascha ex lege manducarunt; 3. stabilire nititur Mariam Magdalenam eandem esse ac peccatricem et Mariam sororem Marthae et Lazari¹⁾. Primus, qui nonnulla adversus primam praesertim propositionem exceptit, fuit D. Bulteau, unus ex operis censoribus, quibus respondit Lamy: *Lettre*

utile et d'une manière qui répondist à la fin que l'Auteur s'estoit proposé de faire aimer l'Ecriture sainte et d'en rendre la lecture plus fréquente, il propose une disposition très belle de tous les livres sacrez selon laquelle on les peut lire aisement dans l'espace d'une année . . . On ne peut trouver de disposition plus simple et plus commode."

¹⁾ Hanc sententiam impugnavit praesertim D. Anquetin rector ecclesiae lionensis dissertatione edita Parisiis 1699. t. 2 in 4°., in qua tres distinctas admittit feminas Mariam *Magdalenam*, Mariam *Marthae sororem* et Mariam *peccatricem*. Huic respondit Lamy duabus *epistolis*, Rotomagi 1699. in 12°., de quibus ll. cf. *Journal des Savans* 27, 478—502; 507—518. 28, 94—105, 238. Sed Anquetin alias duas opposuit *epistolas*. Sententiam Lamii defenderunt quoque M. Trevet (cf. *Journ. des Savans* 54, 39. ss.) et Le Masson (gallice) Parisiis 1713. in 12°. (de cujus l. cf. ib. 54, 88. ss.), qui alius videtur esse a Philippo Innocentio le Masson noviodunensi, carthusianorum praeposito generali († 1703.), qui interpretatus est *canticum canticorum*.

au R. P. F. P. D. L'O. (Fourré Prêtre de l'Oratoire), dans la laquelle il eclaircit quelques points de la nouvelle harmonie des Evangiles, Parisiis 1690. in 12°; 1699. Alteram propositionem primus impugnavit Pineud linguae graecae Harcurii in Normannia professor edita dissertatione gallico idiomate conscripta (et altera adversus primam propositionem) 1690., deinde in primis Tillemont in nota 26. ad vitam J. Christi, Bessin, Hardouin, Mauduit, Witasse aliique viri docti; hinc ad illam stabiliendam edidit Lamy *Traité historique de l'ancienne Pâque des Juifs* avec des nouvelles preuves de deux prisons de s. Jean. Baptiste, Parisiis 1693. in 12°. Tillemontius auctoris argumentis non cessit, imo epistolam scripsit, qua illam opinionem fluxonixam fundamento ostendit (ad calcem t. 2. hist. eccles.). Huic aliisque adversariis respondit Lamy edito l. sub hoc titulo: *Suite du Traité historique de l'ancienne Pâque des Juifs*. Reflexions sur le nouveau système du R. P. Hardouin touchante la derniere Pâque de J. C., Parisiis 1693. in 12°. Hardouinus enim excogitaverat in diss. *de ultimo Christi Paschate* ib. 1693. aliud systema, judaeos nempe per duos dies pascha immolasse. Alia scripta ultro citroque de hac quaestione praetermittimus¹⁾. Ceterum Lamii opinionem amplexi sunt Toinardus, Tournemine et Calmet, qui in diss. de supremo Christi paschate in comment. in Matth. asserit, Salvatorem supremo vitae suae anno pascha non celebrasse, vel saltem idem pascha a judaeis feria sexta, qua Christus obiit, celebratum Christumque eadem hora in Calvario exspirasse, qua judaei in templo paschalem victi-

1) Cf. eadem apud Nicéron t. 6. p. 96 ss.; in ejus *vita Apparatu* biblico ed. Venetae 1733. praemissa, et *Journal des Savans* 22, 418—428; 24, 630—648; 769—782; 25, 716—726; 763—786; 29, 422—428.

mam immolabant; adeo ut res et figura eodem tempore contigerint. Post tot exantlatos labores pro concordia sua evangelica eam rursus doctis auctam *commentariis*¹⁾ auctor noster vulgavit Parisiis 1699. t. 2 in 4°; Venetiis 1735. in 4°. Prior t. praeter concordiam evangelicam et commentarium literalem et criticum complectitur demonstrationem accuratam divinae missionis Christi per vaticinia et typos V. T. adamussim in eo adimpleta et apologiam doctrinae ab ipso promulgatae. Tomus alter inscribitur: Apparatus chronologicus et geographicus ad commentarium sive concordiam evangelicam quatuor evangelistarum. Praemittitur totius operis praefatio, cujus prima pars demonstrat veritatem Evangelii: altera pars, quid sit evangelium, a quibus, qua lingua, quo tempore et qua de causa scriptum. Tandem post ejus obitum opus, cui triginta annos insudarat, templi scil. salomonici descriptio sub titulo *de tabernaculo foederis, de sancta civitate Jerusalem et de templo ll. 7* (cura P. Desmolet, cujus est etiam *vita* praemissa) prodiit Parisiis 1720. in f. Hoc ante ter quaterve exscripsit semperque in melius mutavit: aeneasque tabulas, quae ipsi insunt, a peritis viris effingi curavit²⁾. In 1. l. erudite et docte disserit de mensuris, ponderibus et pecunia hebraeorum; in 2. inquit in architecturae origines atque de famosis antiquitatis aedificiis, praesertim de arca Noe³⁾ agit. In 3. describit

¹⁾ Cf. *Journal des Savans* 27, 539—554; *acta erud. lips.* 1699. p. 448—454.

²⁾ Cf. *Mémoires de Trévoux* 1721. t. 3. p. 1209—1230.

³⁾ De hac erudite plane disseruit Joannes le Pelletier rotomagensis (n. 1633.), prius pictor, qui dein se totum studio linguarum, mathesis, astronomiae, architecturae etc. dedit († 1711), in *Dissertation sur l'Arche de Noé et sur l'Hemine et la Livre de s. Bénédict*, Rotomagi 1700. in 12°, de qua cf. *Journal des Savans* 29, 438—556.

tabernaculum foederis, cum hoc esset instar exemplaris templi salomonici: hinc transgreditur l. 4. ad descriptionem urbis; in 5. exhibet templi delineationem; in 6. describit instrumenta sacra templi et in 7. cultum in templo Deo exhibitum. Opus certe magna eruditione refertum. Tot librorum¹⁾ scribendorum inter sacerdotalis vitae labores copiam illi fecit firma cum mentis tum corporis valetudo, quam sat constantem expertus est ad a. vitae 74., quo illius animum affecit moeror ingens, ex quo corporis quoque secuta est infirmitas. Haec vero hujus moeroris exstitit causa. Quidam juvenis perlectis aliquot P. Lamy opusculis falsae religionis errores ejurandi consilium iniit, eumque adire ejusque monita exposcere coepit, quibus obsequens miros in pietate ac in scientia progressus fecit. At juvenis vix anno uno aut altero elapso ad errores pristinos rediit, quam ob rem tantus pii patris animum moeror invasit, dum pereuntem juvenis animam mi-

Scrpsit alias quoque dissertationes eruditas de argumentis ad s. Scripturam spectantibus, quae habentur in memoriis trevoltiensibus. Cf. Feller 2, 387.

¹⁾ Praetermittimus plura mathematica, physica, ad literas humaniores spectantia. Mentione adhuc digna sunt: *Démonstration ou Preuves évidentes de la Vérité et de la Sainteté de la Morale chrétienne*. Ouvrage qui comprend en cinq Entretiens toute la Morale, Parisiis 1688. t. 2 in 12°. (ed. complectens tantum duos dialogos), Rotomagi 1706—9. t. 5 in 12°., ed. aucta, de quo opere cf. Bibliothèque choisie 11, 394—401; Journal des Savans 16, 170; 36, 285—301; Mémoires de Trévoux 1710. t. 3. p. 1665—1693; acta erud. lips. 1706. p. 511—518. et 546—552. Entretiens sur les sciences, dans lesquels on apprend comme on se doit servir des sciences pour se faire l'esprit juste et le coeur droit avec la méthode d'étudier, Lugduni 1684 in 12°; 1694. (ed. multum aucta); 1706. etc. „Ils forment, inquit Feller 2, 210., une composition estimable, dont la lecture serait très-utile aux jeunes gens assez sages pour vouloir s'instruire, avant d'exercer leur plume au hasard et sans principes.“

seratur, ut corpus quoque paulatim moerore tabesceret. Exeunte Januario a. 1715. ingravescente morbo de ejus salute desperandum fuit. Inter has corporis angustias, ut culcita uteretur, nam super paleas cubabat, et cilicium, quo semper induebatur, deponeret, vix tum superiores obtinere († 29. Jan.). Vir erat pius, comis, candidis ornatus moribus, et „doctus, ut addit Du Pin¹⁾, at simul modestus magnoque judicio praeditus. Linguas plurimas callebat, artes omnes atque disciplinas pervaserat, maxime vero Scripturae s. intelligentiam fuerat adeptus. Mens illi prompta ad omnes artes atque elocutio facilis. Puro sermone scribebat tum latine, tum gallice, et in suis scriptis conjecturas ac ratio-cinia intendebat, sed non ultra metas.“

392. Hoc eodem a. vel sequenti (4. Apr.) videtur defunctus²⁾ tertius, pariter gallus, Cherubinus scil. a s. Joseph O. Carm., antea dictus Alexander de Boria, n. Martelli in vicecomitatu turonensi 5. Aug. 1639. Variis in conventibus philosophiam docuit et theologiam. Vir erat admodum pius, mortificationi et rigidae disciplinae observationi semper deditus. Praeter prolixa ordinis jejunia singulis sabbatis in honorem b. Mariae V. jejunabat: in honorem ss. eucharistiae, quam devotissime colebat, non patiebatur purificatoria ab alio lavari. Reliquit opera plane erudita: *Bibliotheca criticae sacrae* circa omnes fere ss. librorum difficultates, opus plurimorum annorum ex veterum patrum traditione, probatiorum interpretum curis, clariorum criticorum judiciis collectum (rarum) t. 1. et 2., Lovanii 1704.; t. 3. Bruxellis

¹⁾ Plura habet de ejus operibus 19, 117—136.

²⁾ Cf. Martialem a s. Joan. Baptista in bibl. script. O. Carm. p. 78 ss., secundum quem † 1725., sed ex contextu id videtur error typi.

1705; t. 4. ib. 1706. in f. Cogitaverat alios octo ad-jicere tomos, sed bruxellensi urbe a foederatorum copiis occu-pata in provinciam suam aquitanam remeare compulsus fuit: cum vero Burdigalae deessent typographi, qui aut characte-res hebraicos haberent aut in eisdem componendis essent exercitati, cumque aetas provecta aliorum transmigrare non permetteret, horum voluminum editio praepedita fuit. In priori t. 1. proluxa admonitione suadet lectio s. Scripturae; 2. ge-neralis ejus idea subditur; 3. de principiis et mysteriis cabalae agitur; 4. de cultu judaeorum ante prioris templi constitu-tionem; 5. de templo Salomonis. In secundo tomo¹⁾ sermo est 1. de sacrificiis et festis; 2. de jejuniis; 3. de Urim et Thummim; 4. de judaeorum scholis eorumque sectis; 5. de Mischnah et Thalmud. In tertio disseritur 1. de cabala ju-daeorum; 2. de politia spirituali et politica; 3. de novis Scripturae versionibus. In quarto historiam retexit versio-num in linguas vernaculas et de variis Bibliorum et poly-glottorum editionibus agit. E proposito hoc schemate intel-ligimas, quod ferendum sit judicium de prodigioso opere, quod immensum stetisse suo auctori reputandum est. De variis enim hisce argumentis agit non obiter, nec leviter, sed sin-gulis argumentis justam assignat extensionem, res justo de-lectu optimasque seligit, sed in his digerendis confusionis aliquid non evitat²⁾. Aliud opus auctor ad omnium captum

¹⁾ Hic prodiit inscriptus: *Apparatus biblicus* in 3 ll. distributus ad Scripturae studium feliciter incipiendum praenoscenda dissertationibus 20 complectens, Lovanii 1704. in f., sub qua inscriptione etiam duo reliqui prodire.

²⁾ Ita Calmet in sua bibl. sacra praemissa dictionario s. Scri-pturae p. 167. ed. Augustae Vindelicorum 1738. Cf. etiam act. erud. lips. 1707. p. 249—260. et *Journal des Savans* 33, 132—142; 36, 29—40., qui merito auctoris eruditionem immensam et diligentiam col

magis accommodatum aggressus est, cui titulus: *Summa criticae sacrae*, in qua scholastico methodo exponuntur universa s. Scripturae prolegomena ad usum theologorum pro theologiae positivae studio feliciter inchoando¹⁾, Burdigalae 1709—1716. t. 9 in 8°. Disserit in hujus operis utilis et eruditi tomo 1. de variis Scripturae nominibus, necessitate, de librorum sacrorum conservatione, inscriptione, divisione et distinctione in capita et versus, divinitate, antiquitate; in t. 2. omnes expendit difficultates adversus cosmogoniam Moysis et paradisum terrestrem ab eodem descriptum. In t. 3. discutit exceptiones omnes adversus statum protoparentum primitivum et lapsum c. 2, 3. Gen. relatum. In t. 4. ss. erudite tuetur diluvii universalitatem: dein transit ad ll. N. T., quorum locos difficilioresexponit et vindicat: antilogias apparentes conciliat etc.²⁾.

laudent, cum apud instar, quicquid sparsum per innumeros invenerat auctores, in hanc referat bibliothecam. Ita etiam Mémoires de Trévoux 1710. t. 3. p. 2045—2065; 1711. t. 2. p. 1338—1356.; t. 3. p. 2062—2081; 1712. t. 2. p. 1176—1189.

1) Cf. Mémoires de Trévoux 1713. t. 2. p. 1061—1078., ubi iterum auctoris eruditionem, diligentiam, candorem commendant.

2) Huc forte etiam spectat *Theologia exegetica* seu opuscula de sacris Scripturis Avenione 1712. in 12°. Josephi Patin O. Pr. delphinatis, theologiae professoris Avenione ab a. 1693. ultra a. 1720., de quo scribit Echard (Script. O. Praed. 2, 806): „Nec memini me vidisse unquam hominem et ad dicendum ex tempore magis expeditum, aut in venustis sententiis acuteque dictis ex historicis, oratoribus, poetis apte congruenterque promendis feliciorum.“ Reliquit etiam *theologiam evangelicam* seu opuscula de vita, morte, resurrectione et ascensione Christi, quae ab evangelistis enarrantur, Avenione 1705. in 12°; *theologiam clericalem* seu opuscula moralia de habitu et disciplina clericorum scil. de beneficiis, simonia, censuris, horis canonicis, ib. 1710. in 12°.

393. Reliqui ¹⁾ jam minoris sunt momenti: Honoratus Josephus Brunet O. Carm., gallus, cujus exstat *manuductio ad s. Scripturam*, Parisiis 1701. v. 2 in 12°. per modum dialogi continens prolegomena in s. Scripturam cum additamentis de verbo Dei tradito. Leguntur in priori t. qq. de s. Scriptura in genere et de ll. V. T. in specie: in 2. quaestiones in N. T., et de iis quae in libris canonicis videntur repugnantia, de libris apocryphis et amissis deque traditionibus. Leon O. S. Aug. parisiensis scripsit *Clavem s. Scripturae* seu ad illius notitiam brevem apparatus, Parisiis 1705. in 12°; Martinus Humblot parisiensis, canonicus s. Nicolai ad Luparam († 1719), dedit *ss. Bibliorum notionem generalem* seu compendium biblicum, Parisiis 1700. in 12°., in quo de s. Scriptura in se, de ejusdem auctoritate, de auctoribus sacris, de variis editionibus, de antilogiis disserit. Josephus ab Osseria O. Cap. hispanus reliquit *Hagiographa prolegomena* seu prooemalia in universam s. Scripturam, Valentiae 1700. in f. Collegii biatiensis FF. Discalceatorum B. V. Mariae de Monte Carmelo primitivae observantiae *cursus theologico-expositivi* tomus primus praedicamenta biblica continens, modum intelligendi s. Scripturam, hujusque essentiam, existentiam, proprietates, sensus, regulas ac interpretationes ad amussim explicantia juxta ss. patrum, praecipue angelici Thomae mirificam doctrinam editus est per Emmanuelem a s. Hieronymo ejusdem Collegii s. theologiae praelectorem, Barcinone 1728. in f. (opus posthumum). More scholastico controversias a principio usque ad finem deducit: hinc expendit s. Scripturam secundum ordinem praedicamentorum, prout in philosophia enumerantur, scil. ejus

¹⁾ His adde Franciscum Mezger O. S. Ben., de quo supra annot. 2. p. 493. egimus.

substantiam, quantitatem, qualitatem, relationes, actionem (ad s. Scripturam seu causam s. Scripturae), *passionem* (seu varios sensus), *ubi* (s. Scripturae, seu de linguis originalibus, versionibus), *quando, situm* (hic quaerit „utrum Scriptura s., ut in Biblia approbata habetur, debeat adorari et qua adoratione; et etiam de regulis eam intelligendi), *habitus* (hic agit de lectione s. Scripturae in lingua vernacula, de ejus stilo etc.). Stilus scriptionis est simplex sed apertus, incultus et demissus videtur, sed clarus. Josephus Maria de Turre O. Praed. ligur grande opus edidit inscriptum: *Institutiones ad verbi Dei scripti intelligentiam* multis ab auctoribus collectae et in 4 tractatus digestae, Parmae 1711. t. 4 in f., quorum 1. de existentia Scripturae s. ejusque auctore, de canone item et libris canonicis atque apocryphis, 2. de textu hebraico et graeco ejusque variis editionibus ac versionibus, 3. de difficultate Scripturae s. ejusque sensu literali, mystico et figurato, deque interprete Scripturae, ubi de auctoritate Ecclesiae, pontificis ac conciliorum ut et de modo interpretandi Scripturam, 4. de perfectione s. Scripturae ejusque oeconomia, de antichristo omnibusque haeresiarchis et de cabala agitur. Joannes Matthaeus a s. Stephano O. Min. italicus disputavit *de sensibus et clavibus s. Scripturae*, Romae 1709.

Huc quadantenus referri possunt¹⁾ Guilielmus Bonjour O. S. Aug. tolosanus († 1714) plurium linguarum, praeser-

¹⁾ Quaedam ad ss. literas spectantia continentur etiam in *dialectica s. Scripturae* testimoniis et ss. patrum doctrinis illustrata Jos. Pergolini O. Min. Conv. montenovens, Romae 1707. in 4°, de qua cf. acta erud. lips. 1710. p. 420. De Michaelē Pinart († 1717), qui in linguis orientalibus admodum peritus erat, scribit Feller 2, 235: „La Dissertation sur les Bibles hébraïques est estimée pour l'exactitude et les bonnes recherches qu'elle renferme.“

tim orientalium peritus, cujus exstant *dissertationes selectae in s. Scripturam*, in Monte Falisci 1705; *de canone librorum ss.*, ib. 1704; *in monumenta coptica seu aegyptiaca bibliothecae vaticanae brevis exercitatio*¹⁾, Romae 1699. in 4°, qua occasione disputat etiam de 70 Danielis hebdomadis. Ex libris nimirum copticis, qui in bibliotheca vaticana asservantur, nonnulla decerpit et illustrat, et ita utilitatem hujus linguae omnibus commendat. Dissertatio²⁾ *de nomine patriarchae Josephi a Pharaone imposito* in defensionem vulgatae editionis et patrum, qui Josephum in Serapide adumbratum tradiderunt, Romae 1696. Franciscus Dominicus Bencini abbas s. Pontii edidit *tractationem historico-polemicam chronologicis tabulis ab o. c. ad Christum ad V. T. intelligentiam et auctoritatem*, Augustae Taurinorum 1720; et eruditam dissertationem *de literis encyclicis*, ib. 1728. v. 2 in 4°. Richard Simon delphinus, theologiae doctor († 1702), collegit *dictionary biblicum*³⁾, in quo compendiose referuntur vitae et gesta virorum illustrium, quorum fit mentio in codice sacro et in judaica historia; explicantur nomina animalium, lapidum pretiosorum recensentur nomina; festorum, solemnitatum, sacrificiorum, provinciarum, regionum, urbium etc., ponderum, mensurarum etc. cum apparatu et chronologia sacra, Lugduni 1693. in f.; ed. duplo auctior 1703, 1715. t. 2 in f. Pluribus hoc opus arrisit: verum viri eruditi illud in examen revocantes, menda quam

¹⁾ Cf. acta erud. lips. 1699. p. 233.

²⁾ Cf. ibid. 1697 p. 6—10.

³⁾ Edidit illud gallice inscriptum: *Le grand Dictionnaire de la Bible* ou Explication littérale et historique de tous les Mots propres du V. et N. T. Cf. Acta erud. lips. 1706. p. 381—384., quae omnigenam laudant eruditionem, propter quam dictionary hoc pro thesauro variae eruditionis tam sacrae quam profanae haberi possit.

plurima deprehenderunt, ex quibus intellexere, auctorem necessariis adjumentis fuisse destitutum, qua librorum, qua cognitionis linguarum: sed tamen tanto operi manum admo-visse non modicae laudis pars est, cum rari eo usque pro-cesserint, ut eam provinciam tentarent. Carolus Huré (n. 1639., † 1717) edidit pariter *Dictionnaire de la Bible*, Remis 1715. v. 2 in f. seu commentarium alphabeticum s. Scripturae, in quo distinguuntur variae cujusque vocis signi-ficationes, hebraismi et alii modi explicantur. *Grammaire sacre* ou Regles pour entendre le sens littéral de l'Ecriture sainte, Parisiis 1707. in 12°. Petrus Franciscus a Con-ceptione b. M. V. Zanoni congr. schol. piar. bononiensis, philosophiae et theologiae professor, in historia, philologia aliisque disciplinis versatus, ordinis sui a. 1700. praepositus generalis († 1712.) edidit *Polygraphiam sacram* seu Elucidarium biblicum historicomysticum, in quo omnes et sin-gulae divinarum Scripturarum voces secundum sensum lite-rallem, anagogicum et moralem ordine alphabetico ex fontibus tum hebraicis tum graecis et latinis atque ex optimis inter-pretibus sic explicantur et enarrantur, ut quilibet divini verbi studiosus hic facillimo negotio reperiat, quidquid in aliis in-numeris et vastissimis hujus generis voluminibus non sine maximis sumptibus et laboribus inquirere hactenus consue-vit, Augustae Vindelicorum et Graecii 1725. opus posthu-mum t. 18 (?) in f. Complectitur hoc opus prolixos quoque excursus, ut conciliorum omnium generalium compendium, historiae sacrae commentarium cum historiae profanae respon-dentibus notis per secula digestum; antiquae judaeorum rei-publicae legumque ipsorum notitiam; de numeris tractatum, s. Scripturae quoad ejus essentiam, auctorem, textum, sensum, intelligentiam, interpretationem, cognitionem generalem¹⁾ etc.

¹⁾ Cf. Horányi Script. scholarum piarum, 2, 870 ss.

Edmundus Maclot O. Praem. abbas d'Etange dioecesis virodunensis († 1711. a. aetatis 74.) edidit *Histoire de l'Ancien et du Nouveau Testament*, Nancii 1705., 1712. t. 2 in 8°; in hac historia auctor interserit etiam animadversiones sive e theologia dogmatica, sive ex morali sive ex historia, multaque Scripturae loca illustrat¹⁾.

394. Jam ad s. Scripturae *interpretes* accedamus, quos breviter expedire possumus, cum non magnae sint celebri-tatis. Universam Scripturam locuplete compendio explicavit (Moguntiae 1706. in 4°.) Caspar Kuemmet S. J. s. Scripturae interpres Wirceburgi et Moguntiae († 1706.); ita etiam Ludovicus Carrières congr. Orat. andegavensis († 1717.) pauculis verbis ipsi textui insertis, adhibita gallica Isaaci le Maitre versione parumper mutata et cum textu latino²⁾, Parisiis 1701—1717. v. 22 in 12°, qui commentarius saepius recusus est propter suam utilitatem; ab erroribus tamen non est immunis. Ferdinandus Zucconi S. J. († 1720.) reliquit *Lezioni sacre sopra la divina Scrittura*, Venetiis 1714—1734. t. 5 in 4°, 1741, 1762, 1791.

In *Petateuchum* universum vel ejus partes³⁾ plures commentati sunt: Joannes Laurentius Helbig theologiae doctor, capituli ruralis munnerstadiani decanus et parochus kissingensis, qui commentarium edidit singulari hoc titulo inscriptum: *Pandesia sacra mysticis epulis copiose instructa*, cujus missus primus sunt prolegomena in universam Scripturam s. amplissima, in quibus 1. de Scriptura s. in genere

1) Cf. acta erud. lips. 1713. p. 371—379; Mémoires de Trévoux 1713. t. 1. p. 449—457.

2) Cf. Journal des Savans 49, 221; 54, 265, etc.

3) Ludovicus Alvarez (Alvres) S. J. lusitanus († 13. Jan. 1709. a. aetatis 93. ed. opus inscriptum: *Joseph Rachelis filius illustratus*, Lugduni 1675. in f.

ejusque proprietatibus; 2. de metabolica et 3. de exegetica interpretatione agitur. Missus secundus, commentarius in pentateuchum reddens sensum literalem, anagogico-allegorico-tropologico-symbolicum per quaestiones utilissimas pieque curiosissimas et discursus morales verbi Dei praedicatoribus dogmatum et documentorum materias ubertim suppeditans servato ordine, distributione et methodo prorsus singulari. Missus tertius, epilogismus totius operis insertis documentis velut mantissis bellariis animarum curatoribus ceu convivis apparatus¹⁾, Coloniae 1713. t. 2 in f.; in ll. *Josue, Judicium et Ruth*, ib. 1717. in f. In omnes hos ll. reliquit etiam Hieronymus Monterde valentinianus B. M. V. de Merc. commentarios theologicos cum dissertationibus in loca controversa, Valentiae 1702. v. 3 in f. Pentateuchum Mosis commentario paraphrastico explicavit (Messanae 1713. in 8°) Hieronymus Ragusa²⁾ S. J. motycensis, sculus (c. 1715.). In eundem dissertationes 15 scripsit Christophorus Grangel S. J. hispanus, Valentiae professor theologiae († 1712.), in opere inscripto *historia et chronologia s. Scripturae* ad usum scholae propugnata, Valentiae 1731. in 4°. (tomus primus et ob auctoris mortem ultimus). In *Genesim* commentati sunt Nicolaus Garcia de Londogno (1701.), Jacobus Parain Baro de Coustures, abrinensis († 1702.), gallice Parisiis 1687. v. 4 in 12°, et Gabriel Alvarez toletanus, eques ord. Alcantarae et regiae bibliothecae custos, in *historia Ecclesiae et mundi* ab o. c. usque ad diluvium una cum quinque *dissertationibus*: 1. de situ paradisi terrestri; 2. de lingua primaeva; 3. in quo anni tempore conditus est orbis;

¹⁾ Cf. Mémoires de Trévoux 1715. t. 1. p. 457—475.

²⁾ Plura alia hujus scriptoris opera cf. apud Backer, 2, 504. ed. 1.; Mongitore bibl. sic. 1, 284.

4. de discrimine in supputationibus textus hebraici et versionis LXX interpretum; 5. de scriptis Henochi, Madriti 1713. (hispanice) in f.

In ll. historicos Josue, Judicum, Ruth, 1. et 2. Regum edidit Jacobus Felibien¹⁾, canonicus carnotensis et archidiaconus vindocinensis (n. 1635., † 1716.), *pentateuchum historicum* cum commentariis ex fonte hebraico, versione LXX interpretum et variis auctoribus collectis, cum chronologia a principio mundi usque ad obitum Davidis, Parisiis 1704. in 4°, quod tamen opus auctoritate publica mox fuit suppressum: hinc exemplaria, quae saltem in fine habent paginas suppressas, admodum sunt rara. *In ll. Regum et Apocalypsim* (gallice) commentatus est Dorotheus a s. Renato O. Carm. rhedonensis († 18. Febr. 1703. a. aetatis 83.) ss. Eliae et Elisaei prophetarum praerogativas exponens, Parisiis 1655. in f., atque etiam in (106) *psalmos* (gallice cum multis digressionibus), ib. 1679. v. 2 in 4°, quos etiam exposuerunt Bonifacius Maes O. Min. belga in *vocabulario Psalterii davidici* e ss. patribus et probatis auctoribus col-

¹⁾ Alius a Michaelae Felibien O. S. Ben. congr. s. Mauri (n. 1665. † 25. Sept. 1719.) ejus ex fratre nepote. Edidit hic praeter alia *Histoire de l'abbaye royale de S. Denys en France*, contenant la Vie des Abbés qui l'ont gouvernée depuis onze cens ans, les Hommes illustres qu'elle a donnés à l'Eglise et à l'Etat; les privilèges accordés par les souverains Pontifes et par les Evêques; les dons des Rois, des Princes et des autres bienfaiteurs; avec la description de l'Eglise et de tout ce qu'elle contient de remarquable. Le tout justifié par les titres authentiques et enrichi de Plans, de Figures et d'une carte topographique, Parisiis 1706. in f, de quo opere erudito cf. acta erud. lips. 1707. p. 193—205. et Journal des Savans 34, 228—242. *Histoire de la ville de Paris* composée par D. M. Felibien (usque ad a. 1661.) revue, augmentée et mise au jour par D. Gui Alexis Lobineau etc., ib. 1725. v. 5 in f.

lecto, Gandavi 1706. in f. et Corbiere, theologiae doctor¹⁾; Menard, prior albortensis († c. 1710.) scripsit *Paraphrase sur le livre de l'Ecclésiastique*²⁾, Parisiis 1710. in 8°. Julius Antonius Roboredo O. Serv. b. M. V. lusitanus, in florentina universitate s. Scripturae et controversiarum lector³⁾, scripsit *lucernam propheticam* sive oracula prophetarum, quibus omnis disciplina illustratur, ex prioribus (6) Isaiae capitibus variis lectionibus proposita, Luccae 1715.; *dissertationes in Isaiam prophetam*⁴⁾ sive lucernae propheticae p. altera, in qua ad veterum canticorum et divinae psalmodiae intelligentiam sacrae et profanae eruditiones afferuntur: proponitur veluti in compendio tractatus d. Bonaventurae de sex alis Seraphim et notis copiose exponitur; agitur de ss.

¹⁾ In opere: *Les Pseaumes et les Cantiques paraphraser sur l'Hébreu avec des Reflexions sur la Religion et sur les moeurs tirez du fond du Texte: et un Formulaire des Prières*. Parisiis 1712. t. 2 in 12°., de quo cf. *Journal des Savans* 53, 371.

²⁾ Cf. *Journal des Savans* 48, 669.

³⁾ Edidit praeterea: *Idea theologica, dogmatica, historica, scholastica, moralis et canonica*, quinque capitibus expressa, nempe Deus exsistens, Deus unus, Deus bonus, Deus verus loquens patribus in prophetis, Deus verus loquens in Christo, Florentiae 1729.; *dissertationes ad praecepta primae tabulae*, sed praecipue ad magnum illud mandatum et primum duorum praeceptorum, ex quibus tota lex pendet et prophetae, Florentiae 1715. in 4°.

⁴⁾ Ludovicus Roger bituricensis, theologiae doctor, decanus et archidiaconus cathedralis bituricensis, scripsit *dissertationes duas critico-theologicas*, 1. de tribus in coelo testibus 1. Joan. 5, 7. adv. socinianos, 2. in verba Is. 7, 14.: *Ecce virgo concipiet* adv. judaeos, Parisiis 1713 in 8., quas ab eruditione, soliditate et diligentia multum commendant *Mémoires de Trévoux* 1714. t. 1. p. 193—216. In iisdem *Mémoires* 1703. a. 140. reperitur ejus *examen conjecturae* Jos. de Tournemine S. J. circa discrimen inter textum hebraeum, samaritanum et graecum de annis veterum patriacharum.

Trinitate contra judaeos et de antiqua et novo sciendi methodo, Florentiae 1721. Modesti a s. Joanne Evangelista O. Carm. pragensis exstat *elucidatio literalis, moralis et anagogica in threnos Jeremiae* (elegantissime scripta), Pragae 1715, 1716, 1719. v. 3 in f. *Sacrae militiae typum et historiam* sive commentarium literalem et mysticum in l. 1. *Machabaeorum* e variis s. Scripturae locis, ss. patrum interpretationibus aliisque ecclesiasticis et profanis scriptoribus collegit et elaboravit (Coloniae 1700. in f.) Joannes Petrus Verhorst, qui fuit, ut scribit Hartzheim in bibl. colon., episcoporum decus, gloria sacerdotum et praesul numeris omnibus consummatissimus, quem archidioecesis coloniensis optasset, fuisse immortalem. Natus est Coloniae 22. Febr. 1657., ab Joan. Hugone archiepiscopo constitutus est 1688. sub titulo arvensis episcopi suffraganeus electoralis trevirensis, perque eandem dioecesin vicarius in spiritualibus generalis. Consuetam vicino Soc. Jesu collegio vivendi rationem ordinemque, quantum per occupationes licebat, observavit, solitum ad pulsum collegii campanae constanter hora quarta surgere, meditari, aliaque pietatis exercitamenta obire, quovis etiam vespere domesticis suis litanias precesque vespertinas praelegere. Confessarii, qui 20 circiter annorum spatio confessiones ejus exceperant, sancte testati sunt, nunquam se ab eo, quantumvis rigidus esset sui censor et accusator, mortalis peccati maculam audivisse. Otii omnis, computationum, conviviorum osor erat perpetuus: conciones sacras per quadragesimam et solemniora anni festa magno cum fructu ad populum habuit. In visitationibus dioecesis a summo mane confessiones excipiebat ipse, ad populum pro concione dicebat, catechesin pueris et simplicioribus explanabat; saepe ad quinquies mille capitibus uno mane ductuque sacramentum confirmationis ad defatigationem largissimumque toto corpore

profluentem conferebat sudorem, et nihilominus noctu extra lectum humi brevem capiebat somnum. Post mortem inventa sunt, quibus in vita frequenter usus fuerat, cilicia atque alia corporeae afflictionis instrumenta. Ex improvise obiit et quidem in ipso altari 12. Jul. 1708. vehementi tactus apoplexia, postquam solas eucharisticas sumpsisset species atque ita sibimet porrexisset viaticum.

395. *Concordiam evangelicam* elaborarunt praeter Lamy Sebastianus le Roux¹⁾, parochus ecclesiae de Andevilla in dioecesi carnotensi, Parisiis 1699. in 8°. et 1712. in 8°., et Nicolans Toynard (Toinard, Toisnard) aurelianensis, laicus (1706. a. aetatis 77.), linguarum orientalium et rei antiquariae, numismatae praesertim, peritissimus, cujus *harmonia graeco-latina* cum annotationibus chronologicis et historicis, Parisiis 1707. et 1709. magni fit ab eruditis; exquisiti siquidem plane saporis est hoc opus vere eximium, animadversiones vero selectae, breves, accuratae²⁾. *Evan-*

¹⁾ Cf. de ejus concordia acta erud. lips. 1700. p. 82—85. et 1713. p. 495; Journal des Savans 52, 428. Titulus operis hic est: *Concordia quatuor evangelistarum* plenam, recte ordinatam concinneque cohaerentem D. N. J. Chr. historiam nova eaque expeditissima arte exhibens, ipsis scil. ss. scriptoribus prout simul loquuntur e regione cujusque collocatis, et solis eorum verbis clarioribus, expressioribus et aliunde aptioribus caractere nigro notatis historiaeque filum formantibus. His addi potest Nicolaus Albertus, piissimus sacerdos, panormitanus († 16. Oct. 1707.), cujus exstant *Commentari sacro-storici della Vita, dottrina e miracoli di G. Christo*, Figlio di Dio, e di Maria semper immacolata, ove agitandosi tutte le controversie, che sopra ciò corrono, si apportono tutte le notizie necessarie, con la circostanza dei luoghi, e de' tempi e quanto minutamente appartiene all'esatta cognizione di quello che fece, disse e pati il Redentore e la sua ss. Madre, Panormi 1703. t. 2 in f.

²⁾ Haec concordia magno encomio celebratur in Mémoires de Trévoux 1709. t. 1. p. 59—70.; Acta erud. lips. Supplem. 4,

*gelium s. Matthaei*¹⁾ interpretati sunt Vincentius Maria Ferri O. Pr. venetus²⁾ et Emmanuel de Incarnatione O. Praed. olisiponensis (Olisipone 1695., 1713. et 1714. in f.). *Theses sacras ex Actibus Apostolorum* cum quaestionibus annexis ex theologia deductis statuit (Lovanii 1709. in 4°.) Joannes O'Donelly O. Praed. hibernus, Lovanii ss. literarum interpres. *Epistolas Pauli* explicarunt Edmundus Imbert doctor sorbonicus et archidiaconus senonensis († 1704.), gallice (Parisiis 1690. in 12°.), de Bos, ecclesiae lucionensis decanus (ib. 1698—1705. v. 7 in 12°. gallice) et Bernardinus a Piconio (Picquigny) O. Cap. s. theologiae lector (n. 1633., † 1709.), cujus *triplex expositio epistolarum d. Pauli*, gallice (1706.) et latine, Parisiis 1703. in f. multum arrisit piis lectoribus et non immerito propter concinnitatem, perspicuitatem, utilitatem, unctionem³⁾; hinc a

502—508., quae conspectum ita absolvunt: „Ex his patere existimamus. cl. auctoris industriam, quae minutissimis quandoque inhaeret, evangelicas historias egregie illustrare et ss. literarum scrutinium admodum promovere, ut opus hoc diuturnis vigiliis elucubratum merito digna laude excipiatur.“ Cf. etiam *Journal des Savans* 40, 139—156. Edidit idem auctor in *Lactantium de mortibus persecutorum* notas, Parisiis 1690. in 12°., breves, sed plane eruditas, accuratas, doctas. Cf. *Journal des Savans* 18, 678—685. et *acta erud. lips.* 1692. p. 194—201.

¹⁾ Isidorus a s. Michaeli O. Min. hispanus praeter alia reliquit *de temporali, humana et mystica D. N. J. Christi generatione observationem genealogicam, panegyricam, mysticam, dogmaticam et moralem* super c. 1. Matthaei, Neapoli 1704. in f. *Certamen historiale panegyricum ad honorem bb. V. Mariae ejusque fidelissimi doctoris Joan. Duns Scoti O. Min. magistri*, 1701. in 8°.

²⁾ In op. *D. Matthaeus scholasticus*, Venetiis 1702. in f.

³⁾ Cf. *Mémoires de Trévoux* 1704. t. 1. p. 289; 1707. t. 1. p. 467—478; 1715. t. 2. p. 929—943., ubi ed. secunda emendata (gallica) recensetur; 1710. t. 1. p. 705., ubi ejus habetur elogium. *Journal des Savans* 32, 76—85.

Clemente XI. collaudata et saepius recusa fuit, etiam recentiori aetate, Lugduni 1834. v. 6 in 12°; Parisiis 1823. v. 6 in 12°. etc. Dividitur opus istud in tres partes; 1. exhibet analysim singulis capitibus praefixam, quae continet argumentum illorum et contextum; in 2. perpetua paraphrasis textum comitatur, exponit et illustrat; in 3. habetur commentarius ad difficiliores nodos extricandos; variae lectiones sensui textus conformiores afferuntur. Accedunt et observationes dogmaticae, piae et morales et asceticae, necnon variae praxes christianae per totum commentarium dispersae et in corollario pietatis per singula capita collectae. Editio gallica est brevior quam latina et hujus veluti compendium, sed ad eandem exacta methodum. Secundum hanc exposuit etiam *evangelia*, Parisiis 1726. in f. Huic adjungimus Michaellem Mauduit congr. Orat. normannum, viriensem (n. 1644., † 1709), qui (gallice) *analysim* exhibuit (subinde arbitrariam) totius N. T. (excepta Apocalypsi), Parisiis 1693. ss. v. 9 aliquoties recusam¹⁾ cum dissertationibus eruditis in loca difficiliora. In 29, 30. et 31. disserit adversus Lamy sententiam, sed hanc efficaciter refellens, in aliam incidit novitatem, judaeos scil. eo anno pascha distulisse usque ad diem 15. primi mensis i. e. usque ad vesperam diei Veneris,

¹⁾ Feller 2, 199. ita de ea scribit: Ces Analyses prouvent l'esprit d'ordre, le jugement et le savoir de l'auteur; on lui reproche cependant non sans fondement d'avoir recherché plutôt la subtilité que la solidité et d'avoir souvent adopté des sentiments qui ne pouvaient lui plaire que parce qu'ils étaient nouveaux. Il s'appesantit sur des détails inutiles en faveur de quelques points d'érudition très-indifférents au résultat de la chose et n'hésite point à critiquer non seulement la Vulgate, mais encore l'opinion commune des interprètes et des Pères en leur opposant quelque subtilité grammaticale grecque ou hébraïque. "Scripsit etiam tractatum doctum *de religione* (gallice), Parisiis 1698. adversus atheos, deistas aliosque incredulos.

qua crucifixerunt Jesum¹⁾. Ad Paulum illustrandum scripsit quoque Michael Perez O. S. Bas. hispanus tractatum theologicum biblicum ad illius verba: *Finis enim legis Christus ad justitiam omni credenti*, Salmanticae 1708. in f. *Apo-calypsim* per historiam ecclesiasticam (gallice) explicare nisus est Joachim Trotti de la Chétardie ad praemuniendos catholicos et recenter conversos contra fallaces protestantium interpretationes, Parisiis 1692. in 8°; 1701., 1708. in 4°. (ed. 3.). Vir erat vere magnus²⁾ n. 23. Nov. 1636. in arce paterna in dioecesi lemovicensi. S. Sulpitii parochus charitate plane apostolica omnis generis inopes qua potuit ope adjuvit: in opificum commodum instituit scholas dominicales (+ 26. Jun. 1714.). Locos obscuriores s. Scripturae illustrare satagit ex hebraeo fonte Henricus Bukentop O. Min. strict. obs. belga, in academia lovaniensi s. theologiae lector jubilatus, in opere inscripto³⁾ אור מאור *Lux de luce* II. 3, in quorum primo ambiguae locutiones, in 2. variae et dubiae lectiones, quae in vulgata latina occurrunt ex originalium linguarum textibus illustrantur; in 3. agitur de editione Sixti V. facta a. 1590., Bruxellis 1710. in 4°. Scripsit quoque tractatum *de sensibus s. Scripturae et Cabala judaeorum*⁴⁾, Lovanii 1704. in 12°. Utrumque opus a viris doctis commendatur.

¹⁾ Cf. Mich. a s. Joseph 3, 286 ss.

²⁾ Cf. elogium prolixum ejus virtutum apud Feller 2, 197. Inter ipsius opera plane excellit ejus catechismus: „C'est là, inquit ille, qu'on ne trouve pas un mot qui n'exprime une pensée, pas une pensée qui ne soit une preuve ou qui ne concoure à une preuve de vérité, nécessaire ou utile, et pas une vérité qui n'oblige de près ou de loin à un bon propos ou à une bonne action.“

³⁾ Cf. Acta erud. lips. 1711. p. 191—196; Mémoires de Trévoux 1712. a. 72.

⁴⁾ Cf. Mémoires de Trévoux 1712. a. 121; Journal des Savans 47, 570.

IV. Patrologia.

396. Haec etiam periodus plures vidit praestantissimas operum patrum editiones ad omnes regulas solidae criticae exactas. Qui vero hac in opera excelluerunt omnes fuere *galli*. Sed initio illos prius breviter expediemus, qui huc referri possunt¹⁾, sed minoris sunt celebritatis et meriti. Laurentius Alexander Zaccagni vir vere doctus et criticus, vaticanae bibliothecae praefectus († 17. Jan. 1712.), qui e tenebris eruit *collectanea* (pretiosa) *monumentorum veterum Ecclesiae graecae et latinae*, quae hactenus in bibliotheca vaticana delituerunt²⁾, Romae 1698. in f. Claudius David O. S. Ben. congr. s. Mauri divionensis (n. 1644., † 6. Nov. 1705.) scripsit *Dissertation sur s. Denys l'Areopagite*, où

¹⁾ Quandam utilitatem ad patrum opera intelligenda afferre poterunt Nicolai du Mortier cler. reg. infirmis ministrantium quondam generalis, tornacensis, *ethymologiae sacrae graeco-latinae* seu e graecis fontibus depromptae, in quibus omnia pene vocabula a Hellade oriunda ad theologiam positivam, scholasticam et moralem spectantia in didacticis, polemicis et hierohistoricis magis obvia explicantur et variis eruditionibus illustrantur, Romae 1703. in f. Pro studio patrum pariter utilis est *Traité de la lecture des Pères de l'Eglise* (1688.) Bonaventurae (ante Natalis dictus) d'Argonne O. Carth. parisiensis († 1704. a. aetatis 69.). Editio optima prodiit Parisiis 1697. in 12°. curante Petro Belhestro, qui illum multum auxit. Prodiit etiam latine Taurini 1742; Augustae Vindelicorum et Wirceburgi 1756. inscriptus: *De optima methodo legendorum Ecclesiae patrum opusculum* in 4 pp. distributum. In p. 1. agitur de auctoritate patrum; in 2. recensentur res necessariae ad Ecclesiae patres utiliter legendos; in 3. exponitur ordo et methodus, qua patres Ecclesiae magno cum fructu legi possint. In 4. disseritur de usu patrum.

²⁾ Cf. Journal des Savans 27, 341—355; acta erud. lips. 1698. p. 393—403.

l'on fait voir que ce Saint est l'auteur des ouvrages, qui portent son nom³⁾, Parisiis 1702. in 8°. et Anton. Beaugendre O. S. Ben. congr. s. Mauri parisiensis (n. 1628., † 16. Aug. 1708.) jam senex octogenarius edidit v. *Hildeberti* primo cenomanensis episcopi, deinde turonensis archiepiscopi *opera*²⁾. Accesserunt Marbodi redonensis ep., ipsius Hildeberti supparis opuscula; quae hactenus edita, haec auctiora et plura nondum edita prodeunt, omnia ad mss. codd. recensita notis passim illustrantur, Parisiis 1708. in f. Qui jam sequuntur omnes sunt ordinis s. Benedicti et e congregatione S. Mauri. Theodoricus (Thierry) Ruinart dignus Mabillonii discipulus et familiaris natus est Rotomagi 10. Junii 1657. Artium laurea redimitus 1674. mox ingressus est (2. Oct. 1674.) ordinem s. Benedicti in monasterio s. Remigii. Morum puritas, vitae innocentia, fervens pietas, egregiae animi dotes, ingenium acre, judicium aetate majus eum admodum commendabant. Hinc cum Mabillonius magnae spei juvenem tunc quaereret, quem in laborum partem posset vocare, ut ad ea, quibus ipse vacabat, studia a se informatus, iisdem ille insistere posset, eaque strenue persequi, cognitis egregiis Ruinartii dotibus, hunc sibi dari studiorum socium et participem, superiores rogavit facileque obtinuit. Confectis igitur studiis, Parisios vocatus est Ruinartius a. 1682. Mabillonio duce ac comite literis operam navaturus. Prima magistri cura fuit discipuli ingenium et mores excolere; alterum certissimis regulis ad scientiam tironi viam aperire inoffensam, quam ipse dudum anticipaverat. Hanc facile iniit

1) Cf. Journal des Savans 30, 285—289; acta erud. lips. 1704. p. 168—170.

2) Cf. Mémoires de Trévoux 1708. a. 93; Journ. des Savans 40, 537—555; acta erud. lips. 1709. p. 145—150.

optimi magistri discipulus optimus, eique ita institit, ut quem ducem assequi non posset, saltem quam proxime liceret, sequeretur. Quam feliciter se ad Mabillonii instituta et mores finxisset Ruinartius brevi patefecit in lucem editis *actis primorum martyrum sinceris et selectis* ex libris tum editis tum mss. collectis, erutis vel emendatis, notisque et observationibus illustratis¹⁾, Parisiis 1689. in 4°; Veronae 1731. (ed. auctior actis ss. Firmi et Rustici); Amstelodami 1713. in f., Augustae Vindelicorum 1863. t. 3 in 8°, Wirceburgi 1859. in 8°. Operi praemissa est docta praefatio, in qua primum recenset modos, quibus sincera martyrum acta ad nos pervenerint: tum bene probat adversus Dodwelli dissertationem *de paucitate martyrum* (Oxonii 1684.), infinitos propemodum exstitisse martyres, quorum acta vel perierint vel descripta non fuerint. Agit de singulis persecutionibus earumque motivis, denique de honore, quo martyres in Ecclesia afficiebantur, ostenditque maximam semper fuisse totius Ecclesiae in eos reverentiam. Collectio vere pretiosa, in qua viget critica sobria, eruditio solida, stilus nitidus. Huic operi satis affinis est *Historia persecutionis vandalicae* in 2 pp. distincta. Prior complectitur ll. 5 Victoris vitensis ep. et alia antiqua monumenta ad codd. mss. collata et emendata cum notis et observationibus²⁾. Posterior commen-

¹⁾ De hujus opere pretio cf. accurate, diligenter disserentem Honoratum a s. Maria in suis animadversionibus in regulas et usum critices t. 1. diss. 4. a. 4. 5; diss. 2. a. 4. §. 2; t. 2. l. 1. diss. 2. a. 5. §. 4. Cf. etiam Bibliothèque choisie par Jean le Clerc 26, 173—226; act. erud. lips. suppl. t. 1. p. 593—601.

²⁾ Hac occasione scribit Mich. a s. Joseph bibliogr. crit. 4, 360: „Ante Ruinart geographiam ecclesiasticam africanæ dioecesis suis lucubrationibus illustrarunt Car. a s. Paulo, parum quidem exacte valdeque confuse ac diminute, teste Nic. Samsone; Lucas Holstenius

tarium historicum de persecutionis vandalicae progressu et fine, Parisiis 1694. in 8°. Aggressus dein est *s. Gregorii Florentii ep. turonensis opera omnia*, nec non Fredegarii scholastici epitomen et chronicon cum suis continuatoribus et aliis antiquis monumentis ad codd. mss. et veteres editiones collata, emendata et aucta, atque notis et observationibus illustrata, Parisiis 1699. in f. In his notis plura auctor pertractat, quae ad veterum francorum historiam, mores et disciplinam ecclesiasticam spectant: praefatio vero est plane egregia. Anno seq. 1700. Mabillonius in lucem emisit volumen 6. actorum sanctorum O. S. Ben. 2 v. in f. Cum magnam partem in actis digerendis, in ordinem redigendis et illustrandis habuisset Ruinartus, hunc merita laude defraudare nolens aequissimus Mabillonius, utriusque nomen operi praefigi curavit. *Missionem s. Mauri* discipuli s. Benedicti in Galliam vindicavit (gallice, ib. 1702. in 8°.) ac pro magistro suo in re diplomatica tuendo edidit l.: *Ecclesia parisiensis vindicata* adversus R. P. Barth. Germon duas dissertationes de antiquis regum francorum diplomatibus, ib. 1706. in 12°., novaeque editioni op. *de re diplomatica*, quam Mabillonius jam inchoaverat, sed morte interveniente (1707.) absolvere non poterat, praefationem apologeticam praefixit. Prodiit haec editio ib. 1709. in f. Scripsit quoque *Abregé de la Vie de Dom Jean Mabillon*, ib. 1709. in 8°. Totum se deinceps convertit Ruinartus ad annales ordinis sui per Mabillonium coeptos continuandos, sed laboribus

aliquantulum exactius, sed non plene; Joan. Garnerius luculentius; card. Norisius laboriosius; Steph. Baluzius accuratius; tandemque Noster copiosius . . . sed omnium felicissime spartam hanc adornavit Du Pin in sua *sacra Ecclesiae africanae geographia* operibus s. Optati milev. ep. praemissa." Cf. acta erud. lips. suppl. t. 2. p. 407—415.

fractus in itinere constitutus decessit 27. Sept. 170¹. Excel-
luit insigni pietate, morum candore, regularis vitae studio,
singulari comitate atque humilitate sincera, totus ad Mabil-
lonii sui magistri mores et praescriptum effectus. Sic enim
literarum studiis indefessus vacavit, ut nihil unquam optimi
ascetae officiis decesserit, de quibus vel inter ipsas itinerum
molestias aut valetudinis incommoda nihil quidquam, quantum
licuit, remissum voluit¹). Post ejus mortem prodierunt (cum
Mabillonii operibus): D. Theod. Ruinarti *iter literarium
in Alsatiā et Lotharingiam*; disquisitio historica *de pallio
archiepiscopali*; b. Urbani Papae II. *vita* (scrupulose pro-
lixa), Parisiis 1724. t. 3 in 4°.

397. In edendo *Augustino* desudavit Thomas Blampin.
Locus natalis ei fuit Noviodunum oppidum in Picardia. Prae-
tervectus a. 17. in remensi s. Remigii monasterio solemnem
edidit votorum professionem (19. Dec. 1658.). In omnige-
narum literarum, praecipue veteris theologiae, studio admodum
erat versatus. Per viginti annos cum nonnullis sodalibus²)

¹) Plura de ipso ejusque operibus cf. ap. Pez, biblioth. bene-
dictinae maurianae part. 1 c. 38.; Kerker, Kirchenlex. 9, 446; Tas-
sin Gelehrten Geschichte der Congregation v. St. Maur, Frankfurt und
Leipzig 1773. t. 1. p. 421 ss.; Massuetus in ejus vita, quae habe-
tur in ed. amstelodam. actorum ss. martyrum; Biogr. univ. 39, 300.

²) Editionem inchoavit Franciscus Delfau († 1676), qui duo
praeparavit volumina, sed in exilium pulsus est propter librum famosum,
cujus cum Gerberonio fuit auctor, *L'Abbé commendataire où l'in-
justice des Commendes est condamné par la loi de Dieu, par les Decrets
des Papes et par les Ordonnances, Pragmatiques et Concordats des Rois
de France, par le Sieur Desboisfranc, Coloniae (Compendii) 1673. Pars
2a, quae est Gerberonii simul prodiit sub nomine Froimont. Guil.
Hugo Vaillant (n. 1619., † 1678.) cum Jac. Frische (de quo cf.
n. 337.) scripsit vitam s. Augustini, quae fere tota derivata est ex
Memoriis Tillemontii; indicem generalem composuit Claud. Guesnié*

indefessa diligentia et labore operum s. Augustini editioni institit eamque ad felicem perduxit finem. Inter singulos quos edidit tomos exercitiis spiritualibus ruri vacabat per decem dies. Ejus sunt eruditae praefationes¹⁾ et annotationes, quae quidem sat rarae et admodum breves sunt, cum editores illud sibi proposuerint, ne in explicanda Augustini doctrina ulli faverent parti: nam eo tempore admodum ferebant de Augustini doctrina controversiae non solum inter catholicos et haereticos, sed inter ipsos theologos catholicos. Sed quamvis sat sollicitè id caverint, eorumque editio magno plausu ab eruditis suscepta fuerit, plures tamen saltem clam editionem hanc sunt aggressi editorumque fidem circa gratiae doctrinam t. 10. suspectam reddere nisi sunt. Cum vero pararent suae editionis apologiam, Ludovicus XIV. utrique parti silentium indixit et congregatio s. inquisitionis plures libellos anonymos contra hanc ed. prohibuit. Prodiit haec editio omnium praestantissima, Parisiis 1687 (revera t. 1.

divionensis (n. 1647., † 21. Oct. 1722). Socius operis cum P. Franc. Delfau fuit Robertus Guerard rotomagensis (n. 1641., † 1715), qui cum eo est relegatus, quod crederetur etiam partem habuisse in opere supra citato edendo. Reliquit *L'Abregé de la sainte Bible en forme des Questions et de Réponses familières* tiré de differens auteurs, Rotomagi 1707. in 12°. et saepius deinceps.

¹⁾ Praefatio generalis a Du Pinio tribuitur Mabillonio. Nonnullis exemplaribus t. 10. adjecta est analysis l. de correptione et gratia, quam elaboravit famosus Arnaldus. Hujus analysis defensionem in se suscepit Franciscus Gesures in l. *Defensio arnaldina seu analytica synopsis de correptione et gratia* ab A. Arnaldo 1664. edita ab omnibus reprehensorum calumniis vindicata, Antverpiae 1700. in 12°, in quo theoriā s. Augustini de gratia exponere nititur. Cf. supra p. 410. Magni factus est hic theologus in sua congregatione (maurina), hinc id muneris ei impositum, ut cursum theologiae pro sodalibus componeret. Verum cum nimio fervore et aestu huic incumberet labori (impendere enim solebat 14 vel 16 horas per diem), ei succubuit morte subitanea 1705. correptus.

jam 1679.) t. 11 in f.; Antverpiae 1700—1703. t. 12 in f. Adjecta scil. est appendix augustiniana, in qua sunt s. Prosperi carmen de ingratis cum notis lovaniensis theologi, Joan. Garnerii S. J. dissertationes pertinentes ad historiam pelagianam, Pelagii britanni commentarii in ep. s. Pauli, ac denique Desiderii Erasmi, Jo. Ludov. Vivis, Jac. Sirmondi, Henrici Norisii, Joan. Phereponi et aliorum praefationes, censurae, notae et animadversiones in omnia Augustini opera. Venetiis 1729—1735. t. 11 in f.; 1756—1769. t. 18 in 4°; in t. 18. habentur vindiciae hujus editionis a Montfaucon editae (Romae 1699.); Venetiis (proprie Bassani) 1797—1807. t. 18 in 8°; Parisiis 1836—1839. t. 11. in 8°; et accurate Migne 1841. t. 16. Ceterum Thomas Blampin rigidam duxit vitam, paupertatem admodum colebat, secessum amabat, ut poenitentiae spiritui atque orationi liberius posset indulgere et in aetate provecta, licet superior, quotidie aliquot horas operis dabat († 13. Febr. 1710. a. aetatis 70).

De Irenaeo vere meruit Renatus Massuet ex vico s. Audoëni de Mancellis dioecesis ebroidensis. Annos natus septemdecim vota solemnia nuncupavit in congregatione s. Mauri (1682.). In theologiae studio condiscipulos antecelluit librosque sententiarum suis sodalibus e suggestu magna cum laude interpretatus est. Hoc munere expleto ad illustrandum et vindicandum s. *Irenaeum* hac occasione se transtulit. Prodiertat nempe a. 1702. Oxonii operum Irenaei editio elegans studio et opera Jo. Ernesti Grabe variorum ipsiusque notis illustrata et novis fragmentis locupletata. Sed potior ei cura fuisse videtur, ut Irenaeum etiam invitum et reluctantem anglicanae sectae adjungeret, quam ut opus castigatius daret et emendatius. Hinc tot notarum fastidiosa prolixitas, ut levissima quaeque verba, saepissime nihil ad rem facientia distorqueat: ipsa vero editio non satis commoda censi

debet. Itaque viris doctrina et pietate conspicuis visum est, non modo utilem, sed necessariam esse novam Irenaei editionem, quae et accuratior esset, et a catholicis inoffenso pede decurri posset. Id oneris impositum Renato Massueto, qui id quidem detractavit diutius, subiit tandem ac tria sibi potissimum praestanda esse duxit: textum emendare ac pristino decori, ut fieri potuit, restituere, eundem illustrare, ac demum ea omnia lectoribus parare subsidia, quibus labor eorum minueretur. Hinc difficilia quaeque loca subjectis textui notis, quam brevissime potuit, explicare conatus est, adscitis etiam doctorum virorum observationibus, quaecunque ad auctoris intelligentiam conducere visae sunt. Non commisit tamen, ut margines gravaret iis notis, quae ad eruditionis ostentationem dumtaxat, vel ad dogmata et fidei controversias pertinent, nisi quando paucis verbis absolvi poterant. Satius esse duxit, ea, quae fusiori et accuratiori examine indigebant, singularibus dissertationibus pertractare, in quibus res quaeque suo ordine et continua serie expenderebantur. Tres igitur operi praemisit: in 1. de iis omnibus accurate disseruit, quae ad haereticorum, contra quos scribit Irenaeus, personam, aetatem, mores, scripta et dogmata pertinent; fontes, e quibus impura dogmata profluxerint, aperuit. In 2. quidquid de Irenaei vita et gestis, martyrio et scriptis in veterum monumentis occurrit, studiose collegit et sagaciter expendit. In 3. demum totam s. episcopi doctrinae seriem evolvit; leviora, si quae sint, offendicula, ne in ea quispiam temere impingeret, patefecit; quod obscurius est illustravit; quod alienum et male affectum rejecit; quod ab heterodoxis prave contortum vanisque cavillationibus obscuratum, explanavit, vindicavit et asseruit. Sua omnia oratione eleganti, munda et acuta exponit: in rebus ordinandis magna dexteritate, in refellendis adversariis temperata acrimonia ac gene-

ratim laudabili utitur modestia. Prodiit haec omnium praestantissima editio¹⁾ Parisiis 1710. in f., Venetiis 1734. t. 2° in f. cum fragmentis anecdotis, quae ex bibliotheca taurinensi eruit, latina versione et notis donavit C. M. Pfaffius Hagae Comitum 1715. in 8°. Post Mabillonii et Ruinartii mortem designatus est, qui annales ordinis s. Benedicti continuaret, verum tantum tomum V. completentem res gestas ab a. 1067—1116., a Mabillonio fere absolutum, edendum curavit, variis in locis auxit ac emendavit, praefationemque cum synopsi vitae Mabillonii et Ruinartii praefixit, Parisiis 1713. in f. Apologiae instar pro editione maurina operum s. Augustini (de qua supra) scripsit *Lettre d'un Ecclésiastique au R. P. E. L. J.*²⁾ sur celle qu'il a écrite aux Rev. PP. Bénédictins de la Congrégation de St. Maur touchant le dernier tome de leur édition de S. Augustin, Osnabrugae 1699. Decessit Massuetus paralisi tactus 11. Jan. 1716. a. aetatis 50. Dolendum, quod nimium familiaris fuerit aliquibus ex illis, qui jansenianam sectam promovebant.

398. Hunc post annum secutus est Joannes Martiannay³⁾ vir graece et hebraice longe doctissimus e Vasconibus oriundus. Initium vivendi apud s. Severi oppidum in dioe-

¹⁾ Cf. Pez bibl. benedictino-maurianae l. 2. c. 17; Biogr. univ. 27, 432; Tassin Gelehrten-geschichte der Congregation von St. Maur 1, 565 ss.; Herbst, Tüb. Qltschrift 1833, S. 452 s.; Kirchenlex. 6, 920; Mémoires de Trévoux 1711. a. 50; Bibliothèque choisie 25, 237—344.

²⁾ Id est R. P. Stephano (lege Joanni Baptistae, neque enim Stephanus, sed Joan. Baptista vocabatur, cui inscribitur epistola anonyma adversus hanc editionem Coloniae (?) edita) Langlois Jesuitae. Ceterum cf. scripta circa hanc editionem ultro citroque edita apud Backer 2, 627. s.

³⁾ Cf. plura de eo apud Tassin 1, 596—620; Biogr. univ. 27, 287; Pez, biblioth. maurianae p. 2. c. 8.

cesi adurensi coepit 30. Dec. a. 1647. Ordinem s. Benedicti delegit in eoque professionem emisit 5. Aug. 1668., a quo tempore sacras literas sanctorumque patrum monumenta et commentarios nunquam deposuit. Cum prope innumeras Aquitaniae, Occitaniae, Normanniae reliquaeque Franciae bibliothecas perlustrasset, eoque in labore triginta collocasset annos, in hominem antiquitatum ecclesiasticarum, scriptorum codicumque veterum literatissime peritum evasit. Divinas literas variis in locis sodales docuit, idque ea methodo, quam ipse in praefatione generali t. 5. opp. s. Hieronymi, ad cujus calcem selectas ex divinis scripturis theses vulgavit, exponit. Cum Burdigalae in l. incideret Pezronii *L'Antiquité des temps rétablie et défendue* contre les Juifs et les nouveaux chronologistes, Parisiis 1687. in 4°., in quo textus hebraici integritas quoad mundi aetatem in dubium vocatur, totus exarsit ad illam tuendam, quod praestitit l. *Défense du texte Hébreu et de la Chronologie de la Vulgate* contre le livre de l'Antiquité des temps rétablie, Parisiis 1689. in 12°. At Pezronius hisce vindiciis alias pro praetensa mundi antiquitate longe majori, quam hebraicus permittit textus, vindicias opposuit ¹⁾, in quarum c. 4. disserit de corruptione

¹⁾ *Défense de l'antiquité des Temps*, où l'on soutient la tradition des Pères et des Eglises contre celle du Talmud et où l'on fait voir la corruption de l'Hébreu des Juifs, Parisiis 1691. in 4°. In hoc opere (de quo cf. Journal des Savans 20, 25—49.) modeste suam tuetur sententiam: adversus illud scripsit Le Quien. Ceterum Yvo Paulus Pezronius O. Cist. natus est 1639. Hennebonii in Britannia minori. Doctor erat sorbonicus (1682.), vir vastae, sed minus solidae eruditionis, magna praeditus pietate. A rege factus est abbas charmojensis 1697., cui tamen dignitati renunciavit (1703.) nullo sibi retento emolumento († 10. Oct. 1706. a. aetatis 67). Alia ejusdem opera sunt: *Essay d'un commentaire literal et historique* sur les Prophètes, 1693. in 12°. In eo literaliter et historice explicat 4 cc. Oseae, prophetias integras Joëlis,

textus hebraici et de versione 70 interpretum, cujus historiam recenset. Sed neque Martianay tacuit edita *Continuation de la défense du texte Hébreu et de la Vulgate* par la véritable tradition des Eglises chrétiennes et par toutes sortes d'anciens monumens hébreux, grecs et latins, et particulièrement par la Bible des premiers Pères de Citeaux et les ordonnance de leur second Abbé Etienne contre Isaac Vosins Protestant et contre le l. du P. Pezron etc., ib. 1693. in 12°. Postea edidit *Relation de la dispute de l'auteur du l. de l'Antiquité des temps retablie* contre le défenseur du texte Hébreu et de la Vulgate, ib. 1707. in 12°., in qua contendit argumentorum pondere Pezronium ad silentium fuisse redactum: sed alii ferunt, archiepiscopum parisiensem Pezronio de responso cogitanti imposuisse silentium. Interim Parisios a congregationis praesidibus vocatus novam paravit s. Hieronymi editionem, et „quidem solus et nullius auxilio recreatus“¹⁾, quae quantum sudoris eidem expresserit, diver-

Amos, Abdiae et 3 Isaiæ capita; has prophetias nititur ordine chronologico proponere multamque lucem affert historiae regum Judae et Israel. De quo tamen cf. *Mémoires des Trévoux* 1711. a. 36. et *Journal des Savans* 49, 433. *Histoire évangélique confirmée par la Judaïque et Romaine*, Parisiis 1696 t. 2 in 8°. Opus eruditum et utile, in quo dicta et gesta Salvatoris secundum ordinem temporum exacte disponit et ex aliorum scriptorum monumentis confirmat. Cf. act. erud. lips. Supplem. 3, 200—209. *Dissertation touchant l'ancienne demeure des Chananéens et de l'usurpation qu'ils ont faite sur les enfans de Sem*, in *Mémoires de Trévoux* 1704. p. 15—27; *Dissertation sur les anciennes et véritables bornes de la Terre promise*, ib. 1705. p. 1015—1050. Cf. ejus elogium ib. 1707. p. 1266—1286; *Biogr. univ.* 33, 565; *Niceron* 1, 173.

¹⁾ Ita ipse in calce prologi t. 2. Eum tamen saltem in edendo tomo primo juit Antonius Pouget sodalis, bellargensis (n. 1650., † 14. Oct. 1709), vir studii et silentii admodum amans, qui etiam socius

sis in locis ipse explicat. Neque mirum, cum praesertim hujus doctoris operum editio ingentem exigit apparatus criticum, eruditionem haud vulgarem, sagax judicium¹⁾. Ut editionis criticae necessitatem proposito aliquo exemplo aperiret, emisit in lucem *D. Hieronymi prodromum* sive epistolam D. Joan. Martianay ad omnes viros doctos ac studiosos cum epist. s. Hieronymi ad Sunniam et Fretelam castigata ad codd. mss. cum multiplici observationum genere illustrata, 1690. in 4°. Porro ostendit in hac epistola s. doctoris veluti in specimine, quam mendosus sit hactenus vulgatus ejus operum textus. Prodiit deinde primo loco S. Eusebii Hieronymi stridon. presbyteri *divina bibliotheca* antehac inedita, complectens translationes latinas V. ac N. T. cum ex hebraeis tum e graecis fontibus derivatas, innumera quoque scholia marginalia antiquissimi hebraei cujusdam scriptoris anonymi hebraeas voces exprimentis. Prodiit e vetustissimis mss. gallicanis, vaticanis etc., ib. 1693. in f., addita sunt docta prolegomena. Hanc exceperunt alii quatuor tomi 1699—1706. Insertae sunt plures exercitationes: in sacra biblia, in psalterium davidicum, in psalmos et in canticum canticorum, in sex priores psalmos, exercitatio chronologica in omnes prophetas²⁾ etc. Labores hos Martianaei plures

fuit Montfauconii in edendis *analectis* graecis (cf. supra pag. 436. annot. 2.) et *operibus* s. *Athanasii*.

¹⁾ Ita ex. gr. scribit Proleg. I. t. 2. „Mihi absque jactantia dicere fas sit, leviolem fuisse laborem editionis cujusque tomi operum s. Augustini, Gregorii et ceterorum ecclesiasticorum scriptorum, quam restitutionis solius libri nominum hebraicorum. Nam quis crederet, pro uno verbo ac nomine inveniundo quindecim saepius dierum spatio me incassum laborasse? Quis fidem adhibebit, si dixero, integrum volumen Levitici vel Numerorum ter a me pervolutum apud Septuaginta, ut unicum nomen invenirem?“

²⁾ Cf. de hac editione Mémoires de Trévoux 1704. a. 180;

critici magna acrimonia carpserunt. Horum agmen duxere Richardus Simon¹⁾ et Joannes Clericus, „qui non solum, ut ipse scribit²⁾, verba, sed syllabas quoque nostrorum verborum calumniantur, in eo se scire aliquid arbitrantes, si alienis operibus ac recte factis detrahant.“ Exstant propterea satis acerbae apologiae, in quibus Simonii historiam criticam V. T. stultam, temerariam ac imperitam vocat, ipsum Simonium velut „scriptorem magno loquendi impetu fluentem more torrentis, turbidum ubique proferentem sermonem, ac falsa pro veris saepius aut semper nobis obtrudentem“ exagitat. Joan. autem Clericum, qui editis quibusdam quaestionibus hieronymianis, Hieronymi juxta et Martianaei nomen ac editionem foede laceraverat, singulari opere³⁾, quod *Eruditio- nis hieronymianae defensionem* adversus J. Clericum (Parisiis 1700. in 8°.) inscripsit, tamquam „falsum christianum, falsum interpretem biblicorum ss., falsum artis criticae scriptorem, falsum libertatis animorum vindicem, falsum quam plurimum voliminum editorem, merum criticum sycophantam et clericum imperitissimum“ denotat ac repellit⁴⁾, eamque „libertatem in redarguendo imperito et parum modesto critico sine

1707. a. 24; Journal des Savans 28, 308—316; 32, 553; 34, 960, acta erud. lips. 1695. p. 98—110; 1699. p. 524—534; 1706. p. 417—422.

1) Edidit R. Simon *Lettres critiques* (13) sur l'édition des Oeuvres de s. Jérôme donnée par les Bénédictins 1699. in 12°. (opus rarum): his opposuit Martianay *Défense de la Bible de s. Jérôme* contre la critique de M. Simon, Parisiis 1699. in 12°.

2) Proleg. 1. t. 3.

3) Scripsit hoc opus gallice, sed propter nimiam acrimoniam et aculeos, quibus scatebat, a congregationis superioribus ejus editio prohibita fuit. Hinc auctor illud latine vertit atque suae editioni hieronymianae inseruit.

4) Cf. op. s. Hieron. 3, 1199.

summa aut imperitia aut iniquitate non posse sibi negari⁴ existimat. Sed relictis his criticis immodestis, haec vir modestior Dominicus Vallarsi haud immerito reprehendenda censet: „Erasmianam editionem exscribit fere continenter, neglecta, imo saepius nec memorata Victorii industria, a quo tamen errores quamplurimos emendatos compertum est, qui denuo inscio lectore obtruduntur. Mss. exemplaria diligenter in unoquoque opere a capite ad calcem omnino non contulit, sed tantum vexatis aliquot locis in consilium adhibuit . . . Raro etiam invenias difficilia loca explicari, imo vero monitis et praefationibus, quae lucem operibus fenerentur, praeter argumenta epistolarum, quae Erasmus condidit, fere destitui. E contrario annotationes ipsas, quas, si criticas epistolas et duo lexica nominum et locorum excipias, ceteris libris oppido paucas jejunasque apposuit, plerumque falsa judicia occupant, saepe etiam personales, ut ita dicam, controversiae, quibus arrepta occasione doctissimos viros suggillat, textum vero hieronymianum minime interpretatur. Denique perversus ordo falsusque, ubi temporum rationem habuit, et pleraque id genus alia, quae declinandae invidiae causa dissimulamus.“ Quare haec editio viris eruditis non omnino satisfecit, neque praestantissima haberi potest, neque par ceteris congregationis maurianae editionibus operum ss. patrum. Non tamen propterea quid detractum volumus diligentiae, eruditioni et meritis hujus editoris. Haec editio aliis quoque libris occasionem praebuit¹⁾, cujusmodi sunt: *Vulgata antiqua latina et itala versio Ev. secundum Matthaeum* e vetustissimis eruta monumentis, illustrata prolego-

¹⁾ Cf. etiam doctas quasdam auctoris epistolas occasione suae editionis scriptas in *Journal des Savans* 19, 5; 654; 24, 454; 25, 794.

menis et notis, Parisiis 1695. in 12°.; *Remarques sur la version italique de l'Evangile de s. Matthieu*, qu'on a decouvert dans de fort anciens manuscrits, ib. 1695. in 12°.; *Traité de la connaissance et de la verité de l'Ecriture sainte*¹⁾, ib. 1694. t. 4 in 12°.; 1717. et horum apologia ib. 1699. in 12°., quos alius excepit scil. *du canon des livres de la Sainte Ecriture* depuis leur première publication jusqu'au concile de Trente, ib. 1703. in 12°.; 1719. Adversus hunc scripsit P. Barre *Défense du livres Deutero-canoniques de l'ancien Testament. Traité méthodique ou manière d'expliquer l'Ecriture par le secours de trois syntaxes*, la propre, la figuré et l'harmonique, ib. 1704. in 12°.; *la vie de s. Jérôme*²⁾, ib. 1706. in 4°. *Harmonie analytique de plusieurs sens cachés et rapports inconnus de l'ancien et du nouveau Testament* avec une explication littérale de quelques Pseaumes et le plan d'une nouvelle édition de la Bible latine³⁾, ib. 1708. in 12°.; *Méthode sacrée pour apprendre a expliquer l'Ecriture Sainte par l'Ecriture même*, contenant une infinité de concordances nouvelles, qui nous développent elles seules les sens les plus obscurs et les plus cachés de l'ancien et du nouveau Testament, ib. 1716. in 8°. Magni fecit Martianay hanc suam methodum, et secundum eam Genesim exponere nisus est. Apoplexia tactus decessit laboriosus hic vir 16. Jun.

¹⁾ Cf. de hoc op. Journal des Savans 26, 140—164; de horum continuatione et apologia ib. 28, 160—170. De alio ejusdem opere: *Essais de Traduction* ou Remarques sur les Versions Francaises du N. T. servant de révision pour les mêmes Versions et de Commentaire littéral sur les endroits obscurs du Texte sacré, Parisiis 1709. t. 2 in 12°. cf. ib. 46, 311; 47, 243.

²⁾ Cf. de hac vita Mémoires de Trévoux 1707. a. 1; Journal des Savans 34, 780—791.

³⁾ Cf. Mémoires de Trévoux 1708. a. 145.

1717. a. aetatis 70. Dolendum quod in suis libris adversus aliter ab eo sentientes nimia utatur acrimonia, nec benevolas hac in re praeberit amicorum consiliis aures.

399. Anno sequenti (25. Dec. 1718.) hunc excepit Antonius Augustinus Touttée ex eadem congregatione. Natus is erat Riomagi 13. Dec. 1677. Peractis egregie apud patres Oratorii literarum humaniorum, philosophiae et theologiae studiis monasticam vitam amplexus est, seque votis solemnibus obstrinxit 29. Oct. 1698. Philosophiam biennio, triennio theologiam in monasterio floriacensi docuit: per quatuor dein annos in monasterio s. Dionysii. Delectabatur in docenda magis theologia positiva quam scholastica, nam diurna nocturnaue manu patrum versabat opera. Suadentibus amicis et praepositis jubentibus ad editionem novam s. Cyrilli hierosolymitani adornandam accessit, quam tamen videre ei non licuit. Nam diuturna aegritudine affectus lenta tabe pedetentim consumptus pia morte vitam finiit 25. Dec. 1718. Eximiam morum simplicitatem ingenio non mediocri, insignem pietatem eruditioni non vulgari, severiorem doctrinam facili inter sodales animo conjunxit. Ejus editio *operum s. Cyrilli* prodiit cura Prudentii Marani Parisiis 1720. Praemittuntur operibus tres eruditae et accuratae dissertationes, in quibus s. patris vita digeritur, opera expenduntur, doctrina illustratur et vindicatur praesertim adversus Rivet et Aubertin calvinianos¹⁾. Recusa ea fuit Venetiis 1763. in f.

400. Hos omnes diligentia superavit Stephanus Baluzius tutelensis, qui incredibili plane labore, sollertia et studio

¹⁾ Cf. de hac editione praestanti Journal littéraire 1721. p. 206 ss.; Mémoires de Trévoux 1721. a. 101, 102. p. 2338—2384, ubi nonnulla Touttaei asserta ex ejus de vita s. Cyrilli dissertatione censurae eruditae subjiuntur. Touttaei vindicias in se suscepit Prudentius Maranus in sua dissertatione *de semiarianis* 1722.

innumeros codices diurna nocturnaque manu versavit, ut vel scripta hactenus inedita publicae daret luci, vel jam edita emendaret corrigeretque. Natus est 25. Nov. 1630. (sec. alios 1631). Patre ita volente juri civili dedit operam, sed parum profecit: propensiore enim animo ferebatur in studium historiae ecclesiasticae et juris canonici. Jam anno 1652. primum studiorum suorum edidit fructum *Antifrizonius* inscriptum, Tolosae 1651. in 12°, in quo *Galliam purpuratam* seu historiam cardinalium gallorum a Frizonio (†1650.) adornatam (Remis 1629, 1638.) recenset, et ejus errores aperit. A docto Petro de Marca archiepiscopo parisiensi invitatus, ad eum se contulit et sub ejus auspiciis studiis se dedit literariis, quem et juvit in adornando opere de concordia sacerdotii et imperii, cujus etiam varias curavit editiones (cf. n. 231.). Scripsit etiam hujus praesulis vitam, Parisiis 1663. in 8. Post hujus Maecenatis obitum (1662.) praefuit celeberrimae Colberti bibliothecae, quae codices undique ex Europa, Asia et Africa collectos recondebat, usque ad hujus celebris ministri mortem (1683.). A rege dictus est (1670.) professor juris canonici in collegio regio, nova propter ipsum instituta cathedra. Vitam dein diu fere solitariam degit: a. 1707. constitutus est regii collegii director, sed propter opus: *Histoire généalogique de la Maison d'Auvergne*, Parisiis 1708. v. 2 in f., quam hortante cardinali Emmanuele Theodosio de Bouillon scripsit, regia excidit gratia et Parisiis exire est jussus. Anno nonnisi 1713. permissus est redire. Decessit annos natus 88 die 28. Jan. 1718. Receperat tantum tonsuram, quamvis possideret plura beneficia essetque canonicus tutelensis. Plurima reliquit opera¹⁾. Ad patro-

¹⁾ Cf. Capitularia reg. franc. edit. Chiniac t. I. p. 66—74; Nicéron 1, 189 ss.; Seiters Kirchenlex. 1, 594; Europe savante t. 4. p. 293.

logiam referri possunt: *Salviani massiliensis et Vincentii lirinensis opera* cum (doctis) notis, Parisiis 1663. in 8°, 1669, 1684., editio optima ac saepe recusa. *Servati Lupi presb. et abbatis ferrariensis opera*¹⁾, 1664. in 8°; *s. Agobardi archiep. lugd. opera*; item epistolae et opuscula Leidradi et Amulonis archiep. lugd. notis illustrata²⁾, 1666. in 8°. t. 2; *s. Caesarii arelatensis ep. homiliae 14* notis illustratae, 1669 in 8°; *Reginonis ab. prumiensis ll. 2 de ecclesiasticis disciplinis et religione christiana*: accessit Rhabani archiep. moguntini ep. ad Heribaldum ep. antissiodorensem cum notis, 1671. in 8°, *Marii Mercatoris opera* cum notis fere tantum criticis, quae centenis in locis Garnerium emendant, hinc editio haec emendatissima censetur, 1684. in 8°; *miscellanea* hoc est collectio veterum monumentorum, quae hactenus latuerunt in variis codd. ac bibliothecis³⁾, 1678—1715. v. 8°. in f., quae scripta subinde pretiosa multaque documenta historica, sed etiam fabulosa et apocrypha complectitur; curante Mansi Luccae 1761. v. 4 in f. iterum prodiit. *Lucii Caecilii Firmiani Lactantii l. ad Donatum confessorem de mortibus persecutorum* cum notis, ejus cura primum editus Parisiis 1680. in 8°. etc.; *s. Caecilii Cypriani ep. carthag. et martyris opera* ad mss. codd. recognita et illustrata, quam tamen editionem unus (Prud. Maranus) ex monachis congr. s. Mauri absolvit, 1726. in f., editio omnium praestantissima⁴⁾, recusa Venetiis

1) Cf. Act. erud. lips. 1711. p. 205.

2) Cf. Journal des Savans I, 519.

3) Cf. Acta erud. lips. 1684. pag. 173; 1701. p. 193; 1716. p. 145; suppl. 6, 241; Mémoires de Trévoux 1714. a. 2.

4) Praefatio doctissima complectens 16 dissertationes adversus Dodwellum et vita s. Cypriani sunt Prud. Marani, notae vero criticae et historicae Baluzii. Adverti tamen debet Maranum plures

1728, 1758. Una quoque cum Martene novam curavit editionem *Spicilegii D'Acherii* (cf. n. 334.), Parisiis 1724. v. 3 in f. Ad jus *canonicum* spectant: *Antonii Augustini archiep. tarraconensis dialogorum ll. 2 de emendatione Gratiani* cum notis, Parisiis 1672. in 8°, quae editio prohibita fuit 19. Jun. 1674. a congregatione indicis propter Baluzii praefationem, notas et additiones; *capitularia regum francorum*; additae sunt Marculli monachi et aliorum formulae veteres et notae doctissimorum virorum, Parisiis 1677. v. 2 in f. Illa contulit magna diligentia cum vetustis codd., fontes unde hausta sunt indicavit, loca ubi ab aliis scriptoribus referuntur exhibuit, notis, criticis praesertim, illustravit, sed praefatio est licentior; emendatiora prodierunt cura Petri de Chiniaac, Parisiis 1780. Sed jam emendatiorem habemus horum capitularium editionem in monumentis Germaniae cur. Pertzio. *Concilia Galliae narbonensis* cum notis, 1668. in 8°; *nova collectio conciliorum* cum notis, 1683. in f.; prodiit ex pluribus quos cogitaverat tomis unus¹⁾ tantum, qui complectitur plura monumenta ab a. 125. usque ad medium sec. 6., quae desunt collectioni Labbei (cf. n. 286.). *Historica* porro sunt: *Vitae paparum avenionensium*²⁾, 1693. t. 2 in 4°, quo in opere illos impugnat, qui pontificum commorationem avenionensem (ab a. 1305—1394) cum captivitate conferunt babylonica, prohib. 22. Dec. 1700.; *epistolarum Innocentii III.* pont. rom. ll. 11 (qui non omnes complectuntur hujus pontificis epistolas); accedunt gesta ejus-

annotationes Baluzii emendasse, voluissetque alias quoque mutare, si commode fieri potuisset. De hac editione fuse disserunt Mémoires de Trévoux 1728. a. 60, 88. et 125, qui complent 78 pag.

¹⁾ Cf. Acta erud. lips. 1684. p. 348.

²⁾ Cf. Acta erud. lips. suppl. 2, 291—296.

dem Innocentii, 1682. t. 2 in f.; *historiae tutelensis* ll. 3¹), 1717. in 4⁰. Quamvis autem Baluzii merita de re literaria, in primis de patrologia et historia, minuere vel ingentis eruditionis laudi aliquid detrahere neque velimus neque possimus, praetermittendum tamen non est, eum subinde liberius exercuisse artem criticam, adeo ut nonnemo bonam fidem haud raro in eo desideret, atque ipse incauta sua scribendi ratione haud immerito romani indicis in se provocaverit censuram. Commendatione vero illud est dignum, quod liberali latoque corde eruditos, quotquot ipsum adirent, consilio, opera et quacunque alia qua poterat ratione libenter juvaret.

401. Jam reliqui sunt tres viri, quibus magna eruditio abjudicari nequit, et quorum calamus feracissimus fuit, qui tamen nominis claritatem erroribus, multo vero magis spiritu oppositionis adversus infallibile Ecclesiae magisterium obfuserunt et macularunt, adeo ut vix accenseri mereantur theologis catholicis, quorum prima veluti dos esse debet docilis animus erga Ecclesiae magisterium. Hi porro fuere Gerberon, Quesnel et Du Pin. Ludovicus Ellies du Pin natus est Parisiis 17. Jun. 1657. In humanioribus literis adeo profecit, ut jam 1672. artium crearetur magister. Absoluto in Sorbonna theologiae cursu ordinario totum se dedit conciliorum, patrum scriptorumque ecclesiasticorum studio, donec per aetatem liceret honores emereri academicos. Baccalaureus dictus a. 1680., doctoratus lauream adeptus est 1. Jul. 1684. Mox consilium cepit de componenda bibliotheca omnium scriptorum ecclesiasticorum, in qua eorum definiret aetatem, describeret vitam, recenseret opera operumque editiones, horum exhiberet quoque summam doctrinae non citra crism de iisdem. Immensum opus (gallice) prodiiit

¹) Cf. Mémoires de Trévoux 1719. a. 42.

t. 47 in 8°. Parisiis 1686—1714; horum tomi priores aliquot prodierunt tertia vice multum aucti; totum opus Amstelodami 1690—1715. t. 19 in 4°. (sed priores t. secundum editionem primam, hinc sat imperfecti). Coalescit autem hoc opus hisce veluti partibus: *Discours préliminaire sur l'ancien et nouveau Testament*, quem tamen titulum in sequentibus editionibus omisit, multumque auctum seorsim edidit t. 3 in 8°. Parisiis 1699. Complectitur¹⁾ hoc opus introductionem ad s. Scripturam, agit enim de canone, auctoritate inspiratione, auctoribus, linguis, versionibus etc. s. Scripturae. *Nouvelle bibliothèque des Auteurs ecclésiastiques*²⁾, complectens scriptores usque ad sec. 8.. dein³⁾ a sec. 16—18; *Supplément contenant les principaux points de l'histoire ecclésiastique* de 4. 5. 6. 7. et 8. siècles avec une table chronologique⁴⁾; *Histoire des controverses et des matières ecclésiastiques*⁵⁾ a sec. 9—15; *Table universelle des Auteurs ecclésiastiques*, quae tamen scatet mendis, erroribus et lacunis. Cum vero Du Pin praeter hoc opus immensum pluribus aliis

1) Cf. Journal des Savans 27, 143—159; 173—183; 718—731; acta erud. lips. 1700. p. 1—12; 1701. pag. 7—17.

2) Cf. Act. erud. lips. 1693. pag. 77, 458, 489; suppl. t. 2. pag. 415—428; 474—483.

3) De hac parte, quae 9 complectitur tomos, cf. Journal des Savans 42, 139; 46, 546—557; 31, 291—314; Mémoires de Trévoux 1709. a. 93; 1712. a. 176. Praetermittit in ea auctor plures theologos magni nominis. De *supplémento* cf. ib. 1712. a. 92. Cf. etiam acta erud. lips. 1703. p. 202, 253; 1711. pag. 126; suppl. t. 4. p. 452—459; 1715. pag. 149.

4) Cf. Journal des Savans 51, 20.

5) Cf. Journal des Savans 22, 608—627; 24, 27—46; 66—81; 26, 98—120; 131—140; acta erud. lips. 1696. p. 31—41; 1698. p. 160—168; 232—239; 511—519; 1700. pag. 32—40; 56—64; 97—106.

esset intentus, fieri non potuit, quin prae festinatione levi illud manu conscriberet. Tamen quasi pro tribunali sedens modestiam in exercenda censura non servat: ss. Augustini et Hieronymi opera deprimit, s. Augustinum magnum opinatorem vocat, de romanis pontificibus irreverenter loquitur, receptas traditiones piasque opiniones levissimis ex conjecturis tamquam fabulas, superstitiones et commenta explodit, parum modeste a suis opinionibus dissentientes tamquam critices ignaros traducit et dictaturam nescio quam in recensendis aliorum scriptorum libris ipsaque Ecclesiae disciplina sibi arrogat, fideliter exprimens in omnibus magistrum suum Launojum¹⁾: hinc ejus, *Nouvelle Bibliothèque* prohibita fuit a congregatione Indicis decr. 1. Jul. 1693. (5 priora volumina) et iterum 10. Maji 1757. et primi etiam tomi edicto parlamenti fuere suppressi: insuper parisiensis archiepiscopus, ut titulum hujus bibliothecae immutaret et per triennium suum scribillandi pruritum cohiberet, injunxit. Duos priores tomos Matthaeus Petitdidier O.S. Ben. acriter perstrinxit²⁾.

¹⁾ Cf. Graveson hist. eccl. t. 8. part. 2. coll. 5, cui plures auctores assentiuntur (cf. Schüz in comment. critico p. 179.): hinc mira est Honorati a s. Maria t. 1. p. 10. Animadversionum in regulas et usum critices de eo censura, quae collatis iis, quae infra carpit, contradictionis est arguenda. Potiora autem quae in hoc opere censuram provocarunt sunt: 1. Dubia mota circa libros canonicos; 2. sprete patrum traditio; 3. contemptus conciliorum; 4. negatio primatus s. sedis; 5. haeticorum favor (praesertim Nestorii); 6. irrisio hominum devotorum; 7. vilipensio ss. patrum; 8. injuriae in casuistas et scholasticos; 9. neglectus auctorum selectus; 10. dicta contra symbolum apostolorum; 11. contemptus miraculorum et 12. adulteratus auctorum sensus. Cf. Dupinii declarationem circa haec accusationis capita apud Fleury hist. eccl. l. 211. § 41. ss. Sed praeter haec alia quoque nota censentur digna, ut patet ex annot. sequenti, et etiam quod de b. Maria V. non ea, qua par est, honorificentia loquatur.

²⁾ Praeter hunc celebriores, qui hanc impugnarunt bibliothecam,

In regio collegio philosophiam docebat Du Pin, sed cum famosum subscripsisset casum conscientiae, docendi munere privatus et Parisiis relegatus fuit¹⁾. Hinc subscriptionem et quasdam opiniones male sonantes, quas in suis tradiderat scriptis, retractavit²⁾, atque ita post quadriennium redire permissus est, quin tamen suam reciperet cathedram. Quare totum se scriptioni dedit, sed tam praecipiti festinatione, ut haec ipsa suspecta redderet levitatis opera, quae edebat. Et hinc doctissimus card. Quirinus levioris prorsus armaturae virum eum vocat. In controversiis de bulla *Unigenitus* ipse unus ex primariis auctoribus erat inobedientiae et contumaciae Sorbonae, quam omni opera fovebat et promovebat adversus hoc authenticum sedis apostolicae iudicium. Eum consuluit imperator Russiae de concilianda ecclesia graeca schismatica cum Ecclesia catholica, sed ejus consilia, sicut consilia tot aliorum virorum fructu caruerunt. Etiam cum Guilielmo Wake archiepiscopo cantuariensi consultationem videtur inisse de concilianda ecclesia anglicana cum romana:

sunt Richard Simon et Ignatius Laubrussel S. J. (de quo alias). Operis vero Matthaei Petitdidier inscriptio est: *Remarques sur la bibliothèque des Auteurs ecclésiastiques*, Parisiis 1691, 1692. t. 3 in 8., de quo cf. *Journal des Savans* 20, 54. Carpit autem Dupinium, quod libros deuterocanonicos V. T. a patribus trium priorum seculorum, quorum supersunt scripta, pro canonicis non fuisse habitos, de purgatorio apud eosdem nihil inveniri, uti nec de peccato originis ejusque culpa, quae traditioni distinctae sufficiant, affirmet etc.

¹⁾ Qua de re Clemens XI. gratias egit Ludovico XIV., quod scil. jusserit „Ludovicum Dupinium *nequioris doctrinae hominem*, temerataeque pluries apostolicae sedis dignitatis reum exulare“. Apud Fleury hist. l. 212. §. 113.

²⁾ Retractavit etiam suam approbationem, quam dederat Quesnelli libro *La Morale de l'Évangile*, quem Bulla *Unigenitus* Clemens XI. damnaverat. Cf. Fleury l. c. l. 216. §. 39.

ita tamen, ut spiritu novitatis ipse infectus pluribus capitibus, non solum quae spectant ad disciplinam ecclesiasticam, sed etiam ad dogmata catholica, paratus esset renunciare, unde etiam ex hac parte ejus fides catholica versus finem vitae ipsius in gravem incurrit suspicionem¹⁾. Demum laboribus obrutus et confectus decessit du Pin 6. Jun. 1719. a. aetatis 62.

402. Alia ejusdem opera (potiora) sunt, et quidem quae ad s. Scripturam spectant: *Liber psalmorum* cum notis (utilibus), quibus eorum sensus literalis exponitur (ex commentariis Simonis Marotte, vulgo de Muis), ex quibus praestantiora eleganter contraxit, Parisiis 1691. in 8°; *notae in pentateuchum*, ib. 1701. in 8°. t. 2; de quibus scribit Calmet in bibliotheca s.: „eo nomine vir iste laudandus est, quod novit artem evitandi prolixitatem magnorum commentariorum et nimis arctam tenuitatem scholiorum. Nihil praeteriit obscurum, cui lucem non affuderit; animadversiones addit chronologicas et geographicas, quas item animadversiones breves reddit et literales“. *Dissertations historiques, chronologiques et critiques sur la Bible*, 1711. in 8. p. 1. (et unica in Genesim tantum); *Analyse de l'Apocalypse* contenant une nouvelle explication simple et littérale de ce Livre avec des Dissertations sur les millénaires, l'état des âmes après la mort, le Purgatoire etc., 1712. p. 2 in 12°. Opera, quae ad theologiam strictiori sensu acceptam referri possunt, sunt: *Méthode pour étudier la Théologie* avec une Table des principales Questions à examiner et à discuter dans les études théologiques et le principaux ouvrages sur chaque matière²⁾, 1716. in 12°. Pars literaria adscribitur Witassio.

¹⁾ Cf. Lafitau Histoire de la Constit. Unigenitus t. 2. l. 5; Feller 2, 602. De ejus operibus cf. Nicéron 2, 25. ss.

²⁾ Cf. Acta erud. lips. 1717. pag. 14.

Ea editio, cui praefationem de vita, fatiis et scriptis Dupinii praemisit Joannes Frickius, prohibita fuit decr. 28. Jul. 1742; aucta et correcta prodiit 1769; cura ab Dinonart; *Traité philosophique et théologique sur l'amour de Dieu*, dans lequel on établit et on explique les vérités catholiques contre les erreurs de quelques nouveaux Théologiens, ib. 1717. in 12°. cum continuatione et apologia, ib. 1717. in 8°; *Traité de la puissance ecclésiastique et temporelle*¹⁾, 1707. in 8°. Tuetur et propugnare nititur famosos articulos declarationis gallicanae a. 1682.; *Traité de la Doctrine chrétienne et orthodoxe*, dans lequel les vérités de la Religion sont établies sur l'Ecriture et sur la Tradition, 1703. in 8°. (prohib. decr. 11. Martii 1704). Cogitaverat alias quatuor partes scil. de sacramentis, disciplina, ritibus et moribus, atque ita exhibere cursum theologiae gallicum²⁾, sed in hoc exsequendo consilio morte praepeditus fuit. *De la nécessité de la foy en J. Christ pour être sauvé*, où l'on examine, si les payens ou les philosophes, qui ont eu la connaissance d'un Dieu, et qui ont moralement bien vécu ont pû être sauvés sans avoir la foy en J. Christ, 1701. t. 2 in 8°; secundum nonnullos opus est Arnaldi, praefatio tantum Dupinii. De patrologia meruit editione praestantissima³⁾ s. *Optati afri milevitani ep. de schismate donatistarum ll. 7* ad mss. codd. et veteres editiones collatorum, quibus accessere historia donatistarum una cum monumentis veteribus ad eam spectantibus, necnon geographia (accurata cf. supra annot. pag. 765.) episcopalis Africae, 1700. in f., Amstelodami

1) Cf. Acta erud. lips. suppl. t. 4. pag. 145—156.

2) Cf. de hoc opere Mémoires de Trévoux 1703. a. 76; Journal des Savans 31, 479—500.

3) Cf. de hac editione acta erud. lips. 1701. p. 193—203; Journal des Savans 28, 741—759.

1701. in f., Antverpiae 1702., cui addi debet editio *operum Joan. Gersonii* doctoris et cancellarii parisiensis¹⁾, quibus praefixa sunt gersoniana et adjuncta aliorum hujus temporis scriptorum opera ac monumenta, omnia ad negotium Joannis Parvi spectantia, Amstelodami 1703. v. 5 in f. Opera historica praeterea sunt: *L'histoire d'Apollone de Tyane convaincue de fausseté et d'imposture*, Parisiis 1705. in 12°. sub nomine Claireval; *Bibliothèque universelle des Historiens*²⁾, 1707. t. 2 in 8°; Amstelodami 1708. in 4°., opus inchoatum, complectitur enim tantum historicos, qui usque ad Alexandri M. imperium floruerunt. Proposuit autem sibi omnium historicorum cujuscunque aetatis vel nationis vitam enarrare, librorum argumenta exhibere atque adeo summam universae historiae ex ipsis fontibus haustam complecti; *Histoire des Juifs* depuis J. Christ jusqu'à présent contenant les Dogmes des Juifs, leurs confessions de foy, leurs variations et l'histoire de leur religion depuis la ruine du temple pour servir de supplément et de continuation à l'histoire de Joseph, Parisiis 1710. t. 7 in 12°. Descripsit fere similem Basnagii historiam factis tamen quibusdam mutationibus. *L'histoire de l'église* en abrégé par demandes et par réponses depuis le commencement du monde jusqu'à présent, 1712. t. 4 in 12°; 1714; quae epitome a memoriis trevoltiensibus commendatur propter concisum et accuratum dicendi genus; secundum alios tamen easdem notas festinationis et indiligentiae prae se fert, sicut alia hujus auctoris scripta. *Bibliothèque des Auteurs separez de la communion romaine du 16. et 17. siècle*, 1718. t. 2 in 8°.

¹⁾ Cf. acta erud. lips. 1706. pag. 289—302; Journal des Savans 35, 464—474; 527—547.

²⁾ Cf. Acta erud. lips. 1709. p. 253—257.

opus magna festinatione et obiter conscriptum, hinc non satis accuratum, in quo scriptores plurimi desiderantur ¹⁾. Denique theologiae practicae accenseri possunt: *De antiqua Ecclesiae disciplina* dissertationes historicae, 1686. in 4°; Coloniae (Amstelodami) 1691. in 4°. Agitur in iis de forma et distributione ecclesiarum, de forma judiciorum ecclesiasticorum, excommunicationis antiqua ratione et primatu romani pontificis. Et in 1. quidem dissertatione docet, metropolitaram aut patriarcharum dignitatem nec a Christo, nec ab apostolis institutam, sed ex sola imperii distributione et urbium ipsarum praerogativa esse repetendam. In 2. contra Christianum Lupum (cf. n. 342.) a metropolitani et synodi provinciae iudicio provocationem ad rom. pontificem nec canonicis veteris Ecclesiae congruere, nec exemplis in hanc rem adduci solitis stabiliri posse. In 3. primis Ecclesiae seculis non solos episcopos, sed cum eis presbyteros accedente nonnunquam fidelium laicorum consensu excommunicationis iudicium in noxios exercuisse; postea vero obtinuisse morem, ut episcopus et clerus soli sine consilio plebis excommunicationis sententiam ferrent; episcopum autem vix unquam sine clero ab Ecclesiae communione aliquem exclusisse: laicum vel clericum peccantem ad proprii episcopi tribunal deferri oportuisse: laicum vel clericum recursum habuisse ad synodum provinciae ratamque esse habitam talis synodi sententiam: non consultum esse, reges, etiamsiqueant, excommunicari, Ecclesiae communione privare: nec regna integra, provincias, urbes ob regis aut magistratus peccatum, sacris officiis interdici licere: in mortuos autem analogam tantum et impropriad excommunicationem cadere. In 4. b. Petri primatum non posse ex dictis Matth. 16, 18. et Joan. 21,

¹⁾ Cf. acta erud. lips. 1719. pag. 389—396; 1720. p. 535—542.

15. colligi, ecclesiae autem romanae primatum supra ceteras orbis ecclesias traditione niti. In 5. rom. pontifices non esse infallibiles; in 6. potestatis ecclesiasticae immediatum subiectum esse universam Ecclesiam: ipsos pontifices ultro concilia convocasse tamquam ad controversias dirimendas; concilia pisanum, constantiense et basiliense a tribus legitimis pontificibus approbata definivisse, papam conciliis generalibus inferiorem esse et contraria Schelstratii argumenta vim ac valorem habere nullum; in 7. pontificem aut Ecclesiam nullam habere in reges eorumque bona auctoritatem directam vel indirectam: nec posse reges ab ipsis ullo deponi modo, aut eorum subditos a fide et obedientia eximi¹⁾. Opus hoc fuit prohibitum Brevi Innocentii XI. die 22. Jan. 1688. *Traité historique des excommunications*, dans lequel on expose l'ancienne et nouvelle discipline de l'église au sujet des excommunications et des autres censures, 1715. in 12°.

403. Paschasius Quesnel²⁾, qui eodem quo du Pin decessit anno (2. Dec. 1719.), e familia antiquae nobilitatis, sed temporis cursu ad communem conditionem redacta, natus est 14. Jul. 1634. Studiis philosophicis et theologicis operam dedit in Sorbona. Juvenis annorum 22 congregationem Oratorii (1657.) ingreditur. Cum praeclaris se commendaret animi dotibus, juvenum cura ei demandata fuit, in quorum et aliorum commodum spirituale composuit l. *Abrégé de la morale de l'Évangile* ou pensées chrétiennes sur le texte des quatre Évangélistes, semen famosi illius operis, quod tantarum exstitit causa turbarum. Cum enim illae placuissent Felici Vialart episcopo catalaunensi, multum auctae, a

¹⁾ Cf. Fabricii hist. bibl. fabric. 4, 189; acta erud. lips. supplementi 1, 25.

²⁾ Cf. Laacher Stimmen 1874. I. p. 17 ss.

censoribus approbatae et hujus episcopi literis commendatitiis instructae prodierunt¹⁾ in lucem Parisiis 1671. in 12°. Interim magis magisque suum prodidit in jansenianam haeresim studium, unde agente archiepiscopo parisiensi Harlaeo compulsus est Aurelianum secedere, et quia recusavit se subicere decreto in comitiis generalibus Oratorii sancito, quo proscribentur Baji et Jansenii errores, etiam relinquere congregationem (1684). Hinc Bruxellam ad Arnaldum se contulit (1685), ut consiliis viribusque unitis causam promoveret jansenianam, quam multum revera juvit, cum facili, suavi, eleganti uteretur stilo. Arnaldo inter sua brachia defuncto (1694) ipse successit in munere ducis et capitis sectae jansenianae, pro cujus tutela et incremento nullum non movit lapidem, millenasque artes, insidias et vias hunc in finem excogitavit. Opus suum *reflexionum* inchoatum absolvit adjectis considerationibus in actus et epistolas apostolorum. Ita multum auctum et absolutum prodiit Parisiis 1687, 1692, 1693, 1694., illudque clero et populo multum commendavit (1695.) Noailles, Vialartii in episcopatu successor, tamquam exhibens panem fortibus et lac debilibus. Liber tamen pluribus visus est suspectus, multa in eo carpebantur, adeo ut ipse Noailles interim ad sedem archiepiscopalem parisiensem (1695.) promotus, quaedam emendanda censeret: unde ita correctus iterum prodiit 1696. Ipse Quesnellus Bruxellis latuit, sed Philippo V. jubente captus est, ejusque scripta comprehensa (1703.): verum a suis amicis clam ereptus (13. Sept. 1703) Amstelodamum confugit. Interea in Gallia augebantur turbae propter ejus librum, qui gradatim proscriptus fuit ab episcopis, a Clemente XI. (1708.),

¹⁾ In hac prima editione reperiuntur *quinque* tantum propositiones ex damnatis, scil. 12, 13, 30, 62. et 65; in editione a. 1687. jam 53.

a parlamento (1711.), ab ipso cardinali Noailles (1703.): ac demum 101 propositiones inde decerptae in celebri bulla *Unigenitus* 8. Sept. 1713. damnatae fuere a Clemente XI. instante Ludovico XIV. Tandem hic ferreae suae pertinaciae martyr post elusas et calumniis proscissas excommunicationes, quas ob suos errores aliaque plura delictorum capita incurrisse iterato denunciatus est, in lethalem virium imbecillitatem incidit. Mortem praesagens 8. Nov. sacris Ecclesiae sacramentis muniri petiit, quibus etiam receptis duos protonotarios apostolicos testesque adesse jussit, coram quibus fidei suae professionem seu declarationem proprio chirographo signatam confecit atque in tabulas publicas manu notarii referri praecepit. Verum haec declaratio minime par est ad reparandum immane quod dedit scandalum et damnum, cujus exstitit auctor, praesertim quod a. 7. ita sonet: „Quod persistam in appellatione ad concilium futurum generale interposita de Constitutione, quae incipit *Unigenitus Dei Filius* etc., et de gravaminibus, de quibus iudicium Ecclesiae impetravi¹⁾.“ Decessit hic refractarius Amstelodami 2. Dec. 1619. a. aetatis 86. Multa reliquit scripta ascetica et polemica in sua jansenianorumque causa²⁾. Ratio autem cur ejus hic meminerimus est, quod ediderit *Leonis M. opera*, Parisiis 1675. t. 2 in 4⁰; Lugduni 1700. t. 2 in f., editio propter dissertationes et notas in indicem relata³⁾; absque

¹⁾ Cf. totam declarationem in hist. eccl. Fleürii l. 219. §. 60.

²⁾ Cf. Feller 2, 215. Sub nomine M. Gery edidit Coloniae 1688. in 12: *Apologie historique de deux Censures de l'Université de Douay* (adversus Lessium), cum aliis deinceps ad hanc quaestionem spectantibus. Cf. acta erud. lips. 1689. p. 227. Ipsius quoque est: *Tradition de l'Eglise Romaine sur la Prédestination des Saints et sur la grâce efficace*, ib. 1687. t. 3.

³⁾ Quibus iris exceperit hanc damnationem cf. Dictionnaire des Livres jansén. 3, 205.

his recusa fuit haec editio Venetiis 1741, 1748. t. 2 in f.; Tyrnaviae 1766—67. t. 2 in 8°. Auxit hanc editionem plurimis dissertationibus prolixis, observationibus, annotationibus: s. Leoni plura studuit vindicare, ut ll. 2 de vocatione omnium gentium, auctoritates de gratia et libero voluntatis arbitrio, libellum ad Demetriadem virginem seu epistolam de humilitate. Quamvis autem plurimis frueretur novis codicibus praesertim gallicanis, quibus scripta s. doctoris innumeris in locis potuit emendare ac novis epistolis sermonibusque augere, magnaue cernatur in hac editione eruditio, plura tamen in ea reprehendi solent, „quae ad tria praesertim redeunt capita: primo arguitur negligentiae in usu codicum et quidem a summis viris et in antiquorum librorum studio peritissimis, Balluzio et Constantio: deinde accusant libertatem ejus, qua interdum textum nullo allegato codice emendat. Omnium vero gravissima reprehensio haec est, quod minime veritus sit, falsarum doctrinarum (etiam in materia gratiae) patronum se in istis suis lucubrationibus fateri, et non tam Leonem quam romanae sedis praerogativas, nunc palam nunc latenter impetere¹⁾.“ Hinc Cacciari (qui suam editionem Romae

¹⁾ Schoenemann in notitia historico-literaria in s. Leonem. Cf. etiam fratres Ballerinius in sua praef. generali ad op. s. Leonis n. l. ss. et 13. ss., ubi de Quesnelli lucubrationibus, quae ejus editionem maxime celebrem reddiderunt, ita disserunt: „Si initio eximium hominis ingenium et eruditio metum iniecerant, postquam ipsas lucubrationes exactius ad calculos revocantes, magnum in plerisque ingenii et eruditionis abusum deteximus, animi erecti et confirmati fuerunt. Etsi enim ille multa subtiliter et erudite congerat, quae non paucos nec infimi subelli homines, in ejus sententias rapuere, nibilo tamen minus diligenti singulorum examine deprehendimus, sagacissimum hominem ingenio ac novitati indulgentem et quarundam partium studio abreptum in conjectationes plerumque fallacissimas intemperanter excurrisset, quibus magno acumine et artificio implexis magnaue eruditione fucatis, multa nova et

1753—55. t. 2 in f. quesnellianae opposuit) l. 1. de euty-chiana haeresi et hist. c. 6. affirmat: „Scriptorem de ecclesiasticis rebus Quesnello audaciorem nullum esse aequè opinor, neque cui magis animo desiderium insederit christiani regiminis formam et ordinem pervertendi.“

404. Gabrielis Gerberonii propterea hic mentionem facimus, quod ediderit¹⁾ *s. Anselmi cantuariensis ep. opera omnia*, nec non Eadmeri monachi historiam novorum et alia opuscula, Parisiis 1675. in f., editio praestans; 1721. Scripsit quoque *apologiam pro Ruperto abbate tuitiensi*, in qua de eucharistica veritate eum catholice sensisse et scripsisse demonstrat, ib. 1669. in 8°, et edidit *acta* (aliqua) *Marii Mercatoris* s. Augustini Ecclesiae doctoris discipuli cum notis sub nomine Rigberii theologi francogermani, Bruxellis 1673. in 16°. Natus is est apud s. Carilephi oppidum in dioecesi cenomanensi 12. Aug. 1628., congregationem s. Mauri ingressus solemnem votorum professionem fecit in redonensi s. Melanii monasterio 11. Nov. 1649. annum aetatis 21. agens. Absolutis studiis aliquot annis (usque ad a. 1663.) theologiam docuit variis in domibus sodales. Propter nimiam propensionem in Jansenii errores et sectam et quod scripserit contra jus regaliae, jussus est comprehendi (1682.): sed fuga elapsus secessit Bruxellam, et inde in Bataviam, ubi sub nomine Augustini Kergre delituit. Hic cum pluribus annis moratus esset nec a scribendis libris quidquam remisisset, Bruxellam rediit, jussu tamen mechliniensis archiepiscopi Humberti Guilielmi a Precipiano captus

falsa verisimilitudinem quandam induerunt.“ Hinc magna diligentia et sedulitate fere singulas ejus dissertationes vel in praecipuo themate refutare coacti sunt fratres Ballerinii.

¹⁾ Cf. de hac editione Mémoires de Trévoux 1722. a. 20.

(30. Maji 1703.) ordinisque superioribus traditus est; sed Ludovicus XIV. Ambiani eum detentum voluit. Summus pontifex, quem appellaverat, veniam ei concessit dicendi missam sub conditione, quod formularium Alexandri VII. subscriberet. Hoc demum subscripsit. Sed inde translatus fuit in carcerem longe arctiorem vicennensem (1707). Postquam alios quoque articulos sibi a cardinali Noailles propositos subscripsit, suis est restitutus (25. Apr. 1710.) ac fere post annum 29. Martii 1711. annos natus 82 decessit. Utrum ejus subscriptio et retractatio fuerit sincera, non satis constat ¹⁾. In propugnandis Jansenii erroribus promovendaque secta feracissimus fuit auctor, qui quaquaversus libellos hac haeresi infectos diffudit. Tassin in sua congregationis maurinae historia literaria 111 scripta tamquam genuina recenset, quorum tamen pleraque praetermitteremus, neque etiam omnia in lucem publicam prodierunt. Plerumque delitescere nitebatur sub nomine conficto. *Le Miroir de la piété chrétienne*, où l'on considère avec des réflexions morales l'enchaînement des vérités catholiques de la Prédestination et de la Grâce de Dieu et de leur alliance avec la liberté de la créature, sub nomine Flore de Sainte Foy Bruxellis 1676. et saepius, opus ejus fere praecipuum erroribus jansenianis refertum ²⁾, hinc a pluribus episcopis damnatum: pro cujus apologia scripsit: *Le Miroir sans tâche*, sub nomine ab. Valentini, Parisiis 1680. in 12°. et alios libellos. *Critique ou Examen des préjugés du Ministre Jurieu* contre l'Eglise Romaine et de la suite de l'accomplissement des Prophéties, sub nomine ab. Richard, Parisiis

¹⁾ Cf. Kerker Freiburger Kirchenlex. 12, 465.

²⁾ Cf. de hoc opere erroribus infecto Dictionnaire des livres jansén. 3, 118—126.

1690. in 4°. *Michaelis Baji celeberrimi in lovaniensi academia theologi opera* cum bullis pontificum et aliis ipsius causam spectantibus, jam primum ad romanam Ecclesiam ab conviciis protestantium simul ac ab arminianorum ceterorumque hujusce temporis pelagianorum imposturis vindicandam collecta, expurgata et plurimis, quae hactenus delituerant, opusculis aucta (studio A. P. theologi), Coloniae 1696. in 4°. *Traité historique sur la Grâce et la Prédestination*, sub nomine ab. Juliani, Parisiis 1699. in 12°. *Histoire générale du Jansénisme* contenant tout ce qui s'est passé en France, en Espagne, en Italie, dans les Pays-Bas etc. au sujet du livre intitulée *Augustinus* Corn. Jansenii par M. l'Abbé *** , Amstelodami 1700. t. 3 in 12°. , Lugduni 1701. t. 5 in 12°. , historia, cui fidere non licet, sed propter plures notitias haud spernenda. In hisce suis scriptis tam aperte, tam crude Jansenii proponit errores, ut id astutiobus asseclis ingratum fuerit.

V. Historia ecclesiastica.

405. Antequam ad ipsam historiam ecclesiasticam accedamus, de nonnullis disseremus, qui disciplinas potius adnexas excoluerunt ac plura ad illius studium subsidia exhibuerunt. Inter hos vero duo luminarium instar majorum plane splendent, Henricus Norisius et Joannes Mabillon. Ille natione italicus, patria veronensis, natus est 29. Aug. 1631. in baptismo Hieronymus dictus. Cum Arimini rhetoricae ac logicae sub patribus soc. Jesu vacaret, jam subcivis horis in ss. patrum lectione versabatur. Inter hos Augustinum bis evolvit et ejus studio tantum captus est, ut augustinianae familiae nomen dare decerneret. Romam ab ordinis generali accitus summa alacritate studiis se dedit, et

quidquid a scholasticis studiis supererat, in sacrae profanaeque historiae, chronologiae et geographiae studium conferebat. Interim contigit, ut Romam veniret doctus Christianus Lupus ejusd. ordinis (cf. n. 342.), cui Norisius datus comes, index et velut doctor ad visenda urbis monumenta: ex tanti viri consuetudine in ejusmodi studiis magis magisque confirmatus est. Hinc Lupus ut suam in juvenem optimae spei benevolentiam manifestaret, suam *de christiana contritione* epistolam, qua dissertationem eadem super re ab impactis accusationibus vindicavit, senior juniori inscripsit. In illius autem exordio nihil sibi accidisse potius testatur, cum advenisset Romam, quam „quod te (Norisium alloquitur) clarissimi parentis tui, necnon eruditissimi contrerranei tui Onuphrii Panvinii vestigiis insigniter adhaerentem, ideoque non solum scholastica atque dogmatica theologia, sed et profana et sacra antiquitate instructum eximie, talem inveni-therim thesaurum. O quoties primates almae Urbis basilicas adeundo de avitis et reipublicae et Ecclesiae illic actis instruebas eruditissime“ etc. Eo tempore Norisius, cui ad Panvinii exemplum se confingere statutum erat, Baronii annales ad calculos revocare et emendare meditabatur; sed ejus labores praevertit Pagi (cf. n. 339.). Hinc ad tuendam Augustini doctrinam conversus e re censuit praemittere historiam pelagianam aliasque quasdam quaestiones. Haec dum apparat Romae, scholasticum curriculum emensus philosophiae ibidem biennium tradendae praeficitur. Tum annos natus 27 theologiam docturus primum Pisaurum, deinde Perusiam petit: cui muneri quum optime satisfacisset, evocatus Romam in magistrorum ordinem solemni ritu coaptatur. Inde Patavium missus, ut quos auditores acceperat in theologica disciplina plenius instrueret, ibi praedictis operibus extremam imposuit manum. Quoniam haec opera nisi Romae proba-

rentur, typis dari non poterant (ita enim in iis, quae ad divinam gratiam pertinent, cautum erat), Urbem repetit. Approbatione obtenta et munere s. Officii qualificatoris a Clemente X. honoratus, Patavium proficiscitur, ubi prodierunt 1673. inscripta: *Historia pelagiana et dissertatio de synodo V. oecum.*, in qua Origenis ac Theodori mopsuesteni, pelagiani erroris auctorum, justa damnatio exponitur, et aquilejense schisma describitur: additis vindiciis augustinianis ¹⁾ pro libris a s. doctore contra pelagianos ac semipelagianos scriptis. Etiam Lipsiae 1677. in f. et ed. nova ab ipso auctore locupletata quinque eruditissimis dissertationibus historicis Lovanii 1702. in f. Hae dissertationes sunt 1. in controversiam de uno ex Trinitate passo (cum reliquis dissertationibus Romae 1695. in 4°); 2. apologia monachorum Scythiae ab anonymi scrupulis vindicata; 3. anonymi scrupuli circa veteres pelagianorum sectatores evulsi; 4. responsio ad appendicem auctoris scrupulorum; 5. janseniani erroris calumnia sublata ²⁾. Adjecta quoque sunt 50 somnia P. Fr. Macedo. Corrigenda et addenda ad historiam pelagianam ex ejus schedis exstant in ejus opp. t. 4. p. 733—751. In his vindiciis scholasticos theologos haud mediocriter sugillat nonnullasque profert opiniones, quae eruditos plurimos summo opere commoverunt, quod Bajanismo et Jansenismo illae nimium favere viderentur. Hinc libellorum et apologematum offusa nubes ³⁾, quibus ipse tamquam Baji et Jansenii assecla

¹⁾ Cf. de his vindiciis praesertim adversum Adam, Annat, Moraines etc. Werner, Franz Suarez 1, 295 ss.

²⁾ Cf. de hac editione Clericum in Bibl. choisie 1, 13; Journal des Savans 31, 3—22; de dissertationibus cf. acta erud. lips. 1696. p. 508—518; Journal des Savans 24, 430.

³⁾ Ita sub nomine Fulgentii Risbrochii Poloni prodiit l.: *Henricus Noris dogmatistes Augustino injurius*, prohib. 22. Jun. 1676.; et

traducebatur. Nec defuit qui parallela quasdam norisianas assertiones cum bajanis erroribus convenire demonstrantia romanae inquisitionis cardinalibus, ut illas configerent, nuncuparit. Norisius interea sua asserta tamquam catholica strenue tutabatur. Romam tandem delata causa graviorque examini semel iterumque subjecta, norisiana doctrina ab omni censura immunis abiit. In Hispania tamen Franc. Perez de Prado y Cuesta, episcopus teruliensis et generalis inquisitor, historiam pelagianam in librorum prohibitorum indicem Madriti 1742. editum retrusit, qua de re conquestus est Benedictus XIV. epistola ad eum 31. Jul. 1748. data, ac 19. Febr. 1749. brevi edito hanc insertionem in librorum prohibitorum indicem suspendit: verum apud hunc inquisito-

sub nomine doctoris cujusdam sorbonici: *Scrupuli orti ex l. R. P. Henr. Noris*, qui inscribitur: *Historia pelagiana*, ad rom. hujus l. censores, proh. 7. Sept. 1695; *propositiones parallelae Mich. Baji et Henr. de Noris*, auctore R. P. Joan. a Guidiccioli O. Min. Obs., Francofurti 1676. in 12°; *Germanitates Jansenii et Norisii*. Adversus haec et similia edidit Norisius scripta nonnulla sub nomine Annibalis Niccii In Germania Bruno Neusser O. Min. (cf. supra p. 253) adversus historiam pelagianam Henrici de Noris, Moguntiae 1676. in f. edidit *Prodromum velitare*, in quo s. Aur. Augustinus hipponensis, sanctissimi Galliarum episcopi, eminentissimi cardinales Baronius et Bellarminus, et centeni societatis (Jesu) scriptores vindicantur a calumniis, conviciis et imposturis, quibus scatet opus tripartitum H. de Noris in historiam pelagianam, de V. syn. oecumenica et vindicias augustinianas: in quo opere acri calamo omnia Norisii dicta expendit, praesertim quasdam ejus propositiones in vindiciis augustinianis et signanter thesim de virtutibus infidelium, quam existimat Bruno nimis aperte favere janseniano in eadem materia errori. In Hispania Em. Navarro O. S. Ben. (cf. p. 645.) quaedam Quesnelli erroribus faventia in eo opere sibi visus est reperire. Vindicias pro cardinali contra Emmanuelis haud contemnendas animadversiones scripsit stilo nimis acri Petrus Mansus O. S. Aug. (cf. ad a. 1721), qui tamen dum Norisium tueri nititur, gravius ipse periclitatus est. Cf. Mich. a s. Joseph bibl. crit. 2, 390.

rem nihil effecit; hujus tamen successor Manuell Guintano Bonifaz 28. Jan. 1758. publico edicto Norisii opera ex indice expunxit ¹⁾. Redierat interim Romam Norisius, sed mox agente doctissimo Antonio Magliabecchio Florentiam arcessitus est a Cosmo Etruriae duce (1673.), qui in ejus gratiam Pisis historiae ecclesiasticae cathedram instituit eique regendam tradidit, ac praeterea filii sui Gastonis institutionem ipsi commisit (1674.). Cum Francisco Macedo, qui alioquin ejus amicus fuit, nonnulla displicerent in ejus historia pelagiana, quod ex. gr. Vincentium lirinensem et Hilarium arelatensem semipelagianis accenseret etc., scripsit ad eum *adventoriam*, in qua in primis de inscriptione l. Augustini de Gratia Christi *Albine, Piniane et Melania* disseritur, Florentiae 1674. Verum propter nimiam acrimoniam, qua uterque suam tuebatur sententiam, utrique impositum est silentium. Joan. Garnerius scripserat etiam de historia pelagiana (cf. n. 336) conatusque erat episcopis, qui duabus epistolis synodorum carthaginiensis et milevitanae praescripti leguntur, proprias attribuere sedes: jam vero quid de Garnerii sententia cogitaret, exposuit in libello *ad Ant. Magliabecchium florentinum in notas Joan. Garnerii ad inscriptiones epistolarum synodaliū 90. et 92. inter augustinianas censura*, Florentiae 1674., quae est plane doctissima et saepius recusa. Hortante card. Leopoldo Mediceo dissertationem vulgavit pariter doctissimam *de numismate imp. Diocletiani et Maximiani*, et alteram *de nummo Liciniani Licinii Augusti* cum auctuario chronologico de votis decennialibus imperatorum et Caesarum, Patavii 1675. (etiam in novo Thesauro antiquitatum romanarum, quem collegit de Sallengre). Propter tam insignem doctrinam Christina

¹⁾ Cf. Fleurii hist. eccles. l. 238. § 37 ss.

Suecorum regina eum academiae in sua domo institutae adscripsit. Multum quoque celebrantur propter reconditam eruditionem ejus *cenotaphia pisana Caji et Lucii Caesarum* dissertationibus illustrata, Venetiis 1681. in f. Cum in eo esset, ut isthaec commentaria ederet, forte in ejus manus venit P. Francisci Macedo l. de incarnatione, cujus calci adjecta erat appendix itinerarii augustiniani. In hanc plures congestae fabulae, somnia plura, quae excutere decrevit Norisius sub nomine Fulg. Fosseï in l. *Somnia quinquaginta Fr. Macedo* in itinerario s. Augustini post baptismum Mediolano Romam, Lugduni Batavorum 1681. in 4°, etiam in edit. historiae pelagianae a. 1702.; qua occasione peremptorie determinavit annum baptismi s. Augustini. Biennio post Pagio inscripsit *epistolam consularem*, in qua collegia 70 consulum ab a. christianae epochae 29., imperii Tiberii Aug. 15., usque ad a. 229., imperii Alexandri Severi 8., in vulgatis fastis haecenus perperam descripta corrigantur, suppleantur et illustrentur, Bononiae 1683. in 4°. Huic ep. nonnulla deinceps adjecit, quae perpauca in exemplaribus reperiuntur, habentur vero in editione op. omnium. Numismata quaedam, quae asservabantur in magni Ducis cimeliis, occasionem ei praebuerunt edendo operi: *Annus et epochae Syro-Macedonum* in vetustis urbium Syriae nummis, praesertim mediceis, expositae: additis fastis consularibus anonymi omnium optimis, Florentiae 1689. in 4°, opus exquisitae eruditionis¹⁾, in quo, ne jejuna rerum chronologicarum disquisitio taedium lectoribus facesseret, ad amoeniora identidem deflectens, urbium Syriae exordia variosque casus perquirat ac recitat, unaque etiam describit tutelaria numina ac diversa symbola, quae cum ipsarum epochis in numismatibus

1) Cf. de hoc opere Journal des Savans 18, 699—709.

exprimuntur, quo integra istorum notitia haberetur. Editioni alteri (1692.) auctae et emendatae additae sunt disserationes duae 1. *de paschali latinorum cyclo annorum* 84; 2. *de cyclo paschali Ravennate an. 95* (Florentiae 1691. in f.), quae etiam habentur in ed. Lipsiae 1706. in f. Interim in praemium tantae doctrinae meritorumque magnus Dux ei offert episcopatum pistoriensem, quem modeste recusat: hortante Christina regina Clemens X. et Innocentius XI. Romam eum invitant, ut ejus opera et sapientia utantur, sed ejusmodi honorem constantur declinat: hinc Innocentius XII. significat magno Duci, se Norisium nisi obsequatur, praecepto coacturum. Eundem proinde erat, sed ea lege Romam contendit, ut nullo publico munere gravaretur. Tanta enim sciendi aviditate ac studiorum amore ardebat, ut a 20. aetatis anno usque ad 44. quotidie 14 horas studiis sacraret omneque tempus perditum crederet, quod literis subducere cogeretur. Quare sacrarii apostolici praefecturam recusavit. Sed cum paulo ante obierat celebris Schelstratius (cf. n. 347.), qui vaticanae bibliothecae primus erat custos, hoc munus libenter acceptavit (1692.). Reluctantem demum cardinalem 12. Dec. 1695. dixit Innocentius XII. Maxime indoluit, quod a studiis, in quibus ad mortem usque optasset vivere, fuerit abstractus, nam plerisque modo addictus fuit congregationibus. Cardinali Casanatae in praefectura bibliothecae vaticanae successit, multumque etiam occupatus fuit in calendarii emendatione, de qua tunc Romae actum. Curis studiisque fractus incidit in gravem decem mensium morbum, cui succubuit 22. Febr. 1704. a. aetatis 73. Ingenium ei fuit valde acutum, promptum et acre, memoria tenax, consilium perspicax et prudens, ingenua indoles et facilis; in familiaribus colloctionibus erat mirifice facetus ejusque consuetudo admodum jucunda. Tanto fervore studio incumbibat, ut dicere soleret:

Hominem, qui in octo saltem horas non posset lectionem meditationemque producere, haud multum posse inter literatos excellere. Saepe quinque, imo tres tantum horas somno indulgebat: nulla usus est autumnii vacatione, neque se ququam solatii causa movit ex urbe. Semel tantum quotannis, dum fuit Romae, horae spatio rus divertit, ut augustinianos vacationum tempore inviseret, et semel a card. Carpegna praeter opinionem in quandam villam ad prandium deductus fuit. Maxime excelluit in historia, in chronologia, numismatica, antiquitatis cognitione: ejus eruditio plane solida, rara, limata; sed candide fatendum, in theologia exaggeratus fuit augustinianus, qui extremas sectabatur opiniones, quas majori aestu quam rationum pondere propugnabat. Propter reconditam suam et exquisitam in quaestionibus historicis eruditionem magni factus est ab eruditis, ita ut a Fabricio dicatur¹⁾ „multum laudatus, nec satis laudandus.“ Hisce verbis eum commendat²⁾ Benedictus XIV.: „Henricus dum vixit S. R. E. presbyter card. Norisius, licet quarumcunque gentium linguis celebretur, a Nobis tamen sine speciali laude tamquam romanae Ecclesiae splendidissimum lumen nunquam est nominandus³⁾.“ Praecipua ejusdem opera jam recensuimus: ea collecta prodierunt Veronae 1729—1732. t. 4 in f. Tomus 1. continet opera theologica, seu historiam

¹⁾ Hist. bibl. fabric. 2, 216., ubi plures alios ejus laudatores recenset.

²⁾ In ep. 31. Martii 1745. ad generales augustiniani ordinis superiores apud Fleury hist. eccles. l. 238. §. 37.

³⁾ Plura de ipso cf. in *vita*, quae habetur t. 4. ejus op.; Bianchini in ejus vita t. 1. degli Arcadi p. 199; Niceron 3, 240; Du Pin 18, 146—154; Saxius in Onomastico 5, 202; Tiraboschi, Storia della Letteratura italiana t. 8. l. 2. c. 1. §. 19; Biogr. univ. 31, 385.

pelagianam cum aliis scriptis, quae ad hanc referuntur: 2. opera chronologica; 3. varia. Tomo 4. continentur vita cardinalis Norisii, et *opera posthuma*¹⁾, ut *historia donatistarum* ex ejus schedis excerpta, in ordinem digesta et suppleta cum appendice; *de sportularum origine et usu* cum apud romanos, tum apud christianos antiquos; *de agapitis et salmagariis*; *de tractatoriis*; *de tonsura clericali*; *historiae gotheschalcanæ synopsis*²⁾, *epistolae novem*; appendicem ad Norisii editionem seu observationum in sacra Norisii op. ll. 3, quibus accedit defensio norisianae dissertationis de synodo V. adversus P. Garnerium et de patriarchatus aquilejensis origine dissertatio, addidere Petrus et Hieronymus fratres Ballerinii. Prodiit quoque Mantuae 1741. in f. ejus *Istoria delle Investiture delle dignità ecclesiastiche*.

406. Jam ad alium hujus epochae heroem, ad Joannem Mabillon accedamus. Natus is est 23. Nov. 1632. in vico S. Petri de Monte (Saint Pierre-Mont) in Campaniae finibus. Remos mature missus liberalibus artibus in academiae gymnasio operam navavit. Progressus is fuit, qui parentum magistrorumque spem longe superaret. Praeter ingenii sagacitatem maturitatemque judicii elucebant in eo modestia et pietas singularis. Expleto philosophiae cursu et frequentatis per annum theologiae scholis monasticam vitam in congregatione s. Mauri amplexus est (5. Sept. 1653). Tantos autem in virtute progressus fecit juvenis

¹⁾ Cf. de quibusdam scriptis posthumis Journal des Savans 47, 167—180.

²⁾ Zacharias in notis ad Petavium de incarn. l. 13. c. 9. §. 2.: „Illud mirandum aequè atque dolendum, a Norisio aliisque doctrinae catholicae assertoribus bonas horas pro Gothescalci causa insumptas fuisse.“

monachus tantaeque animi dotes singulares cum pietate in eo relucebant, ut summam de eo spem jam tum conciperent superiores congregationis. Sed ex nimia animi inter pietatis exercitia contentione in gravissimum eumque continuum capitis dolorem incidit, adeo ut vix cogitare ac ne vix quidem officium recitare posset divinum. Frustra tentata fuere omnia media artis medicae, quietis et otii, rusticationis et distractionis, unde exterioribus officiis ostiarii, cellarii etc. deputatus est. Interea sacer presbyteratus ordo, ad quem promotus est 27. Martii 1660., novos pietati addidit stimulos, cujus fovendae gratia optimos quoque libros, quantum per valetudinem licebat, evolvit. Dum in tot sanctorum hominum, qui Corbejam, ubi tunc morabatur, olim pietate et eruditione sua illustrarunt, vitas et historiam animum confert, incidit in historiam Adalhardi, sanctissimi quondam corbejensis abbatis. Cumque legisset s. Gerardum corbejensem sec. 11. monachum eadem ferme corporis infirmitate laborantem Adalhardi precibus et meritis convaluisse, eadem spe et ipse fretus sanctum abbatem humilibus continuisque precibus rogavit, ut, quod olim Gerardo praestiterat, sibi non denegaret. Nec vana fuit spes: quae enim medicamenta tenacis morbi vis hactenus vicerat, eadem effectum paulatim sortita acerrimum ac diuturnum capitis dolorem levare primum coeperunt ac demum penitus depulerunt. Mox (1663.) adhibitus fuit qui juvaret Claudium Chantelou in edendis operibus s. Bernardi, sed defuncto Chantelou a. 1664. (cf. supra p. 144. annot. 2.) totus labor in ipsum recidit. Eaque prodierunt ita inscripta¹⁾:

¹⁾ Haec editio adeo praestans magnoque excepto plausu valide impulit hujus congregationis superiores, ut suos inducerent sodales ad aliorum patrum opera magna diligentia et accuratione edenda, et hinc initium duxere praestantissimae patrum editiones, quas curavit doctissima haec congregatio. Occasione hujus editionis scripsit Cardinalis Bona

S. Bernardi ab. primi claraevallensis opera post Horstium denuo recognita, aucta et in meliorem ordinem digesta, necnon novis praefationibus, notis et observationibus indicibusque copiosissimis locupletata et illustrata, Parisiis 1667. v. 2 in f.; ib. eodem anno t. 9 in 8°; secundis curis aucta 50 fere novis epistolis pluribusque dissertationibus et annotationibus 1690. v. 2 in f. Jam quartam paraverat editionem (auctam 3 epistolis), cum pio labori mors intercessit. Ultimam manum apposuerunt Renatus Massuet et Franc. Texier, eaque prodiit Parisiis 1719. v. 2 in f. et iterum Venetiis 1726, 1727. v. 3 in f., cui ed. loco appendicis ea adjecta fuere, quae Edmundus Martene interim in lucem asserrerat, scil. 34 epistolae cum annotationibus. Eodem vero tempore cum Lucas d'Achery (cf. n. 334.) in edendis veterum monumentis indefessus, sed jam propectae et affectae aetatis, laboris socium petiisset, ordinis superiores incunctanter Mabillonium ipsi adjungunt, eoque juvante septem *Spicilegii* tomi posteriores prodierunt. Iidem ei jam majoris molis opus imposuerunt, ut nimirum conscriberet generalem et accuratam ordinis s. Benedicti historiam. Paruit ille superiorum mandatis, remque ut ab imis fundamentis duceret, a publicandis *sanctorum ordinis actis authenticis* incipiendum esse merito censuit. Jam igitur collectis a d'Achery bene multis sanctorum actis, ad ea in unum corpus redigenda et in ordinem digerenda, habita seculorum et temporum ratione, aggressus est Mabillonius, sincera a spuriis, integra a vitiat, certa ab incertis secernendo, omnia vero criticis annotationibus et observationibus illustrando. Prodierunt ¹⁾ eo

ad Mabillonium: „Ex praefatione, quam primo tomo praefixisti et ex notis, quas sparsim addidisti, evidenter agnoscitur multiplex eruditio tua, acerrimum judicium, stili puritas et perspicuitas.“

¹⁾ Tomum decimum complectentem sec. 7. O. S. Ben. redegit

vivente in f. t. 9 Lutetiae Parisiorum 1668—1702. Omnibus porro nomen suum sic praefigi curavit, ut Acherii semper praeponi¹⁾, in posterioribus Ruinartii semper adungi voluit. In eruditissimis praefationibus selecta eaque difficillima cujusque seculi historiae capita ac praecipua quaeque, quae ad disciplinam tum ecclesiasticam tum monasticam pertinent, ipsaeque dogmata sic pertractantur, ut miretur, quisquis legerit, summam auctoris eruditionem nec minorem eruditione modestiam. Hinc eas Joannes Bapt. Peronius in unum corpus collectas edidit Tridenti 1724. in 4°; Rotomagi 1732. Sed non omnibus sodalibus arrisit hic Mabillonii labor, quod quosdam ex sanctorum albo expunxerit, quos credula nimis majorum pietas calendariis ordinis inscripserat. Hinc multiplices in auctorem querelae sparsaeque scripta, interdum duriora. Verum non cessit Mabillonius palamque contestatus est, malle se a scribendo penitus cessare, quam ordinis gloriae ultra modum studiosis gratificando quidquam scribere, quo a veritate et sinceritate praecipuis scriptoris historiae dotibus vel latum unguem declinaret²⁾. Dum colligeret sanctorum acta, in plura alia monumenta antiquitatis hactenus inedita incidit, quae maturo examine selecta cum notis, observationibus et dissertationibus edidit indito nomine *veterum analectorum* t. 4, Parisiis 1675—1685. Tomus 4. fructum exhibet collectum ex itinere germanico (1683) suscepto

Franciscus le Texier, verum is non prodiit. Editio hujus operis, quae prodiit Venetiis 1733. neque assequitur prioris nitorem, neque tanti aestimatur. Cf. de hoc opere *Journal des Savans* 30, 26 ss., 52 ss.; 54, 499. etc.

¹⁾ Hinc in praefatione modeste de se scribit: „Acta sanctorum O. S. Ben. unum in corpus redigenda tandem Deo duce aggredior: non quidem auctor, sed adjutor operis; non primarius architectus, sed minister succedaneus.“

²⁾ Cf. Ziegelbauer historiae rei liter. O. S. Ben. 2, 414.

cum sodali Michaelē Germain. Seorsim prodiit *iter germanicum*, Hamburgi 1717. cum libro Launoji *de scholis celebrioribus*; et *analecta* ordine chronologico disposita curante Ludovico Francisc. Joseph de la Barre (vita Mabillonii et opusculis aliquot aucta), Parisiis 1723. t. 1 in f., editio melior. Sed jam aliud opus aggressus est Mabillonius, quo maximam nominis celebritatem obtinuit optimeque meruit de historia. Dum archiva perscutaretur, plura in iis invenerat pontificum, imperatorum etc. diplomata, quorum pulverem excutere vix tentabat quisquam, quia vix legere poterat. Studiose vero ea collegit vir sagacissimus: difficultates improbo labore non tantum ipse superavit, sed et superandi viam alios edocuit; certas regulas tradidit, quibus tota veterum instrumentorum ratio, usus, formulae, auctoritas, sinceritas aut falsitas dignosci possint. Sed nihil festinandum esse censuit vir prudens, donec maturitatem assecutum esset tantae molis opus. At coepta dudum jamque satis meditata maturare compulit Dan. Papebrochii, viri editis sanctorum actis celeberrimi, tentamen. Is siquidem pronunciare non dubitavit in propylaeo ad Aprilis t. 2., chartas fidem eo habere minorem, quo majorem praeferunt antiquitatem: in toto Franciae regno nullam chartam sinceram ac genuinam reperiri ante regnum primi Dagoberti, paucissimas sub illo et post illum usque ad secundae stirpis reges scriptas haberi, eodem modo sentiendum de privilegiis apostolicis, ac proinde omnes antiquas chartas plus minus spurias pronunciavit. Cum haec in magnum archivorum detrimentum, imo et in ordinis s. Benedicti injuriam, cum plurimis ejusmodi chartis gloriabatur, redundare viderentur, Mabillonius tot documentorum genuinitatem vindicaturus, ad argumentum dudum susceptum magna diligentia et sollertia accedens, opus illud insigne edidit, *de re diplomatica* ll. 6,

Lutetiae Parisiorum 1681. in f. In his quidquid ad veterum instrumentorum antiquitatem, materiam, scripturam et stilum: quidquid ad sigilla, monogrammata, subscriptiones ac notas chronologicas; quidquid inde ad antiquariam, historicam forensemque disciplinam pertinet, explicatur. Accedunt commentarius de antiquis (163) regum francorum palatiis (cura Mich. Germain), veterum scripturarum varia specimina tabulis 60 comprehensa, nova ducentorum et amplius monumentorum collectio. Ad novum illud antiquariae genus obstupuit literarius orbis, ac praeter mentis acumen auctoris ingenii sagacitatem, profundam eruditionem, immensam veterum recentiorumque lectionem miratus est, rem diplomaticam certis quibusdam regulis subjici, potuisse, quibus coerceri posse desperabant omnes. Hinc pater hujus novae disciplinae ab eruditibus salutatur¹⁾. Non obstante tanta virorum eruditorum

¹⁾ Cf. Ziegelbauer hist. rei literariae O. S. Ben. p. 2. c. 5. sect. 1.; Herbst Tübinger Qtschr. 1833. p. 21. ss. Ipse doctissimus Papebrochius humiliter se falsum esse profitens ita ad auctorem 20. Jul. 1683. scribit: „Postquam evolvi opus vestrum *de re diplomatica*, non possum tamen celare fructum, quem inde retuli. Fructus autem hic est, quod in mea de eodem argumento octo foliorum lucubrationcula nihil jam amplius placeat, nisi hoc unum, quod tam praeclaro operi et omnibus numeris absoluto occasionem dederim. Idque his fere verbis profitebor in praefatione ad *conatum* meum *chronico-historicum de rom. pontificibus*, qui cras ad prelum dabitur. Quod facere nolui, priusquam ex vestro libro notassem, quid corrigere circa ipsorum bullas deberem ad restituendum S. Dionysiano archivo aestimationem suam, quam laesisse videor secutus Launoji iudicium. Verum quid haec ad tam multa, in quibus me recte accusat et corrigit Rev. vestra? cui hoc nomine magis quam unquam antea obligor: tantum abest, ut quidquam aegre feram. Initio quidem lectionis, fateor, patiebar humanum aliquid, sed mox ita me rapuit ex utilissimo solidissimeque tractato argumento proveniens oblectatio et gratus emicantis ubique veritatis fulgor cum admiratione tot rerum hactenus mihi ignotarum, ut continere me non

approbatione huic operi tributa illud impugnatum fuit post 20 annos a Bartholomaeo Germon S. J. in disceptatione *de veteribus regum francorum diplomatibus* et arte secernendi antiqua diplomata vera a falsis¹⁾ ad R. P. Jo. Mabil-

potuerim, quin reperti boni participem statim facerem secium meum P. Baertium. Tu porro, quoties res tulerit, audacter testare, quam totus in tuam sententiam iverim, meque, ut facis, perge diligere, qui, quod doctus non sum, doceri saltem cupio.“ Ad quam epistolam ita inter alia respondet Mabillonius 12. Nov. 1683.: „Nobis ex itinere germanico reversis reddita est epistola tua, in qua quid de opere nostro diplomatico sentias, sincere exponis. Ego vero satis mirari non possum tantum in insigni eruditione modestiam, cujus exemplum vix ullum illustrius reperire licet. Quotus enim quisque eruditorum est, qui in literario conflictu victum se agnoscat, et agnita veritate priorem sententiam incunctanter deponat, atque id palam omnibus testatum velit? Tu vero facis ultro, et tam amice, ut si aliunde te non nossem, statim intimo amore complecterer. Sic tibi non sufficit doctrinae et eruditionis primas tenere, nisi etiam primas assequare modestiae. Utramque tibi palmam deferimus adm. R. P. Neque haec mei solius sententia est, sed etiam eorum omnium, quibus literas tuas tuo jussu ostendi. Alii nimirum tuam eximiam humanitatem, alii modestiam et humilitatem, omnes tuam insignem eruditionem depraedicebant. Sed vereor ne, dum haec fusius prosequor, mihi de tua confessione ingenuosissima ablandiri videar. Absit haec a mente mea cogitatio, ut de tua modestia ego ipse superbiam. Imo vero id ita animo reputo, si quid in opere nostro dignum tua publicave aestimatione inveniatur, non tam ex ingenii nostri conatu, quam ex monumentorum copia et facultate aestimandum esse. Verum quidquid illud est, malim esse modestissimae epistolae auctor, quam cujusvis operis vanus aestimator. Tu vero, vir piissime, Deum precare. ut qui tui in actis sanctorum illustrandis imitatores sumus, etiam in consecranda christiana humilitate socii esse mereamur.“

¹⁾ De hoc opere Barth. Germonii (n. 1663. Aureliani, † 1718.) cf. Mémoires de Trévoux 1704. p. 107—119; Journal des Savans 32, 3—11, ubi de eo haec inter alia legimus: „Pour ce qui est de la manière dont cette dissertation du P. Germon est écrite, elle est excellente et peut servir de modèle à tous ceux qui se mêlent d'écrire.“

lonium, Parisiis 1703. in 12°. Huic opposuit Mabillonius librorum de re diplomatica *supplementum*, in quo arche-

Les matières y sont disposées dans un ordre qui fait plaisir, le stile en est net, pur, clair, châtié et sans aucun embarras; le P. Mabillon y est traité avec tous les égards qui sont dus à une personne de son mérite, et l'Ordre entier des Bénédictins avec tout le respect imaginable etc." Acta erud. lips. 1706. p. 284. Nititur autem Germon genuinitatem illorum diplomatum in dubium vocare, quibus Mabillon totam suam rem diplomaticam superstruit. *De veteribus regum francorum diplomatibus* etc. disceptatio *secunda*, Parisiis 1706. in 12°; cf. Mémoires de Trévoux 1706. p. 988; Journal des Savans 34, 553—566; acta erud. lips. 1707. p. 290—299. In hac 2. disceptatione Germon supplemento Mabillonii respondet. Tacente Mabillonio pro ipso steterunt Petrus Constant in *vindiciis mss. codd. a R. P. B. Germon impugnatorum* cum appendice, in qua s. Hilarii quidam loci ab anonymo obscurati et depravati illustrantur et explicantur (praecipue impugnat disceptationis hujus appendicem de quibusdam veteribus mss. codd. (corbejensibus) s. Augustini), Parisiis 1706. in 8°., de quibus cf. Mémoires de Trévoux 1707. p. 1175—1187; Journ. des Savans 1707. Jul. p. 417—422; Ruinart, Justus Fontanini, Dominicus Lazzarini, Ant. Gatti etc. Hinc Germon edidit: *De veteribus regum francorum diplomatibus* et arte secernendi antiqua diplomata vera a falsis disceptationes adversus R. P. D. Theod. Ruinartii et cl. V. J. Fontanini vindicias atque epistolas cl. virorum Dom. Lazzarini et M. A. Gatti, Parisiis 1707. in 12°. Cf. Journal des Savans 37, 196—206; 47, 86. Licet in hac controversia major eruditorum pars victoriam Mabillonio adjudicet, negari tamen nequit Germonio sagacitas et criticum judicium, quo plurimum contulit ad scientiam criticam promovendam. Huc etiam spectat: *De veteribus haereticis ecclesiasticorum codicum corruptoribus*, Parisiis 1712. in 8°. adversus Petrum Constantium, qui ei opposuit *vindicias veterum codd. confirmatas*, in quibus plures patrum atque conciliorum illustrantur loci... et quaedam pyrrhonismi semina novissime sparsa reteguntur et convelluntur, ib. 1715. in 8. (de quibus cf. Mémoires de Trévoux 1716. p. 270—282. et Journal des Savans 1715. Dec. 641—650). De Germonii opere cf. Journal des Savans 53. p. 583—596; Act. erud. lips. 1714. p. 67—74; Mémoires de Trévoux 1713. p. 793—817. Alia opera ad hanc spectantia controversiam cf. ap. Backer 1,

typa in his libris pro regulis proposita, ipsaeque regulae denuo confirmantur novisque speciminibus et argumentis allatis illustrantur, ib. 1704. Profert in hoc supplemento diplomata multa, formulas veteraque monumenta antea inedita, atque objectiones omnes sedulo excutit eruditeque diluit, ita ut jam nihil superesse confidens, quod lectorem aequi verique amantem remorari posset, concludat: „Si quis rixas et contentiones persequi et ingerere amet, nihil a me responsi exspectet. Ut enim ab ejusmodi cavillationibus semper abhorruit animus, ita nunc maxime his tricis confici puderet reliquum hoc aetatis meae ac temporis, quod melioribus studiis occupari decet.“ Nova operis editio absque supplemento prodiit cura cl. Ruinartii 1709; alia locupletata a J. B. Adimari Neapoli 1789. t. 2 in 1 v. in f. Propter tam insigne opus eum remuneratione esse dignum censuit Colbertus potens tunc aulae minister, eique pinguem annuam pensionem solvendam procuravit, quam tamen constanter

2094, et Ziegelbauer hist. rei literariae O. S. Ben. p. 2 c. 5. § 1., ubi fuse de hac controversia disserit; Clericus in Bibliothèque choisie t. 20. p. 237—288; Journal des Savans 42, 304—324. *Questions importantes sur l'Histoire des Congrégations de Auxiliis* (P. Serry). Leodii 1700. in 8°, in quo solide ostendit, nihil peremptorie a summo pontifice fuisse statutum contra doctrinam societatis Jesu, actisque, quibus P. Serry in sua utitur historia, non esse fidendum. Cf. Mémoires de Trévoux, 1701. mensis Julii 114—124. *Errata de l'Histoire de la Congrégation de auxiliis* composée par l'abbé le Blanc (P. Serry) et condamnée par l'Inquisition générale d'Espagne, avec une réfutation de la réponse au livre des Questions importantes, Leodii, 1702. in 8°. Auctor expendit tantum l. 1. hujus historiae illumque reducit ad 52 facta: quibus accurate expensis ostendit, omnia exceptis tribus vel quatuor plus minusve esse falsa, Cf. Mémoires de Trévoux 1702. mensis Junii p. 133—140. Nostro auctori adscribitur etiam praeter alia *Traité théologique sur les 101 propositions énoncées dans la Bulle Unigenitus*, Parisiis 1722. t. 2 in 4°, qui prodiit sub nomine cardinalis de Bissy.

recusavit Mabillonius dicens, se nullius rei indigere, utpote cui necessaria omnia pro statu ac conditione affatim a monasterio et congregatione suppeditarentur. Sicut vero ex regis voluntate ad lustrandas bibliothecas iter suscepit germanicum, ita eodem rege iubente ejusque impensis quasi legatus regius iter *italicum* est aggressus cum eodem socio Michaelē Germain (1. Apr. 1685. — 11. Jul. 1686.) ubique summo cum honore exceptus. Totis 15 mensibus Italiae bibliothecas, archiva et cimelia perlustravit ipsasque librarium officinas: ex quibus omnibus magnam pretiosamque suppellectilem utilitati publicae consecrandam secum tulit, atque bibliothecam regiam ter mille et amplius rarissimis libris tum scriptis tum editis auxit¹⁾. Hujus itineris fructus exstitit opus *Musaeum italicum* seu collectio veterum scriptorum ex bibliothecis italicis eruta t. 1. in 2 p. distinctus: 1. p. complectitur iter literarium, qua occasione describit bibliothecas, virosque, quos noverat, commemorat; altera vero continet varia patrum opuscula et vetera monumenta (23) cum sacramentario (sec. 7.) et poenitentiali gallicano²⁾, Parisiis 1687. in 4°; t. 2. complectens antiquos libros rituales (ordines 15) s. romanae Ecclesiae cum commentario praevio

¹⁾ Quanti autem eum fecerint eruditi Italiae, colligimus ex hisce Fontanini ad Ruinart post acceptum nuncium de Mabillonii morte literis: „Mabillonium defunctum esse, hujus nuncii fama per totam urbem non sine gravi literatorum moerore percubuit, nosque de eo certiores reddidimus amicos per Italiam constitutos, ubi multi ex illis adhuc supersunt, qui tribus et viginti ab hinc annis eum propius venerati fuerunt, cum urbes effusae ad eum adirent, primique subsellii homines ad visenda quaeque cimeliarchia, gazophylacia et bibliothecas eum honoris causa certatim comitantes deducerent, quod ille in itinere italico pro sua modestia parce admodum indicavit.“

²⁾ Cf. acta erud. lips. 1687. p. 593; 1690. p. 291—296. *Musaeum italicum* prodit iterum Parisiis 1724.

(pag. I—CLVIII) in ordinem romanum, 1689. in 4°. In 2. t. agit etiam de varia creatione rom. pontificis, cujus sex distinguit periodos; qua occasione inquit in auctoritatem rom. imperatorum in electione et confirmatione summorum pontificum. Studia sua subinde turbarunt nonnullae controversiae ad ordinem religiosum, quem profitebatur, magis spectantes, quibus alii viri religiosi occasionem praeberunt. Inter haec celebris prorsus fuit propter adversarii sanctitatem et auctoritatem ea, quam habuit cum Armando Joanne Butillerio de Rancé abbate b. M. de Trappa (congregationis trappistarum institutore). Ediderat nimirum Mabillonius hortatu superiorum et amicorum *Traité des études monastiques*, Parisiis 1691. in 4°. in tres tributum partes. In priori ostendit studia literarum monastico statui non tantum non repugnare, sed adeo necessaria esse, ut monastica disciplina rectusque monasteriorum ordo sine iis consistere vix possint. In 2. p. expendit ea omnia studiorum genera, quae monachis convenire possunt: ostendit omnia illis permitti posse, quae ecclesiasticis viris liceant et ad singula quaeque descendit. In 3. p. agit de fine, quem sibi in studiis suis proponere debent monachi. Hanc p. excipit curiosa et ordine seculorum digesta series difficultatum, quae in lectione conciliorum, patrum et historiae ecclesiasticae occurrere possunt subnotatis auctoribus, qui eas solvere conati sunt, ut ad eas attendant legentes et studiosius observent ea omnia, quibus illustrari possint. Accedit denique catalogus in 25 classes distributus selectorum librorum, quibus ecclesiastica bibliotheca instrui potest, indicatis ubi opus fuit melioribus editionibus. Prodiit hoc opus iterum 1692. ib. v. 2 in 12°; Bruxellis 1692. in 12°; latine versum a P. Udalrico Staudigl monacho andecensi Campoduni 1702. et a P. Jos. Porta Venetiis 1705, 1729—32., quae editio complectitur etiam Ma-

billonii reflexiones, de quibus mox; accedit historia dissidii literarii circa haec studia a D. Vinc. Thouillier monacho benedictino etc. Alterius vero sententiae fuit abbas de Rancé in l. antea edito *de vitae monasticae officiis*, in quo monachis omne studium lectionemque fere omnium librorum exceptis s. Scriptura et libris quibusdam asceticis interdicienda censet, hinc adversus Mabillonii tractatum non sine quadam acrimonia scripsit: *Réponse au Traité des Etudes monastiques* (1692), cui occurrit, sed admodum modeste, Mabillonius in suis *Réflexions sur la réponse de Ms. l'Abbé de la Trappe au traité des Etudes monastiques*, ib. 1692. v. 1 in 4°. et 1693. v. 2 in 12°. Verum haec dissensio, quae majori ex parte forte tantum verbalis fuit, atque ex eadem intentione promovendi bonum status religiosi profecta, non turbavit amicitiam, quae inter hos viros exstitit tam magnos. „Eae vero, inquit Ziegelbauer¹⁾, in hunc Mabillonii tractatum de studiis monasticis a viris praestantissimis congestae sunt laudes, ut nesciam, an in alius alterius auctoris opus majores unquam fuerint collatae.“ Jam nunc serio cogitabat Mabillonius de edendis *ordinis sui annalibus*, praesertim cum instarent et superiorum voluntas et amicorum preces: ac licet aetas esset caduca, valetudo affecta, incredibili diligentia quatuor ipse edidit tomos²⁾, quorum 1. complectitur ll. 18 ab ortu s. Benedicti ad a. Christi 700., Lutetiae Parisiorum 1703. in f.; 2. res gestas ab a. 701—849; ib. 1704; t. 3. res gestas ab a. 850—980., ib. 1706; t. 4. res gestas ab a. 981—1066. ib. 1707; quintum ab a. 1067—1116. absolvit Renatus Massuet praefatio-

1) Historia rei literariae O. S. Ben. p. 4. pag. 610.

2) Prodierunt inscripti: *Annales Ordinis s. Benedicti occidentalium monachorum patriarchae*, in quibus non modo res monasticae, sed etiam ecclesiasticae historiae non minima pars continetur.

nemque addidit cum vitae Mabillonianae synopsi, 1713; sextum vero absolvit Edm. Martene 1739., qui complectitur res gestas ab a. 1117—1157. cum additionibus et correctionibus totius operis. Prodiit iterum Lucae 1736. Regia inscriptionum academia a. 1701. tantum virum in sociorum album recepit. Delatum honorem refugit vir modestissimus, ac nonnisi majorum suorum jussu atque praesidis illius academiae cl. abbatis Bignonii precibus enixis induci potuit, illum ut reciperet. Inter honores, quibus undique cumulabatur, humilis monachus suae sortis nunquam oblitus ad extrema semper respiciebat, regulaeque suae memor mortem quotidie ante oculos suspectam habebat: quaecunque inter legendum occurrebant piissimi sanctorum hominum obitus exempla (34) ab oculatis testibus aut qui ab his acceperant enucleate descripta, ea sibi eisdem omnino verbis studiose colligebat identidem relecturus. Hanc collectionem, cum legissent plures pietate et sapientia conspicui viri, dignam censuerunt, quae in fidelium usum patrio sermone vulgaretur atque ita prodiit *La Mort Chrétienne*, Parisiis 1702. in 12°. Ita se parabat ad mortem sancte obeundam, quae ipsi tot laboribus jam attrito a. 1707. imminuit¹⁾ eumque non minoris fuisse virtutis atque scientiae palam patefecit. Dum enim 1. Dec. Calam nobile virginum benedictinarum coenobium proficisceretur, stranguriae morbo in ipso itinere correptus gravissimisque doloribus, vix tandem illuc pedes adversa et iniqua omnino tempestaste pervenire potuit. Imperitia medicorum aucta est vehementia morbi et doloris, verum semper magnae

¹⁾ Praesagium quasi imminentis mortis habuit, cum acta s. Anselmi in annalibus attingens dixit Ruinartio: „Anselmi acta cogito, eodemque, quo ipse aetatis anno, e vita migrabo,“ ut legimus in ejus vita auctore Ruinartio p. 202. Jam vero s. Anselmus obiit aetatis a. 76. Eodem quoque decessit Mabillonius.

patientiae specimen prae-buit pacatumque servavit animum. Ipse Ruinartium amicissimum sodalem, qui illico ad eum convolaverat, hisce solatus est verbis: „An putas id adversi non fuisse a Deo ordinatum? Qui percussit, ipse si velit et expediat, sanabit salutis humanae auctor. Dominus est, quod vult facit. Sicut Domino placuit, ita factum est; sit nomen Domini benedictum Quid tanto moerore consumeris? An nescis, quod praeire tibi debeam? Angi mollitia est, reluctari insania. Si Deus ita jubet, quid quereris?“ Deinde quantum morbi vehementia permittebat dilectissimum suum discipulum Ruinartium instituit, quo pacto opera a se inchoata felicem ad finem perduceret. Cogitationibus salutaribus intentus sermones profanos non admittebat: et cum tamen duo viri, qui ipsum inviserant, de rebus urbis novis cum ipso colloquerentur, confabulationes has illico interrumpens verba psalmi recitabat: *Narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua* (B. 118, 85). Hoc uni ex tironibus, ejus cognato, reliquit veluti testamentum: „Fili, quis ac qualis sis, animo nunquam excidat tuo, proque certo habeas, parem te apud Deum humilitati gloriam adepturum. Christiani viri decus in eo situm intellige, ut se ipsum probe cognoscat, miseriam ac infirmitatem profiteatur suam, quae mundus offert, blanda licet ac praeclara flocci faciat, aspernetur honores, divitias amplissimosque dignitatum gradus; pro Christi amore deprimi et adversa quaeque ferre gaudeat, imo cum Apostolo glorietur. Humilitas, humilitas! In omnibus humilia te ipsum; amat Deus de stercore erigere pauperem, dejicere superbum, potentes de sede deponere, et exaltare humiles. Alta a longe cognoscit, humilibus infundit gratiarum charismata, regna coelestia parat, beatos praedicat pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum coelorum. Virtutum omnium comes est ac moderatrix humilitas, gressus ipsa dirigit, com-

ponit oculos, vocem temperat, cuncta demum in homine christiano rite moderatur. In omnibus, iterum dico, humilia te ipsum, paupertatem cole, ama simplicitatem; pauper natus es, pauper quoque forsitan morieris, non alia quam invisibilia in votis habeas gratiae bona. Divitiae si affluent, noli cor tuum apponere. Sis in habitu simplex, in supellectile modestus, moderatus in rebus etiam licitis. A propria cave cupiditate, malorum enim omnium radix est cupiditas. Paupertati, quae Dei dona conciliat, potissimum stude. Dilige veritatem, esto ubique verax, ubique ad religionem usque sincerus; praeclarum sane ac vere magnum donum est veritatis amor, precibus ac gemitibus obtinetur. Ne deficias in magnis, parva nunquam despicias. Esto vigilans et sollicitus, omnique custodia serva cor tuum, quia ex ipso vita procedit.“ Illucescebat 27. Dec. festum s. Joannis evangelistae, quo jam mane in haec prorumpebat verba: „Sancte Joannes! magne Joannes, tuam igitur festivitatem celebrabo!“ Iterum suscepit s. communionem; laudes nitebatur recitare cum sodalibus nonnullis, atque ultimis collectis viribus hymnum *Benedicite omnia opera Domini Domino*: sed jam defecit vox: subinde tantum ingeminabat verba: „Veni, veni Domine Jesu, veni!“ qui et venit recepturus animam, quae ad mortem usque ex piorum judicio innocentiam baptismo acceptam servavit immaculatam, ut debito praemio, ut speramus, eam remuneraret. „Sic moriebatur, inquit Ruinartius, ut vivere non recusaret; sic autem vivebat, ut supremum non metueret diem, et spiritu magno vidit ultima.“ Ingens erat eruditorum virorum non solum Parisiis de ejus obitu luctus, sed in Gallia, sed in universa Europa, deque eo indoluit Clemens XI., cujus jussu cardinalis Colloredo ita inter alia Ruinartio scripsit: „Seriem morbi et mortis illius magna spiritus devotione non semel, sed iterum percurrere voluit

ss. Dominus noster, hominemque tam praeclaris imbutum moribus, tamque de ecclesiasticis literis bene meritum paterno suspexit affectu: jucundumque illi esset, si talem virum aliquo magis distincto loco humaretis, cum ipsius fama per omnia volitet ora, ac literati omnes, quotquot Parisios venerint, interrogabunt vos: Ubi posuistis eum? dolebuntque maxime si confusos illos agnoscerent cineres, qui singularem adeo virum, dum viveret, contexerunt, nec aliquo lapidis indicio admoneantur.“ Hoc ei dedicatum est a Guilielmo Roussel ejus sodali splendidum, sed verum, epitaphium:

Sub hoc lapide sepultus jacet,
 Cujus memoria in oblivione nunquam jacebit,
 JOANNES MABILLONIUS.
 Suos natales Campaniae debet,
 Ejus natalibus Campania suum decus.
 Sortitus est animam bonam,
 Et cum aetate adolevit praeclara ingenii
 Virtutisque indoles.
 Vix ephebus aris initiatur, adultus solitudinis
 Jam tum latebras quaerens, qui nunquam potuit latere;
 Domino militaturus
 In benedictinorum congregatione sancti Mauri
 Nomen dedit
 Tanto nomine nobilitanda.
 Ibi sub modio jam tum ardere coepit,
 Qui quondam super candelabrum positus
 Futurus erat in domo Domini
 Lucerna ardens et lucens.
 Precibus doctisque operibus diurnas nocturnasque
 Horas dividens,
 Asceta literatus
 Totum se virtuti dedit,

Totum se literis abdidit,
Ratus licere et ascetis esse literatis.
Virtutes omnes diligentissime coluit,
Et in singulis eminere visus est.
Principem tamen locum obtinuere
 Paupertatis amor,
 Lenitas morum,
 Religiosa humilitas,
 Virtutes,
Quas non infecit, quae inflat, scientia,
Quas perfecit, quae aedificat, caritas.
Christi paupertate affatim locuples
Victum ac vestitum divitias christianorum
 Existimavit.
 Docilis pauperiem pati,
Ut annuum e regio aerario beneficium acciperet,
A supremo aerarii praefecto nunquam potuit
 Adduci.
Quaestu liberali liberalium artium dignitatem
 Laedere noluit
 Literarum cultor;
Sub Christo paupere divitias erubuit
 Religionis amator,
Parvo dives et parvi ducens perituras opes
Carius venales, dum paupertatis emuntur dispendio.
Omnium hominum sibi conciliavit animos
 Hominum mitissimus.
In ipsis etiam literariis disceptationibus,
Quas plurimas cum viris clarissimis habuit,
 Nemini asper,
 Neminem laesit etiam laesus;
In hujusmodi concertationibus

Scribentem incitabat veritas,
Certantem moderabatur lenitas,
Vincentem coronabat caritas,
Coronatum ornatbat humilitas.
Hac singulari morum suavitate
Devinciebat animos, leniebat invidos.
Ut debitae tantis virtutibus gloriae se subduceret,
Eas humilitati tegendas commisit simul atque
Servandas.
Ceteris testibus nemo major,
Se ipso iudice nemo minor,
Eo clarior, quo sibi vilior:
Coelestis gloriae cupidus mundanam sprevit
Melioze ambitu,
Et ut Deum solum mereretur habere mercedem
Magnam nimis,
Respuit hominum plausus, mercedem, quam dare
solent homines,
Vani vanam.
Nullum in clauostro tenuit dignitatis gradum,
Omnes meruit,
Mereri pulchrius putavit, quam adipisci,
Et subesse, quam praeesse tutius.
Alienis non indigebat ornamentis
Vir propria virtute omniumque hominum existimatione
Ornatissimus.
Cum virtutum studiis studia literarum conjunxit,
Ut alterno foedere mutuisque officiis
Scientia pietatem, pietas scientiam adjuvaret:
Quae prima illi fuere studiorum elementa,
Prima itidem habuit pietatis alimenta,
Opera Doctoris melliflui.

His emendandis dum iterato labore incumbit,
Cordis cellulis melleum infundit opus,
Unde similes Bernardo trahit mores
Mellifluos.

Ipso restauratore sanctorum acta reviviscunt,
Quorum, dum facta scribit, sequitur et exempla,
Illorum fastis olim adscribendus.

Operibus opera succedunt, et alii ex aliis nectuntur labores,
Sepultam scribendi artem suscitatur,
Obliteratas restituit literas,
Antiquos renovat apices,
Abrogatas recudit literarum formulas,
Et ingens illud condit diplomaticum opus,
Rei literariae miraculum,
Quod stupent docti simul et indocti,
Monumentum aere perennius.
In reconditiori literatura versatissimus
Vetustis dat novitatem,
Novis auctoritatem,
Obsoletis nitorem,
Neglectis pretium,
Obscuris lucem,
Fastiditis gratiam,
Dubiis fidem.

Saeculo doctissimorum virorum feraci
Praecellenti inter eruditos eruditione conspicuus
Jussu Ludovici Magni regiisque sumptibus,
Auctore clarissimo Colberto, generali aerarii moderatore,
Germaniam peragrat;
Auspice illustrissimo C. M. Tellerio, Remorum
Archiepiscopo,
Italiam subinde perlustrat,

Publicas ac privatas scrutatur bibliothecas,
 Museorum rimatur angulos,
 Latentes effodit opes,
 Veterum thesauros transmittit posteris,
 Et ad totius reipublicae literariae commodum
 Comparatis ad fere tria millia manuscriptis
 Codicibus
 Regiam bibliothecam auget et ditat.
 Ex obsitis situ et pulvere membranis,
 Ex corrosis marmorum inscriptionibus,
 Ex incis in aere, et tempore exesis monumentis
 Multiplex exoritur literarum seges,
 Varia premitur libellorum supellex,
 Mira exsurgit actorum, annalium, analectorum
 Moles.
 Tam solerti obstetricante manu
 Praeterita retro secula renascuntur,
 Et positis rugis
 Tota nobis juvenescit antiquitas.
 Hinc quanta apud omnes viri existimatio?
 Quantum nominis pondus?
 Quanta eruditionis auctoritas?
 A Summis Pontificibus
 Innocentio XI., Innocentio XII. et Clemente XI.
 Aureis numismatibus honoratur vir eruditissimus,
 Aureis scriptis de Ecclesia optime meritis.
 A Ludovico Magno
 Regiae inscriptionum Academiae adscriptus
 Reconditam Numismatum scientiam ornat et promovet
 Antiquariorum sagacissimus.
 Parisiis in suprema Galliarum Curia
 Lites, quae totae pendebant ex semesis chartarum

Apicibus,

Suo testimonio et auctoritatis pondere dirimit

Sequester pacis.

Romae in sacra Indicis congregatione

Invitante eminentissimo S. R. E. Cardinali Casanata

De quibusdam Isaaci Vossii operibus ad purpuratos

Patres sententiam refert

Censor orthodoxus.

Quam ubique fugit, sic eum ubique sequitur

Gloria.

Interim oneris quam honoris patientior,

Literariis totum se impendit laboribus,

Et de thesauro suo nova profert et vetera

Scriba doctus.

Verum heu!

Dum scribendis Annalibus improbo labore incumbit,

Illis necdum perfectis intempestiva morte occumbit

VI. Kal. Jan. Anno MDCCVII. aetatis LXXVI.

407. Huic elogio vix alia sunt addenda eoque minus, quod jam satis prolixi fuimus¹⁾. Illud tantum sincerae pietatis specimen adjicimus, quod Mabillonius, antequam novum aliquod opus aggrediretur literarium, coram sanctissimo prostratus lumen peteret a Patre luminum; nunquam studia inciperet absque praevia oratione, atque primum folium primitiarum instar Christo Domino in altari offerret: timens vero quaedam sibi minus caute excidisse, hanc velut veniae

¹⁾ Plura cf. in *vita* ab ejus discipulo Ruinart (gallice) conscripta, latine versa Patavii 1714. in 8°; in hujus synopsi a Massueto confecta et praefixa t. 5. annalium O. S. Ben. et apud Pez Biblioth. maurianae l. 1. p. 98—218; Seback in Pletz Neue Theologische Zeitschrift, Wien 1831. und 1832; et Kirchenlex. 7, 696; Mémoires de Trévoux 1708. a. 79.

deprecationem ultimo a se edito annalium tomo praemisit: „Multa mihi condonari, quae quidem tolerabilia sunt, multa indulgeri opto, excepto si quid contra quempiam inofficiose, maxime si quid vel tantillum contra debitam catholicae romanae Ecclesiae reverentiam vel doctrinam mihi nec cogitanti et nolenti excidisset. Absit enim, ut ab hac regula veritatis, matre inquam Ecclesia unquam dissentiam, cujus judicio ac censurae quaecunque hactenus scripsi vel posthac scripturus sum, lubens, volens et ex animo submitto, in cujus sinu ac fide semper vixi et constanter adjuvante Deo emori exopto.“ Propter tantam ejus eruditionem mirum esse non debet, si a viris in republica literaria praecipuis maximi fieret, consuleretur, coleretur. Ita fruebatur gratia rom. pontificum, in primis Alexandri VIII. et Clementis XI; gratia et amicitia cardinalium Norisii, Thomasii, D'Aguirre; Ferdinandi de Fürstenberg, episcopi monasteriensis; colebatur a viris doctis Herovillaeo, Bigot, Du Cange, Baluzio, Herbelot, Renaudot etc. Plura ejusdem opera jam in enarranda vita indicavimus, quibus haec addemus: *De pane eucharistico et fermentato dissertatio*, Parisiis 1674. in 8°; etiam in *analectis veterum*, ib. 1723. p. 522—545; et inter *opera posthuma* 1724. Contenderat Mabillonius in praef. sec. 3. benedictini, perpetuum ab apostolicis temporibus in Ecclesia latina fuisse azymorum usum (contra Sirmondum). Alterius sententiae fuit card. Bona (cf. n. 301.), qui propterea Mabillonium rogavit, ut de hoc argumento secundis curis dissereret variasque difficultates contra hanc sententiam accurate expenderet, quod in hac dissertatione praestitit Mabillonius, qui simul tamen Bonae sententiam ab haeresis nota liberat adversus Francisci Macedo (n. 312.) opinionem (haec tamen *appendix* seu diss. c. 12. reperitur tantum inter *opera posthuma*). Cum in suo itinere

germanico incidisset in abbatia luxoviensi in vetustum lectionarium, occasionem sumpsit edendi praestans opus inscriptum: *De liturgia gallicana* ll. 3, in quibus veteris missae, quae ante annos mille apud gallos in usu erat, forma ritusque eruuntur ex antiquis monumentis, lectionario gallicano hactenus inedito cum tribus missalibus thomasianis, quae integra referuntur: accedit disquisitio de cursu gallicano seu de divinorum officiorum origine et progressu in ecclesiis gallicanis, Parisiis 1685. in 4°; 1729. Occasione controversiae cum canonicis regularibus de praecedentiae praerogativa scripsit Mabillonius: *Réponse des Religieux Bénédictins* de la province de Bourgogne à un écrit des Chanoines Réguliers de la même province touchant la préséance dans les Etats, Parisiis 1687. in 4°.; cum Réplique des Religieux Bénédictins . . . au second écrit des Chanoines etc. (auctore P. Antecourt), ib. 1687. in 4°. (latine versa ab Hermanno Schenk O. S. Ben. Constantiae 1706. in 4°), iterum inter opera *posthuma*, quae scripta idcirco hic mentionem merentur, quia Mabillonius perquam erudite expendit et illustrat, quidquid ad antiquitatem tum monastici tum canonici ordinis spectat; quas quisque partes in Ecclesiae officiis, honoribus, dignitatibus et administratione obierit, exponit, et praeclara historiae disciplinaeque monasticae capita solide pertractat, adeo ut mirum sit tam brevibus scriptis, si rerum ratio habeatur, tanta congeri ac digeri potuisse. Magnum rumorem excitavit ejus epistola *de cultu sanctorum ignotorum* sub nomine Eusebii Romani edita, Parisiis 1698. in 4°. In ea ep. tria sibi discutienda proponit expenditque, primo, quid de romanis coemeteriis sentiendum sit, et utrum omnes, qui in eis sepulti sunt, martyres, an saltem sancti sint habendi. Quod si non omnes, an certis notis et indiciis sancti ac martyres ab aliis secernantur. Ad haec, an san-

ctos illos sive proprio nomine praeditos, sive anonymos, quos ob inditum nomen baptizatos appellari mos est, profuso illo cultu, qualis in quibusdam gallicanis ecclesiis impendi solet, honorari velit summus pontifex, cujus hac in re summa est auctoritas. Haec epistola plurimis arrisit, ut saepius fuerit edita: aliis vero ita displicuit, ut illam ad romanae inquisitionis tribunal deferrent; sed incassum, cum in ep. commitoria ad D. Claudium Estiennot, procuratorem generalem congr. s. Mauri in curia romana, super ep. de cultu sanctorum ignotorum satis sua explicaret sensa. Sed paucis interjectis annis iterum de ea actum est apud congregationem Indicis; verum Clemens XI. ulteriorem causae cognitionem suppressit: prudenter ratus monitum Mabillonium pro sua pietate intimaque in apostolicam sedem observantia haud repugnanter nullaque mora explicaturum, quidquid in ep. sua obscurius videretur. Nec spem pontificis fefellit vir optimus: nam ubi primum illius voluntas ei innotuit, illico novam ep. suae editionem vulgavit a. 1705., in qua retractato hoc argumento novisque accessionibus aucta lucubratione, si quid scrupulum injicere potuisset, explicuit; si quid durius, emolliuit; si quid minus accuratum, emendavit, omnemque vel levissimam offensionis occasionem amoliri satagit. Romanis omnibus probata est nova haec editio, summo pontifici in primis, qui eam legit laudavitque et gratulatorias ad auctorem suo nomine scribi jussit literas per procuratorem generalem congregationis s. Mauri. Ea quoque prodiit Trajecti 1707. in 12°; inter *analecta* 1723. et *posthuma* 1724. *Lettre d'un Bénédictin* a Mons. l'Evêque de Blois touchant le discernement des anciennes reliques au sujet d'une dissertation de M. Thiers contre la sainte Larme de Vendôme, Paris 1700. in 8°. Inter ejus opera posthuma, quae cura Vincentii Thouillier prodierunt Parisiis 1723. v. 3 in 4°.

(una cum operibus posthumis Ruinartii), reperiuntur Mabillonii *epistolae*, ejus *iter burgundicum* (1682.), et etiam opuscula jam edita, sed rariora. Merito proinde Ruinart Mabillonii magistri sui vitam hisce absolvit verbis: „Ergo Mabillonius recessit a nobis, sed non totus recessit. Reliquit enim nobis *liberos* suos, subjectos scil. *libros*, in quibus eum debemus agnoscere, et in quibus eum et cernimus et tenemus.“

408. Hos excipiunt tres longe minoris auctoritatis, qui quaestiones quasdam praevias expenderunt: Cajetanus Fontana cler. reg. theat. mutinensis (n. 1645., † 8. Jun. 1719.), in astronomia versatus, qui scripsit *animadversiones in historiam sacro-politicam* praesertim ad chronologiam spectantes: accedunt nonnulla ad astronomiam et chorographiam pertinentia et demum dissertatio physico-mathematica de aëre, Mutinae 1718. in 4°, in quo opere expendit praecipuas quaestiones chronologicas ab orbe condito usque ad Christi natiuitatem, ac deinde usque ad urbis Hierosolymae excidium. Romanus Calameus (Calame) O. S. Ben. congr. s. Vitonis († 4. Sept. 1707) reliquit (1698.) *summam temporum ab o. c. ad Christi in coelos ascensionem deductam* et in pp. 3 distributam, methodicam, qua variae computandi tempora methodi breviter aperiuntur; ostensivam, qua variarum epocharum et aerarum tempora demonstrantur; narrativam, qua res ab o. c. usque ad Christi in coelos ascensionem describuntur¹⁾. Franciscus Jacques O. Min. Diniae in Gallia natus reliquit *Historiographie générale des provinces ecclésiastiques de l'Eglise latine*, Avenione 1716. in f. Opus sat rarum.

409. Plurimi fuere, qui res gestas in Ecclesia universalis descripserunt, sed nonnisi succincte et per compendium

¹⁾ Cf. Ziegelbauer 3, 672; 4, 321.

vel per tabulas chronologicas. Hos nominasse sufficiet, cum eorum scripta jam oblivioni tradita non magnae sint auctoritatis. Vincent. Maria Coronelli O. Min. venetus, cosmographus reipublicae (1685.), geographiae professor (1689.), ordinis sui generalis (1702.), vir diffusae lectionis, unde ad 137 tomos replevit († 1718.), edidit *chronologiam universalem*, Venetiis 1707. in f. In 1. p. recenset omnia scitu digna sacra et profana a creatione mundi usque ad Christi adventum; in 2. a Christi nativitate usque ad a. 1707; in 3. proponit chronologiam summorum pontificum usque ad Clementem XI., schismata, antipapas, Ecclesiae persecutiones, apostolorum chronologiam, concilia generalia et provincialia, conciliabula, haereses, episcopos, archiepiscopos et patriarchas totius orbis, personas sanctitate insignes etc.; 4. p. amplectitur chronologiam historiae profanae. Joan. Dominicus Musanti (Musanzio) S. J. mutinensis, cujus l. *fax chronologica* ad omnigenam historiam sacram et profanam continuarunt Dominicus Centi, Antonius Casini et jubente Benedicto XIV. Joannes Bapt. Faure usque ad a. 1750., Romae 1750. (ed. 3.); 1751. in 8°., qua usus est Laur. Berti ad suum breviarium historiae ecclesiasticae, quin tamen auctorem citaret. Deodatus de Sem¹⁾, Eduard. Ambrosius Burgis O. Praed. anglus, Lovanii in collegio anglico ss. literarum interpret²⁾, Henr. Le Bret gallus³⁾, Guilelmus Marcel tolosanus⁴⁾, advocatus atque etiam bibliothecae

1) De hujus *triangulo praeteritorum, modernorum et futurorum memoratu dignorum* etc., Romae 1707. in f. cf. *Journal des Savans* 43, 334—340.

2) Quetif, *Script. O. Praed.* 2, 798.

3) *Biogr. univ.* 71, 40.

4) Composuit *Tabléttes chronologiques contenant l'état de l'Eglise en Orient et Occident*, les Conciles généraux et particuliers, les schismes,

addictus in abbatia S. Victoris (n. 1647., † 27. Dec. 1708.), Ambrosius Gardebosc O. Carm. apamiensis, qui cogitavit scribere historiae ecclesiasticae a Christi ortu ad suam usque aetatem synopsis et in omnia ejusdem controversa capitula dissertationes, cujus tamen prodierunt tantum 2 (Tolosae 1713. et 1715.) et ut videtur etiam 3. t. in tria priora secula. Stilo utitur scholastico, sed conciso et perspicuo: methodo haud dissimili ac Natalis Alexander, sed mente diversa, totusque in eo est, ut adversetur opinandi pruritui et antiquitatis traditionumque contemptui, hinc forte in aliud incidit extremum credulitati nimis indulgens¹⁾. Otto Aicher O. S. Ben., de quo ita emphatice Ziegelbauer²⁾: „Eloquentem eum esse oportet, qui Ottonem dignis encomiis prosequi possit. Is enim est, in cujus ore suada sessitavit, in cujus pectore poetarum figmenta domicilium habuerunt. Natus quasi et educatus inter academica subsellia 48 annis gloriosum professoris titulum circumtulit, quodque laudis argumentum scriptis et factis mirum in modum adauxit († 18. Jan. 1705. a. aetatis 77., vitae monasticae 58). Martinus Cochemensis O. Cap. piissimus plane asceta³⁾, qui s. Martini

hérésies etc., Parisiis 1682. in 8°., de quibus Feller 2, 599. ita scribit: „Ouvrage estimé, qui réunit l'exactitude et l'esprit de recherche à l'orthodoxie et à la sagesse des principes: en lui donnant un peu plus de développement et d'étendue, on en ferait le meilleur livre élémentaire d'histoire ecclésiastique; genre où nous sommes dans la plus grande pénurie, les jansénistes et philosophistes ayant intièrement infecté cette partie de l'institution.“

¹⁾ Mémoires de Trévoux 1713. a. 123; Journal des Savans 53, 547—558.

²⁾ Historia rei liter. O. S. Ben. p. 3. c. 4. §. 24., ubi etiam ejus recensentur opera ad literas humaniores spectantia, historica, philosophica etc.

³⁾ Plurima ejusdem opera *ascetica* singulari unctione pro rudioribus praesertim conscripta cf. apud Bern. a Bononia biblioth. script.

turonensis instar nec labore victus, nec morte vincendus finem orandi et bene agendi nunquam invenisse visus est. A moguntino et trevirensi praesulibus pro asperioribus simul et desperatioribus suarum dioecesium plagis visitor est exoptatus et assumptus. Haec arena fuit, in qua sui zeli, pietatis, caritatis, virtutum denique omnium arma exemit seu gloriosos duxit triumphos. Invicta patientia inter silvas, montes vallesque innumeras assidue devoravit aerumnas hilariterque excepit; adeo ut aliquando in nives torrentesque prolapsus socium ad laudes secum Deo decantandas invitaret. Sui contemptor vel quasi inutilem se dictitabat vel deflebat quasi impium: cui ideo se mirari testabatur, quod coelo tonante fulmina parcerent. Erga eucharistiae sacramentum affectu percitus 20 annorum curriculo visus est totam diei partem, in qua missae sacrificium offerebatur, piissime in Ecclesia impendere. Inter tot labores a carnium pisciumque esu abstinuit solis leguminibus herbisque victitans († 10. Sept. 1712.). Joan. Kwiatkiewicz S. J.¹⁾ polonus († 23. Mart. 1703. a. aetatis 73) continuavit polonice annales ecclesiasticos P. Skarga (n. 84.) ab a. 1198. ad sua usque tempora, 1695. in f.; *supplementum posthumum*, ab a. 1640—1698. prodiit 1706. Hyacinthus Robillard d'Arigny S. J. cadomensis († 1719.) reliquit²⁾ *Mémoires chronologiques et dogmatiques* pour servir à l'Histoire ecclésiastique depuis

capuc. p. 183. Ex Baronio, Bzovio et Raynaldo germanice composuit *compendium historiae ecclesiasticae*, Dilingae 1693.

¹⁾ Plura alia ejusdem scripta ascetica vel ad literas humaniores spectantia cf. ap. Backer 2, 542.

²⁾ Cf. Biogr. univ. 3, 128. Reliquit quoque *Mémoires pour servir à l'Histoire universelle de l'Europe* depuis 1660. jusqu'en 1716. avec des Réflexions et des Remarques critiques, Parisiis 1725. t. 4 in 12°.

1600. jusqu'en 1716. avec des réflexions et des remarques critiques (Parisiis), opus posthumum t. 4 in 12°., Lugduni et Rotomagi iterum (sed mendose) editae; 1739; Nemausi 1781. t. 2 in 8°.; prohibitaе vero 2. Sept. 1727. P. Lallemant, qui hujus operis et alterius (de quo cf. annot.) curam in se suscepit, plura in eo mutavit. Joannes Jacobus Ketteler coloniensis in suo *Protheo historico* complexus est fata historiae tum sacrae tum profanae ab a. 1660—1718. pp. 3 in 8°., Coloniae 1723. — *Gesta romanorum pontificum* a s. Petro usque ad Alexandrum VIII. t. 5 ¹⁾ in f. narravit Joannes Palazzi in ditione veneta natus († c. 1703.), juris canonici in academia patavina professor ²⁾).

410. Marcus Battaglini scripsit *Istoria universale di tutti* (475) *concilii generali e particolari di santa Chiesa*, Venetiis 1686. in f. Natus is est Arimini 25. Martii 1645. Cesenae juris studio operam dedit, in quo juvenis vix 16 annorum lauream est adeptus. Postquam diversas civitates gubernavit ³⁾, ab Alexandro VIII. dictus est episcopus nocerensis a. 1690., translatus dein Cesenam († 19. Sept. 1717.). Collegit quoque (juxta regionum ordinem) *Annali del sacerdozio e dell' Imperp* intorno all'intero sec. 17. di nostra salute, Venetiis t. 4 in f. 1701—1711. *De conciliis generalibus et particularibus*, de eorum historia et collectionibus disseruit (Coloniae 1717. v. 2 in 8°.) Joannes le Lorrain,

¹⁾ Exstant hujus auctoris aliae quoque compilationes historicae: ita *Fasti cardinalium omnium* S. R. E. cum stemmate gentilitio cujusque cardinalis, Venetiis 1703. v. 5 in f.

²⁾ *Vitam s. Pii V.* summi pontificis descripsit Thomas Maria Minorelli O. Praed. patavinus, theologiae magister, et bibliothecae casanatensis praefectus, Romae 1712. in 8°., de qua cf. acta erud. lips. 1713. pag. 349—352.

³⁾ Cf. Mazzuchelli 2, 544.

vir eruditus et pius, qui admodum versatus erat in antiquis ritibus ecclesiasticis († 1710.), ut probat aliud opus doctum et eximium: *De l'ancienne coutume de prier et d'adorer debout le jour du Dimanche, de Fête et durant le temps de Pâques* ou Abrégé historique des cérémonies anciennes et modernes, Delphis (Rotomagi) 1708. v. 2 in 12°. Nicol. Joseph Poisson congr. Orat. parisiensis, Cartesii amicus († 1710.), exhibuit *summam conciliorum* cum annotationibus, Lugduni 1706. v. 2 in f. Ita etiam Bonaventura a s. Elia tertii ord. s. Franc., panormitanus¹⁾, philosophiae atque theologiae Romae diu professor, pluriumque congregationum consultor, exhibuit *synopsin oecumenicorum orientalium conciliorum*²⁾, in qua praeter historiarum notitiam, haeresum proscriptionem canonumque breviculum, propositiones aliquot in conciliorum et apostolicae sedis favorem defenduntur adversus recentiores impugnatores p. 1. et 2., Romae 1687. in 12°. Tabulam conciliorum ab Ant. Celestri (cf. p. 663.) editam multis additionibus locupletavit atque hoc adjecto titulo recudit: *Conciliorum oecumenicorum schema* in 2 pp. distributum, quarum prior quae in Oriente, posterior quae in Occidente sunt celebrata, complectitur, Romae 1700.

411. Singularum nationum vel regionum³⁾ historiam

¹⁾ Cf. Mongitore biblioth. siculae, 1, 113.

²⁾ Simile est opus a Spiritu André O. Praed. cabellionensi inscriptum *conciliorum oecumenicorum notio generalis* seu compendium synodicum elucidationibus historicis, dogmaticis, criticis illustratum.

³⁾ Huc referri possunt Franc. Peter can. reg. O. S. Aug., augustanus (n. 21. Aug. 1639., † 1. Maji 1716), cujus est opus rarissimum: *Suevia ecclesiastica* seu clericalia collegia tum secularia tum regularia, quaevis item diversorum religiosorum ordinum utriusque sexus monasteria nova et antiqua in celeberrimo S. R. J. circulo seu ducatu Sueviae consistentia cum suis respective foundationibus, originibus, privilegiis, immutationibus etc., Augustae et Dilingae 1699., et opus posthumum

sacram enarrare aliqui sunt aggressi. Joannes Maria Stredowsky moravus, protonotarius et pawlowiciensis parochus

Germania canonico-augustiniana multorum annorum studio ac labore collecta, opus apostolico-canonorum regularium ordini honorificum, sed ineditum et ab annis plusquam 50 desideratissimum ex cod. ms. publicavit R. Michael III. ad insulas Wengenses Ulmae canon. reg. prae-positus etc. in collectione scriptorum rerum historico-monastico-ecclesiasticarum t. 3, 4. et 5. Ulmae 1756—1765. Simon Rettenbacher O. S. Ben. e monasterio cremifanensi, in salisburgensi academia professor ethicae et historiae (1671), dein in suo monasterio praefectus bibliothecae († 10. Maj. 1716), praeter alia, quae cf. ap. Baader *Lexicon verstorbener bairischer Schriftsteller* 2, 11. pag. 25, reliquit *historiam noricam* cum annalibus monasterii cremifanensis, Salisburgi 1677. in f. Carolus Gobien S. J. missionarius in imperio sinensi († 5. Martii 1708.) aliquot reliquit scripta, quae ad historiam ecclesiae sinensis spectant, quae postquam seorsim prodierant, collecta habentur in op. (P. le Comte) *Nouveaux mémoires sur l'état présent de la Chine*, t. 3. contenant l'Histoire de l'Edit de l'Empereur de la Chine en faveur de la Religion Chrétienne, avec un Eclaircissement sur les honneurs que les Chinois rendent à Confucius et aux Morts, Parisiis 1698. in 12°; 1700. *Histoire des Isles Marianes* nouvellement converties à la religion chrétienne et de la mort glorieuse des premiers missionnaires qui y ont prêché la foy, ib. 1700. in 12°. Hugo Franc. van Heussen congr. Oratorii theologis catholicis non meretur adnumerari utpote jansenianis nimis addictus et schismatis in Hollandia fautor acer, provicarius ecclesiae schismaticae ultrajectinae, quem Neercassel episcopus castoriensis suum designavit successorem († 13. Febr. 1719). Edidit *historiam episcopatum foederati Belgii* utpote metropolitani ultrajectini, necnon suffraganeorum harlemensis, darentriensis, leovardiensis, gronigensis et middelburgensis, in qua singulariter eminent provinciarum antiquitates, urbium et pagorum incrementa, ecclesiarum, abbatiarum ac coenobiorum origines, fundatores, patroni, jurisdictiones, privilegia, jura et possessiones tabulaeque, quibus ea firmanur, innumerae, quarum plurimae hactenus ineditae; itemque praesulum, abbatum, abbatissarum, rectorum, vicariorum tum ecclesiasticorum tum politicorum vitae, gesta, lucubrationes aliaque ex ecclesiarum monumentis, monasteriorum codd., bibliothecarum archivis patriisque scriptoribus eruta ac publici juris facta,

scripsit *sacram Moraviae historiam* sive vitas ss. Cyrilli et Methudii, welehradensium archiepiscoporum, Moraviae et universae pene Slavoniae apostolorum, Solisbaci 1710. in 4°. In I. 5. c. 12. episcoporum olomucensium catalogus exhibetur¹⁾; *Rubinum Moraviae* i. e. martyris et parochi apud moravos Joan. Sarcandri vitam, Brunae 1712. in 8°. Franc. Porter O. Min. hiberni, qui *annalium ecclesiasticorum regni Hiberniae* (Romae 1690. in 4°.) *compendium* publicavit, sup. (p. 664.) fecimus mentionem. Michael Joseph Fibiger († 12. Jan. 1712) in suis campis elysiis originem christianae religionis in Silesia enarrat, sicut etiam in alio opere describit lutheranismum vi in Silesiam intrusum. Cf. supra p. 673.

412. Ecclesiarum *particularium* historiam descripserunt: Leon. Cozzandus O. Serv. b. M. V. brixienensis († 7. Febr. 1702.), vir eruditus²⁾, exhibuit *Ristretto profano e sacro dell' Historia Bresciana*, Brixiae 1694. in 8°. Vincentius Maria Coronelli, cujus mox fecimus mentionem, *synopsim* reliquit *episcoporum ecclesiae bergamensis*, Coloniae 1706. in 8°. *Vitam episcoporum catanensium* (italice) scripsisse Xaverium Acciarelli (Azzarelli) S. J. catanensem (n. 1. Dec. 1655; † 1702) refert Mongitore³⁾; Claud. Hugo Mathoud O. S. Ben. e congr. s. Mauri burgundus (n. 1622.; † 29. Apr. 1705) composuit⁴⁾ *catalogum archiepiscoporum senonen-*

cum figuris aeneis, Lugduni Batavorum 1719. v. 2 in f. Cf. Bibliothèque ancienne et moderne II, 255—269; *Batavia sacra*, Bruxellis 1714. in f. cum figuris, in qua narrat vitam et res gestas illorum, qui fidem plantarunt in Batavia, inter hos vero etiam recenset factionis janseianae duces.

¹⁾ Cf. Acta erud. lips. 1711. p. 199—205.

²⁾ Ejus quoque sunt *de magisterio antiquorum philosophorum II.* 6., Genevae 1684. in 12°. Cf. Saxius in Onomastico literario 5, 316.

³⁾ In bibl. sicalae 2, 300.

⁴⁾ Edidit quoque (cum Hilarion le Fevre † 1660.) *Roberti Pulli*

sium ad fontes historiae noviter accuratum, Parisiis 1688. in 4°. Scripsit quoque *de vera senonum origine christiana* adversus Joan. de Launoy theologi quondam parisiensis criticas observationes dissertationem, ib. 1687. in 4°., in qua de primis fidei christianae in hac regione apostolis disputat¹). Benedictus Picard, dictus a patria Tullensis vel a Tullo O. Cap. (n. 1680., † 1720.), scripsit *Historie ecclésiastique et politique de la Ville et du Diocèse de Toul*, Tulli 1704. in 4°., opus sat rarum, licet minus accuratum²); *Pouillie ecclésiastique et civil du Diocèse de Toul*, ib. 1714. t. 2. Ludov. Antonius Boyer a s. Martha O. Praed. edidit *Histoire de l'Eglise cathédrale de S. Paul-Trois-Châteaux* avec une chronologie de tous les Evêques qui l'ont gouvernée, contenant plusieurs choses, qui peuvent servir à l'histoire générale des Eglises de France et à l'histoire particulière du Dauphiné, Avenione 1710. in 4°., opus rarissimum. Martinus Cseles S. J. rosentalensis prope Tyrnaviam natus 28. Oct. 1641., philosophiae et theologiae, dein juris canonici professor et ss. literarum interpres, Romae dum degeret poenitentiarum fungens munere, magno fructu vaticanam lustravit bibliothecam atque (eruditam) elucidationem historico-chronologicam *de episcopatu Transilvaniae* scripsit Romae in f.; necnon *descriptionem amplitudinis episcopatus sirmiensis* in 16°. Novam seriem pontificum romanorum

S. R. E. cardinalis et cancellarii theologorum, ut vocant, scholasticorum antiquissimi, *sententiarum* ll. 8, item *Petri pictaviensis*, academiae parisiensis olim cancellarii, *sententiarum* ll. 5 nunc primum in lucem editos, ac notis et observationibus illustratos, Parisiis 1655. in f.

¹) Cf. de his operibus acta erud. lips. suppl. 1, 383—387. et Du Pin 18, 303., qui auctorem nostrum nimiae credulitatis arguit: de priori vero *Journal des Savans* 16, 161.

²) *Journal des Savans* 37, 444—453.

et archiepiscoporum strigoniensium ab a. 1000. ad a. 1717. proposuit (Tyrnaviae 1717. in 8°.) Alexander Szoerenyi (Szorényi) S. J. n. 24. Febr. 1664., † 16. Sept. 1719.

413. Historiam ordinum religiosorum elaboravit Petrus Helyot tertii O. S. Franc., Hippolytus vulgo dictus, parisiensis (n. 1660.), qui hunc in finem Italiae bibliothecas diligenter lustravit, in opere *Histoire des Ordres monastiques, religieux et militaires et des congrégations séculières* de l'un et de l'autre sexe, qui ont été établies jusqu'à présent contenant leur origine, leur fondation, leurs progrès, les événemens les plus considérables qui y sont arrivez, la décadence des uns et leur suppression, l'agrandissement des autres par le moyen de différentes réformes, les vies de leurs Fondateurs et de leurs Réformateurs avec des figures qui représentent tous les différens habillemens de ces Ordres et de ces congrégations, Parisiis 1714—19. v. 8 in 4°. Dum t. 5. imprimeretur, decessit pius pater († 5. Jan. 1716.). Ejus sodalis Maximilianus Bullot opus absolvit. Est porro hoc opus admodum eruditum, fructus studii 25 annorum, saepe accuratum, non solum a catholicis, sed etiam a protestantibus laudatum¹⁾. Qua occasione meminisse licebit

¹⁾ Cf. praefationem versionis germ. P. Hippolyt Helyots *ausführliche Geschichte aller geistlichen und weltlichen Kloster- und Ritterorden für beiderlei Geschlecht*, Leipzig 1753. s. t. 8 in 4°; acta erud. lips. 1715. p. 425—430; praesertim Mémoires de Trévoux 1715. a. 158; 1716. a. 31, 79; 1719. a. 77; 1720. a. 9; 1721. a. 89. et 96., in quibus articulis prolixus operis exhibetur conspectus. Hujus operis veluti *epitome*, sed inexacta et tantum propter imagines alicujus pretii, prodiit Amstelodami 1716. hoc titulo: *Histoire du Clergé séculier et régulier, des congrégations des Chanoines et des Clercs et des Ordres religieux de l'un et de l'autre sexe, qui ont été établis jusqu'à présent, avec des figures, qui représentent les différens habillemens de ces Ordres et Congregations*. Nouvelle édition tirée du R. P. Helyot, du R. P.

Christophori Müller can. reg. s. Augustini, Praepositi (1688.) canoniae s. Hippolyti (n. 1651; † 6. Febr. 1715.), qui hujus canoniae historiam atque urbis originem enarravit ad a. 1369. in *miscellaneis* Raym. Duelli t. 1. (a. 1723.), quam Albertus de Maderna ad sua usque tempora continuavit atque Viennae 1779. in 4°. edidit.

414. In *sanctorum actis* edendis immortalem gloriam consecutus est Daniel Papebrochius (van Papenbroeck) Antverpiae natus 17. Martii 1628. societatem Jesu ingressus est 23. Oct. 1646., cujus dein exemplum tres fratres secuti sunt. Exinde literas humaniores docuit tum Mechliniae tum Brugis publica approbatione ac fama eruditionis cum pietate conjunctae. Absolutis s. theologiae studiis mox evocatus est qui Joannem Bollandum strenue in colligendis edendisque sanctorum actis laborantem juvaret. A Bollando cum Henschenio Romam missus uberem ad hoc opus messem collegit (cf. supra pag. 190.), a quo tempore animum, manum, calamum seque totum devovit per 54 annos tam utili operi. Primo loco ei Bollandus commisit acta s. Patritii episcopi et apostoli Hiberniae, in quibus digerendis et illustrandis feliciter, sed tam copiose est versatus, ut vix tertia pars eorum, quae operosissime collegerat, publici juris fieri potuerint, ne moles nimium excresceret. Defuncto Bollando et jam senescente Henschenio tota fere moles ipsi incubuit, sed victis omnis generis difficultatibus, bis etiam morbo diuturno ad mortem aegrotans, pededentim plures in publicam lucem emisit tomos. Sed ecce, non defuerunt, qui vul-

Bonani, de M. Herman, de Schoonebeck etc. Hujus ultimi opus ita inscribitur: *Histoire des Ordres religieux* de l'un et de l'autre sexe, où on voit le temps de leur fondation, la vie de leurs fondateurs et les figures de leurs habits gravés, Amstelodami 1695. t. 3 in 8°. (ed. 2).

gatis sparsisque libellis acta sanctorum aggressi sunt¹⁾: quibus demum post diuturnum silentium virorum complurium doctorum suasu et hortatu Papebrochius respondit, praesertim cum editus fuerit liber, cui titulus: *Exhibitio errorum*, quos P. D. Papebrochius S. J. commisit contra Christi paupertatem, aetatem etc., ss. pontificum acta et gesta, bullas, breviam et decreta, concilia, s. Scripturam, Ecclesiae capitis primatum et unitatem; S. R. E. cardinalium dignitatem et auctoritatem, sanctos ipsos, eorum cultum, reliquias, acta et scripta, indulgentiarum antiquitatem, historias sacras, breviaria, missalia, martyrologia, kalendaria receptasque in Ecclesia traditiones ac revelationes, necnon alia quaevis monumenta regnorum, regionum, civitatum ac omnium fere ordinum, idque nonnisi ex mere conjecturis, argutiis negativis, insolentibus censuris, satyris ac sarcasmis, cum ethnicis, haeresiarchis, haereticis aliisque auctoribus ab Ecclesia damnatis, per F. Sebastianum a s. Paulo provincialem prov. flandro-belgicae O. bb. V. Mariae de Monte Carmelo († 2. Aug. 1706.). Coloniae Agrippinae 1693. in 4°. Nondum satis. Res delata fuit ad hispanae inquisitionis tribunal, quod etiam 14. Nov. 1695. quatuordecim tomos Papebrochii (mensium Martii, Aprilis et Maji) proscripsit²⁾, quod propositiones continerent erroneas, haereticas, haeresim sapientes, in fide periculosas, scandalosas, impias, piarum aurium offensivas, schismaticas, seditiosas, temerarias, s. sedi, s. congregationi rituum injurias etc. Obijciuntur auctori nostro ad bis mille errores.

¹⁾ Cf. innumeros hos libellos saepe sat acerbos et amarulentos apud Backer 1, 718. ss.; Nicéron 2, 92. ss. Occasionem autem in primis praebuit controversia de origine ordinis carmelitani, quem auctores actorum SS. non repetebant ab ipso Elia.

²⁾ Cf. hoc decretum in Fleurii hist. eccles. continuatione 1. 212. § 3.

Singulis accusationum capitibus singulas Papebrochius opposuit responsiones, re nulla omissa, nulla dissimulata, sed solide et erudite objecta omnia refutavit in opere¹⁾: *Responsio ad exhibitionem errorum* per R. P. Sebastianum a s. Paulo a. 1693. Coloniae evulgatam, Antverpiae 1696, 1698. et 1699. t. 3 in 4°. Nondum quieverunt adversarii, sed causam etiam Romam detulerunt, haud felici tamen successu. Utrique nimirum parti silentium a sede apostolica fuit impositum 20. Nov. 1698. Solum ex Papebrochii *conatu chronico-historico ad catalogum rom. pontificum* p. 1. et 2. permissae non sunt, nisi expunctis historiis conclavium pro electione rom. pontificum, decr. 22. Dec. 1700. et 13. Jun. 1757. Tanta tempestate non perterritus indefesso labore continuabat Papebrochius opus suum, quantum per morbos, per senectutem, per oculorum hebetudinem, quae ultimo vitae quinquennio coecitatem fere attigit, permittebatur. Cum ingenti eruditione miram comitatem et affabilitatem vel in ipsa jungebat senectute, sed quod majoris est laudis, teneram prorsus pietatem. Multus erat in recitando officio parvo b. Mariae V., tanto se gratiorem Filio futurum existimans, quanto studiosior esset matris. In recitando rosario erat indefessus, in jejuniis sabbatino assiduus. Quoad per valetudinem et aetatem licuit, strato se propripiebat concubina nocte, ut Christum Dominum in ss. eucharistia adoraret. Parcus erat in victu atque somno, rigidus erga seipsum, comis erga omnes, in studio indefessus. Id unum dolebat senex, cum oculi caligantes visionem tardique pedes incessum reddebant difficilem, quod more suo acta sanctorum illustrare scribendo amplius non posset: in reliquis semper

¹⁾ Cf. de eo *acta erud. lips.* 1696. p. 500—508; 1698. pag. 81—86; 129—136; 529—533.

tranquillus. Solabatur autem taedium suum quotidiani sacrificii incruenti immolatione, oratione fere perpetua, desiderio gloriae coelestis, ac spe firma, futurum, ut brevi soluto corpore, quod corrumpebatur, animā ad contubernium sanctorum suorum avolaret, his identidem verbis utens: *Cupio dissolvi et esse cum Christo* (ad Phil. 1, 23.). Demum laboribus senioque confectus placide exspiravit ¹⁾ 28. Jun. 1714. a. aetatis 87., religionis 68. Operam suam contulit ad illustranda *Sanctorum acta* a tomo 1. Martii usque t. 4. Junii (t. 17). Scripsit *Propylaeum* ad acta ss. Maji, quo continetur conatus chronico-historicus in catalogum romanorum pontificum. Excellit autem ingenti eruditione et sagaci critica, adeo ut inter editores actorum SS. primum occupet locum. Collegit quoque singulari studio *annales antwerpenses* ab urbe condita ad a. 1700. ex ipsius civitatis monumentis publicis privatisque, quos ediderunt F. H. Mertens bibliothecarius civitatis Antverpiae et Ern. Buschmann prof. histor. in academia reg. artium antverpiensi, Antverpiae 1845—48. t. 5 in 8°.

415. Huic addendi sunt duo in opere socii atque sodales, Franciscus Verhoven brugensis (n. 21. Sept. 1666; † 19. Apr. 1701.), cui debentur vitae nonnullae mensis Junii; et Franciscus Baertius Ipris natus 25. Aug. 1651. Pueritia innocentissime exacta societatem Jesu est ingressus 28. Sept. 1667. Brugis ac alibi per sexennium summa cum laude literas humaniores tradidit. Quo in munere maxima illi cura fuit, ut simul cum doctrina pietatem discipulorum animis alte imprimeret. Quare si quid minus honeste ab

¹⁾ Cf. plura de ejus vita, operibus, elogiis in ejus *vita* auctore Pienio t. 6. actorum Junii; Mémoires de Trévoux 1718. p. 76—82; in epistola Janningi de ejus obitu, quae exstat etiam in actis erud. lips. 1715. p. 180—184; Biogr. univ. 32, 517.

iis dicto factove commissum adverteret, quantulumcunque id erat culpa, magna illico vultus sermonisque severitate redarguebat, non ignarus, quam facile juvenus nimia indulgentia in graviora vitia prolabatur. Post absoluta studia theologica Antverpiam venit, ut Papebrochio auxiliarem operam praestaret. Ab eo missus est cum Janningo in Germaniam, ut varias lustraret bibliothecas, quo in itinere plurima documenta admodum utilia descripsit, et ab imperatore Leopoldo ampla ad proseguendum opus impetravit subsidia. Ut sodales scriptores liberius animum sacris intendere possent studiis, temporariam tam sumptuosi operis curam suscepit, gessitque tam sedulo, ut illius solertiae atque industriae plurimum debuerint. Neque aliorum salutem interim neglexit, sed duas ad extremum usque morbum direxit congregationes, unam juvenum, puerorum alteram, quibus ita sese impendit, ut hoc unicum aut certe praecipuum ipsius munus esse videretur. Servorum, orphanorum, opificum, agricolarum magna sollicitudine curam gessit. Acerbos ultimi morbi dolores patientissime ferebat ac vitam piam sancto fine absolvit 27. Oct. 1719. Admodum versatus erat in Scotiae antiquitatibus accuratamque suam eruditionem prodidit vita s. Basilii M. Operam et studium suum contulit ad octo tomos (a 4. Maji usque ad 4. Junii incl.).

Hagiographis plures alii accenseri possunt. Hadrianus Baillet in pago Nevillensi in Gallia 13. Junii 1649. natus parentibus tenuioris fortunae. Puerulus ad aram sedulus ministrabat patribus franciscanis sacrum facientibus diemque in monasterio transegit, ubi sacellano magistro literas didicit, qua occasione sagacis ingenii praeclara dedit specimina. Hisce captus loci parochus ejus curam egit eumque Bellovacum ad proseguenda studia misit: quibus absolutis magister ibidem est institutus. Anno 1676. ordines suscepit

sacros: postquam vero per aliquot annos animarum curae se dedit, hanc dimittens totum studiis incubuit a senatus praeside de Lamoignon bibliothecarii munere donatus (1680.). Insatiabili legendi ardore erat plane correptus, assiduaque diligentia quicquid legerat in compendium contraxit atque 32 volumina complevit, sed etiam corporis vires ita attrivit, ut mortem sibi conscivisse dici possit († 21. Jan. 1706. a. aetatis 57.). Praeter alia edidit ¹⁾: *Les vies des Saints*

1) Potiora sunt: *Jugemens des savans sur les principaux ouvrages des Auteurs*, Parisiis 1685—94. t. 9 in 12°. In t. 1. vix aliud continetur, quam prodromus quidam seu praeliminaris discursus de regulis observandis ad recte judicandum de alienis lucubrationibus seclis aut depositis quibuscunque praejudiciis. Ibi auctor, inquit Jos. a s. Michael 1, 472., critices magistrum agit, sed non raro in praxi regulas a se praescriptas deserit. Saepe etiam ex eisdem regulis contraria potius concludit. T. 2—4. exhibent judicia sapientum de typographis, criticis, dictionariis, traductionibus et traductoribus gallicis et latinis; alii 5 t. judicia de poëtis continent. *Des Enfans devenus célèbres par leurs Etudes ou par leurs Ecrits*, ib. 1688. in 12°; *Des Auteurs déguisez sous des noms étrangers, empruntez, supposez, feints a plaisir, chiffrez, retournez ou changez d'une langue en une autre*, ib. 1690. in 12°; est potius praefatio operis, quod cogitaverat, sed non perfecit. Critica Bailleti offensus composuit *Ménage* l. inscriptum *Anti-Baillet*, Hajae t. 2 in 12°., cui opposuit Baillet *Des satyres personnelles*, traité historique et critique de celles qui portent le titre *Anti*, ib. 1682. t. 2 in 12°. Haec omnia collegit La Monnoie, atque opera Bailleti auxit, correxit, eaque edidit Parisiis 1722. t. 7 in 4°; Amstelodami 1725. t. 17 in 12°. *De la dévotion à la Vierge et du culte, qui lui est dû*, ib. 1694. in 12°; avec l'avis salutaire de la bienheureuse V. Marie à ses dévots indiscrets et une lettre pastorale de M. de Choiseul, évêque de Tournay sur ces avis, Tornaci 1712. in 12°., in quo l. abusus circa devotionem erga bb. V. Mariam carpit, sed in reprehendendo aequi limites forte nimis excedit, ipsamque legitimam devotionem aggreditur: neque immaculatam conceptionem neque assumptionem secundum corpus admittit. Hinc donec corrigatur prohibitus est decr. 26. Oct. 1701.

composées sur ce qui nous est resté de plus authentique et de plus assuré dans leur histoire, disposées selon l'ordre des Calendriers et des Martyrologes, avec l'histoire de leur culte et l'histoire des autres Fêtes de l'Année, Parisiis 1701. t. 3 in f. et t. 12 in 8°; 1704. in 8°, in qua ed. multa sunt mutata; et alia ed. in f., quae minoris est pretii. Hujus operis occasione ita scribit Gravesonius¹⁾: „Sub specioso obtentu repurgandi vitas sanctorum a fabulis, quae in ipsas

Histoires des démelez du Pape Boniface VIII. avec Philippe le Bel 1718. in 12°. (opus eruditum). Cf. de ipso ejusque operibus Nicéron 3, 25 ss.; t. 10. part. 2. p. 123 ss.; Feller 2, 600; Du Pin 18, 284—296., qui eum laudat ab eruditione, judicio critico et sagaci, morum comitate et virtute; Journal des Savans 29, 579—595; 627; 660—674; 700—717; 738—757; 780—797; 31, 238—259; 35, 208—216., ubi ejus exstat elogium; acta erud. lips. suppl. t. 2. pag. 178—187; 234—248; t. 4. pag. 1 ss.

¹⁾ Hist. eccl. t. 8. colloq. 5. p. m. 162. edit. venetae. Hanc censuram confirmant Cuperus et Stilting, qui plura in eo improbant, et non solum hypercriticismum, sed etiam defectum criticae et nimiam credulitatem carpunt. Ita ex. gr. Stilting in vita Ludovici Alamandi t. 5. Sept. pag. 458. n. 88. scribit: „Necesse non existimo refutare hominem, quem ad singulos fere passus cespitantem invenio. Tot errores manifestos et exaggerationes ineptas in vita b. Ludovici commisit Bailletus, ut multitudo me deterruerit, quo minus ubique errantem corrigerem.“ Cf. Schüz in comment. critico de scriptis et scriptoribus historicis p. 88. Sed longe gravius in eum invehitur Jos. a. s. Michael in bibliogr. crit. 1, 430—435, quod scil. si unum excipias Eusebium, omnibus scriptoribus veteribus circa SS. vitas fidem detrahat, monachos corruptionis documentorum accuset etc. Episcopus vero vapincensis Franc. Berger de Malissoles prohibuit hoc opus sub excommunicatione ipso facto incurrenda 4. Mart. 1711., hac etiam de causa: „Ce Livre, outre les sentimens de Jansénius, inspire encore ceux de la prétendue réforme sur un grand nombre d'articles tant de Dogme que de discipline.“ Et revera suspectus redditur Bailletus etiam ex favore impenso Richerio in hujus vita a se edita (gallice 1714. in 12°), ex laudibus impensis iis, qui jansenianis erant addicti, et quod jansenismum pro figmento habuerit.

irrepserant et vera acta ac monumenta secernendi a falsis et spuriis, in aliud extremum impegit in describendis vitis sanctorum . . . Plurima siquidem acta sanctorum et traditiones in ecclesiis receptas aut in dubium revocavit aut inficias ivit: multis miraculis et revelationibus fidem omnem detraxit, totum opus suum variis observationibus, eruditis quidem, sed quae severiorem in hoc argumento criticam olent, et piorum animos offendere possunt, implevit.“ Hinc t. 1. et 2. (usque ad mensem Augusti) prohibiti fuere decr. 4. Mart. 1709. et 14. Jan. 1714. Harum vitarum compendium prodiiit Parisiis 1700. in f. *Histoire des Fêtes mobiles dans l'Eglise* suivant l'ordre des Dimanches et des Fêtes de la semaine p. 1. et 2.; *les Vies des Saints de l'ancien Testament* disposées selon l'ordre des Martyrologes et Calendriers, avec l'histoire de leur culte selon qu'il a été établi ou permis dans l'Eglise Catholique; *Topographie des Saints* où l'on rapporte les lieux dévenus célèbres par la naissance, la demeure, la mort, la sépulture et le culte des Saints; *Chronologie des Saints* où les points principaux de la vie et de la mort de ceux que l'Eglise honore d'un culte public se trouvent rangés selon l'ordre des temps, ib. 1703. in f. et t. 5 in 8°.

Martyrologium illustrarunt Simon Mothier S. J. gal-
lus, Claudius Chastellain, canonicus parisiensis, versatis-
simus in rebus liturgicis († 1712), quem Bollandistae magni
fecerunt, atque saepe in suis SS. actis citant, in suo *Mar-
tyrologe universel* contenant le text du Martyrologe tra-
duit en françois et deux additions à chaque jour des SS.,
qui ne s'y trouvent pas: 1. des SS. de France; 2. des Saints
des autres nations: avec une catalogue des Saints, dont on
ne trouve pas le jour, Paris 1709. in 4°. opus plenum eru-
ditione plane exquisita, ac veluti compendium majoris operis:

Le Martyrologe Romain, traduit en François avec deux additions à chaque jour des Saints qui ne sont point en ce Martyrologe placez selon l'ordre des siècles, la première de ceux de France, la seconde de ceux des autres pays, t. 1. et unicus complectens menses Januarii et Februarii ¹⁾, cum annotationibus criticis de factorum veritate, Parisiis 1705. in 4°. Franciscus Maria d' Aste cler. reg. theat. neapolitanus n. 23. Aug. 1654., duodecim annis philosophiae, dein theologiae lector Neapoli primum, postmodum Romae, ab Alexandro VIII. dictus episcopus hydruntinus (1696., † 12. Julii 1709), collegit atque exhibuit ²⁾ in martyrologium romanum *disceptationes literales, topographicas et chronologicas*, praevia synopsi eorum, quae in martyrologio aliter se habent ac in breviario, adjectis in calce martyrologiis ordinum ss. Benedicti, Dominici, Francisci, Augustini et Carmeli, Beneventi 1716. in f. Ejus quoque est *hydruntinae Ecclesiae epitome* in 2 pp. partita, quarum pars posterior ejusdem annotationibus aucta prodiit ib. 1700. in 8°., etiam in p. 8. thesauri Antiquitatum et Historiarum Italiae editore Burmanno, Lugduni Batavorum 1723. Philippus Rondinini edidit ³⁾ *de ss. martyribus Joanne et Paulo eorumque basilica in urbe Roma vetera monumenta*, Romae 1707. in 4°; *de s. Clemente Papa et M.* ejusque basilica in urbe Roma ll. 2, ib. 1706. in 4°.

416. Jouet canonicus laudunensis laudanda sollicitudine et diligentia descripsit *l' Histoire des Religions de tous les Royaumes du monde* revûë, corrigée, augmentée et mise

¹⁾ Cf. Journal des Savans 33, 534—544; Feller 2, 236.

²⁾ Cf. plura de ipso apud Vezzosi 1, 67; et Giornale de' Letterati d'Italia 17, 427; 28, 407; 33, 483.

³⁾ Cf. Acta erud. lips. 1709. pag. 377; suppl. t. 4. p. 140. 210; Journal des Savans 43, 405.

dans un meilleur ordre, Parisiis 1710. t. 4 in 12°; Dominicus Bernini magno studio et viginti annorum labore scripsit *Istoria di tutte l'Heresie*, Romae 1705. t. 4 in f. a s. Petro scil. usque ad Innocentium X. „Ceterum opus hoc, inquiunt acta erud. lips. 1708. p. 497., commendant in primis auctoris diligentia evolvendi praestantissimos cujusvis aevi scriptores, quorum nomina et loca accurate ad marginem annotavit, tum enarrationis perspicuitas.“ Quamvis auctoris diligentia sit commendanda, non tamen omnibus numeris absoluta censi potest haec historia. Anton. Michael Fouqueré O. S. Ben. e congr. s. Mauri (n. 1641., † 3. Nov. 1709.) edidit celebrem *historiam monothetarum atque Honorii* (quem ab haeresi excusat) *controversiam* scrutiniis octo comprehensam, Parisiis 1678. in 8°. Vertit quoque acta synodi Hierosolymis sub patriarcha Dositheo 1672. habitae, atque in lucem edidit inscripta *synodus bethlemitica* 1676. in 8°; sed cum haec versio esset minus correcta et accurata, eam emendavit emendatamque edidit sub hac inscriptione: *Synodus hierosolymitana* adversus calvinistas haereticos, orientalem ecclesiam de Deo rebusque divinis haeretice, ut sentiunt ipsi, sentire mentientes pro reali potissimum praesentia, a. 1672. sub patriarcha Jerosolymorum Dositheo celebrata, graece et latine, Parisiis 1678. in 8°. Adjecta est Dionysii patriarchae CP. super calvinistarum erroribus ac reali in primis praesentia responsio a. item 1672. edita. Joannes Benoist O. Praed. Monteluconio Averniae in finibus et Occitaniae oriundus, Carcassonae tamen natus 2. Jul. 1632., insignis concionator († 8. Maji 1705.), reliquit *Histoire des Albigeois et des Vaudois* ou Barbets avec une carte géographique des valées, Parisiis 1691. t. 2 in 12°; *la vie de s. Dominique* sub titulo Continuation de l'Histoire des Albigeois, Tolosae 1693. t. 2 in 12°; *Histoire des Croisa-*

des contre les Albigeois erudite, eleganter et ¹⁾ accurate descripsit (Rotomagi 1703. in 12°.) Joannes Baptista Langlois S. J. nivernus (n. 8. Martii 1663., † 12. Oct. 1706.), ea quoque de ratione impulsus, quod historia Joan. Benoist sit admodum manca²⁾. Petrus Maria Grassi scripsit *de ortu et progressu haeresum Joannis Wicleffi* in Anglia presbyteri historiam³⁾, Vincentiae 1707. in f. Joannes de Phelippeaux andegavensis, Bossueti familiaris et ejus vicarius generalis († 1708), nonnisi 20 annis post mortem suam editam voluit, quam composuit *Relation de l'origine, du progrès et de la condamnation du Quiétisme* repandu en France, avec plusieurs anecdotes curieuses, 1732. et 1733. t. 2 in 8°., quae tamen nimium partium studium atque animum admodum infensum in Fenelonium prae se fert. Fuit illa a parlamento proscripta atque igni addicta.

417. Carolus Bartholomaeus Piazza ex congr. Oblatorum mediolanensis consultor s. congreg. indicis, plura reliquit, quae ad archaeologiam christianam et liturgiam sacram referri possunt: *Iride sacra* ovvero dei colori ecclesiastici, Romae 1682. in 8°; *Eorterologia* ovvero stazioni sacre romane e feste mobili, loro origine, sito e venerazione nella Chiesa romana colle preci cotidiane ib. 1702. in 8°; *Emmerologio di Roma christiana, ecclesiastica e gentile*, Romae 1713—19. t. 2 in f., opus rarum; *la Gerarchia cardina-*

¹⁾ Ejus quoque est *Lettre de M. l'abbé D*** aux RR. PP. Bénédictins de la Congrégation de S. Maur sur le dernier Tome de leur édition de S. Augustin* 1699. in 12°; Coloniae (1699.) in 4°. cum duabus aliis scriptis huc spectantibus, quae plurimis libellis occasionem praebuere cf. Backer 2, 617. et supra pag. 767.

²⁾ Cf. *Mémoires de Trévoux* 1704. a. 7; *Journal des Savans* 32, 85—94.

³⁾ Cf. *Journal des Savans* 45, 321—331.

*lizia*¹⁾, ib. 1703. in f.; *Necrologi* o discorsi dell'uso, mistero ed antichità appresso diverse Nazioni de' riti e ceremonie nell'Esequie e funerali passati a' secoli nostri christiani, Romae 1711. in 4°; *Efemeride vaticana* per i pregi ecclesiastici d'ogni giorno dell'augustissima basilica di S. Pietro in Vaticano²⁾, Romae 1687. in 4°. Longe feracior fuit Joannes Baptista Thiers carnotensis, parochus primum campodiensis, dein vibragensis († 28. Febr. 1703), scriptor magnae eruditionis, quam in quaestionibus singularibus, quandoque haud magni momenti, profundere amat: sed utinam fuisset modestior, in suis sententiis promendis minus liber, cum aliis minus contentiosus. Haec potiora ejusdem opera: *De auctoritate argumenti negantis* adversus Launojum (cf. supra pag. 181. s.), Parisiis 1660. in 12°, cum defensione 1664; *de festorum dierum imminutione* l., Lugduni 1668. in 12°; 1682, prohibitus decr. 23. Mart. 1672. *donec corrigatur*⁴⁾. *Traité de l'exposition du saint Sacrement de l'Autel*, Parisiis 1672. in 12°: reprehendit in eo nimis frequentem ss. sacramenti expositionem; Parisiis 1677. ed. admodum aucta t. 2 in 12°, 1679; Avenione 1777; *L'Avocat des Pauvres*, qui fait voir l'obligation qu'ont les Bénéficiaires de faire un bon usage des biens de l'Eglise, Parisiis 1676. in 12°;

¹⁾ Cf. Act. erud. lips. 1705. p. 527., ubi dicitur: „Totum opus uti singularem industriam rerumque tam sacrarum quam profanarum eximiam cognitionem prae se fert, ita dubium non est, quin ab omnibus eruditis debito honore ac plausu excipiat.“ Auctori id potissimum propositum fuit, ut ecclesiarum, quae singulis cardinalibus certa ratione concreditae sunt, statum antiquum pariter et hodiernum ob oculos ponat.

²⁾ Cf. Acta erud. lips. suppl. 2, 145—149.

³⁾ Cf. Nicéron 4, 341. ss.; 18, 273—384; Feller 2, 181; Michael a s. Joseph bibliogr. crit. 4, 396.

⁴⁾ Cf. de hoc l. *epistolas* Thiersii ad card. Bona et hujus responsionem, inter card. Bona *epistolas* p. 197. ss.

Dissertation sur les Porches des Eglises, Aureliani 1679. in 12°; *traité des Superstitions* selon l'Ecriture sainte, les Decrets des Concils et les sentimens des ss. Pères et des Théologiens, Parisiis 1679. t. 2 in 12°., quibus adjecti sunt ¹⁾ post auctoris mortem 1704. alii t. 2; 1712. t. 4 in 12°; 1741; Avenione 1777., prohibitus decr. 12. Martii 1703; et 30. Maji 1757., opus eruditum, sed subinde minus exactum, nimis diffusum, notitiis inutilibus refertum; *Traité de la Clôture des Religieuses*, Parisiis 1681. in 12°; *de la Depouille des Curez*, ib. 1683. in 12°; *Traité des Jeux et Divertissemens* permis et défendus aux Chrêtiens selon les regles de l'Ecriture ²⁾, ib. 1686. in 12°; *Histoire des perruques*, où l'on fait voir leur origine, leur usage, leur forme, l'abus et l'irregularité de celles des ecclésiastiques, ib. 1690. in 12°; Avenione 1779. in 12°; *Traité de l'Absolution de l'Hérésie* où l'on fait voir par la tradition de l'Eglise, que le pouvoir d'absoudre de l'Hérésie est réservé aux Papes et aux Evêques à l'exclusion des Chapitres et des Réguliers exempts de la Jurisdiction des ordinaires ³⁾, Lugduni 1695. in 12°; *la plus solide, la plus nécessaire et souvent la plus négligées de toutes les dévotions* (scil. de observatione mandatorum Dei et Ecclesiae), Parisiis 1702. t. 2 in 12°; 1703; *Traité des Cloches* et de la sainteté de l'offrande du pain et du vin aux Messes des Morts, Parisiis 1721. in 12°; 1781; *Dissertations ecclésiastiques* ⁴⁾ sur les principaux Autels des Eglises, les Jubes des Eglises, la clôture du choeur des Eglises, 1688.

¹⁾ Inscripti sunt hi tomi: *Traité des Superstitions qui regardent tous les Sacremens*.

²⁾ Cf. de hoc op. acta erud. lips. suppl. 1, 51—55.

³⁾ Cf. Journal des Savans 24, 350.

⁴⁾ Cf. Journal des Savans 16, 120—130.

VI. Theologia practica.

418. Ingens est theologorum, qui huc referri possunt, numerus, e quibus nonnulli magnam nominis consecuti sunt celebritatem. Ex iis, qui *de jure canonico* meruerunt, primus nominandus est Anacletus Reiffenstuel O. S. Franc. tegernseensis¹⁾ n. 1641. Sodales docuit philosophiam, theologiam et jus canonicum, quam disciplinam tradidit etiam in Lyceo frisingensi (1683.). Vir fuit doctissimus, cujus consilium avide expetierunt episcopi et capitula: simul etiam virtutibus omnibus insignis, praecipue vero profunda humilitate conspicuus († 5. Oct. 1703.), de quo legimus in literis funebribus sodalium: „Fuit ille vir inter vivos ob res bene gestas immortalis memoria dignus: homo prisca moris. Et hoc uno novus, quod prisca vitia nescierit. Tot ac tantas res gessit, ut omnes habeamus, quod imitemur, non habeamus, quo antecedamus. Hunc pietas ab incunabulis suis exceptum ulnis religioni transcripsit seraphicae, in qua ita vixit, quoad vixit, nunquam moriturus. Pietatem et doctrinam adeo ambigue conjunxit, ut nescias, cui primae debeantur: nam si vota religionis essentialia consideres, fuit ille gemma paupertatis, castitatis lilium et solsequium obedientiae, in infirmitatibus velut in spinis rosa patientiae. Si quid in votis habuit, Deum unice habuit, utpote qui in omni loco et angulo, quando se sine arbitro esse arbitrabatur, hoc seraphici nostri P. Francisci familiare: Deus meus et omnia, non pos-

¹⁾ Cf. plura de eo apud Meichelbeck historia frising. t. 2. part. 1. pag. 434; Greiderer Germania francisc. 2, 393; Baader t. 1. part. 2. pag. 162; historisch-politische Blätter 72, 591. ss. Anacleti frater Albertus pariter fuit O. S. Franc. († 10. Jun. 1723.) scripsitque *practicam confessionalis* Frisingae 1719. in 8°.

sum non amare, ingemiscere et ingeminare saepius auditus est: inter quae etiam suspiria, illa cana et candida columba amorose exspiravit, ut mors vitae velut echo responderet. Non frustra sane emeriti theologi laurea illum ordo noster donavit, qui virtutes theologicas et practice et speculative tam in vita quam in morte docuit etc.“ Haec potiora opera: *Theologia moralis*, Monachii 1692. et 1698. in 4°; *additiones* novae ad theologiam moralem, Mutinae 1737, 1739. in f., cum additionibus et supplementis R. P. Kresslinger, Mutinae 1740. in f., 1747; Monaci 1742, 1743. t. 2 in 4°; per Jac. Esteva locupletata, copioso bullae cruciatae explanatae tractatu ornata, Antverpiae 1743. v. 2 in f.; cum additionibus Kresslinger et Dalmatii Kickh, (qui eam multum auxit), Augustae Vindelicorum 1762. in f.: ad saniores doctrinam novissime revocata¹⁾ a P. Flaviano Ricci a Cimbria ib. 1778. etc. Haec theologia moralis tanti est facta, ut paucis annis quindecies et usque modo forte ter et tricies variis in regionibus ederetur, et revera auctor in theologia morali est classicus. *Jus canonicum* clara methodo juxta titulos quinque ll. decretalium in qq. distributum solidisque responsionibus et objectionum solutionibus dilucidatum una cum tr. de regula juris, Monachii 1700, 1702. t. 2 in f., t. 3. a Sismundo Neudecker collectus et elaboratus, ib. 1704; t. 4. et 5. ib. 1714. opus posthumum; Coloniae 1718; cum additionibus Kresslingeri, ib. 1726., 1743; Venetiis 1726. v. 6 in f.; 1730. t. 5 in 4°; cum tractatu *de regulis juris* (qui prodiit posthumus Ingolstadii 1733. in f.) 1735; 1746; accessit *appendix omnium regularum juris civilis* in dige-

¹⁾ Id est ad *probabiliorismum*, nam Reiffenstuel sectatur *probabilismum*, qui inter sodales sec. 18. male audit, hinc ex superiorum ordinis jussu P. Ricci a Cimbria hanc theologiam moralem jussus est retractare juxta probabiliorismi theorias.

stis contentarum et repertorium generale, Antverpiae t. 7 in f. 1743; Maceratae 1746. t. 3 in f., 1755. t. 6 in f.; Romae 1831. t. 6 in v. 5 in f.; Venetiis 1830—1835; editio expurgata cura Bolardi. Accedunt nunc primum variae adnotationes pro quarundum quaestionum uberiori enodatione, attenta rerum conditione praesenti, studio Pelletier canonici aurelianensis, Parisiis 1864. v. 7 in 4°. Opus a juris peritis semper magno in pretio habitum atque admodum solidum: hinc pariter brevi temporis spatio quindécies forte recusum. Excellit autem Reiffenstuel maxime legum peritia prae reliquis juris canonici peritis. Huic e *germanis* addi debent: Anno Schnorrenberg O. Praem. (n. 18. Dec. 1667., † 11. Dec. 1715.) insignis canonista, sub cujus nomine prodiit opus posthumum *Institutiones juris canonici cum brevi commentario* in regulas juris, Coloniae 1729. in 4°. Sed mendosum est opus ex discipuli schedis perperam transcriptum: quare inclita abbatia steinfeldensis, cujus quondam prior fuerat, illud recudit inscriptum: *Institutiones canonicae* cum commentariis in ejusdem juris regulas, quas praelegit adm. R. D. Exim. Anno Schnorrenberg, ed. altera, sed genuina a prima spuria vindicata, ib. 1740. in 4°. Jacobus Wex S. J. theologiae moralis professor Ingolstadii et (1688.) juris canonici Oeniponte, cujus exstant *Ariadne Carolino-canonica* seu doctrina theorico-practica canonum (et etiam juris civilis), Augustae Vindelicorum 1708. t. 5 in f.; opusculum canonico-tridentinum *de sponsalibus*, Oeniponti 1692. in 12°; *manipulus decimarum* sive quaestiones decem canonicae et plures controversiae de decimis, ib. 1692. in 8°; Jacobus Wiestner S. J. feldkirchensis, Ingolstadii annis 17 professor ss. canonum, reliquit *institutionum canonicarum* sive juris ecclesiastici praelectionibus et exercitationibus ad Gregorii P. IX. decretales explicati t. 5 in 4°, Monachii

1705., opus a solidissimae doctrinae ubertate ac claritate passim laudatum et a Benedicto XIV. saepe citatum; *jus asylo- rum* sive sacrorum et religiosorum locorum immunitas, Ingolstadii 1689. in 8°; *alienatio rerum ecclesiasticarum* 1692; *impedimenta canonica conjugiorum*, 1696. Ferdinandus Krimer S. J. riedensis in Austria superiori natus a. 1639., philosophiae et theologiae, in primis juris canonici diu professor († 22. Dec. 1703.), *quaestionum canonicarum* in 5 ll. Decretalium t. 5 in f. Augustae Vindelicorum 1706. reliquit, atque etiam *quaestiones theologicas* in 3. p. summae d. Thomae 1691. in 8°, opus utile et admodum eruditum. Robert Koenig O. S. Ben. gmundensis, in monasterio garstensi professus, Salisburgi (1685.) canonum interpres, bis rector magnificus (1705. et 1711, † 26. Aug. 1713.) proposuit *principia juris canonici* ad ll. 5 Decretalium redacta, Salisburgi 1691, 1697, 1714. et 1725. t. 2 in 4°, opus mole non vastum, sed ob doctrinae cum soliditatem, tum perspicuitatem magni habitum.

Ex *italis*¹⁾ vero huc pertinent: Franciscus Antonius

1) Janus Vincentius Gravina calaber (n. 1664., † 1718.), juris civilis, dein canonici professor in Sapientia romana, *institutiones canonicas* posthumas reliquit Taurini 1742. in 8°. Sed celebre adeptus est nomen opere admodum erudito *de ortu et progressu juris civilis*, Lipsiae 1708; Neapoli 1713., cui ed. adjecit librum singularem *de romano imperio*. Omnia ejus opera prodierunt Neapoli 1756. t. 3 in 4°. Plura de ipso cf. apud Fabroni, vitae italorum doctrina excellentium dec. 2. pag. 107. ss.; Serrao in commentario de vita et scriptis Vinc. Gravinae, Romae 1762; Biogr. univ. 18, 355. s. Tiraboschi Storia della Letteratura italiana t. 8. l. 2. c. 4., qui eum dicit „uno di quegli uomini, di cui malagevole è a diffinire se più siano stati innalzati con elogi, o depressi con satire, e se più degni fosser de' primi o delle seconde.“ Hoc certo reprehensione dignum, quod nimium sit aversatus in suis praelectionibus formam scholasticam. — Ex *gallis* huc

Phoebeus (Phebei) S. J. urbeveticensis, in collegio romano philosophiae, juris canonici et theologiae scholasticae professor (n. 1652., † 1705.), cujus sunt *institutiones juris canonici* sive primorum totius sacrae jurisprudentiae elementorum ll. 4, Romae in 12°; Coloniae 1704. in 12°; Venetiis 1725; *de regulis juris canonici* l. unicus, Venetiis 1725. in 12°. opus posthumum; Mediolani 1742; Lincii 1745; Franciscus Verde neapolitanus, episcopus surrentinus¹⁾, utriusque juris peritia insignis et sanctimoniae opinione celebris († 1706.), scripsit *institutionum canonicarum ll. 4*, Neapoli 1737. v. 2 in f., *selectas quaestiones in defensionem famigeratissimi Joan. Caramuel* (de quo cf. n. 354.) Lugduni 1662. in f., *anacaecephaleosim propositionum damnatarum ab Alexandro VII. in f.*, tractatum de *simonia*. Benedictus Chiavetta S. J. panormitanus (n. 1650.), diu variis in sui ordinis collegiis professor philosophiae, dein theologiae scholasticae et moralis atque etiam juris pontificii, hujus peritiam ostendit in *institutionibus juris canonici* seu summa totius legis pontificiae, Panormi 1711—13. t. 3 in 4°; et in *consultationibus canonicis et moralibus*, in quibus ex ss. canonibus, pontificiis decretis varias opiniones damnantibus et theologorum canonistarumque sensu quaestiones tum pro externo curiae ecclesiasticae, tum pro interno sacramenti foro resolvuntur, ib. 1714. in 4°.

418. Jam ad *specialia juris canonici argumenta* veni-

referri potest Claudius Josephus de Ferrieres, filius Claudii de Ferrieres (de quo cf. Feller 2, 267.), qui auctor est libelli inscripti *Nova et methodica institutionum juris canonici tractatio* seu Paratitla in 5 ll. decretalium Gregorii IX., Parisiis 1701. in 24°. Decessit 1715.

¹⁾ Non comparet tamen in serie episcoporum surrentinorum a Gams edita; forte quia episcopatu renuntiavit, antequam illius possessionem caperet.

amus¹⁾. Gregorius a Mertzenfeld O. S. Ben. ad s. Felicitatem in oppido Münster Schwartzbach, in universitate erfordiensi professor, scripsit *introductionem ad jus publicum romano-ecclesiasticum* complectentem statum Ecclesiae romanae, dignitatem, potestatem, curiam et electionem summi pontificis ac reliquorum membrorum, cardinalium, primatum, archiepiscoporum, episcoporum et totius cleri praerogativas, subordinationem et jura, collectam ex jure divino, canonico et civili tum publico, tum privato, Coloniae 1714. in 4°; Melchior Friderich S. J. landsbergensis, juris canonici professor in academiis dilingana et ingolstadiensi (n. 1654., † 1709.), cujus exstant *quaestiones canonicae de decimis*, quibus universum jus decimandi qua ecclesiis qua laicis com-

¹⁾ Compendii gratia praetermittimus quosdam, qui etiam de argumentis specialibus disputarunt, ut Jacobum de la Lande (Lalande) aurelianensem, doctum jurisconsultum et philologum (n. 1622., † 1703.), qui dictus est pater pauperum, de quo cf. Saxium in Onomastico lit. 5, 11; Nicolaum Petitpied, socium sorbonicum et canonicum parisiensem (n. c. 1630., † 1705.), alium a cognomine jansenista (de quo cf. Feller 2, 266.); Guilelmum Prousteau aurelianensem († 19. Mart. 1705.), de quo cf. Feller ib.; Emmanuelem Gonzalez et Virtus in pinciana academia professorem et episcopum tucumanensem in regno peruano († 1710.), de cujus *nova repetitione ad textum in Cap. Inter ceteras 4. de rescriptis* in Decretalibus (seu de conditionibus disjunctive vel conjunctive sumendis) cf. Journal des Savans 45, 273; Anselmum Dandini cesenatem utriusque signaturae referendarium et s. congregationis indicis consultorem, qui fuse egit *de suspectis de haeresi*, Romae 1703. in f., de quo cf. acta erud. lips. 1705. pag. 547; Franciscum Mariam Pisanum mylensem n. 20. Jan. 1653., de quo cf. Mongitore 1, 226., et append. p. 40. De Claudio le Pelletier († 1711. a. aetatis 80.), qui edidit opera quaedam Petri Pitho, et hujus editionem *corporis juris canonici et codicis canonum veterum Ecclesiae romanae* cum miscellaneis ecclesiasticis (Parisiis 1682. in f.) cf. tom. 1. pag. 223. et Feller 2, 264.

petens et immunitas ab iis solvendis explicatur, Ingolstadii 1709. in 4°.; *emptio et venditio ad legem Dei et humanam formata*, Dilingae 1700. in 4°; *forum competens* quaestionibus ex universo jure selectis et ad praxim utilissimis illustratum, Ingolstadii 1709. in 4°.

De *potestate capituli sede episcopali vacante* disserit Nicolaus Zalasowski¹⁾, juris utriusque doctor et archidiaconus posnaniensis, n. 1631., mortuus initio hujus seculi, vir doctus, strenuus, modestus. Prodiit hoc *jus capituli* seu tractatus novus et absolutus (et admodum rarus) de potestate Capituli sede episcopali vacante cum episcoporum posnaniensium historica synopsi Posnaniae 1706. in 4°. Idem argumentum, sed plenius, tractavit Franciscus Ducasse canonicus, archidiaconus et vicarius generalis condomiensis († 1706), multum in patrum operibus versatus, juris versatissimus, in op. *Traité des Droits et Obligations des Chapitres des Eglises Cathédrales*, tant pendant que le Siège Episcopal est rempli, que durant la vacance du Siège²⁾, Tolosae 1706. in 12°. Edidit quoque *Pratique de la juridiction ecclésiastique volontaire, gracieuse et contentieuse*, ib. 1672. in 4°. (ed. 6.). *De jure episcoporum*³⁾ in *regulares exemptos* disputavit Blisson; de jure episcoporum generatim Franciscus Privitera O.S. Franc. catanensis, philosophiae et theologiae diu professor (n. 8. Aug. 1631., † 18. Jan. 1702.) in *manuali antistitum* seu de dextera et sinistra episcoporum, in quo quid potest quidve non potest episcopus fere qualibet in materia ordine abecedario disposita

¹⁾ Cf. Zedler 60, 1421; acta erud. lips. suppl. 5, 226.

²⁾ Cf. de hoc opere fuse disserentes Mémoires de Trévoux 1706. art. 99. et 120; Journal des Savans 37, 294—304.

³⁾ *Traité du droit des Evêques sur les Réguliers exempts*, Parisiis 1715. in 8°., de quo opere cf. Mémoires de Trévoux 1715. a. 129.

juxta probabiliora doctorum beneplacita dilucide resolvuntur, Catanae 1683. in f. Materiam affinem tractarunt Marcus Alb. Zerbi in *gemma episcopali* mille resolutiones quaestionum canonicarum complectenti, quibus ss. pontificis examinatores pro interrogandis ad episcopalem dignitatem promovendis uti solent, Romae 1706. in f., et Joan. Fontana episcopus caenas († 2. Maji 1716.) in *tirocinio episcoporum* seu methodo tenenda episcopis recens inauguratis, Venetiis 1717. in 8°. Carolus Antonius de Manentibus disputavit *de potestate jurisdictionis* seu de regimine animarum ac de jurisdictione contentiosa et quomodo praelatis inferioribus ex privilegio et praescriptione competere valeat, Romae 1707. in 4°, quo in l. contendit reges etiam in temporalibus romano subesse pontifici, qui eos gravi de causa regia potestate privare possit. Plures disseruerunt *de immunitate ecclesiastica*, ita Petrus Barugi fulignensis, episcopus s. Angeli in Vado et Urbana († 1708.), in *torculo juris* pro decidendis causis tam in foro ecclesiastico quam in seculari, in quo tractatur de immunitate, jurisdictione, exemptione ac privilegiis Ecclesiae et ecclesiasticorum, Bononiae 1703. in f.; Stephanus Mira¹⁾ panormitanus († 10. Oct. 1711.) et Albertus Castellani²⁾ O. Praed. mediolanensis († 1715.). Joannes Baptista Braschi Ecclesiae vindicavit libertatem in conferendis beneficiis ecclesiasticis. Franciscus Antonius Begnudelli Basso tridentinus³⁾, in hac dioecesi vicarius generalis, quo munere dein functus est in dioecesi frisingensi, vir admodum beneficus et liberalis († 9. Oct. 1713.), collegit *bibliothecam juris canonico-civilis practicam*

¹⁾ Cf. Mongitore 2, 239.

²⁾ Cf. Quetif 2, 789.

³⁾ Cf. histor. politische Blätter 72, 585. s.

seu repertorium quaestionum magis practicarum in utroque jure, Frisingae 1712. t. 4 in f., Coloniae Allobr. 1747; Mutinae, Venetiis 1758.

Joannes Paulus Paravicini cler. reg. congr. s. Pauli († 1711.) collegit *Polyantheam ss. canonum coordinatorem*, qui in conciliis generalibus ac provincialibus, in Oriente ac Occidente celebratis, in decreto Gratiani, in decretalibus, in epistolis ac constitutionibus rom. pontificum ad nostra usque tempora prodierunt, et olim opera L. Brancati card. de Laurea in epitomen redacti sunt, Neopragae 1708. t. 3 in f.; Antonius Seraphinus Camarda O. Praed. messanensis exhibuit *rom. pontificum decretalium a 1. usque ad 6. l. synopsis* accuratam et planam, qua exhibentur tituli librorumque capitula singula et pro re nata praeceptoris angelici doctrina illustrantur: subjicitur juris canonici regularum explicatio, Romae 1715. in f.

420. Jam ad eos accedamus, qui theologiam *moralem* conscripserunt: inter hos vero eminet Claudius Lacroix S. J. in Dahlem ducatus limburgensis natus 1652. Coloniae Aristotelem triennio magna cum laude commentatus est: dein ad conscientiae dubia explicanda translatus pari dexterritate eam approbationem meruit, ut domestici perinde ac externi scriptorem ipsius publicationem flagitarent. Vasta pollebat et fideli auctorum semel lectorum memoria, ingenio claro et sagaci, et in magna scientiae ubertate brevitatis et perspicuitatis perquam studioso. Oraculum dixisses familiare indigenis et exteris promptum et paratum, sine invidia communicans, quae sine fictione didicerat. Laboribus exhaustus, ad extrema deductus, mortis diem, imo et vel horam praedixit, omniaque ad pie moriendum pacatissime disposuit (2. Jun. 1714). Ejus *theologia moralis* antehac ex probatis auctoribus breviter concinnata a R. P. H. Busebaum

S. J. nunc pluribus partibus aucta saepissime prodit et plane celebris evasit, Coloniae Agrippinae 1710—14. t. 8 in 8°. (ed. 2.), Ravennae 1761. t. 3, quam editionem curavit Zacharias, in qua praeter ea, quae de hac praeclarissima facultate commentati sunt alii theologi, singularis exstat liber de locis moralis theologiae, item de s. cruciatae bulla, de officiis confessarii et de catechetica theologia ll. 2; exhibentur insuper propositiones omnes a constantiensi concilio atque a ss. pontificibus damnatae, decreta quoque eorundem ss. pontificum ad morum institutionem spectantia, s. rom. congreg. concilii et rituum ad a. 1758. aliaque quamplurima ad vindicandas a falsis recentiorum quorundam probabilioristarum (Patuzzi et Concina) criminationibus celeberrimorum virorum sententias. Parisiis 1866. t. 4 in 4°. notis et decisionibus Romae latis aucta et illustrata a P. Dion. A Gury dicitur Lacroix „probabilista, vir doctus, in practicis rebus versatus, copia rerumque delectu, stili nitore et solutionum nitiditate spectandus.“ Theologiam moralem eruditam, sed quod dolendum, janseniano errore et rigore infectam composuit Henricus a s. Ignatio O. Carm. († 1719. a. aetatis 89. religionis 73.). Ea inscribitur *Ethica amoris* sive theologia sanctorum, magni praesertim Augustini et Thomae Aq. circa universam amoris et morum doctrinam adversus novitias opiniones strenue propugnata et in materiis principalibus hodie controversis fundamentaliter discussa, Leodii 1709. v. 3 in f, prohibita decr. 12. Sept. 1714. et 29. Jul. 1722. et etiam a parlamento parisiensi. In t. 1. disserit de actibus humanis et peccatis: in 2. de legibus, virtutibus et decalogo; in 3. de sacramentis. Stilo vero tam amarulento utitur, ut nonnemo putaverit opus potius inscribendum fuisse *Ethicam odii*¹⁾: opusque suum complet que-

1) Cf. Mémoires de Trévoux 1715. a. 100., ubi accurata hujus

relis de morum relaxatione, ut quasi actum videatur de ipsa Ecclesia. Propositionibus bajanis plus minusve favet; jansenianos errores non satis cavet; libros de haeresi janseniana suspectos libenter tuetur: Quesnelli reflexiones laudat (sed ante damnationem), de iisque scribit: „Tantum abest, ut aliquam istarum quinque propositionum (Jansenii) imo vel oleant, quod ex opposito diametraliter iisdem opponantur, sintque plane conformes doctrinae et phrasi praeclarissimorum Ecclesiae doctorum sanctorum Augustini et Thomae eorumque omnium discipulorum.“ In doctrina morali propter nimium rigorem in propositiones incidit damnatas.

421. In *Germania* inclaruit Patritius Sporer O. Min. passaviensis, in scientia canonica et morali versatissimus († 1714.), cujus *theologia moralis* solide, erudite et perspicue conscripta saepius prodiit, Venetiis 1724. v. 3 in f.; ed. magis completa prodiit inscripta *Theologia moralis* cum additionibus et supplementis K. Kazenberger: accedunt recollectiones morales contemperate in forma compendii repraesentatae a Cherubino Mayr ejusdem ordinis, ib. 1755. t. 5 in 2 v. in f. Probabilismum sequitur, in sententiis judice s. Alphonso Liguori satis est aequus, et subinde plus quam par est benignus. — In *Gallia* Josephus Mayol O. Praed. Maximinifani natus scripsit *summam moralis*

operis habetur censura. En quomodo ejus sodalis Ambrosius Gardebosc de hoc opere (ib. 1713. t. 3. p. 1501.) judicet: „Les Jansénistes s'efforcent d'éluder ces autorités formelles, et j'ai la douleur de voir parmi ces ennemis de la foi le P. Henri de Saint Ignace, qui a déshonoré par des erreurs dangereuses notre ordre . . . Aussi condamnons nous tous ce malheureux ouvrage; et qui ne condamnerait pas un livre qui renouvelle les erreurs de Bajus et de Jansénius, et qui soutient avec la dernière insolence des maximes fausses et séditionnaires contre l'autorité des Rois et en particulier contre le Roi très-Chrétien?“

doctrinae thomisticae circa decem praecepta decalogi: item virtutum theologiarum fidei, spei et caritatis vitiaque illis opposita, necnon circa propositiones morales de hac materia ab Ecclesia damnatas variis in locis sparsas: quae omnia ad rigidam scholasticae disputationis trutinam ponderantur juxta inconcussa tutissimaque doctoris angelici d. Thomae Aq. dogmata, cujus vera mens inter laxiores et rigidiores novellistarum opiniones media defenditur, Avenione 1704. in 4°. Franciscus Genet¹⁾ Avenione natus 18. Oct. 1740., in patria universitate philosophiae primum, dein theologiae professor, juris utriusque doctor, ac in seminario urbis aquensis theologiae moralis professor, urgente episcopo gratianopolitano composuit *Théologie morale* ou résolution des cas de conscience selon l'Ecriture sainte, les Canons et les ss. pères, Parisiis 1672. ss. t. 8 in 12°. saepius edita, et a Michaelae Maro in latinum versa 1702; Venetiis 1763. v. 7 in 8°; 1777. v. 4 in 4°; Bassani 1769. Scripta est in dialogi forma, atque cuilibet responso subjicitur confirmationis gratia aliquis canon vel aliqua lex vel textus ss. patrum. Genet factus primum est ab Innocentio canonicus theologus cathedralis avenionensis, et (1685.) episcopus vasionensis: magna sollicitudine nisus est mores statumque suae dioecesis restaurare. Dum dioecesis visitationem perageret, in torrentem incidit, cujus fluctibus obrutus est († 17. Oct. 1702.). In theologia morali auctor est rigidus, probabilioristarum caput: imo nonnullis Galliae episcopis suspecta visa est ejus theologia moralis, necnon academiae lovaniensi, ut patet ex hujus censura 10. Mart. 1703. Jacobi Besombes congreg. doctrinae christ. *theologia moralis christiana* ex

¹⁾ Ejus frater († 1716.) collegit *Cas de pratique touchant les Sacramens et autres matières importantes de Morale*, 1710. in 12°.

Scriptura s., traditione, conciliis, patribus et insignioribus theologis excerpta, in qua positis et statutis principiis generalibus deducuntur consecraria, quibus casus conscientiae singillatim explicantur, prodiit post quartam editionem venetam Augustae Vindelicorum 1761. t. 2 in 4°. In *Italia* prae-
 termisso Thoma Amendiosa O. Praed., Philippus Maria Grossi O. Praed. ligur juris publici fecit *tractatum in universam theologiam moralem* secundum doctrinam angelici praeceptoris s. Thomae Aq., Mutinae 1694. t. 4 in f. et *epitomen theologiae ethico-thomisticae*, Venetiis 1700. t. 4 in 12°; Silvestri Giribaldi O. Barn. *universa theologia moralis* prodiit Venetiis 1735. t. 3 in 2 v. in f.; 1749. in 1 v.; 1762; *discussio de sex Ecclesiae sacramentis*, Bononiae 1706. in 4°. Insignis plane theologus fuit Dom. Viva S. J. neapolitanus n. 1648., viginti annis theologiae professor, qui scripsit *cursum theologico-moralem*, Patavii 1737. in 4°; Beneventi 1750. in 4°; cum locupletissimis Zachariae annotationibus, Ferrariae 1757. t. 2 in 4°. Alia ejusdem opera sunt¹⁾: *Damnatae theses* ab Alexandro VII., Innocentio XI., et Alexandro VIII., necnon Jansenii ad theologiam trutinam revocatae juxta pondus sanctuarii²⁾, Neapoli 1708. v. 3 in 4°; Patavii 1709. t. 2 in 4°, 1713, 1720, 1723. etc., Francofurti ad Moenum 1711. in 4°; ad a. 1750. decies editae; *de jubileo* praesertim anni sancti ac de indulgentiis universim enchiridion, ib. 1711. in 4°; Patavii 1723. in 4°. etc. (priori operi saepius adjectum). *Trutina theologica thesium quesnellianarum*, Beneventi 1717; Genevae 1721. in 4°, cum praecedenti op., iterum edita inter

¹⁾ Cf. Backer 5, 766. et praefationem typographi in cursu theologico-morali, Beneventi 1750.

²⁾ Cf. Mémoires de Trévoux 1715. art. 9.

opera omnia theologico-moralia (Ferrariae 1757. t. 4 in 4°.) a Zacharia cum hujus luculentissimis animadversionibus, in quibus romanorum pontificum et praesertim Benedicti XIV. decreta ad moralem theologiam pertinentia suis locis inseruntur, auctoris sententiae aut explanantur aut confirmantur, aut a Danielis Concinae, Joan. Patuzzii aliorumque criminationibus strenue vindicantur ac praecipua, quae ad jansenianam et quesnellianam haeresim spectant, epistolarum et decretorum monumenta constitutionis *Unigenitus* illustrandae causa in medium afferuntur. Inter haec opera edita quoque sunt *opuscula theologico-moralia* ad usum tyronum elucubrata, scil. de principiis moralitatis seu de actibus humanis prout universam theologiam moralem fundantibus, de conscientia dubia et scrupulosa, de beneficiis ecclesiasticis, ubi de simonia, de usuris, Patavii 1721; *Cursus theologicus* ad usum tyronum elucubratus, Patavii 1712. t. 2 in 4°; Praegae 1716. in 4°; Coloniae 1716. t. 8 in 8°. Cassianus a s. Elia O. Carm. mediolanensis, prius dictus Joannes Baptista Pallavicinus, regularis observantiae cultor eximius, vitae innocentissimae austeritatisque fere inimitabilis († 5. Jan. 1714.), praeter plurima responsa¹⁾, quae ad casus sibi propositos dedit, elaboravit *arborem omnium opinionum moralium* totam continentem theologiam moralem ordine alphabetico dispositam, adjectis auctoritatibus canonistarum atque jurisperitorum cum summorum pontificum decretis, Bononiae 1691. et 1693. t. 1. et 2.; reliqui 4 Ferrariae 1705. in f. Haec altera sed auctior videtur esse editio ejus *theologiae moralis expurgatae* et ordine alphabetico dispositae, quae prodiit Venetiis 1684. in f.

¹⁾ De ejus operibus cf. Argellati, biblioth. script. mediolanensium p. 1022.

In *Hispania* universam theologiam moralem tractarunt Ludovicus Pueyo et Abadia O. Carm. caesaraugustanae academiae primarius theologus professor et albarracinensis episcopus († 1704.), in *cathedra morali s. Thomae* t. 6 in 4°, ubi etiam plures quaestiones expendit speculativas; Antonius Iribarren O. Praed. biblitanus, in caesaraugustana academia s. Scripturae interpres († 1709.); Joannes ab Assumptione Villalobos O. S. Franc. ex oppido Barco dioecesis abulensis in *face theologiae moralis*, Salmanticae 1689. in 4°; aucta ib. 1703. in f.; Sebast. a s. Joachimo O. Carm., collegii sui ordinis Salmanticae primarius lector, *cursus theologiae moralis salmanticensis* t. 5 et magnam partem t. 6. scripsit († 1714.).

422. Theologiam moralem plures in *compendium* redigerunt, ita Ildephonsus Manrique O. Praed. hispanus, Norbertus Delbecque O. Praed. hanno e Brania comitis († 14. Nov. 1714.), strenuus doctrinae thomisticae propugnator, operum Silvii (n. 190) et historiae congregationum de auxiliis, auctore Hyacintho Serry, editor (Antverpiae 1709. in f.), qui theologiam moralem Natalis Alexander in *compendium* redegit¹⁾; Joannes Christophorus Prantl ss. canonum licentiatus, ecclesiae parochialis in electorali Hoffmarchia Althamb prope Landishutum vicarius perpetuus; Hieronymus a s. Helena O. Carm., qui *medullam* exhibuit celebris theologiae moralis salmanticensis, Bononiae 1700. t. 2 in v. 1

¹⁾ Ita Quetif 2, 788., secundum quem illud Romae prodit. Prodit autem revera Romae 1705. *Summa alexandrina* sive R. P. Natalis Alexander theologiae moralis compendium absolutissimum t. 4 in 8°, sed sub nomine Fr. Bassaliers. Adversus thesim de peccato philosophico a professore divionensi S. J. Divione mense Junio 1686. propugnatam scripsit Delbecque *de advertentia ad peccandum necessaria*, Leodii 1696. in 8°.

in 4°; illustrata ea fuit a Benedicto de Luca, ib. 1750. in 4°; Franciscus Maria Rotarius O. Barnab., cujus praeterea *theologia moralis regularium* prodiit ib. 1720—22. v. 3 in f.; Clemens Piselli cler. reg. min. (n. 25. Oct. 1650; † 18. Jan. 1715.), cujus *summa theologiae moralis*, solida et clara, Romae 1710. saepius prodiit¹⁾. Nicol. Pauwels († 1713.) lectionis catecheseos regius professor, collegii attrabatensis praeses, necnon insignis ecclesiae collegiatae s. Petri Lovanii plebanus et canonicus, qui reliquit *theologiam practicam*, Lovanii 1715. t. 5 in 12°, qua complexus est etiam theologiam dogmaticam.

Manuductionem ad theologiam moralem, qua per dilucidam quaestionum ad eam spectantium explicationem illius studium mirifice facilitatur, composuit Joannes Julianus (Giuliani) S. J. imolensis, Patavii 1707. in 4°; *quaestiones theologicas* in 1. 2. s. Thomae reliquit August. Kneutgen O. S. Aug. († 1716.), Brunae 1702; in eandem p. exstat quoque *theologia speculativo-practica* elucidata, disputata et propugnata Antonini Condomitti O. Praed. calabri, Neapoli 1706. v. 2 in f. *Specimen theologiae moralis* 12 ll. comprehensae exhibere incepit Joannes Franciscus Malatra S. J. gallus, praepositi Generalis theologus († 1720.), quorum tamen prodierunt tantum l. 1. de regula morum interna, et l. 2. de regula morum externa seu de legibus²⁾, Lugduni

¹⁾ Honoratus Vincentius Laget O. Praed. Aquis Sextiis natus videns *summam* s. *Raymundi de Pennafort* jam rariorem esse et confessariis tamen utilissimam, novam ejus accuratamque editionem observationibus auctam adornavit, Lugduni 1718. in f., quam describit *Quetif* 2, 802.

²⁾ Cf. *Journal des Savans* 27, 290. Simile opus est illud, quod auctore De la Font prodiit Parisiis 1709. inscriptum *Principes de Moral établis sur l'Ecriture sainte et les Canons des Concils et les*

1698. in 4°. Marius Diana O. Praed. agrigentinus, s. theologiae magister, philosophiae ac theologiae professor, edidit *ideam iurium interioris fori* ad mentem d. Thomae sanctorumque patrum doctrinam elaboratam h. e. de regulis conscientiae generatim ad ejusdem immunitatem statumve veraciter discernendum; opus theologicum morale tripartitum: ubi prior pars de conscientia: posterior de vincibili et invincibili ignorantia juris et facti: postrema de opinione probabili, in qua immoderatus usus probabilitatis ad discretam aequitatis mensuram specialiter cohibetur contra nonnullos recentiores, Panormi 1705. in f.

423. Jam accedimus ad spinosam et acrem *de probabilismo* controversiam, quam plures data opera et docte tractarunt¹⁾. Inter eos, qui probabilismum impugnarunt, eminet Thyrsus Gonzalez de Santalla S. J. gallaecus, theologus eximius inter doctiores viros suo aevo computatus. Moderatus est primariam theologiae cathedram in academia salmanticensi. Missiones plurimas pectore, spiritu et zelo apostolico obivit magno animarum lucro. Cogitabat missiones africanas jamque parabat iter, cum missus est a sua

Traditions des ss. Pères, par lesquels on peut aisement décider les cas de conscience les plus difficiles avec les conséquences qu'on en doit tirer.

¹⁾ Ex iis, quorum jam mentionem fecimus, *probabilismum* impugnarunt Franc. Joannes Malatra S. J., quem mox laudavimus; Joan. Schweizer O. S. Aug. (n. 360.), Franc. Henno O. Min. (ib.), Franciscus Falanco O. Minim. (n. 364.), Jacobus a s. Dominico O. Praed. (n. 363.), Caspar Juenin (n. 369.), Henricus a s. Ignatio O. Carm. (n. 419.), Franc. Genet (n. 420.), Jos. Coco (n. 424.) alique. Pro *probabilismo* steterunt Franciscus Woelker S. J. (n. 360.), Bartholomaeus Fibus S. J. (n. 373.), Stephan. Dechamps S. J. (n. 386.), Lacroix S. J. (n. 419.), Patritius Sporer O. Min. (n. 420.); Bern. Bissus O. S. Ben. (n. 427.) etc. *Aequiprobabilismum* tuetur Christ. Ressler S. J. (n. 360.).

provincia deputatus ad comitia ex universa societate pro electione futuri praepositi generalis: et quamvis in societate nullos unquam administrasset magistratus, tanti aestimatus est, ut in praepositum generalem eligeretur 6. Jul. 1687. In tanta dignitate vix ullus fuit, qui se magis dmitteret et contemneret. Infidelium conversionis cupidissimus, etiam mohamedanorum salutem procuravit († 27. Apr. 1705.). Plura reliquit opera solida et eruditione ecclesiastica praeclarissima. Potiora sunt¹⁾: *Selectarum disputationum* ex universa theologia scholastica, Salmanticae 1680—1686. t. 4 in f., in quibus disputat de Deo deque divinis attributis, easque praeterea attingit quaestiones, quas s. Thomas tractat in 1. p.; 1, 2. et 3. p. Praesertim disputat (in t. 1.) de scientia media plene respondens ad omnia, quae contra eam recentiores thomistae excogitarunt, deque concordia libertatis creatae cum infallibilitate scientiae et praedestinationis divinae et cum efficacia motionum, quibus Deus facit, ut faciamus: necnon plura Jansenii dogmata perstringit (t. 4.), praesertim horribile illud de ignorantia invincibili juris naturalis non excusante: opinionem pariter lovaniensium de gratia per se efficaci necessaria pro statu naturae lapsae potius quam integrae; praemotionem physicam omniaque effugia ab adversariis denuo excogitata; larvas fraudesque quorundam lovaniensium bullas pontificum eludere conantium etc. *De infallibilitate romani pontificis* in definiendis fidei et morum controversiis extra concilium generale et non exspectato Ecclesiae consensu contra recentes hujus infallibilitatis impugnatores, Romae 1689. in 4°. Scripta est haec disputatio adversus declarationem cleri gallicani 1682.; sed cum Alexander VIII. timeret, ne illa novas excitaret molestias,

¹⁾ Cf. Backer 1, 2201.

omnia exemplaria suppressit, unde admodum rara est. Prodiit tamen ejus compendium a. 1691. in 12°; *de invaliditate appellationis a romano pontifice ad concilium generale*, Antverpiae 1698. in 12°; *tractatus theologicus de certitudinis gradu, quem infra fidem nunc habet sententia pia de immaculata b. Mariae V. conceptione*, Dilingae 1690. in 4°; *manuductio ad conversionem mohamedanorum* in 2 pp. divisa; in 1. p. veritas religionis christianae catholicae romanae demonstratur: in 2. falsitas mohamedanae sectae convincitur, Matriti 1687. v. 2 in 8°, Neapoli 1702. Prior pars seorsim quoque prodiit¹⁾. Sed sui muneris esse putavit opinandi in materia morum libertatem coercere: hinc diu et saepe plurimas rationes repraesentaverat superioribus suis, ut persuaderet expedire Societati, ut ex illa prodiret auctor, qui ex professo et pro dignitate probabilismum impugnaret palam oppositamque statueret doctrinam cum approbatione ordinis, ut hoc facto comprobaretur probabilismum non esse doctrinam propriam Societatis, nec pro tali agnosci: petiit praeterea ut ipsi potestas fieret edendi in lucem tomum *de recto usu opinionum probabilium*, in quo probabilismum late impugnabat, ut sic evidenter mundus cognosceret, Societatem non defendere pro religione sententiam probabilistarum, sicut defendit scientiam mediam et indifferentiam auxiliorum: sed hic et alii conatus successu caruere, cum praepositus generalis judicavit tali declaratione vel protestatione opus non esse, quandoquidem nulla sit in Societate lex, nullum decretum, e quo colligi possit, doctrinam de usu licito opinionis minus probabilis et minus tutae in concursu probabilioris et tutioris esse doctrinam Societatis. Cum autem

¹⁾ Ita cura Danielis Papebrochii, Insulis 1696. in 12°, de qua editione cf. acta erud. lips. 1697. pag. 272—281.

venit ad congregationem generalem tamquam elector, idem negotium in congregatione vel apud novum generalem promovere statuit. Ubi autem ipse electus fuit in generalem, opus jam diu a se concinnatum, pluribus tamen contradicentibus¹⁾, demum in lucem prodire jussit inscriptum: *Fundamentum theologiae moralis* i. e. tractatus theologicus de recto usu opinionum probabilium, in quo ostenditur, ut quis licite possit sequi opinionem probabilem faventem libertati adversus legem, omnino necessariam esse et sufficere, quod post diligentem veritatis inquisitionem ex sincero desiderio non offendendi Deum susceptam, opinio illa ipsi appareat attenta ratione et auctoritate vel unice verisimilis vel manifesto verisimilior quam opposita stans pro lege adversus libertatem, ac idcirco ab ipso judicetur vera judicio absoluto, firmo, et non fluctuante, Romae 1694. in f.; Antverpiae, Dilingae, Neapoli 1694. in 4°. Inter annum duodecies prodiit hoc opus²⁾. In epitomen illud redigerunt Aegid. Estrix, Domin. Nuñez³⁾, Adamus Ehrentreich et Joan. Blanchet. Quamvis eo non intenderet sodales obligare ad suam amplectendam sententiam, sed libertatem relinqueret, ut eam sectentur in hac controversia partem, quam post accuratum

¹⁾ Cf. *Censura censurae latae* a. 1674. a RR. PP. revisoribus generalibus Societatis Jesu contra l. *de recto usu opinionum probabilium* etc. auctore P. Jos. de Alpharo in collegio romano a. 1693, apud Concina sub finem *apparatus ad theol. christ.* t. 2. pag. 712—747. a. 1751.

²⁾ Synopsim sat prolixam cf. in actis eruditorum lips. 1695. pag. 1—11.

³⁾ *In regula honeste vivendi* sive brevi instructione ad recte operandum tradita, Eborae 1696. in 12°; aliquoties edita cum compendiis ab aliis confectis, ut Posnaniae 1697. in 12°. Erat Dominicus Nuñez lusitanus, in academia eborensi primarius professor, et decessit 30. Apr. 1713.

studium ex sincero desiderio inveniendi veritatem susceptum solidioribus nixam fundamentis deprehenderent: nisus tamen est Clementem XI. inducere oblato libello supplici, ut Societati probabilismum plus minusve interdiceret¹⁾. Cum Gonzalez ex *hispanis* probabilismum impugnarunt praeter Dominicum Nuñez (de quo in annot.): Christoph. a s. Joseph O. Carm., natus in oppido de Barcenvilla dioecesis burgen-sis, in academia salmanticensi theologiae lector, edito tractatu *de regulis morum* adhaerendo s. Scripturae auctoritati, ss. canonibus, pontificum decretis, ss. patrum doctrinae, praesertim Ecclesiae luminum d. Augustini et d. Thomae et etiam fundamentis a ratione in duas partes diviso, Romae 1711. in f. In p. 1. agit de conscientia in communi; in p. 2. de conscientia recta, erronea, dubia, probabili, ubi praecipue tendit probare, in dubiis morum opinionibus tutiorem partem esse sectandam ac in occurso duarum opinionum illicitum esse sequi minus probabilem faventem libertati in concursu probabilioris faventis praecepto. Guilielmus Marcellus Claes, belga n. 1658. († 1710.) in *Ethica* seu morali, Lovanii 1702. in 12°. Joannes Gisbert S. J. gallus, natus 1639. Divonae Cadurcorum, diu in academia tolosana theologiae professor († 5. Aug. 1710.), in op.: *antiprobabilismus* sive tractatus theologicus fidelem totius probabilismi stateram continens, in quo ex rationibus divinis accurate examinatur seu veritas seu falsitas cujuscunque probabilismi in materia morali²⁾, Parisiis 1703. in 4°., et Thomas Luccioni de

¹⁾ Plura documenta ad hanc controversiam spectantia, inter quae et hunc libellum supplicem, habes in *synopsi tractatus theologici de recto usu opinionum probabilium* ab anonymo concinnata, Vindobonae 1761. pag. 209—274.

²⁾ Cf. de hoc opere acta erud. lips. 1706. p. 373—378. Aliud ejusdem opus est: *Scientia religionis universa* sive christiana theologia

Bonifacio O. Praed. mediolanensis († 1710.), qui ut invalescenti probabilismo murum opponeret, scripsit *veritatis moralis* seu *doctrinae probabilis investigationem*, Mediolani 1702. in 4°. „quod opus, inquit Echard¹⁾, non solum ob doctrinam, sed et ob acta plura singularia in eo relata merito legendum: et in quo hoc unum desideres, ut auctor scribendi ratione non illa diffusiori et pathetica, quae concionatorem exinium probat, sed contractiore, qualis est theologorum moralium clarior, usus esset.“ In eo laudat sodalem Jldephonsum a s. Thoma episcopum malacensem dicentem: „Probabilismo innitentes nonnisi probabiliter salvandos, sed probabilius, imo certo damnandos.“ Utramque partem conciliare nititur Josephus Riccius S. J. in op.: *Fundamentum theologiae moralis* seu de conscientia probabili, in quo summa concordia et doctrinae uniformitas maxima inter omnes doctores catholicos tam probabilistas quam probabilioristas in assignanda proxima regula honestatis et formanda conscientia in materia opinativa seu probabili ob oculos proponitur et solum rem esse cum novatoribus, Neapoli 1702. in 8°. Contra rigorem in theologia morali strenue egit (ita tamen ut in aliud extremum non nemini incidisse videatur) Balthasar Francolini S. J., firmianus, philosophiae et theologiae professor (n. 1650., † 1709.), cujus *opera theologica* dogmatica (ita in collectionis inscriptione per errorem) collecta prodierunt Venetiis 1737. in f., eaque sunt: *Clericus romanus contra nimium rigorem munitus* duplici libro (in forma dialogi conscripto), quorum uno vete-

historiae ecclesiasticae nova methodo sociata quaestiones juris et facti theologicas complectens, Parisiis 1689. t. 2 in 8°. Prodierat jam aliquoties inscriptum: *Vera idea theologiae cum historia ecclesiastica sociatae* sive quaestiones juris et facti theologicae (Tolosae 1676. in 12°).

¹⁾ Scriptores Ord. Praed. 2, 777.

ris Ecclesiae severitatem, altero praesentis Ecclesiae benignitatem a rigidiorum quorundam scriptorum calumniis, vindicat (cum vindiciis), Romae 1705. t. 2 in 8°; Monachii 1707., adversus quem l. plures scripserunt, ut Opstraet, Blasius Majoli, Visconti et Ledrou¹⁾; *de dolore ad sacramentum poenitentiae rite suscipiendum necessario* ll. 2, quibus exponitur (l. 1.) vera genealogia sententiae negantis esse necessarium in sacramento poenitentiae dolorem ex amore propter ipsum Deum et super omnia conceptum, et (l. 2.) vera origo et plena securitas sententiae asserentis sufficere in sacramento poenitentiae attritionem non conceptam ex caritate; *de disciplina poenitentiae* ll. 3, quorum primus totam canonum poenentialium disciplinam exponit; alter forum sacramentalis poenitentiae statuit, et quae olim fuerit praedictorum canonum aliarumque legum observantia, quae ecclesiarum eruditio ac disciplina demonstrat. Tertius, quid observari in hoc foro velint communi consensu veteres recentesque morum doctores, Romae 1708. in 8°; *ecclesiasticus ex regulis patrum feriat* seu quae per patres et canones liceat ecclesiastico viro anni relaxatio autumnalis, ib. 1703. in 8°; *tirocinium theologicum*, quo traditur compendiaria notitia theologiae scripturalis, theologiae scholasticae, theologiae polemicae, facultatis canonicae, theologiae moralis ac

¹⁾ Cf. Backer I, 1941. et de ipso opere Mémoires de Trévoux 1707. art. 133. et de sequenti a. 158; Journal des Savans 41, 27—34; 58—64. Suppresso nomine scripsit etiam adversus Francolini Antonius Bordon O. Praed. massiliensis l., cui titulus: *Francolinus clerici romani praedagogus laxioris in administrando poenitentiae sacramento disciplinae magister*, commentitiae rigoristarum sectae fictitiarumque in Ecclesiam veterem ac recentem calumniarum impugnator observationibus historico-critico-moralibus exagitatus, Delphis 1706. in 12°.

theologiae mysticae omnesque harum disciplinarum tractatus, objecta, fundamenta praecipua recensentur: et insuper concilia oecumenica, pontifices, patres, patrum scripta genuina, controversiae fidei, haereses, propositiones damnatae chronologice proponuntur, Romae 1706. in 12°; Pragae 1710. et saepius alibi.

424. Innumeri autem fuerunt, qui argumenta *specialia* ex theologia *moralis* tractarunt. Ita in *Italia* Blasius a Purificatione O. Carm. romanus, in conventu romano s. Mariae de Victoria per 20 annos theologiae professor, disputavit *de adoratione*, Romae 1678. in f.; Philippus Gruther cler. reg. *de arte bene desiderandi* seu de validitate voti non ambiendi, Romae 1711. in f.; Raymundus Recrosius cler. reg. s. Pauli *de ordine amoris* seu theologia ethico-theorica ex maximo et primo dilectionis mandato nova methodo disposita, Mediolani 1719. t. 2 in f.; hujus sodalis Gregorius Rossignolus e dioecesi novariensi, theologiae moralis professor, Benedicto Odescalco archiepiscopo mediolanensi et Cardinali a confessionibus († 1715.) edidit *praxim theologico-legalem de contractibus ut sic*, emptione et venditione, mutuo et usura, emphytheusi et censibus, Mediolani 1678, 1719. in f.; *de cambiis et permutatione*, ib. 1680, 1697; *de societatibus, simonia, commodato et deposito*, ib. 1682, 1704; *de locato et conducto*, pignore et hypotheca, fidejussione et assecuratione et de transactionibus, ib. 1683, 1707; *de sponsalibus* 1684, 1711; *de matrimonio* 1685—1688. t. 2 in f.; *de effectibus matrimonii*, ib. 1690. in f.; *de restitutione*, 1688. in f.; *de dote*, 1691—1693. t. 2; *de tutore et curatore*, 1695—1699. t. 2 in f.; *de sacramentis* in communi et particulari, 1707. t. 4; *de patria potestate*, 1709; *de censuris ecclesiasticis*, 1712. t. 2 in f. Nicolaus Maria Gennaro (Januarius) O. Praed. messanen-

sis n. 2. Sept. 1654, philosophiae et theologiae professor et studii messanensis regens generalis, edidit opus inscriptum¹⁾: *Usura detecta* in contractibus stricti juris et bonae fidei rationum potius lumine et efficacia, quam numero et extrinseca auctorum probabilitate, t. 1. (et ut videtur unicus), in quo in mutuo eique adjicientibus usura humani commercii harpya pallio detegitur, Messanae 1702. in f. Thom. Ant. Schiara cler. reg. O. Theat. astensis, insignis concionator († 23. Nov. 1718.), composuit *theologiam bellicam* omnes fere difficultates ad militiam tum terrestrem tum maritimam pertinentes complectentem atque canonice, juridice, moraliter necnon historice dilucidantem in 8 ll. distributam, Romae 1702, 1703. t. 2 in f., Augustae Vindelicorum 1707. Adjecit *additamentum ad theologiam bellicam*, discussionis theologico-juridicae controversias circa administrationem ecclesiasticorum sacramentorum inter locorum ordinarios et capellanos majores exercituum belli ac pacis tempore crebro excitatas, Romae 1715. in f. Ejus quoque praeter alia²⁾ est l. inscriptus: *Romanus pontifex omnium jurium dispositione propugnandus* christianae reipublicae exhibetur, Ro-

¹⁾ Scripsit quoque *adversus atomos redivivas opusculum dogmaticum*, Messanae 1702. in 4°. Huic operi cum respondisset Joan. Saguens (cf. supra n. 365), Gennaro opus suum propugnavit edendo sub nomine sibi cognominis filii fratris sui opus inscriptum: *Platonis ac P. Maignani adversus R. P. Joan. Saguens . . . systema eucharisticum P. Maignani ab impugnationibus contentis in opusculo dogmatico, quod nuper scripsit R. P. Gennarus . . . adversus atomos redivivas vindicantem expostulationes*, quas acceptas Patri Saguens renunciat D. Nic. Gennarus messanensis auctor opusculi dogmatici ex fratre nepos, etc. ib. 1707. in 4°.

²⁾ Cf. Vezzosi, Scrittori de' Cherici regolari detti Teatini 2, 262. ss. Cf. de ejus *theologia bellica* Journal des Savans 43, 262. ss. et Mémoires de Trévoux 1727. a. 18.

mae 1712. in f.: in eo non tam probat romani pontificis primatum, quam potius ejus explicat indolem atque evolvit jura et praerogativas, quarum recenset sex et quadraginta. Stephanus Abbatì panormitanus n. 1. Julii 1661., philosophiae, theologiae et utriusque juris doctor, ecclesiae catanensis canonicus et vicarius generalis, in theologia scholastica et morali admodum versatus, edidit l., cui titulus *theologus principis* seu politia moralis principum, ducum, comitum, marchionum¹⁾, Catanae 1700. in f.; et *pacem attritionistarum et contritionistarum* seu ad eosdem epistolam, ib. 1703. in 8°. *Propositiones a sede apostolica damnatas* illustrantur Didacus Duarte O. S. Franc., Josephus Coco sculus²⁾ in *clavi pontificia*, quae asserit propositiones a romanis pontificibus Alexandro VII. et VIII., Innocentio XI. et XII. et Clemente XI. damnatas, Messanae 1710. in 4°; Josephus Maria Palteniero e Montesilicis castro in agro patavino ortus († 16. Febr. 1702.) in dissertationum triade videlicet *de contritione, de communione spirituali ac de proscriptis propositionibus* a summis pontificibus Innocentio X., Alexandro VII., Innocentio XI., Alexandro VIII. et Innocentio XII. ex mente angelici doctoris, Patavii 1698. in 4°. Illustravit etiam 2, 2. et ex parte p. 3. editionis summae s. Thomae, quae

¹⁾ Haud dissimile opus edidit Emmanuel Corea S. J., in academia eborensi primarius theologiae professor, natus in oppido s. Pauli de Loanda in regno Angolano († 1712), inscriptum *Idea consilarii* sive methodus tradendi consilii ex regulis conscientiae, opus posthumum, in quo explicatur, quale et quotuplex sit consilarii officium, quas dotes exigat, quid oneris annexum habeat, denique quid singulis pro diversitate consiliorum ac materiarum prodesse possit. diligenter exponit, Romae 1712. in f.; 1752.

²⁾ Hujus quoque est *probabilistarum damnata doctrina* juxta decreta definitiva pontificum seu generalia documenta circa theologiam moralem, Messanae 1711. in 4°.

prodiit Patavii 1699., et adversus Raynaudum impugnantem Reginaldum O. Praed. scripsit *Vineam Molinae* (Theoph. Raynaudo colono ac vulpeculatore) *demolitam* a vulpe parvula sensus compositi et divisi thomistici: *Expectavi ut faceret uvae et fecit labruscas* (Is. 5, 2.): opusculum Petri Aeliani Marsiophaei, Venetiis 1683. in 8°. Ex hispanis easdem illustrarunt Martinus de Torrecilla O. Cap., totius ordinis definitor generalis, insignis theologus († 27. Dec. 1709.), qui plura reliquit opera, ut *cursum integrum philosophicum* juxta Aristotelem in 3 distributum tomos, Matriti 1667—1671., *propugnaculum orthodoxae fidei* adversus quosdam veritatum catholicarum hostes, ib. 1698. in f.; *Consultas Morales varias*, Matriti 1694—1705. t. 6 in f., in quibus disserit praesertim de regularibus missionariis, de bulla Cruciata, adversus errores Molinos¹⁾, de censuris etc.; *Encyclopedia* canonica, civil, moral, regular y orthodoxa dispuesta per el Alfabeto, opus posthumum, t. 2 in f.; *Examen*, in quo agitur de auctoritate episcoporum in communi et in specie de regularibus et titularibus, ib. 1693. in f. (ed. auctior); *Summa de todas las Materias morales*, artegladas alas condenaciones de nuestros mui SS. Padres Alexandro VII. y Innocentio XI., Matriti 1691. t. 2 in f., 1696. ed. auctior; *Proposiciones condenadas* i. e. illae ab Alexandro VII. et Innocentio XI. Disserit etiam *de maleficiis et incantationibus*, et de supremo tribunali fidei, 1693. in f. opus sexies recusum²⁾. Valentinus a Matre Dei O.

¹⁾ Adversus hujus errores scripsit Dominicus Ricci O. Praed. librum, cui fecit titulum: *Homo interior juxta doctoris angelici doctrinam necnon ss. patrum expositus* ad explodendos errores Michaelis de Molinos damnatos 1687., Neapoli 1709. in 4°.

²⁾ Franciscus de la Mota O. Cap. gallus *compendium* confecit operum moralium P. Martini a Torrecilla cum additionibus.

Carm. scripsit *annotationes in propositiones ab Alexandro VII. et Innocentio XI. damnatas*, Matriti 1706. et alibi quoque; *expositionem propositionum* ab Alexandro VII., Innocentio XI. et Alexandro VIII. damnatarum, ib. 1715; *compilationem moralem dictorum* a plurimis viris doctis ad propositiones damnatas per summos pontifices, ib. 1729. in 4°. Quibus adde e *belgis* Franciscum van Ranst O. Praed., in celebri abbatia Heylessemensi theologiae professorem, cujus est *Veritas in medio* seu d. Thomas doctor angelicus propositiones omnes circa theoriam et praxim, rigorem ac laxitatem versantes a bajanis usque ad quesnellianas 101 inclusive per tutissima et inconcussa atque ab omni extremo remota dogmata praedamnans. Inserta sunt vita Baji, Jansenii aliaque gesta historica, Antverpiae 1715. in 8°; Venetiis 1735. in 8°; *lux fidei* seu d. Thomas doctor angelicus splendidissimus catholicae fidei athleta, Antverpiae 1717. in 8°. et iterum sub titulo *Historia haereticorum et haeresum*, Venetiis 1750. in 8°.

424. In *Gallia* scripserunt *de usura* Jacobus Thorentier¹⁾ congr. Orat. († 1713), qui Quesnellum ad sanio rem mentem nisus est revocare (Parisiis 1673. in 12°.) et Philibertus Collet n. 1643., quondam sodalis societatis Jesu, postea parlamenti Burgundionum advocatus († 31. Mart. 1718.). Praeter alia²⁾ reliquit excommunicationis censura innodatus *Traité des Excommunications*, 1689. in 12°. *De poenitentia* tractatus reliquerunt Nicolaus Josephus de la

¹⁾ Cf. Bibliothèque choisie 27, 424. Ceterum *de usura* scripsit quoque Josephus Gillis O. Praed. gandavensis, Lovanii philosophiae, exegesis atque etiam theologiae professor in l. *Usura detestabilis* demonstrata ex Scripturis sacris, conciliis, patribus et ex utroque jure canonico et civili, Gandavi 1715. in 8°.

²⁾ Cf. Niceron 3, 251. ss.; Feller 2, 267.

Verdure (1698.) adurensis, in academia duacena doctor et primarius professor († 1717.), et Franciscus Paris († 1718.), cujus *traité de l'usage des Sacrements de pénitence et d'eucharistie* correxerunt Arnaldus et Nicolius (Senonibus 1678.); Stephanus Lochon O. Carthus. († 1720.) haud indoctum scripsit *Traité du secret de la confession*, pour servir d'instruction aux Confesseurs et pour rassurer les Pénitens¹⁾, Parisiis 1708. in 12°.

In *Germania* argumenta specialia tractarunt Augustin. Magg e monasterio weingartensi, Oeniponti n. 1665., in academia salisburgensi professor philosophiae (1699.), controversiarum fidei (1702.), casuum conscientiae (1703.) et (1710.) theologiae scholasticae, scil. *de amussi boni et mali interna*, Salisburgi 1713. in 4°, *de legibus*, 1712; *de Deo* 1712. in 4°; Joseph. Indersdorffer²⁾, Maximilianus de Sanvis e monasterio s. Lamberti, in 2, 2. s. Thomae scil. *de virtute prudentiae*, Viennae 1707. et Placidus Steinbacher abbas († 1720.). Hi omnes erant O. S. Benedicti. Apollonius Holzmann (in 2, 2. s. Thomae *de jure et justitia*³⁾, Salisburgi 1701, in 4°), Josephus Vogler S. J. suevus, theologiae (1700.) professor in academia ingolstadiensi († 23. Jan. 1708), cujus sunt praeter alia *de restitutione*, Ingolstadii 1705. in 4°; *de legibus et fide*, ib. 1706. in 4°; *juris cultor theologus circa obligationes restitutionis in genere theorico - practico instructus*, opus posthumum, ib. 1733. in 8°; Parisiis 1813; 1833. in 12°; Joannes Steinbach S. J. theologiae moralis (1676.) professor, stu-

¹⁾ Cf. Mémoires de Trévoux 1708. art. 111. et 1705. a. 141., ubi aliud ejusdem recensetur opus scil. *Abregé de la Discipline ecclésiastique*, Parisiis 1702—1705. t. 2 in 4°.

²⁾ Cf. Baader, Das gelehrte Baiern S. 561.

³⁾ Cf. Mémoires de Trévoux 1703. a. 187.

diorum praefectus et academiae bambergensis cancellarius († 1709.) et Joan. Reutlinger S. J., cujus est *Magnum matrimonii sacramentum* casibus practicis expositum juxta principia theologiae moralis et juris pontificii, Constantiae 1716. in 4°, de quo argumento disseruerunt etiam Philippus Hofstetter S. J. labacensis (n. 21. Apr. 1671; † 3. Mart. 1720.) Ratisbonae 1713. in 8°; Labaci 1714. in 8°. et Mathias Milunski S. J. polonus († 16. Aug. 1719. a. aetatis 74.) in *explanationibus juris ecclesiastici canonico-moralibus in l. 4. decretalium* de sponsalibus et matrimonio, Vilnae 1705. in 8°. Denique *de contritione in sacramento poenitentiae necessaria* ad mentem d. Thomae veterumque thomistarum Parisiis 1716. in 12°. disseruit Michael Mac Quilin O. Praed. hibernus n. circiter 1659., philosophiae et theologiae professor variis in sui ordinis domibus. Decessit † 1. Sept. 1714., „quem sodales omnes, inquit Echard¹⁾, luxerunt, vir enim erat vere bonus, eximius theologus, ss. Augustini et Thomae doctrinae admodum addictus, in casibus conscientiae solvendis expeditus et solers, sed et fidelium utriusque sexus ad perfectiorem vitam anhelantium director sensatus et prudens.“

426. Ad theologiam *pastoralem*²⁾ plures referri possunt: ex belgis Herm. Damen, adversus rigoris in re morali patronos collegit³⁾ *doctrinam et praxim s. Caroli Bor-*

¹⁾ Scriptores O. Praed. 2, 787.

²⁾ Praetermittere non licet Antonium ab Annunciatione O. Carm. castellanum, natum in oppido Escalona, in theologia scholastica et mystica versatissimum († 1714.), qui edidit *disceptationem mysticam* scholastico stilo, Compluti 1683; *quodlibeta theologica*, mystica et moralia animarum directoribus et confessariis perutilia, Matriti 1712. in 4°, in quibus quaestiones discutit raras et scitu dignissimas.

³⁾ Cf. Mémoires de Trévoux 1711. a. 82. Hunc librum impense laudat Steyaerius, impugnavit Opstraet.

romaei de poenitentia ceterisque controversiis moralibus hodiernis, integre repraesentato s. praesulis textu, Lovanii 1703. t. 3 in 12°.; Henricus Pisart prior canonicorum reg. O. S. Aug. congr. windes. in valle s. Elisabethae in comitatu Hornano; Ernest a s. Joseph O. Carm. leodiensis, qui scripsit *Le ministère du Confesseur en pratique* ou le sage et prudent dispensateur du sacrement de pénitence, Leodii 1718. t. 2 in 8°.; Nicolaus Tombeur O. S. Aug. et Thomas du Jardin O. Praed. Hagae comitis 1653. natus, cujus opusculum *de officio sacerdotis* qua judicis et medici in sacramento poenitentiae instructi breve in gratiam et commodum tironis theologi, Bruxellis 1707. in 12°, pluries jam antea editum multis arrisit¹⁾. Hujus sodalis Franciscus Larraga hispanus hispane in forma dialogi *promptuarium theologiae moralis* composuit, Pampeloniae 1710. in 4°. E *germanis* huc spectant Joannes Georgius Herlet seminarii herbipolensis regens; Franciscus Xav. Faber O. Min., Martinus Wigandt O. Praed., studii generalis viennensis primarius regens, cujus est *tribunal confessoriorum et ordinandorum declinato probabilismo* complectens stilo brevi, clara ac firma sententia omnes usitatiores materias theologico-morales, juxta probabiliora et inconcussa dogmata ang. ac quinti Ecclesiae doctoris d. Thomae Aq. O. Praed. ejusque invictissimae scholae, Augustae Vindelicorum 1703. in 4°. Sed eum in quasdam laxiores incidisse sententias conquerebantur sodales. Prodiit tamen saepius, ut Valentiae 1711. (ed. 4.), Venetiis 1733, 1741; Matriti 1768. Henricus Aigner O. S. Ben., theologiae tum moralis (1685.) tum speculativae professor

¹⁾ Ejus quoque est *Spoore der catholychen*, Gandavi 1715. in f. in quo quidquid controversiarum hactenus catholicos inter et heterodoxos agitatum est aut etiam disputatur, clarissime resolvitur.

(1688—1696.) in academia salisburgensi, demum abbas cremifanensis († 1704.), Adalricus Schwarz O. S. Ben. ein-sidlensis, et Joannes Pirkling¹⁾ S. J., quibus adde F. Joliot presbyterum bisuntinum²⁾, et ex *italis* Hyacinthum Scarpelli rubetensem presbyterum et Quinctilium Balista.

427. *Casus conscientiae* collegerunt Germanus Fromageau, parisiensis doctor sorbonicus († 1705.), qui mox in Quesnelli opere 199 propositiones designavit noxias³⁾, Jos. André de la Paluelle, theologiae et juris canonici licentiat⁴⁾, Felix Potestas O. Minim. panormitanus⁵⁾, philosophiae et diu theologiae scholasticae professor († 23. Aug. 1702.), Franc. Marchesi Panormi natus 19. Maji 1656., qui studio adeo erat addictus, ut persaepe integras noctes in eo contriverit insomnes⁶⁾, Octavius Maria a s. Joseph O. S. Aug. tusculanus, qui in suis operibus omnibus (Venetiis 1711. in 4°.) 2310 dubia moralia discutit; Elisaeus Sargar (Augustae Vindelicorum 1720. t. 3; 1733. t. 4); Prosper Dominicus Maroni O. Praed. Callii, quae est Picensis urbs, natus († 1712.) et in primis Joannes Clericatus (Chiericato) congr. Orat. patavinus, pauperrimis parentibus natus 8. Sept. 1633., familiaris episcopi et Cardinalis Barbarigo et ejus vicarius generalis († 29. Dec. 1717. a. aetatis 84.), vir vere doctus et pius, cujus auctoritate in

¹⁾ Hujus quidem meminit Backer 6, 448. ed. 1., non vero in ed. 2.

²⁾ De cujus *Sacramentaire des Pasteurs*, Parisiis 1709. in 4°. undique compilatum cf. Journal des Savans 46, 470. et Mémoires de Trévoux 1710. a. 54.

³⁾ Ejus decisiones prodierunt cum decisionibus Delamet antecessoris sui, Parisiis 1733. t. 2 in f.

⁴⁾ Cf. Journal des Savans 51, 29—36.

⁵⁾ Cf. Mongitore biblioth. sic. 1, 194.

⁶⁾ In ejus laudes fuse excurrit Mongitore 2, 218.

decidendis dubiis utuntur congregationes romanae. Huc spectant¹⁾ ejus *decisiones sacramentales*, Venetiis 1727. v. 9 in 4°; 1757. v. 3 in f.; Anconae 1740. t. 3 in f.; *discordiae forenses*, ib. 1734. t. 3 in f., in quibus agit de beneficiis atque pensionibus; de jurisdictione et regularibus, de discordiis civilibus et criminalibus.

428. Neque defuere qui scripserunt *de rebus liturgicis*. Ita praetermissis Petro Conti (Contus, Comes) S. J. messanensi, philosophiae et theologiae professore et in collegio messanensi studiorum praefecto generali²⁾, atque Vatar³⁾, Hippolytus a Portu S. J., vincentinus, edidit *de cultu Dei et hominum* opus liturgico-morale continens adnotationes ad rubricas missalis romani de ritu servando in celebratione missae, Venetiis 1705, 1738. in 4°, quod optimum dicit Zacharias in bibl. rituali 2, 277. Bernardus Bissus O. S. Ben. genuensis, juris canonici et theologiae professor Genuae in coenobio s. Catharinae († 1716.), cujus exstat opus utilissimum *Hierurgia* sive rei divinae peractio, sacrorum rituum et ecclesiasticarum caeremoniarum ea omnia complectens et exactissime tradens, quae alibi sparsa reperiuntur, quaeque ad omnes omnino ecclesiasticas functiones pertinent: mysteria insuper omnia ex ss. patribus aliisque probatissimis auctoribus excerpta aperiuntur ad mentem summorum theologorum: praecepta obligantia confirmantur, dubia obiter

¹⁾ Cf. Vedova, Biografia degli Scrittori padovani 1, 257. ss. et in primis Sberti, Memorie intorno alla persona e alle opere di Mons. Giov. Chiericato padovano, Patavii 1790. in 8°.

²⁾ Cf. Journal des Savans 38, 100.

³⁾ In op. *Des Processions de l'Eglise*, de leurs Antiquitez, Utilitez et des Manières d'y bien assister, Parisiis 1705. in 8°, de quo cf. Mémoires de Trévoux 1705. a. 137. Ejus quoque est *Traité du Jubilé des Chrétiens*. Sa science et ses exercices, ib. 1701. in 12°.

occurrentia diluuntur: universa quidem prout praecipue conferuntur ad praxim, Genuae 1686. t. 2 in f., opus rarum. *Decas ad moralem scientiam*, miscellaneos tractatus continens et casus, ib. 1693. in f.; adversus Thyrsum Gonzalez scripsit *crisin de probabilitate* ex academia monachorum casinensium in monasterio s. Catherinae, Genuae 1694. in 12°, sub nomine Nic. Mariae Monsa, qui l. dicitur in bibliotheca benedictino-casinensi 1, 105. auctore incio prodiisse: prohibitus fuit 8. Maj. 1697. Magis inclaruit Claudius de Vert cluniacensis monachus, natus Parisiis 4. Oct. 1645. Studiorum cursu Avenione absoluto Romam invisit, ubi caeremoniarum majestate et splendore excitus decrevit earum studio se impendere, quod ab eo praestitit tempore. Redux in patriam magnum attulit adjumentum, ut ordinis comitia generalia instaurata sint, in quibus magna virtutis prudentiaeque dedit specimina: unde etiam ad primarias dignitates evehi promeruit. Ita a. 1676. thesaurarius abbatiae cluniacensis, a. 1678. visitator congregationis et a. 1694. vicarius generalis renunciatus est. Anno insequenti prioratui s. Petri Abbatis-Villae praepositus fuit. Doloribus morbi colici 1. Maj. 1708. tam vehementibus correptus est, ut inter paucas horas vivere cessaret. Serena ei semper facies suavisque agendi modus, qui eum gratum omnibus atque acceptum reddiderunt. Nunquam ille in familiari congressu eo abripi se est passus, ut in alios magisterium affectaret; potius aliorum placita auscultare ab iisque etiam ceu discipulus erudiri non dedignabatur. Haec potiora ejusdem opera¹⁾: *Explication simple*,

¹⁾ Cf. plura apud Ziegelbauer hist. rei literariae O. S. Ben. p. III. c. 4. §. 26; Mémoires de Trévoux 1708. a. 109., ubi ejus encomium legitur; a. vero 125. exhibent ejus *Explication simple, littéraire et historique des Cérémonies de la Bénédiction d'une Abesse*, tirées du Pontifical Romain.

littérale et historique des Cérémonies de l'Eglise pour l'instruction des nouveaux convertis, Parisiis 1706—1713. t. 4 in 8°. Fatendum tamen est, quod licet quaedam ejus expositiones ingenii acumine non careant, plures tamen sunt, quibus e longinquo petitis pauci assentient: et dum omnia literaliter et naturaliter explicare conatur, rationem symbolicam atque spiritum plane negligit: ordo praeterea desideratur. Hoc opus aggressus est suppresso nomine Joan. Joseph Languet episcopus suessionensis in l. *du véritable Esprit de l'Eglise dans l'usage de ses Cérémonies*, Parisiis 1715. in 12°., in quo tuetur, explicationes morales, mysticas et symbolicas esse primariae institutionis et quodammodo de essentia caeremoniarum¹⁾. Praeterea „audacem hominem, inquit Zacharias²⁾, refellunt... le Brun praesertim praef. in t. 1. p. XXIII. s., Vallemont, tum etiam Tournelius, Boucat in sua theologia patrum scholastico-dogmatica, Sala in Bonam, et Benedictus XIV. de sacros. missae sacrificio.“ Adversus Mabillonium scripsit *Dissertation sur les mots de messe et communion* avec quelques digressions sur les Agapes, Eulogies, le Pain béný, l'Ablution etc. et sur des

¹⁾ Cf. Nicéron 11, 399. ss.; Mémoires de Trévoux 1706. a. 107. et 1708. a. 82. hoc opus de Vert laudant, ubi et legimus inter alia: „Son Livre est un Ouvrage véritablement original;“ ib. 1715. a. 151., ubi tamen carpunt, quod auctor in aliud inciderit extremum, cum n' mis aversetur caeremoniarum explicationem mysticam. Sed in proluxa recensione impensius adhuc laudant adversarii librum ib. a. 152. Inter alia ita scribunt: Nous avançons sans crainte d'être démentis par aucun Lecteur, que l'on ne peut ni mieux choisir ses raisons, ni les exposer avec plus de netteté et plus de force, que l'Auteur le fait. On sent en lisant les trois premières sections la nécessité de réfuter le nouveau système, on en sent le foible. Cf. etiam Journal des Savans 34. 1053; 39, 96. ss.; 54, 629.

²⁾ Bibl. ritualis 2, 322.

autres pratiques de l'Eglise et de la regle de s. Benoist, Parisiis 1694. in 12°.

429. Magnam hac in disciplina nacti sunt celebritatem Joseph. Maria Thomasius et Eusebius Renaudot. Natus est hic Parisiis 20. Jul. 1646. A prima juventute linguarum orientalium delectabatur studio, easque sicut et linguas Europae bene callebat. Oratorii congregationem ingressus est, sed et mox reliquit. Cardinalem Noailles Romam est comitatus (1700.), ubi magno cum honore exceptus fuit a Clemente XI. et Florentiae a magno Etruriae duce. Redux in patriam plurima perdocta opera publicavit. Adlectus fuit sociis academiae gallicae (1689.) et academiae inscriptionum (1700.). Tenacis erat memoriae, sagacis judicii, jucundus in conversatione, beneficus admodum in pauperes: sed stilo utebatur in adversarios acriori, nec debita modestia de aliorum eruditorum judicabat operibus. Decennio fruebatur familiari Bossueti colloquio, unde haud parum se didicisse gloriatur. Licet familiariter conversaretur cum sectae jansebianae ducibus, spiritu tamen oppositionis adversus sedem apostolicam non fuit abreptus. Ordinibus sacris nunquam est initiatus, veste tamen clericali semper incedebat († 1. Sept. 1720.). Praecipua ejusdem opera praeter ea, quae spectant ad opus *Perpétuité de la foi*¹⁾, de quo supra n. 325. egimus, sunt: *Collectio liturgiarum orientalium*, Parisiis 1716. t. 2 in 4°; Francofurti 1847. Priori tomo praemissae sunt tres dissertationes de liturgiarum orientalium origine et auctoritate; de liturgiis alexandrimis, de lingua coptica: sequuntur

¹⁾ Cf. Renaudoti merita circa opus *Perpétuité de la foi* praesertim in colligendis fere per 40 annos documentis et monumentis authenticis de fide orientalium circa eucharistiam exposita in Préface historique et critique sur les deux ouvrages de la *Perpétuité de la foi* §. 5. Cf. etiam Mémoires de Trévoux 1712. a. 57.

liturgiae ipsae, videlicet tres coptitarum, Basili, Gregorii theologi et Cyrilli alex. latine, ac cum rubricis ritualibus: eadem liturgiae graece, commentarius in liturgiam copticam Basili, quo ritus et omnia ad disciplinam eucharisticam pertinentia explicantur, notae breviores in reliquis liturgiis; dissertatio de patriarcha alexandrino cum officio ordinationis ejusdem; tandem liturgiae generalis aethiopum nova versio cum observationibus necessariis. Posteriori t. continentur jacobitarum syrorum liturgiae ac nestorianorum liturgiae tres latine conversae, cum commentario notisque ac duabus dissertationibus, altera de syriacis melchitarum et jacobitarum liturgiis: altera de nestorianorum liturgiis ¹⁾. Confirmantur autem liturgiis, quas exhibet, omnia ea, quae in suis additamentis ad opus *Perpétuité de la foi* de orientalium fide circa eucharistiam probaverat. *Gennadii patriarchae constantinopolitani homiliae de eucharistia*; Melitii alexandrini, Nectarii hierosolymitani, Melitii Synigi et aliorum de eodem argumento opuscula, graece et latine ex codd. mss.: seu appendix ad acta, quae circa graecorum de transsubstantiatione fide relata sunt in opere de Perpetuitate fidei, Parisiis 1709. in 4°. cum proluxa praefatione, doctis adnotationibus

¹⁾ Cf. Mémoires de Trévoux 1717. art. 19. et 42., ubi proluxa hujus operis habetur recensio. In notis dissertationibusque Renaudot non pauca reprehendit, quae in Ludolfi historia aethiopica habentur. Hujus autem suscepta est defensio in literariis illis ephemeridibus, quae Journal littéraire prae notabantur t. 9. p. 217. At Renaudot Parisiis 1717. adversus eam librum edidit, cui titulus: *Défense de l'histoire des Patriarches d'Alexandrie*, et de la collection des Liturgies Orientales contre un écrit intitulé: *Défense de la mémoire de M. Ludolf*, de quo cf. Mémoires de Trévoux 1718. t. 4. a. 45. pag. 639—666. Sed et Ludolf apologetam nactus est, qui scripsit de Renaudotii libro *Examen désintéressé*, quod habetur in ephemeridibus literariis L'Europe savante t. 10. pag. 231—280; t. 11. pag. 28—70.

et dissertationibus ¹⁾. *Historia patriarcharum alexandrinorum jacobitarum* a d. Marco usque ad finem sec. 13., ib. 1713. in 4°, in qua se multo plura quam Sollerius (qui ediderat tractatum historico - chronologicum *de patriarchis alexandrinis*) et certiora ex variis auctoribus collegisse profitetur, quae si non totius ecclesiae alexandrinae, saltim partis illius, quae per Dioscorum et ejus successores a catholica Ecclesia avulsa est, historiam illustrant. Hoc censetur doctissimum Renaudotii opus, quod ex plurimis codicibus mss. arabicis et liturgiis orientalibus elaboravit atque in eo plenissime de historia ecclesiastica Aegypti disserit, necnon de rebus ecclesiasticis Nubiae, Aethiopiae et Armeniae. Adjecit epitomen historiae mohamedanae ad illustrandas res aegyptiacas ²⁾. *Anciennes relations des Indes et la Chine* de deux voyageurs mahomedans, qui y allèrent dans le neuvième siècle, ib. 1718. *Jugement du public*, particulièrement de l'Abbé Renaudot sur le dictionnaire de Bayle ³⁾, Roterodami 1697. in 4°.

430. Alter est ven. Joseph. Maria Thomasius (Tomasi) cler. reg. O. Theat. alicatensis. Natus est hic filius primogenitus parentibus vitae sanctimonia generisque nobilitate inclitis ⁴⁾ 12. Sept. 1649. Cum lacte materno pietatem,

¹⁾ Cf. Journal des Savans 47, 3—17; acta erud. lips. 1711. pag. 532. ss.

²⁾ Cf. Acta erud. lips. 1714. pag. 489. ss.; Journ. des Sav. 55, 307. ss.

³⁾ Cf. plura in Biogr. univ. 37, 334; Kirchenlex. 9, 205.

⁴⁾ Tanta virtutis erat pater, ut Blasius a Purificatione O. Carm. ediderit Vita e Virtù dell'insigne Servo di Dio D. Giulio Tomasi, Romae 1685. in 4°. Cui adjecit Relazione della Vita e Virtù di D. Ferdinando Tomasi, qui erat frater minor (et unicus) Josephi Mariae. Habuit quoque quatuor sorores, quae omnes suam virginitatem professione religiosa Deo consecrarunt: e quibus ea, quae professione edita

amorem erga pauperes liberalitatemque hausit, jussuque ducissae matris suae infans adhuc ab ubere nutricis pendens eleemosynam egenis largitus est. Prima, quae protulit verba, caritatem in Deum et odium in peccatum testabantur, et una cum matre ad Palmanae ecclesiae fabricam lateres et caementa teneris suis humeris comportabat, nilque magis ei familiare erat, quam pauperum pedes abluere, eis ad mensam servire, assiduis vacare precibus aliisque pietatis exercitationibus. Postquam adolevit spretis paternae domus divitiis et honoribus, ut congregationem clericorum regularium theatinorum ingredi possit, lacrimis a suis piissimis parentibus impetravit. Omnibus primogeniti juribus in favorem fratris minoris, nulla prorsus re sibi reservata, renunciavit, atque anno aetatis 17. professionem emisit 25. Mart. 1666. Jam totum se dedit humilitati, abstinentiae, carnis macerationi et orationi: nonnisi ad terram depresso capite domo exhibat, ac solitudinis amans non paucos dies jejuniis, integras noctes nuda humo cubans insomnes sacrarum meditationum vigiliis traducebat: vestes magis detritas quaerebat, atque a pecuniis velut a peste abhorrens in sola humilitate et paupertate divitias suas reponebat: eapropter in communi mensa infimum inter sodales locum plerumque occupabat¹⁾, cibum potumque absynthio condiebat et ab omni ambitione adeo erat alienus, ut digniora instituti sui officia, necnon episcopalis examina-

dicta fuit Maria Crucifixa, adeo vitae sanctimonia emicuit, ut de ejus ageretur beatificatione. Ejus vitam descripsit Hieronymus Turano canonicus agrigentinus, Agrigenti 1704. in 4°; Venetiis 1709. in 4°.

¹⁾ Ex hoc humilitatis studio factum, ut Thomasius nobilissimae familiae suae nomen et genus absconderet atque latitare voluerit sub nomine *Cari*, quod nomen pleraque ejusdem opera prae se ferunt, ut nonnulli viri literati inducti sint in errorem distinguendi *duos* auctores Thomasium et Carum, ut Morerius in dictionario ed. Amstelodami a. 1740

toris et rituum congregationis munus sibi ab Innocentio XII. ultra oblatum constanter recusaret: et quamvis superiorum jussu sacris ordinibus initiatus esset, nunquam tamen confessionibus excipiendis admoveri voluit tremendi ministerii sese indignum prorsusque ignarum reputans. In tanta vitae austeritate ingenium tamen suum avidissime excoluit omneque tempus a sacris meditationibus vacuum literarum studiis vacavit: philosophicis et theologicis disciplinis sacrarumque literarum cognitione apprimè excultus, linguis etiam orientalibus addiscendis impense incubuit hebraeo magistro usus, quem in praemium verae fidei donavit cognitione. Jussus a Clemente XI. congregationibus adesse s. Officii, rituum et indulgentiarum, paruit, sed nonnisi coactus pontificis imperio; ubi vero eum idem pontifex purpuratorum collegio adscribere constituerat, recusavit palam ac humillimis ad papam datis literis rogavit, ne invitum cogeret, sibi enim persuasissimum esse, humilem religiosi statum cum cardinalitio splendore aegre componi posse, seque ab Innocentio XI. literas obtinuisse, quibus cunctas Ecclesiae dignitates et honorifica officia respuere sibi indultum esset¹⁾. Verum pontifex ei praecepit,

¹⁾ Quam demisse de se sentiret, patet ex ejus ad Clementem XI. epistola, qua tantum deprecabatur honorem. Ea hujus est tenoris: Beatissimo Padre. La promozione, che la Santità Vostra si è degnata fare di me al Cardinalato, mi ha dato giusto motivo di ammirare e adorare gl'inperscrutabili giudici di Dio verso i peccatori come son io; e ora mi spinge darne a V. B. quelle grazie maggiori, che posso, se ben non quante vorrei. La grandezza del beneficio mi obbliga insieme a rappresentare a V. S. gli ostacoli, e gl'impedimenti, ne' quali mi trovo: e sono i miei gravi peccati, le passioni non frenate, la mia ignoranza, e poca abilità, e la coscienza legata con voti e giuramenti, a non ricevere dignità a me tanto superiori: e particolarmente il giuramento fatto, secondo il decreto del Capitolo generale dell'anno 1662. pag. 77, che dice: „nostrates tam clerici quam sacerdotes, qui in posterum in supe-

ut cardinalis dignitatem acceptaret (19. Maji 1712.) eumque congregationibus etiam s. Officii, concilii tridentini, episcoporum et regularium adscripsit. Nec tamen propterea Thomasius a pristino vitae rigore quidquam remisit, sed in angusta sua cella permanens, dumtaxat ut obtentae dignitatis decori consuleret, domum titulari suae Ecclesiae vicinam conduxit, eundemque lectum tribus asscribus et culcitra prorsus lacera constantem illuc invexit titulumque eminentissimi maxime abhorruit, insignia vestesque cardinalitias invitus ac moerens detulit. Ad mediae noctis horam quotidie evigilans piis meditationibus incumbibat, ut ad rem divinam summo mane peragendam dignius accederet. Quotidie etiam divino officio in sua titulari Ecclesia interfuit: ac non raro in suo cubiculo intempesta nocte aut orare aut flagris corpus suum affligere audiebatur. Assignaverat eidem pontifex annuam mille scutatorum pensionem, quas tamen pecunias ipse potissimam partem in pauperes erogavit. Corruptos quoque populi romani mores aegerrime ferens, summo pontifici typum edicti proposuit, quo universalis morum correctio invehi posset, ipse etiam crebris fervidisque sermonibus ad populum habitis, vitae licentiam refraenare et pueros christianae fidei rudimentis imbuere studuit. Verum non diu purpuram meritis suis

riores electi fuerint, et qui in romanis, vel hispanis nostris domibus degunt, arctissimo jurejurando obstringantur, non modo dignitates ecclesiasticas extra Religionem non procurandi nec per se nec per alios, non directe nec indirecte, non clam, aut palam; imo nec ultro quidem oblatas, nisi ex praecepto Sanctissimi acceptandi.“ Perciò umilmente supplico la S. V. che informata di tutto ciò si degni di ammettere e per questa mia la rinuncia di tal dignità; ritenendo però io sempre la memoria del beneficio conferitomi. E pregando Dio per lo mio insigne Benefattore per fine bacio alla S. V. umilmente i Santissimi piedi.

In S. Silvestro di Monte Cavallo 19. Maggio 1712.

Umiliss. divotiss. obbligatiss. servo Giuseppe Maria Tommasi C. R.

ornare ei licuit, nam circa festa uatalitia ejusdem anni aegrotare cepit et prout praesagierat letalem in morbum incidit, quo brevi exstinctus est 1. Jan. 1713. Ejus mortem Clemens XI. habito 30. Jan. purpuratorum senatu hisce deploravit verbis: „Nec dissimulare possumus ceteris acerbiorē nobis accidisse novissimam omnium, quam fecimus, eximii ac piissimi viri card. Thomasii jacturam; moleste siquidem sensimus nimia celeritate nobis ereptum fuisse verum exemplar sanctioris veteris disciplinae, quod in ejus moribus et doctrina suspiciebamus.“ Abstinemus a recensendis encomiis ejus doctrinae et virtuti ab aequalibus et posteris omnis nationis tributis. Sufficiat nobis, quod Clemens XI. dato chirographo titulum *venerabilis* ei decreverit (1714.), quod decreto 1. Jan. 1761. declaratas fuerint ejus virtutes heroicae¹⁾, et quod a Pio VII. a. 1803. *beatorum* catalogo fuerit adscriptus. Intuitu meritorum ipsius et Cajetani Merati Benedictus XIV. brevi 20. Martii 1745. congregationi clericorum reg. honorem hunc detulit, ut unus sodalium semper membrum esset congregationis ss. rituum. Erat hic cardinalis ingenio acutus, memoria felix, in omnigena eruditione profundus: adeo tamen abjecte de se sentiebat omnemque scientiae laudem abhorrebat, ut fere nunquam in quacunque quaestione suam proferret sententiam, sed dumtaxat fontes aperiret et dicta patrum, unde dirimeretur quaestio, osten-

1) Plura de ipso ejusque operibus cf. praesertim apud Vezzosi, I Scrittori dei Cherici regolari 2, 360. ss.; in *commentario* de vita et scriptis hujus card. ab eodem praefixo institutionibus theologiae, et in praefatione generali ad novam edit. operum omnium n. 4. ss., ubi quam plurimos auctores, qui de nostro cardinali scripserunt, adducit; Alexandrum a s. Joanne de Cruce in continuat. hist. eccl. Fleuri l. 216. §. 13. s.; Fontanini, Giornale de' Letterati d'Italia t. 18—26. octo continuis art.

deret. Haec potiora ejusdem opera¹⁾: *D. Aurelii Augustini ep. hippon. speculum*: ut in eo quam obediens Deo inobediensque sit facilius quisque agnoscat, hac minori forma primo editum. Accessit ejusdem s. doctoris *psalterium*, quod matri suae composuit, Romae 1679. in 8°. Hoc tamen psalterium postmodum (1685.) adscribendum esse censuit Joanni XXII. *Codices sacramentorum* nongentis annis vetustiores, quorum primus est Ecclesiae romanae, reliqui (3) gallicanae, nunc primum prodeunt etc., ib. 1680. in 4°. cum doctissima praefatione. Primum codicem tribus constantem ll. conjicit esse *sacramentarium gelasianum* (recusum Venetiis 1748. et a Muratori in liturgia romana veteri); alterum dicit *missale gothicum*, seculi ut videtur octavi; tertium *missale francorum*, seculi forte sexti, et quartum *missale gallicanum vetus*. Hos tres codices iterum exhibuit Mabilion in sua liturgia gallicana, Parisiis 1685. et omnes quatuor Migne in sua *patrologia* latina t. 72. et 74. Adversus Thomasii sententiam de codice primo insurrexit Basnagius hist. eccl. t. 2. l. 16. c. 10. contendens missalem eum librum seculo Christi tantum decimo fuisse conscriptum. Sed pro Thomasio steterunt Muratori in sua dissert. de rebus liturgicis et in primis Josephus Maria del Pezzo cler. reg. O. Theat. († 30. Aug. 1765.) in op.: *La difesa de' libri liturgici della Chiesa romana e della sacra persona del ven. Card. Giuseppe M. Tomasi* etc., Panormi (vere Romae) 1723. in 4°. (absque auctoris nomine) et in t. 7. op. Thomasii *Psalterium juxta duplicem editionem*,

¹⁾ In l. Joannis Ciampini *Conjecturas de perpetuo azymorum usu* in Ecclesia latina vel saltem romana, Romae 1688. in 4°., reperiuntur dua scripta auctoris nostri, scil. *prisci fermenti nova expositio*, et *de fermento, quod dabatur sabbato ante palmas in consistorio lateranensi opinio*. Fermenti autem nomine intelligit s. eucharistiam.

quam romanam dicunt et gallicam, una cum canticis ex duplici item editione, et hymnarium atque orationale, ed. ad veterem ecclesiasticam formam ex antiquis mss. exemplaribus digesta, Romae 1683. in 4°. In praefatione disserit de praestantia et utilitate psalmorum. Subjicit dein opuscula quatuordecim ss. patrum¹⁾, nonnulla antea inedita, in psalmos pro introductione ad faciliorem psalmorum intelligentiam. Maximam vero adhibuit diligentiam in distinguendis secundum antiquum morem versibus et in restituendis obelis et asteriscis, quibus s. Hieronymus differentiam indicavit inter versionem et textum sive hebraicum sive graecum versionis alexandrinae, et quae prorsus evanuerunt e codd. mss. amanensium incuria. *Responsalia et antiphonaria romanae ecclesiae* a s. Gregorio M. disposita: accedit appendix varia continens monumenta vetera ad antiphonas, responsoria ecclesiasticosque cursus pertinentia, ex mss. codd. nunc primum prodeunt, Romae 1686. in 4°. cum erudita praefatione et scholiis. *Vera norma di glorificare Iddio e di far orazione* secondo la dottrina delle divine Scritture e de'santi Padri, Romae 1687. in 12°; Ferrara 1735. in 8°. et saepius alibi; *sacrorum Bibliorum juxta editionem seu LXX interpretum seu b. Hieronymi veteres tituli* sive capitula, sectiones et stichometriae ex majore parte ante annos mille in Occidente usitata unacum antiquis prologis, argumentis etc. e mss. codd. prompta, nunc primum edita, Romae 1688. in 4°. pp. duae. Proponit scil. capitum divisionem et argumenta, prouti ea invaluerant in Ecclesia a sec. 5., donec alia praevaluit a sec. 11., quae modo adhuc obtinet. *Antiqui libri missarum romanae Ecclesiae* i. e. antiphonarius s. Gregorii P., Comes ab Albino ex Caroli M. imp. praecepto emendatus

¹⁾ Cf. horum elenchum in suppl. act. erud. lips. 1, 486.

una cum aliis lectionariis et capitulare evangeliorum ex mss. codd. sive primum edita sive emendata, Romae 1691. in 4°. cum scholiis et diligenti disquisitione, in qua sollicitè omnium eorum exponit ritum, quae in missa cantari solebant¹⁾. *Officium dominicae passionis fer. VI. Parasceve majoris hebdomadae secundum ritum graecorum*, nunc primum latine editum, ib. 1695. in 8°; 1744; *Psalterium cum canticis versibus prisco more distinctum* argumentis et orationibus vetustis novaque literali explanatione brevissima dilucidatum, 1697. in 4°., 1741., 1748. et alibi. Card. d'Aguirre dicere solitus erat, alio se prorsus modo, si repuerasceret, studia instituturum. Quo gravissimo testimonio et propria experientia commotus auctor noster *indiculum* composuit *institutionum theologicarum* veterum patrum, quae aperte et breviter exponunt theologiam sive theoreticam vulgo speculativam sive practicam, Romae 1701. in 4°., recusum inter acta apostolicae legationis helveticae card. Passionei, Tugii pag. 209—235; etiam in synopsi theologiae veterum patrum a Jac. Gravina Panormi 1734., et edita inter *opuscula critica* ven. card. J. M. Thomasii 1764. In hoc libello de studendi methodo etiam disserit regulasque praescribit in patrum lectione servandas²⁾: illorum dein opusculorum ss. patrum exhibet catalogum, quorum lectionem prae ceteris utilem censebat theologiae tironibus. Qua autem erat praeditus humilitate, cum ipse tanto operi exsequendo et edendis hisce patrum operibus secundum normam methodicam plane sufficeret, Mabillonium tamen, quocum arcta ipsi intercedebat morum atque studiorum conjunctio, obsecravit, ut illud exsequeretur: quod tamen Mabillonius in conscribendis annalibus

1) Cf. acta eruditorum lips. 1692. p. 477. ss.

2) Cf. Journal des Savans 30, 333.

benedictinis tunc occupatissimus praestare non potuit. Hinc ipse manum operi admovit ediditque *institutiones theologicas antiquorum patrum*, qui aperto sermone exponunt breviter theologiam sive theoreticam sive practicam, Romae 1709—1712. t. 3 in 8°. Tomus 1. complectitur secundum ordinem temporum opuscula tum latina tum graeca, quae aditum januamque patefaciunt ad ecclesiastica dogmata; scil. Tertulliani l. de praescriptionibus, orationes duas s. Gregorii naz. et Vincentii lirinensis commonitorium. Tom. 2. continet s. Cypriani testimoniorum ad Quirinum l. 3., ascetica s. Basilii M., ejusdemque l. de judicio Dei, item de vera ac pia fide necnon ejus Moralia. In tomo 3. habentur s. Epiphanii opuscula tria, scil. ancoratus, expositio fidei Ecclesiae catholicae et anacephalaeosis secundum Petavii versionem a Thomasio tamen emendatam¹⁾. Josephus Blanchinius Thomasianorum operum colligendorum consilium quum suscepisset, a. 1741. t. 1. Romae emisit in f. Verum non ultra ea editio processit. Melioribus fatis eam aggressus est doctissimus P. Vezzosi perfecitque t. 7 in 4°. Romae 1748—1754. doctis annotationibus illustratam. Horum 1. complectitur ss. Bibliorum veteres titulos, sectiones etc.; 2. psalterium juxta duplicem editionem etc.; 3. psalterium cum canticis versibus prisco more distinctum; titulos psalmorum e psalteriis syriaco, arabico, aethiopico, s. Hieronymo etc. collectos; 4. responsalia et antiphonaria rom. ecclesiae, epistolas 18 ad Hermannum Schenk, virum cl. a bibliotheca monasterii s. Galli in Helvetiis, in quibus disserit de argumentis hujus et seq. tomi; 5. antiquos libros missarum romanae Ecclesiae; 6. codices sacramentorum nongentis annis

¹⁾ Cf. de his institutionibus acta erud. lips. 1710. p. 336; 1711. pag. 536; 1714. p. 123.

vetustiores; 7. opuscula varia, apologiam (P. del Pezzo) etc. Inter haec opuscula sunt praeter ea, quae supra indicavimus: *Breviculus aliquot monumentorum* veteris moris, quo Christi fideles ad se, usque 10. utebantur in celebratione missarum sive pro se sive pro aliis vivis vel defunctis et in ejusdem rei oneribus; *de privato ecclesiasticorum officiorum breviario* extra chorum, *memoralis indiculus* veteris et probatae in Ecclesia consuetudinis concedendi indulgentias moderate. Huic collectioni adjecit dein Vezzosi *institutiones theologicas* veterum patrum cum indiculo Romae 1769. t. 4 in 4°. sup-
plens et exhibens opuscula ss. patrum, quae Thomasius morte praeventus addere non potuit.

Prospectus fasciculi II.

(ab a. 1681—1700.).

	Pag.
I. Theologia scholastica	301
in Gallia	301
Belgio	313
Germania et Helvetia	315
Polonia	324
Italia	325
Hispania	338
II. Theologia positiva et polemica	350
in Hispania	350
Italia	357
Polonia	368
Germania et Helvetia	370
Anglia	374
Belgio	375
Gallia	381
III. Disciplinae ad ss. literas spectantes	416
IV. Patrologia	434
V. Historia ecclesiastica	455
Disciplinae isagogicae	455
Historia eccles. universalis	458
Historia eccles. particularis	485
Argumenta specialia	498
Historia ordinum religiosorum	502
Archaeologia christiana	504
Hagiographi	507
VI. Theologia practica	510
Ins canonicum	510

	Pag.
Theologia moralis	522
de Probabilismo	534
Argumenta specialia	537
Theologia pastoralis	545
Casus conscientiae	548
Liturgia sacra	548
A. Tabulae chronologicae theologorum secundum disciplinas .	550
B. Tabulae chronologicae theologorum secundum nationes .	566

Prospectus fasciculi III.

(ab a. 1701—1720.).

	Pag.
A. Tabulae chronologicae theologorum secundum disciplinas .	582
B. Tabulae chronologicae theologorum secundum nationes .	598
I. Theologia scholastica	616
in Germania	617
Hungaria	625
Hibernia	625
Belgio	626
Gallia	626
Hispania	639
Italia	650
II. Theologia positiva et polemica	656
in Italia	656
Lusitania	663
Hibernia et Anglia	664
Hungaria	665
Germania	668
Belgio	676
Gallia	682
ex Oriente	729
III. Disciplinae ad ss. literas spectantes	730
Disciplinae isagogicae	730
Exegesis	753
IV. Patrologia	762

	Pag.
V. Historia ecclesiastica	795
Disciplinae isagogicae	795
Historia eccles. universalis	827
Historia eccles. particularis	832
Historia ordinum religiosorum	836
Hagiographi	837
Haereseologia	845
Archaeologia christiana	847
VI. Theologia practica	850
Jus canonicum	850
Theologia moralis	858
de Probabilismo	868
Argumenta specialia	873
Theologia pastoralis	879
Casus conscientiae	881
Liturgia sacra	882

